ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1
MERCREDI
1er NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.712

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.712

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

ԶԷՅԹՈՒՆ՝ 100

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիային պատմութեան բաժինը գործակցելով «Զէյթուն» պատմամշակութային միութեան հետ, նախաձեռնած է գիտաժողովի մը, Զէյթունի ապստամբութեան հարիւրամեակին առթիւ: Պատմութեան բաժինին տնօրէն Հրանդ Աւետիսեանի բացման խօսքէն եւ ակադեմիային նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանի ողջոյնի խօսքէն ետք, զեկուցում մը կարդացած է ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսեան. ան շարժումին պատմականը ընելէ ետք խօսած է նաեւ նիւթին վերաբերող գրականութեան ու գիւտներուն մասին:

Փրոֆ. Ց. Պօղոսեան Զէյթունի ապստամբութիւնը նկատած է հայ ժողովուրդին պատմութեան ամէնէն փայլուն դրուագներէն մէկը, Սասունի դիմադրութեան հետ: Իսկ փրոֆ. Ա. Համբարեանի զեկուցումը կեդրոնացած է ապստամբութեան շրջանի հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն մասնակցութեան խնդիրին վրայ: Հոն գործօն դեր ունեցած են յատկապէս Հնչակեանները: Ապստամբութեան շրջանի կրօնաւորներու գործունէութեան մասին զեկուցած է Է. Կոստանդեան: Զէյթունի ամէնէն ուշագրաւ հոգեւորականները եղած են Ս. Կարապետ վանքին վանահայրը Բարդուղիմէոս Վրդ. Թաշճեան եւ առաջնորդական տեղապահ Կարապետ Երկանեան:

Պատմագէտ Ա. Խառատեան խօսած է «Զէյթունի 1895-ի ապստամբութեան արձագանգները հայ մամուլին մէջ» թէմայով: Իսկ պատմագէտ Ս. Գրքեաշարեանի զեկուցումը նիւթ ունեցած է Հաճընի 1920-ի հերոսամարտը: «Կիլիկիահայութեան պայքարը համիտեան վարչակարգին դէմ 1890-ական թուականներուն» թեման ներկայացուցած է Ռ. Գասպարեան խօսք վերջին ելոյթով արտայայտուած է «Զէյթուն» միութեան նախագահ տոքթոր Դ. Գայրակեան: Նստաշրջանին ներկայ գտնուած են Սփիւռքէն դէմքեր ալ ու խօսք առած, ինչպէս Փարիզէն Նազարէթ Պշտիկեան, Հալէպէն Մինաս Մաղլումեան, Յակոբ Ծղլեան, Գէորգ Ղարիբջանեան, եւայլն:

***

ԲԱՐԵԲԵՐ ԱՐՏԱԳԱՂԹՈՂԸ

Սպանիոյ մէջ տեղի ունեցած ֆութպոլի պատանեկան (16 - 18 տարեկան) խումբերու ախոյենութեան առաջին տեղը գրաւած է Հայաստանի խումբը: Սակայն այդ մասնակցութիւնը պատճառ եղած է որ խումբէն երկու խաղացողներ՝ Նշան Երզրումեան եւ Գագիկ Մխիթարեան չվերադառնան եւ մնան Սպանիա: «Ազգ»ի Հոկտեմբեր 18-ի թիւով տրուած լուրը կուտայ մանրամասնութիւններ ալ, զորս քաղած է խումբին մարզիչէն որ խումբին ղեկավարն էր: Ա. Սիրէկանեան կ'ըսէ թէ շրջանին մէջ Մասիսէն արտագաղթած 18 ընտանիքներ կան որոնք Լեհաստանի ճամբով հոն հասած են: Անոնցմէ Արտակ անուն մէկը խանգարելու ատտիճան մօտ գտնուած է խումբին, այնքան որ ազդարարութիւն ստացած է վարիչներէն: Վերջին օրը, բաժակը ստանալէ ետք վարիչները խումբը շնորհաւորած ու շնորհակալութիւն յայտնած են լաւ խաղին ու տղոց վարքին համար. ապա ամէնքը սենեակները քաշուած են յաջորդ առաւօտ կանուխ վերադարձի ճամբան բռնելու համար: Բայց քանի մը վայրկեան ետք իրենց սենեակի ընկերները տեղեկացուցած են որ երկու տղաքը դուրս ելած են: Պատասխանատուները անոնց պայուսակները միայն գտած են արտագաղթած Արտակին սենեակը: Հայաստանի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան նախագահը կապ հաստատած է ՈՒԷՖԱ-յի հետ, յայտնած պատահարը ու խնդրած որ անդամ երկիրներու դաշնակցութիւնները չթոյլատրեն որ հայաստանցի խաղացողները տեղ գտնեն որեւէ խումբի մէջ, առանց Հայաստանի համաձայնութեան: Երկու հայ խաղացողներուն ճակատագիրը պիտի որոշէ ներգաղթի սպանական գրասենեակը:

ԱՐՑԱԽ

ԺՈՂՈՎՐԴԱԳՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

Ստեփանակերտի քաղաքացիական գործողութիւններու գրասենեակին վարիչը տեղեկացուցած է թէ 1995-ի Յունուար -- Սեպտեմբեր ամիսներուն 564 ծնունդ, 208 ամուսնութիւն եւ 61 ամուսնալուծում արձանագրուած են: Անցեալ տարուան համեմատութեամբ ծնունդները պակսած են 57-ով, ամուսնութիւնները 122-ով, իսկ ամուսնալուծումները աւելցած 16-ով: Ծնունդներու եւ ամուսնութիւններու նուազումին որպէս պատճառ ցոյց կը տրուի երկրին ընկերային կացութիւնը եւ նաեւ պատերազմը: Դրական տուեալ մը այն է որ նոյն շրջանին մահերը 298-ով պակսած են:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 27 / 31)

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Հոկտեմբեր 25-ին ներկայ գտնուած է Ուաշինկթընի հայկական դեսպանատան նոր շէնքի բացման արարողութեան: Ելոյթ ունենալով, ան յատկապէս շնորհակալութիւն յայտնած է Միացեալ - Նահանգներու Հայկական համագումարի նախագահ Պ. Հրայր Յովնանեանին, որ մեծ օժանդակութիւն կատարած է շէնքի ձեռքբերման գործին: Ապա Հայաստանի նախագահը շարք մը հանդիպումներ ունեցած է «Մերիըթ» պանդոկին մէջ: Լ. Տէր - Պետրոսեան, ի շարս այլ անձնաւորութիւններու, ընդունած է Գլինթընի գլխաւոր խորհրդական՝ Ճէյմս Քոլինզը եւ ԼՂՀ հարցին գծով Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչ Ճոզէֆ Փրեզելը, Սուրիոյ եւ Իսրայէլի մօտ Միացեալ - Նահանգներու նախկին դեսպան Էտուըրտ Ճէրէճեանը, ամերիկեան Ծերակոյտէն Միչ Մաքոնէլը եւայլն: Հուսկ, նախագահը մասնակցած է Հայկական Համագումարին կողմէ ի պատիւ իրեն կազմակերպուած ընդունելութեան:

Յաջորդ օրն ալ, Հոկտեմբեր 26-ին տեղի ունեցած է Լ. Տէր - Պետրոսեանի տեսակցութիւնը Միացեալ - Նահանգներու փոխ - նախագահ Ա. Կորի հետ: Նախագահը ընդունած է նաեւ հայկական գաղութի ներկայացուցիչներ:

***

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ընդառաջելով ռումանական Ուղղափառ Եկեղեցւոյ Թէոքթիստ Պատրիարքին հրաւէրին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Հոկտեմբեր 26-ին Ռումանիա մեկնած է: Գարեգին Ա. հոն կը մասնակցի ռումանական ուղղափառ Եկեղեցւոյ ինքնիշխանութեան եւ անկախութեան հռչակման 110-ամեակին եւ Ռումանիոյ Եկեղեցւոյ որպէս պատրիարքութիւն ճանաչման 70-ամեակին նուիրուած տօնակատարութիւններուն:

***

ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆԸ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ

Անցեալ տարի Գիւմրիի մէջ արձանագրուած է 393 յանցագործութիւն, ինչ որ նախորդ տարուան տուեալներէն դատելով 119 դէպք պակաս է: Զգալի նուազում կրած են աւազակային յարձակումները, կողոպուտները, պետական ստացուածքի յափշտակումները, բռնաբարումները եւայլն: Քաղաքին մէջ զանգուածային որեւէ անկարգութիւն չէ արձանագրուած: Սակայն, միւս կողմէ, մտահոգիչ է հաստատել թէ նախորդ տարուան բաղդատմամբ յաւելում արձանագրուած է թմրամոլութեան դէպքերու յայտնաբերման մէջ:

***

ՀՆՉԱԿԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆԻ ՄՕՏ

Հոկտեմբեր 27-ին Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան ընդունած է Լիբանանի երեսփոխան, Ս. Դ. Հնչակեան Կուսակցութեան ներկայացուցիչ Եղիա Ճէրէճեանը: Տեսակցութեան նիւթ եղած են Հայաստան - Լիբանան միջ - խորհրդարանական համագործակցութեան հեռանկարներ, Հայրենիք - Սփիւռք յարաբերութիւններու առնչուող հարցեր: Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ կուսակցութեան Հայաստանի եւ Ներքին Սփիւռքի կեդր. Վարչութեան նախագահ Ազգ. ժողովի երեսփոխան՝ Եղիա Նաճարեան եւ ՍԴՀԿ վարչութեան նախագահ եւ երեսփոխան Էրնէսթ Սողոմոնեան:

***

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Հայաստանի ՄԱԿ-ի ներկայացուցչութեան գրասենեակին մէջ բացուած է նաեւ ժողովրդավարութեան և մարդկային իրաւանց կեդրոն: ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ Հայաստանը առաջինն է որ կ'ունենայ նման կեդրոն: Երկու տարուան համար գլխաւոր քարտուղար ընտրուած է Ընկերային ապահովութեան նախարարութեան վարչութեան պետ Վլադիմիր Մովսիսեան:

ՓԱՐԻԶ

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՖԵՏԵՐԻՔՕ ՄԱՅՈՐԻ ՀԵՏ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28-ին, ինչպէս կը տեղեկացնէ Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մամուլի բաժինը, Հայաստանի Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան որ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի Փարիզի Ընդհ. ժողովին 28-րդ նստաշրջանին մասնակից հայկական պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր, ըլլալով նոյն կազմակերպութեան Հայաստանի Ազգ. յանձնաժողովի նախագահը, հանդիպում ունեցած է ընդհ. տնօրէն Ֆ. Մայորի հետ:

Վ. Փափազեան ցաւ յայտնած է որ Ֆ. Մայորի անակնկալ հիւանդութեան պատճառով անցեալ Սեպտեմբերին տեղի չունեցաւ ընդհ. տնօրէնին Երեւան այցը. մինչդեռ նշումներու ծրագիրներ ու կարգ մը փաստաթուղթեր պատրաստուած էին: Մասնաւորաբար Հայաստանի մէջ պատրաստուած էին նշել ՄԱԿ-ի եւ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի յիսնամեակը ու յուշագիր ստորագրել այդ կազմակերպութեան ու Հայաստանի միջեւ: Արտաքին Նախարարը այնուամենայնիւ առաջարկած է այցելել Հայաստան:

Ապա Վ. Փափազեան խօսած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան 1700-ամեակին առընչութեամբ Ընդհ. ժողովին քննարկումին ներկայացուած որոշումի ծրագրին մասին: Ըսած է թէ Հայաստանի համար ատիկա պարզ տարեդարձ մը չէ, այլ պատմամշակութային իրադարձութիւն մը որ կարեւոր նշանակութիւն ունեցած է մարդկութեան քաղաքակրթութեան պատմութեան համար: Հայաստանի Արտաքին նախարարը այս առընչութեամբ պատրաստուած հնգամեայ ծրագիրը ներկայելով մշակոյթներու եւ քաղաքակրթութիւններու մերձեցում, ժողովուրդներու միջեւ փոխադարձ հասկացողութեան եւ բարեկամութեան հաստատում, խնդրած է ԻՒՆԷՍՔՕ-ի հովանին:

Ֆ. Մայոր ջերմօրէն արձագանգած է առաջարկներուն, հաւանութիւն տալով նաեւ որ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի շրջանակներուն մէջ նշուի Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակը: Ան հաստատած է նաեւ Հայաստան այցելելու տրամադրութիւնը:

Ֆ. Մայորի հետ հանդիպումին Վ. Փափազեանի ընկերացած են Հայաստանի Փարիզի դեսպան Վիգէն Չիտէչեան, ԻՒՆԷՍՔՕ-ի Հայաստանի Ազգ. յանձնաժողովին պատասխանատու քարտուղարը Վարդուհի Ասատրեան:

Վ. Չիտէչեան նախորդ օրը ելոյթ ունեցած է Ընդհ. ժողովի 28-րդ նստաշրջանին. ներկայացուցած է Հայաստանի եւ կազմակերպութեան համագործակցութեան շրջանակները եւ ծանրացած՝ քրիստոնէութեան 1700-ամեակին, Մետաքսի ճանապարհի ծրագրերուն մէջ Հայաստանը եւս ընդգրկելու եւ Հայաստանի մտաւոր ու մասնագիտական կարողութիւնները այլ երկիրներու կարիքներուն համար օգտագործելու նիւթերուն վրայ:

ՔԵՊԷՔ Ո՛Չ ԸՍԱՒ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Թէեւ շատ փոքր մեծամասնութեամբ, բայց եւ այնպէս Քեպէք ո՛չ պատասխանեց Գանատայէն անջատման: Արդարեւ 49,4%-ը միայն այո՛ պատասխանեցին հանրաքուէին եւ 50,6%-ը՝ ո՛չ. այլ խօսքով տարբերութիւնը հազիւ 46 հազար քուէի կը վերաբերի եւ այս տարբերութիւնը կուգայ Մոնրէալէն ուր Գանատայի ծոցը մնալու կողմնակիցները շատ աւելի են, ընդհանրապէս տնտեսական եւ նիւթական պատճառներով:

Քեպէքի վարչապետին համար յոյսը չէ մեռած, ընդհակառակն եւ ժողովուրդին կ'ըսէ արդէն իսկ՝ յաջորդ անգամ: Իսկ Գանատայի վարչապետը՝ Ժ. Քրէթիէն անդրադառնալով ձայներու շատ փոքր տարբերութեան, ըսած է թէ դաս մը պէտի քաղէ անկէ եւ գիտակից է որ հարկ է աւելի ուշադիր ըլլալ եւ գոհացում տալ Քեպէքցիներուն, բոլոր այն մարզերուն մէջ, տնտեսական, մշակութային եւ այլ ուր անոնք պահանջներ ունին: Հարկ է յիշել որ նախորդ հանրաքուէին, 15 տարի առաջ, տարբերութիւնը շատ աւելի զգալի էր՝ 60%՝ ոչ եւ միայն 40%՝ այո՛:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԱՔՈՒԻ մեթրոյին հրդեհը կրնայ ահաբեկչական արարք մը եղած ըլլալ, ըստ կարգ մը աղբիւրներու: Ներքին նախարարը՝ Ուսուբով յայտարարած էր թէ արկած մըն է, հետեւանք ելեկտրական կազմածներու հնամաշ վիճակին եւ բացառած էր ահաբեկչական որեւէ վարկած: Բայց, Հոկտեմբեր 30-ին, ընդունելով Միացեալ - Նահանգներու դեսպանը, Ալիեւ «չէ բացառած» որ հրդեհը հետեւանք ըլլայ ոճրափորձի մը: Ըստ իր բանբերին, Ալիեւ կը խորհի որ ոճրափորձը կրնայ «ներքին թէ արտաքին ուժերու գործն ըլլալ»: Այս վարկածին ի նպաստ կը յիշուին կարգ մը փրկուած ճամբորդներու յայտարարութիւնները ըստ որոնց նախապէս պայթում մը պատահած է: Հիւանդանոցներու բժիշկներն ալ ըսած են թէ բազմաթիւ արկածեալներ խնամած են որոնք թունաւոր կազէ շնչահեղձ եղած էին: Պաշտօնական հաշուեկշիռի մը համաձայն, մեռեալներու թիւը 289 է, մինչ 337 կ'ըսեն հիւանդանոցներու շրջանակ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՆՈՅԵՄԲԵՐ ՄԷԿ-Ի ԱՄԵՆԱՑՆ ՍՐԲՈՑ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Չորեքշաբթի օր (Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3:

ՓՐՈՖ. ՎԱՀԱԳՆ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Երկար ատենէ ի վեր սպասուած այս գործը, զոր անգլիացի հրատարակիչները «կոթողային» (monumental) կը կոչեն իրենց լրատուական յայտարարութեան մէջ, վերջապէս լոյս տեսաւ, միանգամայն թէ՛ Անգլիոյ (Օքսֆորտ) եւ թէ Ամերիկայի մէջ: Կը պարփակէ 23 առանձին գլուխներ, ընդարձակ ներածական մը, եւ յաւելուած մը, ինչպէս եւ համապարփակ մատենագիտութիւն, որ բաժնուած է մասերու՝ սկզբնաղբիւրներ, գիրքեր եւ ակադեմական յօդուածներ. մեծ մաս մը յատկացուած է Թրքական պետական վաւերագիրներու ինչպէս եւ հրատարակուած գործերու՝ թէ՛ գիրք, թէ՛ յօդուած. անգլերէն եւ ֆրանսերէն գործերէ զատ, մատենագիտութեան ստուար մէկ մասը կը պարփակէ գերմանական եւ աւստրիական վաւերագիրներ ինչպէս եւ հրատարակուած գործեր: Այնպէս կը թուի թէ, նախապաշարեալ եւ կամ կողմնակալի երեւոյթէն խուսափելու համար հեղինակը օգտուած է շատ քիչ թիւով հայկական աղբիւրներէ եւ գործերէ:

Գիրքին մակդիրն է՝ The History of the Armenian Genocide. Ethnic Conflict from the Balkans to Anatolia to the Caucasus:

Հրատարակիչներուն լրատուութեան մէջ կը շեշտուի, որ փրոֆ. Տատրեան քանի մը աւելի տարիներ տքնած, պրպտած եւ ի մի հաւաքած է ցարդ անյայտ մնացած մեծ մասով պետական փաստաթուղթեր՝ գերմանական, անգլիական, ֆրանսական, աւստրիական եւ ամերիկեան արխիւներէ. նոյն յայտարարութենէն կը տեղեկանանք, որ Տատրեան օգտուած է նաեւ Վիէննայի Մխիթարեան Վանքի, Փարիզի Նուպարեան Մատենադարանի եւ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի արխիւներէն: Գիրքին նախաբանին մէջ կ'ըսուի որ փրոֆ. Տատրեան վերջին քսան տարուան մէջ, միայն Պոննի գերմանական Արտաքին Գործոց նախարարութեան արխիւները 18 անգամ այցելած է պրպտումի համար: Այս գիրքին մէջ նոյնպէս առաջին անգամ ըլլալով կը հանդիպինք մեծ թիւով Թրքական Պատերազմական Ատեանի արխիւներու վերաբերեալ պաշտօնական վաւերագիրներու, զորս հեղինակը օգտագործած է փաստարկելու համար Թրքական ոճրապարտ կանխամտածումն ու ցեղասպանական նպատակը: Ուրիշ գլուխի մը մէջ ալ կը հանդիպինք Օսմանեան Խորհրդարանի պաշտօնական երկու թերթերէ, այսինքն՝ Ծերակոյտի (Meclisi Ayan) եւ Երեսփոխանական ժողովի (Meclisi Mebusan) պաշտօնաթերթերէն քաղուած կարեւոր վկայութիւններու:

Այս արժանիքներէն դուրս, գիրքը ունի յաւելեալ մասնայատկութիւններ, որոնք այս գործին կու տան բացառիկ հանգամանք մը: Նախ որ, Հայկական ցեղասպանութիւնը զետեղուած է պատմական հունի մը մէջ, որով ան ի յայտ կու գայ իբրեւ անխուսափելի հետեւանքը անպատիժ մնացած անցեալի ջարդերու շարայարութեան մը: Արդարեւ գիրքին 8-րդ գլուխը ընդարձակ պարունակի մը մէջ կը նկարագրէ եւ կը վերլուծէ Համիտեան ջարդերը: Սասունի ապստամբութիւնը, Պապը-Ալիի հնչակեան ցոյցը, Զէյթունի ապստամբութիւնը, Վանի Մեծ Դէպքը եւ Պանք Օթոմանի դաշնակցական ներխուժումը եւ նուաճումը այնպէս մը վերլուծուած են, որ ատոնց հետ կապուած ջարդերը նոր տեսադաշտ մը կը մատուցանեն ընթերցողին: Հոս, փրոֆ. Տատրեան, որքան որ գիտենք, առաջին անգամ ըլլալով կը ներկայացնէ ջարդարարութեան հետեւողական վարկած մը, ուր մարդ մորթելու մոլուցքը ընկերային բարքի եւ ընդունելի սովորութեան պատուանդանին վրայ բարձրացուած յատկանիշով մը կը բացատրուի: Ուշագրաւ են այս կապակցութեամբ իր բերած հետեւեալ օրինակները, քաղուած՝ անգլիական արխիւներէ: Անգլիացի հիւպատոսի մը հետախուզական բաժինը ձեռք կը ձգէ Թուրք զինուորի մը երկու նամակները, Էրզրումէն ուղարկուած Խարբերդ ապրող հօր եւ եղբօրը: Հոն Թուրք զինուորը յոխորտանքով կը յիշէ, որ իր գումարտակը Կարինի մէջ «1·200 Հայեր ըսպաննեց, բոլորն ալ իբրեւ կեր՝ շուներու»: Իր երկրորդ նամակին մէջ, որ գըրուած է ճիշդ ամիս մը յետոյ, այսինքն՝ 1895 Դեկտեմբեր 23-ին, զինուորը կ'ըսէ. — «Հայերը սպաննեցի՝ շուներու պէս...: Եթէ ուրիշ լուր կ'ուզես, ըսեմ որ 2·500 Հայեր սպաննեցինք եւ կողոպտեցինք իրենց ինչքերը» (էջ 159): Ուրիշ տեղ մը, Թուրք ոստիկան-զինուոր մը գերմանացի փրոֆ. Մորիցի նոյնպէս յոխորտանքով կը նկարագրէ թէ ինչպէս ան հայ մանուկները իր կաշիէ գօտիին վրայ առնելով իր մորթէր զանոնք, եւ անոնց ջղաձգումները կը նմանցնէ մորթըւող հաւերու ակնթարթային կծկումներուն եւ ցնցումներուն (էջ 121):

Երկրորդ, որքան որ գիտենք, փրոֆ. Տատրեան առաջին անգամ ըլլալով հանրութեան եւ յատկապէս Գերմանիոյ կառավարութեան ինչպէս եւ գերման ակադեմականներուն կը ներկայանայ ընդարձակ ուսումնասիրութեամբ մը (16-րդ գլուխ), ուր Գերմանիոյ մեղսակցութիւնը Հայկական ցեղասպանութեան մէջ, մանրակրկիտ կերպով քննութեան բովէ կ'անցընէ:

Զինուած՝ գերմանական եւ Թրքական վաւերագիրներով եւ այլ աղբիւրներով, հեղինակը կը մերկացնէ գերման երեք բարձրաստիճան սպաներու անմիջական մեղսակցութիւնը, իբրեւ հեղինակաւոր անձեր, որոնք նախաձեռնարկ եղան հայկական զանգուածային տեղահանութեանց գործընթացին. յատկապէս զօր. Պրոնսարթ Ֆոն Շէլլէնտորֆ: Ան Թրքական ընդհանուր Սպայակոյտի գլխաւոր պետն էր եւ Թրքական ընդհանուր բանակատեղիի գլխաւոր վարիչը: Տատրեան գտած է Թրքական վաւերագիր մը ուր այս զօրավարը կը խօսի հրամանի մը մասին, որ կ'առընչուի ընդհանուր տեղահանութեան՝ հայ ժողովուրդին դէմ. նոյն այդ ծածկագիր հեռագրին մէջ գերման զօրավարը կը տնօրինէ, որ «խիստ» միջոցներ ձեռք առնուին զսպելու համար հայ զինուորները, որոնք զինաթափ, կէս անօթի եւ հիւծած, իբրեւ թէ սպառնալիք մը կը ներկայացնէին իրենց «բանուորական վաշտեր»ուն մէջ: Կայ նաեւ պարագան ուրիշ գերման սպայի մը, որ Պաղտատի երկաթուղիին վրայ աշխատող բազմահազար հայ գործաւորները աքսորելու հրամանը անձամբ ստորագրած է: Իսկ գնդապետ Ֆէլտման ուղղակի խոստովանած է 1919-ին, որ ինք այն գերման սպաներէն է, որոնք Թուրքերուն թելադրեցին, որ արեւելեան շրջանի Հայերը տեղահանուին:

Վերջապէս կան գիրքին 19-րդ եւ 20րդ գլուխները, ուր Տատրեան վաւերագիրներով ցոյց կու տայ որ հայկական ցեղասպանութիւնը սահմանափակուած չէր Թըրքահայութեան դէմ կիրարկուած նախճիրով, այլեւ 1918-ի գարնան եւ ամրան, ինչպէս նաեւ 1920-ի աշնան իր թափը շարունակեց Կովկասահայութեան դէմ: Այս գլուխներուն մէջ յայտնաբերուած ամէնէն զգայացունց նոր տեղեկութիւնը այն է, որ յատկապէս Յատուկ Կազմակերպութեան պարագլուխները մասնակցած են Կովկասահայութեան դէմ գործադըրուած զանգուածային ջարդերուն: Զոր օրինակ, մեծ զարմանքով կը կարդանք որ 1918 Սեպտեմբերին Բաքուի Հայութեան դէմ ջարդի իրագործման ժամանակ արիւնարբու ոճրագործ տոքթ. Պէհաէտտին Շաքիր, Հալիլ փաշայի բանակին հետ ներխուժած էր Բաքու եւ այդ քաղաքին Ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէնի դերը ստանձնած էր ճիշդ ջարդի օրերուն, Սեպտեմբեր 15 - 17 (էջ 351): Իսկ զօր. Գարապէքիրի 1920 Սեպտեմբերի ներխուժումին մասնակցած են գըլխաւոր ջարդարարները Յատուկ Կազմակերպութեան, ինչպէս՝ Տէլի Հալիթ, Էպուհինթլի Ճաֆէր, Թօփալ Օսման, Քիւչիւք Գեապըմ, Նուրի փաշա (Էնվէրի եղբայրը), որոնք Հայաստանի գրաւեալ շըրջաններուն մէջ ահաւոր ջարդեր կազմակերպած եւ երկիրը աւերակի վերածած են (էջեր 363 - 370): Այս գլուխին ամէնէն զգայացունց փաստաթուղթը Անգարայի 1920, Նոյեմբեր 8-ին Գարապէքիրի յղած գերգաղտնի հրամանն է, ուր յստակ եւ վճռական ձեւով հրաման կը տրուի այս Թուրք զօրավարին, որ «Հայաստանը քաղաքականօրէն եւ ֆիզիքապէս ոչնչացնէ»: (էջ 358): Ինչ որ նոյնքան խռովիչ է, նոյն օրը, նոյն Արտաքին Գործոց նախարարը՝ Ահմէտ Մուհթար, նոյն զօրավարին կը ղրկէ ուրիշ հեռագիր մը, ուր կը շեշտուի որ Թուրք պատուիրակները ինքզինքնին բարեացակամ ցոյց տան Հայերուն, խոստանան տնտեսական օգնութիւն եւ յարգանք Հայաստանի վեհապետութեան, եւ շեշտեն բարիդրացիութեան կապերու անհրաժեշտութիւնը: Հոս, Թրքական աղուէսային խորամանկութիւն եւ դահճային նենգամըտութիւն կը գիրկընդխառնուին: Անգարայի առաջին արարքն էր սա, մէկ օրուան մէջ երկու հակոտնեայ հեռագիրներ, վերապրող հայ ազգի մնացորդացը ծուղակը ձգելու եւ զայն ի սպառ անճետելու համար: Ինչ որ յատկանշական է, Անգարա իր ծածկագիր հեռագիրին մէջ Թրքերէն գործածած է նշանաւոր եւ տըխրահռչակ «իղֆալ» բառը, որ կը նշանակէ, խաբել, մոլորեցնել Հայերը, որպէսզի աւելի դիւրութեամբ ծուղակը իյնան:

Դժուար է չհամաձայնիլ հրատարակիչներու ըրած արժեւորումին՝ այս գործին: Անոնք կ'ըսեն որ այս պատկառելի, լայնածաւալ գործը կոչուած է մնալու երկար ժամանակի մը համար տիպար եւ որոշադրիչ ուսումնասիրութիւն մը, հայկական ցեղասպանութեան նիւթին վերաբերեալ:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԻՄ ՀԵՐՈՍՆԵՐՍ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՆ ԵՆ ԱՅՍՕՐ

Այսօրուան իմ հերոսներս են մեր բժիշկ բարեկամներէն մէկուն երկու զաւակները: Այդ երկու զաւակները կուգան անգամ մը եւս իմ մէջ արթարթել այն հիացումը զոր ես ունիմ մեր շրջանի մանուկներուն նկատմամբ: Աստուա՜ծ իմ, երեք հարիւր, հինգ հարիւր տարի առաջուան մանուկներն ալ այսքան խելացի, այսքան համակրելի, այսքան հրաշալի՞ էին արդեօք: Կրնայի՞ն եղած ըլլալ: Կը կասկածիմ:

Մեր բժիշկ բարեկամը այսօր փայլուն դիրք մը ունի: Բայց չքաւոր ընտանիքի մը զաւակ էր եւ մեծ նեղութիւններ կրած էր մինչեւ որ ուսումը աւարտած, բժիշկ դարձած եւ իր ասպարէզին մէջ սկսած էր արձանագրել իր առաջին յաջողութիւնները: Հիմա երանութեամբ կը նայէր իր երկու զաւակներուն, մանչուկ մը եւ աղջնակ մը, որոնք կը վայելէին այլեւս լաւ դիրքի տիրացած ընտանիքի մը բոլոր բարիքները:

Եւ անցեալ օր, մանչուկը, որ իր ծնողքէն ժառանգած է խելք ու եկեղեցասիրութիւն, իր մօրը պատմեց հետեւեալը.

- Մայրիկ, քիչ առաջ եկեղեցի գացի ու աղօթեցի Աստուած հայրիկին: Աստուած հայրիկին շնորհակալութիւն յայտնեցի մեզի տուածներուն համար, բայց ըսի որ այլեւս կը բաւէ, մենք ամէն ինչ ունինք, թող քիչ մըն ալ աղքատներուն տայ:

Մայր մը երանութեան ու յուզումի փոթորիկներու չենթարկուի՞ր երբ իր փոքրիկ զաւկին բերնէն կը լսէ այսքան մարդասիրական ու ազնիւ արտայայտութիւն մը: Այսպէս ալ պատահեցաւ ու իր զաւկով հպարտութիւն զգաց մայրը: Բայց հոն էր նաեւ աղջնակը, միւս զաւակը, որ համակարծիք չեղաւ իր եղբօր.

- Անխելք տղա՛յ, ըսաւ քոյրը: Ինչո՞ւ այդպէս ըսիր: Եթէ ես քու տեղդ ըլլայի, պիտի ըսէի. Սիրելի Աստուած հայրիկ, շնորհակալ ենք մեզի տուածներուդ համար: Դուն շարունակէ մեզի տալ, որպէսզի մենք ալ աղքատներուն բաժին հանենք անոնցմէ:

Մեր շրջանի մանուկները անշուշտ որ իրենց մեծերէն կը սորվին այսպէս մըտածել ու այսպէս խօսիլ: Բայց որքան ալ սորվին, գիտենք որ մանուկները հնարել գիտեն: Երեւակայելու հոյակապ կարողութիւն մը ունին անոնք: Հասուն ո՛չ մէկ արուեստագէտ, ո՛չ մէկ տաղանդաւոր բանաստեղծ կամ գրագէտ պիտի կարենայ ունենալ երեւակայելու այնպիսի զարմանահրաշ ու հրաշագործ կարողութիւն մը, որպիսին ունին մանուկները: Երեւակայելու այդ կարողութիւնը ո՞ւր կը կորսուի, ո՞ւր կ'երթայ երբ մանուկը հետզհետէ կը մեծնայ ու չափահաս կը դառնայ: Ո՞ւր կ'երթայ եւ ինչո՞ւ կ'երթայ: Բնութեան խորհուրդն է այս ահաւասիկ: Մանուկները օր մը շատ բան պիտի շահին, բայց անպայման պիտի կորսնցնեն երեւակայելու, գիւտեր ընելու, անսովոր մտածումներ արտայայտելու, սրամիտ գաղափարներ յայտնելու իրենց ընդունակութիւնը, որ այնքան կը զարմացնէ մեզ եւ որ այնքան սրտամօտիկ կը դարձնէ մանուկը:

Ուրիշ հերոս մըն ալ ունիմ այսօր, ան ալ փոքրիկ մանուկ: Այս ալ մեր բարեկամներէն մէկուն երկու զաւակներէն երէցն է: Աղջիկ մը:

Ամէն ինչ շատ լաւ էր որքան ատեն որ ան ընտանիքին մէկ հատիկն էր: Բայց օր մը երկրորդ մըն ալ մուտք գործեց տունէն ներս: Փոքրիկ եղբայր մը: Եւ այն ատեն, ինչպէս կը պատահի միշտ, մեծը սկսաւ անհանգստութիւններ զգալ: Նախանձը կը ցուցնէր անոր փորիկը: Ամէն օր տհաճութեամբ կը դիտէր թէ ինչպէ՛ս ծնողքին ուշադրութիւնը շատ աւելի կը կեդրոնանար փոքրիկին վրայ, քան թէ իր վրայ: Եւ օր մը չդիմացաւ ու մօրը ըսաւ.

- Դուն միայն զիս սիրէ, ես ալ աղբարիկս սիրեմ:

Անմեղ ու սրամիտ այս նախադասութեան մէջ պէտք է տեսնել թէ ինչպիսի երեւակայութիւն մը անսովոր տրամաբանութիւն մը կայ: «Դուն միայն զիս սիրէ, ես ալ աղբարիկս սիրեմ»: Պէտք է տեսնել թէ մանուկը մէկ կողմէ ինքնապաշտպանութեան ի՛նչպիսի միջոցի մը կը դիմէ եւ թէ միւս կողմէ նոյն պահուն ի՛նչպէս պաշտպան կը կանգնի իր փոքրիկ «աղբարիկ»ին, երբ մօրը հետ կը փորձէ հաստատել այսպիսի անկարելի սակարկութիւն մը: Այդ սակարկութիւնը անկարելի է միայն մեծերու աչքով: Մանուկի աչքով, ինչո՞ւ անկարելի ըլլայ այդ սակարկութիւնը: Ինքը մեծն է եւ ինքն է որ իր ծնողքէն պէտք է սիրուի ամէնէն շատ: Իսկ եթէ մէկը պէտք է սիրէ փոքրիկը, ի՛նք կը ստանձնէ այդ պարտականութիւնը: Այս կերպով ո՛չ ոք անիրաւուած կ'ըլլայ:

Միշտ կ'ըսեմ: Մանուկները շատ բան պիտի սորվին մեզմէ: Բայց մինչեւ որ շատ բան սորվին մեզմէ, անոնք ալ իրենց կարգին շատ բան պիտի սորվեցնեն մեզի: Մանուկները օր մը անպայման պիտի օգտագործեն այն ինչ որ պիտի սորվին մեզմէ: Բայց մենք կը յաջողի՞նք արդեօք երբեմն գործածել այն ինչ որ սորված ենք մեր մանուկներէն:

Բ. Հ.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Սրբոց Թարգմանչաց տօնին առթիւ, Կիրակի, Հոկտեմբեր 15-ին, Քէօլնի Մայր Եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան: Ան, իր քարոզին մէջ ներկայացուց Հոկտեմբեր ամիսը, որպէս «Մշակոյթի ամիս», որովհետեւ այս ամսուան մէջ կը խտանայ հայ ժողովուրդի հոգեկան, կրթական ու մշակութային արժէքներու վերագնահատման գաղափարը:

Յետ պատարագի, Քէօլնի Համայնքի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Սրբոց Թարգմանչաց Վարդապետաց յիշատակի տօնակատարութիւնը: Քէօլնի Համայնքի Միօրեայ դպրոցը, իր աշակերտ - աշակերտուհիներով ու ուսուցչուհիներով պատրաստած էր կոկիկ յայտագիր մը: Բացի արտասանութիւններէն, ներկաները մեծապէս գնահատեցին «Ճամբորդը» վերնագրով համադրուած պատմողական թատրոնը, որ երեւակայական ճամբոր-

դութիւն մըն էր Հայոց Պատմութեան ընդմէջէն, տեղ - տեղ կայանելով իմաստալից դէպքերու կամ հռչակաւոր դէմքերու պարագային:

Երիտասարդ արուեստագէտ Արէտ Պեքճեան, դաշնակի վրայ մեկնաբանած հայկական երաժշտութեամբ, ընկերակցեաւ «Ճամբորդ»ին եւ ներկայացումը աւելի՛ հաղորդական դարձուց:

Օրուան դասախօսն էր Թեմական Խորհուրդի ատենապետ տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան, որ նկարագրեց Ոսկեդարու Թարգմանչաց մթնոլորտը՝ Գրերու գիւտն ու թարգմանական աշխատանքները: Այնուհետեւ դասախօսը շեշտեց Հայ Մշակոյթի կարեւորութիւնը մանաւա՛նդ ըՍփիւռքի տարածքին վրայ եւ հրաւիրեց ներկայ ժողովուրդը վերաքննելու մեր մշակութային, կրօնական ու ազգային արժէքները՝ նոր արթնութեամբ ու նոր ինքնագիտակցութեամբ:

ԷՔԻՒՄԵՆԻՔ ԱՂՕԹՔ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

Տարւոյս Հոկտեմբեր 15-ին, Քէօլնի Հայոց հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան յանուն Առաջնորդարանի մասնակցեցաւ Պեռլինի Հայ Համայնքի եւ տեղւոյն աւետարանական Ս. Լուկաս համայնքի համատեղ կազմակերպած էքիւմենիք արարողութեան՝ ի յիշատակ Հայոց Ցեղասպանութեան 80-ամեակին:

Արարողութեան մասնակցեցաւ նաեւ Պեռլինի Հայ եկեղեցական երգչախումբը, որ կատարեց հոգեհանգստեան շարականները, ինչպէս նաեւ պատարագէն քանի մը հատուածներ:

Գերման հոգեւորականները եւս մասնաւոր արարողութիւն մը կատարեցին, որուն ընթացքին աղօթեցին Հայոց անմեղ զոհերու յիշատակին համար:

Ցետ արարողութեան ներկայ հաւատացեալներէն շատեր Ս. Հաղորդութիւն առացան համաձայն Հայ եւ Աւետարանական Եկեղեցիներու կանոններուն:

Օրուան քարոզը խօսեցաւ Վերապատուելի Մանֆրետ Ուխթերը, որ ծանօթ դէմք մըն է գերմանահայ շրջանակներու մէջ եւ նաեւ այլուր եւ պատուակալ անդամ է Պեռլինի Հայ համայնքի: Քարոզի ընթացքին ան անդրադարձաւ Հայոց Եղեռնի անուրանալի ճշմարտութեան, Թուրքիոյ եւ «քաղաքակիրթ ու ժողովրդավար Եւրոպայի» ուրացութեան փաստին: Վերապատուելին նշեց, որ նաեւ հոգեւորականներուն պարտքն է յանուն ճշմարտութեան պայքարիլ քրիստոնեայ անմեղ զոհերու յիշատակը մոռացութեան չտալու համար:

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Մշակոյթի այս ամսուան մէջ, Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19-ին, Քէօլնի Համայնքի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գրական երեկոյթ մը, նուիրուած սիրուած գիւղագիր՝ Մկրտիչ Մարկոսեանի: Սրահը լեցուն էր գրասէր հայ հասարակութեամբ:

Գրական երեկոն վարեց տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան, որ իր բացման խօսքին մէջ, շեշտեց հայ ժողովուրդի համա՛ր ալ նկարագրային յատկանշական գիծ դարձած մշակոյթի ու հոգեկան արժէքներու ներգործութիւնը մեր կեանքէն ներս: Այնուհետեւ ան ներկայացուց, Գրերու գիւտէն ետք, հայերէն գիրքին բերած կարեւորութիւնը, որպէս սերունդները գիրար կապող ամրակուռ շղթայ եւ Հայոց կեանքն ու պատմութիւնը անմահացնող միջոց:

Հայրենի շնորհալի բանաստեղծուհի Նոնա Պօղոսեան, որ քերթուածներու իր առաջին հաւաքածոն արդէն հրատարակած է «Ձիւնէ Աղօթք» գրքոյկով, մեծ ոգեւորութեամբ արտասանեց իր անտիպ բանաստեղծութիւններէն երկու կտոր: Զոյգ քերթուածներն ալ («Հրամանատարին» եւ «Այս առաւօտից արեան հոտ չգա՛ր») նիւթ ունէին Հայաստանի ներկայ վիճակն ու Արցախի հերոսական պայքարը:

Այնուհետեւ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան ներկայացուց գաւառն ու գաւառացին հայ գրականութեան բերող, Ռուբէն Զարդարեանի, Մելքոն Կիւրճեանի, Համաստեղի ու Ցակոբ Մնձուրիի շառաւիղի մաս կազմող, գիւղագրութեան մեծ վարպետ Մկրտիչ Մարկոսեանը ու անոր գրական վաստակը կազմող «Մեր այդ կողմերը» եւ «Ըսէ՛, Մարկոս ո՞ւր տեղացի ես» պատմուածքներու հատորները:

Մկրտիչ Մարկոսեան իր իւրայատուկ դասախօսութեամբ ու ինքնակենսագրութեան ներկայացումով հմայեց ներկաները: Ան պատմելու իր շնորհքով, պարզ լեզուով, գաւառական բառերով համեմուած ու պատկերաւոր իր ոճով կրցաւ վերակենդանացնել հայկական գաւառն ու հայ գիւղացին: Ան յաջողեցաւ կորսուած այդ աշխարհի կեանքն ու մարդերը պատկերացնել ամենայն հարազատութեամբ:

Գրասէր հասարակութեան փափաքին ընդառաջելով Մկրտիչ Մարկոսեան կարդաց իր զոյգ հատորներէն մէկական պատմուածք եւ պատասխանեց ներկաներու զանազան հարցումներուն, որոնք ընդհանրապէս առնչուած էին հայկական գաւառի ներկայ վիճակին:

Գրական երեկոյթի փակման խօսքը կատարեց Գերմանիոյ Թեմի Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան, որ անգամ մը եւս անդրադարձաւ արմատախիլ եղած Սփիւռքահայ ժողովուրդի ճակատագրին եւ յիշողութեան արարքի յոյժ կարեւորութեան:

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 21-ին, Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկ. ընդառաջելով հրաւէրին մասնակցեցաւ Քէօլնի Հայ Կանանց «Սիլվա Կապուտիկեան» միութեան կազմակերպած մշակութային հանդիսութեան՝ նուիրուած Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի եւ Թարգմանիչ Վարդապետներուն:

Առաջնորդը իր քաջալերանքը եւ գնահատանքը յայտնեց միութեան աշխատանքներուն, խօսեցաւ համայնքներու համագործակցութեան զօրացման, միատեղ ձեռնարկներ կազմակերպելու անհրաժեշտութեան, իրարու ոչ թէ մրցակից այլ զօրավիգ ըլլալու, մէկը միւսը ամբողջացնելու մասին:

Հանդիսութեան ընթացքին գործադրուեցաւ գեղեցիկ յայտագիր մը, որ կը ներառնէր.

ա. - «Հայ մշակոյթ» բանախօսութիւն (Աղատ Օրդուխանեան),

բ. - մանկական նկարչական ցուցահանդէս,

գ. - երաժշտական ելոյթ:

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 22-ին, Քէօլնի Առաջնորդանիստ Եկեղեցւոյ մէջ մատուցուած պատարագով եւ Մատաղօրհնութեամբ բացումը կատարուեցաւ Թեմիս Առաջնորդի քահանայագործութեան եւ Քէօլնի Հայ Համայնքի հիմնադրութեան 30-ամեակներու հանդիսութեանց: Պատարագիչն էր Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան:

Ցետ պատարագի Առաջնորդի հանդիսապետութեամբ կատարուեցաւ Մատաղի օրհնութիւնը, որու սկզբնաւորութեան Գարեգին Եպիսկոպոս կրօնաբարոյական հանդամանալից քարոզով մը անդրադարձաւ օրուան խորհուրդին՝ տառապանքը եւ զոհաբերումը նկատելով որպէս մարդու հոգեկան մաքրութեան եւ բիւրեղացման ճանապարհ: Քարոզիչ Եպիսկոպոսը անդրադարձաւ նաեւ Հայ Եկեղեցւոյ որդեգրած Մատաղօրհնութեան արարողութեանը՝ զայն նկատելով իբրեւ արտայայտութիւն աղօթքի եւ բարեգործութեան:

Մատուցուեցաւ նաեւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն՝ ի յիշատակ Քէօլնի Հայ Համայնքի հանգուցեալ վարչական անդամներու:

Ցետ արարողութեանց Քէօլնի Հայ Համայնքի սրահին մէջ տրուեցաւ Սիրոյ ճաշ, որու ընթացքին Համայնքիս երիտասարդաց «Նոր Ձայն» նուագախումբը ազգային - ժողովրդական երգերու գեղեցիկ կատարումով ոգեւորեց ներկայ խուռներամ ժողովուրդը: Սիրոյ ճաշի ընթացքին ներկաներու ազնիւ եւ սրտաբաց նուիրատուութիւններով գոյացաւ աւելի քան 5.000 մառք գումար մը՝ ի պայծառութիւն Հայ Համայնքի:

Ցայտագրի ընթացքին նախ հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, ատենապետ Գրիգոր Սագլամէր, ապա Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս, սրտի խօսք ուղղեցին ներկաներուն, որոնց ընթացքին գնահատանքի եւ մասնաւոր շնորհակալութեան արժանացան Համայնքիս բոլոր յանձնախումբերու անդամները, աջակիցներն ու կամաւոր ծառայութեան լծուած բազմաթիւ անձեր:

Սիրոյ ճաշը աւարտեցաւ Առաջնորդի արտասանած «Պահպանիչ»ով եւ միասնական երգուած «Տէրունական Աղօթք»ով:

Հոկտեմբեր 28-ին ալ տեղի ունեցաւ համերգ - պարահանդէս մասնակցութեամբ Համայնքի էրեբունի պարախումբին եւ Փարիզի «Նաւասարդ» երգի - պարի համոյթին:

Ցոբելենական հանդիսութեանց ծրագիրը կը ներառնէ նաեւ ներքոյիշեալ ձեռնարկները.

Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 1

Համայնքի երեսնամեայ անցեալը ներկայացնող պատկերներու ցուցահանդէսի բացում:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 11

Համերգ Մարսէյլի «Ս. Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբի.

Կիրակի, Նոյեմբեր 12

Հանդիսաւոր պատարագ եւ ճաշ՝ մասնակցութեամբ Մարսէյլի «Ս. Սահակ - Մեսրոպ» երգչախումբի, երգչուհիներ՝ Լուիզա Պօղապալեանի եւ Ցասմիկ Պապեանի եւ երիտասարդ արուեստագէտներու:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Ո՛վ կը հատուցանէ թոխերուն վնասները

Հոկտեմբեր 10 թուականը Փարիզի մէջ օդի ապականութեան մրցանիշ մը հաստատեց: Անոր գլխաւոր դերակատարը եղան ինքնաշարժները եւ կայուն օդը: Ապականութեան նպաստող երեք գլխաւոր ազդակներ են ինքնաշարժներու թունաւոր արտանետումները, կայուն օդը եւ արեւուն ներկայութիւնը: Այս երեքը յաճախ միասին կը գտնուին, երբ գտնուին անհանգստութիւններու շարք մը կը պատճառեն բնակչութեան: Վերջին 5 տարուան ընթացքին Փարիզի մէջ 134 օր մթնոլորտին ապականութիւնը ծայրայեղ աստիճաններու հասած է: Սակայն այդ օրերուն իսկ ապականութեան աստիճանը երեք չէ եղած (օդի ապականութեան աստիճանաչափը 4 է): Հոկտեմբեր 10-ի օրը առաջին անգամ ըլլալով ապականութիւնը արձանագրեց 3 աստիճան:

Այսօր այլեւս լաւագոյնս ծանօթ են ատոր ազդեցութիւնները: Կ'աւելնան հիւանդանոց դիմողներու, բժիշկին տրուած այցելութիւններու, աշխատանքը դադրեցնելու արտօնագիրներու եւ նոյնիսկ մահերու թիւերը: Երբ ծծմբային թթուին համեմատութիւնը մէկ խորանարդ մեթր օդին մէջ 7-էն 107 միքրոկրամի կը բարձրանայ, 25% կ'աւելնայ շնչարգելութեան գանգատով բժիշկին դիմողներու թիւը:

Հարցով մօտէն հետաքրքրուողները երկար ատենէ ի վեր ահազանգ կը հնչեցնեն: Պէտք է անպայման միջոցներու ձեռնարկել: Հոկտեմբեր 10-ին առաջին անգամ ըլլալով յայտարարուեցաւ որ Փարիզի քաղաքապետութիւնը կը թելադրէ յաջորդ օրը հրաժարիլ սեփական ինքնաշարժներու գործածութենէն ու դիմել հանրային փոխադրամիջոցներու: Աւելի կտրուկ քայլեր չառնուեցան:

Շրջապատի նախարարուհին յայտնեց թէ Նոյեմբերին երեսփոխաններուն պիտի ներկայացուի ապականութեան դէմ օրէնքի մը ծրագիրը: Անոր նպատակը պիտի ըլլայ ապականութեան 3 աստիճանի պարագային քաղաքը փակել ապականող կառքերու առջեւ: Տիկին Լըփաժ խօսեցաւ մինչեւ իսկ հարկանիշ մը փակցնել արտօնուած, այլ խօսքով՝ մթնոլորտը չապականող ինքնաշարժներու վրայ: Բայց չի խօսուիր ՏԻԷԶԷԼ շարժակով ինքնաշարժներու մասին, որոնք ամենամեծ ապականողներն են: Մանաւանդ որ տիէզէլին արտանետումները այնքան մանր մասնիկներէ կը բաղկանան որ կարելի չէ ստուգիչ սարքերով ճշդել անոնց պատճառած իսկական վնասը:

Իշխանութիւնները ինքնաշարժ չգործածելու թելադրանքին հետ կը յանձնարարեն նաեւ տունը մնալ ուր օդը նուազ ապականած կ'ըլլայ: Գործադիր իշխանութիւնները կը դատապարտուին ճամբաներու լոպիին ազդեցութեան ենթարկուած ըլլալու մեղքով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Բաժակները բարձրացան ու կենացը խմուեցաւ:

-- Կը շնորհաւորեմ ձեզի Պարոն Ցակոբ: Աս է բուն դաշնակցականը:

Տիգրան սակայն Զարուհիին դարձեր էր ամբողջ մարմնով: Այս շարժումը, իր պարունակած իմաստը, բռնեց յանկարծ Զարուհիին ուշադրութիւնը: Բայց Տիգրան արդէն կը խօսէր:

-- Օրիորդ Զարուհի, սրտէս խօսեցաք:

Ոտքի ելաւ Տիգրան, Զարուհիին քովը գնաց, ծռեցաւ, լայն բացաւ թեւերը, գրկեց նեղլիկ ուսերէն ու համբուրեց անոր այտը:

Տեղը չնստաւ Տիգրան: Դարձաւ Ցակոբին:

-- Եթէ ձեզի պէս շատ կան Դաշնակցութեան մէջ, այն ատեն յոյս կայ մեր հանրապետութեան համար:

-- Հարկաւ կան, Սփիւռք ալ կան, հոս ալ կան:

-- Բայց Օրիորդ Զարուհի, դուք իրապէս շատ իմաստուն բան մը ըսիք: Անձը, պաշտօնը, խորհրդանշանը տարբեր բաներ են: Եւ դեռ կայ կուսակցութիւնը, ան ալ ուրիշ է:

Տիգրան տեղը չնստած Ցակոբ խօսեցաւ, դանդաղ ու յստակ:

-- Հոն վախնամ, քիչ մը կը սխալիք, Պարոն Տիգրան: Ուրիշ չէ կուսակցութիւնը: Մէկ է ղեկավարութիւնը եւ շարքերը: Եթէ ես եւ ինծի պէսներ վստահութիւն չունենանք ղեկավարութեան վրայ, կը փլի կուսակցութիւնը:

-- Եթէ ղեկավարութիւնը սխալներ գործէ...:

-- Կը պատահի անշուշտ:

-- Է՛, ի՞նչ կ'ընէք այն ատեն:

-- Կը փոխենք կամ կը ստիպենք որ սրբագրեն: Երբեմն ալ կը պատժենք:

Նստաւ Տիգրան, բարձր տրամադրութեամբ: Արմինէ եւ Զարուհի կը խօսէին իրարու հետ:

-- Արմինէ, սանկ քիչ մը պտոյտ չե՞ս բերեր:

Երկու կիները ելան ոտքի ու խոհանոց գացին:

-- Ես ան գիտեմ որ տարիներով կուսակցութիւններուն գլուխները չեն փոխուիր եւ սխալները կը շարունակուին: Հոս հիմա, Հայաստանի մէջ, Դաշնակցութեան ղեկավարները աթոռի համար...:

-- Վայրկեան մը, վայրկեան մը:

Լռեց Տիգրան: Խիստ թոն մը մտեր էր Ցակոբի ձայնին մէջ:

-- Եթէ այդ անհիմ խօսքերը պիտի տաք ինծի, գիտցէք որ շատ պիտի նեղուիմ: Ձեզի չեմ վայլեցներ ատանկ գաղափարներ:

-- Բայց...:

-- Բայց մայց չկայ: Չէ՞ք տեսներ թէ համայնավարներու խաղին զոհ գացեր էք: Անոնք չունի պէս գիտեն թէ կուսակցութիւնը քանդելու միակ կերպը գլուխը մարմնէն զատելն է, կասկած ձգելով շարքերուն եւ համակիրներուն մէջ: Այդքան միամի՞տ էք, դուք փորձառու լրագրող, համալսարանէն վկայուած...: Սուտերու այս երկրին մէջ Դաշնակցութեան ճշմարտութիւնը ինչպէ՞ս պիտի ըսենք մարդոց, համոզիչ դարձնենք: Գոնէ դուք պէտք չէ խաբուիք:

Լռեց Ցակոբ, զգալով թէ սահման մը անցած էր: Բայց մնաց իր բուն, կարծր տրամադրութեան մէջ: Հիմա աւելի մեղմ էր ձայնը:

-- Ես ձեզի կ'ըսեմ, կուսակցութեան ինչ ըլլալը եւ ինչպէս աշխատիլը այնքան ալ դիւրին հասկնալիք բաներ չեն: Դուք Սփիւռք պէտք է գաք, Պէյրութ եկէք որ սորվիք, մեր հիւրը կ'ըլլաք: Հայութեան կառավարութիւնն է ան հոն:

Տիգրան խնդալ փորձեց: Ձեռքով օդին մէջ տարտամ շարժում մը ըրաւ եւ աւելցուց:

-- Շնորհակալ եմ հրաւէրին համար, կուզամ, ինչո՞ւ չէ, եթէ հրաւիրէք:

Այն ատեն ներս կը մտնէին կիները: Արմինէ պտուղի ամանը ձեռքը՝ անշարժացաւ սեղանիկին քով:

(Շար. 31)

(Շար. Ա. էջէն)

ները։ Վիրաւորներու թիւն ալ 250-է աւելի է։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարութիւնը արգելից ալժերական ընտրապայքար ֆըրանսական հողին վրայ, ինչ որ նոր դըժգոհութիւններու դուռ բացաւ, մանաւանդ Ալժերիոյ ընդդիմադիր շրջանակ-ներուն մէջ։ Ոչ մէկ ցոյց կամ մամուլի ասուլիս կրնան տեղի ունենալ, ոչ ալ ըլլայ կազմակերպիչը։ Կը կարծուի որ այս որոշումը կրկնակ շահ կը ներկայացնէ Ֆրանսայի համար. մէկ կողմէ դիրք չի բռներ ալժերական տագնապին մէջ եւ միւս կողմէ դժգոհութիւն չի պատճառեր ալժէի իշխանութիւններուն թոյլ չտալով որ ընդդիմադիրները արտայայտուին։

ՊՈՐՏՈՅԻ մէջ, որուն քաղաքապետն է Ալէն Ժիւփէ, շատ ծանր բախումներ պատահած են Հոկտեմբեր 30-ին, ապահովութեան ուժերու եւ Սէ - Տէ - Սէ - Ա-ի ցուցարարներուն միջեւ։ Ուսեւտրականներու եւ Արհեստաւորներու Պաշտպանութեան համադաշնակցութիւնը (Սէ - Տէ - Սէ - Ա) ցոյց մը կազմակերպած էր (նաեւ Մոնփըլիէ, Լանսոն տը Փրովանս եւ Կրընոպլը) ի պաշտպանութիւն փոքր արհեստներու։ Պորտոյի մէջ է որ ցուցարարները կրակի տուին պետական շէնքեր, համակարգիչի ձեռնարկութիւններ։ Ի վերջոյ 28 վիրաւոր կար, գլխաւորաբար ապահովութեան ուժերու մէջ։ Փարիզեան կարգ մը արուարձաններու մէջ ալ, կացութիւնը օրէ օր կը վատթարանայ։ Հոկտեմբեր 30-էն 31 լուսնալիք գիշերը ծանր միջադէպեր պատահած են Կրինըլի ուր կառքեր կրակի տրուած են եւ ոստիկաններ վիրաւորուած։

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 30 հազարի յաւելում մը արձանագրած է Սեպտեմբերին, ինչ որ նոր հարուած մըն է Շիրաքի եւ Ժիւփէի համար որոնք անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կը կոտրեն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մէջ, 37 բանտարկեալներ որոնք հացադուլ կ'ընէին հիւանդանոց փոխադրուած են։ Ըստ թուրք մամուլին, բանտարկեալները որոշած են շրջուն հացադուլի դիմել, այսինքն՝ կարգով։ Իրենց նպատակն է քննութիւն մը ճշդելու համար Պուճայի բանտը պատահած խըռովութեանց պատասխանատուները։ Այդ դէպքերուն ընթացքին 3 բանտարկեալ մեռած էր։

ՊԷՌԼԻՆԻ մէջ, ծագումով թուրք Գերմանացիները կուսակցութիւն մը հիմնած են որուն նպատակն է.- «Պաշտպանել օտարներու շահերն ու իրաւունքները» եւ մկրտուած է՝ «Գերմանիոյ Դեմոկրատ Կուսակցութիւն»։ Փաստաբան՝ Սեդաթ Սեղկին ըսած է որ այս նոր կուսակցութիւնը ի մօտոյ պիտի յայտարարուի ընտրական դաշնակցային իշխանութեան։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ Ալէն Ժիւփէ աղջիկ զաւակ մը ունեցաւ Հոկ-տեմբեր 28-ին՝ Գլարա։ Առաջին ամուսնութենէ մը 28 տարեկան տղայ մը եւ 22 տարեկան աղջիկ մը ունի, կինն ալ երկու զաւակ ունի նախորդ ամուսնութենէ մը։

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITÉ PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE

pour diriger

l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Ամերիկայի Հայոց Արեւելեան շրջանի եւ Գանատայի Թեմի Առաջնորդ Տ. Մեսրոպ Ս. Արքեպս. Աշճեան եւ Ազգային Վարչութեան Խառն Ժողովը, Ազգային Առաջնորդարանի Տիկնանց Յանձնախումբը, Տակլըսթընի -- Նիւ-Եորքի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ Հովիւն ու Հոգաբարձութիւնը, Փափազեան, Զարգաւաթճեան, Պաթիսթի եւ Քէօրեան ընտանիքները սրտի խոր կսկիծով կը գուժեն ազգային բարերարուհի եւ Կիլիկեան իշխանուհի՝

ՇՈՒՇԻԿ (ՍՈՒԶԱՆ) ՅԱԿՈԲԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, 1995-ին կէսօրէ ետք, Ֆլաշինկ, Նիւ - Եորք հիւանդանոցին մէջ։

Տան կարգը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 31-ի երեկոյեան ժամը 8-ին, Տակլըսթընի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 1-ի առաւօտեան ժամը 10-ին, նոյն եկեղեցւոյ մէջ, նախագահութեամբ Առաջնորդ Սրբազան Հօր եւ մասնակցութեամբ շրջանի հոգեւորականութեան։ Թաղումը կը կատարուի Ֆլաշինկի Սիտըր Կրով գերեզմանատան մէջ։

Խաղաղութիւն իր հոգիին եւ Ս. Հոգւոյ մխիթարութիւնը հանգուցեալի բոլոր հարազատներուն եւ բարեկամներուն։

Կը խնդրուի փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները կատարել Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ։

ԴԻՒԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ
ԵՒ ԳԱՆԱՏԱՅԻ

Հոկտեմբեր 30, 1995

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները Զարզաւաթճեան եւ Մինասեան ընտանիքներուն (Փարիզ)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 10-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

URGENT

La M.C.A. recherche
une personne (homme ou femme)
pour travaux d'intendance :
ménage - aménagement salles de classe permanence
Le candidat doit remplir les conditions administratives
CES - Contrat emploi solidarité
- 26 ans sans bac
+ 26 ans et 1 an chomage
pour 20 heures semaines

Contacter la Direction de la M.C.A.

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Երջանիկ Գազերեանի (ծնեալ՝ Սիմոնեան) մահուան առթիւ. - Զաւակները՝ Էտուար, Արաքսի, Վալանթին, Պէաթրիս 1000 Ֆր.։ Ժիւլիէթ Սահակեանի (ծնեալ՝ Թուրիկեան) մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Թոքաթլեան, Տէր եւ Տիկին Կարութճեան 100-ական Ֆր., Լեւոն Արզումանեանի մահուան առթիւ, Միշէլ Արզումանեան 500 Ֆր., Տիկին Վերոնիք Մազմանեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սվազեան 150 Ֆր.։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԻԼԱՆՕ. - Տոքթոր Տիգրան եւ Ալին Ալեքսանեան 3000 Ֆր.։

***

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ. -- Վարուժան Գնունի 3500 Ֆր.։

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 5, Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցիի անուանակոչութեան 20-րդ տարեդարձն է։

Այս առիթով ժամը 9-ին Ժամերգութիւն։

Ժամը 10-ին Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ՝
Պրազիլահայոց Թեմի Առաջնորդ՝
ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Կը քարոզէ՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյս եւ Տարօն միացեալ երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Նորկանեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն կնքահայրերու եւ բարերարներու եւ ընտանեկան հանգուցեալ պարագաներու հոգիներուն։

Ապա Մատաղօրհնութիւն։

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Քաղաքապետարանի շքեղ հանդիսասրահին մէջ

25 Ավընիւ Վիքթոր Քրէսոն

Կը հրաւիրուին շրջանի հայրենակիցները ներկայ ըլլալու պատարագին միասին աղօթելու եւ ապա սրահին մէջ սրտաբուխ նուիրատուութիւններով իրենց նիւթական նպաստը բերելու Եկեղեցւոյ պայծառութեան։

SECTION SPORT DE L'U.G.A.B.

Marseille : coup d'envoi de l'US NUBAR!

randonnée pédestre et pique-nique parmi les toutes premières activités de l'association

Depuis sa création, en septembre dernier, au sein de l'U.G.A.B. - *Marseille* (Union Générale Arménienne de Bienfaisance), US NUBAR permet aux jeunes de 16 à 25 ans de pratiquer un sport d'équipe dans la bonne humeur.

Tennis de table, foot-ball, volley-ball, basket-ball...

autant d'activités qui leur donnent non seulement la possilité de se perfectionner en vue des prochains Jeux Olymiques de l'U.G.A.B., mais également de se rencontrer et de tisser des liens amicaux entre filles et garçons de la communauté arménienne.

Une randonnée pédestre ainsi qu'un pique-nique sont également prévus le 19 Novembre, dès 11 heures, pour emprunter les chemins des Calanques de Sugiton (Marseille-Luminy).

Renseignements et Inscriptions :

Randonnée pédestre et pique-nique : contacter Hubert (Tél. : 91. 25. 66. 73). Date limite d'inscription: Mercredi 15 Novembre.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց, Յայտնից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸԳԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԼԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Սուրբ Եկեղեցւոյս Օծման 13-րդ տարեդարձին առթիւ Փօն - տը - Շէրիւ Շարվիլոյի Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին կը մատուցուի Եպիսկոպոսական Պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյս գլխաւոր բարերար ողբացեալ՝ ԾԻՊՐԱՑԻԼ եւ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ, նաեւ տեղի կ'ունենայ իրենց ծնողաց Նշան Ֆիլոր Պահատուրեանի հոգիներուն համար եւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպազեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոցն ի հանգիստ։

Նաեւ կը յիշատակուին Եկեղեցւոյս միւս բոլոր բարերարները. - Նախկին հոգեւոր հովիւ՝ Հմայակ Ծ. Վրդ. Պաղտասարեան, Պալեան, Ճընկըլըրեան, Գարակէավուրեան, Խաչատուրեան, Մելգոնեան, Մուկհամեան, Սանթուլյօ, Զիղտէմեան, Զիլինկիրեան, Զիլինկիրեան, Թիլպիեան, Տէյիրմէնճեան, Հիլպազեան, Պաթմազեան, Ջատէեան, Տիրանեան, Յարութիւնեան, Մարգարեան, Գարիպեան, Պչաքճեան, Աղէկեան, Պադըրճեան, Պետրոսեան, Կիւրէնեան, Մուրատեան, Սոմունճեան, Արտաշէս Մուրատեան, ժիրայր Քելփէթէնճեան, վարիչ Յակոբ Արսհամեան նորոգ հանգուցեալ Ֆրէտէրիկ -- Վարդան Թերզեան գերդաստաններուն հարազատներուն համար։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Ժամը 12.30-ին Ազգային Տան ԾԻՊՐԱՅԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, ճաշադինն է 100 Ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէոլա Սասունի մասնաճիւղը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 5, ժամը 10-ին, Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցին։

Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ Club Denis Papin սրահին մէջ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section de Paris
«Archalouise Tathéossian»
organise
Le Dimanche 5 Novembre

un REPAS

à la mémoire des Enguérouhies disparues
Messe commémorative en l'église arménienne
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Repas à partir de 13h30 à la M.C.A.
17, rue Bleue, Paris 9e
Réservation auprès de Lucie:
Tél. : (1) 46 70 99 34.

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3
VENDREDI
3 NOVEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925 1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
-- FAX : 48. 00. 06. 70 --
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.713
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
71e ANNEE — N° 18.713

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Հ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 2-ին, Հայաստանի վարչապետը՝ Հրանտ Բագրատեան ընդունելէ ետք Միացեալ - Նահանգներու Արտաքին նախարարին յատուկ ներկայացուցիչին՝ Քոլինզի գլխաւորած պատուիրակութիւնը (որ նոյն օրը Երեւան ժամանած էր), երեկոյեան ժամը 5-ին մեկնած է Մոսկուա մասնակցելու ՀԱՊ-ի ժողովին: Բոլորովին անհիմն են, ըստ Երեւանէն Նոյեմբեր 2-ին իսկ, հեռաձայնով մեր առած տեղեկութիւններուն վարչապետին հրաժարման լուրը զոր տարածած են կարգ մը թերթեր («Լրագիր», եւայլն, եւայլն):

***

Վարչապետ Հրանտ Բագրատեան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է Ազրբէջանի իր պաշտօնակից՝ Գուլիեւին Բաքուի մեթրոյի արկածին առթիւ:

***

Հոկտեմբեր 29 -- 30 Հայաստանի Հանրապետութեան Պրիւսէլի դեսպանութեան շէնքին մէջ տեղի ունեցած է եւրոպական երկիրներու եւ միջազգային կազմակերպութիւններու մօտ Հայաստանի դեսպաններու, գործավարներու եւ մնայուն ներկայացուցիչներու խորհրդակցական հանդիպումը որու նախագահած են Արտաքին Նախարար՝ Վահան Փափազեան, ՀԱՊ-ի, Եւրոպական Միութեան եւ միջազգային կազմակերպութիւններու կապերու գիծով Նախարար՝ Գ. Շահբազեան եւ Եւրոպայի աւագ դեսպան Արմէն Սարգսեան: Օրակարգի նիւթ եղած են Եւրոպական Միութեան, ՕԹԱՆ-ի, Օ -- ԷՍ -- Սէ -- Ը-ի եւ այլ միջազգային կազմակերպութիւններու հանդէպ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը, Հայաստանի եւ եւրոպական պետութիւններու երկկողմանի յարաբերութիւնները: Արտաքին Նախարարը այցելած է Անվերսի Հայաստանի հիւպատոսարանը ուր հանդիպում ունեցած է տեղւոյն հայ համայնքին հետ: Ընդունելութիւն մը տրուած է հիւրերուն ի պատիւ: Հոկտեմբեր 30-ին, Վ. Փափազեան ելոյթ ունեցած է Եւրոպական Խորհրդարանի արտաքին յանձնախումբի նիստին եւ պարզած Հայաստանի քաղաքական, տնտեսական իրավիճակը եւ Ղարաբաղեան հարցի կարգաւորման ընթացքը: Հոկտեմբեր 31-ին, Վ. Փափազեան եւ ընկերացող դիւանագէտները այցելած են ՕԹԱՆ-ի կայանը ուր գիրենք ընդունած են ընդհ. քարտուղարի տեղակալ՝ Ֆոն Մոլթկէն եւ պաշտօնակատար Ս. Պալանզինօ: Նոյն օրը, Վահան Փափազեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը այցելութիւն մը տուած է Եւրոպական յանձնախումբին եւ զանազան տեսակցութիւններ ունեցած:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Հոկտեմբեր 30 / Նոյեմբեր 2)

1996-Ի ԸՆԿԵՐԱ - ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

Կառավարութիւնը Հոկտեմբեր 19-ի իր նիստին քննարկած է ու հաւանութիւն տուած 1996-ի ընկերա - տնտեսական ծրագրին: Կառավարութեան որոշումով նաեւ ստեղծուած է աշնանային զօրակոչի կազմակերպման հարցերու յատուկ յանձնաժողով, Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի նախագահութեամբ, ինչպէս նաեւ այդ յանձնաժողովին արընթեր համարկումի յանձնախումբեր, շըրջաններու համար: Ասոնցմէ զատ, կառավարութիւնը պատրաստած է աղէտի գօտիին մէջ կառուցուելիք շինութիւններու ցանկ մը, ինչպէս նաեւ նշանակած է կառավարութեան ներկայացուցիչներ, այն շրջաններուն համար, որոնց գործկոմներու նախագահներու աթոռները թափուր կը մնային:

***

ԱՆՄԱՀՈՒԹԵԱՆ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԷՆ

Երեւանի Մանկապատանեկան կեդրոնին մէջ 1994 Մայիսին հիմնուած է Հայ ազատամարտիկներու թանգարան: Հոն արդէն տեղ գտած են Մոնթէին, Շահէնին, Բեկորին, Սամուէլին, Սարմէնին, Պաւլիկին կիսանդրիները: Անոնց քով զետեղուած է նոր կիսանդրի մը եւս որ կը պատկանի Կարոյին (Կարապետ Դելէեան): Ան կըռուած է սահմաններու պաշտպանութեան համար: Պայքարած է յատկապէս Շահումեանի մէջ, 15 մարտիկներով ապահոված բնակչութեան ելքը հրոյ ճարակ դարձած Արծուաշէնէն: Վերջին ռազմադաշտը եղած է Ֆիզուլին ուր ինկած է 1994 Մարտ 3-ին, փրկելով 18 - 20 տարեկան շատ կեանքեր: 36 տարեկան էր:

***

ՕԳՏԱԿԱՐ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի քաղաքացիական օդագնացութեան գլխաւոր վարչութեան եւ «Սերքօ» բրիտանական ձեռնարկութեան միջեւ Երեւանի մէջ ստորագրուած է յուշագիր մը. ան կը վերաբերի «Զուարթնոց» օդակայանը միջազգային չափանիշերով օժտելու համար հարկաւոր աշխատանքներու կազմակերպումին: Նախատեսութիւններու հիման վրայ յառաջիկային կը ստորագրուին օդակայանին մէջ համատեղ ձեռնարկութիւն ստեղծելու պայմանագրեր:

***

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ ՖԻՆԱՆՍՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՓՈԽ - ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՕՏ

Գագիկ Յարութիւնեան Հոկտ. 27-ին ընդունած է Հոլանտայի Ֆինանսներու Նախարար Հարրի Զալմին: Խօսելով Ղարաբաղի մասին, փոխ - նախարարը կըրկնած է թէ Հայաստանի լուծման միակ ուղին կը նկատէ քաղաքական բանակցութիւնները որով կը բացառուի ուժի գործադրումը եւ կ'երաշխաւորուի Ղարաբաղի ժողովուրդին ապահովութիւնը: Հոլանտացի նախարարն ալ նշած է թէ ամէն տեղ խաղաղութիւնը առնչուած է տնտեսական առաջընթացին. ան հաւաստած է նաեւ Հայաստանին օգնելու իր երկրին պատրաստակամութիւնը: Նախարարը եւ իր պատուիրակութիւնը նոյն օրը հանդիպում ունեցած են նաեւ վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ:

***

ՎԱՐԿԵՐՈՒ ՀԱՏՈՒՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

Ելմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան Համաշխարհային Դրամատան եւ Դրամական միջազգային արդիւնքներուն նուիրուած մամուլի ասուլիս մը տուած է: Ան անդրադարձած է, ի մէջ այլոց այն վարկին հատուցման խնդիրներուն, որ 1992 - 93-ին Եւրոպայի Միութեան կողմէ որպէս հացահատիկ ապահովելու նպաստ տրամադրուած էր Խորհ. Միութեան եւ այս վերջինին փլուզումով ալ այդ գումարը բաշխուած էր զայն բաղկացնող Պետութիւններուն միջեւ: Նախարարը աւելցուցած է թէ Հայաստան երեք տարիէ ի վեր կանոնաւոր կերպով տոկոսները վճարելով հանդերձ, իբրեւ անդամ շըրջանի մէջ գտնուող Հանրապետութիւն այսօր անկարելիութեան առջեւ կը գըտնուի բուն գումարը՝ 38 միլիոն էֆիւն հատուցանելու; եւ այս առնչութեամբ լուծում մը գտնելու ուղղութեամբ Ուաշինկթընի մէջ տեղի ունեցած բանակցութիւնները յանգած են այն արդիւնքին որ Եւրոպայի Միութիւնը կամ կ'երկարաձգէ վճարումի պայմանաժամը, կամ ալ որոշ օգնութիւն ցոյց կուտայ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(2 Novembre)

L'Arménie sur un volcan nucléaire

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը կ'անդրադառնայ Մեծամօրի հիւլէակայանի վերաբացման Ա.Ի.Է.Ա-ի (Ատոմական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութիւն) նպաստաւոր կարծիքէն ետք: Կ'ըսէ թէ, անցեալ Յունիսէն ի վեր եղած փորձերը դրական եղած են ու յետադարձ ակնարկով մը կը բացատրէ կացութիւնը, Ազրբէջանի պարտադրած շըրջափակումը եւ անոր հետեւանքը 1988-էն 1993: Մեծամօրի բանիլը կրնայ 40%-ով աւելցնել ելեկտրական արտադրութիւնը: Կ'արձագանգէ ժագ Փանոսեանի կարծիքին նախ Չերնոբիլի («այդ կայանը չի համապատասխաներ ապահովութեան աբեւմտեան կանոններուն»), ապա Մեծամօրի մասին՝ «ապահովութիւնը համեմատական գաղափար մըն է, եւ Հայաստանի ուժանիւթի կացութեան մէջ, կայանին վերաբացումը հասկնալի է» (տե՛ս այս մասին «Յառաջ»ի մանրամասն տեսակցութիւնը ժագ Փանոսեանի հետ, Սեպտեմբեր 14-ի եւ 15-ի թիւերուն մէջ):

Հակառակ ժագ Փանոսեանի եւ հիւլէական կայաններու ռուսական Հիմնարկի ընդհանուր տնօրէն՝ Արմէն Աբակեանի տուած ապահովութիւններուն, Լիպերասիոնի խորագիրը եւ ենթախորագիրը մանաւանդ («Malgré les dangers, la centrale d'Oktemperian a été remise en route») առնուազն անտեղի եւ գրգռիչ են:

***

50-ԱՄԵԱԿԻ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի ազգ. պատկերասրահին մէջ, Գեղարուեստի պետական Հիմնարկի 50-ամեակին նուիրուած ցուցահանդէս մը բացուած է: Ներկայացուած են դասախօս - արուեստագէտներու՝ Մարտիրոս Սարեանի, Արա Սարգսեանի, Յակոբ Կոճոյեանի, Մերուժան Յարութիւնեանի, Բարգէն Քոլոզեանի, Արփենիկ Նալբանդեանի եւ ուրիշներու գործերը: Բացման արարողութեան ելոյթ ունեցած են Գեղարուեստի Հիմնարկի գլխաւոր տեսուչ՝ Արամ Իսաբէկեան, նկարիչ Եդուարդ Իսաբէկեան, նկարիչներու Միութեան նախագահ Պօղոս Հայթայեան:

***

ՆՈՒԷՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻՆ

Սաուտի Արաբիայէն գործարար Մահմուտ Մալհաս որ վերջերս Հայաստան այցելած է գործարարական նպատակներով, ծանօթանալէ ետք «Հայաստան» Հիմնադրամի գործունէութեան, 100 հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը ըրած անոր մարդասիրական ծրագիրներուն ի նպաստ:

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՔՍՈՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԻՍՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Քիւրտերու աքսորական խորհրդարանը Լահէյէն եւ Վիէննայէն ետք երրորդ նըստաշրջանը գումարած են Մոսկուայի մէջ ուր իրենց տրամադրուած է Ռուսաստանի Խորհրդարանի շէնքէն սրահներ: Թուրքիա Արտաքին նախարարութեան մէկ կցորդին միջոցով փորձած է ազդարարութիւն մը ուղղել Մոսկուայի, այսուհանդերձ, եռօրեայ նստաշրջանը տեղի ունեցած է, մասնակցութեամբ 50-ի չափ խորհրդարանականներու:

Թուրքիա հակազդած է յատկապէս այն պատճառով որ ամէնէն խիստ կեցուածքը արտայայտողները եղած են ոչ թէ քիւրտ, այլ ռուս անձնաւորութիւններ. անոնց գլխաւորը Ռուսաստանի Խորհրդարանի աշխարհաքաղաքական հարցերու յանձնաժողովին նախագահն է, Վալերի Իւսթինով, որ ըսած է ի միջի այլոց. «Ռազմավարական այս շրջանին մէջ 40 միլիոնոց քիւրտ ժողովուրդը երկար ատենէ ի վեր չի յաջողիր իր անկախութեան տիրանալ: Ռուսեւքիւրտ բարեկամութիւնը երկար անցեալ մը ունի. Քիւրտերը մեզի օգնած են Թուրքերու դէմ մեր պայքարին մէջ»: Ան առաջարկած է նաեւ պատուել Լօզանի «աննկարագիր» դաշնագիրը որ պատճառն է քիւրտ ժողովուրդին պառակտումին ու զայն փոխանակել նորով մը որ նկատի պիտի ունենայ Քիւրտերու իրաւունքները եւ որուն նեցուկ պիտի կանգնի Ռուսաստան:

Ռուսեւլոյն բարեկամութեան միութեան նախագահը Տրապեզնիկով ալ Քիւրտերու նեցուկ կանգնելու պատրաստակամութիւն յայտնած է, շեշտելով որ Թուրքիա դարերէ ի վեր ցեղասպանութիւն կիրարկած է հայ, քիւրտ եւ յոյն ժողովուրդներուն:

Թուրք մամուլը առաջին օրուան տեղեկատուութենէն ետք կ'ըսէ թէ նստաշըրջանին Մոսկուայի մէջ գումարուելու պարագան կը միտի անուղղակի կերպով «բաներ մը հասկցնելու» Անգարայի. այսինքն՝ հասկցնելու որ Մոսկուա տրամադիր չէ Անգարայի փափաքած ուղղութեամբ շարժելու եւ մատղիր է ի հարկին շահարկելու քրտական գործօնը:

***

Քրտական աքսորական խորհրդարանի Մոսկուայի նստաշրջանին խստիւ հակազդած են նաեւ Միացեալ - Նահանգներ: Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտնած է թէ Մոսկուայի փոխանցած են իրենց վրդովումը, ըսելով որ ՓՔԿ-ն «վայրի, անջատողական եւ ահաբեկչական» կազմակերպութիւն մըն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ 52-րդ կառավարութիւնը կազմուած է 29 նախարարներով: Թ. Չիլլէրի ամէնէն մօտիկ գործակից նշանակուած է ՃՀՓ-ի (Հանրապետական ժողովրդական կուսակցութիւն) կուսակցապետ Տէնիզ Պայքալ, փոխ-վարչապետի ու Արտաքին նախարարի զոյգ պաշտօններով: Կառավարութիւնը ունի 12 Պետական նախարար: 29 նախարարներուն 18-ը կը պատկանին Չիլլէրի Արդար ուղի կուսակցութեան, մնացեալ 11-ը կու գան համախմբումի երկրորդ կուսակցութենէն:

ՏԱՅԹՈՆԻ (Միացեալ _ Նահանգներու զինուորական կայան) մէջ սկսան բանակցութիւնները որոնք պէտք է յանգին Պոսնիոյ խաղաղեցման եւ քաղաքական կարգաւորման: Հաւաքուած են Պոսնիոյ, Պոսնիոյ Սերպերուն եւ Խրուաթիոյ նա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՐՊԵՏԻ ՀԵՏ

Հնուց - հնոտ, նա իմ տեսադաշտում յայտնուեց դեռեւս 30-ական թուականների վերջում, երբ տակաւին երիտասարդ էի, նոր պէտի մտնէի ճարտարապետութեան ասպարէզ:

Միջահասակ, չիւահ ու նուրախ, մոլայի հագնուած, մշտապէս ժպտեր, ծխամորճը բերանին, նա քայլում էր արուեստի քայլուածքով, զանազան ու հանդիսաւոր, իր վրայ գրաւելով անցորդների ուշադրութիւնը:

- Երուանդ Քոչարն է, - ասաց ընկերս, երբ մի օր անցնում էր Աբովեանով, - քանդակագործ է ու նկարիչ, վերջերս է Երեւան փոխադրուել Փարիզից:

Նորարարական հակումներով ստեղծուած նկարչին ու քանդակագործը, չընդունելով եւ համոզ ու պրիմատավորութիւն, չատ յուշով ներկայացուող արուեստագէտ հասարակութեան ու անվճակայն արժանացաւ նրա ուշադրութիւնը: Ոչ ծաւալապաշտական, ոչ էլ գրաֆիկական ու երփներանգ գործերում նա նման չէր այն տարիների արուեստի իր գործընկերներին:

Դրանում ես համոզուեցի, երբ 1939 թ. համաժողովրդական հանդիսաւորութեամբ նշւում էր «Սասունցի Դաւիթ» էպոսի հազարամեակը: Կայարանամերձ հրապարակում (ուր դեռ կայարանի հին չէնքն էր), հաղչտապ տեղադրուեց Երուանդ Քոչարի յօրինած էպոսի հերոսի այն ժամանակ դեռեւս գիպսէ արձանը: Իսկ էպոսին նուիրուած ռուսերէն գրքում (որը Յ. Օրբելու խմբագրութեամբ՝ լոյս տեսաւ Լենինգրադում, 1939 թ.) տեղ գտան նրա կատարած նկարազարդումները:

Ձիարձանի ծաւալաձեւերում ինչ-որ ընդհանրութիւն նկատեցի Յակոբ Կոջոյեանի (որու երկրպագուն էի), գրաֆիկական յայտնի յօրինուածքի հետ, իսկ նկարազարդումների գրաֆիկան միանգամայն անսովոր էր, ճապէս տարբեր նոյն թեմայով միւս նկարիչների, յատկապէս Արտաշէս Մամաջանեանի գեղարուեստական կատարելակերպից:

Ու այդպէս, Երուանդ Քոչարի մուտքը մեր արուեստում եղաւ չոնդալից, ճապէս ինքնատիպ:

Բեղնաւոր էր նրա արդէն նախապատերազմեան տարիների ստեղծագործութիւնը: Մէկը միւսի ետեւից նա յօրինեց մըչակոյթի ու պետական գործիչների կիսանդրիներ: Այն դժնդակ տարիներին, երբ մոլեգնում էր Ստալինեան եղեռը, նոյնիսկ Բերիայի (Լենինականում, դրամատիկական թատրոնի չէնքի առջեւ) ու Դերժինսկու (Երեւանում ՊԱԿ-ի [ՔՍ-ԿԷ-ՊԷ] ահասարսափ չէնքի մուտքի մօտ), իր յօրինած կիսանդրիների տեղադրումը չփրկեցին արտասահմանից նոր վերադարձած արուեստագէտին: 1941 թ. նա եւս, թէեւ կարճատեւ, «հիւրընկալուեց» բանտախցերում:

Նախապատերազմեան տարիների գործերից առաւել նշանաւոր է Նիզամի-Գեանջեւիի յուշարձանի նախագիծը: Մասնակցելով յայտարարուած համամիութենական մրցոյթին, 1940 թ. նրա ներկայացրած նախագիծը (պատուանդանի հեղինակն էր երիտասարդ ճարտարապետ Մարտին Աւդալբեկեանը), արժանացաւ երկրորդ կարգի մրցանակի:

Պատերազմի տարիներին, հասկանալի պատճառով, կրճատուեց Երուանդ Քոչարի ստեղծագործական ոլորտը: Պատուէրներ չկային, գտնւում էր նիւթապէս անապահով վիճակում, որոնում էր ապրուստի միջոցներ: Ներսիսեան դպրոցի իր դասընկեր, Մոսկուայում ապրող Կարօ Հալաբեանը, Խորհ. Միութեան ճարտարապետների ստեղծագործական նորաստեղծ կազմակերպութեան պատասխանատու քարտուղարը, մի նամակով ինձ դիմեց (ես այն ժամանակ Երեւանի պոլիտեխնիկական ինստիտուտի ուսումնական մասի վարիչ էի), խնդրելով նկարչութեան դասաժամեր տրամադրել Երուանդ Քոչարին: (Նա կարիքի մէջ է, պէտք է օգնել, գրուած էր նամակում): Մենք դասատուներով ապահովուած էինք, բայց դասաժամեր գտանք: Կարճատեւ եղաւ նրա մանկավարժական գործունէութիւնը: Նրա աւանդած նկարչութիւնը ճարտարապետների մօտ գրաֆիկական ունակութիւնների զարգացման առումով աւելի նպատակայարմար էր, քանզի նկարչութիւնը սերտօրէն կապւում էր ճարտարապետութեան հետ: Այդպիսի նպատակ հետապնդելով, նա սովորաբար առաջադրանքներ էր տալիս խալական վերածնութեան վարպետների գրաֆիկական կատարումներից, այնպիսիներից, որոնցում ճարտարապետական մտայղացումները մատուցուած էին անտուրաժով, այսինքն բնական միջավայրի հետ ներդաշնակ զուգակցութեամբ: Նաեւ նախընտրում էր դասաւանդման ժամերին հետաքրքիր յիշողութիւններ պատմել փարիզեան իր տարիների մասին, ունեցած հանդիպումների՝ կերպարուեստի նշանաւոր վարպետների՝ Մաթիսի, Փիքասոյի, Պրուքի եւ այլոց հետ, կայացած ցուցահանդէսների, դրանցում իր ունեցած մասնակցութեան, իշխող ստեղծագործական մթնոլորտի, նաեւ արուեստի իր ըմբռնումների մասին: Ուսանողները դրանք ունկնդրում էին բացառիկ հետաքրքրութեամբ:

Իմ մտերմութիւնը վարպետի հետ կայացաւ այդ տարիներին: Հանդիպում էինք ոչ միայն ինստիտուտում, այլեւ իր տանը, զրուցում արուեստի մասին, ծանօթանում իր գործերին: Պրպտուն հակումների տէր, ամէն ինչում խորամուխ լինելու ձգտումներով օժտուած Քոչարը տարուած էր նաեւ գիւտարարութեամբ: Դրանցից մէկը վերաբերւում էր մոմաներկի պատրաստման տեխնոլոգիային (որի համար տարիներ յետոյ հեղինակային վկայականի արժանացաւ), իսկ միւսը... չզարմանաք, վերաբերւում էր զուգարանն օգտագործելուց յետոյ լուացման ջուրը աւտոմատ հոսեցնելուն: Երբ նրան դիտողութիւն արի, թէ հեծանիւը երկրորդ անգամն է յօրինում, Երուանդ Սիմիոնովիչը առարկեց. «Իմը այլ սկզբունքով է գործում»: Ճիշդն ասած, այդպէս էլ չհասկացայ այդ սկզբունքի էութիւնը:

Յետպատերազմեան տարիներին կատարուեց տաղանդաւոր արուեստագէտի ստեղծագործական առատ հունձքը՝ բազմաժանր ու բոլորը քոչարական դրոշմով: Ինչ մեղքս թաքցնեմ, որպէս ճարտարապետութեան պատմաբան, մշտապէս կողմնակից դասականին, այսինքն ոչ անցողիկին, այլ մնայունին, միշտ չէր, որ հաւանում էի Երուանդ Քոչարի առանձին գործերը՝ յատկապէս կուբիստական կամ ֆուտուրիստական կարգի: Բայց չէի կարող չգնահատել արդէն բարձր հասունութիւն ապրող վարպետի իրօք նորարարական, իրապաշտական երանգներով ընդելուզուած բարձրարուեստ գործերը:

Առաջին հերթին դրանց թւին է պատկանում Սասունցի Դաւթի պղնձակերտ ձիարձանը, Երուանդ Քոչարի ստեղծագործութեան բարձրակէտը, նրա չոայլ տաղանդի փայլատակումը: Այն լայն ճանաչում բերեց հեղինակին ու հայկական կերպարուեստին ընդհանրապէս, արժանացաւ համաժողովրդական գնահատանքի ու պսակուեց Հայաստանի Հանրապետութեան Պետական Մրցանակով (1967 թ.):

Իմ յիշողութիւնները աւելի առատ են կապուած այդ ստեղծագործութեան հետ, քանզի դրա յօրինմանը սկզբից մինչեւ վերջ ականատես դարձայ: Անդամ էի մի յանձնաժողովի, որը կոչուած էր հետեւելու այդ պատասխանատու պատուէրի կատարման ընթացքին:

Յօրինուածքի որոնումը չատ ժամանակ չպահանջեց: Ըստ պատուէրի այն պիտի լինէր նմանակն իր գիպսէ նախօրինակի, դրա առաւել կատարելագործուած տարբերակը: Քոչարը որոնեց եւ, կարծեմ, դժուարութեամբ գտաւ այդ գործի լուսանկարները՝ տպագրուած թերթում (իր մօտ չէին պահպանուել): Ապա առայժմ իր արուեստանոցում սկսեց մշակել ձիարձանի մանրակերտը:

Այնուհետեւ քանդակագործին աշխատատեղ յատկացուեց կենտրոնական գերեզմանատանը կից գտնուող քարամշակման կոմբինատի տարածքում: Այդտեղ (սկըսեց կերտել նոյնպէս գիպսէ, բայց արդէն բնական չափերի ձիարձանը):

Յանձնաժողովը (որի կազմում էին Մարտիրոս Սարեանը, Աւետիք Իսահակեանը, Դերենիկ Դեմիրճեանը, Ստեփան Զօրեանը, Գրիգոր Ահարոնեանը, այլ արուեստագէտներ ու մտաւորականներ, որոնց ազգանունները հիմա չեմ յիշում), պարբերաբար, ըստ գործընթացի պահանջի հրաւիրւում էր քանդակագործի աշխատատեղը: Այդ հաւաքների եռանդուն կազմակերպիչն էր հեղինակի վերջին կինը՝ Մաննիկ Մկրտչեանը:

Յիշողութեանս մէջ է մնացել նախավերջին հաւաքը, երբ բնական չափերով գիպսէ մոդէլի պատրաստումը աւարտելու վրայ էր ու վերջին դիտողութիւնները պիտի անէինք պղնձի փոխադրելուց առաջ:

Ինչպէս յայտնի է, քանդակը տարածական ընկալում ունի, մանաւանդ քաղաքաշինական կարեւոր միջավայրում, դիտւում տարբեր կողմերից: Երկու ոտերի վրայ ծառս եղած Քուռկիկ Ջալալին, որոշ կէտերից, յատկապէս տակից, վերամշակման կարիք ունէր: Իմ կարծիքով ձիու փորամարմինը, բաւարար չափով չէր արտայայտուած էքսպրեսիվ շարժման մէջ գտնուող Քուռկիկ Ջալալու ընդհանուր առմամբ մեծ յաջողութեամբ կերտուած ֆիգուրում:

Այդ մասին յայտնելով իմ տարակուսանքը նկատի ունէի Աթէնքի Ակրոպոլի Պարթենոնի տաճարի, հին յունական ճարտարապետութեան այդ հանճարեղ ըստեղծագործութեան վրայ (համաաթէնական երթը պատկերող բարձրաքանդակային գօտում, մետոպեներում ու ճակատոններում ամփոփուած ձիարձանները): Հանճարեղ քանդակագործ Փիդասի կերտած ձիերը պիրկ են, ջլապինդ, մարմնային կուռ լարման մէջ, երակներում կարծես արիւն է հոսում: Իրապաշտական արուեստի այդ յիրաւի հոյակապ ստեղծագործութիւնը, որին անշուշտ քաջածանօթ էր Երուանդ Քոչարը, կ՚ուզէի օրինակ ծառայէր նրան ձիու փորամարմինը կենդանացնելու համար:

Դիտողութեանս հաւանութիւն տուեց Աւետիք Իսահակեանը եւ յանձնաժողովի մի քանի այլ անդամներ: Քոչարը խոստացաւ այդ դիտողութիւնը հաշուի առնել: Սակայն, երբ մէկ անգամ եւս հաւաքուեցինք, որպէսզի հաւանութիւն տանք պղնձակերտման անցնելու, պարզուեց, որ արուած դիտողութիւնը մնացել էր անկատար:

Մեր հարցումին հեղինակը գտաւ հընարամիտ պատասխան, - «Գիտէ՞ք, ասաց, հին Յունաստանում, երբ յանձնաժողովը դիտում էր քանդակագործ Սկոպասի գործերից մէկը (չեմ յիշում ում կիսանդրին), եղան դիտողութիւններ: Տրուած ժամկէտում, առանց որեւէ փոփոխութեան Սկոպասը նորից ներկայացրեց իր գործը յանձնաժողովին: Բոլորը չատ հաւանեցին: Այդպէս է, առաջին դիտարկումը կարող է խաբուսիկ լինել, ժամանակն է տալու արուեստի գործի իսկական գնահատականը»: Թէեւ ստիպուած էինք դրանով բաւարարուել, բայց ես մնացի իմ կարծիքին:

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՍՈՒԽՈՒՄԻԻ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԱՒԱՃԱՆՈՒԹԵԱՆ ՑԱՒԸ

Աբխազիան Վրաստանի շրջաններէն էր մինչեւ այն թուականը երբ երկու տարի առաջ անկախութիւն պահանջեց ու նախօրինակը հանդիսացաւ Չէչէնիոյ: Աբխազիան երկրին հիւսիս -- արեւելեան ծայրամասն է որ կը գրաւէ սեւծովեան վրացական ծովափին կէսէն աւելին: Գուդաուդա, Սուխումի, Օչամչիրա ծովափեայ ծանօթ հանգստավայրեր են որոնք կը գտնուին աբխազական հողին վրայ:

Աբխազիոյ նախագահն է Վլադիսլաւ Արծինբա: Երկու տարի առաջ անոր զօրախումբերը արշաւեցին դէպի Սուխումի, փախուստի մղելով վրացի նախագահ Շեվարնածէն որ տեղւոյն վրայ դիմադրութիւն կազմակերպել կը ջանար: Բայց այսօր չքացած է այդ յաղթանակին ուրախութիւնը: Ու նախագահ Արծինբա ինքն իրեն կը խոստովանի թէ չի հասկնար ստ Ռուսերը: Չի վստահիր այլեւս անոնց:

Մինչդեռ 2 տարի առաջ անոնց զօրակցութիւնը մեծապէս նպաստած էր աբխազական յաղթանակին: Առանց անոր 4 միլիոն Վրացիներու կրնայի՞ն ասպարէզ կարդալ 90 հազար Աբխազներ: Պէտք է ըսել որ տարբեր էր այդ շրջանի իրավիճակը: Մոսկուայի զօրականները կ՚ուզէին դաս մը տալ Շեվարնածէի որ իրենց ակնոցով պատասխանատուներէն մէկն էր խորհրդային կայսրութեան քայքայումին, գտնուելով անոր վերջին օրերուն Արտաքին նախարարութեան պաշտօնին վրայ:

Աբխազիան երբ անկախութեան պայքարի դրօշը պարզեց, Աբխազները երկրին բնակչութեան միայն 18%-ը կը կազմէին: Պահանջեցին որ վերստին կիրարկուի 1925-ի ստալինեան հին սահմանադրութիւնը որ որոշ ինքնավարութիւն մը կու տար Աբխազիոյ:

Այսօր երբ իրենց երկրին ապագան ապահովելու համար ռուսական ուժերու վստահիլ յուսախաբ ըրած է Աբխազները, սկսած են մտածել թէ ամէն անհատ նման, ամէն երկիր ալ կը վարուի միայն իր շահուն ուղղութեամբ: Այլ խօսքով աբխազական յուսախաբութիւնը հետեւանք է չէչէնական հարցին: Ռուսերը աբխազական անջատողականութեան նեցուկ կանգնելէ ետք, պարտաւորուեցան ճնշել Չէչէններու նոյնանման շարժումը: Ու ըսկըսան հնչել «Հողային ամբողջականութեան» մասին պահպանողական ճառեր:

Չէչէնները, ինչպէս կովկասեան ուրիշ ազգութիւններ -- Օսէթները, Չէրքէզները, Կապարտները -- օգնութեան ձեռք մեկնած էին Աբխազներուն. աբխազական ջոկատէն էր Շամիլ Բասայեւ որ Բուդեննովսկի հիւանդանոցի արարքին հերոսը հանդիսացաւ:

Նախագահ Ելցինի զօրաբաժինները Գրոզնիի մէջ երբ դժուարութեան մատնուած էին Շեվարնածէ ըսած էր իրեն թէ չէչէնական հարցը ծագած պիտի չըլլար առանց աբխազ ապստամբութեան: Այս վերջինին օրինակը քաջալերական եղած էր Չէչէններու համար:

Նախագահ Արծինբա մտահոգ է որովհետեւ գիտէ թէ Վրացիները չեն հրաժարած աբխազական տարածքէն: Անոնք այսօր գիտեն նաեւ թէ այլեւս կրնան վստահ ըլլալ որ Մոսկուա ըմբռնում ցոյց պիտի տայ իրենց: Արդէն ռուս պաշտօնական անձնաւորութիւններու Թիֆլիս այցելութիւնները իրարու կը յաջորդեն, ինչ որ կ՚աւելցնէ Աբխազներու վրդովումը: Անոնք կը վախնան ռուսեւվրացական համաձայնութենէ մը որ կրնայ յանգիլ ռուսական նաւերով ծովային յարձակումի մը: Նորէն ամէնուն մտքին մէջ տեղ գրաւած է պատերազմին գաղափարը:

Աբխազիոյ անկախութիւնը պաշտօնապէս հռչակուեցաւ անցեալ Նոյեմբերին բայց Ռուսերը մերժեցին դաշնակցութեան մէջ ընդունիլ փոքր այդ անկախութիւնը: Աբխազիան արդէն ոչ մէկ երկրի կողմէ ճանաչում գտած է: Մայրաքաղաքը՝ Սուխումի ուրուական քաղաքի մը կը նմանի. բնակիչներու կէսէն աւելին խոյս տուած է: Կառավարութիւնը կու տայ 400 հազար բնակիչի թիւը, թէեւ բոլորը կը հաւատան որ կէսը մնացած է աւոր: Կան 90 հազար Աբխազներու հետ 60 հազար Հայեր, 40 հազար Ռուսեր եւ 12 հազար Վրացիներ:

Երկիրը պարպուած է: Սովխոզները լքուած են: Մայրաքաղաքը աւերուած է: Արծինբա կ՚իշխէ փլատակներու: Միայն իր փոքր պալատը արժանացած է ձեռք մը ներկի պերճանքին: Պատերազմը յոգնեցուցած է բոլորը. կան հազարաւոր գոհեր: Պատերազմական նախկին զեկավարներ Սուխումիի նաւահանգիստը աւետուրով զբաղած են: Թրքական նաւեր ապրանք կը բերեն ու մետաղի թափօններ բեռցած կը մեկնին: Ատիկա միակ բանն է որ առատ է երկրին մէջ: Կարելի է հանդիպիլ նաեւ հատ ու կենտ ռուս զբօսաշրջիկներու որոնք կը թափուին ծովեզերքը:

Վատ գործունէութիւն կը ծաւալեն յելուզակային խմբակներ. անոնք կը կողոպտեն ու կը սպաննեն մեծ դիւրութեամբ: Փոխ - վարչապետն իսկ մահափորձի մը զոհ եղաւ: Կը ջանար ռուս հաշմանդամ մայնքը պաշտպանել, ընդդիմանալով Թիֆլիսի հետ մերձեցումի մը: Ոճիրը խառուած է չատերու միտքն ու հոգին: Սուխումի կը սպասէ վատթարագոյնին: Ու Աբխազները կը կրկնեն թէ ընդհարումները վերսկսելու պարագային պիտի կըռուին մինչեւ իրենց արեան յետին կաթիլը: Անոնք կ՚ըսեն թէ Չէչէնիոյ հարցը իրենց պատերազմին քով խաղ ու զբօսանք պիտի մնայ: Վարչապետ Գագուլիա իր կարգին կը սպառնայ ամբողջ Կովկասը կրակի տալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՖԻՐԷՆՑԷԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք Հոկտեմբեր 24-ի մեր թիւով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ կաթողիկոսը Ֆիրէնցէ մեկնած էր Հոկտեմբեր 21-ին մասնակցելու համար միջազգային միջ - կրօնական համագումարին: Այս առընչութեամբ հետեւեալ մանրամասնութիւնները ստացանք Կիլիկիոյ կաթողիկոսութենէն. -

***

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 21-ին Միլանոյի օդակայանին մէջ, կէսօրէ ետք ժամը 13.30-ին, Հայրապետը դիմաւորուեցաւ Լիբանանի հիւպատոս Շէյխ Պիէթր Սալիպի, համագումարի յանձնախումբի ներկայացուցիչներուն, Միլանոյի հայ համայնքի հոգեւոր հովիւին եւ ազգայիններու կողմէ:

Անմիջական հանգիստէ մը ետք, առաջնորդութեամբ ոստիկանական ինքնաշարժներու, Արամ Ա. ճամբայ ելաւ դէպի Ֆիրէնցէ, ուր Հոկտեմբեր 22 - 25, տեղի կ'ունենար Համաշխարհային միջ - կրօնական համագումարը, նիւթ ունենալով «խաղաղութիւնը եւ կրօններու դերը» թեման: Համագումարին իրենց մասնակցութիւնը կը բերէին համաշխարհային կրօններու 650 ներկայացուցիչներ՝ աշխարհական թէ հոգեւորական, որոնց կարգին Լեհաստանի նախագահ՝ Լեխ Վալեզա, փիլիփփեաններու նախկին նախագահուհի Քորասոն Աքինօ եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներ, նախկին նախագահներ, նախարարներ, դեսպաններ աշխարհի զանազան կողմերէն ժամանած՝ քրիստոնեայ, իսլամ, մովսիսական, պուտտայական, հինտուիստական, շինտուիստական, զրադաշտական կրօններու պատկանող: Ս. Էջմիածնէն ներկայ էին Գիւտ եւ Պարգեւ Արքեպիսկոպոսները եւ Միքայէլ Ծ. Վարդապետ:

Կաթողիկոսը կէսօրէ ետք ժամը 18.30-ին ժամանեց Ֆիրէնցէ եւ Միներվա պանդոկի սրահին մէջ դիմաւորուեցաւ համագումարի վարչութեան ատենապետին՝ Անտրէա Րիգարտիի եւ այլ կրօնական եւ աշխարհական անձնաւորութիւններու կողմէ:

Նոյն օրը ժամը 20.30-ին Վեհափառ Հայրապետը ճաշի հիւրը եղաւ Յանձնախումբի անդամներուն եւ Ֆիրէնցէի Արքեպիսկոպոս Կարդինալ Սիլվանօ Փիավանելլիի:

ԲԱՑՄԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22, կէսօրէ առաջ ժամը 10.30-ին, տեղւոյն Մայր տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ պատարագ բոլոր պատգամաւորներուն եւ հազարաւոր հաւատացեալներու ներկայութեան: Պատարագի ընթացքին քարոզեցին Կարդինալ Սիլվանօ եւ Արամ Ա. Կաթողիկոս: Ամբողջ պատարագը պատկերասփռուեցաւ Իտալիոյ ՌԱԻ միջազգային կայանէն եւ միլիոնաւոր մարդիկ, ներառեալ Լիբանանը, հետեւեցան անոր:

Զոյգ բարձրաստիճան հոգեւորականները կեդրոնացան միութեան եւ խաղաղութեան նիւթին վրայ:

Արամ Ա. յատկապէս շեշտեց, որ խաղաղութիւնը կարելի կը դառնայ արդարութեան հաստատումով: Ան ներկայացնելէ վերջ քրիստոնէական ըմբռնումը՝ խաղաղութեան, ըսաւ. «Աշխարհի վրայ չի կրնար ամբողջական ու մնայուն խաղաղութիւն տիրել երբ չկայ արդարութիւն երբ ազգեր կան, որոնք զրկուած են իրենց ինքնորոշման իրաւունքէն եւ աշխարհի վրայ տակաւին կայ ցեղասպանութիւն, աղքատութիւն ու խտրականութիւն: Կարելի չէ խաղաղութեան անունով խօսիլ, խաղաղութեան համար աշխատիլ, երբ միւս կողմէ արդարութիւնը կ'անտեսենք: Արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը իրարու հետ սերտօրէն առնչուած են. մէկը կը պայմանաւորէ միւսը: Անոնք մարդուն տրուած աստուածատուր իրաւունքներն են: Մարդիկ չեն կրնար սեփականացնել զանոնք»: Շարունակելով իր խօսքը, Արամ Կաթողիկոս ըսաւ. «Կրօնները պէտք է պայքարին խաղաղութեան ու արդարութեան համար: Անոնք չեն կրնար շահագործուիլ քաղաքական ու ցեղապաշտական նպատակներու համար: Հետեւաբար, աշխարհի բոլոր կրօնները պէտք է միանան պայքարելու արդարութեան վրայ հիմնուած խաղաղութեան համար: Ա՛յս է կրօններուն առաքելութիւնը»:

Արամ Կաթողիկոս նաեւ անդրադարձաւ Լիբանանի կացութեան. «Լիբանանը օրինակ մը կը մնայ կրօններու խաղաղ գոյակցութեան: Լիբանանը օրինակ մը կը մնայ հաւաքական պայքարին՝ ի խնդիր խաղաղութեան ու արդարութեան» ըսաւ ան:

Կէսօրին, Հայրապետը ճաշեց Լեհաստանի նախագահին, փիլիփփեաններու նախկին նախագահուհիին եւ այլ բարձրաստիճան հիւրերու հետ:

ԲԱՑՈՒՄ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ

Համագումարի բացումը տեղի ունեցաւ Կիրակի կէսօրէ ետք ժամը 5.30-ին քաղաքապետարանի պատմական սրահին մէջ, ի ներկայութեան աւելի քան հազար անձնաւորութիւններու: Իսկ բազմահազար ժողովուրդը բացման նիստին հետեւեցաւ սրահի հրապարակին վրայ զետեղուած հեռատեսիլի սարքաւորումներով:

Քաղաքապետ՝ Մարիօ Փրիմիչերիոյի ողջոյնի խօսքէն ետք, համագումարի նիւթը ներկայացուցին Սիլվանօ կարդինալ եւ Անտրէա Րիգարտի: Ապա, յաջորդաբար խօսք առին՝ նախագահ Վալէզա, Իսրայէլի Րաբբին (յանուն հրէութեան), Արամ Ա. Կաթողիկոս (յանուն քրիստոնէութեան), Մարոքի և իսլամ կրօնապետը (յանուն իսլամութեան) Քորասոն Աքինօ:

ԺՈՂՈՎԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Համագումարը իր աշխատանքները ըսկսաւ Երկուշաբթի, Հոկտեմբեր 23, կէսօրէ առաջ ժամը 9.30-ին, տարածուած երեք օրերու վրայ, ութ տարբեր սրահներու մէջ, 24 նիւթերու շուրջ, ի ներկայութեան խմբակներու բաժնուած պատգամաւորներու եւ հանդիսատեսներու:

Արամ Ա. ժամը 10.30-ին դասախօսութիւն մը տուաւ «էքիմէնիզմը 21-րդ դարու սեմին» նիւթին շուրջ: Ապա հանդիպում մը ունեցաւ Ֆիրէնցէի կարդինալին հետ. հարցազրոյց մը ունեցաւ Պի-Պի-Սի-ի թղթակիցին հետ ու ոստիկանական ինքնաշարժներու առաջնորդութեամբ վերադարձաւ Միլանօ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ՄԻԼԱՆՕ

Նոյն օրը կէսօրէ ետք ժամը 8.30-ին, Միլանոյի Կալիա պանդոկին շքեղ սրահին մէջ ճաշ մը կազմակերպուած էր ի պատիւ Հայրապետին, Միլանոյի Ազգ. իշխանութեան կողմէ: Ճաշին ներկայ էին Լիբանանի հիւպատոսը, Վենետիկի Մխիթարեան միաբանութեան կողմէ Սահակ Վարդապետ Ճեմճեմեան, Մուրատ - Ռափայէլեան Վարժարանի տեսուչ՝ Վահան Վարդապետ Օհանեան, տեղւոյն հոգեւոր հովիւը եւ աւելի քան՝ 100 ազգայիններ:

Ճաշին ընթացքին խօսք առին տեղւոյն հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Արտաւազդ Սրապեան, Սահակ Վարդապետ, Սարգիս Քհնյ., Յակոբ Մանուկեան եւ Ալեքսան Պէզիկեան, որոնք ողջունեցին Հայրապետի ներկայութիւնը եւ բարեմաղթութիւններ ըրին իր գահակալութեան առիթով:

Ճաշին աւարտին՝ Արամ Ա. շնորհակալութեան խօսք ուղղեց Լիբանանի հիւպատոսին, ազգային իշխանութեանց եւ Միլանոյի ժողովուրդին, շեշտելով որ հայութեան կեանքը ինքնակեդրոն կեանք մը չըլլայ, այլ՝ հաւաքական կեանք մը՝ մասնակցութեամբ բոլորին: Ան թելադրեց Սփիւռքը պահել ամուր, վստահեցնելով, որ Կաթողիկոսական երկու Աթոռները մէկ առաքելութեան ճամբուն վրայ կը գտնուին՝ ամուր եւ սերտ գործակցութեամբ:

ՎԵՐԱԴԱՐՁ Ս. ԱԹՈՌ

Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 24, կէսօրէ ետք ժամը 1-ին Հայրապետը՝ ընկերակցութեամբ Միլանոյի ազգայիններուն, մեկնեցաւ օդակայան, ուր պատուոյ սրահին մէջ ողջերթ մաղթելու եկած էին Լիբանանի հիւպատոսը, հոգեւոր հովիւը եւ ազգայիններ: Ժամը 6.30-ին, Արամ Ա. ժամանեց Պէյրութի օդակայանը, ուր զինք դիմաւորելու եկած էին միաբան հայրեր: Ժամը 7.30-ին Մայր Տաճարին մէջ կանոնական աղօթք կատարելէ ետք, բարձրացաւ Պիքֆայայի հովոցը:

ԺԻՐԻՆՈՎՍԿԻԻ ՀԱԿԱԹՈՒՐՔ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուս ազգայնական ղեկավար Վ. Ժիրինովսկի Պաղտատի մէջ հանդիպում մը ունեցած է «Ջումհուրիյէթ»ի թղթակիցին հետ ու խօսած զանազան հարցերու մասին: Ինքզինք ներկայացնելով որպէս «ռուսական քաղաքականութեան ամէնէն անբասիր դէմքը», ան նախ արտայայտուած է հայեւադրբեջանական կնճիռին մասին ու ըսած. «Եթէ այդ շրջանին մէջ Թուրքիայէն ներշնչուած ազգայնական շարժում մը ծագի, ատիկա պատերազմի պատճառ կ'ըլլայ: Ադրբեջան պիտի չկարենայ անջատ երկիր մը ըլլալով գոյատեւել: Այդ շրջանը Լիբանանի պիտի նմանի ու պետական հարուածներ իրարու պիտի յաջորդեն: Այդ վտանգներուն չենթարկուելու համար միակ լուծումը այն է որ Թուրքիա մնայ իր սահմաններուն մէջ ու չմիջամտէ Միջին Ասիոյ հարցերուն»:

Միջին Ասիոյ գործերուն միջամուխ չըլլալու ազդարարութիւն մը ան ուղղած է նաեւ Իրանի, աւելցնելով որ եթէ Միջին Ասիոյ մէջ պատերազմ ծագի, Թուրքիան կը բաժնուի Հայերու եւ Քիւրտերու միջեւ: Ռուս ղեկավարը սպառնացած է նաեւ որ Թուրքիա եւ Իրան եթէ իր ազդարարութեան չանսան, Ռուսաստան կրնայ թէ՛ Հայերու, թէ՛ Քիւրտերու նեցուկ կանգնիլ:

Ան Թուրքիան ամբաստանած է նաեւ որ գաղտնի իր սպասարկութեան միջոցով թափանցած է Չէչէնիա: Ըսելով որ իր երկիրը ոչ ոքէ կը վախնայ, Ժիրինովսկի իրենց համար անբաղձալի նկատած է նաեւ Բաքու -- Ճէյհան քարիւղատար մը. ան աւելցուցած է. «ատիկա պատերազմի պատճառ կրնայ ըլլալ: Պետական հարուած կ'ըլլայ ու մեծ գումարներ կը կորսնցնէք: Ադրբեջանի քարիւղը մե՛ր քարիւղն է»:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

Քերթուածներ

Վ. ԵՐԱՆԳԵԱՆ

Հրատարակութիւն Արմաշի, Մոնրէալ 1995

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Ո՞ւր է որ կը հրաւիրուինք Տիգրան:

-- Պէյրութ...:

-- Օհ, սքանչելի բան է ... Պէյրութը միշտ տեսնել ուզեր եմ, բայց Տիգրանը այնքան խանդավառ չէ:

Կը փայլէին աչքերը ու մարմինը առաջ հակած էր արդէն: Յակոբ վայրկեան մը տարուեցաւ անոր արտայայտութեան ընդնական ուժէն ու գրաւչութենէն: Բայց վար առաւ նայուածքը, տարօրինակ նախազգացումով մը: Զարուհին էր որ խօսեցաւ:

-- Ինչո՞ւ տեսնել կ'ուզէք:

-- Բուն Սփիւռքը ան է կ'ըսեն, յեղափոխականը, մտաւորականը, վաճառականը, դիւանագէտը եւ՝ ժողովուրդի զանգուածը: Ճի՞շդ է, չեմ գիտեր: Պէյրութը, իր հայկական թաղերը ... ի՞նչ գիտնամ, այն օրերուն երբ հայ աճարեւկիչները թուրք դիւանագէտ կը սպաննէին, շատ մեծ արձագանգ ունեցաւ հոս Պէյրութի այդ սերունդը...: Այսպէս ռոմանթիք սէր մը ունիմ ես այդ տղոց համար, հակառակ որ դէմ եմ պատերազմին եւ արիւնին:

-- Այո, Արմինէին համար կեանքէն բարձր խէժալ չկայ, իր կրօնքն է կեանքը:

Արմինէ անմիջապէս միջամտեց:

-- Մի փոխեր նիւթը Տիգրան: Ես կ'ուզեմ մեր հիւրերուն ծանօթանալ, լաւ ճանչնալ, ոչ թէ անանկ անունով ու հասցէով միայն: Պէյրութի մասին կը խօսէինք, չէ՞:

-- Այո, Պէյրութը մայր գաղութն է Սփիւռքին, շատ մը ուրիշ գաղութներ անկէ ծագեցան ... աստանկ աստղի պէս բացուեցան: Ամէնէն յատկանշական բանը...

Յանկարծ Զարուհիի բառերը հատան...: Եղբօր կողմը դարձաւ -- աչքը աղջկան վրայ էր ու համակրանքի նշոյլ մը տեսաւ դէմքին վրայ: Ու բառերը եկան բերնին:

-- Հայուն տիպարն է -- տղաքը՝ տաքարիւն, կռուազան, հայրենասէր, հանած - վարած, քէֆճի, գործի մէջ արթուն եւ յաջող, պատասխանդիր...

-- Սիրո՞յ մէջ:

Տիգրանն էր: Զարուհի չկեցաւ սակայն:

-- Աս հայ տղուն պէս ուրիշ չկայ Սփիւռքի մէջ, ես...

Արմինէ մէկ ականջով մտիկ ըրաւ մնացածը «եղբօր պատկերն է կը գծէ, վստահ եմ» խորհեցաւ «սակայն լաւ չի ճանչնար իր եղբայրը...աս տղուն մէջ քաջութեան եւ սիրոյ խառնուրդ մը կայ, կեանքի ուժ մը կայ որ խորապէս հայկական է, որ շատ հեռուներէն կուգայ եւ շատ հեռուները կ'երթայ ... ո՞վ է աս տղան, եւ ինչո՞ւ հոս բերաւ զինքը ճակատագիրը...:

Զարուհի լռեր էր: Տիգրան աթոռին ծայրը նստած կը խօսէր:

-- Այո, Միջին - Արեւելքի հայութիւնը երկրորդ Հայաստան մը եղաւ ... կ'ըսեն թէ քիչ մը շատ մոլեռանդ են, ծայրայեղ են:

Յակոբ առաջ ծռեցաւ սեղանիկէն սալոր մը առնելու:

-- Բայց ատիկա մէկ երեսն է միայն:

-- Ամէն տեղ փոքրամասնութիւն ենք, պէտք է ծայրայեղ ըլլանք որ դիմանանք, անանկ չէ՞:

-- Ամէն մարդ իր գլխուն է Սփիւռքի մէջ, թագաւոր է, ժէնէրալ է, դիւանագէտ է...:

Կիները խնդացին:

-- Մի խնդաք հա ... հոս ալ անանկ է Պարոն Յակոբ ... անկառավարելի ազգ ենք, աւազի հատիկներու պէս իրար քով չենք կրնար գալ ... ես տէմոքրաթ մարդ եմ, իմ թերթս առաջինն է որ տէմոքրասիի եւ ազատ շուկայի գաղափարը մէջտեղ նետեց բայց այս ժամանակներուն ես կը հաւատամ շատ ուժով, կեդրոնացած կառավարութեան որ իր կամքը քալեցնէ եւ մեզ միասին պահէ: Ինքնագլուխ, իրարու չհաւնող, անհանդուրժող, պաշը պօզուք մարդիկ ենք ... կ'երեւակայէ՞ք նախագահին վիճակը, որո՞ւն խօսք հասկցնէ ... ընաւ պիտի չուզէի իր տեղը ըլլալ...:

-- Պէյրութն ալ աստանկ էր ժամանակին, բայց վերջը փոխուեցաւ:

-- Այո, զօրաւոր գաղութ էր որովհետեւ կառոյցները ուժով էին: Յետոյ...

Վայրկեան մը Յակոբ բառերը փնտռեց:

-- Պէյրութի Հայութիւնը շատ գործունեայ գաղութ էր ... յետոյ հոն էր որ հայկական նոր ինքնութիւն մը ձեւ առած էր, ազգային գիտակցութիւն մը ... ջարդերէն ետք զէրոյէն սկսելով ... կուսակցութիւններ, դպրոցներ, ի՛նչ գիտնամ ... պզտիկ բան չէ ... յետոյ՝

Յակոբ լռեց՝ չափելու համար իր վրայ եղած ուշադրութիւնը:

-- Յետո՞յ:

Արմինէն էր, ցած բայց խորունկ մղումէ մը եկած:

-- Բնազդային, անգիտակից ուժ մը կը հրէ մեզ, քէֆէն ու ցաւէն անդին: Թերեւս հայ ըլլալու զգացումն է ատիկա, ով գիտէ:

Զարուհի անցեալին մէջ փոխադրուած էր: Հայրն էր աչքին առջեւ, ուժի հսկայ շտեմարանը, այնքա՛ն հեռու իրմէ եւ այնքան մտերիմ, նոյն ատեն: Ինչքա՛ն կարօտցեր էր իրենց տունը, թաղին Պէրպէր Յարութը, պախխալ Արամը...: Արմինէին դարձաւ:

(Շար. 32)

Տէր եւ Տիկին Փօլ Հաճիպօղոսեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Մինաս Փափազեան եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ԳԷՈՐԳ ՀԱՃԻՊՕՂՈՍԵԱՆԻ

մահը որ պատահած է 85 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Հոկտեմբեր 30-ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին։

«ՅԱՌԱՋ». - Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղչօեան մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 10-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Մատաղօրհնութեան առիթով եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տիկին Մանուշակ Ջիրջիրեան, Տիկին Շաքէ Քէրթի 500-ական Ֆր., Տիկին Սիրափի Սարաֆեան 150, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Տէյիրմէնճեան, Տիկին Աննա Քարաթէփէ 500-ական Ֆր., Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան 50, Տիկին Հայկուհի Քէշէճեան, Տիկին Մարիամ Պետիկեան 200-ական Ֆր., Տիկին Լուսինէ Իրսէն, Տիկին Մարիամ Քայան, Պր. Խաչիկ Սէրհօշօղլու, Պր. Յակոբ Տէմիր, Տիկին Սիրարփի Քերէն 100-ական Ֆր., Տիկին Արմենուհի Ալթունեան 200 Ֆր., Պր. Ժագ Գուսինեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մաղաղաճեան, Պր. Վարուժան Տիքմէ, Տիկին Զարդուհի Թաշճը 100-ական Ֆր., Պր. Կարապետ Սանկօսեան 500 Ֆր., Տիկին Վարդանոյշ Ոսնաօղլու 100 Ֆր., Տիկին Մարկրիթ Գումրուեան, Պր. Կրէկօրի Մաքասեան 200-ական Ֆր., Նպարավաճառ Արարատ 500 Ֆր., Պր. Երուանդ Զօրաեան 200 Ֆր., Պր. Ժան Տալպաս 300 Ֆր., Տիկին Ովսաննա Պօյաճեան 200 Ֆրանք։

(Շար.)

(Շար. Ա. էջէն)

խաղահները, ամերիկեան հովանաւորութեան ներքեւ։

ՊԱՔՈՒԻ փապուղիին պայթումին մասին պատրաստուած տեղեկագիր մը հաստատած է թէ պատահարը հետեւանք է թունաւոր կազի գործածութեան։ Պատասխանատուները վճռականապէս ճշդըւած չըլլալով հանդերձ, կ'ըսուի թէ կասկածները ամէնէն աւելի կ'ուղղուին Մոսկուայի որ դժգոհ է Պաքուի Արեւմուտքի մերձեցումէն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՔՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ եւ սենտիքաները (բացի Սէ-Ժէ-Թէ-էն) համաձայնագիր մը ստորագրեցին աշխատանքի ժամերու կրճատման վերաբերեալ որ տարիներու ընթացքին 300-էն 400 հազար աշխատանք կրնայ ստեղծել։

ՔԷՊԷՔԻ վարչապետը՝ Ժագ Փարիզօ իր հրաժարականը տուաւ, իբրեւ հետեւանք հանրաքուէի արդիւնքին։ Փարիզօ ջատագով էր անկախութեան եւ դասը կը քաղէ իր պարտութեան։ Հրաժարականին առեն, վարչապետը ցաւ յայտնած է իր առաջին յայտարարութիւններուն համար, ուր պարտութեան պատճառները կը նկատէր դրամը եւ նոր գաղթածները։

ՉԷՉԷՆԻՈՅ վարչապետը զոր տեղաւորած է Մոսկուա՝ Դոկու Զաւգայեւ, Նոյեմբեր 1-ին «Հանրապետութեան պետ» ընտրուած է նախկին Գերագոյն Խորհուրդին կողմէ։ Այս քուէարկութիւնը կ'ամրապնդէ ռուսամէտ Չէչէններու եւ անկախապաշտներու երկուութիւնը։

ԹՈՒՆՃԵԼԻԻ (Թուրքիա) շրջանը, Թըրքական ապահովութեան ուժերը սպաննած կ'ըլլան ՓՔՔ-ի պետերէն մէկը եւ 25 մարտիկներ։ Սիւլէյման Տահին շրջանի հրամանատարին աջ բազուկը նկատուած էր։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, Տօն է Ամենայն Սրբոց Հնոց եւ Նորոց, Յայտնից եւ Անյայտից

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻԽՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԸՎԸՐԳԵԱՆ

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ա ՆՇԱՆ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ՊԱՏԱՐԱԳ

Սուրբ Եկեղեցւոյ Օծման 13-րդ տարեդարձին առթիւ Փօն - տը - Շէրիւ Շարվիոյի Ազգային Միութեան Վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին կը մատուցուի Եպիսկոպոսական Պատարագ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Այս առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Եկեղեցւոյ գլխաւոր բարերար ողբացեալ՝ ՃԻՊՐԱՑԷԼ եւ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆԻ, նաեւ տեղի կ'ունենայ իրենց ծնողաց Նշան Ֆիլոր Պահատուրեանի հոգիներուն համար եւ Պահատուրեան, Պաթմազեան, Խարբութլըեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպազեան գերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոցն ի հանգիստ։

Նաեւ կը յիշատակուին Եկեղեցւոյ միւս բոլոր բարերարները. - Նախկին հոգեւոր հովիւ՝ Հմայակ Ծ. Վրդ. Պաղտասարեան, Պալեան, Ծընկըրտեան, Գարակէավուրեան, Խաչատուրեան, Մելգոնեան, Մուկհամեան, Սանթուչյօ, Զիղտէմեան, Զիլինկիրեան, Զիլինկիրեան, Թիլպիեան, Տէյիրմէնճեան, Հիլպազեան, Պաթմազեան, Զատէեան, Տիրանեան, Յարութիւնեան, Մարգարեան, Գարիպեան, Պչաքճեան, Աղէկեան, Պագըրճեան, Պետրոսեան, Կիւրէնեան, Մուրատեան, Սօմունճեան, Արտաշէս Մուրատեան, Ժիրայր Քելփէթէնճեան, վարիչ Յակոբ Աբրահամեան նորոգ հանգուցեալ Ֆրէտէրիկ -- Վարդան Թերզեան գերդաստաններուն հարազատներուն համար։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարուին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Ժամը 12.30-ին Ազգային Տան ՃԻՊՐԱՑԷԼ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։

Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին, ճաշագինն է 100 Ֆր.։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section de Paris
«Archalouïse Tathéossian»
organise
Le Dimanche 5 Novembre

un REPAS

à la mémoire des Enguérouhies disparues
Messe commémorative en l'église arménienne
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Repas à partir de 13h30 à la M.C.A.
17, rue Bleue, Paris 9e
Réservation auprès de Lucie:
Tél. : (1) 46 70 99 34.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է. -- (Սեպտեմբեր / Հոկտեմբեր). -- Կապոյտ Խաչ (Տէսին) 300 Ֆր., Պր. Գըլակ Ղազարեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Սինանեան 1000 Ֆր., Պր. Վարդգէս Տակառեան 500 Ֆր., Տիկին Սթէֆանի Իկնէճեան, Իսիի Մշակոյթի Կեդրոն 1000-ական Ֆր., Տիկին Մայտա Ալեանաք (ի յիշատակ իր եղբօր) 250 Ֆր., Պր. Վաղինակ Միսքճեան 2000 Ֆր., Որբերու Օգնութեան Միութիւն 25.000 Ֆր., Տիկին Աղաւնի Երամեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աւետիսեան 500 Ֆր., (Տիկին Լէոնիթին Սարաճեանի մահուան առիթով, փոխան ծաղկեպսակի)։ Տիկին Աղաւնի Աբգարեան 1000 Ֆր., Տիկին Պէաթրիս Աւագեան 300 Ֆր. (ի յիշատակ Տիկին Անահիտ Գալիթեանի մահուան)։

ԻՍԻ
Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ
ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 5, Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցիի անուանակոչութեան 20-րդ տարեդարձն է։

Այս առիթով ժամը 9-ին Ժամերգութիւն։

Ժամը 10-ին Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ։

Կը պատարագէ՝
Պրազիլահայոց Թեմի Առաջնորդ՝
ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Կը քարոզէ՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միացեալ երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն կնքահայրերու եւ բարերարներու եւ ընտանեկան հանգուցեալ պարագաներու հոգիներուն։

Ապա Մատաղօրհնութիւն։

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Քաղաքապետարանի շքեղ հանդիսասրահին մէջ
25 Ավընիւ Վիքթոր Քրէսոն

Կը հրաւիրուին շրջանի հայրենակիցները ներկայ ըլլալու պատարագին միասին աղօթելու եւ ապա սրահին մէջ սրտաբուխ նուիրատուութիւններով իրենց նիւթական նպաստը բերելու Եկեղեցւոյ պայծառութեան։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ԵՒ
ՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 5, ժամը 10-ին, Պուլվար Օտոյի Ս. Յակոբ Եկեղեցին։

Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ հոգեճաշ Club Denis Papin սրահին մէջ։

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան վարչական խորհուրդը հաճոյքով կը ծանուցանէ 1995-ի շրջանի իր վերջին չորս բանախօսութիւններու շարքին՝

2 -- ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ՏՆՕՐԷՆ ՄԸ՝

ԳԵՂԱՄ Գ. ԳԱՎԱՖԵԱՆ

բանախօս՝ ՏԻԳՐԱՆ ՀԱՃԵԱՆ
7 Նոյեմբեր

-- Մուտքը ազատ է --

Բանախօսութիւններուն կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

որոնք տեղի պիտի ունենան վերոգրեալ թուականներուն եւ ժամը 20.30ին՝ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կ. Ս. Մ. — LES ANCIENS DE L'ECOLE GUETRONAGAN

Grand Bal d'Automne
de l'UGAB-Lyon

sous la Présidence d'Honneur de
M. FRANÇOIS ROCHEBLOINE
Président du Groupe d'Amitié France - Arménie à l'Assemblée Nationale

le Samedi 11 Novembre

au *«Casino du Lyon Vert»* de Charbonnières
avec l'Orchestre *« Gaïdzag »* de Paris au complet.

Buffet arménien et boissons — Entrée: 100 F.

Prudent de réserver au : 78 35 06 56

ՇԱԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 4
SAMEDI
4 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.714 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.714

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈԼՍՈՅ ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

Ինչպէս յայտարարուած էր Փարիզ կաթողիկոսական Պատուիրակութեան Դիւանին հաղորդագրութեամբ («Յառաջ», Հոկտեմբեր 26), Պոլսոյ տիեզերական Բարթուղիմէոս Ա. Պատրիարքը Փարիզ կը ժամանէր Նոյեմբեր 1-ին, պաշտօնական այցելութեամբ:

«Մոնտ» կը վկայէ (Նոյեմբեր 3) որ պատրիարքը՝ հոգեւոր պետը ամբողջ Օրթոտոքս Եկեղեցւոյ (250 միլիոն հաւատացեալ) կ'ընդունուի պետական ղեկավարի մը վերապահուած պատիւներով: 55 տարեկան, Բարթուղիմէոս Ա. տիեզերական պատրիարք ընտրուած է 1991, Հոկտեմբեր 22-ին: Նոյեմբեր 2-ին, կ'ընդունուէր Ելիզէ եւ Արտաքին նախարարութիւն, ապա Ելոյթ կ'ունենար Իւնէսքօ, Շաբաթ օր ալ (Նոյեմբեր 4) Փարիզի քաղաքապետին կ'այցելէր: Նոյ. 9-ին, հանդիպում կ'ունենայ Ազգ. Ժողովի նախագահ Ֆիլիփ Սեկէնի հետ:

Այս առթիւ կը յիշուի այն դժուարութիւնները որ կան Ֆէնէրի (Պոլսոյ պատրիարքութեան կեդրոնավայրը) եւ Թրքական իշխանութեանց միջեւ («Յառաջ» արձագանգեց անոնցմէ): Պոլսոյ աստուածաբանական (օրթոտոքս) համալսարանական միակ ճիւղը փակ է 1971-էն ի վեր, խղճմտանքի ազատութեան յառաջխաղացումը կը մտահոգէ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւնները եւ պարզ է որ իրաց այս կացութեան մէջ, պատրիարքը միջազգային զօրակցութիւն փնտռէ:

Կրօնական գետնի վրայ ալ, Բարթուղիմէոս Ա. զանազան հանդիպումներ կ'ունենայ: Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3-ին, կ'այցելէր Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին, ապա կ'ընդունուէր Ֆրանսայի Աւետարանական դաշնակցութեան կողմէ: Կիրակի, Նոթր - Տամի մէջ կը նախագահէր արարողութեան մը կարդինալ Լիւսթիժէի կողքին եւ յաջորդ օրն ալ կը մեկնի Լուրտ, մասնակցելու համար կաթողիկէ եպիսկոպոսական ժողովին:

Հովուական իր այցելութիւնները կ'ընդգրկեն Մարսէյլ, Էքս - ան - Փրովանս, Նիս, Մոնաքօ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ իսլամական լայն ցանց մը երեւան հանած է Նոյեմբեր 2-ին, Փարիզ, Լիլ եւ Լիոնի շրջանը: Հինգ ձերբակալութիւններ կատարուած են, որոնց մէկը շատ կարեւոր կը նկատուի: 27-ամեայ Ալժերացի մըն է որ համակարգող դեր կը կատարէր: Այս ձեւով առաջքն առնուած է Լիլ գործուելիք ոճրափորձի մը: Այնուամենայնիւ, խոհեմութիւնը կը պահանջէ որ ամէն ինչ լուծուած չնկատուի այս ձերբակալութիւններով, ինչպէս եղած էր Քելքալի մահուան առեն:

ԱՆԱՏՈԼՈՒԻ մէջ (Պաթման, Պիթլիս, Տիարպէքիր) 15 Քիւրտեր սպաննուած են Թուրք բանակի գործողութեան մը ընթացքին:

ՓԱՐԻԶԻ պատժական դատարանը 18 ամիս բանտարկութեան (15-ը՝ յետաձգումով) դատապարտած է ՓՔՔ-ի հինգ Քիւրտեր Մարսէյլի Թրքական հիւպատոսարանին դէմ գործողութեան մը ամբաստանութեամբ (1993, Յունիս 24):

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 2 / 3)

ՀԱՒԱՆՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԻ Բ. ԵՆԹԱԲԱԺՆԻՆ

Մեծամօրի հիւլէակայանի գլխաւոր ճարտարագէտ Գագիկ Մարկոսեան յայտնած է թէ պետական յատուկ յանձնաժողովի եւ ռուսական «Ռուսաթոմէներգօ» հաստատութեան մասնագէտները ուսումնասիրելէ ետք նոր բանիլ սկսած Բ. ենթաբաժնին գործունէութիւնը, իրենց հաւանութիւնը տուած են անոր ուժանիւթի թողարկումին:

***

ՊԷՆԶԻՆԻ ԳԻՆԻՆ ԵԼԵՒԷՋՆԵՐԸ

«Յաւելուած» հարկի ենթակայ ապրանքներու ցանկին մաս կազմելէ ետք պէնզինի գիները անբնական յաւելումներ արձանագրած էին վերջին օրերուն: Սակայն գիներու այս մակընթացութենէն ետք Նոյեմբեր 1-ին պէնզինը վերադառած է գրեթէ իր նախկին արժէքը՝ այսինքն շուրջ 2700 Դրամ՝ 20 լիթրի համար:

***

ԱԶԵՐԻ ՀԻՆԳ ԳԵՐԻՆԵՐ ԵՒՍ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

ԼՂՀ-ի իշխանութիւնները Նոյեմբեր 1-ին ազատ արձակած եւ միջազգային Կարմիր Խաչին յանձնած են ազերի հինգ գերիներ եւս: Այսպէսով, 1993-էն ի վեր ղարաբաղեան կողմը միակողմանի նախաձեռնութիւններով ազատ արձակած է ընդամէնը 190 Ազրպէջանցի:

***

ԱՇՆԱՆԱՅԻՆ ԶՕՐԱԿՈՉԸ ԼԱՒ Կ'ԸՆԹԱՆԱՅ

Աշնան զօրակոչին առընչուող հարցերուն նուիրուած խորհրդակցական ժողովին վարչապետ Հ. Բագրատեան յայտնած է թէ ան կը կատարուի 100 տոկոսով: Վարչապետը աւելցուցած է նաեւ որ կառավարութիւնը ի գործ կը դնէ ամէն միջոց որպէսզի զօրակոչը ընթանայ լաւագոյն կերպով:

***

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Վերջերս Վրաստանի մէջ տեղի ունեցած է Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան անդամ երկիրներու երիտասարդական կազմակերպութիւններու համագումարը, մասնակցութեամբ՝ Ռուսաստանի, Ուկրանիոյ, Ազրպէջանի, Մոլտովայի, Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն: Հայաստանի կողմէ մասնակցած է Երիտասարդ Դեմոկրատներու Միութիւնը (ԵԴՄ): Համագումարին վիճարկումի նիւթ եղած են տնտեսութեան, գործարարութեան, բնապահութեան, մշակոյթի, մարզանքի եւայլն ոլորտներուն մէջ գործակցութեան հարցեր:

***

ՍԴՀԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Նոյեմբեր 1-ին Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունելով ՍԴՀ կուսակցութեան կեդր. վարչութեան նախագահ՝ Վահրիճ Ճերեճեանը, ներքին Սփիւռքի կեդր. Վարչութեան նախագահ՝ Եղիա Նաճառեանը եւ բարձրաստիճան այլ պատասխանատուները բաղկացած պատուիրակութիւնը, իր շնորհաւորութիւնները փոխանցած է կուսակցութեան համագումարին առաջին անգամ Հայաստան կազմակերպուած ըլլալուն առթիւ: ՍԴՀԿ-ի ղեկավարները ալ ընդգծած են որ իրենց գործունէութիւնը ուղղուած է զօրակցելու անկախ պետականութիւնը ամրապնդելու ջանքերուն:

***

ԻՐԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Քանի մը օրուան այցելութեամբ Հայաստան գացած է Իրանի Առողջապահութեան նախարարութեան պատուիրակութիւնը, նախարար՝ Ալի - Ռըզա Մարանտիի գլխաւորութեամբ: Իրանցի հիւրերուն առաջին հանդիպումներուն՝ փոխ - նախագահ Գ. Յարութիւնեանի, նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի եւ վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ, ընդհանրապէս քննարկուած են երկու երկիրներու մէջ առողջապահական համակարգին պարզած պատկերը, հարցերը եւ գործակցութեան կարելիութիւնները:

***

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՄԸ ԵՒՍ

ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի մօտ հանդիպում մը տեղի ունեցած է իր եւ մէկ օրուան այցելութեամբ Ստեփանակերտ ժամանած Մինսկի խումբի Միացեալ - Նահանգներու ներկայացուցիչ Ճոզէֆ Փրեսըլի միջեւ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են Արցախի կնճռին կարգադրութեան կապակցութեամբ խաղաղութեան գործընթացին ամրապնդման, Արցախի ժողովուրդին ապահովութեան երաշխաւորման, կողմերու փոխադարձ զիջումներուն եւայլն առընչուող հարցեր:

***

ՈՌՈԳՈՒՄԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան եւ Պարէնի նախարար Աշոտ Ոսկանեան տալով կարգ մը տեղեկութիւններ ոռոգումի համակարգի վերականգնումի ծրագրին մասին, ըսած է թէ այդ ուղղութեամբ յատկացուած 57 միլիոն տոլար գումարին 43 միլիոնը Համաշխարհային Դրամատան ներդրումն է, 8 միլիոնը գիւղատնտեսական զարգացման Հիմնադրամինը, իսկ մնացեալը կը դիմագրաւէ կառավարութիւնը:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ - 01» ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՂ ԳՏԱԾ

Հայաստանի Հաղորդակցութեան Նախարարութեան եւ Թղթատարական պիտոյքներու ճարտարարուեստի մէջ մասնագիտացած գերմանական «Շրաուպէն Ֆալրիք» հաստատութեան միջեւ ստորագրուած համաձայնութեամբ մը առաջին քայլը նետուած է հայ - գերմանական միացեալ հաստատութեան մը, որ պիտի արտադրէ Թղթատարական մարզին անհրաժեշտ ամէն տեսակ պիտոյք: Գերմանական այս հաստատութեան տնօրէնը նախարար Գրիգոր Պողպատեանի կողմէ ընդունման ընթացքին ալ յայտնած է փիլաթելիստական համաշխարհային «Հայաստան - 01» ցուցահանդէսը հովանաւորելու իրենց փափաքը եւ խոստացած է 150 հազար տոլար տրամադրել կազմակերպիչ յանձնախումբին:

***

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ՋՐԻ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբեր 25-ին, Յունաստանի լիազօր դեսպան Ե. Սպեցիոս եւ Արտաքին փոխ - նախարար Եդուարդ Զուլոյեան ստորագրած են յուշագիր մը, որ կը վերաբերի Հայաստանի եւ Յունաստանի միջեւ սնընդամթերքի ձրի փոխադրութեան:

***

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հոկտեմբեր 24-ին Երեւանի Զարենց Թանգարանին մէջ բացումը կատարուած է Վենետիկի Մխիթարեան միաբան, Հալէպի Մխիթարեան վարժարանի տեսուչ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեանի գեղանկարչական գործերու ցուցահանդէսին: Ներկայացուած է նշուրջ տասնեակ մը պաստառներ:

ՄԱՄՈՒԼ

«REVUE FORESTIÈRE FRANÇAISE»

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆՏԱՌՆԵՐԸ

Վերոնշեալ պարբերականին 1995 -- 3 թիւին մէջ Վ. Անդրէասեան այս խորագիրով յօդուած մը ստորագրած է ուր մանրամասն կը ներկայացնէ Հայաստանի անտառներուն աշխարհագրական, կլիմայական եւ պատմական պատկերը: Ներկայիս այս մարզով կը զբաղի «Հայանտառ» միաւորումը որ տեղական 26 վարչութիւն ունի երկրին մէջ: Ուժանիւթի ներկայի տագնապը մեծապէս վնասած է անտառներուն: Կայ նաեւ անտառապահ պատրաստելու եւ պահելու հարց մը. այդ արհեստը հմայիչ դարձնելու համար բարձր աշխատավարձք կը վճարուի. իսկ պատրաստութեան համար ջանքեր կ'ըլլան արտասահման ուղարկելու համար երիտասարդներ, յատկապէս Ֆրանսա, որպէսզի ժամանակի ընթացքին երկիրը կարենայ ունենալ մասնագիտացած վարչական կազմ մը:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (209) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. -

Կոստան Զարեան եւ «Հայրենիք» — Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Մահը փրկել — Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

ՎԱՐՊԵՏԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Արձանը պատրաստ էր, իսկ պատուանդանի նախագիծն այդպէս էլ չյաջողուեց ստանալ ճարտարապետ Միքայէլ Մազմանեանից, թէեւ ժայռաձեւ [illegible] գաղափարը իրենն էր։

- Ի՞նչ նախագիծ, ի՞նչ բան, - միջամտեց [illegible] Հովիկ Շահպարոնեանը, [illegible] պատուանդանի մանրակերտի պատրաստումը, թող Քոչարն ու դուք [illegible] դիտողութիւնները յայտնէք։

Բայց [illegible] Շահպարոնեանին. նրա մասին քաղաքում [illegible] էին [illegible]։ Բայց [illegible], որ [illegible] եռանդուն, [illegible] մեծ [illegible] էր։ [illegible]

- Հովիկ, - մի օր դիմեցի իրեն, - թոյլ տուր [illegible] մենք, ուզենք, չուզենք [illegible] լաւ [illegible]։ Պատասխանը [illegible]։

- Ընկեր Վարդապետ, բարով-խերով (էդպէս էլ ասաց), որ գործը դրան հասնի, [illegible] պարտքը [illegible] ինձնից [illegible] (Սա ի միջի այլոց [illegible] կարգով)։

Զայրանալով Մազմանեանի նախագծին, որը չէր կարող նա պատրաստել, քանզի չգիտէր թէ ինչ չափի ու ձեւի ժայռաբեկորներից պիտի այն կերտուէր, Երուանդ Քոչարն ու Հովիկ Շահպարոնեանը [illegible] պատուանդանի մօտաւոր մանրակերտը։

Դրանից յետոյ Հովիկը անյապաղ գործի անցաւ։ Թումանեանի շրջանի քարհանքից հանել տուեց մեծադանգուած բազալտեայ ժայռաբեկորներ, որոնք փոխադրուեցին Երեւան ու կուտակուեցին կայարանամերձ հրապարակում։ Այնուհետեւ, նախապէս պատրաստելով արձանի յենարանային կոնստրուկտիվ ու պատուանդանի վրայ դրուելիք «Համբերութեան Թաս» ջրցման համակարգերը, սկսեց հաւաքել ժայռակերտ պատուանդանը։ Յանձնաժողովի մի քանի անդամներով լինելով տեղում, խորհուրդ տուինք պատուանդանը փոքր-ինչ բարակցնել, որպէսզի արձանը աւելի լաւ հնչի կայարանամերձ հրապարակում։

Երբ պատուանդանը լրիւ պատրաստ էր, պղնձակերտ ձիարձանի փոխադրումը կոմբինատից, տեղադրումն ու ամրացումը պատուանդանին, խիստ դժուարին այդ գործը կատարուեց Հովիկ Շահպարոնու ջանքերով։

Վերջապէս, «Սասունցի Դաւիթ» ձիարձանը լրիւ պատրաստ էր բացման համար։ Իշխանութիւնները ուզեցին այն կատարել 1957 թ. Նոյեմբերի 7-ին, Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան 40-րդ տարեդարձի օրը, սակայն յարմար չգտան համատեղել այդ տօնի հետ, քանզի մայրաքաղաքում արձանի կանգնեցումը առանձին դիմադիրներ ազգամոլական ձեռնարկում էին համարում։ Ինչ-որ պատճառով բացումը յաջորդ տարին նոյնպէս չկատարուեց, յետաձգուեց եւս մէկ տարով ու տեղի ունեցաւ 1959 թ. Դեկտեմբերի 8-ին։

Սակայն նոյն կաշկանդիչ մտավախութեան պատճառով «ի վերուստ» տրուած էր բացումը կատարել հնարաւորին չափ անաղմուկ։ Այդ պատճառով կարգադրուած էր այդ մասին լրատուական միջոցներով լայն հաղորդում չկատարել։ Չնայած դրան, կայարանամերձ հրապարակն էր հաւաքուել մի ստուար բազմութիւն, ու բացման արարողութիւնը ինքնաբուխ կերպով վերածուեց յիշարժան ազգային մի տօնի։

Բացման խօսքով հանդէս եկաւ Գուրգէն Փայլեւանեանը, Երեւանի գործունեայ եւ եռանդուն քաղաքագլուխը (Թիֆլիսում մեր դպրոցն աւարտած իմ ընկերը)։ Իր ելոյթից յետոյ վերջապէս անհամբեր բազմութեան հայեացքների առաջ յետ քաշուած սաւանի տակից յառնեց հրաշք ձիարձանը՝ արժանանալով հիացական բացագանչումների ու բուռն ծափահարութիւնների։ Այնուհետեւ ելոյթներ ունեցան գրող Գէորգ Աբովը, Պուլկարիայից ներգաղթած արձանագործ Գրիգոր Ահարոնեանը եւ էլի մի քանիսը։

Ելոյթներին յաջորդեց գեղարուեստական բաժինը։ Դերասան Ժան Էլոյեանը, Սասունցի Դաւթի ֆոլկլորային հատուածների վարպետ ասմունքողը, իր կրքոտ արտասանութեամբ խանդավառեց ներկաներին։ Ցառաջացած ջերմ մթնոլորտը մեծապէս լրացուեց Աշնակից ժամանած Սասունցիների համոյթի ելոյթով։ Հրապարակը թնդում էր սասունցի տղաների ու աղջիկների ջլապինդ քոչարիով։ Շատերի հետ ես էլ մօտեցայ շնորհաւորեցի հեղինակին ստեղծագործական մեծ յաղթանակի առթիւ։

Երուանդ Քոչարի կեանքի դա ամենաերջանիկ օրն էր...

Վաղուց էր աւարտուել բացման արարողութիւնը, բայց բազմութեան մեծ մասը մինչեւ ուշ գիշեր դեռ շարունակում էր մնալ հրապարակում, հիացմունքով դիտել Երեւանը զարդարող այդ նոր ու հոյակապ արձանը։

Տաղանդաւոր ճարտարապետ Ռաֆայէլ Իսրայէլեանը սովորաբար ստեղծագործական համագործակցութեան մէջ էր քանդակագործ Արա Յարութիւնեանի հետ։ Որպէս կանոն, ճարտարապետութեան այդ անզուգական վարպետը թելադրող էր քանդակի ինչպէս թեմայի, տեղաւորման տեղի ու ընդհանուր յօրինուածքի։ Այդ սկզբունքով են ստեղծուած «Արարատ» տրեստի գինու մառանների ծովակայ Իսակով փողոցի ուղղութեամբ ձգուած թեւի հարթաքանդակային, Սարդարապատի յուշահամալիրի ծաւալային ու հարթաքանդակային յօրինուածքներն ու այլ գործերը, որոնց օգնութեամբ նա կարողանում էր հասնել գաղափարա-գեղարուեստական բարձր արտայայտչականութեան։

Բացառութիւն կազմեց միայն «Յաղթանակ» յուշակոթողի վրայի արձանի վերափոխումը «Մայր Հայաստան» կոչուած արձանով, որը Արա Յարութիւնեանի ինքնուրոյն ստեղծագործութեան արդիւնք է եւ իմ կարծիքով ոչ այնքան յաջող։ Ես կը նախընտրէի Երուանդ Քոչարի կողմից մրցոյթին ներկայացուած տարբերակը՝ խաղաղութեան շիւղը ձեռքին կնոջ ֆիգուրը, որը, ցաւօք, հաւանութիւն չստացաւ։

Ռաֆայէլ Իսրայէլեանի եւ Երուանդ Քոչարի ստեղծագործական համագործակցութեան արդիւնք է դէպի Զուարթնոց տանող ճամբաբաժնին պատուանդանին թառած արծուաքանդակը։ Գողտրիկ ու բարձրարուեստ, կոթողային ժանրին պատկանող այդ ստեղծագործութիւնը, որի գաղափարի ու էսքիզի հեղինակն է ճարտարապետը, Երուանդ Քոչարի համագործակցութեամբ քանդակային բարձրարուեստ մարմնաւորում ստացաւ, դարձաւ այդ ժանրի յաջողուած գործերից մէկը։

Մեր ճարտարապետներից Երուանդ Քոչարը առանձնապէս մտերիմ էր Ջաւէն Բախչինեանին, սակայն ոչ ստեղծագործական համագործակցութեան բերումով։ Որպէս այդ մտերմութեան յիշատակ պահպանուել է Երուանդ Քոչարի կատարած Բախչինեանի դիմանկարը, որի գրաֆիկական կատարելակերպը նման է Սասունցի Դաւիթ էպոսին նուիրուած ռուսերէն գրքի նրա նկարազարդումներին։

Երբ 1968 թ. նշում էինք վաստակաշատ ճարտարապետի ծննդեան վաթսունամեակը, յոբելեանն իր շարունակութիւնն ունեցաւ «Արմենիա» հիւրանոցի ռեստորանի բանկետային դահլիճներից մէկում։ Հրաւիրեալների թւում էր յոբելեարի բարեկամ Երուանդ Քոչարը, որը տեղ էր գրաւել նրա կողքին։ Երբ առաջարկուեց օրուայ հիւրին՝ Երուանդ Քոչարի կենացը, ներկաները ջերմ խօսքեր ուղղեցին նրա հասցէին, ցանկանալով վարպետի քանքարի բազմապատկում։

- Եթէ քեզ մեծ ճանաչում բերած Սասունցի Դաւթի արձանից աւելի բարձրարուեստ քանդակային գործ չստեղծէք, հանդէս չգաք, - ասաց ներկաներից մէկը։

Սակայն, ցաւօք, Վարպետը հանդէս եկաւ Վարդան Մամիկոնեանի, իր ասելով՝ «օդում ճախրող» ձիարձանով (պատուանդանի հեղինակ՝ Ստեփան Քիւրքճեան)։ Ու Սասունցի Դաւթի յուշարձանը մնաց անգերազանցելի...

Այնուհետեւ, երկար տարիներ միմիանց հանդիպելու առիթները պակասեցին։ Ինստիտուտ գնալիս, մէկ-մէկ մտնում էի իր արուեստանոցը, զրուցում, ծանօթանում նոր գործերին, չայլօրէն տեղ գտած մեծ ու փոքր կտաւների վրայ։ Երբեմն հանդիպում էինք նաեւ նրկարչի տանը բացուած ցուցահանդէսների ժամանակ։

Ուիլեմ Սարոյեանն իր փայլուն թատերգութիւններից մէկը վերնագրել է՝ «Իմ սիրտը լեռներում է»։ Երուանդ Քոչարի սիրտը մշտապէս Փարիզում էր։ Բուռն ցանկութիւն ունէր նորից լինել այնտեղ, ցուցադրել իր հասուն տարիների գործերը, հաղորդակցուել նորաբար արուեստագէտների հետ։ Այդ ցանկութիւնը չիրականացաւ, քանզի՝ չարտօնուեց։

Կեանքի վերջին տարիներին «Մաէսթրօ» յօրջորջումով Երուանդ Քոչարը դարձաւ արուեստում նոր ուղիներ որոնող երիտասարդ նկարիչների ու քանդակագործների կուռքը, նրանց գաղափարական դրօշակակիրը։ Չպակասեց նաեւ նրա արուեստը չհասկացողների ու չգնահատողների թիւը։

Տարիներ յետոյ մեր ճարտարապետական դպրոցի սաներն եղան Երուանդ Քոչարի ու Մաննիկի որդին Հայկազը, իսկ հիմա՝ թոռը Կարինէն։ Պիտի ասեմ, որ երկուսն էլ արժանի ժառանգներ են, օժտուած նոյնպիսի ընդունակութիւններով ու աշխատասիրութեամբ, ինչպիսիք յատուկ էին Երուանդ Քոչարին։

Աւագացած տարիքում հանրաճանաչ դարձած մեծավաստակ Մաէսթրոն շարունակում էր քայլել Երեւանի փողոցներով իր դանդաղ ու «Քոչարական» քայլուածքով, շեղ ծխամորճը բերանին, բայց... արդէն ձեռնափայտով։

Այդպիսի նկարագրով էլ նա մնաց ժամանակակիցների յիշողութեան մէջ, իսկ բազմաժանր ստեղծագործութեան հարուստ ժառանգութիւնը պատուաւոր տեղ գրաւեց հայկական արդի կերպարուեստի գանձարանում։

ՓՐՈՖ. ՎԱՐԱԶԴԱՏ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Երեւան

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ԴԻՒԱՆԷՆ

Շատերու ծանօթ էր որ Պիոս ԺԱ. պապը շրջաբերական գիրի մը ծրագիրը մշակել տուած էր 1938-ին, դատապարտելու համար ցեղապաշտութիւնն ու հակասեմականութիւնը։ Բայց շատ քիչ էր թիւը այն առանձնաշնորհեալներուն որոնք զայն կարդալու առիթ ունեցած էին։ Ատիկա եկեղեցականներ ու նաեւ պատմաբաններ կը մղէր հարց տալու թէ շրջաբերականի այդ ծրագիրը ինչո՞ւ չէր հրապարակուած։ Ամէն մարդ համոզուած էր որ այդ գիրը հակասեմականութեան ուղղուած աննախընթաց դատապարտում մըն էր։ Չէ՞ որ Պիոս ԺԱ. 1938 Սեպտեմբեր 6-ին յայտարարած էր. «մենք ոգեկանութեամբ սեմականներ ենք»։

Ցիսուսրեօթը տարի ետք պելժ երկու հետազօտողներ հրատարակած են շրջաբերականին լման բնագիրը։ Անոնք կը հաստատեն թէ Ողջակէզին նախօրեակին Վատիկանի պատասխանատուները մեծ մասով աւելի սարսափած էին համայնավար վտանգէն, քան նացիականէն։

Հրապարակուած շրջաբերականը որ ամենայն վստահութեամբ եկեղեցիին կողմէ յստակ դիրքորոշումի մը արտայայտութիւնը կը կարծուէր, յայտնուեցաւ որ այդպէս չէր բնաւ։ Շրջաբերականին ծրագիրը դատապարտելով հանդերձ ցեղապաշտութիւնն ու հակասեմականութիւնը, հեղինակները կը մերժեն իրարու առնչել երկու երեւոյթները։ Անոնք պատմական ու կրօնական երկարապատում բացատրութիւններ կուտան Հրեաներու եւ քրիստոնեաներու յարաբերութիւններուն մասին. այդ բացատրութիւնը կը յայտնէ թէ այդ յարաբերութիւններուն հիմքը կը կազմէ քրիստոնեաներու արմատական հակայուդայութիւնը, ինչ որ որոշ չափով կրնայ օրինականացնել հակասեմականութիւնը։ Շրջաբերականին հետեւեալ տողերը կ'ըսեն թէ անոր հեղինակները ինչ մօտեցում ունեցած են հարցին մասին։ «Հրէական հարց կոչուածը իրականութեան մէջ ոչ ցեղային, ոչ ազգային, ոչ հողային քաղաքացիութեան խնդիր մըն է։ Ան կրօնական հարց մըն է, Քրիստոսի գալուստէն ի վեր. քրիստոնէութեան հարց մը»։ Այս տողերը 1975ին հոլանտացիի մը, որ կարդացած էր բնագիրին անգլերէն տարբերակը, գրել կուտար թէ եթէ որոշ նախադասութիւններ զետեղուէին այդ շրջանին Գերմանիոյ մէջ ընդունուած ցեղապաշտ օրէնսդրութեան մէջ, կարելի է այսօր ըսել. Փառք Աստուծոյ, որ այդ ծրագիրը ծրագիր մնացած է։ Մեկնաբանողները «անհանդուրժելի» կը նկատեն «հայրասպան ժողովուրդ» արտայայտութիւնը որով Հրեաները կը կոչէ ժողովրդական կաթողիկէութիւնը։ Այդ պիտակը շատերու կողմէ գործածուած ըլլալով հանդերձ, երբեք տեղ չէ գտած եկեղեցիին պաշտօնական մէկ փաստաթուղթին մէջ։

Հեղինակները ապա ցաւով կը նշեն հրեայ ժողովուրդին թշնամութիւնը քրիստոնէութեան հանդէպ, ինչ որ Հրեաներու եւ քրիստոնեաներու միջեւ լարուած մշտական կացութեան մը պատճառ է։

Կարճ խօսքով՝ Եկեղեցին իր ձեռքերը լուացած է քաղաքականութենէն։ Ցեղապաշտութեան ու հակասեմականութեան դատապարտումը կը մնայ միմիայն բարոյական մակարդակի վրայ։ Ըսուածը այն է որ լաւ բան չէ մերժել կամ դատապարտել մարդիկ որ մեզի պէս չեն մտածեր, տարբեր են։ Չէ՞ որ մեզի պէս ստեղծուած են։ Քրիստոնեաները նաեւ պէտք է օգնեն այդ մարդոց ու կիներուն։ Հեղինակները սակայն Եկեղեցիին պատմական կամ աստուածաբանական պատասխանատուութիւնը խնդրոյ առարկայ չեն ըներ։ Ոչ յանցաւոր կայ, ոչ պատասխանատուութիւն։

Շրջաբերական այս գիրը որուն կ'առնչուին հրեաեւքրիստոնեայ երկխօսութեան հետամուտները եւ որ ցաւ կը պատճառէ թէ՛ Հրեաներու, թէ՛ քրիստոնեաներու, անհրաժեշտ էր որ հրապարակուէր. անցոյց կուտայ կաթողիկէ մտածումին ընոյթը Բ. աշխարհամարտին նախօրեակին։

ՔԱՂՀԱՆ

ՍՓԻՒՌՔ-ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՄՏՈՐՈՒՄՆԵՐ

-105-

ՎԱ՜Խ, ՀԷ՜Յ ՎԱ՜Խ, ԱՄԵՐԻԿԱ

Կը յուսամ որ Օ. Ճէյ Սիմփսընը դեռ մոռցած չէք, մանաւանդ եթէ Ամերիկայով կը հետաքրքրուիք։ Իր նախկին կնոջ ու ասոր բարեկամին սպանութեան հարցին մէջ անպարտ հռչակուելէն ի վեր, Միացեալ - Նահանգներու բնակչութիւնը երկու գլխաւոր խումբերու բաժնուած է. սեւամորթ եւ սպիտակամորթ։

Օրընդմէջ՝ նախագահ Գլինթըն իր խորը մտահոգութիւնը կը յայտնէ, որ Օ. Ճէյի դատավարութիւնը մորթային բաժանման այս արդիւնքին յանգեցաւ։ Կացութիւնը աւելի եւս չխճճելու համար, նախագահը չի յիշեր «երկրորդական» նկատուած են. թարաժանումները, ինչպէս օրինակ՝

- Կիները՝ այր մարդոց դէմ (Օ. Ճէյի դատավարութեան ընթացքին փաստուած

էր, որ ան իր կինը կը ծեծէր առեն առ առեն) ։ Կնոջական լիկաները կառղած են. կին ծեծող ողամարդոց դէմ խստագոյն օրէնքներու կիրարկումը կը պահանջեն ։

- Դատական վարչամեքենան՝ Հեռատեսիլի կայաններուն դէմ քանզի դատավարութեան լրիւ հեռասփռումը պատճառ դարձաւ, որ իւրաքանչիւր հեռադիտող ինքզինք նկատէ երդուեալ դատաւոր ... Այժմ կը խօսուի դատավարութեանց հեռասփռումը օրէնքով արգիլելու մասին ։

- Ժողովուրդը՝ Դատական վարչամեքենային դէմ, որպէսզի չըլլա՛յ թէ վերօյիշեալ «հակաժողովրդավարական» արգելքը օրէնք դառնայ ։

- Ժողովուրդը՝ ոստիկանութեան դէմ (դատի ընթացքին յայտնուեցաւ, որ կարգ մը ոստիկաններ չինծու «փաստեր» կը տեղծեն սեւամորթ կասկածելիներու դատապարտութիւնը ապահովելու համար) ։ Օ. Ճէյէն ի վեր՝ առ նուազն տասնեակ մը սեւամորթներու դատը չեղեալ յայտարարուեցաւ ճիշդ այս պատճառով ։

- Աղքատները՝ հարուստներուն դէմ, քանզի Օ. Ճէյը փաստեց, որ Ամերիկայի պէս երկրի մը մէջ հնարաւոր է արդարութիւնը շրջանցել՝ առանց օրինազանց ըլլալու. - եթէ դրամ ունիս, ուզածդ կ'ընես, լաւագոյն փաստաբանները կը վարձես, որպէսզի քեզ անպարտ հռչակել տալու ձեւը գտնեն ։

Վերջին երկու պարագաները պատճառ դարձած են նաեւ, որ ամէն ոք հին «տաֆթար»ներ բանայ, արդարադատութեան տուած վճիռներուն մէջ անարդարութիւններ փնտռէ ։ Ցայտնաբերուած օրինակներուն հաշիւը չկայ ։

Հիմա, փիլիսոփաները եւ ընկերաբանները գործի լծուած են ։ Այդ բոլորը մատի փաթթոց բրած՝ Արդարութեան կոյր կամ յստակատես, մարդկային իրաւունքներու հաւասար կամ անհաւասար ըլլալուն մասին կը չաղակրատեն օրն ի բուն ... Արդէն իսկ ջղագրգռուած ժողովուրդի մըտքին մէջ նորանոր խնդիրներ կը տեղաւորեն ։

Այսօր, փաստօրէն, իւրաքանչիւր Ամերիկացի՝ հեղինակաւոր եւ վերջնական տեսակէտ ունի Օ. Ճէյէն բխած հարցեբուն մասին ։ Այսինքն՝ ամէ՛ն հարցի մասին ։ Ճիշդ մեզի պէս ։ Իւրաքանչիւր Ամերիկացի համոզուած է, որ իւրաքանչիւր հարցի մէջ ի՛ր տեսակէտը ուղիղ է, միւսներունը՝ սխալ ։ Ճիշդ մեզի պէս ։ Եւ վերջապէս՝ իւրաքանչիւր Ամերիկացի սկսած է բազմակողմանի թշնամական կեցուածք ցուցաբերել թէ՛ միւս ազգակիցներուն, թէ՛ դատական - ընկերային - լրագրական - տեղեկատուական - կրթական - հասարակական - բարեսիրական - առողջապահական - շինարարական եւ մնացեալ բոլոր կառոյցներուն նկատմամբ ։ Ճիշդ մեզի պէս ։

Վա՜խ, հէ՜յ վա՜խ, Ամերիկա ...

ՇՐՋՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԷՏ

«ՅԱՌԱՋ»Ի 70-ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

ԶԱՐԹՕՆՔ

1925-ը Ֆրանսահայ առաջին օրաթերթ «Յառաջ»ի ծննդեան թուականն է ։ Այս տարի ան բոլորեց իր եօթանասուն տարին. եօթանասուն տարի ծնունդ, գոյապայքար եւ յարատեւ կեանք օտար ափի վրայ, լոյսերու մայրաքաղաք Փարիզի մէջ ։ Եօթանասուն տարի Սփիւռքահայութեան, ընդհանրապէս եւ Ֆրանսահայութեան մասնաւորապէս, Հայրենիքի նախորդ եւ ներկայ հանրապետութիւններու զօրակից, անն..հանջ մարտիկ՝ իր գաղափարականով՝ հայրենիքն ու Հայաստանը ամէն բանէ վեր դասելով ։

Հայ մամուլը, ուր ալ գտնուի՝ հայրենիքի մէջ թէ այլուր, պէտք է հարազատ մնայ իր առաքելութեան, որու գլխաւորն է ըլլալ կապող օղակը սփիւռք - սփիւռք եւ սփիւռք - հայրենիք շղթաներուն ։ Ծանր է սփիւռքի հայ մամուլին առաքելութիւնը. ե՛ւ պատասխանատուութեան գիտակցութիւն, ե՛ւ պայքար մեծխօսիկ գաղափարախօսներու դէմ, ե՛ւ միութեան եւ միասնականութեան փարոս, ե՛ւ Հայ Դատի ջատագով եւ վերջապէս մայրենիի՝ հայերէն լեզուի, գիր ու գրականութեան անմնացորդ նուիրեալ, քաջալերող, եւ անոր պահպանումին համար զոհուող քաջամարտիկ ։ Այո՛, ա՛յս է առաքելութիւնը, դերը հայ մամուլին՝ սփիւռքահայ մամուլին ։ Ինչպէ՜ս չհպարտանալ, որ Ֆրանսահայ «Յառաջ»ը եղաւ եւ է՛ այս ուղղութեան ջահակիրը ։ Սփիւռքի ծնունդէն մինչեւ այսօր, ան ալ փոխեց սերունդներ, գրիչներ, որոնք իրենց լայնախոհութեամբ, մտածելու եւ դատելու անսահման հորիզոնով, այսօր իրենց վրայ կեդրոնացուցած են Սփիւռքի տարբեր գաղութներու, տարբեր գաղափարականներու տէր մարդոց, շրջանակներու սէրն ու յարգանքը ։

Շաւարշ Միսաքեանով սկսած եւ իր աղջիկով շարունակուող «Յառաջ»ը իր առօրեայ Ֆրանսական ու հայաստանեան լրատուութեան կողքին կ'արձագանգէ սփիւռքահայ կեանքին, իսկ իր հմուտ, ջիղուտ եւ համարձակ յօդուածներով, դարձած է իրական հայրենասէրին թերթը՝ առանց քննելու աջին կամ ձախին, ե՛ւ հայրենիքին, նաեւ՝ առանց դիրքաւոր ծայրայեղութեան ։

«Յառաջ» նաեւ Միտք եւ Արուեստ է. Հայ եւ միջազգային գրականութիւնը իր ուրոյն տեղը ունի «Յառաջ»էն ներս եւ պէտք որ այդպէս ըլլայ. չէ՞ որ գիրն է հայ մամուլը պահողը վերջապէս, առանց գրականութեան, առանց արուեստներու, թերթը կը կորսնցնէ իր փայլքը, գեղեցկութիւնը, ինչու ոչ, նաեւ որակը, հմայքը ։

Ջերմապէս կը շնորհաւորենք մեր երէց պաշտօնակիցը՝ «Յառաջ»ը իր ծննդեան ու գոյութեան 70-ամեակին առիթով, կը մաղթենք յարատեւութիւն, անկոտրում կամք, պայծառ տեսիլք եւ բեղուն ապագայ ։ Թող եօթանասունամեակդ ըլլայ վերալիցքաւորուելու առիթ եւ թող ընթերցողները տեսնեն նո՛ր անուններ, նո՛ր սիւնակներ, նո՛ր Ֆրանսահա՛յ երիտասարդներ, որպէսզի շարունակուի երթդ՝ ապահով եւ անսայթաք ։

Հ. Ա. Ս.

Պէյրութ, 17 - 9 - 1995
Օրգան «ՌԱԿ»ի

***

FRANCE - ARMENIE (*)

Լիոնի «Ֆրանս - Արմենի» ամսաթերթը Հոկտեմբերի իր թիւին մէջ լայն տեղ կուտայ «Յառաջ»ի 70-ամեակին, թէ առաջին էջ եւ թէ ներսի երկու էջերը ։ Հոն տեղ գտած են լուսանկարներ, գնահատանքի կարճ ներածական մը խմբագրութեան կողմէ, կենսագրական տողեր Շաւարշ Միսաքեանի վերաբերեալ, յօդուած մը զոր ստորագրած է Վաղինակ Միսքճեան եւ հարցազրոյց մը Արփիկ Միսաքեանի հետ ։

(*) France - Arménie
BP 1022, LYON 69201 Cedex 01

ՖՐԱՆՍԱ

ՌՈԺԷ ՊԱԼԵԱՆ

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ԱՆԴԱՄ

Հոկտեմբեր 23-ին, Ռոժէ Պալեան անդամ ընտրուած է Ֆրանսայի Գիտութեանց ակադեմիային փիզիքի ճիւղը ։

Ծնած Լիոն, 1933-ին, փոլիթեքնիսիէն եւ էքոլ տէ Մինի ճարտարագէտ, Ռոժէ Պալեան ընագէտ է ատոմական ուժանիւթի քոմիսարեան 1958-էն ի վեր, մաթեմաթիքական ընագիտութեան (1958 - 67), ապա՝ տեսաբանական փիզիքի ճիւղը Սաքլէ զոր վարած է 1979-էն 1988 ։ 1978-էն ի վեր փրոֆէսէօր է բազմարուեստից վարժարանը (Փոլիթեքնիք) ։ Մասնագիտական բազմաթիւ աշխատանքներ ունի ։ 1977-էն ի վեր ակադեմիային թղթակից անդամ էր ։

«Մոնտ» (Հոկտեմբեր 27) արձագանգած էր իր ընտրութեան ։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍԸ ԿԱՐԴԻՆԱԼ ԼԻՒՍԹԻԺԷ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ԱՐԱՄ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ

Շաբաթ, Հոկտեմբեր 28, կէսօրէ ետք ժամը 5-ին, Արամ Ա. Հայրապետին այցելած է Փարիզի Արքեպիսկոպոսը՝ Կարդինալ Ժան - Մարի Լիւսթիժէ, ընկերակցութեամբ Մարսէյլի Արքեպիսկոպոս Գերպ. Պեռնար Փանաֆիէօյի եւ Մարոնի Եկեղեցւոյ պետ՝ Սֆէյր Պատրիարքին փոխանորդ Մաթար Եպիսկոպոսին ։

Արամ Ա. բարի գալուստ մաղթելէ յետոյ յարգելի հիւրին ու անդրադառնալէ ետք Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան եւ Վատիկանի միջեւ շարունակուող բարեկամական յարաբերութիւններուն, յատուկ կարեւորութեամբ շեշտած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան համազգային դերակատարութիւնը, ինչպէս նաեւ տակաւ աճող Անթիլիաս - Սուրբ Էջմիածին գործակցութիւնը ։ Հայրապետը նաեւ լայնօրէն խօսած է Լիբանանի կարեւորութեան, ինչպէս նաեւ Լիբանանի Հայութեան դերին մասին ։

Կարդինալ Լիւսթիժէ իր կարգին բարձր գնահատանքով խօսած է Հայութեան, Հայ եկեղեցւոյ ու Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Աթոռին մասին ։ Ան ընդգծած է այս Աթոռին դերը յատկապէս միջ - եկեղեցական յարաբերութեանց մէջ ։ Կարդինալը մեծապէս դրական արտայայտութիւն ունեցած է Ֆրանսայի Հայութեան մասին ընդհանրապէս եւ Փարիզի Հայութեան մասին մասնաւորաբար ։

Արամ Կաթողիկոսին ու Կարդինալին միջեւ առանձին խորհրդակցութեան նիւթ դարձած է Նոյեմբերի կիսուն Վատիկանի մէջ տեղի ունենալիք յատուկ Սինոդը՝ Լիբանանի մասին ։ Ցայտնենք, որ Արամ Ա. այս գծով նամակ ստացած է Սըրբազան Քահանայապետէն, դէտ մը ղրկելու յիշեալ Սինոդին ։

Նոյն օրը, Հայրապետը, ընդառաջելով Հանրապետութեան Նախագահ Էլիաս Հրաուիի հրաւէրին, նախագահական ապարանքին մէջ ներկայ եղած է ի պատիւ Կարդինալին տրուած ճաշին ։

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Պզտիկ պետութիւն մըն էր, գրեթէ ։

-- Հիմա՞ ։

-- Օ՜ հիմա առաջուանը չէ, բայց դեռ կանգուն է ։

-- Հիմա Սփիւռքի մայրաքաղաքը Լոս - Անճըլըսն է, չէ՞ ։

Ցակոբ պզտիկ խնդուք մը ունեցաւ ։

-- Սփիւռքը մայրաքաղաք չի կրնար ունենալ Տիկին Արմինէ ... ամէն գաղութ պզտիկ հայրենիք մըն է, ինքն է իր մայրաքաղաքը ... աս ձեւով մենք ամէն մէկս անկախ ենք, թէ իրարմէ եւ թէ ալ Հայաստանէն ։

-- Առանց Հայաստանի սակայն կը կորսուի Սփիւռքը ։

-- Ատ դուք է որ կ'ըսէք, մենք՝ ոչ ։

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց ։ Արմինէ նորէն խօսեցաւ ։

-- Լոս - Անճըլըսը շատ հետաքրքրական քաղաք մը ըլլալու է, չէ՞ ։

-- Այո, շատ, եւ ահագին Հայ կայ, ատոր համար է որ ես մեծ յոյսեր ունիմ մեր Հայերէն ։

Տիգրան կոնեաք լեցուցեր էր ամէն մէկուն համար ։ Հիմա իւրաքանչիւրին տրւաւ իրը ։ Զարուհի արդէն իր երեւակայութեան աշխարհի մէջն էր ։ Անմիջական պահանջը ունէր իր ձայնը լսելու, բոլորին մէջ մտնելու, իր սէրը տարածելու անոնց մէջ ։

-- Ղարաբաղ գացի՞ք Պարոն Ցակոբ ։

-- Չէ ։

-- Տիգրանին հետ միասին գացէք ։

-- Պարոն Տիգրա՞ն, դեռ Ղարաբաղ չէ՞ք գացեր ... չեմ հաւատար ...

-- Հաւատացէք Օրիորդ Զարուհի ։ Ամուսինս շատ տարօրինակ մարդ է ։ Թէ խոէալիստ է, սրտի պզտիկ խօսք մը՝ ու ան արդէն կը հալի ... տեսաք քիչ առաջ ։

-- Այո ։

Զարուհին ցած ձայնով «այո» մը ըսաւ ու նայուածքը փախաւ դէպի Տիգրանը որ գինքը կը դիտէր ... ։ Շուարեցաւ Զարուհի ... Համբոյրը դեռ այտին վրայ էր ... ։

-- Ամուսինս կ'ատէ սակայն ամէն տեսակ փրոփականտ ... անոնք որոնք մեծ մեծ բառերով կը փորձեն տպաւորել ուրիշները, մարդոց զգացումներով խաղալով ... ինչ գիտնամ, օրինակ հերոսութիւն, նահատակ, անմահ, ասպետական ... աս բառերը լաւ կը կտրի ... եւ մերինները այնքան մեծ բառեր կը գործածեն Ղարաբաղի համար որ կը փախի այդտեղէն ... ։

-- Մի չափազանցեր Արմինէ ։

-- Չէ, չեմ չափազանցեր, առջի օր ...

-- Լաւ լաւ, ճշմարտութիւնը այն է որ եթէ Ղարաբաղ երթամ իրականութիւնը եղածին պէս պիտի տամ եւ ամէն մարդու թշնամին պիտի ըլլամ ։

-- Ինչո՞ւ ։

-- Երկար պատմութիւն է Պարոն Ցակոբ ... բայց աւելի լաւ է որ դուք երթաք անձամբ տեսնէք ։ Արմինէն հոգին կուտայ երթալու համար ։

-- Ես պիտի երթամ ։

-- Իրա՞ւ, ե՞րբ ։

Զարուհի գրեթէ տեղէն ցատքեր էր ։

-- Ես ալ կուգամ ։

Արմինէի շրթունքին ծայրն էր նախադասութիւնը՝ բայց զսպեց ։ Ցակոբին երեք բառերը պզտիկ ռումբերու պէս պայթեր էին գիտակցութեան մէջ ։ Հիմա սկըսաւ մեղմօրէն խօսիլ, բառերը գրեթէ ինքզինքին ուղղուած, մենախօսութեան մը նման ու նայուածքը անորոշ կէտի մը ։

-- Ղարաբաղ ... մշուշներու, ծխածաններու եւ արիւնի երկիրը ... խորհրդաւոր մոլորակը հայութեան, ճշմարտութեան բարձրաւանդակը ... ես միշտ վախով եւ կարօտով մտածեր եմ իր մասին ... ։ Ամէն մարդ երազի երկիր մը ունի որ զինք կը քաշէ, ճակատագրի պէս ... իմս Ղարաբաղն է ։

-- Ամէն պարագայի, կիներու տեղը չէ հոն ։ Պատերազմ կայ հիմա ։

Տիգրանի ձայնն էր, չոր ու անանձնական ։

-- Ցակո՞բ ... ։

Զարուհին էր, աթոռին ծայրը նստած, առաջ հակած, եղբօր աչքը բռնած ու հարցումը օդէն միշտ կախ ... ։

-- Նայինք ։

Ցակոբ զգացեր էր Արմինէին յանկարծական խռովքը բայց չէր հասկցեր պատճառը «ի՞նչ գաղտնիք կրնայ ըլլալ այս երազի երկրին մէջ» խորհեցաւ «տարօրինակ էակներ են կիները» ։

Վերցուց գաւաթը ու ճնկեց մէկ անգամէն ու չտեսաւ ինչպէս Արմինէն, աչքին պոչով, կը հետեւէր իր շարժումներուն -- մաքուր դէմքին գիծերը, քիչ մը կարծր նայուածքը, ձայնին վճռական շեշտը ։ Բարակ շապիկին տակէն անոր կիսանդրին իր կաղապարը տուեր էր լաթին ծալքերուն ։ Արմինէին աչքերը գացին կարճ, հաստ մատներուն, խոշոր, ոսկի մատանիին, վրայի զինանշանին ։

-- Ես գիտեմ եղբօրս «նայինք»ը ինչ կը նշանակէ ... ։

«Ինչքան պիտի ուզէի որ պապան հոս ըլլար, հիմա» մտածեց Զարուհի «իսկ ամմոն, վստահօրէն պիտի ուզէր որ երթանք» ու ան գիտէր արդէն թէ եղբայրն ալ հիմա նոյն մտածումը կ'ունենար հօր մասին ։ Գաղտնի ուրախութիւն մը լեցուց զինքը, առաւ գաւաթը, վերցուց եղբօր ուղղութեամբ առանց բառ մը ըսելու եւ պարպեց ։

(Շար. 33)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 300 *Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝* Մկրտիչ Պիւլկիւրեանի *եւ ծնողաց՝* Արմաւենի եւ Սահակ Յարութիւնեանի *:*

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

URGENT

La M.C.A. recherche
une personne (homme ou femme)
pour travaux d'intendance :
ménage - aménagement salles de classe permanence
Le candidat doit remplir les conditions administratives
CES - Contrat emploi solidaire
- 26 ans sans bac
+ 26 ans et 1 an chomage
pour 20 heures semaines

Contacter la Direction de la M.C.A.

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի, Նոյեմբեր 5, Իսի Ս. Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցիի անուանակոչութեան 20-րդ տարեդարձն է:

Այս առիթով ժամը 9-ին Ժամերգութիւն:

Ժամը 10-ին Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ:

Կը պատարագէ՝

Պրազիլահայոց Թեմի Առաջնորդ՝

ՏԱԹԵՒ ԱՐՔ. ՂԱՐԻՊԵԱՆ

Կը քարոզէ՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարեն Եկեղեցւոյս եւ Տարօն միացեալ երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ՝ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն կնքահայրերու եւ բարերարներու եւ ընտանեկան հանգուցեալ պարագաներու հոգիներուն:

Ապա Մատաղօրհնութիւն:

Ժամը 13-ին ժողովրդական ճաշ Քաղաքապետարանի չքեղ հանդիսասրահին մէջ

25 Ավրնիւ Վիքթոր Քրէսոն

Կը հրաւիրուին շրջանի հայրենակիցները ներկայ ըլլալու պատարագին միասին աղօթելու եւ ապա սրահին մէջ սրտաբուխ նուիրատուութիւններով իրենց նիւթական նպաստը բերելու Եկեղեցւոյ պայծառութեան:

---

l'Association Arménienne d'Aide Sociale
RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE DIRECTEUR ou DIRECTRICE

pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE

Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:
HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը Շաբաթ, Նոյեմբեր 4, ժամը 10-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Մատաղօրհնութեան առիթով եղած հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -

Պ. Գեղամ Թորոսեան, Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցի, Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցի 1.000-ական Ֆր., Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի 500 Ֆր., Տիկին Արշալոյս Սասեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բընարպաշը, Տիկին Արշալոյս Պուլադ 100-ական Ֆր., Տիկին Արմենուհի Փէհլիվան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Քարաթէփէ 500-ական Ֆր., Տիկին Արշալոյս Քապաք, Տիկին Նազը Սերգիսեան 100-ական Ֆր., Պ. Ժագ-Յակոբ Գոյաճեան 250 Ֆր., Տիկին Մարի Հիլերօ 50 Ֆր., Պ. Ալեքս Ալթունեան, Տիկին Արշալոյս Ֆէնէրճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Արշալոյս Ճամուզօղլու 100 Ֆր., Տիկին Քայան, Տիկին Աննա Տալպասըրանօղլու 200-ական Ֆր., Տէր և Տիկին Յակոբ Տալպաս 300 Ֆր., Պ. Ռեմոն Թաշճըօղլու 100 Ֆր.:

Պարոններ՝ Միհրան Տէմիր եւ Նահապետ Խօզթաշ նուիրած են մատաղի միսերը, Տիկին Վարդուհի Ապա նուիրած է մատաղի հացերը, Պր. Յարութիւն Սիմոնեան նուիրած է գինիները:

Նոյն առիթով Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները. - Պր. Արսէն Քարօղլու 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Րաֆֆի Արաքս 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալպէր Գասպարեան, Տիկին Սեդա Զիլինկիրեան 500-ական Ֆր., Տիկին Մարգրիտ Պաղտասարեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Տիւզեան 200 Ֆր., Պր. Ժիրայր Փեհլիվան 1500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Արզումանօղլու 1000 Ֆր., Տիկին Սոնա Թուրեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Զըրբաշեան 2000 Ֆր., Պր. Արման Տէմիրճըրան 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

UGAB-*Marseille*

Dans le cadre du

85ème anniversaire de sa fondation

l'UGAB-*Marseille* organise :

• Le Vendredi 24 Novembre à 20 h 30, en la Paroisse de Saint-Giniez, 9, rue Dumont d'Urville (8e), un spectacle de musique et de déclamation où s'entremêlent avec talent flûte, harpe, quator à cordes et poèmes intitulé

"Ode à l'Arménie"

• Le Samedi 2 Décembre à 20 h'30, à la Maison des Docks, Place de la Joliette à Marseille, le

Dîner de Gala

de l'UGAB-*Marseille*
Renseignements et réservations : 91 22 10 45 / 91 71 91 28.

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

Prix spéciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...
Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* —
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

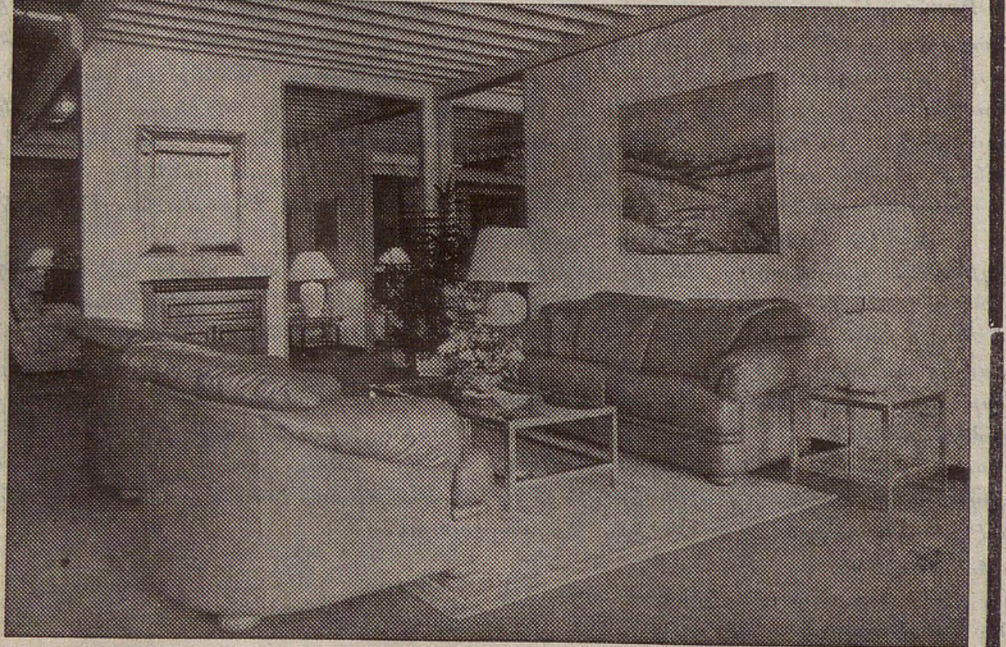

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն"

Sous le haut patronage de
Monsieur **JACQUES CHIRAC**, Président de la République française
et de
Monsieur **LEVON TER-PETROSSIAN**, Président de la République d'Arménie
avec de nombreuses personnalités arméniennes et le concours du Ministère français de la Culture et du Ministère arménien de la Culture
L'Association «*CHEMINS CULTURELS*» présente

CHEMINS D'ARMENIE

Soirée de Gala exceptionnelle

le **Samedi 9 Décembre à 20 heures 30**
Théâtre des CHAMPS-ELYSEES, 15, avenue Montaigne, Paris 8e
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMENIE
L'ORCHESTRE PHILHARMONIQUE D'ARMENIE
LE CHŒUR ACADEMIQUE D'ETAT D'ARMENIE
Michel LEGRAND et son Trio
Le groupe folklorique de chant et de danse NAVASART
Le Trio DABAGIAN de musiciens traditionnels

Jean TER-MERGUERIAN	Vardan MAMIKONIAN
Kim KASHKASHIAN	Constantin ORBELIAN
Ruben AHARONIAN	Svetlana NAVASSARDIAN
Datevic HOVANESSIAN	Armen DONELIAN

Renseignements au 45. 45. 00. 14
Location : FNAC et VIRGIN Théâtre des Champs-Elysées : 49. 52. 50. 50.

Grand Bal d'Automne de l'UGAB-Lyon

sous la Présidence d'Honneur de
M. FRANÇOIS ROCHEBLOINE
Président du Groupe d'Amitié France - Arménie à l'Assemblée Nationale

le Samedi 11 Novembre

au «*Casino du Lyon Vert*» de Charbonnières
avec l'*Orchestre* « *Gaidzag* » de Paris au complet.
Buffet arménien et boissons — Entrée: 100 F.

Prudent de réserver au : 78 35 06 56

ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5
DIMANCHE
5 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 209

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.715 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 71e ANNEE — N° 18.715

ՄԱՀԸ ՓՐԿԵԼ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Վերջերս լոյս տեսաւ Հէլէն Փիրալեանի հեղինակութեամբ՝ Génocide et Transmission վերնագիրով փոքրածաւալ բայց կարեւոր հատոր մը(1), որ արդէն իսկ՝ որոշ արձագանգի մը արժանացաւ ե՛ւ Ֆրանսայի մէջ, ե՛ւ Հայաստան(2): Գիրքը ենթախորագիր մը կը կրէ՝ «Sauver la mort, Sortir du meurtre», որ թերեւս քիչ մը անսովոր թուի այս տիպի յղացականութեան մը անվարժ ընթերցողին, որ կը պարունակէ սակայն գրքին պաշտպանած գլխաւոր դրոյթը: Զայն պիտի փորձեմ բացատրել հետզհետէ: Հայերէն թարգմանուած, ենթախորագիրը պիտի հնչէր սապէս՝ «Մահը փրկել, Ոճիրէն փրկուիլ»: Արծարծուած են հոս ըստ երեւոյթին Աղէտի խնդրականութեան գլխաւոր հարցերը՝ սուգի անկարելիութիւնը, վերապրողի կերպարն ու էութիւնը, «որդի»ին խելագարութիւնը, փոխանցման արկածները: Կարեւոր հարցեր են բնականաբար, ու կ'ուզեմ քննել զանոնք հոս, ո՛չ թէ ըստ էութեան, այլ՝ հասկնալու համար անոնց վերապահուած ճակատագիրը Հէլէն Փիրալեանի հատորէն ներս:

Թարգմանութիւն

Երբ ընթերցողը այս գիրքը ձեռք առնէ (կամ ձեռք առնելէն առաջ իսկ)՝ կը նմարէ, թէ հեղինակը որոշեր է գրքի կողքին վրայ Ֆրանսերէն վերնագիրը կրկնել հայերէն եւ Թրքերէն լեզուներով: Ի հարկէ՝ Ֆրանսացի ընթերցողի աչքին այդ փոխադրութիւնը կը մնայ առանց որեւէ նշանակութեան: Պարզ արձանագրութիւններ են կամ գծագրութիւններ, ուրիշ ոչի՛նչ: Հայ ընթերցողին համար սակայն՝ ծանրակշիռ արարք մըն է հեղինակին ըրածը, ուզուած իբրեւ այդ: Ստիպուած ենք ուրեմն, իբրեւ խղճամիտ ընթերցողներ, առկէ սկսելու, հեղինակին այդ արարքը փորձել հասկնալու: Կը վերարտադրեմ հոս վերնագիրին հայերէն «Թարգմանութիւն»ը՝ Ցեղասպանութիւն եւ Փոխանցութիւն, իսկ Թրքերէնը՝ Soykirim ve intikal: Ճիշդ գրածիս պէս: Երկու պարագաներուն ալ՝ հեղինակը «քաջատեղեակ» անձէ մը խնդրեր է, որ այդ թարգմանական փոխադրութիւնները կատարէ, որպէսզի ինք կարենայ զանոնք հատորին ճակտին փակցնել: Այդ ընելով, գրքի սկզբնաւորութենէն իսկ՝ ցոյց կու տայ, որ ինք այդ լեզուները՝ հայերէնը եւ Թրքերէնը չի կարդար ու չի խօսիր:

Լեզուներ չգիտնալը յանցանք չէ՛ անշուշտ: Անգիտութիւնը ցուցադրելն է զարմանալին: Մանաւանդ երբ գիտենք, որ գրքին նիւթն է՝ «փոխանցութեան» աներուածութիւնը վերապրողին մօտ: Այդ աներուածութիւնն է, որ կը ցուցադրուի հատորի ճակտին, «փոխանցութիւն» բառով, իբրեւ ախտանիշ(3): Ակնյայտօրէն՝ «փոխանցութիւն»ը չէ կատարուած հեղինակի պարագային: Ընթերցումս պիտի ըլլայ հետեւաբար՝ ախտանիշի մը ընթերցումը: Մեզի հրամցուած է գիրք մը, զոր պէտք է կարդալ իբրեւ ախտանիշի մը համադրը:

Ստիպուած եմ սակայն պահ մը եւս «Թարգմանութեան» հարցին անդրադառնալու: Ահաւասիկ ապարէզով հոգեվերլուծող մը, որ չի գիտեր Թարգմանական արարքին արժէքն ու նշանակութիւնը: Չի գիտեր, թէ լեզուի մը բառերը չունի՛ն երբեք բացարձակ արժէք, գոյութիւն չունին իրենց բառային շրջարկէն, իրենց կրած ու ներկայացուցած պատմութենէն անկախ: Մոռցէ՛ք փչաքաղիչ «փոխանցութիւն»ը: Նկատի առէք պահ մը Génocide բառը: Ասոր Թարգմանութիւնը «ցեղասպանութիւն» է, ընդունինք: Բայց այդ բառով նշուած դէպքը Ֆրանսերէնով անուն չունի, քանի որ իմաստ ու գոյութիւն չունի: Ստիպուած ենք հետեւաբար՝ հասարակ անուն մը գործածելու: Մինչդեռ հայերէնով՝ դէպքը տասնեակ մը անուններ ունի: Առաջին հերթին՝ Եղեռն եւ Աղէտ, բայց նաեւ՝ Աքսոր, Տարագրութիւն, Տեղահանում, Ջարդ, Սեֆերպերլիք, եւ դեռ քանինե՜ր: Բառերը այսպէս՝ պատմութիւն մը ունին, ծագում մը, շրջարկ մը: Զեն Թարգմանուիր առանց մէկը եւ միւսը նկատի առնելու: Վերնագրի մը հայերէն եւ Թրքերէն վերարտադրութիւնը հետեւաբար՝ Թարգմանութիւն չէ՛: Բայց այն ատեն՝ ի՞նչ է: Առէ՛ք նոյնպէս Թրքերէն Soykirim բառը: Հայոց ցեղասպանութեան մասին խօսող առաջին Թուրք հեղինակներէն մէկը՝ Թանէր Աքչամ, իր Türk Ulusal Kimligi ve Ermeni Sorunu գրքին մէջ(4), թէեւ կ'ընդունի որ եղածը «ցեղասպանութիւն» մըն էր, չի գործածեր այսուհանդերձ «Soykirim» բառը, ու կը նախընտրէ ըսել «kirim», որովհետեւ իր ըսածին համաձայն՝ վերջինս աւելի գործածական է: Պարագան նոյնն է Թրքերէն միւս բառին համար, intikal, որ «փոխանցում» կը նշանակէ, այո՛, բայց դադրած է արդիական Թրքերէնի մէջ գործածական ըլլալէ: Քով քովի դրուած են այսպէս երկու բառեր, որոնք շրջագայութեան մէջ չեն այսօր, մէկը իր բացարձակ նորութեան պատճառով, միւսը ընդհակառակն՝ իր հնամենիութեան պատճառով: Հէլէն Փիրալեան ինչպէ՞ս կրնայ գիտնալ, թէ այդ բառերը յարմա՞ր են արդեօք ա՛յս համադրին մէջ:

Պատգամ

Ֆրանսերէն գիրքի մը կողքին վրայ դրուած հայերէն եւ Թրքերէն «Թարգմանութիւն»ը բառերը կը պարպէ իրենց իմաստէն, կը վերածէ այլ բանի՝ պատկերներու եւ նշաններու: Բայց կու տայ նաեւ պատգամ մը որ գրքին պարունակութեան հետ կապ մը ունենալու է: Պատգամը շատ պարզ է: Կ'ուղղուի Հայերուն եւ Թուրքերուն, միաժամանակ: Գրքին վերջաբանէն առնուած մէջբերում մը պիտի բացատրէ այս կէտը.

«Այս թեքսթերը գրեցի որպէս փորձեր ոճրային տեսարանէն ազատելու համար: Այս տեսարանին մէջ է, որ ամէն ինչէ կտրուած գոյդը, իրարու միացած ու նոյնացած Դահիճէն եւ Զոհէն բաղկացած երկգլխանի ճիւաղը կը խլրտի: Այդ ոճրային տեսարանը անշրջանցելի է, ծուարած է ամէն մէկ ժառանգորդին խորերը, ըլլայ ան դահիճի թէ զոհի ժառանգորդ, նորսէն կը յօշոտէ զայն: Մէկուն եւ միւսին պարտականութիւնն է հետեւաբար՝ այդ տեսարանին ճանաչումը իբրեւ աւերումի՛, աւերը փոխանցելո՛ւ ձեւ մը: Մէկուն եւ միւսին պարտականութիւնն է նոյնպէս՝ այդ տեսարանը խորհրդանշանակել անկէ փրկուելու համար, այլ տեղ ծնելու համար... Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ այդ ամբողջը, պէտք է անշուշտ որ Հայերը դադրին անսրբագրելին ու անհատուցելին իրենց մէջ կրելէ, պէտք է հրաժարին իրենց մշակած վերապրումի կառոյցէն,... որ կարելի կը դարձնէ ատելութեան գոյատեւումը, անսրբագրելիին խողականութիւնը մարմնաւորելու եւ "փաստել"ու միտումո՛վ երկարաձգուած իրենց կողմէ: Փոխադարձաբար՝ Թուրքերը պէտք է հրաժարին ժխտումը ամէն գնով երկարաձգելու գաղափարէն, պէտք է ձերբազատին այդ կեցուածքէն, որ համազօր է՝ մահուան անունը տալու մերժումին...: Որովհետեւ երկու կեցուածքներն ալ (Հայերունը եւ Թուրքերունը) չմտածելու եւ ոճրային տեսարանը ժխտելու ձեւեր են(5):

(Ընթերցողը Թող չմտահոգուի: Ֆրանսերէն symboliser կամ réel բառերը, ներկայ համադրին իմաստով, նոյնքան անսովոր ու անըմբռնելի են սովորական ընթերցողին համար, որքան խորհրդանշանակել կամ իրողականութիւն բառերը, որոնցմով փորձեցի «Թարգմանել» զանոնք: Նոյնն է պարագան présentification-ին, որուն իմաստին փորձեցի հաւատարիմ մնալ մարմնաւորել բառով: Միակ տարբերութիւնը (Ֆրանսացի եւ հայ ընթերցողին միջեւ) հաւանաբար այն է, որ Լաքանեան դպրոցի ժարգոնային բառապաշարին պատկանող այդ բառերը մտաւորականներու Ֆրանսերէնին մէջ մուտք գործած են ու կը կիրարկուին ազատօրէն, կարծէք՝ ամէն մարդու համար բացայայտ ըլլար անոնց նշանակութիւնը, մինչդեռ՝ գործածողներուն համար իսկ բացայայտ չէ ան: Այլ խօսքով՝ չեն դադրած ժարգոնային ըլլալէ: Ա՛յդ է, որ անոնց Թարգմանութիւնը կը դարձնէ գրեթէ անկարելի, երբ տուեալ լեզուներու մշակութային շրջարկները կատարելապէս կը տարբերին իրարմէ: Ժարգոնը չի Թարգմանուիր, կը բացատրուի միայն):

Մէջբերած տողերս Հէլէն Փիրալեանի «տեսութիւն»ը կամ դրոյթները կը ցոլացնեն արդէն իսկ, գրեթէ ամբողջութեամբ: Այդ դրոյթները պիտի ջանամ պարզաբանել քիչ ետքը: Առ այժմ՝ անոնցմէ պիտի պահեմ միայն Հայերուն եւ Թուրքերուն ուղղուած կոչը, կրկնակի կոչը. որ ձերբազատին անոնք ոճրային հիմնաւոր «տեսարան»էն: Ի միջի այլոց՝ «ոճրային տեսարան»ի գաղափարն ալ ամբողջութեամբ կը յենի Ֆրէօյտի «սկզբնական տեսարան»ի (scène primitive-ի) գաղափարին վրայ եւ կը կրօտի հաւանաբար իր կարգին՝ յաւելեալ բացատրութիւններու ու մինչեւ իսկ՝ խնդրականացումի: Այդ մէկն ալ՝ աւելի ուշ: Եթէ հայ ընթերցողը քիչ թէ շատ ծանօթ է ի՛ր՝ հայալեզու գրականութեան, կը բաւէ որ զինք յղեմ Օրբունիի վէպերուն, որոնց մէջ «սկզբնական ոճրային տեսարան»ի մը կազմութեան ու աւելի հետեւանքներուն շուրջ ամբողջ աշխատանք մը կատարուած է: Ցիշե՛լ առնուազն Եւ եղեւ մարդի Հերմինէն: Պղծումի տեսարան մը կայ ի հարկէ վէպին մէջ, Թովմասի յիշողութեան անդունդէն յառնող, տեսարան մը ուր հայ աղջիկ մը կը բռնաբարուի: Յիշողութիւնը անկարող է այդ տեսարանէն անդին անցնելու, անկէ ձերբազատելու: «Այդ օրէն՝ այդ պարմանուհիին հանդէպ ունեցած եղբայրական զգացումս չմարեցաւ»: Պղծումի սկզբնական տեսարանը կը հաւասարի Եղեռնին, «սոմանեան արարքներուն»: Այդ տեսարանն է, որ կը բանայ Թովմասին մօտ տոհմապղծութեան անդունդը, բոլոր հայ կիներուն մէջ Հերմինէ մը ցոյց տալով:

Հայերուն ուղղուած կոչը հասկնալի է հետեւաբար: Թուրքերուն ուղղուածը կը բացատրուի նախ անով, որ իրենք ի հեճուկս ամենայնի՝ կը շարունակեն անգիտանալ իրականութիւնը, հերքել անոր գոյութիւնը եւ այդ հերքումով իսկ՝ վերապրողներուն անկարելի դարձնել սուգի իրագործումը: Բայց առկէ անդին ու մանաւանդ, «ցեղասպանները իրենց իսկ ժառանգորդները մատնած են անելի մը, ուր կրնան ապրիլ միայն կեանքի ժխտումն ու բրտութիւնը» (էջ 113): Ըստ հեղինակին ուրեմն՝ դահիճին ժառանգորդը նոյնքան վնասուած է որքան՝ զոհինը: Ենթադրենք որ ճիշդ է ըսուածը: Դահիճի եւ զոհի նոյնացման սովորական տեսակէտն է: Ամբողջացնելու համար այս տեսակէտը, հեղինակը կ'ակնարկէ «որոշ Թուրք գրականութեան մը» (էջ 113), ուր մահը ներկայ է միշտ, թէեւ անծանօթ կը մնայ այդ ներկայութեան պատճառն ու սկզբնաղբիւրը: Դժբախտաբար՝ Նեւիմ Կիւրսէլէն երկու մէջբերում այդ ուղղութեամբ չեն կազմեր լուրջ ապացուցում մը: Եթէ հեղինակը Ի. դարու Թուրք գրականութեան մասին ուսումնասիրութիւն մը ունի, որ բացայայտ կերպով կը ցուցաբերէ իր հաւաստիացումը, շատ պիտի ուզէի կարդալ զայն: Կայ սակայն յաւելեալ դրոյթ մը, եւ այս մէկն է կարեւորը: Վերապրողներուն համար, անոնց զաւակներուն եւ յաջորդներուն համար, ազատիլ ու ձերբազատիլ ոճրային տեսարանէն, փրկուիլ ոճիրէն՝ կը նշանակէ ու կ'ենթադրէ, որ դահիճն ալ իր կարգին՝ ձերբազատի այդ «երեւակայական ամենակարողութենէն», այսինքն՝ բանէ մը որ կարելի դարձուցած է ատենօք ոճիրը եւ կարելի կը դարձնէ այսօր անոր երկարաձգուած հերքումը: Երկուքը (զոհին եւ դահիճին ձերբազատումը ոճիրէն) պիտի կատարուին միաժամանակ: Այդ պատճառով՝ հեղինակը Հայերուն եւ Թուրքերուն կ'ուղղուի միաժամանակ, որպէսզի երկուքն ալ, մէկը միւսին «օգնութեամբ», հրաժարին իրենց մահապաշտ մշակոյթէն: Բառացիօրէն ըսուած է այս ամբողջը, ահաւասիկ.

«Եւ պիտի աւելցնեմ, որ երբ Հայերը եւ Թուրքերը կարենան օր մը միասնաբար լծուիլ այս հարցերուն, այն ատեն՝ հերքումին մէջ ծերպ մը պիտի բացուի, ինչ որ --ենթադրելով Թուրքիոյ մէջ իսկ որոշ ճանաչում մը-- թերեւս ճեղքէր միւս հերքումը, այն մէկը որ կը տիրէ Արեւմուտքի մէջ Հայոց ցեղասպանութեան շուրջ, որուն յատկանիշն է՝ պարբերաբար, տուեալ պահու շահերուն համաձայն, մոռնա՛լ թէ ցեղասպանութիւնը տեղի ունեցած է...» (էջ 114)(6):

Շատ յստակ դրոյթ մըն է այս մէկը: Հայերը եւ Թուրքերը պէտք է ձեւով մը՝ հանդիպին իրարու, լսեն զիրար, նստին թերեւս, գոնէ փոխաբերաբար, նոյն սեղանին շուրջ, ամէն պարագայի՝ հաղորդակցին իրարու հետ(7): Այդ ձեւով՝ պիտի կարենան ներանձնականացած ոճիրէն ձերբազատիլ: Ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ: Որովհետեւ այդ ձեւով՝ Արեւմուտքին կողմէ ճանաչում մը վերջապէս կարելի պիտի դառնար: Վերջին հաշուով ուրեմն, ոճրային տեսարանին շուրջ տարուած անդրադարձէն անդին, Զոհ/Դահիճ երկգլխանի ճիւաղի շուրջ գեղեցիկ նկատողութիւններէն անդին, նոյն հարցն է, որ կը վերադառնայ, նոյն եղջերուաքաղը, որ երեք սերունդէ ի վեր՝ կը թունաւորէ Հայոց հոգեկան կեանքը եւ հոգեկան հաւասարակշռութիւնը: Ճանաչումի հարց: Պէտք կա՞ր այսքան հեռահայեաց տեսութիւններու, այսքան խորիմաստ դրոյթներու, յանգելու համար նոյն յանկերգին, պիտի ըսէի (եթէ սերունդներ ամբողջ ատոր կառչած չըլլային, առկէ կախեալ չդարձնէին իրենց կեանքն ու մահը) նոյն հասարակ տեղիքին: Ցանդելու համար ճանաչումի պահանջին, ճանաչումի մարմաջին:

Նշանակ

Այս էր ուրեմն գրքի կողքին դրուած կրկնակի «Թարգմանութեան» պատգամը: Չի վերջանար սակայն իր փոխանցած պատգամով, Հայերուն/Թուրքերուն ուղղուած կոչով: Պատգամը, իբրեւ այդ, զոհին/դահիճին կը խօսի: Մէկը հոս, հաւանաբար՝ աւելի բարձր դիրք մը գրաւած ըլլալով, պատգամ կ'արձակէ: «Իրար լսեցէ՛ք» կ'ըսէ, լքեցէ՛ք ձեր մահաբեր ու մահասփիւռ մշակոյթը: Մինչ այդ սակայն՝ գիրք մը կը հրատարակէ,

(Շար.ը Գ. էջ)

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ ԵՒ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

(ՎԵՐՋԻՆ ՇՐՋԱՆ)

Գրեց՝
ՎԱՐԴԱՆ ՄԱԹԷՈՍԵԱՆ

Կոստան Զարեանի եւ «Հայրենիք» ամսագրի մօտ երեսնամեայ ուղղակի յարաբերութեան առաջին շրջանին, մինչեւ 1946 թուականը, անդրադարձած ենք աւելի առաջ (1): Ամէնէն հետաքրքրականն է, անշուշտ, որովհետեւ թէ՛ Զարեանի ծանրակշիռ երկերուն ժամանակաշրջանն է եւ թէ քանի մը առեղծուածներով զարդարուած է, կապուած՝ գրողի երկերուն մէկ մասին անաւարտ վիճակին հետ:

Ինչպէս պարզած էինք, 1938 - 1946 տարիներուն Զարեան խզած է կապը ամսագրին հետ, պատճառաբանելով Յակոբ Օշականի «Մինչեւ ո՛ւր...» թատերախաղին հրատարակութիւնը, զոր կը նկատէր յարձակում մը իր դէմ: Ռուբէն Դարբինեանի ցարդ անտիպ մնացած մէկ նամակը երկար կերպով կը բացատրէր, թէ ինք անտեղեակ էր թատերախաղին ու անոր իմաստին, եւ կը յորդորէր Զարեանը կրկին աշխատակցելու:

Ամսագրի խմբագրի բացատրութիւններէն յայտնապէս բաւարարուած էր Զարեան, որ համաձայնած է վերսկսիլ իր աշխատակցութիւնը: 1946 Հոկտեմբեր 8-ին, Դարբինեան կը նշէ սակա եւ կ՚առաջարկէ. --

«Թէեւ այժմ մեր՝ աշխատակիցներէն ոեւէ մէկուն ամսական որոշ վճարում չենք տար, բայց Վահէի(2) հետ խօսելով՝ որոշեցինք Ձեզ բացառաբար ամսական 40 տոլար կանոնաւորապէս վճարել, եթէ ամսագրի մէջ ամէն ամիս Ձեզ յատկացուելիք 6-8 էջերէն զատ օրաթերթի մէջ եւս շաբաթական երկու փոքրիկ յօդուած ունենաք Ձեր նախասիրած նիւթերու մասին»(3):

Զարեան կը մերժէ աշխատակցիլ օրաթերթին եւ քանի որ ամսագրի համար կը դնէ «այնպիսի պայմաններ, զոր[ս] մենք, դէ՛թ առայժմ, չենք կրնար իրագործել, կը մնայ որ վաղ անցնինք պայմանագրութիւն կնքելու ձեւէն եւ համաձայնինք զոնէ, որ Դուք Ձեր ուզածատեն եւ Ձեր ուզած չափով աշխատակցիք ամսագրին եւ մենք ալ Ձեր ամէն մէկ էջին համար վճարենք 2-ական տոլար», կը գրէ Դարբինեան (1946 Նոյեմբեր 7), որ 1947 Փետրուար 22-ին յօդուած մը կը խնդրէ Զարեանէն ամսագրի 25-ամեակին առիթով:

1948-ի վերջերը միայն Զարեան ամսագրին մէջ կը հրատարակէ «Հռոմէական յուշատետր»ը (Նոյեմբեր եւ Դեկտեմբեր): Յաջորդ նամակով (1949 Յունիս 6) Դարբինեան կը տեղեկացնէ, թէ թարգմանել տուած է Զարեանի «Բակոնց գիւղի քահանան» պատմուածքը «Արմինիըն Ռըվիւ»ի համար(4): Այս տարուան ընթացքին, Զարեանի աշխատակցութիւնը որոշ թափ ունեցած է. իր անունը կ՚երեւի Մարտին («Միրքամի»), Յուլիսին («Հայրենադարձը»), Դեկտեմբերին («Հոլանտական յուշատետրից»). այս վերջին շարքը շարունակուած է յաջորդ տարուան Յունուար եւ Փետրուարին:

Դարբինեանի վերջին նամակները (Նոյեմբեր 1949, Ապրիլ 1950, Դեկտեմբեր 1950) մասնաւոր շահեկանութիւն չունին. վարչական խնդիրներ, միջազգային քաղաքականութեան հարցեր (արդէն սկսած էր «պաղ պատերազմը»), իսկ վերջին՝ Պոսթընի մէջ բնակարան գտնելու մասին որոշ նկատողութիւններ, Զարեանի հարցումի մը ի պատասխան:

Զարեան, որ 1947-ին Նիւ-Եորքէն Եւրոպա անցնելով՝ 1948-51 թուականներուն Իտալիոյ Իսկիա կղզին հաստատուած էր, 1952-54-ին փոխադրուած է Պէյրութ, ուր Ամերիկեան համալսարանին եւ «Նշան Փալանճեան» ճեմարանին մէջ դասաւանդած է:

Հոն տեղի ունեցած է հետեւեալ զրոյցը Մուշեղ Իշխանի հետ. --

«-- Պր. Զարեան, ըսի, միտք չունի՞ք հատորով հրատարակելու "Հայրենիք" ամսագրի մէջ լոյս տեսած ձեր վէպերը:

-- Էդ մասին մի խօսիր, զայրացաւ Զարեան, "Հայրենիք"ը մեռցրեց իմ գործերը:

-- Ինչո՞ւ, լաւ չէ՞ն սրբագրուած:

-- Կարեւորը սրբագրութիւնը չէ. նրանք ոչինչ գիներով առին գրածներս եւ անունս չահագործեցին...

-- Որքան գիտեմ, Պր. Զարեան, ձեզի ալ վճարած են առաւելագոյն սակը, առարկեցի ես:

-- Ի՞նչ սակ, ի՞նչ վճար:

-- Էջը հինգ տոլար, ինչպէս Ա. Ահարոնեանին, Լեւոն Շանթին եւ քանի մը ուրիշ մեծ գրողներու:

Այդ օրերուն համար էջը հինգ տոլար վճարը բացառիկ երեւոյթ էր: Ես լաւ գիտէի, թէ Զարեանի բոլոր գրութիւնները վարձատրուած էին առաւելագոյն սակով:

-- Տէ՛, էլի՛, հինգ տոլարը ի՞նչ փող է որ, կատակի տուաւ Զարեան. գիտե՞ս ինչ թէքնիք էի գործածում, որ էջերը շատանան, տեւաբար նոր-տող. մէկ բառ՝ մէկ տող. երկու բառ՝ նոր-տող: Էջերը բազմապատկւում են էդպէս...»(5):

Ինչպէս նկատած կ՚ըլլայ ընթերցողը, Զարեան յարաբերաբար բացառիկ պայմաններու արժանացած է «Հայրենիք»ի կողմէ -- «ոչինչ գիներ»ու խօսքը մեզի կը թուի ձրի մեղադրանք մը, համեմատաբար հայ մամուլի նիւթական աւանդական սեղմումներուն --, բայց մեզի յայտնի ո՛չ մէկ նամակի մէջ էջը հինգ տոլար վճարուելու մասին խօսք եղած է: Ամսագրի փառքի օրերուն՝ 1933-ին, գրագէտը էջը երկու տոլար կը շահէր, ըստ Արմէն Զարեանի վկայութեան(6): Ինչ կը վերաբերի անոր «անունը չահագործելուն», ասոր մասին դատելը արդէն մեզ կը տանի ենթակայական ոլորտներու, որոնց համար, սակայն, որոշ հիմք կայ, ինչպէս կարելի է հետեւցնել 1930 Մարտ 6-ի Ռուբէն Տէր-Մինասեանի նամակէն, ուղղուած՝ Ռ. Դարբինեանին, որմէ կը մէջբերենք հետեւեալ յատկանշական հատուածը. --

«Կ՚ուզեմ հրաւիրել ուշադրութիւնդ, որ այդ մարդուն անհրաժեշտ է կապուած պահել մեզ հետ: Աւելի շատ անհրաժեշտ է նրա գրիչը մեզ հետ կապել, քան իրան: Շնորհալի փանասենեղծ լինելով՝ նրա դրական կամ բացասական խօսքը օգտակար է մեր կուսակցական շարքերին:

Բարեբախտաբար, նա նիւթական թէ այլ պատճառներով վերջերս, քու եւ Աւետիքի [Ահարոնեան. Վ. Մ.] շնորհիւ, մեր սաղը սկսեց նուագել: Մեզ հետաքրքիր չէ լինելու նրա անձը, այլ նրա տուած արդիւնքը, որը եղաւ օգտաւէտ մանաւանդ "Հ." ամսագրի մէջ տպուած «Անցորդը եւ իր ճամբան»: Զաւէտ թոյլ տալ որ մի նոր «Անցորդ» գրուի մեզ հակառակ: Եւ դա կարող է լինել, եթէ մենք չգուրգուրանք եւ, չխրախուսենք նրան:

Այդ մարդը Դաշնակցական չէ, բայց երգը եւ հոգին Դաշնակցական է: Մարդուն պէտք է կերակրել, խրախուսել, որ միշտ երգէ եւ, որովհետեւ մեզնից չէ նա, աւելի պէտք է գուրգուրալ, քան մերոնց: Նրան շատ երգել տալ[ով]՝ նա ինքն էլ կը կերտուի մեր մտայնութեան մէջ եւ կը դառնայ մեզմէ: Իսկ շատ երգել տալու համար, նրա հանդէպ պէտք է լինել փափկանկատ եւ տողավարձք վճարել աւելի քան մերոնց: Այս վերջինը խիստ կարեւոր է: Նա կ՚ապրի միայն գրիչով: Նեղութիւնը նրան կարող է խաթարել, մեզնից հեռացնել: Նեղութիւնից ազատուելով՝ նա կը լինի անկաշկանդ եւ կ՚երգէ անխաթար կերպով մեր հայրենիքը: Եւ եթէ նա մեր ձեռքից գնայ, մեղքը իրանը չէ, այլ մեր անշնորհքութիւնը»(7):

1950-54-ին, Զարեան չերեւիր ամսագրին մէջ. իր կարապի երգը «Կղզին եւ մի մարդ» ուշագրաւ վիպակն է, որ լոյս կը տեսնէ Փետրուար - Օգոստոս 1955-ի թիւերուն մէջ: Դարբինեանի հետ նամակագրութիւնը շատոնց փակուած էր. տեղ կար, սակայն, «Հայրենիք»ի մասին օրագրային բաւական անողոք նշումի մը համար (Յունուար 1957). --

«"Հայրենիք"ը -- Ամերիկային ծախուած հաստատութեան վերածուած՝ դատարկ է, ոխակալ, նախանձ եւ տոլարի եռեւից վազող: Դաշնակցութեան Փարիզի խումբը որոշած է զուտ տաճկահայ "գիծ" տանել եւ մաքրել այն ամէնի դէմ ինչ որ ռուսահայ է: "Հայրենիք"ի վարիչ վանեցի Մխիթարեանը այդ քաղաքականութիւնն է տանում»(8):

Վերջերս հրատարակուած այս գրառումը ցոյց կու տայ, նախ, որ Զարեանի (հիմնաւորուած կամ ոչ) վերապահութիւնները Դաշնակցութեան հանդէպ աւելի հին էին, քան անոնց բացայայտումը Հայաստան այցելութեան առիթով, եւ յետոյ, կը մատնանշեն երկու «գիծ»երու գոյութիւնը, որ այլապէս շահեկան է Սփիւռքի գաղափարախօսական հոսանքներու ուսումնասիրութեան համար:

1961 Յունիս 15-ին, գրագէտը եւ իր աղջիկը՝ Նուարդ, Հայաստան կը մեկնին Ճենովայէն, այցելութեան հրաւէրով(9): Յուլիս 19-ին, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթին մէջ անստորագիր հարցազրոյց մը կը հրատարակուի(10), որուն բնագիրը երեք օր առաջ Երեւանի ռատիոկայանէն սփռուած էր, գրուցավարութեամբ՝ Հրաչեայ Գրիգորեանի(11): Այդ հարցազրոյցը այնուհետեւ կը դառնայ գայթակղութեան քար, որուն շուրջ ըՍփիւռքի հակամարտ ուժերը իրենց հերթական բանակռիւը կ՚արարեն:

Զարեան ի միջի այլոց հոն կ՚ըսէ. --

«Սփիւռք բառը չեմ սիրում: Կարծում եմ, որ պէտք է գործ անել հայկականութիւն բառը, ինչպէս դարեր առաջ գործ էին անում հելլէնականութիւն բառը: Պէտք է այդ հայկականութեան երիտասարդ եւ կարող մասը համախմբուի նոր մեր Աթէնքի՝ Երեւանի շուրջը, ներշնչուի նրանով, իր նպաստը բերի եւ վերագտնի իր հայ ապրելու կամքը եւ թափը: Արտասահմանի հայ երիտասարդութիւնը շուարած է, բարոյալքուած եւ փոշիացման վտանգին ենթարկուած: Պէտք է, անհրաժեշտ է, կարեւոր է նրան կապել Մայր Հայրենիքին, նրան ծանօթացնելով մեր մշակութային արժէքների հետ եւ նաեւ այն հսկայական կարելիութիւնների հետ, որ բացուած են նրանց առաջ»:

Այս տողերը ըստ էութեան նորութիւն չէին. վերջին տարիներուն Զարեան այդ մասին արտայայտուած էր Փարիզի «Զուարթնոց»ին, ինչպէս եւ Կարօ Փոլատեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյցին մէջ: Նորութիւնը անոնց ազդուումն էր Դաշնակցութեան մասին յայտնուած այն կարծիքին, թէ «այժմ ան ղեկավարուած է հին վաճառականների եւ կեղծ մտաւորականների կողմից», եւ այն յորդորին, թէ կուսակցութիւնը «դադրի օտարին ծառայելուց իր հակասովետական գործունէութեամբ, դադրի իր երիտասարդութիւնը առաջնորդելուց հայրենիքի դէմ եւ դառնայ մշակութային կազմակերպութիւն՝ իր ներշնչումը առնելով Մայր Հայրենիքից»(12):

Մեր նիւթը չէ անդրադառնալ 1961-63 թուականներուն Զարեանի շուրջ ընթացող վէճին, մանաւանդ որ մամուլի ամբողջական թղթածրար մը կազմուած չէ տակաւին, իսկ կարգ մը մանրամասնութիւններ դեռ կը պակսին մեզի: Հոս պիտի գոհանանք համառօտ կերպով յիշելով «Հայրենիք»ի հետ կապուած խրողութիւններ:

Այսպէս ուրեմն, դաշնակցական տարբեր թերթեր, որոնց շարքին «Հայրենիք»ը, բուռն կերպով կը հակազդեն խմբագրականներով(13) ու այլ նիւթերով(14), հերքելով այդ յայտարարութիւնները, ժխտելով Աթէնք - Երեւան հաւասարումը եւ խնդրոյ առարկայ ընելով Զարեանի բարոյականը: Դաշնակցական - հակադաշնակցական պայքարը նորէն կը մոլեգնի: Հոկտեմբերին, Զարեան նամակ մը կ՚ուղղէ «Զուարթնոց»ի խմբագիր Հրանդ Բալուեանին, ուր կը նշէ, թէ «պարտք եմ համարում յայտարարելու, որ Հայաստանում յայտնած իմ կարծիքները ռատիոյին կամ թերթերին, մընում են միանգամայն վաւերական. եւ եթէ այսօր նորից պէտք լինէր կրկնելու՝ մի բառ պիտի չփոխէի»(15):

Նամակէն զատ, ան կը հրատարակէ «Լուսաբանութիւն» խորագրուած գրութիւն մը(16), որուն Դեկտեմբերին նոր խմբագրականով մը կը պատասխանէ «Հայրենիք», կրկնելով իր նախորդ փաստարկները եւ աւելցնելով հետեւեալը Զարեանի մասին. --

«Ինքն է որ կը գրէր վերջերս. --

"Եւ ինչքան էլ որ գրաւուած երկրի անկայ տունները խուլոտ ձայնով ռոռնան ու բռնանան, ու չարչարեն՝ ոգին չեն կարող մարել" (Պիւլըթըն, թիւ 1, Հայ Կրթ. Հիմնարկութիւն)»(17):

Հազիւ թէ մարած այս վէճը, տարի մը ետք, երբ Զարեան այլեւս հաստատուած էր Հայաստան, նորէն պիտի բորբոքէր, աւելի ուժգնութեամբ, «Նաւը լեռան վրայ»ի վերհրատարակութեան առիթով:

1963-ին, Ռ. Դարբինեան «Հայրենիք» ամսագրի թղթածրարները կը բանար, հրատարակելով կարգ մը ականաւոր ու հանգուցեալ աշխատակիցներու նամակները: Այդ հրատարակութեան մէջ տեղ պիտի գտնէին թէ՛ Աւետիս Ահարոնեանի նշաւոր տողերը՝ Զարեանի մասին, եւ թէ Ռուբէն Տէր-Մինասեանի ու Ռէնի (Ռուբէն Վարդանեան) մերթ հաշտեցնող, մերթ բացասական անդրադարձները:

Երբ լոյս կը տեսնէր այդ նամականին, 1920-1930-ական թուականները փառաւոր անցեալ մըն էին այլեւս «Հայրենիք» ամսագրին համար, որ 1950-էն ետք իր գոյութիւնը քաշքշող ուրուական մը դարձած էր: 1968-ին, Դարբինեանի մահով, առաջին հարուածը ստացաւ՝ «կրճատուեցաւ», եռամսեայի վերածուելով, «ինչ որ ի վերջոյ պիտի նշանակէ[ր] փակում» (հմմտ. 1937 Յունիս 18-ի նամակը), որ վրայ հասաւ 1970-ին: Մէկ տարի առաջ, Երեւանի մէջ իր մահկանացուն կնքած էր Կոստան Զարեան, դատապարտուած՝ ... ութեան, որուն անուղղակի արձագանգը կ՚արձագանգէր Սիլվա Կապուտիկեան. --

«Ցաւօք սրտի, Կոստան Զարեան մօտ տասը տարի ապրեց վերագտած իր Հայաստանում եւ, ցաւօք սրտի, մեր ժողովրդի լայն խաւերը չհասցրեցին թափանցել նրա գրականութեան նրբին ոլորտները, արժանւոյն գնահատել նրան»(18):

Գրեթէ միաժամանակ, ուրեմն, 20-րդ դարու մեր գրական պատմութեան այս երկու կարեւոր անունները վերջնական հանգիստի կը կոչուէին: ■

Պուէնոս-Այրէս

(1) Տե՛ս. «Յառաջ. Միտք եւ Արուեստ», Փետրուար 1995:

(2) Արմէն Վահէ՝ «Հայրենիք»ի վարչական պատասխանատու:

(3) Գրականութեան եւ Արուեստի Պետական Թանգարան (ԳԱԹ), Երեւան, Կ. Զարեանի Ֆոնտ, թիւ 25 (այսուհետեւ ակնարկուած ու մէջբերուած բոլոր նամակները նկատի ունին այս դիւանը):

(4) Gostan Zarian, *The Priest of the Vilage of Bakontz*, translated by James Mandalian, «Armenian Review», Autumn 1949: Այս գրութիւնը նոյնպէս թարգմանուած է Լեմուէլ Ամիրեանի կողմէ «Հայրենիք»ի հրատարակած *Three Worlds* ժողովածուին համար (1939). հմմտ. Geoffrey Goshgarian, *List of Armenian Literary Works Translated to English*, «Armenian Review», Spring 1985, 120-121.

(5) Մուշեղ Իշխան, *Իմ ուսուցիչները*, Պէյրութ, 1984, 190-191:

(6) *Մտքի յաւերժական ճամբորդը*, հարցազրոյց Եուրի Խաչատրեանի հետ, «Գրական Թերթ», 1991, Փետրուար 8, 2:

(7) *Մեր աշխատակիցներու նամակները*, «Հայրենիք», Նոյեմբեր 1963, 22:

(8) Կոստան Զարեան, *Նաւատոմար*, «Նորք», 2, 1994, 41:

(9) *Կոստան Զարեան հրաւիրուած Հայաստան*, «Զուարթնոց», 1961 Յուլիս 15, 1:

(10) *Զտեսնուած եւ նոր մի վերածընունդ*, «Սովետական Հայաստան» օրաթերթ, 1961, Յուլիս 19, 4:

(11) *Ախտորոշում*, «Աշխարհ», 1961 Սեպտեմբեր 9, 7:

(12) *Զտեսնուած եւ նոր...*, նշ. աշխ., 4:

(13) *Երբ մտաւորականները կ՚այցելեն Հայաստան*, «Հայրենիք» օրաթերթ, 1961 Օգոստոս 26 եւ 27:

(14) Գիսաւոր, *Օրուան թատրոնը. Գրագէտը, նաւը եւ արձանը*, «Հայրենիք» օրաթերթ, 1961, Սեպտեմբեր 2, 2:

(15) *Նամակ՝ մեծատաղանդ գրագէտ Կոստան Զարեանէն*, «Զուարթնոց», 1961 Նոյեմբեր 20, 1:

(16) Յօդուածը չենք տեսած. անկէ մէջբերում մը կատարած է Ստեփան Կուրտիկեան, *Պատմութեան դատավճիռը կամ յուսահատ «կրակոցներ»*, «Սուրհանդակ», 1962 Յունիս 23, 1 (արտատպում):

(17) *Մեր լուսաբանութիւնը*, «Հայրենիք» օրաթերթ, 1961 Դեկտեմբեր (տե՛ս. «Յառաջ», 1962 Յունուար 11, 2):

(18) Սիլվա Կապուտիկեան, *Գրքի վերջին էջը*, «Գրական Թերթ», 1969, Դեկտեմբեր 19, 3:

ՄԱՀԸ ՓՐԿԵԼ

(Շար. Ա. էջէն)

ուղղուած Ֆրանսայի ընթերցողին, որուն համար հայերէն եւ թրքերէն գիրերը ոչինչ կը նշանակեն։ Խորքին մէջ՝ թարգմանութեան շուրջ սկիզբը բաժներս աւելորդ էին, քանի որ հրամցուածը թարգմանութիւն չէ։ Լեզուի միջոցաւ իմաստ մը փոխանցելու չի ձգտիր, լեզուական նշանակեալներով չի գործեր։ Այլ՝ նշանակներով, այսինքն՝ emblèmeներով։ Եթէ կայ իմաստ մը, լեզուէն չանցնիր ան։ Լեզուները կը վերածուին նշանակներու։ Հայերէնը ի միջի այլոց՝ կը դադրի ըլլալէ իմաստի ու մշակոյթի ստեղծման ու փոխանցման վայրը, խաւարուած իրականութիւնը, որուն մէջ ութսուն տարիէ ի վեր՝ մարդիկ թերեւս աշխատած ու արտայայտուած են, որուն մէջ թերեւս փորձած են դիմագրաւել Աղէտը։ Հեղինակը չահ մը ունի բնականաբար լեզուները նշանակի վերածելու արարքին մէջ, որպէսզի չըլլան անոնք յանկարծ այն թանձրացեալ, տարբերակուած պատմական տարածքները, որոնց մէջ կրնան թերեւս դէպքեր պատահիլ, գործեր արտադրուիլ իբրեւ դէպք։ Եթէ լաւ կը յիշեմ՝ Գրիգոր Պըլտեանն էր, ասկէ մօտ քսան տարի առաջ, իր առաջին գրքին հրատարակութենէն անմիջապէս ետք՝ «Ազդակ»ի մէջ տպուած չահեկան հարցազրոյցով մը, որ կ'ըսէր՝ «Ըլլալ դէպք լեզուին մէջ»։ Արդեօք այդ դէպքերուն ընդմէջէն՝ Աղէտի փորձառութիւն մը, Աղէտի փորձընկալում մը չէ՞ արձանագրուած։ Լեզուն նշանակի վերածելը համազօր է զայն անատակ համարելուն, այո՛, որեւէ դէպք ընկալելու անատակ։ Որպէսզի յետոյ՝ կարենանք ըսել, որ միակ ձեւը Աղէտէն «փրկուելու», Թուրքերուն հետ հասկցուիլն էր։

Զարմանալի չէ ուրեմն, որ Հէլէն Փիրալեանի գրքին մէջ որեւէ յիշատակում չըլլայ հայ հեղինակի մը, Սփիւռքի մէջ գոյացող հայ գրականութեան մը առնուազն՝ կարելիութեան։ Անշուշտ որ անգիտութեան ու տգիտութեան խոշոր բաժինը կայ։ Բայց անգիտութիւնն ու տգիտութիւնը բացատրութիւններ չեն։ Մաս կը կազմեն ախտանիշին։ Նշանակի վերածուած՝ լեզուն չի կրնար ըլլալ բնականաբար ընկալումի վայր։ Ո՛չ մէկ գործ կրնայ ծագիլ իբրեւ դէպք լեզուին մէջ։ Այն ատեն՝ հնարաւոր է ի միջի այլոց՝ Թուրք գրողներ մէջբերել ու անոնց հետ հաղորդակցութեան մէջ մտնել։ Յետոյ, ճիշդ է, ի՞նչ պէտք կայ լեզուն իբրեւ տարբերակուած, պատմական, դիպական իրականութիւն նկատելու, ի՞նչ պէտք կայ մտնելու լեզուին մէջ, երբ ամբողջ հարցը «միս»ներուն, նմաններուն, արժանաւորներուն ներկայացնել է Հայոց տառապանքը, մատնանշել է անոնց կրած անարդարութիւնները (քանի որ աշխարհը տակաւին չի ճանչնար անոնց ողբերգութիւնը)։

Զոհաբերական ոճ

Ա՛յս էր ըսելիքս պատգամին ու նշանակին մասին։ Բայց կան նաեւ գրութիւններ այս գրքին մէջ, ու ստիպուած ենք զանոնք կարդալու։ Այսինքն՝ կարդալու անոնց պարունակութիւնը, բայց մանաւանդ անոնց ոճը։ Իր ոճին մասին՝ Հ. Փիրալեան կ'ըսէ հետեւեալը.

«Այլին հանդէպ տածուած ցանկութիւնը այս գրուածքներուն ներքին կառուցուածքին մաս կը կազմէ։ Այս յենարանին եւ այս պաշտպանութեան շնորհիւ է, որ գրել մը կարելի դարձաւ, որ ըլլար մտածումի աշխատանք, ցեղասպաններու երեւակայական ամենակարողութեան շուրջ, մտածումի աշխատանք նաեւ՝ այս ամենակարողութիւնը սնուցանող տարրերուն շուրջ, վերջապէս՝ վերապրողներուն ու անոնց ժառանգորդներուն վրայ անոր ազդեցութեան շուրջ։ Գրելը կարելի դարձաւ առանց վերածուելու այսպէս ըսուած՝ զոհագործական գրելակերպի մը։ Այսինքն առանց վերածուելու գրելու այն ձեւին, որ --նոյնանալով ամբողջապէս զոհի դիրքին-- գրողին զոհաբերական բոլոր կարողութիւնները կը սպառէ, զինք մեռցնելու սպառնալով, ցեղասպանութիւնը կ'երկարաձգէ և ցեղասպաններու ամենակարողութիւնը... կը հաստատէ» (էջ 9)(8)։

Բնական է՝ ընթերցողը հարց պիտի չըտայ ինքզինքին, թէ ինչպէ՞ս այսպիսի տողեր կրնան գրուիլ, ու Ֆրանսայի հրատարակիչի մը կողմէ տպուիլ, առանց որ հեղինակէն պահանջուի նուազագոյն աշխատանք մը իր լեզուին վրայ, այսինքն՝ իր ոճին վրայ, որպէսզի գրուածը համապատասխանէ գոնէ տարրական չափով մը՝ գրաւոր Ֆրանսերէնի չափանիշներուն, չեմ ըսեր՝ դառնայ ընթեռնլի ու հասկնալի, ինչ որ ուրիշ հարց է։ Նախ եւ առաջ՝ գրել գիտնալու հարց մը կայ։ Հայերէն թարգմանութիւնս ցոյց չի տար քննադատութեանս նշանակութիւնն ու տարողութիւնը, քանի որ «հասկցող» ու բացատրական թարգմանութիւն մըն է։ Ընթերցողը կը յղեմ հետեւաբար, ու առաջին հերթին, էջատակի ծանօթութեանց մէջ տրուած Ֆրանսերէն բնագիրին։

Մէջբերուած հատուածը երեւան չի բերեր միայն ոճի բացարձակ բացակայութիւնը։ Կ'առաջադրէ տրուած աշխատանքին մէկ սահմանումը. մտածումի աշխատանք, կ'ըսէ հեղինակը, ցեղասպաններու «երեւակայական ամենակարողութեան» շուրջ, անոր բաղկացուցիչ տարրերուն ու անոր մահացու ազդեցութեան շուրջ։ Բայց կ'առաջարկէ մանաւանդ ոճին շուրջ բանաձեւ մը։ Հեղինակը կը գրէ, կը յաւակնի գրել, բոլոր վերապրողներէն ու վերապրողներու ժառանգորդներէն տարբեր։ Ինչի՞ մէջ կը կայանայ ոճային այդ տարբերութիւնը։ Նախ՝ «այլի ցանկութեան» մէջ։ Պէտք է հետեւցնել, որ բոլոր վերապրողները առանց բացառութեան զուրկ էին «այլի ցանկութենէն», մխրճուած էին Ոճիրի սկզբնական տեսարանին մէջ եւ ինչո՞ւ չէ՝ իրենց լեզուի կեղծոյին մէջ։ Երկրորդ եւ ամենակարեւորը՝ վերապրողներուն գրելը, այսինքն նաեւ՝ ոճը, «զոհագործական» բնոյթ ունէր։ Գրելը անոնց մօտ՝ «ինքնազոհման» արարք մըն էր, եթէ լաւ կը հասկնանք։ Փիրալեան չըսեր, թէ որո՛ւն կ'ակնարկէ։ Հաւանաբար՝ բոլոր Հայերուն, հայերէն գրողներուն ի միջի այլոց։ Միայն ի՞նքը զերծ է այդ բնազդէն։

«Ինքնազոհում» բառը փոխ կ'առնեմ Որբունիէն։ Կ'երեւի ան 1974-ին լոյս տեսած Սովորական օր մը վէպի այն հատուածին մէջ՝ ուր որդի մը --վերապրողի ժառանգորդ-- հօրը «աւերուած» լուսանկարը կը փորձէ փրկել, այսինքն՝ սրբագրել, վերականգնել, վերանորոգել, վերակենդանացնել, «ժամանակի ճիրաններէն» ազատել։ Տասը էջնոց հատուած մըն է ընդամէնը, բայց Սփիւռքի հայ գրականութեան ամէնէն սքանչելիներէն։ Պիտի չվերլուծեմ զանոնք հոս։ Կ'ուզեմ միայն ցոյց տալ, թէ ինչպէ՛ս Որբունիի մօտ կը միջամտէ «ինքնազոհման բնազդ»ին մատնանշումը։ Որդին կը ձախողի հօր աչքը եւ հայրական կերպարը սրբագրելու իր ձեռնարկին մէջ։ Հայրը չի հպատակիր իր սրբագրութեան փորձերուն։ Հոն է, որ որդին կը սկսի գրել։ Բայց գոհ չէ իր գրածէն, կը տեսնէ որ դուրս ելածը ողբ է միայն։ Կը պատռէ, կը ջնջէ իր մրոտած էջերը, կը քանդէ իր աշխատանքը։ «Բառերը գլխ կ'ենթարկէին իրենց, որոնցմէ միայն ողբ դուրս կու գար։ Ի հարկէ պարտութենէս ետք ինծի կը մնար ողբալ, ոչ թէ զօտեպնդուելու համար, այլ՝ որպէսզի դատապարտուած աչքը անջնջելի ամբաստանութիւն մը մընար։ Ահա պատճառը որով կը քանդէի աշխատանքս։ Աշխատանքս, փտութեան մէջ ինկած աչքը փրկել էր։ Իրեն հետ զիս կը քանդէր։ Կը զգայի որ կը քանդուէի։ Եւ մրոտած թուղթերս կը պատռէի, որովհետեւ բառերը քայքայումս կը ներկայացնէին ինքնազոհման բնազդէ մը մըղուած»(9)։

Փիրալեան կը ձաղկէ ինքնազոհման բընազդը, այն մէկը որ կ'ընդունի ու կը վերակոչէ քայքայում, զայն մարմնաւորելու միտումով, դառնալու համար Ոճիրին քայքայուած փաստը, Որբունիի բառերով՝ իբրեւ «անջնջելի ամբաստանութիւն»։ Շատ լաւ։ Բայց տեսէ՛ք, թէ ի՛նչ կ'ընէ որդին Որբունիի մօտ։ Կը յանձնուի քայքայման։ Այդ ձեւով – այդ ձեւով միայն-- երեւան կը բերէ ինքնազոհման ամբողջ տրամաբանութիւնը։ Այդ ձեւով միայն՝ կը քօղազերծէ զայն։ Ընթերցողը կը հասկնա՞յ արդեօք հսկայ տարբերութիւնը երկու արարքներուն միջեւ։ Մէկ կողմէ՝ ձաղկելուն եւ միւս կողմէ՝ աւերին յանձնուելուն եւ զայն քօղազերծելուն միջեւ։ Կը հասկնա՞յ արդեօք, որ ձաղկելու արարքն է, որ կը կրկնէ զոհաբերութիւնը, կ'երկարաձգէ ցեղասպանական բռնութիւնը, կը հաստատէ ցեղասպաններու բռնութիւնը, անկէ ազատելու որեւէ միջոց չառաջարկելով (բացի անգամ մը եւս՝ Թուրքերուն հետ դիմառդիմութենէն) ու չձգելով։ Փիրալեան կը հաւատայ հաւանաբար, որ առանց քայքայումին յանձնուելու, առանց փորձարկելու անոր լման տարողութիւնը, առանց մտնելու աւերի սրբագրութեան փորձին մէջ, առանց պարտուելու ու ենթարկուելու հայրական կամեցողութեան, որ քայքայման (Որդին քայքայուած տեսնելու) կամեցողութիւն մըն է, հնարաւոր է ինքնազոհման բնազդէն զերծ ոճ մը մշակել։ Իր ոճը ցոյց կու տայ ճիշդ հակառակը։

Մահուան ճանաչում եւ «փոխանցութիւն»

Ոճէն ետք՝ կ'անցնիմ պարունակութեան, պաշտպանուած դրոյթներուն, որոնց հետ բնականաբար՝ կարելի է համաձայնիլ մինչեւ որոշ կէտ մը։ Առաջին դրոյթը այն է, որ ցեղասպանական բըռնութիւնը չի դոհանար մեռցնելով, թէկուզ հաւաքաբար։ Ցեղասպանական բըռնութիւնը այն մէկն է, որ կը ջնջէ մահուան հետքերը։ Ցեղասպանական կամեցողութեան էութիւնը՝ «ժխտում»ն է հետեւաբար (Փիրալեան կը գործածէ Ֆրանսերէն déni բառը)։ Ժխտումը ետքը չի գար, ծածկելու համար արարքը։ Հո՛ն է սկիզբէն։ Ժխտումով՝ դահիճին նպատակը արարքին հետեւող պատիժէն զերծ կացուցուիլ չէ՛։ Արարքը ժխտումն իսկ է։ Մահուան ժխտումը։ Ցեղասպանութիւնը, կ'ըսէ Փիրալեան, «կը հերկէ գերեզմանները»։ Այնպէս մը կ'ընէ, որ զոհը եւ վերապրողը չկարենան սգալ իրենց մեռեալները, չկարենան հաւաքուիլ գերեզմաններու շուրջ, չկարենան «խորհրդանըշել» կամ «խորհրդանշանակել» մահը։ Երկրորդ դրոյթ մը երեւան կու գայ այս ձեւով, Ֆրէօյտեան ու Լաքանեան ուսմունքին այբենարանին մէկ արտայայտութիւնն իբրեւ. մարդը (մարդ էակը) մարդկային վիճակ կը ստանայ «խորհըրդանշանակում»ի արարքով, ճանաչուած մահուան շուրջ, մահուան իրականութեան շուրջ։ Փիրալեանի բառերով՝

«...մահը կարելի է ընդունիլ, մարսել ու զանցել, մէկ բառով՝ ընկալել, այն ատեն միայն երբ ան ենթակային համար՝ խորհրդանշանակուած է «մեռեալ հօր» սկզբունքին ընդմէջէն։ Այդ սկզբունքն է, որ խորհրդանշական կարգը կը հիմնէ ու կը կազմաւորէ, որուն շնորհիւ ենթական պիտի կարենայ իր հօրմէն ետք արձանագրուիլ այն շըղթային մէջ, ուր կենդանի մահկանացուներ սերունդներու կարգով՝ ուրիշ կենդանի մահկանացուներէ ետք կը հասնին ու իրենց մահկանացու վիճակը կ'ընդունին իբրեւ կեանքի պայման» (էջ 72)(10)։

Տուածս անշուշտ՝ թարգմանութիւն մը չէ անգամ մը եւս, այլ՝ պարզ փոխադրութիւն մը հայերէնի մէջ։ Էջատակի ծանօթութեամբ մը հեղինակը կը բացատրէ հոս, որ «Մեռեալ հօր» սկզբունքը կու գայ Ֆրէօյտէն ու Լաքանէն։ Այդքա՛ն։ Ուրիշ որեւէ տեղ այս հատորին մէջ՝ Փիրալեան չի յղեր այն տեսաբաններուն, որոնք ի վերջոյ՝ իրեն ընձեռած են մտածումի իր գործիքները, յղացականութեան միջոցները։ Իրողութիւն մը, զոր կրնաք իր կարգին՝ ոճական հարցի մը վերածել, բայց որ կ'անցնի ասկէ շատ անդին։ Ցըղացականութիւն մը ի հարկէ՝ կը զարգանայ լեզուներու մէջ, թարգմանութենէ թարգմանութիւն, մշակութային անջրպետներու մէջ որոնք պատմականօրէն որոշադրուած են։ Կ'ենթադրէ փոխանցում մը հետեւաբար։ Մինչդեռ այս հեղինակը որ իր գրքին իբրեւ վերնագիր կ'ընտրէ Génocide et Tranmission, որ կը բացատրէ մեզի թէ «փոխանցութիւն»ն է (մարդկայնութիւնը կազմող ու հիմնաւորող ընդհանուր «պարտքը» նախորդ սերունդրուն նկատմամբ) ցեղասպանական բըռնութեան բուն նշաւակը, նոյն այս հեղինակը ուրեմն ո՛չ մէկ պարտք կը խոստովանի, ո՛չ մէկ «փոխանցութեան» կը դիմէ։ Ամէն ինչ իրմով կը սկսի։ Ուրիշ եզրակացութիւն կարելի չէ հանել։ Զարմանալի չէ՛ հետեւաբար գրքին մէջ յղումի կատարեալ բացակայութիւնը։ Ո՛չ մէկ տեղ՝ հեղինակը քննական եւ քննադատական ակնարկ մը կը նետէ իր գործածած յղացքներուն վրայ, ո՛չ մէկ տեղ հարց կու տայ, թէ ուրկէ՛ կու գան այդ յղացքները, թէ ո՛ւր ծնունդ առած են անոնք, թէ ո՛ր չափով կիրարկելի են ներկայ համադիրին մէջ։ Ո՛չ մէկ պարտք, ո՛չ մէկ «փոխանցութիւն», ո՛չ մէկ յղում, ո՛չ մէկ քննադատութիւն յղացքներուն նկատմամբ։ Բամբիս լաւագոյն օրինակը symbolisation բառն է, զոր հեղինակը կը գործածէ այնպէս, ինչպէս թէ ամէն մարդ գիտնար անոր ճշգրիտ նշանակութիւնը։ Զուտ տուեալներ են հեղինակին համար բոլոր բառ-յղացքները։

Ո՛չ մէկ պարտք, ո՛չ մէկ «փոխանցութիւն», ո՛չ մէկ յղում, յղացականութեան դետնի վրայ ինչպէս վերապրողներու ուրուային հաւաքականութեան կապակցութեամբ։ Մէկը միւսին ցոլացումն է։ Այս գրութիւններուն ապացուցածը, ապացուցել ուզածը կը կրկնուի ոճին մէջ։ Պարտքի, «փոխանցութեան» եւ յղումի այս բացակայութիւնն է նաեւ, որ կը բացատրէ հայերէն «վերնագիր»ին մէջ մտած փչաքաղիչ «փոխանցութիւն» բառը, որ անգիտութիւն ու արհամարհանք կ'արտայայտէ լեզուին նկատմամբ, այսինքն՝ այն միակ «վայր»ին նկատմամբ՝ ուր վերապրողին խօսքը կրնար արձանագրուիլ եւ դառնալ կենդանի խօսք։ (Ինչո՞ւ հոգս ըլլայ վերապրողի խօսքին արձանագրութիւնը լեզուին մէջ, ապրողի խօսք դառնալու հեռանկարը։ Կրնամ վերապրողի երեսին «փոխանցութիւն» բառը նետել իբրեւ նախատինք, իր անձին, իր ծագումին, իր աւանդին ուղղուած)։

Սուգի փոխարէն՝ մարմնի դագաղը

Անցնիմ հիմա երրորդ դրոյթին։ Զոհն ու վերապրողը անկարող են մահը «խորհրդանշանակել»ու, երբ գործ ունինք ցեղասպանական մահուան հետ, քանի որ ցաղասպաններուն կամեցողութիւնն իսկ էր մեռեալներու անհետացումը, մահուան չեղեալ նկատուիլը։ Մեռեալները պէտք է անհետանային, կ'ըսէ Փիրալեան, ո՛չ թէ միայն ողջերու աշխարհէն, այլեւ ու մանաւանդ՝ մեռեալներու աշխարհէն։ Այս ամբողջը սակայն հոգեվերլուծական խոր ուսումնասիրութեան մը արդիւնքը չէ՛։ Հրէական ցեղասպանութենէն քանի մը տարի ետք արդէն իսկ՝ Հաննա Արէնտ, նացիական ամբողջատիրութեան եւ գերմանական կեդրոնացման ճամբարներու մասին իր ուսումնասիրութեան վերջին էջերուն՝ այդ գաղափարը կ'արտայայտէր բացայայտ ու նրբամիտ կերպով։ Ճամբարներուն մէջ՝ SSները կը վարժըւէին ո՛չ թէ մարմինները անհետացնելու արհեստին, այլ մա՛հը անհետացնելու արուեստին։ Շատ լաւ գիտէին, որ ո՛չ ոք կրնայ դիմանալ իբրեւ մարդ, իբրեւ վերապրող, եթէ իրեն չտրուի իր մեռեալները ողբալու հնարաւորութիւնը, եթէ մահը չեղեալ նկատուի, եթէ սուգն ու ողբը ջնջուին մահուան ջնջումով։ Հաննա Արէնտ հոգեվերլուծող չէր։ Այդ գիտութիւնը հետեւաբար, եթէ գիտութիւն մըն է, հոգեվերլուծական բնոյթ չունի։

Երբ մահը չեղեալ նկատուած է, երբ ցեղասպանութիւնը ողջերուն մէջ մահը սպաննելու արարքն է, ի՞նչ կ'ընեն, ի՞նչ կրնան ընել «ցեղասպաննուած»ները։ Անձնապէս՝ կրնան սգալ թերեւս հօր, մօր, զաւկի մը մահը։ Բայց ատկէ անդին ու ատկէ անկախ, կ'ըսէ հեղինակը, ստիպուած են իրենք իրենց մէջ պահելու «անանուն մեռեալ մը», «հաւաքական մեռեալ մը... հաւաքական ոճիրը նշանակող» (էջ 17)։ Յաջող արտայայտութիւն մը չէ անշուշտ այս մէկը։ Բայց հարցը այն է, թէ չեղեալ նկատուած մահուան, աւելի ճիշդ՝ մահուան «չեղեալութեան» դէմ դնելու ձեւ մը պէտք է գտնէ վերապրողը։ Այդ իմաստով եւ այդ պատճառով՝ ամէն վերապրող կը վերածուի դագաղի մը, դամբանի մը, որուն մէջ կը կրէ ու կը փոխադրէ իր մեռեալները, իբրեւ չեղեալ մահուան միակ «եղելութիւն», միակ արձանագրութիւն։ Ահաւասիկ հեղինակին բառերը այս մասին.

«Մեռեալներու հետքերն իսկ ջնջելու միտումով՝ գերեզմանոցները հերկել։ Այդպիսի հրաման մը արձակող ժխտումին դէմ ի՞նչ կրնային ընել վերապրողները, եթէ ոչ իրենց մարմինները վերածել մէկական դամբաններու, ուր այդ մեռեալները պահուէին։ Միակ միջոցն էր անէացումի եզրին՝ զանոնք պահելու զիրենք։ Ժխտումին հակադրուիլը վերապրողներէն կը պահանջէր նաեւ, որ իրենց անձնական յուշերուն կամ տարադրութեան ու ոճիրի իրենց լսած տեսարաններուն ախտագին ու կրկնագրօս վերյիշումով՝ անոնք վերակենդանացնէին անդադար, իբրեւ ներկայ պահի միակ բովանդակութիւն, դէպի անապատ ու մահ տանող ճամբաներուն վրայ պատահած դէպքերը... Այս ձեւով՝ վերապրողները ստիպուած են հաւանաբար՝ իրենց մէջ պահելու հոգեցունց տեսարանը, երեւակայական կրկնութեամբ մը, եւ անկարող են անկէ ձերբազատելու, քանի որ այդ կրկնութեան շնորհիւ է որ մեռեալները անէացումէն կը փրկուէին» (էջ 74)(11)։

Դագաղի, դամբանի վերածուած մարմիններու այդ գաղափարը գեղեցիկ գիւտ մըն է, որուն արժանիքը չենք զլանար հեղինակին։ Այդ դագաղին ու այդ դամբանին մէջ է, որ մեռեալները թաղուեր են ըստ երեւոյթին, սերունդէ սերունդ փոխանցուեր են, «իբրեւ միակ կապը մարդկայինին հետ»։ Թաղուեր են հոն, փոխանցուեր են սերունդէ սերունդ, ի գին ամէն տեսակի հաճոյքի ու ցանկութեան արգիլումին վերապրողներուն համար, որոնց վիճակուած է «զոհաբերութեան պարտականութիւն մը»։ Զոհաբերուածը մարմինն է, որպէսզի ապագային մէջ՝

●► մարդկայնութիւն մը վերադառնայ, վերստացուի: Անաւասիկ մահուան «խորհրդանշանակում»ի հակառակ վիճակը. մեռելներուն թաղումը վերապրողի մարմնին մէջ: Ամբողջովին հասկնալի դրոյթ մը: Վերապրողի վիճակէն դէպի ապրողի վիճակը անցնելու համար, պէտք պիտի ըլլար մահը ստանձնել, մահը ընկալել ու իւրացնել: Բայց մարդկային օրէնքը կ'ուզէ, որ անկարելի ըլլայ մահը իւրացնել առանց զայն հեռացնելու: Ճիշդ այդ իւրացումի-հեռացումի գործողութիւնն է, որ հեղինակի ժառգոնին մէջ կը կոչուի «մահուան խորհրդանշանակում»: Գործողութիւն մը, որ կը կատարուի լեզուին մէջ եւ լեզուով: Ո՛չ թէ մարմնաւորել, դամբանացնել, այլ խորհրդանշական կերպով իւրացնել, հեռացնելու համար: Եւ փոխադարձաբար: Իր մարմինը դագաղի վերածող վերապրողը յստակ է, որ ո՛չ հեռացումը կ'իրագործէ, ո՛չ ալ իւրացումը: Մահը չէ իւրացուած՝ ստանձնուած իբրեւ այդ, ուրեմն՝ մեռեալները պէտք է պահուին ներկային մէջ, չհեռացուին, չլքուին անմահ ու անդերեզման, յիշողութեան անապատներուն յանձնուած, չեղեալ:

Ոճիրին վերյայտնութիւնները

Դրոյթը ամբողջովին հասկնալի է: Հեղինակը սակայն բան մը կ'աւելցնէ եւ հոս է, որ կ'երեւի յանկարծ իր հետապնդած նպատակը: Մարմիններուն դագաղի վերածուիլը, մեռեալներուն սերունդէ սերունդ փոխանցուիլը տեղ մը չի հասցներ, կ'ըսէ Փիրալեան: Կրնանք վստահ ըլլալ, որ երեք սերունդ ետք՝ չիւրացուած-չհեռացուած մահը պիտի վերադառնայ ու աւերներ պիտի գործէ: Ի՞նչ ձեւի տակ: Պարզ է, մէկ բառով, առանց ծամծմելու: Ահաբեկչութեան ձեւին տակ: Հոս յանկարծ ամբողջովին յստակ կը դառնայ, որ Հէլէն Փիրալեան պէտքը կը զգայ ինքն իր աչքին արդարացնելու Հայոց ութսունական թուականներու քաղաքական ահաբեկչութիւնը: Պատճառը անշուշտ՝ այն է, որ ահաբեկչութի՛ւնը իրեն գոյութեան իրաւունք տուած է ինքն իր աչքին, իրեն վերադարձուցած է գըլացուած անցեալը(12): Ինչ որ, կ'ընդունիմ, ահաւոր հակասութիւն մըն է, որուն հետ դժուար է ապահովաբար՝ հաշտուիլ, հաշտ ապրիլ:

Այս կէտը եթէ հասկնանք, հասկցած կ'ըլլանք միեւնոյն ժամանակ, որ խորքին մէջ՝ հեղինակը ինքն իր մասին կը խօսի, երբ կը յայտարարէ. «Վերապրողներէն կը պահանջէր նաեւ, որ իրենց անձնական յուշերում կամ տարագրութեան ու ոճիրի իրենց լսած տեսարաններում ախտագին ու կրկնագրօս վերյիշումով՝ անոնք վերակենդանացնէին անդադար, իբրեւ ներկայ պահի միակ բովանդակութիւն, դէպի անապատ ու մահ տանող ճամբաներում վրայ պատահած դէպքերը…»: Արդեօք ինքը կ'անդրադառնա՞յ այդ իրողութեան: Կ'անդրադառնայ, թէ այդ «ախտագին վերյիշումը» իր իսկ ըրածն է (եւ ո՛չ թէ ըսենք՝ մեր մեծ-հայրերուն ու մեծ-մայրերունը, որոնք արժանապատուութիւն ունէին ու լռել գիտէին), երբ զգալի հաճոյասիրութեամբ մը, ոճրապաշտութեամբ մը, ընդերկար կը նկարագրէ Սումգայիթի ջարդին տեսարաններ, մէջբերելով Շահմուրատեանի ֆրանսերէն լեզուով լոյս տեսած հատորէն հատուածներ (էջ 100-103): Եթէ ապրուած կամ չապրուած (փաստօրէն՝ միայն չապրուած) տեսարաններու ախտագին վերյիշում չեն այդ մէջբերումները, վկայութիւններու այդ զուտ կրկնութիւնները, եթէ ոճիրի պահուն ու տեսարանին հետ կատարեալ նոյնացում մը չեն նշանակեր արհաւիրքի, յօշոտումի, բռնաբարութեան արիւնահեղձ այդ նկարագրութիւնները, ֆրանսացի բարեկիրթ ժողովուրդին ուշադրութեան բարեմտօրէն յանձնուած, այն ատեն թող ըսուի ինծի, թէ ի՛նչ են, ի՛նչ կը ներկայացնեն: Որուն վրայ կ'աւելնայ անշուշտ գործուած անարդարութեան կրկնագրօս, compulsif, մատնանշումը, քանի որ Սումգայիթի պարագային ինչպէս ատենօք՝ յանցագործները չդատապարտուեցան ու չպատժուեցան: Փիրալեանի դրոյթը այն է, որ այդ դէպքերը 1915-ի կրկնութիւնն էին, ու ըստ իրեն՝ ցեղասպանական արարքին ժխտումն է, որ զանոնք կարելի դարձուց: Այդ դէպքերը կը մեկնաբանուին ուրեմն իբրեւ «վերաժայթքումը» անյողդողդ, անհըպելի իրողականութեան մը, որ դուրս մնացեր էր իւրացումի-հեռացումի գործողութենէն, առկախ, ժամանակի մաշումին անթափանց, կարծես սովետական ամբողջատիրութեան սառոյցին մէջ պահուած ըլլար ան, ձնհալին բացատող: Ձնհալը եկաւ եւ անոր հետ եկաւ նաեւ կործանումը իբրեւ 1915-ի դէպքերուն կրկնութիւնը, քանի որ անոնք մինչեւ այսօր՝ կը մնան ժխտըւած» (էջ 103)(13):

Փիրալեան կը հրամցնէ հոս քաղաքական դէպքերու մեկնաբանութիւն մը, հիմնուած՝ Լաքանեան «իրողականութեան» (réel) տեսաբանութեան վրայ: Ի՞նչ է «իրողականութիւն»ը: Ճիշդ ինչ որ կը բացատրուի հոս: Բան մը, որ կրնայ տասնամեակներով մնալ անհպելի, անյողդողդ կորիզ մը անհատի մը հոգեկան կեանքէն ներս, բան մը որ անդին է լեզուական ու հոգեկան իւրացումի-հեռացումի փորձերէն, բան մը որ չի մտներ լեզուին մէջ, չիմաստաւորուիր, կը մնայ բուն իմաստով՝ անիմաստ: Կարծր բան մը, որ լեզուական իմաստաւորումը անկարող է «հալեցնել»ու, հաշտեցնելու: Բան մը, որ կրնայ հետեւաբար որեւէ ատեն՝ վերյայտնուիլ, աւերներ գործել: Քիչ առաջ տեսանք, որ հայկական ահաբեկչութիւնը հոգեցնցումի (թրոմայի) Ֆրէօյտեան տեսաբանութեան վրայ հիմնուած այս յղացականութեամբ կը բացատրուէր: Հիմա, նոյն յղացքներով կը բացատրուի Սումգայիթի ջարդարարներուն հոգեբանութիւնը (կամ ալ ջարդին դէպքը, իբրեւ քաղաքական դէպք, յստակ չէ): Անհասկնալի կը մնայ ամէն պարագայի՝ գործածուած յղացքներու օրինավիճակը: Քաղաքակա՞ն բացատրութիւն մըն է տրուածը, թէ՝ հոգեբանակա՞ն: Յստակ է միայն, որ երկուքին միջեւ տեսական շփոթութիւն մը կը տիրէ հոս, գիտակից եւ ուզուած շփոթութիւն մը: Քաղաքականութիւնը կը բացատրուի հոգեվերլուծական յղացքներով: Ինչ որ հայկական ահաբեկչութեան պարագային կրնար դեռ հասկնալի ու թոյլատրելի թըւիլ, Սումգայիթի ջարդի պարագային՝ կը թուի ընդհակառակն՝ ամբողջովին չընաշխարհիկ: Սովետական աշխարհէն ներս, ութսուն տարի շարունակ, միլիոններով մարդիկ մեռցուած են, սովի, ջարդի, խոշտանգումի, տարագրութեան միջոցներով: Պէտք կա՞յ 1915-ի դէպքերուն նկատմամբ Թուրքերուն ժխտողական դիրքը վկայակոչելու, բացատրելու համար Սումգայիթի ջարդը իբրեւ իրողականութեան վերյայտնում: Հապա ի՞նչ պիտի ըսենք 1905-ի Հայ-Թաթարական ընդհարումներուն մասին: Ո՞ր 1915-ին կրկնութիւնն էին, սառոյցի մէջ պահուած ո՞ր իրողականութեան վերաժայթքումն էին:

Հայկական Դատ

Եղածը՝ զուտ երեւակայական լաստակերտում մըն է հետեւաբար: Միակ իրողութիւնը այս զառանցական բացատրութիւններուն մէջ՝ այն է, որ զոհերու մտքին մէջ է կրկնութիւնը: Այսինքն նաեւ՝ հեղինակի մտքին ու երեւակայութեան մէջ: Այդ է պատճառը որ հոս անգամ մը եւս, Սումգայիթի մասին, բոլորիս ծանօթ զառանցական ու ապիկար բողոքին կը հանդիպինք. ինչպէ՞ս կ'ըլլայ, որ մեծ պետութիւնները մեզ լքեցին, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ յանցագործները չդատապարտուեցան Եւրոպային կողմէ: Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ Մոսկուան 1988-ին՝ ոչի՛նչ ըրաւ պատասխանատուները դատի կանչելու համար: Ֆրանսացի ընթերցողին ցոյց կը տրուի այսպէս հազարերորդ անգամ ըլլալով՝ որ մենք Հայերս յաւիտենապէս՝ անմեղ զոհեր ենք, որ պետութիւնները մեզ դաւաճանեցին, որ անոնց կողմէ խաբուեցանք ու լքուեցանք, որ անարդարութիւն էր գործուածը, եւայլն: Մէկ խօսքով՝ արդարութիւն կը պահանջենք, ոճիրին ճանաչումը կը պահանջենք մեծ պետութիւններէն: Կա՞յ արդեօք աւելի հնամենի, աւելի սովորական կեցուածք մը: Կա՞յ աւելի բացայայտ կրկնութիւն: Կա՞յ դահիճին հետ նոյնացած ըլլալու, անոր տրամաբանութիւնը որդեգրած ըլլալու, «զոհ»ի դիրքին կառչած մնալու աւելի ահաւոր փաստ: Հեղինակը կ'աւելցնէ մինչեւ իսկ՝ որ եթէ Սումգայիթի «մարդկութեան դէմ ոճիրը» ճանչցըւէր, այն ատեն՝ ցեղասպանութեան նըկատմամբ Թրքական ժխտումի կեցուածքն ալ կը տկարանար: Ինչո՞ւ չէ: Հոգեվերլուծումէն այս ոստումը դէպի քաղաքականութիւն ամէնէն անտանելին է հաւանաբար իմ աչքիս: Ցոյց կու տայ չափանիշներու կատարեալ բացակայութիւն մը:

Հոգեվերլուծումը ի սպաս Հայկական Դատի՛ն: Բնականաբար՝ հոգեվերլուծումին անունը միայն կայ հոս: Խորքին մէջ՝ բոլոր վերլուծումներուն ետին կանգնած է զոհի ամենասովորական հոգեբանութիւնը, բողոքը, ճանաչումի պահանջը, աշխարհի մեծերէն փրկութիւն սպասելու մարմաջը, «մեր բոլոր հարցերը ճանաչմամբ պիտի լուծուին» տարազումով արտայայտուող կեցուածքը: Ամփոփելով՝ Հայկական Դատը: Զարմանալի չէ՛ ուրեմն գրքին գրկաբաց ընդունելութիւնը Հայկական Դատով սնանող խմբակցութիւններուն կողմէ: Հեղինակին ուզածն ալ այդ էր ի վերջոյ: Գիրքը պիտի թարգմանուի ու լոյս պիտի տեսնէ նաեւ Հայաստանի մէջ: Ութսուն տարիէ ի վեր ծաղկող պահանջատիրութեան իբրեւ գագաթնակէտ ու լուծման խոստում: Թուրքերուն հետ ձեռք ձեռքի տուած՝ պիտի կարենանք վերջապէս դուրս ելլել մեր կրկնակի ու փոխադարձ ոճրապաշտութենէն ու նուիրուիլ կեանքի եւ պետութեան, այսինքն՝ ազգակերտումի պահանջներուն:

***

«Մահը փրկել»: Ա՛յս էր Հէլէն Փիրալեանի գլխաւոր դրոյթը, գլխաւոր պահանջը, ուղղուած մեզի՛: Մահը փրկել, այսինքն՝ ձեռք ձգել վերստին զայն իւրացնելու-հեռացնելու հոգեկան միջոցները: Մահը փրկել, ձերբազատելու համար Ոճրային տեսարանէն, Դահիճին հետ դիմաղիմութենէն, արգիլելու համար «իրողականութեան» վերադարձները, վերյայտնութիւնները: Ի՞նչպէս կրնանք Մահը փրկել, դասուիլ բնականոն մահկանացուներու կարգին: Ճանաչումով: Որկէ՞ եկած ճանաչումով: Վերջին հաշուով՝ «Երրորդ»էն, Մեծ Պետութիւններէն: Որպէսզի կարելի ըլլայ սակայն այդ վերջնական ու փրկարար ճանաչումը, անհրաժեշտ է որ մենք՝ Հայերս ու Թուրքերս, միասնաբար ու փոխադարձաբար ձերբազատինք մեր Ոճրապաշտութենէն: Բայց դարձեալ՝ ո՞վ մենք: Հայութիւնը, Թըրքութիւնը, իբրեւ միատարր միաւորներ: Հեղինակ մը, իբր թէ հոգեվերլուծումի դրօշը պարզած, յորդոր կը կարդայ մեզի, իբրեւ միատարր միաւոր, ինքը անկէ դուրս անհատ մը ըլլալով, հրաշքով ձերբազատած ինքնազոհման բնազդէն ու զոհաբերական ոճէն, Դահիճին հետ նոյնացումէն:

Ձերբազատած՝ Աղէտէն, Catastrophe-էն: Որուն անունն իսկ չկայ հոս:

Ա՛յդ է, որ կը պատճառէ մեծագոյն շփոթութիւնը, հեղինակի ինչպէս ընթերցողի մտքին մէջ: Կը շփոթուին հոս դէպքին հասարակ եւ յատուկ անունները՝ ցեղասպանութիւն եւ Աղէտ: Կը շփոթուին հասարակն ու յատուկը: Ինչ որ յոռեգոյն ոճիրն է ոգիին դէմ: Այդ ոճիրը կը գործենք մենք՝ Հայերս, տասնամեակներէ ի վեր: Մենք մեզի դէմ: Ձենք դրած տարբերութիւն մը հասարակին եւ յատուկին միջեւ, ցեղասպանութեան եւ Աղէտին միջեւ: Զոհ կ'երթանք ամէն օր՝ այդ սարսափելի, այդ աներեւակայելի շփոթութեան: Հոս գրախօսուած հատորը ատոր մէկ տխուր եւ յարացուցական օրինակն է, փաստը: Դժբախտաբար՝ ուրիշ ոչի՛նչ:

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

---

(1) Hélène Piralian, Génocide et Transmission, Փարիզ, 1995, հրատարակիչ՝ L'Harmattan.

(2) Օրինակ *Ինքնութիւն* վերնագրով նոր լոյս տեսած հատորին մէջ (Հումանիտար Հետազօտութիւնների Հայկական Կենտրոն, Երեւան 1995), Հէլէն Փիրալեանի յօդուածներէն մէկը տպուած է հայերէն թարգմանութեամբ («Մահը հոգիներում»): Թարգմանութիւնը կը պարտինք Գրիգոր Ճանիկեանին: Հետաքրքրական լուծումներ կ'առաջարկէ երբեմն, հեղինակին բարդ եւ յաճախ թերի արտայայտութիւնները հասկնալի դարձնելու միտումով: Խորքին մէջ սակայն՝ լայն ու բազմաթիւ յապաւումները եւ հոգեվերլուծական բառապաշարին կատարեալ չէզոքացումը (չըսելու համար՝ համակարգային խեղաթիւրումը) ամբողջովին անհասկնալի կը դարձնեն գրութիւն մը, որուն բնագիրը արդէն իսկ դժուար հասկնալի էր:

(3) Արդար ըլլալու համար՝ ըսեմ, որ Գ. Ճանիկեանի յիշեալ թարգմանութեան սկիզբը՝ transmission բառը թարգմանուած է «փոխանցութիւն»: Բառը ընդունելի՞ է ուրեմն արեւելահայերէն առանց յաւելեալ բացատրութիւններու: Արեւմտահայու մը ականջին՝ զուտ վիրաւորանք մըն է:

(4) *«Թրքական ազգային ինքնութիւնը եւ Հայկական Հարցը»*, Պոլիս 1994: Այս գրքին մասին անդրադարձ՝ վերջերս՝ Միհրան Տապաղ, Revue d'histoire arménienne moderne et contemporaine հանդէսին առաջին համարին մէջ, Փարիզ, 1994:

(5) «J'ai écrit ces textes comme autant de tentatives de sortir de cette scène de meurtre dans laquelle s'agite ce couple infernal coupé de tout, cette hydre à deux têtes, formée par un Bourreau et une Victime qui ne font qu'un; scène de meurtre incontournable tapie à l'intérieur de chaque héritier, qu'il soit héritier de bourreau ou de victime, et qui le dévore. Il reviendrait donc à chacun d'abord de reconnaître cette scène comme forme de destruction, de transmission de la destruction, ensuite de la symboliser pour s'en dépendre et naître à l'ailleurs... Mais encore faudrait-il pour cela que les uns, les Arméniens, renoncent à porter en eux l'irréparable et l'organisation de survie qui l'accompagne et qui permet le maintien du ressentiment, entretenu à la fois comme présentification et «preuve» du réel de cet irréparable, et que les autres, les Turcs, renoncent au maintien à tout prix du déni comme au refus d'identifier cette mort... Car ce sont deux manières de ne pas penser et de nier l'existence en soi de cette scène de meurtre...», *Génocide et Tranmission*, էջ 111-112: Գլխաւոր մէջբերումներու ֆրանսերէն բնագիրը պիտի տամ, որպէսզի զգալի ըլլայ հեղինակին անկարելի ոճը ու իմ կատարած աշխատանքս մասամբ ընթեռնելի դարձնելու համար գրուածքը:

(6) «Et j'ajouterai que lorsque des Arméniens et des Turcs pourront ensemble se pencher sur ces questions, une brèche dans ce déni s'ouvrira, ce qui — en impliquant une certaine reconnaissance au sein même de la Turquie, entamerait peut-être cet autre silence, lui aussi proche du déni, qui règne en Occident sur le génocide arménien et qui [consiste à] «oublier» régulièrement, en fonction des intérêts du moment, qu'il ait eu lieu...».

(7) Վերջերս՝ ֆրանսական շաբաթաթերթ մը, L'Evénement du Jeudi (Մայիս 18, 1995), կը յայտարարէր (հետեւելով անշուշտ հեղինակի ցուցմունքին), որ ինքը՝ Հէլէն Փիրալեան միակ հայ մտաւորականն է, որ թուրք մտաւորականներու հետ թղթակցութիւն հաստատած ըլլայ:

(8) «Ce désir de l'autre fait donc bien partie de la texture de ces textes, puisque ce n'est qu'ainsi soutenue et protégée qu'une écriture qui soit travail de pensée sur la toute-puissance imaginaire des génocidaires, sur ce qui la constitue et la fait tenir en même temps que sur ses effets sur les survivants et leurs héritiers, a pu être possible sans devenir ce que j'appellerai une *écriture sacrificielle*. C'est-à-dire une écriture qui, se situant en un lieu d'identification totale à la victime, épuise les ressources oblatives de celui qui écrit jusqu'à souvent l'en faire mourir, perpétue le génocide et entérine... la toute-puissance des génocidaires».

(9) *«Սովորական Օր մը»*, Պէյրութ, 1974, էջ 65: Ընդգծումը՝ ինձմէ՛:

(10) «La mort n'est intégrable que lorsqu'elle se symbolise pour un sujet à partir de l'établissement de l'instance du «Père mort». Instance constitutive du symbolique qui permet qu'un sujet, à la suite de son propre père, puisse s'inscrire dans la chaîne signifiante où des vivants mortels succèdant dans l'ordre des générations à d'autres vivants mortels, reconnaissent leur mortalité comme condition de vie».

(11) «C'est à partir de cela que, pour les survivants, s'opposer au déni qui ordonne de labourer les cimetières pour que soient effacées jusqu'aux traces des morts, ne peut se faire qu'en devenant des corps-sépulcres pour ces morts, seul moyen de les retenir au bord du néant, et nécessite de surcroît, pour ces survivants, que, par une remémoration compulsive de leurs propres souvenirs ou des récits entendus de déportation et de meurtre, soient maintenus comme actuels, comme seul contenu du présent, les événements qui eurent lieu sur les routes menant aux déserts et à la mort... C'est ainsi que les survivants seraient contraints à la conservation, la répétition imaginaire d'une scène traumatique de laquelle il leur serait impossible de se détacher puisqu'elle aurait pouvoir de manteinir les morts hors du néant».

(12) Փիրալեան կը գրէ՝ «Longtemps, je n'ai pas su» (էջ 54), ինչ որ Ճանիկեանի գրչին տակ կը դառնայ՝ «Երկար ժամանակ ես տեղեակ չէի, թէ 1915 թըւականին ի՛նչ է կատարուել» (*Ինքնութիւն*, էջ 141):

(13) «L'expression de la résurgence d'un réel intact que rien n'est venu entamer, revisiter ou symboliser et qui n'a fait que rester en suspens, imperméable au temps comme conservé dans la glace du régime totalitaire soviétique, en attente du... dégel. Dégel qui a produit le retour de la destruction comme reprise des événements de 1915 toujours déniés».

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 7
MARDI
7 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.716 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.716

ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍԳՒՈՐ

ՄՈԼԵՌԱՆԴ ՀՐԵԱՅ ՄԸ ՍՊԱՆՆԵՑ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ

ԼԵՒՈՆ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ԵՒ ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 4-ին, Թել-Ավիվի հրապարակին վրայ ուր հաւաքուած են աւելի քան 100 հազար հոգի, վերջ կը գտնէ հանրաժողովը ձօնուած՝ խաղաղութեան: Ռապին իսկ կ'երգէ վերջին բառերը, կարդալով թուղթի կտորին վրայ զոր իրեն կուտան ու երբ բեմէն կ'իջնէ, կը յայտարարէ՝ միայն պէտք չերգենք խաղաղութեան համար, այլեւ պէտք իրագործենք խաղաղութիւնը: Քանի մը վայրկեան ետք, երբ կը մօտենար կառքին, երեք գնդակ կը ստանար, մէկը՝ ողնայարէն: Անմիջապէս հիւանդանոց կը փոխադրուէր, բայց, ոչինչ կրնար փրկել զինքը: Իշաք Ռապին մեռած էր: Պարզ է, ցնցումը շատ մեծ է Իսրայէլի եւ աշխարհի մէջ: Ոճրագործը՝ 27-ամեայ երիտասարդ Հրեայ մըն է, մոլեռանդ, ծայրայեղ աջ որ անմիջապէս ձերբակալուած է եւ խոստովանած թէ չի զղջար եւ թէ Աստուծոյ հրահանգով է որ սպաննած է Ռապինը, ինքնապլուխ, այսինքն ոչ մէկ խմբակի մաս կը կազմէ: Ցուցումը, մանաւանդ Իսրայէլի մէջ, կու գայ անկէ որ Հրեայ մըն է որ սպաննած է վարչապետը: Ցապաղած մեղադրանքները շատ են, ամիսներէ ի վեր, թոյլ տրուած է Իսրայէլի մէջ որ խաղաղութեան թշնամիները փողոց իջնեն ու բացագանչեն՝ «Մա՛հ Ռապինի», «Դաւաճան Ռապին» եւլն. եւլն.: Մարդը, անցեալի զինուորականը դարձած էր խաղաղութեան խորհրդանիշը, հարկ է ընդունիլ թէ մեծ քաջութիւն պէտք էր որպէսզի Արաֆաթի ձեռքը սեղմէ, դէմ դնէ բոլոր ներքին ընդդիմութիւններուն, տեղի չտայ, համոզուած, ինչպէս յայտարարած էր Ուաշինկթըն երկու տարի առաջ, խօսքն ուղղելով Պաղեստինցիներուն՝ մեր ճակատագիրն է միասին ապրիլ, այլեւս պէտք չէ որ արիւն հոսի: Կիրակի առաւօտ, Նոյեմբեր 5-ին, մարմինը կը փոխադրուէր Երուսաղէմ եւ Քնէսէթին (Խորհրդարան) առջեւ ամբողջ օրը, հարիւր հազարաւոր Իսրայէլացիներ կու գային մատուցանել իրենց վերջին յարգանքը:

-- Առաջին հակազդեցութիւնը կու գար Ուաշինկթընէն, ուր Գլինթըն իր յուզումը կ'արտայայտէր եւ կարճ խօսքը կը վերջացնէր եբրայերէն՝ Շալոմ եւ բարեկամս խօսքերով ու որպէս սուգի նշան, Միացեալ-Նահանգներու մէջ բոլոր դրօշները կէս պարզել կու տար: Կը հրաւիրէր նաեւ բոլոր նախկին նախագահները որ իրեն ընկերանան, Նոյեմբեր 6ին, ներկայ ըլլալու համար Ռապինի յուղարկաւորութեան:

-- Ըստ Իսրայէլի Սահմանադրութեան Արտաքին նախարար՝ Փերէսն է որ կը ստանձնէ վարչապետի եւ Պաշտպանութեան նախարարի պաշտօնը: Մարդասպանը խոստովանած է, թէ ծրագրած էր սպաննել նաեւ Փերէսը, բայց հանրաժողովէն ետք, տարբեր ուղղութիւններով գացած ըլլալով, չէր կրցած:

-- Ռապին, 73 տարեկան, զինուորական մըն է, որ յաղթանակ ալ տարած է վեցօրեայ պատերազմին, այսօր՝ բաղձն, աղաւնիի վերածուած էր, շնորհիւ հաւանաբար քաղաքական իր իմաստութեան: Բոլորին հարցումը նոյնն էր այս սպանութեան անմիջական վաղորդայնին՝ հիմա ի՞նչ պիտի ըլլայ խաղաղութեան ընթացքը: Դժուար է պատասխանը եւ կը տարբերի ըստ կողմերուն: Բայց, ընդհանուր կարծիքն այն է թէ ընդհակառակը, մոլեռանդի մը այս արարքը կրնայ ճիշդ հակառակ հետեւանքն ունենալ, այսինքն՝ նպաստել եւ ամրապնդել խաղաղութեան ընթացքը: Հաշիւներ կան որոնք ճիշդ կը թուին բայց՝ սխալ կ'ելլեն:

-- Եթէ ընդվզումը եւ յուզումը ընդհանուր կը թուին եւ Արաֆաթ ալ արտայայտած է իր եւ իր ժողովուրդին ցաւակցութիւնը, ուրախացողներ ալ կան, ինչպէս ծայրայեղ Պաղեստինցիները (Համաս) եւ Լիբանան (շիի շրջանակները մանաւանդ): Արաֆաթ չէ հրաւիրուած յուղարկաւորութեան, բայց, Մուպարաք եւ Հիւսէյն Թագաւորը Երուսաղէմ գացին: Պետական քառասուն ղեկավարներ ներկայ կ'ըլլային արարողութեան: Երկուշաբթի վաղ առաւօտեան Երուսաղէմ մեկնած էին նաեւ Հայաստանի նախագահը՝ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ Արտաքին նախարար՝ Վ. Փափազեան: Ֆրանսայի նախագահը՝ Շիրաք, Արտաքին նախարարը, բայց նաեւ Լ. Ժոսփէն, Փ. Մօռուա, Ռ. Պատէնթէր կը ներկայացնէին Ֆրանսան, վարչապետ Քոհլ, իշխան Շարլ եւ Ճ. Մէյճըր, Իտալիոյ նախագահը եւ բազմաթիւ այլ ղեկավարներ Երուսաղէմ կ'երթային Նոյեմբեր 6-ին, ուր 10 հազար ոստիկաններ զօրակոչի ենթարկուած էին ապահովութեան համար: Ապահովութեան այս հարցը արդէն բանավէճի նիւթ է Իսրայէլի մէջ, ուր անհասկնալի կը թուի որ այդքան դիւրութեամբ կարելի եղած է սպաննել վարչապետը, երբ ծանօթ էին սպառնալիքները եւ նոյնիսկ մարդասպանը որոշ հսկողութեան տակ էր, ծածկած չըլլալով իր ծայրայեղ տեսակէտները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ՌՃՐԱՓՈՐՁԵՐՈՒ կապակցութեամբ կասկածելի մը ձերբակալուած է Լոնտոն: Ապու Ֆարէս կը հարցաքննուի Սքոթլէնտ Եարտի կողմէ: Կը կարծուի որ միջազգային ցանցերու պատասխանատուն է: Այս առթիւ բանավէճ մըն ալ ծագած է Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ միջեւ, այս վերջինը դժգոհ է Ֆրանսայի սպասարկութեանց գործելակերպէն:

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախագահական ընտրութիւններու առաջին շրջանին, Լեք Վալեզա երկրորդ դիրքի վրայ մնաց ձայներու 33.3%-ով, մինչ համայնավար իր մրցակիցը՝ Քվասնիվսկի 35%-ի հասած է: Բ. շրջանը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 19-ին:

ՇՎԱՐՆԱՏԷ Վրաստանի նախագահ վերընտրուեցաւ ձայներու 70%-ով, ինչ որ անակնկալ մը չէր: Նոյեմբեր 5-ին, Վրաստանի 3 միլիոն քուէարկողները կ'ընտրէին նաեւ Խորհրդարանը: Վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին Նոյեմբեր 6-ի առաւօտեան: Քուէարկութեան մասնակցողներու համեմատութիւնը աւելի քան 50% էր:

ԹՈՒՐՔԻԱ որոշած է զօրք փոխադրել կովկասեան - Վրաստանի ու Հայաստանի - իր սահմանագիծին վրայ: Որոշումը տրուած է որպէս հակազդեցութիւն նոյն սահմանին վրայ ռուսական զօրքերու ներկայութեան: Թուրքիա կը պնդէ որ Մոսկուա չէ յարգած 1990-ի համաձայնութիւնը որ այդ շրջանին մէջ ռուսական եւ թրքական զօրքերու թիւն ու ռազմամթերքի քանակը կը սահմանափակէր: Թուրք մամուլը որոշումը կը մեկնաբանէ որպէս ազդարարութիւն, կամ վախ պատճառելու ձեւ մը Ռուսաստանի: Անգարա դժգոհ է նաեւ Միացեալ - Նահանգներու լռութենէն զոր մեղսակցութիւն կը նկատէ Մոսկուայի սահմանազանցութեան, քանի որ կը խուսափի հակադրուելէ Ելցինի վարչակարգին, զայն չտկարացնելու ու ռուս ընդդիմադիր զօրավարներու դիրքը չզօրացնելու համար: Թուրքիա սպառնացած է նաեւ որ ի հարկին կը քաշուի «Եւրոպայի ուժերու համաձայնութիւն»էն, իր յարմար դատած ձեւով որոշելու համար սահմաններուն ապահովութիւնը:

ԺԻԼ ՏԸԼԷՕԶ «ամէնէն փիլիսոփան փիլիսոփաներուն» կը գրէ «Լիպերասիոն» անձնասպան եղաւ Նոյեմբեր 4-ին, փարիզեան իր բնակարանին պատուհանէն վար նետուելով: Կը տառապէր շնչառութեան հարցերով, 70 տարեկան էր: Իր համբաւը տարածուեցաւ 1972-ին երբ հրատարակեց «Հակա - Իդիպոս»ը:

Թ. ՉԻԼԼԷՐԻ նոր կառավարութիւնը վաւերացուեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ 171-ի դէմ 243 ձայնով:

ԹՈՒՐՔ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ խումբ մը զոր կը գլխաւորէ Պիւլէնթ Էճէվիթ (Դեմոկրատ ձախ կուսակցութեան պարագլուխը) Նոյեմբեր 3--ին Սահմանադրական Ատեանին դիմած է որպէսզի ջնջուին Դեկտեմբեր 24-ի կանխահաս երեսփոխանական ընտրութիւնները զորս հակասահմանադրական կը նկատեն:

ԻԶՄԻՐԻ մէջ, տեղատարափ անձրեւներու հետեւանքով աղէտալի ողողումներ տեղի ունեցան: 57 մեռեալ կար առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, ընկերվարական ուժերու պատասխանատու մը՝ Մահիու, 46 տարեկան սպաննուած է Նոյեմբեր 4-ին, իր բնակարանին առջեւ, երբ կառք կը մտնէր, իր մէկ ազգականն ալ մեռած է, զոհ նոյն մահափորձին:

ԻՏԱԼԻՈՅ նախկին վարչապետը Անտրէոթթի, որ նաեւ երկրին յետ պատերազմեան քաղաքական տիրապետող դէմքը եղած է կրնայ նաեւ դատուիլ ոճրային ատեանին առջեւ: Արդարեւ, մաֆիայի հետ իր կապերէն զատ, կը մեղադրուի նաեւ լրագրողի մը սպանութեան համար:

26 ԱՆՁԵՐ որոնք դատապարտուած էին Թուրքիա «անջատողական քարոզչութեան» համար ազատ արձակուեցան Նոյեմբեր 3-ին, նորման նոր կարգադրութեան համաձայն:

ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

ԿՈՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՊՈԼԻՍ Կ'ԵՐԹԱՅ ՄԱՅԻՍԻՆ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 3, ժամը 9.30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին ժամանեց Պոլսոյ տիեզերական պատրիարքը՝ Բարթուղիմէոս Ա. որու կ'ընկերանար կրօնական շքախումբ մը: Այս շքախումբին մաս կը կազմէին մետրոպոլիտներ՝ Սիմէոն (Իշխանաց Կղզիներու), Կոնստանդին (Պոլսոյ շրջան), Կիւրեղ (Սելեկիա), Մելիտոն (Ֆիլատելֆիա), Ժերեմի (Ֆրանսա և Սպանիա), Նիկողէմ (հիւսիսային Յունաստան), Սպիրիտոն (Իտալիա), ռուս օրթոտոքս եկեղեցիին (ենթակայ Պոլսոյ պատրիարքարանին) կողմէ Սերժ Արք. եւ Փօլ ու Միշէլ Եպիսկոպոսները: Առաջնորդութեամբ՝ Գիւտ Արք.ի տպաւորիչ թափօրը Հրաշափառով մուտք գործեց եկեղեցի եւ տեղ գրաւեց Դասը:

Դժբախտաբար, Եկեղեցին կէսէն աւելի պարապ էր, այսինքն կրօնական դասէն, վարչութեան եւ հոգաբարձութեան անդամներէն զատ հազիւ երկու տասնեակ հոգի ներկայ էին: Հաւանաբար, հաղորդագրութեամբ մը, կանուխէն եղած հրաւէրը ժողովուրդին որ «խուռներամ» ներ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ – ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Հոկտեմբերի վերջին շաբթուան թերթերու տրցակը յաւելեալ տեղեկութիւններ կուտայ երկու նախագահներուն Նիւ-Եորքի հանդիպումին մասին, որ տեղի ունեցած էր Հոկտեմբեր 24-ին, ՄԱԿ-ի շէնքին երկկողմ հանդիպումներու յատկացուած սրահին մէջ: Լ. Տէր - Պետրոսեան -- Ալիեւ տեսակցութեան նիւթը եղած են Ազրպէջանեւղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորումին վերաբերող հարցեր:

Հանդիպումէն ետք Հայաստանի նախագահը լրագրողներուն յայտնած է թէ բանակցութիւններու ամէնէն կարեւոր արդիւնքը 17 ամսուան զինադադարն է ու անոր պահպանումը առաջնահերթ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ: Նախագահ Հ. Ալիեւ եւս համամիտ գտնուելով Լ. Տէր - Պետրոսեանի արժեւորումին, նշած է թէ նման հանդիպումներ կը նպաստեն կողմերու միջեւ վստահութիւն հաստատելու:

Լ. Տէր - Պետրոսեանի հետ այդ հանդիպումին մասին Հ. Ալիեւ խօսած է նաեւ Թուրք լրագրողներու որոնք հարցումներ ուղղած են իրեն երբ Բաքու վերադարձի ճամբուն վրայ կարճատեւ կայք մը ունեցած է Պոլիս: Ըսած է թէ Լ. Տէր - Պետրոսեանի հետ առանձին հանդիպումին ընթացքին քննարկուած են Ազրպէջան - Հայաստան կնճիռները եւ Ղարաբաղի խնդիրը: Աւելցուցած է թէ ինք կրկնած է Ազրպէջանական տարածքներէ հայկական ուժերու անվերապահօրէն ետ քաշուելու անհրաժեշտութիւնը:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Նոյեմբեր 3-էն 4 լուսնալիք գիշերը իր մահկանացուն կընքած է Միքայէլ Քոչարեան, սիրուած եւ գնահատուած դէմքերէն մէկը մեր գաղութին:

Ծնած Փարիզ, 1935 Նոյեմբերին, զաւակն էր Ստեփան Քոչարեանի, հիմնադիրը երբեմնի ֆրանսահայ յսարանին եւ վերջին ԷՍ - ԷՌ-ը ողբացեալ Արշամ Խոնդկարեանի հետ, որ իր մահկանացուն կընքեց 1955-ին:

Միքայէլ Քոչարեան շրջանաւարտ էր Այէրոնոթիքի թեքնիք վարժարանէն, գիտութեանց լիսանսի տէր, նաեւ յաճախած էր Փարիզի Ժենի Մառիթիմի բարձրագոյն ազգային վարժարանը, Տրուա ափլիքէի ազգ. հիմնարկը, մէկ խօսքով խորապէս զարգացած անձ մը, որ նաեւ դասաւանդած է իր յաճախած վարժարանները, ինչպէս՝ Այէրոնոթիքի թեքնիք վարժարանը 1959-էն 1963 եւ Գիտութեանց Փոլիթեքնիք Հիմնարկը 1963-էն ի վեր: 1983-էն ցայսօր տնօրէն - նախագահն էր Թիմիս ընկերութեան (իՆճԷՆըրիՆկ): Այս ամբողջի կողքին, իր մասնակցութիւնը բերած է նաեւ հայ ազգ. կեանքին: Շրջան մը եղած է Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Եկեղեցւոյ վարչութեան անդամ, իսկ 1988 Դեկտեմբերի երկրաշարժէն ետք իր բարոյական եւ նիւթական օժանդակութիւնը բերած է Հայաստանի, նաեւ թեքնիք գետնի վրայ, իր արհեստին բերմամբ: Դառն եւ կանխահաս կորուստ մը ոչ միայն իր ընտանիքին, այլեւ՝ մեր գաղութին համար:

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ, զաւակներուն եւ Պետրոսեան ընտանիքին:

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱ՞Յ ՀՆԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ՄԷՋ

Ազգային մեր հպարտութեան արդար աղբիւրներէն են պատմական յուշարձանները որոնք կը վկայեն արուեստի ու յատկապէս ճարտարապետութեան բարձրութեան ու ճաշակի մը, դրոշմուած՝ անցեալին կնիքով: Ու այդ անցեալը անհամեմատօրէն աւելի կը մեծնայ, առաւել արժէք կը ստանայ երբ նկատի առնուի մարդին ներկայի պատկերը: Բայց դարերէ ի վեր գտած ըլլալով նման բարդոյթներէ չտառապելու, նոյնիսկ չազդուելու ճարը, աւելի ու աւելի մեծ եռանդով կը պանծացնենք անցեալը, մեր աչքերը պինդ փակած ներկային վրայ. ու ափսոս, ոչ միայն յուշարձաններու կամ ճարտարապետական կոթողներու պարագային:

«Ազգ»էն Սառա Պետրոսեանի հարցազրոյցը (Հոկտեմբեր 24) հնագէտ եւ Հնագիտութեան ու ազգագրութեան հիմնարկի տնօրէն Արամ Քալանթարեանի հետ, անցեալ պանծացնելու սովորամոլութեան հերթական մէկ փուլը չէ բարեբախտաբար. կը մեկնի մեծ, շատ մեծ խնամքի կարօտ այդ մարզին հանդէպ յաճախ ըլլալուած հետաքրքրութենէն:

Ա. Քալանթարեան կը բացատրէ որ վերջին երկու - երեք տարուան մէջ պակսած են դաշտային հետազօտական աշխատանքները, քանի որ պակսած է տրամադրելի պիւտճէն: Կը կատարուին աւելի տեսական բնոյթի աշխատանքներ: Այդ կացութենէն կը տուժեն հնագիտական յուշարձանները որոնց անկարելի կ'ըլլայ հարկաւոր խնամքը տանիլ: Այսուհանդերձ, վերջին երկու տարիներուն չուրջ տասը արշաւախումբեր գործած են, ինչ որ ճարտարապետական կոթողներով ողողուած Հայաստանի համար շատ անբաւարար է: Բարեբախտաբար, կան արտասահմանեան գիտական կեդրոններու հետ միասնաբար կազմուած խումբեր: Արամ Քալանթարեան այդ կեդրոններէն կը յիշէ Հռոմի, Պելժիոյ, Թորինոյի խումբերը որոնք կ'աշխատին Աշտարակի ,Սեւանի, Արտաշատի մէջ:

Ներկայի կացութեան հետեւանքը կը կրէ հրատարակչական մարզն ալ. շնորհիւ մեկենասներու, այս տարի ութ հատոր լոյս տեսած է: Պելժական խումբը կը հրատարակէ մենագրութիւններ. արդէն հրատարակած է հնագէտ Աշխարհբեկ Քալանթարի յօդուածներու հաւաքածոն եւ Մեծամօրի դամբարանադաշտին առնչուած նիւթերը: Ընթացքի մէջ է երրորդ մը, «Միջնադարեան Դուին քաղաքը» խորագիրով:

Հայ ազգագրութեան, բանահիւսութեան մասին երկու գիրք ալ լոյս տեսած է Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հովանաւորութեամբ. իսկ Հայաստանի պաշտպանութեան նախարարութեան օժանդակութեամբ հրատարակուած են Մոնթէ Մելքոնեանի հնագիտական ուսումնասիրութիւնները: Շուտով լոյս կը տեսնէ «Դիւան հայ վիմագրութեան» 7-րդ պրակը:

Դժուարութիւններ կան նաեւ յօդուածներ հրատարակելու, քանի որ «Պատմաբանասիրական հանդէսը» եւ «Լրաբեր»ը շատ անկանոն կերպով կը տպագրուին:

Վերջերս Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկը գիտական նստաշրջան մը ունեցած է որուն ընթացքին չուրջ 60 զեկուցում ներկայացուած է: Մասնակցած են 11 գիտական կեդրոններու աշխատակիցներ: Այս մասին կատարուած տեղեկատուութեան մէջ ուրախալի է կարդալ որ երիտասարդութեան ուշագրաւ մասնակցութիւն մը կայ այս մարզի աշխատանքներու:

Հնագիտական կոթողներու, տարկաներու հետազօտութենէն զատ, կայ նաեւ բերանացի նիւթեր հաւաքելու գործը. մանաւանդ երբ զանազան շրջաններէ մեծ թիւով գաղթականներ վերջերս հասած են Հայաստան: Այս մասին ուղղուած հարցումին պատասխանելով Ա. Քալանթարեան կ'ըսէ թէ Սվետլանա Վարդանեան երկու տարիէ ի վեր կը հաւաքէ դաշտային Ղարաբաղի բանահիւսական նիւթերը, իսկ Թամարա Գէորգեան կը զբաղի Պարսկահայերու բանահիւսութեամբ: Ինչ կը վերաբերի Հայաստան ապրող փոքրամասնութիւններու ազգագրական ուսումնասիրութեան, որոշ գործ կատարուած է Յոյներու եւ Եզդիներու վերաբերեալ, բայց մեծ տեղ կը գրաւէ ռուս մալականականներու ուսումնասիրութիւնը:

Երբ կը խօսուի հայկական յուշակոթողներու մասին, կարելի չէ սահմանափակուիլ երկրին ներկայի սահմաններով: Ճարտարապետական ու այլ բնոյթի հայկական թողօններ Հայաստանի տարածքը կ'ընդլայնեն այդ սահմաններէն շատ անդին: Բայց, հասկնալի է որ ներկայի կացութիւնը այդ «անդին»ը բաւական անմատչելի ընէ գիտական հետաքրքրութեան: Հայկական արշաւախումբեր հաւաքած են օրինակ, Լեհաստանի, ինչպէս նաեւ նախկին խորհրդային երկիրներու հայկական վիմական արձանագրութիւնները: Այդ աշխատութիւնը պատրաստ է հրատարակութեան: Այսօր ընդհատուած են նաեւ Ղրիմի Ս. Խաչ Եկեղեցիին պեղումները: Կան որոշ շրջան մը Սուրիոյ մէջ կատարուած պրպտումներ: Անոնք հետաքրքրական են անով որ լոյս կը սփռեն մեր հնագոյն պատմութեան վրայ:

Երբ կը խօսուի Հայաստանի սահմաններէն դուրս մնացած կոթողներու մասին, մտքերու առաջին ներկայացողը, բնականաբար, կ'ըլլայ Արեւմտահայաստանի պարագան: Ա. Քալանթարեան կ'ըսէ թէ Ժընեւի մէջ Թուրքիոյ արուեստի 10-րդ համագումարին իրենց հիմնարկին չորս տեղ յատկացուած էր, բայց նիւթական դժուարութիւններու պատճառումներու ընթացքին կրցած էր խօսիլ Աղաւնի Ժամկոչեանն էր ան որուն զեկուցումը նիւթ ունէր Քէօթահիայի խեցեգործութիւնը: Ան այդ առիթով հանդիպումներու ընթացքին կրցած էր խօսիլ նաեւ Թուրքիոյ մէջ գտնուած հայկական յուշարձաններու ուսումնասիրութեան մասին: Անգարայի համալսարանէն փրոֆ. մը որ Անիի մէջ աշխատանք կը կատարէ, յուսադրած է որ այդ տարածքին վրայ կ'աշխատին միացեալ խումբերով որովհետեւ առանց հայկական մշակոյթի խոր գիտութեան, կարելի չէ Անին ուսումնասիրել: Այս մասին Ա. Քալանթար կ'ըսէ. «Չգիտեմ թէ այդ հարցում ինչ դեր կարող է խաղալ քաղաքականութիւնը, բայց համագործակցութեան դէպքում շահեկան արդիւնք կ'ունենանք»:

Հնագիտական առումով չէ ուսումնասիրուած նաեւ Արցախը: Ստեփանակերտի մէջ կայ հայագիտական կեդրոն որ ունի բանահիւսութեան, ազգագրութեան եւ վիմագիր արձանագրութեան բաժիններ, բայց պէտք է նաեւ հնագիտական պեղումներ կատարուին, քարտէսագրութիւն ըլլայ, եւայլն: Յուշարձաններու պահպանութեան վարչութիւնը խումբ մը ունի որ օրինակ, Աղդամի մէջ նախաքրիստոնէական շրջանի պաշտամունքի վիմափոր համալիր մը յայտնաբերած է:

Զրոյցը տրուած տեղեկութիւններէն ետք կը յանգի այն անխուսափելի տուեալին թէ հնագիտութիւնը գիտութիւն ըլլալէ զատ, նաեւ «արտադրութիւն» է. այսինքն, որքան ներդրումը մեծ ըլլայ, ձեռքբերումը այնքան կարեւոր կ'ըլլայ: Հայաստանի ծանօթ նեղութիւններուն քով, գործը կը դժուարացնէ նաեւ այն որ երկիրը անսպառ աղբիւր է հնագիտութեան եւ այդ պատճառով արտասահմանեան գիտական կեդրոններ մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտան: Չէ՞ որ հին մշակոյթներ ուսումնասիրողներու համար շատ հարցեր սերտօրէն կ'առնչուին հայկական տուեալներու: Հոս, Ա. Քալանթարեան մատը կը դնէ նաեւ շատ ցաւոտ հարցի մը վրայ, երբ կ'ըսէ. «այլ հարց է թէ ինչպէս ենք պահպանում յուշարձանները: Ոչ մի երկիր, ոչ մի ժողովուրդ այնքան հարուստ չէ յուշարձաններով, բայց եւ ոչ մի երկրում, ոչ մի ժողովուրդ այդքան չի աւերում յուշարձանները»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄԸ

«ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ» ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ՀԵՏ

ԳՈՀԱՐ ԹՔՕԼՔՕԼԵԱՆ

Հայկական Սփիւռքի գրական - ստեղծագործական դաշտը բերքառատ է, բայց սակաւ են հնձուորները:

Անոնք որոնք կը հետեւին հայ մամուլին, հայրենի լուրերուն, տեղեկատուութիւններու եւ յօդուածներու առընթեր կը հանդիպին նաեւ նոր հրատարակուած գիրքերու յայտարարութիւններու, ծանօթ թէ անծանօթ հեղինակներու անունով:

Այս գիրքերը քիչ անգամ կը գրաւեն ուշադրութիւնը գրական քննադատներու, որոնք իրենց կարգին շատ քիչ են, ու ժամանակ ալ չունին զբաղելու հրատարակուած իւրաքանչիւր գիրքով:

Քննադատութեան բացակայութիւնը այսօր կը լրացնեն, այսպէս կոչուած գրական հաւաքոյթներով, նորելուկ գինեձօներով, որոնց ընթացքին, համաձայն գլխաւոր խօսողի նկարագրին եւ համակրութիւններուն, կը փառաբանուի հեղինակը, փոխանակ երկը արժեւորելու, պատշաճ վերլուծականով:

Մխիթարական է պարագան նոր հրատարակուած որոշ գրքերու, բացառութիւններու, որոնց վերլուծումը կը ներկայացնեն գրողական եւ գրական մարդի ծանօթ, հմուտ անձեր: Այս եղաւ վերջերս, Մովսէս Պչաքճեանի «Լուսաւոր Աչքերով Օտարականը» բաւական բարդ վէպին առթիւ:

Մամլոյ մէջ ուշադրութեան արժանացաւ նաեւ 1995-ին Փարիզի մէջ «Յառաջ» մատենաշարի եւ «Յառաջ» եօթանասունամեայ օրաթերթի արտօնատէր Արփիկ Միսաքեանի կողմէ հրատարակուած գիրք մը, «ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ»: Արփիկ Միսաքեանի կողմէ գրի առնուած սեղմ ներածական տողեր կը բացայայտեն որ հատորը կը հրատարակուի Շահան Շահնուրի մահուան քսանամեակին առիթով (1994, Օգոստոս 20) ակամայ յապաղումով:

Սակայն յապաղումը եւ նախապէս լոյս տեսած անդրադարձներու գոյութիւնը չեն արգիլեր այս տողերու պատշաճութիւնը:

Շահան Շահնուր (Շահնուր Քէրէսթէճեան, ծնած Պոլիս, Սկիւտար, 1903, Օգոստոս 3-ին, մահացած Ֆրանսա, 1974, Օգոստոս 20-ին) յետ - Եղեռնեան գրականութեան տիրապետող դէմքերէն է: Ոչ միայն շնորհիւ «Նահանջը Առանց Երգի» վէպին հսկայ կարեւորութեան, այլ նաեւ ուրիշ, անտեսուած պատճառով մը: Եւ այդ անտեսումն է որ պէտք է փարատել, զոր կուգայ փարատելու այս գիրքը:

Շահնուր արտադրեց վէպ մը, պատմուածք եւ ակնարկ - փորձագրութիւններու շարք մը, ապա նաեւ Ֆրանսերէն բանաստեղծութիւն:

Շնորհիւ «Յառաջ» մատենաշարի անցեալ քսանամեակի ընթացքին արդէն լոյս տեսան 4 հատորներ, -

«Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը».
(վերհրատարակութիւն)
«Բաց Տոմարը».
«Կրակը Կողքիս».
«Նահանջը Առանց Երգի»
(վերհրատարակութիւն)

Անոնց շարքը կ'ամբողջացնէ, ահա, հեղինակի անտիպներու եւ դժուար գտնելի գրութիւններու այս վերջին հաւաքածոն՝ «Սիրտ Սրտի»:

Սփիւռքը չէ արտադրած աւելի խորաթափանց ոգի մը, աւելի զուսպ, աւելի կուռ՝ սակայն միաժամանակ սրտցաւ գրիչ մը քան Շահնուրը: Անոր ոչ - վիպական վաստակի ընթերցումը մտքի եւ սրտի հաճոյք մըն է, եւ այդ հաճոյքի ըմբոշխնումը կարելի է սկսիլ այս վերջին հատորով, «Սիրտ Սրտի»ով:

Շեշտելէ վերջ թէ այս գրքին բովանդակութիւնը ցրուած է գլխաւորաբար «Յառաջ» թերթի եւ Ֆրանսահայ մամուլի մէջ, հրատարակիչը համոզուած է թէ զանոնք հատորի մը մէջ ամփոփելը պարտականութիւն է:

Գալով գիրքի անունին՝ «Սիրտ Սրտի», Շահնուր Ֆրանսական գրականութենէն դէպի հայկական իր վերադարձը նշող առաջին գրութեան տուած է այդ անունը:

Ծանօթ է ընթերցողներուն անտարակոյս, թէ շրջան մը՝ 1929 - 1939, Շահնուր եղաւ ամէնէն յանդուգն գրիչը հրապարակագրական թէ քննադատական իր յօդուածներով, վառ պահելով հետաքրքրութիւնը գրական շրջանակին թէ ընթերցող հասարակութեան: Ապա յայտնուեցաւ հիւանդութիւնը եւ անսպասելի հոգեփոխութիւնը:

Հայ ժողովուրդին գրագէտն էր Շահնուր: Իրն էին առօրեայ տուայտանքը հայ բազմութիւններու, իր վիշտն էին մասնաւորաբար հայ երիտասարդութեան արագ ուծացումի ողբերգութիւնը. եւ յանկարծ լքում, հեռացում հայ գրական անդաստանէն:

Շահնուրի ստեղծագործ երեւակայութիւնը տեղատուութիւն չունեցաւ նոյնիսկ իր հիւանդութեան շրջանին: Հետըհետէ տպագրուեցան իր հինգ հատորները Ֆրանսերէնով, եւ անոնցմէ ոմանք արժանացան մրցանակի, բայց իր գլուխ գործոց առաջին վէպով, «Նահանջ»ով համայն հայ աշխարհի մէջ ճանաչում գտած հեղինակը, 18 տարի Ֆրանսերէնով ստեղծագործելով, անտարակոյս մեծ պարապ մը թողուց հայ գրական անդաստանին մէջ:

Վազգէն Շուշանեան (1902 - 1941), ինքնատիպ ու բարձրորակ գրագէտը, խորունկ դառնութեամբ կ'ափսոսար Շահնուրի հեռացումը իր այնքա՜ն սիրած մայրենի լեզուէն եւ կը յուսար որ «մեռնի խաղաղութեամբ, հոգւով հաշտուելէ յետոյ զինք ծնող ազգին հետ»:

Բարեբախտաբար, Վազգէն Շուշանեանի օրհնութեան համազօր բաղձանքը իրականացաւ եւ Շահնուր վերադարձաւ հայութեան գիրկը: Իր բառերով՝ «...որովհետեւ միայն մայրենի լեզուն է որ բառերում կրնայ տալ այն անկեղծ ու պարզ շեշտը որ բնաւ մտածում չի պահանջեր»:

***

«Սիրտ Սրտի» հատորին ներածութիւնը տասը էջ, «Բանտարկուած Թռչունը» խորագրով գրած է Գրիգոր Պըլտեան, ժամանակակից գրողներու հոյլին ամէնէն տաղանդաւոր գրողներէն մէկը:

Իր այս ներածականով, Պըլտեան ընթերցողին կը ներկայացնէ Շահնուրը, ֆիզիքական թէ հոգեկան իր տագնապներով, իր «բարդ կառուցուածքով», կատարելով մէջբերումներ ալ, որոնք ունին ինքնակենսագրական բնոյթ:

Ընթերցողը կարդալէ առաջ հեղինակին գործերէն որեւէ մէկը, լաւ կ'ընէ եթէ նախ կարդայ Պըլտեանի այս ներածութիւնը, գրի առնուած նուրբ արուեստով, խոր հասկացողութեամբ և համապարփակ վերլուծումով, ու նաեւ տրուած՝ զուսպ արբումով:

Այդ տասը էջերուն մէջ կը գտնենք ո՛չ միայն Շահնուրի հոգեկան հարուստ ներաշխարհի տրոփները, այլեւ՝ ոսկրախտի հետեւանքով յառաջացած հիւանդ մարմնին ցաւը, եւ յատկապէս ըմբոստացումները հանդէպ հայ անհատ մարդուն ու հայ ժողովուրդին բազմերես երեւոյթներուն:

Այս եզակի ներածականը կ'արժէ կարդալ մէկէ աւելի անգամներ, ոչ թէ միայն ճանչնալու համար Շահնուրը, «մարդ ու գրող»ի իր տագնապներով, այլ նաեւ ունենալու համար վայելքը ջինջ ու խոր վերլուծումի մը, տրուած անբեկանելի, գեղեցիկ հայերէնով մը:

Մատենաշար «Յառաջ»ի թիւ 20 մատեանը, բացի Շահան Շահնուրի գրական էջերէն, («Աւագ Ուրբաթ» եւ «Պոլսուզլըներ»), բացի տասնեւմէկ յօդուածներէ, ունի նոյնքան կարեւոր եւ բացառիկ բաժին մը: Բացառիկ՝ որովհետեւ կարելի չէ որեւէ այլ գիրքի կամ Շահնուրի նուիրուած յօդուածի մէջ գտնել բոլոր այն ծանօթութիւնները, որոնք գրի առնուած են «Որպէս Վկայութիւն» խորագիրով, հրատարակիչին՝ Արփիկ Միսաքեանի կողմէ:

Ինն էջերու մէջ խտացած այս վկայութիւնները, հիւանդին որպէս միակ հայ լեզուի, խօսակիցի եւ դերակատարի, լոյս կը սփռեն գրագէտին բարդ ներաշխարհէն յորդուն լոյս՝ ու մութին, յուսալքումներուն ու դառնութեանց, «որուն դրդապատճառներուն մասին չէր սիրեր խօսիլ...»:

Ամբողջ տասնեւութ տարի հայ գրողը կորսուած է հայութեան համար. իր ըստեղծագործ միտքն ու ճառագայթող մտածումները յատկացուցած է Ֆրանսա-

Լուրեր Հարաւային Ամերիկայէն

(Յապաղած)

ԺԻՐԱՅՐ ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 18 - 24-ին, Հայաստանի նախագահին գլխաւոր խորհրդականը՝ Ժիրայր Լիպարիտեան, շրջապտոյտ մը կատարեց Հարաւային Ամերիկայի հայահոծ գաղութները, բանախօսելու համար անկախութեան չորրորդ տարեդարձին առիթով: Ան Սեպտեմբեր 18-ին միօրեայ կեցութիւն մը ունեցաւ Մոնթեվիտէօ, ուր ժամլոյ ասուլիս մը տուաւ ուրուկուայեան մամուլին, ապա այցելեց եկեղեցին ու զոյգ դպրոցները, հարցազրոյց մը ունեցաւ «Արմենիա» ռատիոժամէն, իսկ երեկոյեան բանախօսեց Ուրուկուայի Բարեգործականի Հայաստանի Ազգային Խորհրդարանական Կազմակերպութեան ձեռնարկին՝ ՍԴՀԿ-ի «Հայաստան» ակումբին մէջ, որուն ներկայ եղան շուրջ 60 հոգի:

Պուէնոս - Այրէսի մէջ, Ժ. Լիպարիտեանի այցելութեան արձագանգ եղան մամուլի գլխաւոր օրգանները, ինչպէս եւ ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը: Ան հանդիպում մը ունեցաւ Արտաքին Նախարարութեան մէջ, Սեպտ. 21-ի յետմիջօրէին ներկայ գտնուեցաւ Հայաստանի դեսպանատան կողմէ սարքուած ընդունելութեան՝ Քաղաքապետական Խորհուրդի սրահին մէջ, նշելու համար Դ. տարեդարձը:

Սեպտեմբեր 20-ի առաւօտուն, Միջազգային Յարաբերութիւններու Արժանթինեան Խորհուրդին մէջ խիստ շահեկան դասախօսութիւն մը տուաւ «Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը» նիւթին մասին, շուրջ 100 հոգիի ներկայութեան: Նոյն օրը, երեկոյեան, խօսք առաւ «Քենըտի» համալսարանի հայկական ազատ ամպիոնի կազմակերպած ձեռնարկին, ուր ներկայացուեցաւ Հայաստանի Սահմանադրութիւնը: Ձեռնարկին, համալսարանի փոխ - տնօրէնուհիին եւ ազատ ամպիոնի վարիչին՝ փրոֆ. Ռոսա Մախեանի ներածական խօսքերէն ետք, բանախօսեցին սահմանադրական իրաւունքի ծանօթ մասնագէտներ եւ Պուէնոս - Այրէսի համալսարանի դասախօսներ՝ Խորխէ Ռ. Վանոսի (արմատական կուսակցութեան երկարամեայ երեսփոխան) եւ Միկէլ Անխէլ Էքմէքճեան: Իրենց ելոյթներուն ընթացքին, երկու իրաւաբանները արժեւորեցին նոր Սահմանադրութիւնը միջազգային համեմատական իրաւունքի ծիրին մէջ եւ վեր առին անոր դրական կէտերը, զայն բնորոշելով որպէս արդիական երեւոյթ մը. կատարեցին նաեւ կարգ մը թելադրանքներ՝ բարեփոխելի կէտերու նկատմամբ: Ներկայ էին մօտ 100 հոգի:

Սեպտեմբեր 21-ի երեկոյեան, Հայ Կեդրոնի կազմակերպութեամբ տեղի ունեցաւ անկախութեան տօնին նուիրուած ճաշ մը՝ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի «Նազարեան» սրահին մէջ, շուրջ 200 հոգիի ներկայութեան: Խօսք առին Հայ Կեդրոնի ատենապետ ճարտարագէտ Խորխէ Վարդպարոնեան, ծերակուտական Խուան Ակիռէ Լանարի եւ Ժիրայր Լիպարիտեան:

Իսկ Սեպտեմբեր 22-ին, «Հայ Կեդրոն» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ ժողովրդային ձեռնարկ մը անկախութեան տօնին առիթիւ, Հայ Կեդրոնի կազմակերպութեամբ եւ 500 հոգիի ներկայութեան: Հանդիսավարութիւնը կատարեց Վարդի Մանուկեան: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն ընթացքին ելոյթ ունեցան «Կոմիտաս» երգչախումբը, Հայրենի թաւջութակահարուհի՝ Մետէա Աբրահամեան եւ «Մասիս» պարախումբը: Չիլէի հայ համայնքէն Տէր եւ Տիկին Պաբոյր եւ Սոնա Կիրակոսեան «Հայաստան» Հիմնադրամին յանձնեցին դարասկիզբի ծանօթ նկարիչ Գէորգ Բաշինջաղեանի մէկ իւղանկարը: Խօսք առին Հայ Կեդրոնի Ա. փոխ - ատենապետ Ալպերթօ Ճէրէճեան եւ ուսարթին՝ Ժիրայր Լիպարիտեան:

Դիտել տանք, որ հայրենի պաշտօնատարին բոլոր ելոյթները յատկանշուեցան իրենց զուսպ մօտեցումով եւ դրական կեցուածքով: Ան վեր առաւ Հայաստանի կառավարութեան այս չորս տարիներու ընթացքին կատարած աշխատանքը եւ իրագործումները՝ նորանկախ Պետութիւնը ամրապնդելու ուղղութեամբ, չվարանելով մատնանշել կարգ մը թերացումներ եւ սրբագրելի կէտեր: Հրաւէր ուղղեց մէկ կողմ ձգել աւելորդ ու երկրորդական բնոյթի վէճերը եւ զօրավիգ կանգնիլ անկախ պետականութեան ու ժողովուրդին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՊԱՆԵՐԷՆ

Անկախութեան տարեդարձին առիթով, Պուէնոս - Այրէսի Հայ Կեդրոնը առանձին պրակով մը հրապարակ հանեց Հայաստանի Սահմանադրութեան սպաներէն թարգմանութիւնը, որ ներկայացուեցաւ, ինչպէս ըսինք, Սեպտեմբեր 20-ին կատարուած քննարկումով մը: Հրատարակութիւնը արտատպումն է Վարդան Մաթէոսեանի կատարած թարգմանութեան, որ նախապէս լոյս տեսած էր «Սարտարապատ» շաբաթաթերթի Յունիս 28-ի թիւին մէջ:

ԱՊՐԻԼ 24-Ը՝ «ԽՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐԻ ՕՐ»

Սեպտեմբեր 21-ին, Արժանթինի Ծերակոյտը միաձայնութեամբ վաւերացուց օրէնքի նախագիծը որ Ապրիլ 24-ը կը սահմանէ որպէս «Մարդու հանդէպ մարդու խտրականութեան դէմ մերժումի եւ պայքարի օր»: Նախագիծը ներկայացուցած էին արմատական կուսակցութեան երեսփոխաններ՝ Էլսա Քելլի եւ Գարլոս Պեսեռա, եւ արդէն վաւերացումի արժանացած էր Երեսփոխանական Ժողովի կողմէ, Յունիս 29-ին:

Օրէնքի հիմնաւորումին մէջ նշուած է, թէ «այս տարի կ'ոգեկոչուի 20-րդ դարու առաջին ցեղասպանութիւնը, գործադրուած՝ Թուրք Պետութեան կողմէ հայ ազգին դէմ, որով այդ ժողովուրդը ծայրագոյն աստիճանի խտրականութեան ենթարկուեցաւ»: Կ'աւելցնէ, որ «արդար է ու տեղին հայ ժողովուրդի ջարդը ճշել որպէս սկզբնակէտ՝ ցեղասպանութիւններու մթին ցուցակին, որ խաւարի լայն քօղ մը նետած է իր վերջը հասնող այս դարուն վրայ» (*):

ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐ

Հոկտեմբեր 14-ին, «Միսերիքորտիա» թատերասրահին մէջ, շուրջ 1000 հանդիսականներու ներկայութեամբ, Ազգ. Առաջնորդարանի հովանաւորութեամբ իր տարեկան ելոյթը տուած է «Մասիս» պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ջաւէն Կնեազեանի: Հանդիսավարութիւնը կատարած է Լաուրա Եորղանճեան:

Անցեալ տարի սեղծուած պարախումբը հիմնովին նորոգուած պարացանկ մը ներկայացուցած է: Յատկապէս յիշատակելի են «Մենք Կովկասէն ենք»՝ կովկասեան իննը ազգութիւններ ներկայացնող պարերու շարք մը, «Երեւան -- Էրեբունի»՝ Հայաստանի մայրաքաղաքի հիմնադրութիւնը ոգեկոչող բեմադրութիւն մը, «24 Ապրիլ 1915»՝ Մեծ Եղեռնի նուիրուած պարային ցնցիչ պատկեր մը, ինչպէս եւ «Հին Գիւմրիի պատկերներ», «Յուշեր», «Արեւմտեան Հայաստանի պարերու շարան», եւայլն: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կրթական Հաստատութեան նախակրթարանի պարախումբը:

Նոյն թատերասրահին մէջ, Սեպտեմբեր 23-ին, մօտ 1000 հոգիի ներկայութեամբ, տեղի ունեցած է ՀՕՄ-ի «Նայիրի» պարախումբի տարեկան ելոյթը: 1994-էն պարախումբը կը ղեկավարէ հայրենի պարուսոյց՝ Վանոյշ Խանամիրեան. փոխանորդի դերը կը կատարէ Նազարէթ Պօյաճեան:

Հանդիսավարութիւնը կատարած է Լուիս Սանճեան: Խօսք առած է ՀՕՄ-ի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Մարի Սարաճեան: Պարախումբը մեկնաբանած է, ի միջի այլոց, «Մեծ պարա»ը, «Կինտոներ», «Կակաչներու պար», «Ամպի տակից» «Կակաչներ», «Ազգագրական», «Ծիրտոներ», «Ուրախ տղաներ» եւ «Գետաչէն»: Ելոյթ ունեցած են նաեւ «Նայիրի»ի հին անդամները եւ պարուսոյցներէն ոմանք, ինչպէս եւ ՀՕՄ-ի «Շիրակ» մանկական պարախումբը:

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ՝ ՄԱՐ ՏԷԼ ՓԼԱԹԱՅԻ ՄԷՋ

Մար տէլ Փլաթայի փոքրաթիւ հայ համայնքը (շուրջ 100 ընտանիք) պարբերաբար ձեռնարկներ կը կազմակերպէ, կապ պահելու համար հայկական աշխարհի հետ, իր Գաղութային Վարչութեան միջոցով: Անկախութեան չորրորդ տարեդարձին առիթով, Սեպտեմբեր 23-ին վարչութիւնը ձեռնարկ մը կազմակերպած է քաղաքապետարանի մշակութային կեդրոնին մէջ, շուրջ 50 հոգիի ներկայութեան: Խօսք առած է Վարդան Մաթէոսեան (Պուէնոս - Այրէսէն): Այնուհետեւ ցուցադրուած է Ամերիկայի մէջ պատրաստուած «Հայաստան՝ դառնանոյշ ազատութիւն» խորագրուած տեսերիզը:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, յունական Ս. Գէորգ մատրան մէջ պատարագ մատուցանած է Պուէնոս - Այրէսէն՝ Մասիս Քահանայ Գույումճեան: Պատարագի աւարտին տեղի ունեցած է Գոհաբանական Մաղթանք:

«ԳԱՂԹԱԿԱՆԻ ՕՐ»ՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄ

Սեպտեմբեր 3 - 9-ին, Գորտոպայի մէջ նշուած է «Գաղթականի Օր»ը: Քաղաքապետարանի կազմակերպութեամբ, Սեպտեմբեր 3-ին քաղաքի Մայր Տաճարին մէջ պատարագ մատուցուած է, մասնակցութեամբ քսան համայնքներու ներկայացուցիչներուն: Այնուհետեւ տեղի ունեցած է տողանցք մինչեւ Սան Մարթին հրապարակը, ուր զետեղուած են ծաղկեպսակներ, խօսք առած է փարակուայեան գաղութի ներկայացուցիչը եւ ելոյթ ունեցած՝ ուկրանական պարախումբը:

Նոյն հրապարակին վրայ, Սեպտեմբեր 4-էն տեղի ունեցած է Ազգերու Ս. Փառատօնը, կազմակերպութեամբ՝ Գաղութներու Միութեան: Քսան համայնքներու նուագախումբերն ու պարախումբերը ելոյթ ունեցած են վեց օրուան ընթացքին: Սեպտեմբեր 8-ին ելոյթ ունեցած է «Անդրանիկ» ակումբի «Սասուն» պարախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Ռոսա Քիրէճեանի:

Իր հերթին, Պուէնոս - Այրէսի քաղաքապետարանը Սեպտեմբեր 10-ին ոգեկոչած է «Գաղթականի Օր»ը «Սենթենարիօ» հանրային պարտէզին մէջ: Հոն ելոյթ ունեցած է «Նայիրի» պարախումբը, ի շարս այլ համայնքներու գեղարուեստական խումբերուն: Տեղի ունեցած է համայնքներու ցուցադրութիւն - վաճառք մը. հայկական տաղաւարի կազմակերպութիւնը ստանձնած էր ՀՕՄ-ը:

ՄԵՏԷԱ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ՀԱՄԵՐԳՆԵՐԸ

Սեպտեմբեր 8-ին, Գորտոպայի «Ռէալ» թատերասրահին մէջ, ելոյթ ունեցած է հայրենի թաւջութակահարուհի Մետէա Աբրահամեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Գլաուտիօ Էսփեքթորի: Ժամանակակից երգահաններու գործերէն, աչքի զարկած է արժանթինցի Ալպերթօ Խինասթերայի «Փամփէանա թիւ 2»ը: Մասնաւորաբար գնահատուած են Տեպիւսիի, Պրամսի, Շթրաուսի եւ Կոմիտասի մեկնաբանութիւնները:

Սեպտեմբեր 23-ին, Մետէա Աբրահամեան հրաժեշտի համերգ մը տուած է Պուէնոս - Այրէսի «Հեռահաղորդակցութեանց Թանգարան»ին մէջ, մեկնաբանելով Պրամսի, Շթրաուսի եւ հայ հեղինակներու գործեր:

ՀՕՄ-Ի 85-ԱՄԵԱԿԸ ՄՈՆԹԷՎԻՏԷՕՅԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 23-ին, ՀՕՄ-ի Մոնթեվիտէօյի «Ռուբինա» մասնաճիւղը ոգեկոչած է կազմակերպութեան 85-ամեակը, գաղութի «Հայ Մշակութային Կեդրոն»ին մէջ: Խօսք առած են Ուրուկուայի Հայոց Առաջնորդ Յակոբ Եպիսկոպոս Գըլնճեան եւ «Արմենիա»յի խմբագիր Խաչիկ Տէր - Ղուկասեան: Գեղարուեստական բաժնին, ելոյթ ունեցած են «Երեւան - 50» նուագախումբը, երգիչներ Սիրան Սահակեան եւ Յակոբ Պօյաճեան (քեմանչայի ընկերակցութեամբ՝ Նժդեհ Պօյաճեանի):

«ՇՆՈՐՀԱԼԻ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ 15-ԱՄԵԱԿԸ

Հոկտեմբեր 2-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Շնորհալի» երգչախումբը տօնած է իր հիմնադրութեան 15-ամեակը, միութեան «Սահակեան» սրահին մէջ կատարուած համերգով մը: Իր սեղծումէն ի վեր, խումբին ղեկավարն է փրոֆ. Տիանա Գաբրիէլեան-Սարաֆեան: Դաշնակով ընկերացած է փրոֆ. Անահիտ Սողոյեան:

Երգչախումբը մեկնաբանած է հայ եւ օտար հեղինակներու ճոխ երգացանկ մը: Միութեան անունով շնորհաւորանքի խօսք արտասանեցին անոր Բ. փոխ - ատենապետը՝ Համբարձում Հալաճեան, եւ Կեդր. Վարչութեան անդամ Յովսէփ Եուսուֆեան:

ՈՂՋԵՐԹ

Արժանթինի մէջ Հայաստանի գործավար ճարտարագէտ Արա Յակոբեան, շուրջ երեք տարուան պաշտօնավարութենէ ետք, վերջերս աւարտած է իր առաքելութիւնը Արժանթինի մէջ: Այդ առթիւ, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի վարչութիւնը ողջերթի ընթրիք մը սարքած է իր կեդրոնին մէջ, Սեպտեմբեր 27-ին: Խօսք առած են միութեան ատենապետ Խուան Ճօնազեան, Արդարութեան նախկին նախարար տոքթոր Լէոն Գ. Արսլանեան, Հայ Կեդրոնի ատենապետ ճարտարագէտ Խորխէ Վարդպարոնեան, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան անդամ Յովսէփ Եուսուֆեան, նոյն միութեան Պուէնոս - Այրէսի մասնաճիւղի ատենադպիր Հայկ Շահինեան, Մարաշի Հայրենակցական Միութեան ատենապետ Հայկ Լոմլոմճեան, Հաճնոյ Հայրենակցական Միութեան կողմէ Մարթին Քէշիշեան եւ Արժանթինահայ Առեւտրական Խորհուրդի նախագահ տոքթ. Խորխէ Թորոսեան:

Իսկ Սեպտեմբեր 28-ին, Հայ Կեդրոնի վարչութիւնը ողջերթի ընդունելութիւն մը կազմակերպած է Առաջնորդարանի սրահին մէջ, որուն ընթացքին խօսք առած է ատենապետ Խորխէ Վարդպարոնեան:

ՆԻՒԹԸ՝ ԹՈՒՐՔ ԳԱՂԹԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հոկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի մշակութային յանձնախումբի շարժապատկերի ամսական ցուցադրութիւնը, շուրջ 60 հոգիի ներկայութեան: Այս անգամ, ներկայացուած է 1991-ի Օսքարի մրցանակաւոր «Ճամբորդութիւն դէպի յոյսը», որ նիւթ կը դարձնէ Թուրք (թէ՞ քիւրտ) քանի մը ընտանիքներու արկածալից ճամբորդութիւնը Մարաշէն մինչեւ Զուիցերիա իբրեւ տարագիրներ: Ասուլիսին, զոր ղեկավարած է փրոֆէսէօր Գարլոս Ալէմեան, մասնակցած են Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրատեան, Էտուարտօ Գարսազլեան, Պէաթրիս Տէր - Ստեփանեան եւ Նարսիսօ Պինայեան:

ԱՅՆԹԱՊԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ

Սեպտեմբեր 29-ին, «Համազգային»ի կազմակերպութեամբ, Պուէնոս - Այրէսի «Տաղլեան» գրադարանին մէջ տեղի ունեցած է Այնթապի հերոսամարտի 75-ամեակին նուիրուած դասախօսութիւն մը, շուրջ 50 հոգիի ներկայութեամբ: Դասախօսած է Էտկարտօ Գէորգեան: Ցուցադրուած է Այնթապի անցեալին ու ներկային նուիրուած տեսերիզ մը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

(*) Գործադիր իշխանութիւնը վէթոյի ենթարկեց այս օրէնքը Հոկտեմբեր 10-ի հրամանագրով այն առարկութեամբ որ աւելի յարմար է ընտրել թուական մը որ կը վերաբերի համայն մարդկութեան:

կան գրականութեան, տալով արձակ թէ չափածոյ գործեր, որոնցմէ ոմանք արժանացած են նաեւ գրական մրցանակի (Transfert Nocturne, Rivarol մրցանակ):

Լուած էր Շահան Շահնուր: Կը ստեղծագործէր Armen Lubin:

Պատահեցաւ սակայն հրաշքը, հակառակ Ֆրանսայի իր գրագէտ բարեկամներու դժգոհութեան: Երբ անոնք, - Մատլէն Ֆոլէն, Անրի Թումա, Ժագ Պրէններ, ձեռագիր կ'ուզէին իրենց գրչակիցէն, Շահնուր կը յայտարարէր թէ որոշած է այլեւս միայն հայերէն գրել:

Այնուհետեւ մօտ քսան տարի, մինչեւ իր մահը, Շահնուր գրական խոր վայելք պարգեւեց հայ ընթերցողին, «Յառաջ»ի միջոցաւ:

Արփիկ Միսաքեան «Որպէս Վկայութիւն» խորագրուած առարկայական այլ խոր զգայնութեամբ գրի առած դրուագը կը վերջացնէ երկխօսութեամբ եւ խորհրդածութեամբ: Ան կը գրէ, - «Որոշ անհամբերութեամբ մահուան կը սպասէր: Երբ իրիկունը կը մեկնէի, հարց տուի իրեն. վաղը ի՞նչ բերեմ քեզի...: Հրաժանգի շեշտով ըսաւ. «մահ բե՛ր», ու աւելցուց՝ ի՛նչ լաւ կ'ըլլար զիս դագաղ դնէիր ու վաղը հոտդ տանէիր»: Քանի մը օր վերջ Արփիկի վիճակուած էր զինք դագաղ դնել, բերել Փարիզ ու թաղել Շաւարշ Միսաքեանի դամբարանին մէջ:

Դիպուա՞ծ թէ նախախնամութիւն...:

Շահնուր գրել սկսած էր Շաւարշի թերթին մէջ եւ նոյն թերթին մէջ ալ դրած՝ բեղուն գրիչին ու հիւանդ կեանքին վերջակէտը:

Դարձեալ Ա. Միսաքեանի բառերով՝ «կրկին ու այս անգամ վերջնապէս զիրար կը գտնէին, փոսի մը մէջ, բայց՝ սիրտ սրտի»:

(Մնացեալը յաջորդով)

(Շար. Ա. էջէն)

կայ գտնուի արձագանգ չէր գտած: Թերեւս անհրաժեշտ էր որ աւելի մերձաւոր Թուականներու ազդերով յիշեցում կատարուէր:

«Վասն Երկրպագութեան Եկեղեցւոյ» Աղօթքէն ետք, Կաթողիկոսական Պատուիրակ Գիտ Արք. ողջոյնի խօսք արտասանեց: Ան յիշելով Թէ Տիեզերական Պատրիարքը, որ Փարիզ կը գտնուէր Յունական Մայր տաճարին 100-ամեակին առթիւ, իր Թանկագին ժամանակէն պահ մը շնորհելով Հայոց Եկեղեցիին հայրական օրհնութիւնը բերած էր, կը շեշտէր որ այս օրը՝ պատմական օր մըն է մեր քոյր զոյգ եկեղեցիներու տարեգրութեան մէջ, վասնզի առաջին անգամն է որ Պոլսոյ Տիեզերական Պատրիարքը հովուական այցելութիւն մը կուտայ Սփիւռքի իր հաւատացեալներուն եւ մեզի կը վերապահէ պատիւն ու ուրախութիւնը միասնաբար աղօթելու Եկեղեցիին համար: Շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք այս առթիւ, Գիտ Արք. չէր ծածկեր որ, ճիշդ է, պատմութեան երկայնքին տարակարծութիւններ ալ եղած են մեր եկեղեցիներու միջեւ, աստուածաբանական տարագումներու Նրբութեանց վերաբերեալ եւ որոնք վերապահութիւններու ծնունդ տուած են, բայց, այդ զանազան մտածումները չեն կրցած խաթարել մեր հասարակաց ցանկութիւնները սիրալիր գործակիցներ մնալու, պահպանելու համար խաղաղութիւնը ընդհանրական Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Գիտ Արք. կը յիշէր նաեւ որ նախախնամութիւնն է որ պատրիարքին շնորհած է Յիսուսի մէկ համբաւաւոր առաքեալին՝ Ս. Բարթուղիմէոսի անունը: Ս. Բարթուղիմէոս որ առաքելութիւնն ունեցաւ Ս. Թադէոսի հետ հիմնելու մեր Եկեղեցին, անունի հրաշալի դիպուած: Իր խօսքին վերջաւորութեան Գիտ Արք. կը հրաւիրէր Պ. Համազասպ Մոմճեանը որ կարդայ Գարեգին Կաթողիկոսին ուղերձը պատրիարքին:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, որ քանի մը օր առաջ հանդիպած էր Տիեզերական Պատրիարքին Ռումանիա, իր ուրախութիւնը կը յայտնէր որ Բարթուղիմէոս Ա. Հայոց Եկեղեցին կ'այցելէ: Կ'ըսէր Թէ միշտ կենդանի եւ հարուստ յիշատակներ պահած է իր անձնական հանդիպումներէն Պատրիարքին եւ իր Ս. Սինոդի անդամներէն ու կ'աւելցնէր. -- «Աստուածաբանական երկխօսութիւնները քաղկեդոնական եւ ոչ - քաղկեդոնական եկեղեցական մեր զոյգ ընտանիքներու միջեւ, տարուած եղբայրութեան, սիրոյ եւ փոխադարձ յարգանքի ոգիով կը շարունակէ սնուցանել յոյսը դէպի քրիստոնէական միութիւնը որ այնքան յատկանշական կերպով կը դրոշմէ ձեր գործունէութիւնը տիեզերական պատրիարքութեան գահին վրայ»:

Ողեկոչելէ ետք Հայաստանի անկախութիւնը, Գարեգին Ա. իր համոզումը կը յայտնէր որ երկու Եկեղեցիները միութեան և գործակցութեան աւելի արդիւնաբեր շրջան մը կը մտնեն այն բոլոր մարզերուն մէջ որոնք կը վերաբերին Քրիստոսի Եկեղեցւոյ առաքելութեան Աստուծոյ ժողովուրդի ծառայութեան եւ Սուրբ Երրորդութեան փառքին համար ու կը վերջացնէր ըսելով՝ «Ձեր տունը եղէ՛ք, երբ Հայերու մօտ էք»:

Յորան կը բարձրանար Տիեզերական Պատրիարքը ու լուռ աղօթք մը ետք, կ'արտասանէր իր խօսքը: Նախ իր ուրախութիւնը կ'արտայայտէր որ գտնուելով այս Սուրբ Եկեղեցին, շրջապատուած էր այնքան բարեպաշտ հոգիներէ, որոնք կը փափաքին Քրիստոսի անունը կրել որպէս գլխաւոր յայտարար իրենց գոյութեան: Պատրիարքն ալ չէր վարաներ յիշելէ տարակարծութիւնները, բայց կը շեշտէր. - «Լուրջ եւ խորացած հետազօտութիւններով, պատմական վերլուծումներով, յարաբերութիւններով եւ խօսակցութիւններով, բոլոր այն կէտերը որոնց շուրջ, անցեալին, վարդապետական տարակարծութիւններ կային, այսօր լուսաբանուելու ընթացքին մէջ են: Ուրախալի է հաստատել որ շատ յաճախ տարակարծութեան դրդապատճառները վարդապետութեան շուրջ անհամաձայնութիւններէ չեն ծագիր, այլ լեզուական թիւրիմացութիւններէ, քաղաքական ընդդիմութիւններէ, վարչական վէճերէ եւ այլ նման պատճառներէ»:

Ու Տիեզերական Պատրիարքը անհրաժեշտ կը նկատէր որ, նոյնիսկ դարեր ետք, ընդդիմութիւնները մէկ կողմ դրուին Այս դժուարին աշխատանքը պէտք է կատարուի ուշադրութեամբ, որովհետեւ այդ ուղղութեամբ որեւէ յառաջդիմութիւն պէտք է ընդունուի երկու Եկեղեցիներու հաւատացեալներուն կողմէ, այլապէս նոր բաժանումներու վտանգը կայ ամէն մէկուն մէջ: Շարունակութեան մէջ ալ, Բարթուղիմէոս Ա. մանրամասն կը ծանրանար այս միութեան հարցին վրայ, վասնզի, կ'ըսէր, Տիրոջ կամքը բոլոր քրիստոնեաներու միութիւնն է: [illegible] գլուխն է իր Եկեղեցիին եւ բոլոր տեղական եկեղեցիները իր անդամները կը կազմեն, իր յատուկ անդամները, բայց բոլորն ալ պէտք է համապատասխանեն, նոյն բանը մտածեն: Իր խօսքի վերջաւորութեան, պատրիարքը կրկնեց իր ուրախութիւնը որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ հետ երկխօսութիւնը յառաջացեալ մակարդակի վրայ է եւ առանց աչքերը փակելու դժուարութեանց վրայ, յոյս կայ որ երկու Եկեղեցիներու այնքան բաղձալի միութիւնը կ'իրագործուի նոյն սկիհին շուրջ:

Ֆրանսերէն արտասանուած այս գրաւոր ելոյթէն ետք, Տիեզերական Պատրիարքը յայտնեց Թէ քանի մը օր առաջ, Ռումանիոյ մէջ հանդիպած էր Գարեգին Կաթողիկոսին եւ ջերմ խօսակցութիւն ունեցած, հրաւիրած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որ այցելութիւն մը տայ Տիեզերական պատրիարքութեան ինչ որ Գարեգին Ա. ընդունած էր եւ Թուականն ալ որոշուած էր՝ Մայիսի սկիզբը: Հուսկ պատրիարքը պանակէ մը նուիրեց Գիտ Արք.ին, անձամբ զայն վիզը անցնելով:

Միասնաբար երգուած Հայր Մեր-էն ետք, Առաջնորդարանին հիւրասրահին մէջ, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Պատրիարքին ի պատիւ, ինչ որ առիթ տուաւ ներկաներուն աւելի մօտէն ծանօթանալու Բարթուղիմէոս Ա.ի:

ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Լիպերասիոն» (Նոյեմբեր 4) ճշդում մը հրատարակած է Նոյեմբեր 2-ի իր լրատուութեան կապակցութեամբ (տես՝ «Յառաջ», Նոյեմբեր 3) ուր կ'ըսէ Թէ Վիէննայի Ատոմական Ուժանիւթի Միջազգային Գործակալութիւնը տեղեկացուցած է Թերթին որ արտօնութիւն («կանաչ լոյս») չէ տուած Հայաստանի հիւլէակայանի բացման համար, այլ ընդհակառակն իր «մտահոգութիւնները» արտայայտած է անցեալ Ապրիլին Թեքնիք պայմաններուն մասին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը 0 - 0 արդիւնքի մը յանգեցաւ Փուաթիէի հետ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Այժմ, Վալանս 11-րդ դիրքի վրայ է 26 կէտով: Գլուխն է Գան 39 կէտով, Մարսէյլ 8-րդ է, վերջինն է Ալէս 6 կէտով:

Տիկին Միքայէլ Քոչարեան (ծնեալ՝ Թամարա Պետրոսեան), կինը
Տէր եւ Տիկին Էրիք Տատեան,
Տէր եւ Տիկին Փասքալ Հուտոու՝ զաւակները,
Ալեքսանտրա, Միքայէլ եւ Սթեֆան՝ Թոռները,
Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան՝ զոքանչը
Պր. Կարէն Պետրոսեան,
Տէր եւ Տիկին Պապիս Ռեցեփոփուլոս,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Պետրոսեան՝ քենին, քեռայրը եւ աներձագները
Միքայէլ եւ Ալեքսանտր Պետրոսեան՝ քեռորդիները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 4-ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանթէօ - Փարիզէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարտիկ Տականեանի մահուան տարելիցի ի յիշատակ Տիկին Սիլվա Սերոբեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Dimanche 12 novembre à 19 h 40
sur Radio Notre-Dame, 100,7 FM
le P. Joseph Kélékian
sera interviewé par Mgr Pierre Boz
sur le thème :
« Les Anges et Archanges, dans le rite arménien »

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS
à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.

du 21/12 à 14h au 24/12 à 12h

PRINCIPAUX THEMES ABORDES:
— Eglise arménienne
— Actualités : Diaspora - Arménie
— Presse arménienne en diaspora
— Les financiers arméniens dans l'empire Ottoman
— Contes et légendes
— Histoire
— Musique
— Droits del'Homme

MODALITES DE PRISE EN CHARGE :
— Hébergement et repas : la CBAF
— Transport : le participant

Renseignements et inscriptions :
jusqu'au 1er décembre
auprès de la CBAF,
tél. (1) 48 24 46 57

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ Թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 12, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին: Յետ պատարագի, ճաշ Հայ Մշակոյթի Տունը:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

URGENT

La M.C.A. recherche
une personne (homme ou femme)
pour travaux d'intendance :
ménage - aménagement salles de classe
permanence

Le candidat doit remplir les conditions administratives
CES - Contrat emploi solidarité
- 26 ans sans bac
+ 26 ans et 1 an chomage
pour 20 heures semaines

Contacter la Direction de la M.C.A.

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5 tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

l'Association Arménienne d'Aide Sociale
RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE
pour diriger
L'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien
Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

«LE CHANT DE LA MER»

Դեկտեմբերին լոյս տեսնող այս հատորը կը ներկայացնէ բոլոր հայ ծովանկարիչներուն (Այվազովսկի, Մախոխեան, Շապանեան, Ազատեան, Ալխազեան, Մութաֆեան եւլն.) լաւագոյն գործերու շուրջ 200 վերատպումներ: Ալպոմի վերջին բաժինը յատկացուած է Վենետիկը երգած մեր վարպետներուն (Շահին, Գառզու, Ժանսէմ): Հեղինակն է Հայաստանի Ազգային պատկերասրահի տնօրէն Շահէն Խաչատրեան:

Նոր Տարուան առթիւ գեղեցիկ նուէր մը: Բաժանորդագրուելու համար դիմել՝
Editions ARTES
3, rue Charrel, 38000 Grenoble
Tél. : 76.96.06.15 — Fax : 76.42.12.04.

Grand Bal d'Automne de l'UGAB-Lyon

sous la Présidence d'Honneur de
M. FRANÇOIS ROCHEBLOINE
Président du Groupe d'Amitié France - Arménie à l'Assemblée Nationale

le Samedi 11 Novembre

au «Casino du Lyon Vert» de Charbonnières
avec l'Orchestre « Gaïdzag » de Paris au complet.

Buffet arménien et boissons *Entrée: 100 F.*

Prudent de réserver au : 78 35 06 56

ՄԱՇՏՈՑ
Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը կը կազմակերպէ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

նուիրուած՝ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ
Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 15-ին
Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e — M° Alma-Marceau
Գիրերու գիւտի եւ Թարգմանչաց մասին բանախօսութիւն՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Թարգմանչաց գործերէն աշխարհաբար էջեր կ'ընթերցեն
«Մաշտոց» Միութեան աշակերտները
Գեղարուեստական բաժնին երգով կը մասնակցի՝
ՎԻՐՃԻՆԻԱ ՓԱԹԻ-ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ
Կազմակերպուած է նաեւ Գիրքերու ցուցահանդէս - վաճառք:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 8
MERCREDI
8 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.717 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 71e ANNEE — N° 18.717

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ԱՐՑԱԽ

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27 - ՆՈՅԵՄԲԵՐ 3

Հոկտեմբերի վերջին շաբթուան դատավարութեան նիստերը կեդրոնացած են ամբաստանեալ Արա Հարմանդարեանի հարցաքննութեան վրայ: Ան եւս Արսէն Արծրունիի նման Լիբանանէն փոխադրուած է Երեւան ու կ'ամբաստանուի զէնք ու զինամթերք պահելու, թմրեցուցիչ վաճառելու, փոխադրելու յանցանքներով:

Ա. Հարմանդարեան Հոկտեմբեր 27-ին բացատրած է թէ իր տան խուզարկութեան ընթացքին յայտնաբերուած զինամթերքը կը պատկանէր ընկերոջը որ Ղարաբաղ պիտի ղրկէր զայն: Թմրեցուցիչի ճամբորդուկներն ալ, ինք միայն ընդառաջելով խնդրանքի մը, փոխադրած է, առանց տեղեակ ըլլալու անոնց պարունակութեան: Ան խօսած է նաեւ Պէյրութի իր անցեալին մասին, ըսելով որ եղած է Հայ երիտասարդական կեդրոնի անդամ ու հոն գործած Հ.Յ.Դ.-ի գիծով: Յետոյ մերժած է կուսակցական իր գործունէութեան ուղղուած մնացեալ հարցումներուն պատասխանել, ըսելով թէ լաւ չէ առողջական վիճակը:

Յաջորդ նիստին (Հոկտեմբեր 30) Ա. Հարմանդարեան պատասխանած է Երեւան բնակութեան տարիներուն ունեցած գործունէութեան մասին հարցումներու. ըսած է թէ 1991-ին դիմած է քաղաքացիութիւն ստանալու, յաջորդ տարի բընակութեան իրաւունք ունեցած է: Երեւանի մէջ գտնուելով հանդերձ Հ.Յ.Դ.-ի կազմին մէջ, չէ զբաղած քաղաքականութեամբ: Իսկ ինչ կը վերաբերի իր զօքանչին տունէն գտնուած թղթածրարին որ կը վերաբերի «Դրօ»ի կառոյցին, ան ըսած է թէ չէր յիշեր:

Հոկտեմբեր 31-ին փաստաբան Ռուբէն Սահակեան յայտնած է թէ կը հրաժարի Ա. Հարմանդարեանի պաշտպանութեան գործէն, երբ նիստին նախագահը մերժած է հրապարակել Յունուար 18-ի անոր նախաքննութիւնը: Կէսօրէ ետք դատավարութիւնը ընդհատուած է երբ ամբաստանեալ Հովիկ Մկրտչեանի փաստաբանը հարցաքննութեան պատրաստուելու համար տեսակցութիւն մը խնդրած է դատարանի նախագահէն:

***

Նոյեմբեր 1-ին վկայութիւն տալու հրաւիրուած է ամբաստանեալ Յովհաննէս Մկրտչեան որ Մոսկուա ձերբակալուած էր թմրեցուցիչ փոխադրելու յանցանքով ու Երեւանի յանձնուած: Ան մերժած է պատասխանել հարցումներու:

Յաջորդ օրը խօսած է ուրիշ ամբաստանեալ մը՝ Գեղամ Մանուկեան. ան բացատրած է որ նախապէս որոշած էր իր 11 ընկերներուն նման չմասնակցիլ դատավարութեան, բայց յետոյ փոխած է միտքը այն նկատումով որ իր լռութիւնը պատճառ պիտի ըլլայ «Դրօ» կառոյցի մասին բանաձեւուած ամբաստանութիւնները - Հ.Յ.Դ.-ի պատկանելիութիւն, սպանութիւններ ու թմրեցուցիչի առեւտուր - որպէս իրականութիւն ընկալուին:

Ապա ան մերժած է կառոյցին կապը յիշեալ կուսակցութեան հետ: Ըսած է թէ իրենք քանի մը ընկերներով կազմած էին կուսակցութիւնը արտաքին թափանցումներու դէմ ամրացնելու եւ այդ նպատակով լրաքաղութեան վստահելի ցանց մըստեղծելու ծրագիր մը որ մերժուած էր: Գ. Մանուկեան մերժած է թմրեցուցիչի ու յանցաւոր այլ գործունէութեան մասին ամէն ամբաստանութիւն:

Շարունակելով իր վկայութիւնը, Գ. Մանուկեան խօսած է Արսէն Արծրունիի ծրագիրներուն մասին: Ըսած է թէ ան 1993-ի գարնան մտադիր էր Երեւան -- Մոսկուա -- Պէյրութ «Հայք» ընկերութիւն մը ստեղծել ու նաեւ ամսագիր մը հրատարակել, եւայլն: Ապա շեշտած է թէ այդ թուականէն ի վեր ինք կապը խզած է Արսէն Արծրունիի հետ զոր ամբաստանած է ինքնագլուխ վարուելով:

ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս կը գրէ «Ազգ»ի Ղարաբաղ թղթակիցը Վահրամ Աղաջանեան (Հոկտեմբեր 31), Ղարաբաղի խնդրին լուծումի կարեւոր կէտերէն մէկն ալ ԼՂՀ-ի բնակիչներուն քաղաքացիութեան խնդիրն է: Այդ խնդիրը, խորքին մէջ, գոյութիւն ունի 1991 Հոկտեմբեր 18-էն ի վեր երբ Ազրպէյջանի Գերագոյն Խորհուրդը հաստատելով երկրին անկախութեան սահմանադրական բնոյթը, հրաժարած է Խորհ. Միութեան իրաւական ժառանգութենէն: Երկիրը յայտարարուած է 1918 Մայիս 28-էն մինչեւ 1920 Ապրիլ 28 ապրած Ազրպէյջանի հանրապետութեան իրաւական ժառանգորդը: Այդպէսով չեղեալ հռչակուած են խորհրդային բոլոր օրէնքները: Անոնց մաս կը կազմէր նաեւ համայնավար իշխանութեան 1923-ի որոշումը որով Լեռնային Ղարաբաղը կը մտնէր Ազրպէյջանի կազմին մէջ: Այդ մասին ալ երկրին Գերագոյն Խորհուրդը 1991-ին որոշեց որ Լեռնային Ղարաբաղի Ինքնավար Մարզը կազմալուծուած էր:

Այսօր, արժեւորելով Ազրպէյջանի Գերագոյն Խորհուրդին 1991-ի այս երկու փաստաթուղթերը, Ստեփանակերտի քաղաքագէտները կը նկատեն թէ Ղարաբաղի բնակիչները փաստօրէն զրկուած են ազրպէյջանական քաղաքացիութենէն: Այդ հիման վրայ ԼՂՀ-ի Խորհրդարանը մօտ օրէն կը պատրաստուի ընդունիլ քաղաքացիութեան օրէնքը որուն նախագիծը արդէն մշակուած է Արտաքին յարաբերութիւններու եւ մարդու իրաւունքներու յանձնաժողովներուն կողմէ:

Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնաժողովին նախագահը Վասիլի Աթաջանեան այս մասին ըսած է թէ հաւանօրէն ընդունուի երկքաղաքացիութեան կարելիութիւնը, քանի որ այդ կը պահանջէ Լեռնային Ղարաբաղի կացութիւնը: Այսօր աշխարհի, յատկապէս ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ մօտ 700 հազար Ղարաբաղցիներ կ'ապրին ու կարելի չէ, Վ. Աթաջանեանի կարծիքով, զանոնք զրկել հայրենիք վերադառնալու կարելիութենէն, մանաւանդ այսօր, երբ ամէն քաղաքացի կը մասնակցի ազատագրական շարժումին: Ամէն ղարաբաղցի, կամ ղարաբաղեան ծագումի տէր հայ անկախ իր ունեցած քաղաքացիութենէն, պէտք է ստանայ նաեւ ԼՂՀ-ի քաղաքացիութիւն, տէր բոլոր պարտաւորութիւններով ու իրաւունքներով: ԼՂՀ-ի Լրատուութեան եւ մամուլի բաժնին ղեկավարը Միքայէլ Հաջեան ալ աւելցուցած է թէ գլխաւորաբար հայաստանաբնակ ու ընդհանրապէս ՀԱՊ-ի երկիրներու մէջ ապրող Ղարաբաղցիները «պէտք է վերադառնան հայրենիք ու գործով ապացուցեն իրենց հայրենասիրութիւնը»: Ան կ'ըսէ. «ժամանակները փոխուել են այսօր պահանջները այլ են, ազատագրուած Արցախը պէտք է դարձնել բարգաւաճ երկիր, զարգացնել նրա արդիւնաբերութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, մշակոյթը, միւս բնագաւառները որոնց համար բաւականին մեծ թւով մասնագէտներ կան Հայաստանում»:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ՍԿՍԱԾ Է ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԱՐՏԱԴՐԵԼ

Մեծամօրի հիւլէակայանը Նոյեմբեր 5, ժամը 17.30-ին սկսած է արտադրել ելեկտրականութեան ուժանիւթի իր առաջին քիլովաթները: Կայանը առաջին հերթին բանելէ ետք 50 մեկավաթ տարողութեամբ, ներկայիս կ'արտադրէ 80 մեկավաթ, որ յառաջիկայ մէկ ամսուան ընթացքին, աստիճանաբար պէտք է հասնի 400 մեկավաթի: Հարկ է նշել թէ 80 մեկավաթ արտադրութիւնը մեծ նշանակութիւն չունի, սակայն նոյն քանակով ելեկտրականութիւն ձեռք ձգելու համար ջերմակայանները կը սպառեն ժամական 20 թոն մազութ: Մինչեւ հիւլէակայանին բացումը, Հայաստանի մէջ կ'արտադրուէր ժամական 11-12 միլիոն քիլօվաթ ելեկտրականութիւն, որուն 8-9 միլիոնը ջերմակայաններու, իսկ շուրջ 4 միլիոնը ջրելեկտրակայաններու միջոցով: Իսկ հիւլէակայանը, իր ծրագրուած տարողութեան հասնելու պարագային կ'արտադրէ ժամական 9 միլիոն քիլօվաթ ելեկտրականութիւն:

***

ՆՈՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

ԼՂՀ-ի Արտաքին Նախարար Արկադի Ղուկասեանի գլխաւորած ղարաբաղեան պատուիրակութիւն մը Նոյեմբեր 5-ին գացած է Ռուսաստանի մայրաքաղաքը, ուր Նոյեմբեր 6 - 11 տեղի կ'ունենան Մինսկի խումբի հովանաւորութեան ներքեւ նոր բանակցութիւններ: ԼՂՀ-ի Արտաքին Նախարարութեան մամուլի քարտուղար Սիմէոն Ասիյեանի կարծիքն այն է թէ Մինսկի խումբի համանախագահութիւնը ամէն ջանք ի գործ կը դնէ որոշ յառաջխաղացում ձեռք ձգելու համար ղարաբաղեան հարցին կապակցութեամբ, նախքան Դեկտեմբերին Փեշտայի մէջ Օ-ԽՍ-ՍԷ-Ը-ի անդամ Պետութիւններու խորհրդաժողովին գումարումը:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՖՐԱՆՍԱ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԸ

Ստեղծուած է «Հայաստան - Ֆրանսա» մշակութային միութեան Գիւմրիի մասնաճիւղը: Բացման արարողութեան, միութեան վարչութեան նախագահ Ռուբէն Սահակեան ելոյթ ունենալով ներկայացուցած է միութեան հիմնադրութենէն (1993) ի վեր կատարուած աշխատանքը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ի. ՌԱՊԻՆԻ ԹԱՂՈՒՄԸ

ՈՒԹՍՈՒՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՆ

Նոյեմբեր 6, ժամը 14-ին Իսրայէլի փողերը կը հնչէին եւ երկու վայրկեան կեանքը կը կենար ամբողջ երկրին մէջ: Յուզումը մեծ էր եւ հարկ է խոստովանիլ որ Ռապինի մահը Հրեայի մը ձեռքով գործուած սպանութեամբ մը նպաստեց իրեն, այսինքն՝ պարձաւ խաղաղութեան այն հերոսը որ բոլորին, նոյնիսկ որոշ ընդդիմադիրներու յարգանք կը պարտադրէ:

Պետական ղեկավարներու թիւը պատկառելի էր, ոմանք չէին վարանած Հրեաներու՝ գդակն ալ (կիփփա) կրելու, ինչպէս՝ Գլինթըն, իշխան Շառլ, Մէյճըր եւլն., եւլն., ուրիշներ որոնք յարդ մերժած էին ոտք դնել Իսրայէլի հողին վըրայ, ինչպէս՝ Հիւսէյն Թագաւորը (1967-էն ի վեր), նախագահ Մուպարաք, ինչպէս նաեւ Մարոքի, Քաթարի, Մաւրիտանիոյ եւ Օմանի ներկայացուցիչները: Դամբանականի բնոյթ ունեցող յարգանքի խօսքեր արտասանած են Գլինթըն, Հիւսէյն Թագաւոր, նախագահ Մուպարաք, Պուտրոս Պուտրոս Ղալի, Ֆելիփէ Կոնսալէս (յանուն Եւրոպական Միութեան), Ռուսաստանի վարչապետը: Մասնաւոր յուզում պատճառած է Ռապինի թոռան դամբանականը:

Բոլորը, առանց բացառութեան, շեշտը դրած են խաղաղութեան վրայ եւ յաջորդ օրն իսկ, Նոյեմբեր 7-ին, Փերէս հրահանգած է շարունակել իսրայէլեան բանակի քաշուելու գործողութիւնները այն քաղաքներէն որոնք կը յանձնուին Պաղեստինցիներուն:

Նախկին նախագահ Միթերանի ցաւակցութիւնը կը փոխանցէր Լ. Ժոսփէն, Երուսաղէմ էր նաեւ Ռ. Հիւ, յանուն Համայնավար կուսակցութեան, մինչ նոյն իրիկունը Փարիզի Մեծ Սինակոկին (ռիւ տը լա Վիքթուար) հոգեհանգստեան արարողութեան ներկայ կ'ըլլային նախարարապետ՝ Ա. Ժիւփէ, կարդինալ Լիւսթիժէ եւ այլ անձնաւորութիւններ:

Գալով մարդասպանին՝ Իկալ Ամիր, ոչ խելագար մըն է ոչ ալ ցնորամիտ մը: Խելացի, ուսեալ, գործած է համոզումով եւ Աստուծոյ հրահանգով, ինչպէս կը յայտարարէ: Յուղարկաւորութեան օրն իսկ, դատարանին առջեւ կը ներկայանար որպէս «հաւատքի մարտիկ մը», պատրաստ է ամէն ինչ ընելու արգելք հանդիսանալու համար որ՝ «Միջերկրականէն Յորդանան գետ Իսրայէլի երկիրը» օտարին յանձնուի ու կ'ըսէ. -- «պարտականութիւն էր Ռապինը սպաննել, նուիրական պարտականութիւն մը»: Գիտակից է որ իր արարքը վերջ պիտի չտայ խաղաղութեան ընթացքին, բայց ուզած է արթնցնել Իսրայէլի ժողովուրդը որ սկսած է ընդունիլ «պաղեստինեան անհարեկչական Պետութեան մը ստեղծումը»: Երբ իրեն կը յիշեցնեն թէ ի՞նչ կ'ըլլայ՝ «պիտի չսպաննես» պատուիրանը, կը պատասխանէ. -- «պատերազմի մէջ ենք եւ հրէական աւանդութիւնը մեզի կը սորվեցնէ որ պէտք է սպաննել ան որ իր երկիրը վաճառքի կը հանէ»:

Ապահովութեան վերաբերող բանավէճը չէ դադրած: Քննադատութիւնները շատ են, գլխաւորաբար որովհետեւ լուրջի չեն առնուած ծայրայեղներու եւ մոլեռանդներու սպառնալիքները: Ամէն պարագայի մէջ, ինչպէս ըսինք, Ռապին հերոսացաւ իր մահով, ինչ որ Մոնտի իսկ խորագիր մը կը թելադրէ. -- «Յաղթող մահը»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌԸՆԷ ՊՈՒՍՔԷԻ մարդասպանին դատավարութիւնը բացուեցաւ Նոյեմբեր 6-ին Փարիզի ոճրային Ատեանին առջեւ: Վիշիի ոստիկանութեան նախկին ընդհանուր քարտուղարին սպանութիւնը վէճի դուռ ալ բացած էր: Ոմանք կը ցաւէին որ այս ձեւով այլեւս կարելի չէր ըլլար դատել մարդը եւ Վիշիի քաղաքականութիւնը: Մարդասպանը՝ Տիտէէ կը զղջայ իր արարքին համար: Բանտը ահաւոր բան է կ'ըսէ: Ինչ ալ ըրած ըլլայ մարդ մը, պէտք չէր սպաննել:

ԲԱՔՈՒԻ մեթրոյին հրդեհը ելեկտրական արկածի հետեւանք եղած է, հաստատեց անկախ փորձագէտներու յանձնախումբի նախագահը՝ Քուրթ Նիլսըն: Աւելցուցած է որ ոչ վերապրողներու վկայութիւնները ոչ ալ կարգ մը Ազրպէյջանցի պատասխանատուներու տեսակէտը ոճրափորձի մը վարկածը կրնան հաստատել: Յիշենք որ Հոկտեմբեր 28-ի այս արկածէն 300 մեռեալ կար եւ նոյնքան վիրաւորներ:

ՓԻԼԻՓՓԻՆՆԵՐՈՒ մրրիկին պատճառած վնասները շատ ծանր են: 800 մեռեալ, աւելի քան 8000 վիրաւոր կայ եւ նիւթական վնասները 70 միլիոն տոլար կը գնահատուին:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԶՈՀ

ԲԱԳՐԱՏ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱԶԱՐԵԱՆ

Ա.

ԽՄԲ. - «Ազգ» օրաթերթի Հոկտ. 21-ի թիւին մէջ խմբագրութեան ընդարձակ մէկ ծանօթութեան հետ տրուած է արխիւային հետեւեալ նիւթը որ կը վերաբերի 1930-ական թուականներու ստալինեան հալածանքներուն որոնց զոհ եղած են նաեւ հոգեւորականներ: Այս խումբէն Բագրատ Արք. Վարդազարեանի հարցաքննութիւնը առաջինը կ'ըլլայ երեք հրապարակումներու այս շարքին որ տեղ պիտի գտնէ թերթին յաջորդական շաբաթօրեայ թիւերուն մէջ:

Հայաստանի դիւաններուն մէջ կատարուած պրպտումներէ յայտնի եղած է որ 1930-38 թուականներու բռնութեան զոհ դարձած են 183 կրօնաւորներ, որոնցմէ 167-ը առաքելական եկեղեցւոյ սպասաւորներ (Էջմիածին՝ 18, Գիւմրի՝ 17, Աշտարակ՝ 11, Հրազդան՝ 10, Մարտունի՝ 9, Սիսիան 7, եւլն.): Անոնք կ'ամբաստանուէին գլխաւորաբար հակախորհրդային գործունէութիւն ունենալու յանցանքով: Երկրորդ տեղը կը գրաւէր դաշնակցական գործունէութիւնը, ապա հակայեղափոխական գործունէութիւնը: Բագրատ Արք. Վարդազարեան մաս կը կազմէ 1937 - 38-ին ձերբակալուած 115 կրօնաւորներու որոնց 97-ը գնդակահարութեան դատապարտուած են:

***

ԱԱՆ Արխիւ ԿԳԹ գործ հ. 4656

Ծնուել 1869 թ., ք. Օրջոնիկիձէ, արքեպիսկոպոս, աւարտել է հոգեւոր ակադեմիա, ունի բարձրագոյն իրաւաբանական կրթութիւն, բնակուել է ք. Էջմիածնում:

Բագրատ Վարդազարեանի
հարցաքննութեան արձանագրութիւն
13 Փետրուարի 1938 թ.

- Ե՞րբ էք ընդունել հոգեւորական կոչումը եւ ի՞նչ հոգեւորական պաշտօններ էք գրաւել, որպէս կրօնական կուլտի ծառայող:

- *Ես հոգեւոր կոչումն ընդունել եմ 1896 թ. եւ նոյն տարի կաթողիկոսի կողմից նշանակուել եմ Հիւսիսային Կովկաս, որպէս քարոզիչ եւ բարեպաշտաց գործակալ տեսուչ:*

1897 թ. նշանակուել եմ Աստրախանի թեմ, որտեղ դասաւանդում էի եկեղեցական ծխական դպրոցում եւ նոյն տարի մեկնեցի Մոսկուա սովորելու իրաւաբանական ֆակուլտետում: 1901 թ. Հայկ. կաթողիկոսի կարգադրութեան համաձայն, Մոսկուայից մեկնեցի Իրան ք. Նոր Ջուղա, որտեղ առաջին ժամանակներն աշխատում էի թեմի հոգեւոր դպրոցի տնօրէն, իսկ յետոյ դարձայ Հնդ-իրանական թեմի առաջնորդ, մինչեւ 1910 թ.: 1910 թ. Հայկ. կաթողիկոսի կանչի համաձայն, եկայ Էջմիածին եւ նշանակուեցի Էջմիածնի հոգեւոր ճեմարանի ռեկտոր: 1916 թ. նշանակուեցի Բաքու Շամախինեան թեմի առաջնորդ, որտեղ մնացի մինչեւ 1921 թ.: 1921 թ. Հայաստանի խորհրդայնացումից յետոյ, Բաքուից տեղափոխուեցի Էջմիածին եւ նշանակուեցի Սինոդի նախագահ: 1924 թ. մինչեւ 1928 թ. եղել եմ գերագոյն հոգեւոր Խորհրդի անդամ: 1928 թ. նշանակուեցի Հիւսիս Կովկասեան եւ Աստրախանի թեմի առաջնորդ, որտեղ աշխատեցի մինչեւ 1932 թիւը:

1932 թ. մինչեւ իմ ձերբակալութիւնը գտնւում էի Էջմիածնում, որտեղ ապրում էի որպէս Էջմիածնի միաբանութեան անդամ:

- Տուէք ցուցմունքներ ձեր դերի, ձեր գործունէութեան մասին 1918/19 թթ. Բաքուի իրադարձութիւնների ժամանակ:

- *Ես որպէս Բաքու-Շամախինեան թեմի առաջնորդ, ք. Բաքուի պատմական իրադարձութիւնների տարիներին (քաղաքի գրաւումը թուրքական եւ անգլիական զօրքերի կողմից, մուսաֆաթիստական իշխանութեան ձեւաւորումը եւլն.) չէի կարող լռութեամբ անցնել այդ իրադարձութիւնների կողքով, այդ պատճառով, Թուրքերի կողմից Բաքուի գրաւումից եւ նրանց կողմից կազմակերպուած Բաքուում մնացած Հայերի կոտորածից յետոյ, ես անկասկած կողմնակից էի, որ Բաքու գար ուրիշ արտասահմանեան զինուորական ուժ, քան թէ Թուրքականը, այդ պատճառով էլ, բնականաբար, ուրախ էի անգլիական հրամանատարութեան կողմից ք. Բաքուի գրաւմամբ, ուստի գեներալ Թոմսընին ներկայացայ ընդարձակ դիմումով՝ խնդրելով շտապ միջոցներ ձեռք առնելու մուսաֆաթիստական իշխանութիւններից անպաշտպան Հայերի պաշտպանութեան գործում: Գեներալ Թոմսընն ընդունեց իմ դիմումը, խոստացաւ ինչ-որ բան անել, բայց իրականում ոչ մի միջոց նա չձեռնարկեց: Դրանով վերջացել է իմ առաքելութիւնը անգլիական հրամանատարութեան հետ բանակցելու գործում եւ ես այլեւս դադարեցի գնալ նրանց մօտ:*

- Դուք ամէն ինչ չպատմեցիք ձեր կապերի մասին անգլիական հրամանատարութեան հետ: Քննութիւնը պահանջում է մանրամասն ցուցմունքներ անգլիական հրամանատարութեան հետ ձեր կապերի մասին, որը յետագայում վերածուեց լրտեսական գործունէութեան:

- *Ես յօգուտ անգլիական հրամանատարութեան՝ լրտեսական աշխատանքով չեմ զբաղուել: Խոստովանում եմ, որ ես ստիպուած եմ եղել հանդիպելու անգլիական հրամանատարութեան հետ ոչ մէկ անգամ. յիշում եմ, մի հանդիպման ժամանակ անգլիական հրամանատարութեան բարձրագոյն պաշտօնեայի հետ ինձ յանձնարարուեց նամակ գրել հայ յայտնի զօրավար Անդրանիկին, որ նա դադարեցնի իր յարձակումները Զանգեզուրի կողմից դէպի Լեռնային Ղարաբաղ, որն այն ժամանակ գրաղեցրել էին Ադրբեջանի մուսաֆաթիստական զօրամիաւորումները: Ես այդ յանձնարարութիւնը կատարեցի: Անգլիական հրամանատարութիւնից ուրիշ յանձնարարութիւններ չեմ ստացել:*

- Դուք ճիշդ չէք ասում: Բացի այդ յանձնարարութիւններից, դուք ք. Բաքւում վարում էիք լրտեսական հետախուզական աշխատանք յօգուտ անգլիական հրամանատարութեան:

- *Ես լրտեսական հետախուզական աշխատանք չեմ վարել: Գուցէ նշուածի նման յանձնարարութիւններ ինձ տուել են եւ ես դրանք կատարել եմ, չեմ յիշում: Խնդրում եմ քննութեանը յիշեցնել ինձ:*

- Քննութիւնը պահանջում է ձեզնից անկեղծօրէն խոստովանել ձեր լրտեսական աշխատանքի մասին եւ չխուսափել ուղղակի ցուցմունքներից պատրուակ բռնելով թոյլ յիշողութիւնը:

- *Հաւատացնում եմ քննութեանը, որ ուրիշ ոչինչ չեմ յիշում:*

- Քննութիւնը նորից կը վերադառնայ այդ հարցին, իսկ այժմ ցուցմունքներ տուէք ձեր կապերի մասին Նոր Ջուղայի անգլիական հիւպատոսութեան հետ, երբ դուք գտնւում էիք այնտեղ 1901 թ. մինչեւ 1910 թ.:

- *Նոր Ջուղայում (Հնդ-իրանական թեմ) գտնուելու ժամանակ ես անգլիական հիւպատոսարանի հետ գտնւում էի ծառայողական, բարեդրացիական յարաբերութիւնների մէջ: Հիւպատոսը 75 տարեկան ծերունի էր, որի պաշտօնաթողութիւնից յետոյ հիւպատոս նշանակուեց անգլոհպատակ Հայ, յայտնի հարուստ Մինաս Աղապուրը, որի հետ իրօք լաւ յարաբերութիւնների մէջ էի:*

- Ի՞նչ աշխատանք էք վարել Ն. Ջուղայում յօգուտ անգլիական հիւպատոսարանի:

- *Ն. Ջուղայում ես ոչ մի աշխատանք անգլիական հիւպատոսարանի օգտին չեմ վարել:*

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
19 Փետրուարի 1938 թ.

- Մեզ յայտնի է, որ դուք լինելով հակախորհրդային տրամադրուած մարդ, ամէն կերպ աշխատում էիք լքել խորհրդային երկիրը եւ գնալ արտասահման: Հէնց այդ նպատակով դուք, ոչ մէկ անգամ կաթողիկոս Խորէնի առաջ հարց էք դրել նշանակել ձեզ որեւէ արտասահմանեան թեմ: Տուէք ցուցմունքներ ձեր հակախորհրդային տրամադրութիւնների մասին:

- *Խորհրդային իշխանութիւնների նկատմամբ ես լոյալ եմ տրամադրուած: Իմ արտասահման մեկնելու հարցը, որպէս թեմի առաջնորդ դրել եմ ոչ թէ ես, այլ ինքը՝ Խորէն կաթողիկոսը, հիմնուելով Նոր Ջուղայի (Իրան) թեմական խորհրդի դիմումի վրայ, որտեղ ես աշխատել եմ մօտ 10 տարի: Կաթողիկոսը իմ համաձայնութիւնը հարցրեց արտասահման գնալու մասին, իսկ ես տուեցի իմ համաձայնութիւնը մեկնելու միայն Ն. Ջուղա (Հնդ-իրանական թեմ): Վերցնելով իմ համաձայնութիւնը կաթողիկոսը պատասխանեց Ն. Ջուղայի թեմական խորհրդին, որ իրենց խնդրանքը կը յարգուի: Բայց այդ հարցը չորս տարի բաց է մնում: Ես թոյլտուութիւն չկարողացայ ստանալ:*

- Դուք ճիշդ չէք ասում: Դուք որպէս ազգայնական հակախորհրդային ոգով տրամադրուած տարր, պարբերաբար Էջմիածնի վանքի միաբանութեան այլ անդամների հետ թշնամական դիրքերից քննադատում էիք խորհրդային իշխանութեանը: Առաջարկում ենք խոստովանել:

- *Չեմ ժխտում, որ ես, ինչպէս նաեւ Էջմիածնի վանքի միւս անդամները, ազգայնական ենք եւ այդ ազգայնական դիրքերից մեր պարբերաբար հանդիպումների ժամանակ քննադատում էինք մեր իրականութեան առանձին անցանկալի երեւոյթները, այսպէս օրինակ՝ հայկական եկեղեցու ճակատագրի հարցը եւ այլն:*

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՈՐՈՆՈՒՄԸ

«ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ» ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐԻ ՀԵՏ

ԳՈՀԱՐ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Ցետադարձ արագ ակնարկով մը կը փորձեմ համադրել գրողի կեանքը: Իր գրականութեան նման բարդ ու ըմբոստ եղած է այդ կեանքը պատանութեան օրերէն սկսեալ:

Ծնած է Սկիւտար (Պոլիս) 1903-ին: Յաճախած է նախ Թաղին դպրոցը, ապա ուսանող Պէրպէրեան վարժարանի. շրջանաւարտ՝ 1921-ին:

Փոքր տարիքէն ապրած է Եղեռնի սարսափը, որուն յաջորդած է քեմալական հալածանքի շարժումը: Դեռ նոր շրջանաւարտ, 18 տարեկանին կ'անցնի Փարիզ, ուր իբրեւ ապրուստի միջոց, կը զբաղի լուսանկարչութեամբ: Այդ արհեստ - արուեստը կարեւոր դեր ունի իբրեւ նիւթ եւ խորհրդանիշերու աղբիւր, «Նահանջը առանց երգի» վէպին մէջ, ինչպէս կը փաստուի Մարկ Նշանեանի ակադեմական վերլուծումներուն մէջ:

Շահնուր շուտով մաս կը կազմէ երկց թէ կրտսեր մտաւորականներու այն սերունդին, որոնք ապաստանած էին Փարիզ, որոնք կոչուեցան «Փարիզի տղաքը»: Յառաջապահ մտաւորականներու այս փաղանգը, որուն մաս կը կազմէին Վազգէն Շուշանեան, Շաւարշ Նարդունի, Նշան Պէշիկթաշլեան, Նիկողոս Սարաֆեան եւ ուրիշներ, եղան տաղանդաւոր այն ստեղծագործ սերունդը, որոնք չկրցան ամբողջովին թօթափել կոտորածի սարսափը, որոնց կեանքը եղաւ պայքար հացի ու գիրի, Եւրոպայի խորթ ափերուն, որոնց էութեան խորքին մէջ կը կոտտար հայ ժողովուրդի տագնապը, կը շնչէր պատմութիւնը Հայոց եւ մանաւանդ՝ կ'ապրէր սէրը հանդէպ մեր մեծասքանչին: Այս բոլորով հանդերձ, տաղանդաշատ այդ նորերը պարզեցին գրական - գրողական ըմբոստացումի դրօշը, իրենց ապրած նոր միջավայրին պատշաճելու բուռն ցանկութեամբ:

Այս ընտրանիին էութեան ու ստեղծագործութեանց մէջ կը գտնենք իրենց ծննդավայր ու հայրենի տունը:

Մտաւորականներ էին անոնք, որոնց որբացած հոգիներուն մէջ կը թեւածէր կարօտը:

Կարօտ՝ ծննդավայրի, հօրենական տան, քիչ մը խարխլած դպրոցին, փոշեթաթաւ փողոցին ու խաղերը՝ նոյն այդ թաղի տղոց հետ:

Կար տակաւին կարօտը տարբեր կեանքի մը հասկացողութեան, ոճի ու բարոյական իմացումներու: Գիտէին անոնք թէ անցեալը կարելի չէր ապրեցնել Փարիզի նման լուսաւոր պողոտաներուն վրայ:

Գիտէին թէ պէտք էր ձերբազատիլ «ամօթ»ի եւ կեղծ բարոյականութեան կապանքներէն, այլեւս աւանդ մը չնկատել նախնիներու կեանքի իմացումի «ոճ»ը, պատշաճիլ նոր միջավայրերուն եւ ապրիլ շրջապատի պահանջներու համաձայն, նաեւ՝ ստեղծագործել, գրել նոյն ոճով: Շահնուր չկրցաւ ամբողջովին խզուիլ իր ծննդավայր Պոլիսէն:

450 տարի Պոլսոյ կայունացած կեանքը իբերայաջորդ սերունդներու հոգիին մէջ հայրենիքի մը վերածեր էր այդ չքնաղ ոստանը, ուր արիւնի ու սարսափի մերձ, ապրեր էր նաեւ գեղեցկութիւնը բնութեան, համատարած իր կապոյտով ու ծով կանաչով, ստեղծազարդ երկինքներով, աղօթքի հրաւէր եկեղեցիներու աւետաբեր կոչնակներով ու երկնամերձ մինարէներու «էզան»ներով:

Սփիւռք չէր Պոլիսը, այլ՝ «հայրենիք»: Սփիւռքեան գիտակցութիւնը յետ եղեռնեան ծնունդ է:

Կը շեշտենք թէ Շահնուրի գրականութեան մէջ ներկայ է իր ծննդավայրը: Գրական իր ժառանգութիւնը թերեւս աղերսուած է Թէոդիկի հետ ազգականութեան իր կապով:

«Ամէնուն Տարեցոյց»ի 23 հատորներու յարատեւ ոգնութեան հեղինակ Թէոդիկ իր մօրեղբայրն էր: Աշխատանքի սխրանքեան համեստ՝ այլ տոկուն այս «մօրաք»ը Շահնուրի համար խորհրդանիշն էր հին Պոլիսին:

Սփիւռքի տագնապին սկզբնական գծանշները լսելի դարձան Շահնուրի «Նահանջը Առանց Երգի» վէպով, որ 1929-ին հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, Շաւարշ Միսաքեանի քաջալերանքով:

Իրապաշտ էջերով, հոյակապ պատկերացումներով, իր եւ շրջապատի երկատուածութեան ներքին ապրումներով, կարօտով եւ «հիմուռ»ով բաբախուն առաջին այս երկով գրագէտը գտաւ համասփիւռքեան ճանաչում, պարտադրեց ինքզինք, միաժամանակ ստեղծելով փոթորիկ, գրական լայն շրջանակի մէջ, բարոյական ըմբռնումներու, աւանդական իմացումներու, սրբութիւններու դէմ դաւաճանած ըլլալու մեղքով:

«Նահանջը» նոյնիսկ որակուեցաւ պոռնկագրութիւն, նեղմիտ ու գործի խորքին թափանցելու, նրբութենէ զուրկ «միակողմանի քննադատներ»ու կողմէ, ինչպէս աւելի կանուխ Դանիէլ Վարուժանի քերթողական անզուգական ստեղծագործութիւնը՝ «Հեթանոս Երգեր»ը արժանացած էր նոյն որակումին, ո՛չ միայն զգացական ու իմացական աշխարհներու փոխ - յարաբերութիւններու թափանցելու անատակ մարդոց, այլեւ՝ Նիրվանզադէի նման թատերագիրի մը կողմէ, ինչ որ մեծ ցաւ պատճառած էր բանաստեղծին:

«Նահանջը» փարիզեան հայ կեանքի ոժգունացումին, արագ չքացումին դէմ արձակուած պոռթկում է. ցաւի, տագնապի, ըմբոստացումի աղաղակ է. ըմփիւռքահայու ապրումներ, զգացական եւ իմացական ներքին աշխարհներու փոխյարաբերութիւններ ըլլալու խորունկ վէրքէն անդին, անոր սպառնացող պատեբազմէն պարտուելու անձկութիւնն է:

Օտարացման վտանգին դէմ գիտակցութեան հրաւէրի կոչ մըն էր «Նահանջը», որ ժամանակակից ուրիշ գրողներու երկերուն ալ նիւթ դարձաւ (Հրաչ Զարդարեան, «Մեր Կեանքը», «Որբացող Մարդիկ», բայց Շահնուր իր երկը տուաւ գրական բարձր մակարդակով, շնորհիւ

համադրելու, կառուցանելու իր բացառիկ շնորհին:

Վէպի հրատարակութենէն աւելի քան կէս դար վերջ, Հայ Սփիւռքը այսօր ալ կ՚ապրի նոյն տագնապները, այսօր ալ կը տարուբերի հակասութիւններու մէջ, ազգային, մշակութային թէ անհատական խռովքներով: Գոյ է իր բոլոր ուժգնութեամբ այլասերումի վտանգը եւ կա՛յ ճիգը դիմագրաւելու, սակայն վիհը կը խորանայ, կը տրամատեն անջատումները Սփիւռք -- Հայրենիք, ու Շահնուրի «նահանջը» կը դառնայ ուժգին զօղանջ՝ ...«Ես իմ Հայր Մերս չեմ յիշեր կո՛ր... բողները զանդուածին համար: Երէկ վիշտ կար սակայն այդ բառերը արտասանողի հոգիին մէջ: Այսօ՞ր: Հաւանաբար չկայ նոյնիսկ գիտակցութիւնը չյիշելուն...:

Յաջորդ հինգ գործերուն մէջ եւս ներկայ են հեղինակին նկարագրային թէ գրողական յատկանշական գիծերը, թէեւ՝ ոչ նոյն ուժգնութեամբ. ինչպէս՝ անջատումի փորձառութիւն. (անջատում արեւելքէն, ծննդավայր Պոլիսէն, անջատում հայկականի առընչուող կեանքի գործունէութենէն, նաեւ ու մանաւանդ անջատում՝ Ֆրանսայի հայկական կեանքէն):

1933-ին իր պատմուածքները լոյս ընծայեց հատորով մը, «Յարալէզներու Դաւաճանութիւնը»: Այդ թուականէն վերջ նուիրուեցաւ հրապարակագրութեան եւ քննադատութեան: Ութ տարի, 1931 - 1939 եղաւ ամէնէն ուշագրաւ, ամէնէն ծայրայեղ եւ յանդուգն գրողը, յաճախ հակասութիւններով լեցուն:

Ապա հիւանդութիւնը զգետնեց զինք: Այդ միջոցին պատահեցաւ անսպասելին: Սրտառուչ մօտիկութիւն մը ստեղծուեցաւ տաղանդաւոր գրողին եւ հայ ժողովուրդին մեծ թիւով անհատներու միջեւ: Ամէն կողմէ գուրգուրանք եւ հետաքրքրութիւն կար:

Յունիս 3, 1940-ին Վահան Թէքէեանի ուղղուած իր նամակին մէջ Շահնուր կ՚արտայայտէ իր զգացումները. «...Ոչ իբրեւ մարդ, ոչ ալ իբրեւ գրագէտ, ես արժանի չեմ այն մեծ սիրոյն ու գուրգուրանքին, որուն առարկայ դարձած եմ տարիէ մը ի վեր ծանօթներու եւ անծանօթներու կողմէ...»:

Բայց կարճ ժամանակ վերջ Շահնուր խզեց իր կապերը հայութեան հետ եւ նուիրուեցաւ ֆրանսական գրականութեան: Գրեց Armen Lubin գրչանունով, դարձաւ հեղինակ հինգ հատորներու, նաեւ յօդուածներով աշխատակցեցաւ պարբերական մամուլին:

Բարեբախտաբար, հայ գրականութենէն իր հեռացումը չեղաւ վերջնական. 18 տարուան լռութենէ վերջ վերադարձաւ իր պաշտած լեզուին, իր ժողովուրդին եւ հայ գրականութեան:

Եւ վերջապէս մահէն քսան տարի վերջ «Սիրտ Սրտի» հատորը որ կ՚ընդգրկէ գրագէտին ցրուած գրութիւնները, մինչեւ մահէն դրեթէ մէկ ամիս առաջ գրի առնուած եւ «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած (1974 Յուլիս. մահ՝ 1974 Օգոստոս 20) «Բայց Երազն էր Գերհզօր» խորագիրը եւ մեծատաղանդ բանաստեղծ Յարութ Կոստանդեանի նուիրուած:

Մենակեաց արուեստագէտի կեանքի, ներշնչումի ու խառնուածքի մասին անկեղծութեամբ ու թափանցումով գրի առնուած է այս յօդուածը: Իր վերլուծական -- խորհրդածական ցոլացումներով, խորունկ ներշնչումով, հարուստ ու գեղեցիկ հայերէնով եւ դէպ բանաստեղծութիւն ու բանաստեղծ մեծ հիացումով կը տպաւորէ ընթերցողը:

«Սիրտ Սրտի» հատորը Շահնուր գրագէտը սիրող ընթերցողին կը պարգեւէ զայն լիովին ճանչնալու գոհունակութիւնը, ցաւի ու տխրութեան ալ երանգներով:

Ջարդէններով ոսկրախտէ տառապած Շահնուր «Սիրտ Սրտի» խորագրուած վերլուծական իր պատումին մէջ կ՚որդեգրէ անցեալը, ընտանեկան յուշեր, տագնապներ, անձնական թէ ազգային: Ընթերցողը կը ճանչնայ այդ շրջանի Պոլսոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութեանց վախերն ու տագնապալի սպասումները. ան տեղ մը կ՚արտայայտուի «Հայուն բաց վէրք»ի մասին, ակնարկելով իր ալ «բաց վէրքին», ոսկրախտին, կը գրէ ... «փոխն ի փոխ այդ մշտահոս, այդ բաց վէրքը պիտի ըլլար առարկան իմ ամէնէն ուշադիր խնամքիս եւ ծայրայեղ հաճոյակատարութեանս. յետոյ ընդհակառակն պիտի բերուէի զայն ճզմել ուզել կատաղօրէն ու ճանկերովս խլել - հանել, վերջապէս "սպաննել" զայն առանց այլեւայլի, հոգ չէ թէ կեանքս ալ վրայ տայի զայն դաշունահարելով»:

Հակառակ հոգեկան թէ ֆիզիքական իր տառապանքներուն, Շահնուր եղաւ բախտաւոր այն շատ քիչերէն որուն բոլոր ստեղծագործութիւնները լոյս տեսան հատորներով:

Սփիւռքի հայ իրականութեան մէջ շատ քիչեր արժանացած են այս բախտին, ու այս իրողութիւնը, նոյնքան կարեւոր միւս իրողութեան հետ, - վերադարձ դէպի հայ գրականութիւն - կը պարտինք Շաւարշ եւ Արփիկ Միսաքեանի. մանաւանդ երկրորդին, որ չէ յուսալքուած գրագէտին պաղ, վերապահ, նոյնիսկ կոպիտ ընդունելութենէն եւ որոշած է կրկին այցելել Փեսաքի հեռաւոր դարմանատունը, երեք օր շարունակ, ուրկէ ծնունդ առած է բարեկամութիւն մը որ տեւած է մինչեւ Շահնուրի մահը:

Յետ մահու այս հրատարակութիւնը, նախապէս լոյս տեսած երկերով, կը կազմէ մնայուն յուշակոթողը տառապած սակայն բախտաւոր գրագէտին, Շահան Շահնուրի:

Սեպտեմբեր 20, 1995
Պոսթըն

ԳՈՂԹՕԷ ԳՈՂԹՕ

ՊԱՔԸՐԳԻՒՂԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութենէն ետք, Հոկտեմբեր 22-ին, սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է ի նպաստ Տատեան վարժարանին: Եկեղեցին քարոզած է Գարեգին Պատրիարք: Եկեղեցւոյ կից սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է եւ խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ սրտաբուխ նուիրատուութիւնները ակնկալուածէն աւելի մեծ արդիւնք տուած են եւ մէկ ժամուան մէջ ապահոված տարեկան պիւտճէին բացը որ շուրջ 4 միլիառ թրքական ոսկի էր (400 հազար ֆրանք): Սիրոյ սեղանին կը նախագահէր Պատրիարքը: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Հրանդ Խոսրովեան, խօսք առած է նաեւ նորընտիր Թաղային Խորհուրդի ատենադպիր՝ Ժիրայր Օգչայեան: Տեղեկութիւններ տուած է դպրոցին մասին: Աշակերտութեան թիւը 518 է, ուսուցչական կազմը կը բաղկանայ 29 հոգիէ: Հուսկ Բանքը արտասանած է Գարեգին Պատրիարք:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցին մէջ, Հոկտեմբեր 19-ին բացումը կատարուած է Արթին Եըլտըզ» արդիական տարրալուծարանին: Պաշտօնական բացումէն առաջ, ճաշ մը տրուած է ի պատիւ բարերարներու Պատրիարքին նախագահութեամբ: Ներկաներուն բարի գալուստ մաղթած է հոգաբարձութեան փոխ - ատենապետը՝ Մելքոն Գարաքէօսէ որ յայտնած է թէ նոր էջ մը կը բացուի հիւանդանոցի յաջողութեան մէջ: Խօսք առած է նաեւ բըժըշկապետ Արման Զաքըր, ապա՝ Պատրիարքը:

⁂

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է պուլկարահայ Թեմական Խորհուրդի հերթական նիստը, որուն մասնակցած են Սոֆիայի, Փլովտիւի, Վառնայի, Ռուսէի, Պուրկազի, Շումէնի, Սիլիստրայի, Փազարճիքի եկեղեցական վարչութիւններու ատենապետները: Նիստին քննարկուած է մէկ հիմնական հարց՝ դաղութի մասնակցութիւնը «Հայաստան» Հիմնադրամին: Թեմական Խորհուրդի նախագահը՝ Նշան Գապզամալեան ծանուցած է Հիմնադրամի Հայաստան դումարուած հոգաբարձուներու ժողովին վրայ (Սեպտեմբերին) եւ շեշտած թէ Պուլկարահայերը իրենց համեստ լուման պէտք է տան Հայրենիքի վերականգնման համար:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՎԱԶԳԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ՀԵՏ

Էնսինոյի «Ֆերահեան» ազգային վարժարանի սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին, տեղի ունեցած է հրապարակային հանդիպում մը Հայաստանի Ազգային Ժողովի անդամ Վազգէն Մանուկեանի հետ: Բացումը կատարած է հանդիսավար Վազգէն Մատէնլեան: Խօսք առնելով Վազգէն Մանուկեան ուրուագծած է Ղարաբաղ Կոմիտէի հետապնդած գլխաւոր չորս նպատակները՝ անկախութիւն, ղարաբաղեան յաղթանակ, տնտեսական հարց եւ ժողովրդավարութիւն: Ապա տեղի ունեցած է հարց ու պատասխանի բաժին մը:

⁂

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 19-ին եւ 20-ին, տեղի ունեցած է նկարչական ցուցահանդէս մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Ցուցադրուած են Րաֆֆի Ադալեանի 21 գործերը, Ռիթա Մխիթրեանի խաղներկ 7 պաստառները եւ Մարտիրոս Ադալեանի 21 նկարները:

⁂

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 200-ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

Կլէնտէյլի Եունայթըտ Գոմիւնիթի Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է Լեւոն Գաթըրճեանի երգահանդէսը, նուիրուած Սայաթ Նովայի մահուան 200-ամեակին: Յայտագրին մասնակցած են ժողովրդական նուագարաններու խումբը եւ Ժենիա Աւետիսեան (արտասանութեամբ):

⁂

ՈՒՐՖԱՅԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Պրէտըրն Եկեղեցւոյ մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, նշուած է Ուրֆայի հերոսամարտի 80-ամեակը: Բացումը կատարած է Գառնիկ Գազանճեան: Յայտագիրը վարած է Սիրուն Տարադճեան: Բանախօսած են փրոֆ. Գէորգ Խրլոբեան եւ Արմէն Տօնոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

«ԱՆԻ» ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՋԵՌՆԱՐԿԸ

Կլէնտէյլի Հայ Սքուլի հանդիսասրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի Լոս - Անճըլըսի «Անի» պարախումբին տարեկան երեկոյթը, որուն ներկայ եղած են հազար հոգի: Պարախումբը ներկայացուցած է ժողովրդական, ազգագրական պարերու նոր յայտագիր մը, ղեկավարութեամբ Սիւզի Բարսեղեան - Դարբինեանի եւ Եղիա Հաչօլեանի: Մէջընդմէջ արտասանած է Նունէ Աւետիսեան:

⁂

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ Ի ՊԱՏԻՒ ԳՈՆԿՐԷՍՄԷՆ ՓԱԼՈՆԻ

Փասատինայի Սանթորինի ճաշարանին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, Հայ Դատի Յանձնախումբը ընդունելութիւն մը տուած է ի պատիւ Գոնկրէսի հայկական հարցերու խմբակցութեան համանախագահ Ֆրէնք Փալոնի: Խօսք առնելով գոնկրէսմէնը անդրադարձած է Գոնկրէսի այն ճիգերուն, որոնք կը միտին լուծել Ամերիկահայութիւնը յուզող հարցերը:

⁂

ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ՝ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

Կլէնտէյլի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 17-ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի: Բացումը կատարած է Ժանէթ Աւետեան: Դասախօսած է հոգեբան Զապէլ Ալահայտոյեան՝ «Օտար մշակոյթի ազդեցութիւնը հայ մանուկներուն եւ պատանիներուն վրայ» նիւթին շուրջ:

ԼՐԱՏՈՒ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Վար ծռեցաւ, կախեց գլուխը պահելու համար իր մտերմութեան մէջ այդ երկվայրկեանի ընտանեկան գաղտնիքը: Արմինէ անշուշտ գիտէր որ ինքն ալ պիտի երթար «բայց ես պիտի չվերադառնամ» մտածումը ուկրէ՞ եկաւ գծեց իր փափուկ, գեղեցիկ մարմինը ծալքներու մէջ կարմիրով պատկած անշարժ ու յաւիտեան աչքերը բաց, անօթի ու սառած, մեծ երանութիւն մը երեսին...:

-- Ամէն կողմ աւերութիւն կայ, կռիւ եւ մահ ... չկայ մէկը կեանքի հրաշքը տօնէ ... կարծես այս հողը անիծուած է, միայն արիւն կը ծծէ...:

-- Չէ, Պարոն Տիգրան միայն արիւն չէ, արեւ ալ կը ծծէ...: Յետոյ, սխալ է Թուրքը ատելը, վախի, տկարութեան նշան է: Մարդ իր թշնամին ոչ թէ պիտի ատէ, այլ՝ ճանչնայ: Եկէք Ղարաբաղ եւ ձեր թշնամին ճանչցէք:

Արմինէ ոտքի ելեր էր ու խոհանոցի դրան մէջ կեցած՝ խօսեցաւ:

-- Իսկ մեզի կինե՞րուս ինչ պաշտօն պիտի տաք:

-- Դուք չկաք հաշուին մէջ:

-- Դուք պիտի հսկէք մեր վրայ, պահապան հրեշտակներու պէս:

-- Ես համաձայն եմ:

-- Ես ալ -. Ե՞րբ կը մեկնինք:

Խնդացին: Տիգրան վայրկեան մը դուրս ելաւ սենեակէն: Ջարուհի ոտքի ելաւ ու գնաց պատի մատենադարանին գիրքերը աչքէ սկսաւ անցընել: Յակոբ չէր շարժեր իր տեղէն:

-- Աս ի՜նչ աղուոր գիրքեր ունիք, Արմինէ: Ո՞վ կը կարդայ գերմաներէն եւ ֆրանսերէն:

-- Տիգրանը:

-- Ֆրանսայի նոր փիլիսոփաները ունի՞:

-- Այո, ներսը, իր աշխատանքի սենեակն են: Եղբայրս ամբողջ օրը կը կարդայ, թէ գիրք թէ ալ թերթ:

Այն ատեն էր Տիգրան ետ սենեակ մտաւ:

-- Ձեզի իմ թերթիս վերջին քանի մը թիւերէն բերի, գաղափար մը կազմէք:

-- Ի՞նչ է ձեր թերթին անունը:

-- «Պահակ»:

-- Ուղղութի՞ւնը:

Տիգրան բառերը փնտռեց:

-- Ի՞նչ ըսեմ ... ուղղութիւնը դէպի ճշմարտութիւն է, կը համոզուի՞ք, չեմ գիտեր: Հայուն ճշմարտութիւնը, որ կորսուեր է ամէն տեսակ քարոզչութեան, լրագրութեան, քաղաքականութեան, սուտ ոգեկանութեան մը տակը:

Լռեց Տիգրան: Ինչքա՜ն ուժգոյն էին բառերը, ինչքան պարապ: Ջարուհի առջեւ ծռեր էր:

-- Մեծ բառեր են ատոնք, աւելի անկեղծ եղէք, քիչ մըն ալ քաջ ... ինչո՞ւ «սուտ ոգեկանութիւն» բառերը կը գործածէք, կեանքի մէջ սուտ բան չկայ, անանկ չէ՞, ոչ ալ կեղծ բան ... ամէն ինչ է, այսինքն իրական է որքան ատեն որ կայ, որքան ատեն որ է:

Յակոբ յանկարծ զգաց ուրկէ կուգար քրոջ խօսքը «սիրով կոչ մըն է ասիկա այդ տղուն համար» անցաւ մտքէն «ինչքա՜ն փոխուեր է մէկ շաբթուան մէջ» շարունակեց, աչքին պոչովը ուշի ուշով քննելով տղան ու իրեն թուեցաւ թէ վտանգ մը կար այդ պահուն որ քրոջը շուրջը կը դոյուէր, զայն ցաւի ու տառապանքի կը տանէր: Տարտամ վախը արթնցուց զինքը:

Ու նայուածքը անոր վրայ դարձաւ: Քրոջ պստլիկ աչքերը կը փայլէի՞ն, կը դողայի՞ն մատներն ու վարի շրթունքը, ու ձայնը, ձայնը ինչո՞ւ այդքան մերկ, անպաշտպան կը հնչէր: Ան արդէն կը խօսէր:

-- ... Յետոյ, ի՞նչ ոգեկանութեան մասին կը խօսիք Պարոն Տիգրան, Աստուած մեռցուցած էք Հայաստանի մէջ, դացած է հայրը եւ հոն ուր Աստուած կը մեռնի, հոն սէրն ալ հետը կ՚երթայ:

Ու Տիգրան դեռ իր պատասխանը չպատրաստած, բառերը չգտած՝ Ջարուհի շարունակեց Արմինէին դարձած ու խօսելով մաքուր, հատիկ հատիկ իր երեսուն տարուան քոյրը անճանաչելի եղած իրեն համար:

-- Տեսա՞ք, պաշտպան հրեշտակներու վերածուած ենք աղբօրս կողմէ, իսկ դուք Պարոն Տիգրան, մեզի մարդկային հաւասարութիւն անգամ չէք տար ... «դուք չկաք հաշուին մէջ» ..., ո՞ս է սէրը Հայաստանի աստղազարդ գիշերին մէջ:

(Շար. 34)

Տիկին Միքայէլ Քոչարեան (ծնեալ՝ Թամարա Պետրոսեան), կինը
Տէր եւ Տիկին Էրիք Տատեան,
Տէր եւ Տիկին Փասքալ Հուտու՝ զաւակները,
Ալեքսանտրա, Միքայէլ եւ Սթեֆան՝ թոռները,
Տիկին Մուշեղ Պետրոսեան՝ զոքանչը
Պր. Կարէն Պետրոսեան,
Տէր եւ Տիկին Պաւլոս Ռեցեփոփուլոս,
Տէր եւ Տիկին Արմէն Պետրոսեան՝ քենին, քեռայրը եւ աներձագները
Միքայէլ եւ Ալեքսանտր Պետրոսեան՝ քեռորդիները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն՝

ՄԻՔԱՅԷԼ ՔՈՉԱՐԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 4-ին, 60 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 9, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցին եւ մարմինը կը փոխադրուի Պանթեօ - Փարիզիէնի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբրեւ մահազդ:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Լիւքսանպուրկ բնակող հայ կին մը կը փնտռէ միջին տարիքի (50 - 55 տարեկան) հայ առանձին կին մը որ իրեն ընկերանայ, միասին բնակի յարմար պայմաններու մէջ:

Մանրամասնութիւններու համար, հեռաձայնել՝

46 65 85 59

թիւին:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

URGENT

La M.C.A. recherche
une personne (homme ou femme)
pour travaux d'intendance :
ménage - aménagement salles de classe permanence
Le candidat doit remplir les conditions administratives
CES - Contrat emploi solidarité
- 26 ans sans bac
+ 26 ans et 1 an chomage
pour 20 heures semaines

Contacter la Direction de la M.C.A.

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5 tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 12, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին: Յետ պատարագի, ճաշ Հայ Մշակոյթի Տունը:

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE

pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien
Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

l'Ecole Tebrotzassère

RECHERCHE
Un(e) RESPONSABLE ADMINISTRATIF(VE)
LE RAINCY (93)

Rattaché(e) à l'administrateur en charge des affaires administratives, Vous assurerez :
— la gestion administrative, comptable et budgétaire de l'Ecole;
— la gestion logistique nécessaire au bon fonctionnement de l'Ecole.

Vous animerez les équipes administrative et logistique.
De formation BAC + 2 (ou niveau), vous justifiez d'une expérience professionnelle de 3 à 7 ans. Vous parlez arménien de manière courante et aimez le contact avec les enfants. La rigueur, le sérieux, un excellent contact relationnel, un esprit d'initiative sont des atouts pour réussir dans cette fonction.

Rémunération : selon expérience et compétence.

Merci de contacter B. KOUZOUYAN au 39 89 42 28 (entre 10h et 19h).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մեծարանք
ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարտիկ Տակատեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ Օր. Մ. Թեւանեան (Պանթէօ) 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

⁂

Շուշիկ Յակոբեանի (մեռած Նիւ - Եորք) թարմ յիշատակին Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. - Պ. Ա. Գլընճեան 200 Ֆր.:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Անձնական հարցի մը կապակցութեամբ, կը փնտռուի պարսկահայ Տիկին Էմմա Ստեփանեան (աղջկութեան մականուն) որ 50-ական թուականներուն Փարիզ կը գտնուէր ուր դաշնակ կ'ուսանէր: Կը կարծուի որ Թեհրան կ'ապրի: Կը խնդրուի իրմէ յարաբերութեան մէջ մտնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան հետ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET : 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

FORUM DES ASSOCIATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUÉ

Après la condamnation prononcée le 21 juin 1995 par la 1ère Chambre du Tribunal de Grande Instance de Paris contre Bernard LEWIS, négateur du génocide arménien, celui-ci disposait d'un délai de trois mois pour faire appel de la décision du Tribunal à compter de la signification du jugement, soit jusqu'au 21 octobre 1995

Aucun appel n'ayant été introduit à cette date, le jugement de la 1ère Chambre du Tribunal de Grande Instance devient définitif. La renonciation par l'intéressé à toute procédure d'appel confirme la valeur du jugement du Tribunal et renforce le poids de la victoire remportée contre la négation du génocide.

Le jugement de la 1ère Chambre habilite le Forum des associations arméniennes à faire publier ses conclusions essentielles dans un journal national de son choix. L'interview de Bernard LEWIS qui motivait l'action en justice engagée contre lui ayant paru dans le journal *Le Monde*, le Forum des associations arméniennes demandera à ce dernier de procéder à cette publication. Le jugement sera également diffusé dans tous les milieux intéressés par cette question, en France ou dans d'autres pays.

Au terme de cette procédure en justice, qui fait droit à une revendication fondamentale du peuple arménien, le Forum des associations arméniennes de France entend poursuivre son action en vue de la reconnaissance par les Etats du génocide des Arméniens.

Le 4 Novembre

Sous le haut patronage de
Monsieur **JACQUES CHIRAC**, Président de la République française
et de
Monsieur **LEVON TER-PETROSSIAN**, Président de la République d'Arménie
avec de nombreuses personnalités arméniennes et le concours du Ministère français de la Culture et du Ministère arménien de la Culture
L'Association «*CHEMINS CULTURELS*» présente

CHEMINS D'ARMENIE

Soirée de Gala exceptionnelle

le Samedi 9 Décembre à 20 heures 30
Théâtre des CHAMPS-ELYSEES, 15, avenue Montaigne, Paris 8e
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMENIE
L'ORCHESTRE PHILHARMONIQUE D'ARMENIE
LE CHŒUR ACADEMIQUE D'ETAT D'ARMENIE
Michel LEGRAND et son Trio
Le groupe folklorique de chant et de danse NAVASART
Le Trio DABAGIAN de musiciens traditionnels

Jean TER-MERGUERIAN	Vardan MAMIKONIAN
Kim KASHKASHIAN	Constantin ORBELIAN
Ruben AHARONIAN	Svetlana NAVASSARDIAN
Datevic HOVANESSIAN	Armen DONELIAN

Renseignements au 45. 45. 00. 14
Location : FNAC et VIRGIN Théâtre des Champs-Elysées : 49. 52. 50. 50.

ASSOCIATION D'AIDE AU KARABAGH AUTAUDETERMINE présente

HAROUT PAMBOUKJIAN

& SON ORCHESTRE

DINER DANSANT unique

AU PROFIT DU KARABAGH
le Samedi 11 Novembre à 20 heures 30
sous la Présidence d'Honneur de
M. René ROUQUET, Sénateur-Maire d'Alfortville
Salle «Roger Delmas», rue de Toulon, 94140 **Alfortville**
Repas préparés par le Restaurant JANO LE HAY

Points de vente : Participation aux frais : 350 F.
ALFORTVILLE : Station *Shell* (M. Hagop) — Restaurant *Maestro Garbis* — *Atlantic Electronic* — Epicerie *Hay Ararat* — Coiffure *Made'l* — Tricots *Maratex*.
CLAMART : Epicerie *Markar* — Epicerie *Eniz* — GONESSE : Epicerie *Spitak*
PARIS : Epicerie *Markar* — Epicerie *Spitak*.
Pour tous renseignements contacter M. Movsès — Tél. : 39 87 37 50.

Grand Bal d'Automne de l'UGAB-Lyon

sous la Présidence d'Honneur de
M. FRANÇOIS ROCHEBLOINE
Président du Groupe d'Amitié France - Arménie à l'Assemblée Nationale

le Samedi 11 Novembre

au «*Casino du Lyon Vert*» de Charbonnières
avec l'*Orchestre* « *Gaidzag* » de Paris au complet.
— *Buffet arménien et boissons* — — Entrée: 100 F. —

Prudent de réserver au : 78 35 06 56

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 9
JEUDI
9 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·100 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ·
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·718 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 71e ANNEE — N° 18.718

Ա. ԺԻՒՓԷԻ Բ. ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՌԱՆՑ ՓՈՓՈԽՈՒԹԵԱՆ

ՈՒԹ ԿԻՆԵՐ ՃԱՄԲՈՒ ԿԸ ԴՐՈՒԻՆ

Նոյեմբեր 7-ին, Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան տարեդարձի օրը, պահ մը կարծուեցաւ որ Ա· Ժիւփէ ալ իր նոյեմբերեան յեղափոխութիւնը պիտի ընէ, երբ ժամը 12-ին յայտարարուեցաւ թէ իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուցած է նախագահին, որ կրկին զինքը նախարարապետ կը նշանակէր: Քանի մը ժամ ետք պիտի հաղորդուէր նոր կառավարութեան կազմը եւ այն տպաւորութիւնը կար որ հիմնական փոփոխութիւններ պիտի կատարուին, ծանր զլուխներ, ճեռնհաս եւ հեղինակաւոր անձեր պիտի գան տեղն առնելու անոնց որոնք վեց ամիս է բոլոր յուսախաբութիւններու տպրակը լեցուցին յորդելու աստիճան: Արդարեւ, երեւոյթը աննախընթաց էր: Կառավարութիւն մը կը հրաժարէր այն պահուն երբ պիւտճէի շուրջ վիճարկում կայ Ազգ· Ժողովի մէջ եւ իր կեանքն ալ հազիւ վեցամսեայ է: Նման բան չէր պատահած Ե· Հանրապետութեան օրով: Նոյն իրիկուն, սակայն, լուր մուկ մը պիտի ծնէր քանի որ գըլխաւոր նախարարութիւններուն գլուխը կը մնային անոնք որոնք հոն էին արդէն եւ իրենց գործունէութիւնն ալ մասնաւոր խանդավառութիւն մը չէր ստեղծած: Ճամբու կը դրուէին 13 նախարարներ, որոնց ութը՝ կիներ ու կառավարութեան մէջ կը մնային միայն 4 կիներ: Կուգային չորս նորեր, մկրտուած «պալատիրիէն»: Անոնք են Ֆրանք Պորոթրա որ կը դառնայ Ճարտարարուեստի, Թղթատարի, Հեռահաղորդումներու նախարար, Տոմինիք Փերպէն կը ստանձնէ Հանրային պաշտօնատարութիւնը, պետութեան բարենորոգումը եւ ապակեդրոնացումը, Ալէն Լամասուռ կը դառնայ Պիւտճէի պատուիրակ - նախարար, հուսկ՝ Մարսէյլի քաղաքապետը՝ Ժան - Գլօտ Կօտէն կը ստանայ Հողամասի կարգաւորման, քաղաքի եւ համարկումի նախարարութիւնը: Մեկնողներն են՝ Էլիզապէթ Հիւպէր (Առողջապահութիւն եւ հիւանդութեան ապահովագրութիւն) ինչ որ անակնկալ մը չէ: Ինք է որ անժամանակ յայտարարած էր որ հիւանդանոցի հիւանդի օրական բաժինը 55 Ֆր·էն պիտի անցնի 70 Ֆր·ի: Իրեն կ'ընկերանան եօթը ուրիշ կիներ ինչպէս՝ Գոլէթ Գոտաչիոնի (Սերունդներու միջեւ զօրակցութիւն), Ֆրանսուազ տը Փանաֆիէօ (Զբօսաշրջիկութիւն), Ֆրանսուազ տը Վէյրինաս (Պայքար դուրս ձգելու դէմ), Ֆրանսուազ Հոսթալիէ (Դպրոցական ուսում), Քրիսթին Շովէ (Արտաքին առեւտուր), Նիքոլ Ամըլին (Ապակեդրոնացում), Էլիզապէթ Տիւֆուռ (Հետազօտութիւն): Ճամբու դըրուած են նաեւ Ֆրանսուա Պարուէն (Կառավարութեան բանբեր), Ժան Փուէշ (Հանրային պաշտօնատարութիւն), Գլօտ Կօկէն (Պետութեան բարենորոգում), Ռեմոն - Մաքս Օպէր (Գիւղական զարգացում), Ժան տը Պուասիւ (Բարձրագոյն ուսում):

Ուրեմն ի՞նչ փոխուեցաւ, երբ նոյն մարդիկը կը մնան կենսական նախարարութիւններու գլուխը, ինչպէս Ներքին (Ժ· Լ· Տըպրէ), Արդարութիւն (Ժ· Թուպոն), Կրթութիւն (Ֆր· Պայրու), Արտաքին (Հերվէ տը Շարէթ), Պաշտպանութիւն (Միյոն), Տնտեսութիւն (Արթիւի): Գըլխաւոր փոփոխութիւնը կը վերաբերի երկու կէտի՝ քանակի նուազում (32 նախարար և էնթանախարար 45ի տեղ), այսինքն սեղմ դահլիճ մըն է այլեւս, երկրորդ կէտն ալ կը վերաբերի կիներու, ըստ երեւոյթին Շիրաք եւ Ժիւփէ խորհեցան թէ իրենց անժողովրդականութեան պատասխանատու կիներն են, որոնք ի դէպ, բացի Էլիզապէթ Հիւպէրէ կարեւոր նախարարութիւն ալ չունէին: Խորքին մէջ, Շիրաք եւ Ժիւփէ ճեռնհաս կիներ չէին ընտրած, զոհ ընտրապայքարի շրջանի աժան եւ առատ խոստումներու: Ներկայ կառավարութիւնը ունի 16 նախարար միայն, մնացեալ 16-ն ալ պատուիրակ - նախարար եւ էնթանախարարներ են: Այս սեղմ կազմով է որ Ժիւփէ պիտի ընէ ինչ որ 6 ամիս է չըրաւ՝ վերականգնել երկրին տնտեսական եւ ընկերային վիճակը: Պիտի կիրարկէ Շիրաքի յայտարարած խստակեցութեան քաղաքականութիւնը, որովհետեւ, ըստ իր նոյն իրիկուան յայտարարութեան՝ ինչ որ կը պակսի տրամադրութիւնն է: Երկու տարիէն, ան ալ ներկայ պիտի ըլլայ, մինչ այդ իր կառավարութիւնը չորս կենսական եւ առանձնաշնորհեալ հարցերով պիտի զբաղի՝ Ընկերային ապահովութեան բարենորոգում, Պետութեան բարենորոգում եւ Պետութեան ծախքերու նուազում, տուրքերու բարենորոգում, հուսկ՝ քաղաքի համարկումի անհրաժեշտ քաղաքականութիւնը:

Յատկանշական է որ գեր - նախարարութեան մը գլուխն է այլեւս Ժագ Պառօ Աշխատանքի կողքին պատասխանատուութիւն ունենալով նաեւ Ընկերային հարցերու:

Ընդհ· տպաւորութիւնը, բացի ԷՌ - Փէ - ԷՌ-ի շիրաքեան թեւէն, բացասական է: Ընդդիմութիւնը, արդարօրէն, կը նկատէ որ ձախողութեան մը հաստատումն է եւ փոփոխութիւնն ալ պարզ լիֆթինկ մըն է: Կը մնայ սպասել ու տեսնել, բայց, կատարուածը մեծ յոյսեր չի ներշնչեր: Աւելին, կը թուի որ թեքնոքրաթներու այս խմբակը ոչ մէկ կապ ունի ժողովուրդին հետ, որու հոգերն ալ չի կրնար հասկընալ եւ լուծել, կարենալ դարմանելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՕՐԱԹԵՐԹԵՐՈՒ մեծ մասը (Ֆիկառօ, Լիպերասիոն, Իւմանիթէ, Ֆրանս-Սուար եւլն· եւլն·) լոյս չտեսան Նոյեմբեր 8-ին, գործադուլի հետեւանքով: Միայն Փարիզիէնը եւ Էքիփը կարելի էր գտնել:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ Ա· կայանի տնօրէն-նախագահը՝ Փաթրիք Լը Լէ դիպահ էր Նոյեմբեր 7-ին, իբրեւ հետեւանք կաշառակերութեան հարցի մը: Մեղադրանքն այն է որ 10 միլիոն Ֆր· տուեր է Ֆրանսական բախտախաղերու այն ատենուան նախագահ՝ Ժերար Գոլէի, 1990-ին, ապահովելու համար լոթոյի արդիւնքներու սփռումին մենաշնորհը: Հարցը երեւան հանած է Գոլէի նախկին բարեկամուհին, 1994-ին: Միթերանի երբեմնի պաշտպանեալը՝ Լը Լէ, 53 տարեկան կաթողիկէ Պըրըթոն մըն է, նաեւ ազատ որմնադիր, որ վարպետ մը կը նկատուի ազդեցութիւն բանեցնելու մարզին մէջ:

ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ կեդրոնը, կրկին ծանր միջադէպեր տեղի ունեցած են Նոյեմբեր 7-ի իրիկունը,, երբ երիտասարդներ յարձակած են ոստիկանական ուժերու վըրայ: Այս վերջիններն ալ հակազդած են արտասուաբեր ձեռնառումբերով եւ լախտերով, մինչ երիտասարդներն ալ կառքեր ու ցուցափեղկեր կրակի կուտային կամ կը կոտրէին ու թալլէին:

ԼԻԼ ընտրուեցաւ Լիոնի տեղ 2004-ի Ողիմպիականներուն համար, ինչ որ մեծ ուրախութիւն պատճառեց քաղաքապետին՝ Փիէր Մօռուայի: Այժմ Լիլ մրցակցութեան մէջ է շուրջ 10-12 միջազգային քաղաքներու հետ: 12-ի դէմ 15 ձայնով է որ ողիմպիական Ֆրանսական Կոմիտէն Լիլի նախընտրութիւն տուաւ:

ՓԱՐԻԶ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ ՄԻՇԷԼ ՊԱՌՆԻԷԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Եւրոպական հարցերու նախարար Մ· Պառնիէ Նոյեմբեր 3 - 4-ին երկօրեայ այցով մը Երեւան գտնուած է Ֆրանսայի դեսպանատան բացումին առթիւ: Այս այցելութեան եւ երեւանեան իր հանդիպումներուն տեղեակ պահելու համար հայ մամուլը, նախարարը մամուլի ասուլիս մը կազմակերպած էր Նոյեմբեր 7, Երեքշաբթի առաւօտ:

Ան ըսաւ թէ հազիւ վեցամսեայ նախարարութեան իր շրջանին Եւրոպայի շըրջանակէն դուրս առաջին այցերէն մէկն էր Երեւանը: Դեսպանատան բացումին հետ ազդակ մը եղած էր Ֆրանքօ-հայկական յարաբերութիւններու դարաւոր աւանդութիւնը, յետոյ երկրաշարժին առթիւ ցոյց տրուած զօրակցութիւնը, եւայլն: Ինք հետաքրքրուած էր նաեւ Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցին շինութեամբ որուն համար մէկ միլիոն Ֆրանքի յաւելեալ յատկացում մըն ալ ապահոված էր:

Նախարար Պառնիէ Երեւանի մէջ հանդիպում ունեցած էր նախագահ Լ· Տէր - Պետրոսեանի, վարչապետ Հ· Բագրատեանի, Արտաքին նախարար Վ· Փափազեանի, Ազգ· Ժողովի նախագահ Բ· Արարքցեանի եւ Գարեգին Ա·ի հետ: Բոլոր այս հանդիպումներուն գլխաւոր նիւթը եղած էր շրջանի կայունութեան պահպանումը: Այս առումով, նախարարը այն համոզումը ունեցած էր որ Հայաստանի կողմէ կար բարիդրացնութեան եւ քաղաքական լուծում մը գտնելու տրամադրութիւնը: Մ· Պառնիէ ըսաւ որ վերջնական լուծումի մը համար իրենք առաջնահերթ կը նկատեն պետութիւններու հողային ամբողջականութիւնը եւ Ղարաբաղի Հայերուն ապահովութեան միջազգային երաշխաւորումը: Նախարարը ծանրացաւ նաեւ Հայաստանի ռազմավարական դիրքին կարեւորութեան վրայ որ կեդրոնական դեր կը խաղայ շրջանի կայունութեան հարցին մէջ: Այս հանգամանքն էր հաւանաբար պատճառներէն մէկը որ մինչեւ տարեվերջ Հայաստան յատուկ հրաւիրեալի օրինավիճակ պիտի ունենար Եւրոպայի միութեան մէջ:

Նախարարին այցելութեան ընթացքին նիւթ եղած էր Ֆրանսախօս երկիր նկատուելու Հայաստանի դիմումը որ կրկին քըննութեան առարկայ պիտի ըլլար: Ֆրանսական պատուիրակութեան այցելութեան օրերուն երկու համաձայնագիր ալ ստորագրուած էր երկու երկիրներուն միջեւ· առաջինը կը վերաբերէր ներդրումներ քաջալերելու, քանի որ՝ ամէնէն կարեւորը երկրին տնտեսական վերականգնումն էր, իսկ երկրորդը՝ մշակութային, թէքնիք եւ գիտական համագործակցութեան:

Մ· Պառնիէի մամուլի ասուլիսին մէջ յատուկ տեղ մը գրաւեց Մեծամօրի ատոմակայանը: Ինք մտավախութիւններ ունէր կազմածներու, սարքաւորումներու ապահովութեան մասին· բայց ըսաւ նաեւ թէ կարելի չէ միայն ազդարարութիւններ ուղղել Հայաստանի, կամ դաս տալ, այլ պէտք է հասկնալ ու բացատրել ուժանիւթի անոր ծանր կացութիւնը: Ինք զօրծակցելու Ֆրանսայի տրամադրութիւնը փոխանցած էր Երեւանի, քանի որ հիւլէական ապահովութեան մարզին մէջ Ֆրանսա ամէնէն երկար փորձառութեան տէր երկիրն էր:

Աթոմակայանին առընչութեամբ կար նաեւ թափօններու հարցը. դանոնք չոր պահեստի վերածելու գործատան մը ծըրագիրը խնդրոյ առարկայ եղած էր ու Ֆրանսա առնուազն 15 միլիոն Ֆրանքով պիտի մասնակցէր անոր կառուցումին:

Նախարարը իր զեկուցումէն ետք պատասխանեց շուրջ տասնեակ մը լրագրողներու հարցումներուն որոնք գլխաւորաբար կը վերաբերէին Ղարաբաղի հարցին, աթոմակայանին, երկկողմանի գործակցութեան, Գիւմրիի Ֆրանսական դպրոցին շինարարութեան զոր չափազանց երկարած կը նկատէր Մ· Պառնիէ եւ հրահանգած էր որ յապաղումին մասին տեղեկագիր մը պատրաստուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՄԷՋ

Թուրք մտաւորական Թանէր Աքչամ որ ծանօթ է հայկական ցեղասպանութեան մասին իր հեղինակութիւններով, Նոյեմբեր 1-ին նոյն նիւթին մասին դասախօսած է Անգարայի Հաճէթթէփէ համալսարանին մէջ: «Թուրք ազգային ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» խորագրուած անոր դասախօսութեան ընթացք տուած է նոյն համալսարանին պատմութեան բաժինին մէջ ուսանողներու կողմէ վերջերս հիմնուած ակումբը: Անոր վարիչները նկատի ունենալով որ դասախօսներու մեծ մասը Թուրք պետութեան «պաշտօնական թէզ»ին պաշտպան փաստաբաններ են, կը փափաքին ոչ - պաշտօնական թէզերու ալ ծանօթանալ ու գնահատելով հայկական հարցին խնդրայարոյց բնոյթը, կ'որոշեն դասախօսութիւններու շարքին առաջինը անոր յատկացնել ու կը հրաւիրեն Թ· Աքչամը:

Դասախօսներու կազմը որ մեծ մասով աջակողմեան եւ ազգայնամոլ տարրերէ կը բաղկանայ, կ'որոշէ ներկայ չըլլալ ձեռնարկին: Այսուհանդերձ, 400 հոգինոց սրահը նեղ կուգայ ուսանողներու բազմութեան: Դուրսը մնացողներ կ'ըլլան:

Թ· Աքչամ շատ նման մէկ տարբերակը կը ներկայացնէ Ապրիլին Երեւանի մէջ Եղեռնի 80-ամեակի գիտաժողովին ըրած դասախօսութեան: Կը խօսի Թուրք պատմագրական պատերազմի կարգ մը փաստերուն մասին որոնք իբրեւ Հայերու ջարդարար ու կողոպտիչ դատական հետապնդումի ենթարկուած էին ու առկէ խուսափելու համար միացան քեմալական շարժումին: Այս վերջին կէտը փոխանակ որպէս ստոյգ իրողութիւն ներկայացնելու, Թ· Աքչամ կուտայ որպէս գոյութիւն ունեցող պնդումներ: Ապա կը խօսի ծրագրուած նախճիրի իր վարկածին մասին, միշտ խուսափելով խարանիչ ածականներէ:

Աւարտին շուրջ ժամ մը կը յատկացուի հարցումներու որոնք վիճարկումներու պատճառ կ'ըլլան: Այս մասին մէջ ուշադրութիւն կը գրաւէ սպայ - ուսանող մը որ յամառօրէն կը պնդէ Թուրք պաշտօնական թէզին վրայ, ըսելով թէ Հայերը բնաջնջելու որոշում չկար, այլ բնական էր երեւոյթը երբ խնդրոյ առարկայ էր նեղը մնացած ազգի մը պարագան: Ան կը գանգատի որ Աքչամ Հայերը շատ անմեղ ցոյց կուտայ, մինչդեռ անոնք ոչ միայն ահաբեկիչներ են, այլ նաեւ թիկունքէն հարուածած են Թուրքերը, եւայլն: Նոյնքան ուշագրաւ կ'ըլլայ այս մէկուն հակադրուելու համարձակութիւնը այլ ուսանողներու որոնք Աքչամի տեսակէտը կը պաշտպանեն: Այդ ընթացքին անակընկալ ու զարմանք պատճառող ելոյթ մը կ'ունենայ արդուինցի ուսանող մը որ խիզախօրէն կը ծանրանայ պաշտօնական տեսակէտը պաշտպանողներու դէմ: Ոտքի ելլելով բարձրաձայն կը գոչէ· «Ես Հայ եմ, իմ ամբողջ գերդաստանս կոտորեցին» ու յուզումնալի փոքր ելոյթ մը կ'ունենայ:

Աքչամ կը շեշտէ իր մօտեցումը թէ այս նիւթը պէտք չէ գաղափարախօսական մեղադրանքներու մակարդակին գեղչուի, այլ ձեռք առնուի ու մշակուի համալսարանի մը հովանիին տակ, հանդարտութեամբ ու ստոյգ գիտելիքներու վրայ հիմնուած:

Դասախօսութեան աւարտին կազմակերպիչ խումբը գոհունակութիւն կը յայտնէ ձեռք ձգուած յաջողութեան համար, իսկ շատեր կը շարունակեն նիւթին մասին զրուցել Թ· Աքչամի հետ:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԶՈՀ

ԲԱԳՐԱՏ ԱՐՔ. ՎԱՐԴԱԶԱՐԵԱՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

- Տուէք կոնկրետ ցուցմունքներ, ի՞նչ հրահանգներ ունէիք դուք հայկական եկեղեցու ճակատագրի մասին:

- *Արքեպիսկոպոսներ Մեսրոպի, Գէորգ Զօրեքչեանի, Արսէն Կլեթչեանի, իսկ երբեմն եւ կաթողիկոսի հետ տարբեր ժամանակներում զրոյցների ժամանակ, մենք գտնում էինք, որ խորհրդային իշխանութիւնն անկասկած կամաց-կամաց կը վերացնի բոլոր եկեղեցիները Խորհրդային Միութիւնում: Այսպէս, կաթողիկոսի հետ մի զրոյցի ժամանակ այդ հարցի կապակցութեամբ, վերոյիշեալ անձանց ներկայութեամբ ես ուղղակի յայտարարեցի կաթողիկոսին, որ դուք կը լինէք Խորհրդային Միութեան վերջին կաթողիկոսը: Այդ կապակցութեամբ մեր մէջ զրոյց էր ընթանում հայ կաթողիկոսութեան գահի մասին եւ եկանք հաստատ համոզմունքի, որ Էջմիածնում կաթողիկոսութեան վերացումից յետոյ, Հայերը արտասահմանում կ'ընտրեն նոր կաթողիկոս, ընդ որում, իմ ու Մեսրոպի կարծիքով, ասում էինք, որ կաթողիկոսի արժանի թեկնածուն արքեպիսկոպոս Մեսրոպ Նշանեանն է - մերը Երուսաղէմում:*

- Տուէք ցուցմունքներ ձեր ազգայնական արտայայտութիւնների մասին:

- *Ես միանգամից յիշողութեանս մէջ չեմ կարող վերականգնել մեր բոլոր ազգայնամոլական զրոյցները, ի վիճակի չեմ. մօտաւորապէս Հայաստանի հարցում մենք միաբանութեան բոլոր անդամներս այն կարծիքին էինք, որ Հայաստանի սահմանները չափազանց սեղմուած են: Խօսում էինք այն մասին, որ Լեռնային Ղարաբաղը ունի մօտ 150 հազար բնակիչ, բայց այն ինքնավար մարզ է, այն էլ Ադրբեջանի ենթակայութեան տակ, իսկ Նախիջեւանի երկրամասը համարւում է Ինքնավար Հանրապետութիւն, ունի իր ԿԳԿ-ն, ժողկոմխորհուրդը, երբ նրան բնակչութիւնը մօտ 100 հազար է: Մենք գտնում էինք, որ լաւ կը լինէր Խորհրդային Հայաստանին միացնէին Լեռնային Ղարաբաղը, Նախիջեւանի երկրամասը եւ Ախալցխան:*

Մենք խօսում էինք նաեւ այն մասին, որ Հայաստանը Անդրֆեդերացիայի կազմում այնքան էլ ինքնուրոյն չէ:

- Ի՞նչ խօսակցութիւններ են եղել Ձեր մէջ Գարեգին Յովսէփեանի արտասահման մեկնելու մասին:

- *Խորէն կաթողիկոսը միշտ այն համոզմունքն ունէր, որ Գարեգինը կը վերադառնայ եւ կը կատարի իր առաքելութիւնը: Բայց Գարեգինը թոյլ տուեց մի քանի սխալներ իր աշխատանքում: Նա կոմպրոմիսի գնաց դաշնակների հետ: Յետոյ, վերջերս կաթողիկոսը ստացաւ արտասահմանեան թերթերից կտրուած նօթեր, որտեղ դաշնակները գրում էին հոգեւորականների նկատմամբ ձերբակալութիւնների, բռնութիւնների մասին: Այնտեղ յայտնւում էր, որ ձերբակալուել է հայկական եկեղեցու գլխաւորը 20 հոգեւորականների հետ: Ելնելով այդ թերթերի տեղեկութիւններից Մեսրոպ արքեպիսկոպոսի հետ կարծիք յայտնեցինք, որ Գարեգինը այլեւս չի վերադառնայ այստեղ:*

***

Միւս եւ վերջին հարցաքննութիւնը, որը տարօրինակ ձեւով թուագրուած է 1938 թ. Փետրուարի 1, արդէն ցոյց է տալիս, որ Բագրատ արքեպիսկոպոսին քննութիւնը կարողացել է «կոտրել»: Ինչ-եւիցէ, այստեղ քննողի «օգնութեամբ» առաւել մանրամասն տուեալներ են հաղորդւում իր եւ այլ եկեղեցականների տարբեր բնոյթի հակախօսակցութիւնների մասին, սակայն օրինականութեան առումով, քննիչը միեւնոյն է, չի հասնում իր նպատակին:

Ուշագրաւ է տուեալ հարցաքննութեան հետեւեալ հատուածը.

- Տուէք ցուցմունքներ կաթողիկոս Խորէնի, ձեր եւ էջմիածնի միւս հոգեւոր կուլտի ծառայողների հակախորհրդային աշխատանքի մասին:

- *Էջմիածնի վանքի անդամների մէջ շրջող խօսակցութիւններից ինձ յայտնի է դարձել, որ կաթողիկոս Խորէն Մուրադբեկեանը, նախկինում լինելով դեռ վարդապետ, յարել է, ցաւել է «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեանը:*

1919 թ. Խորէն կաթողիկոսը (այն ժամանակ եպիսկոպոսի կոչումով), որպէս հեղինակաւոր եւ ազդեցիկ մարդ, դաշնակների յայտնի պրեմիեր-մինիստր Քաջազնունի Ռուբէնի կողմից, որի հետ շատ մօտ յարաբերութիւնների մէջ է եղել, գործուղուել է արտասահման՝ Եւրոպա եւ Ամերիկա, միջոցներ հաւաքելու դաշնակցական Հայաստանի համար: Հէնց իր, կաթողիկոսի խօսքերով, նրանք հաւաքել են խոշոր գումար, թողել են ըմբռնք ամերիկեան բանկում, որպէս աւանդ (կարծես թէ 400 հազար տոլար): Այս գումարները նրանք Հայաստան տեղափոխել չկարողացան, քանի որ դաշնակների վիճակը կայուն չէր, բոլշեւիկների կողմից վտանգ կար: Այդ գումարները, յետագայում՝ օգտագործեցին դաշնակները, որպէս դրամատէրեր:

Ցիշում եմ, ինձ յայտնի դարձաւ, որ Խորէնը սերտ կապեր ունէր խոշոր դաշնակցական Տիգրան Սիրեկանեանի հետ, ուրիշների մասին չգիտեմ:

Նրա գործողութիւնների եւ տրամադրութիւնների մէջ ոչ մի հակախորհրդային բան երբեք չեմ նկատել, բացի այն ընդհանուր զրոյցները, որոնք վարուել են նրա ներկայութեամբ:

- Դուք կանխամտածուած թաքցնում էք քննութիւնից կաթողիկոսի հակախորհրդային գործունէութիւնն ու տրամադրութիւնները: Տուէք ցուցմունքներ միաբանութեան միւս անդամների հակախորհրդային տրամադրութիւնների եւ աշխատանքների մասին:

- *Արքեպիսկոպոս Մեսրոպ Տէր-Մովսէսեանի (Մաշխաթոս) մասին ինձ յայտնի դարձաւ, որ նա լինելով Թիֆլիսի թեմի առաջնորդ 1914 թ. 15 թ. եւ 16 թ. Ազգային բիւրոյի (Անդրկովկասի) պատուաւոր նախագահը, մասնակցութիւն է ցոյց տուել ազգային կամաւորական ջոկատների կազմաւորմանը: Ինձ յատակ յայտնի է, որ նա «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան անդամ չի եղել, իսկ նրա տրամադրութիւնից ու գործողութիւններից երեւում է, որ հակադաշնակ է, ուստի տեղեկութիւններ նրա մասին չգիտեմ:*

Արքեպիսկոպոս Արսէն Կլեթչեանի մասին ինձ յայտնի է, որ նա դեռ վարդապետ եղած ժամանակ ցաւել է «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեանը: Դաշնակցութեան կառավարման ժամանակ 1919/20 թթ. եղել է դաշնակցական դատախազ, բայց Արսէնը բացայայտ յայտարարում է, որ նա այդ ծառայութիւնը իր կամքից անկախ է կրել, որ ինքը երբեք չի ցաւել դաշնակներին:

Արտասահմանում դաշնակները իրենց թերթերում արքեպիսկոպոս Մեսրոպ Մովսէսեանին եւ Արսէն Կլեթչեանին անուանում են խորհրդային իշխանութեան գործակալներ:

Միաբանութեան միւս անդամների մասին ոչ մի քաղաքական բնոյթի լուրջ տեղեկութիւն յայտնի չէ:

***

Ինչպէս նկատելի է, հարցաքննութիւնների ժամանակ Բագրատ արքեպիսկոպոսը ամէն կերպ ձգտել է ներկայացնել կաթողիկոսի եւ միաբանութեան անդամների մինչեւ խորհրդային կարգերի հաստատումը ամէնքին քաջ յայտնի տեղեկութիւնները, հաւանաբար միամտաբար կարծելով, որ դրանով վնաս չի հասցնի նրանց: Իսկ յետագայ շրջանի տեղեկութիւններում միշտ շեշտադրում է, որ նրանք 1920-ից յետոյ, որեւէ հակագործունէութիւն չեն վարել եւ նոյնիսկ դրսում համարւում են խորհրդային իշխանութիւնների գործակալներ: Բայց բռնութիւնների մեքենան գործում էր եւ ոչ մի կերպ այն կանգնեցնել հնարաւոր չէր: Ձերբակալման պահից, անկախ քննութեան ընթացքից, դատապարտուած էր նաեւ Բագրատ արքեպիսկոպոսը:

Ահա տխրահռչակ Հայկական ԽՍՀ ՆԳԺԿ «Եռեակի» 1938 թ. Փետրուարի 28-ի խորհրդակցութեան վերջնագիրը. -

«ԼՍԵՑԻՆ՝

Հայկ. ԽՍՀ ՆԳԺԿ ՊԱՎ 4 բաժնի գործը հ. 4593, Վարդազարեան Բագրատ Պօղոսի, 1869 թ. ծ., բն. գ. Վաղարշապատում նոյն շրջանի, արքեպիսկոպոս:

Մեղադրանքով՝

Մեղադրւում է այն բանում, որ լինելով հ/խ տրամադրուած տարր, պտտւում էր էջմիածնի վանքի հոգեւորականների շրջանակներում, պարբերաբար վարում էր հ/խ ազգ. ագիտացիա եւ ունէր հ/հ արտայայտութիւններ հասցէագրուած կուսակցութեանը եւ կառավարութեանը:

ՈՐՈՇԵՑԻՆ՝

Բագրատ Պօղոսի Վարդազարեանին ԳՆԴԱԿԱՀԱՐԵԼ, անձամբ իրեն պատկանող իրերը բռնագրաւել»:

Գործում բացակայում է տեղեկութիւն՝ պատիժն ի կատար ածելու մասին: 1958 թ. Օգոստոսի 2-ին ՀԽՍՀ Գերագոյն դատարանի քննչական գործերի դատական կոլեգիայի որոշմամբ Եռեակի վերոյիշեալ որոշումը բեկանուել է եւ գործը վարոյթում կարճուել՝ յանցանքը ապացուցուած չլինելու պատճառով: Տուեալ որոշման մէջ մասնաւորապէս նշւում է՝

«Գործի մէջ չկայ որեւէ ապացոյց Վարդազարեանի հակախորհրդային արարքի մասին: Գործին կցուած Մուրադբեկեան Լեւոնի ցուցմունքի պատճէնն այն մասին, որ նա յանախակի եղել է իր եղբօր՝ կաթողիկոս Խորէնի տանը, որտեղ նրա համախոհների հետ ունեցել է հակախորհրդային նացիոնալիստական բնոյթի զրոյցներ՝ այդ ցուցմունքը իրականութեանը չի համապատասխանում, քանի որ ըստ տուգման նիւթերով պարզուած է, որ Մուրադբեկեան Խորէնը (կաթողիկոս) եւ նրա համախոհները քրէական պատասխանատուութեան չեն ենթարկուել: Իսկ՝ Մուրադբեկեան Լեւոնը քրէական պատասխանատուութեան է կանչուած անհիմն...

Այսպիսով, գործի ամբողջական տուեալներով Վարդազարեանին առաջադրուած մեղադրանքը ապացուցուած համարել չի կարելի...»:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՇՈՒԿԱՅ ՄԸ

Միացեալ - Նահանգներու մէջ կեանքի ապահովագրութեան պայմանագրութիւններուն առընչուած շահու նոր մարզ մը բացուած է կարգ մը ընկերութիւններու համար: Այս վերջիններուն թիւը 60-էն աւելի է այսօր: Անոնք գործ կ'ունենան անբուժելի հիւանդութեան մը վերջին հանգրուանին հասած ծանր հիւանդներու հետ: Այս վերջինները յատուկ հետաքրքրութեան առարկան կ'ըլլան այդ ընկերութիւններուն, կեանքի ապահովագրութեան իրենց պայմանագիրներով: Ցատկապէս այն հիւանդները որոնք նիւթական նեղութիւններ, պարտքեր ունին, լաւագոյն թեկնածուներն են: Այդ ընկերութիւնները կը գնեն հիւանդին կեանքի ապահովութեան պայմանագիրը, յետ մահու անոր ընտանիքին մնալիք գումարէն որոշ զեղչով մը: Հետաքրքրութեան առարկայ են մասնաւորաբար սիտայէ, քաղցկեղէ վարակուածները: Անցեալ տարի այս կարգի հիւանդներէ շուրջ 300 միլիոն տոլարի կեանքի ապահովագրութիւն գնած են այդ ընկերութիւնները: Անոնց մէկ մասը այդ գործողութիւնը կ'ընէ օրէնք ու կանոն յարգելով, բայց կան ընկերութիւններ ալ որոնք օգտուելով նման գործառնութիւններու վերաբերեալ օրէնքներու անկատարութենէն, կը ջանան բազմապատկել իրենց շահը:

Ընդհանուր կանոնը այն է որ կեանքի սահմանափակ հեռանկարով - երկու տարի կամ նուազ - հիւանդ մը այս մարզին մէջ մասնագիտացած ընկերութենէ մը որոշ գումար մը առնելով կը հրաժարի կեանքի ապահովագրութեան իր պայմանագրութենէն: Սովորաբար, պայմանագրով նախատեսուած գումարին 60 - 80%-ին կը համապատասխանէ գանձուած գումարը: Ան այնքան կ'աւելնայ, որքան հիւանդին մնացած ապրելու ժամանակը կարճ ըլլայ: Ընկերութիւնը կը շարունակէ պայմանագրութեան ամսավճարները ընել ու ապահովագրեալին մահէն ետք կը գանձէ լման գումարը:

Այս առուծախին մղիչը կ'ըլլան մեծ մասով հիւանդութեան պատճառով խանգարուած ընտանեկան պիւտճէն ու ապագայի անստուգութիւնները:

Այս գործին լծուած ընկերութիւններու բազմացումը մրցակցութիւն մը ստեղծած է ու պատճառ եղած վճարումներու յաւելումին: Չորս տարի առաջ, երբ մէկը հազիւ տարի մը ունէր ապրելու, վաճառելով կեանքի իր ապահովագրութիւնը, նշուած գումարին միայն 60-ը կրնար ստանալ:

Մրցակցութեան հետ կան նաեւ դատական հետապնդումի առաջնորդող պարագաներ: 1994-ին Նիւ - Եորքի մէջ սիտայէ վարակուած հիւանդ մը 700 հազար տոլարի իր պայմանագիրը վաճառած է այս կարգի ընկերութեան մը 420 հազարի: Միջոց մը ետք անդրադարձած է որ գնորդ ընկերութիւնը ուրիշ ընկերութեան մը ծախած է զայն 518 հազարի...: Երբ մրցակցութիւն չկայ, գնելու առաջարկները շատ փայլուն չեն ըլլար: Եւ պայմանագրի տէրերը օգտուելով այս հրապարակին մրցակցութենէն, կրնան մինչեւ 10%-ի տարբերութիւն մը ձեռք ձգել, ինչ որ 200 հազար տոլարի վրայ 20 հազար կ'ընէ:

Շահու այս նոր մարզը, որքան ալ տարօրինակ թուի, օրէ օր կ'ընդլայնէ իր աշխատութեան սահմանները, ընդգրկելով օրինակ, առողջապահական չըջանակի պատասխանատուներ որոնք կրնան այսինչ ընկերութեան տեղեկացնել թեկնածու հիւանդի մը գոյութիւնը, եւայլն: Շատ հաւանական է որ այս կարգի «նորութիւն» մըն ալ չմնայ միայն Միացեալ-Նահանգներու սահմաններուն մէջ ու գործունէութեան իրերայաջորդ դաշտեր գըրաւէ դէպի արեւելք, արեւմուտք, հիւսիս եւ հարաւ:

ԲԱՂՀԱՆ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ՝ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԴԱՄԲԱՆԻՆ

Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի Նոյ. 1-ին եւս, խմբական ցոյց մը կազմակերպած էր Պանթէօ Փարիզէն գերեզմանատան ՀԲԸՄ.-ի հայ մտաւորականներու դամբանին: Քանի մը տասնեակ հոգիներու բազմութեան մը ներկայութեան նախ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, ապա տեղի ունեցան յարգանքի արտայայտութիւններ:

Նախ ուղերձ մը արտասանեց Ընկերակցութեան վարչութենէն Պր. Կարապետ Տաքէսեան, հարցականի ենթարկելով մտաւորականին ներկայի կեցուածքը, երբ երազները մեծ մասով մը իրականացած էին ու կը պարտադրուէին յետագային առընչուած «ի՞նչպէս»ներ:

Ֆրանսահայ մտաւորականներու յարգանք մատուցողներու մէջ այս տարի կը գտնուէին Հայաստանէն երկու անձնաւորութիւններ. Մատենադարանի տնօրէնը Սէն Արեւշատեան եւ Պետական պատկերասրահի տնօրէնը Շահէն Խաչատրեան: Անոնք եւս ոգեկոչումի արտայայտութիւններ ունեցան: Ս. Արեւշատեան անդրադարձաւ Սփիւռքի մէջ հայ մտաւորական կեանքը կենդանի պահելու առաքելութեան, անոր լծուած անուններու կատարած կարեւոր գործին: Իսկ Շ. Խաչատրեան ծանրացաւ շարունակականութեան, հեռացողներուն հերթը ստանձնելու կարեւորութեան վրայ որ առիթ պիտի տար յաջորդական սերունդներու երթը լուսաւորելու:

Պանթէօյի գերեզմանատան հայ մտաւորականներու դամբանը իր պարփակած շուրջ երեք տասնեակ անուններով որոնց մէջ են Արամ Անտոնեան, Լեւոն Փաշալեան, Արշակ Չօպանեան, Ահարոն Տատուրեան, Գրիգոր Ճիզմէճեան, Անդրանիկ Ծառուկեան եւ ուրիշներ, ամէն տարուան աւանդական դարձած այս այցով կ'ըլլայ խորհրդանշական հասցէ մը բոլոր անոնց համար որոնք յարգանքի տուրք մը կ'ուզեն մատուցանել հայ մտքի մշակներուն:

ՁԱՅՆԵՐ
ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 64-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Հոկտեմբեր 29-ին հանդիսաւոր արարողութեամբ տօնուեցաւ Մարսէյլի Սուրբ Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Օծման եւ Անուանակոչութեան 64-րդ տարեդարձը:

Ամէն տարի Մայր Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առթիւ, եկեղեցւոյ վարչութիւնը կը ջանայ հրաւիրել տարբեր երկրէ բարձրաստիճան հոգեւորական մը: Շնորհիւ այս սովորութեան, այս տարի արժանի եղանք վայելելու ներկայութիւնը Կ. Պոլսոյ Պատրիարքական Փոխանորդ Շահան Արքեպիսկոպոս Սվաճեանի:

Շահան Արք. Սվաճեան Ուրբաթ գիշեր ժամանած ըլլալով քաղաքս, Շաբաթ երեկոյեան մուտք գործեց Ս. Թարգմանչած Մայր Եկեղեցիէն ներս Հրաշափառով շրջանի հոգեւոր դասու ամբողջական ներկայութեամբ զոր կը գլխաւորէր տեղւոյս առաջնորդի տեղապահ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան:

Կիրակմուտքի երեկոյեան ժամերգութեան յաջորդեց Թէյասեղան մը, ուր՝ հիւր հոգեւորականը ունեցաւ զանազան տեսակցութիւններ:

Կիրակի առաւօտ պատարագը մատուցանեց Շահան Արք. Սվաճեան, երգեցողութեամբ՝ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ըրլմազեանի, երգուեցաւ Կոմիտասեան քառաձայն պատարագ: Ս. Խորանին ծառայեցին հոգեւոր հովիւ՝ Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան եւ Մակար Քհնյ. Նաճարեան, ինչպէս նաեւ երիտասարդ դպիր եւ սարկաւագներ, զոյգ բուրվառ եւ քշոցներով:

Օրուան քարոզէն առաջ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեան կարդաց ցանկը Մայր Եկեղեցւոյ ի կեանս բարերարներուն, որոնց համար արեւշատութեան մաղթանք կատարուեցաւ պատարագի ընթացքին, ապա ներկայացուց հիւր Արքեպիսկոպոսը որ տուաւ իր քարոզը բնաբան առնելով.- Ետուր երկիւղած քոյ նշան. զի ապրեսցին յերեսաց աղեղան: Որպէս փրկեսցան սիրելիք քո. կեցո աջով քով եւ լուր մեզ: - Եւ շեշտեց կարեւորութիւնը կրօնի երեք վարդապետութեանց՝ ՀԱՒԱՏՔ, ՅՈՅՍ եւ ՍԷՐ:

Պատարագի վերջաւորութեան կատարուեցաւ հոգեհանգստեան պաշտօն Մայր Եկեղեցւոյ հանգուցեալ ծառայողներու եւ բարերարներու հոգւոց ի հանգիստ: Կրօնական դասը դուրս եկաւ եկեղեցիէն թափօրով:

Յաւարտ եկեղեցական արարողութիւններու Ա. Զրբաշեան հանդիսասրահին մէջ տեղի ունեցաւ Մայր Եկեղեցւոյ Տիկնանց յանձնախումբի կողմէ պատրաստուած ժողովրդական ճաշ, ուր՝ զբաղուած էին բոլոր սեղանները: Տէրունական աղօթքով բացուած աշխարհիկ հանդիսութեան առաջին արտասանողը եղաւ Օր. Հիլտա Դիւրաք որ արտասանեց Հիլտա Գալֆայեանէ -- Խօսք ընդ Աստուծոյ-ն, ապա բարի գալուստի խօսքեր արտասանեցին նախ՝ Տիկնանց յանձնախումբի ատենապետուհի Տիկին Ատրինէ Գաբրիէլեան եւ յետոյ վարչութեան անունով հոգաբարձու Պր. Սարգիս Տուրսունեան: Հանդիսութիւնը վարեց Պր. Խաչիկ Ըրլմազեան մերթ ընդ մերթ հրաւիրելով Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անդամ -- անդամուհիներէն, որոնցմէ Հռիփսիմէ Համբարձումեան արտասանեց Վահան Թէքէեանէն -- Հաշուեյարդար, -- Եւա Արթինեան մեներգեց՝ Հայրապետական Մաղթանք, Անդրանիկ Մինասեան - Յուշարձաններ--, իսկ հիւրաբար քաղաքս գտնուող Հայաստանցի Գագիկ Մուրատեան քամանչայով նուագեց Սայաթ Նովա եւ Կոմիտասէն կտորներ որու երգելով ընկերակցեցաւ Զաւէն Վրդ. Աւետիքեան:

Ճաշասեղանի նախագահութիւնը տրուած էր Պր. Արթագին Յակոբեանի, որու Շահան Արք.ի ձեռամբ յանձնուեցաւ վարչութեան կողմէ պատրաստուած յուշատախտակ մը իր Մայր Եկեղեցիէն ներս տարած երկար տարիներու նուիրական աշխատանքի իբր վարձատրանք: Պատուոյ գիր շնորհուեցաւ նաեւ կարգ մը վարչական անդամներու եւ Տիկնանց յանձնախումբի իրենց ազնիւ եւ անշահախնդիր ծառայութիւններու համար, որպէս երախտագիտութեան եւ շնորհակալութեան հարազատ արտայայտութիւն: Այս առթիւ Տարօն Եպիսկոպոս եւս շնորհաւորեց օրուան նախագահը եւ գործակիցները արտայայտելով խրախոյս յորդորներ:

Հուսկ Բանքը արտասանեց Շահան Արք. Սվաճեան. նախ տուաւ տեղեկութիւն Կ. Պոլսոյ հայ համայնքի մասին, ապա մատնանշեց Հայու ազնիւ եւ բարեպաշտ կերտուածքը որ զայն կը զանազանէ ուրիշ ազգերէ եւ ան ուր որ ալ ըլլայ կը համախմբուի իր եկեղեցւոյ շուրջ, ուղղեց կոչ մը՝ ապրելու միասնականութեամբ, համակամ եւ միաշունչ:

Երեկոյեան յառաջացած ժամերուն, ջերմ մթնոլորտի մէջ վերջ գտաւ հանդիսութիւնը:

***

Շահան Արք. Սվաճեան Շաբաթ կէսօր հիւրասիրուեցաւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան վարչութեան, իսկ Կիրակի գիշեր Ս. Խաչ Դպրեվանքի Միութեան անդամներու կողմէ: Երկուշաբթի առաւօտ մեկնեցաւ քաղաքէս դէպի Ս. Ռաֆայէլ, Գանն եւ Նիս:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 60-ԱՄԵԱԿԸ ՇԱՒԻԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 22-ի յետմիջօրէին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, տեղի ունեցաւ կրօնական Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը: Այս առթիւ, ըստ եկեղեցւոյ նոր կանոնագրութեան, վարչութեան մէկ երրորդը վերանորոգուեցաւ՝ չորս անդամներու ընտրութեամբ, հոգաբարձութեան այժմու կազմը հասցնելով 12-ի:

Սոյն հաւաքոյթին աւարտին, ներկայ բազմութիւնը բոլորուեցաւ Եկեղեցւոյ բակին մէջ բարձրացած Կոմիտասի կիսանդրիին առջեւ, պզտիկ յիշատակի արարողութեան մը համար: Ի դէպ, այդ օրը կը զուգադիպէր տարաբախտ վարդապետին մահուան 60-ամեակին, եւ Շաւիլի գաղութը, որ քանի մը տարի առաջ յաջողած էր Կոմիտասի անունով մկրտել տալ իր եկեղեցիին փողոցը, զետեղելով նաեւ անոր արձանը, չէր կրնար այս տխուր տարելիցը անտեսել:

Գաղութին հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեանի քանի մը խօսքերէն վերջ, ուր ան վերյիշեց մեծ վարդապետին վաստակը, ծաղկեփունջ մը զետեղուեցաւ անոր կիսանդրիին. ապա Տիկին Աստղիկ Տէտէեան երգեց անմահ «Քելէ քելէ»ն, յուզելով ներկաները: Միաբերան երգուած կոմիտասեան «Հայր Մեր»ով մը աւարտեցաւ յարգանքի կարճ բայց խորիմաստ այս արարողութիւնը:

Հ. Հ.

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՕԶՈՆԻ ԾԱԿԸ ԿԸ ՄԵԾՆԱՅ

Գուլպայի մը ծակին նման, օզոնի խաւին ծակը հետզհետէ կը մեծնայ, կ'ըսեն լաւատեղեակները: Օդերեւութաբանական համաշխարհային կազմակերպութիւնը ճշդած է թէ 1957-էն ի վեր 30-35 % նուազում կայ օզոնի խաւին վրայ. իսկ վերջին 12 ամիսներու նուազումը մրցանիշ հաստատած է: Օզոնի խաւը փճացնող կազերու աւելի քան 50%-ը 1991-ին արտադրուած է Միացեալ-Նահանգներու, նախկին Խորհրդային Միութեան, Ճափոնի եւ Պրազիլի կողմէ: Հարաւային բեւեռին վրայ ծակը 10 միլիոն քառ. քիլոմեթրի ծաւալը ունի ինչ որ հաւասար է Եւրոպայի միութեան տարածքին: Գիտնականները 2050 կամ 2070-էն առաջ որեւէ բարելաւում չեն յուսար:

***

ԲԱՐՁՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՆՈՒԱԶԵՑՆԷ ՄՏԱՅԻՆ ԿԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Բարձրութեան հետ կը նուազին մարդոց կեդրոնանալու, խնդիրներ լուծելու եւ խօսքի կարողութիւնները: Ամերիկացի ջղաբաններ ուսումնասիրելով Էվէրէսթ մագլցողներու պարագաները, հասած են այս եզրակացութեան: Անոնք տեսած են որ լեռնագնացները 50% աւելի ժամանակի պէտք կ'ունենան պարզագոյն նախադասութիւններ ըմբռնելու համար: Կիները աւելի լաւ հանդուրժելով թթուածինի պակասին, չեն մատնուիր տխուր այդ կացութեան. անոնց մտային կարողութիւնը անփոփոխ կը մնայ:

***

ԼԵՀԵՐԸ ԿԸ ՍԻՐԵՆ ԽՄԵԼ

«Խմե՞լ թէ ինքնաշարժ վարել» հարց կուտան բազմաթիւ ցուցատախտակներ, ջանալով ազդարարել վարորդներուն որ խուսափին անխոհեմութիւն գործելէ: Այդ ցուցատախտակներէն կայ նաեւ Լեհաստանի ճամբաներուն վրայ. սակայն, ըստ երեւոյթի մեծ բանի չեն ծառայեր անոնք: Տարուան սկիզբէն ի վեր 130 հազար Լեհեր ձերբակալուած են յարգած չըլլալով ալքոլի արտօնուած սահմանը: Շաբաթաթերթ մը կ'ըսէ թէ երկրին ճամբաներուն վրայ ոճրագործներու խսկական բանակ մը կը շրջի: Ալքոլը միշտ շատ մեծ տեղ ունի լեհ առօրեային մէջ ու կարելի չէ յուսալ որ կարճ ատենէն կը փոխուի կացութիւնը:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կատակի ու լրջութեան խառնուրդ խօսքը Զարուհիին դարձուց բոլոր նայուածքները «քոյրիկ, ի՞նչ կ'ըլլաս կոր մէկէն ի մէկ, ինչո՞ւ սէրը մէջտեղ բերիր որ մարդոց միտքը հո՞ն տանիս, քու կնիկութեանդ վրայ... սէ՞ր կ'ուզես, տա՞ր մասին կ'ուզես քի խօսինք, մտածենք, երեւակայենք, ա՞յդ է նպատակդ» խորհեցաւ Յակոբ, գլուխը վերցնելով: Արդէն Տիգրան անոր կուրծքերուն կը նայէր ու կը խօսէր:

-- Ճիշդ է տիկա, Օրիորդ Զարուհի, բայց այդ միայն դուք ու ես գիտենք, ժողովուրդը չի գիտեր, անոր հետ ուրիշ լեզու գործածելու է ... եթէ դուք քիչ առաջուան ձեր ըսածը գրէք թերթերուն մէջ մարդիկ բան չեն հասկնար: Յետոյ՝

Առաջ ծռեցաւ Տիգրան, սուր նայուածքը ճակտէն վար թափող մազերուն մէջէն ուղղուած աղջկան:

-- Սէրը, Օրիորդ Զարուհի, խօսակցութեան նիւթ չի կրնար ըլլալ, հաւատքի պէս է, կեանքի կաւուն մէջ միայն իմաստ ունի, պիտի ապրուի, իր ճշմարտութիւնը պիտի գտնէ:

Զարուհի կարմրեցաւ -- այս տեսակ խօսակցութիւնը միայն իր մտերմութեան մէջ ունեցեր էր ու հիմա յանկարծ մարդիկ այդ մտերիմ տարածութեան մէջն էին: Ամօթի զգացումը կը խորանար, ո՞ւր պահուըտիլ.

-- Լաւ լաւ, իմ հարցումիս պատասխանը շատ աւելի պարզ էր:

-- Այո, գիտեմ:

-- Ո՞ւր է ճշմարտութիւնը, որո՞ւ քովն է -- կառավարութեա՞ն թէ ընդդիմութեան:

Տիգրան խնդաց, ջղային:

-- Երկուքին քով ալ քիչ մը կայ, բայց պէտք է միասին աշխատին, իրար մօտենան, ի՞նչ գիտնամ:

Տիգրան տեղ կը փնտռէր ու նստաւ Յակոբին ու Զարուհիին միջեւ:

-- Կեանքի մէջ սուտ բան չկայ, այո, բայց այդ պարագային ի՞նչ արժէք ունի ճշմարիտը ... կեանքը կամ ամբողջ կատակ է կամ ամբողջ ողբերգութի՞ւն:

Յակոբ Արմինէին համար խօսեր էր, ուշիմ, ազնիւ հայ կինը «քիչ մը տխուր» շարունակեց խորհրդածութիւնը «սակայն լիութեան պակաս մը կայ տեղ մը կեանքին մէջ, գիշերները երջանիկ չեն» աւելցուց: Կը տեսնէր զայն առանձին ու լքուած ու տակաւ սպառելով իր ներքին հարստութիւնը, վայելքները, ներքին ուժը «վատնուած կին մը» անցաւ մտածումը: Ալ հակեցաւ ու լուռ, ինքնամփոփ կնկան հարցուցած ձայնով, գրեթէ միւսներէն գաղտնի:

-- Տիկին Արմինէ, ի՞նչ է ձեր ասպարէզը:

Արմինէին համար կատարեալ անակընկալ մըն էր հարցումը, այնքան մտերիմ ձայնով ու մօտէն, զինքը դուրս բերելով իր թաքստոցէն: Նայեցաւ անոր դէմքին, անշարժ, յստակ, պարզ, մարդկային:

Պզտիկութեան միշտ ատանկ մարդ մը երազեր էր որ գաղտնի տեղէ մը պիտի սիրէր զինքը, հսկէր վրան, գրկէր ու պաշտպանէր իր խոցելի մարմինը. եւ հիմա իր անունը անոր ձայնին ու բերնին մէջ, շրթունքներուն քսուելով...:

-- Քիմիագէտ եմ, կ'աշխատիմ: Բայց հիմա գործը կեցած է, գիտէք, ամէն ինչ կեցած է, տունն եմ: Տիգրանին կ'օգնեմ, յետոյ պզտիկ Աւոն կայ...:

Արմինէն ըսեր էր մէկ շունչով, վախնալով իրենց ժամանակը կը հատնի ու անմիջապէս զղջալով որ այդքան բացեր էր օտարականին իր կեանքէն բառեր ու պատկերներ տուեր անոր: Ծալեց թեւերը ու սպասեց անոր ձայնին:

-- Ո՞ւր է ձեր երախան:

-- Մօրս քովն է, քիչ մը հիւանդ է, բան մը չէ:

Յակոբի մտքին մէջ պատկերը հիմա կատարեալ էր: Ետ կռթնեցաւ ու նայուածքը գրկեց անոր անձը, սեւ, առատ մազերը պատի զօրշ թուղթին հակադրուած, նուրբ թեւերը, մատները, լեցուն մարմինը:

-- Պարոն Յակո՞բ:

-- Այո՞:

-- Ի՞նչ որոշեցիք Ղարաբաղ երթալու մասին:

-- Ոչինչ:

-- Ինչպէ՞ս թէ ոչինչ:

Իրար նայեցան Յակոբ եւ Արմինէ, զարմացած, ջիղերը յանկարծ թուլցած, պատրաստ խնդալու՝ եթէ չըլլար Զարուհիին արագ հարցումը երկուքին ուղղուած:

-- Ո՞վ կ'երթայ կոր:

-- Բոլորս ալ:

-- Ես առանկ բան չըսի, Տիկին Արմինէ:

-- Գիտեմ, ես է որ կ'ըսեմ:

-- Ես համաձայն եմ Երկուշաբթի երթանք ու շաբաթէ մը վերադառնանք: Ոչ աւելի, ոչ պակաս: Արմինէի մեր ամուսնութեան տարեդարձի իմ նուէրս կ'ըլլայ:

Ամէնքը Տիգրանին դարձեր էին: Ոտքի ելաւ, գնաց կնկան քով, ծռեցաւ, գրկեց գլուխը, մէկդի ըրաւ մազերը ու շրթունքէն համբուրեց զայն: Յետոյ կայնեցաւ անոր քով, ուրախ ու շատ բնական շեշտով մը ըսաւ:

-- Արմինէիս տարիքը չեմ կրնար տալ՝ պիտի չհաւատաք: Սակայն տասը տարի կ'ընէ որ պսակուեցանք Սուրբ Սարգիս Եկեղեցին -- այդքանը կրնամ ըսել:

Ընդհանուր խնդուքին մէջ էր որ Տիգրան նորէն խօսեցաւ:

-- Եկէք ճնկենք:

Ոտքի ելան, բաժակները բարձրացան, իրար զարնուեցան ու խօսակցութեան փըշրանքներուն մէջ էր որ Զարուհիին զուսպ ձայնը յանկարծ լսեցաւ:

-- Շատ կը ցաւիմ, բարեկամներ, բայց ես չեմ կրնար գալ:

Անմիջապէս լռութեան մէջ Զարուհի կամաց մը եղբօրը քովը գնաց, անշարժացաւ:

-- Ինչո՞ւ:

Տիգրանն էր, զարմանքով ու բնական:

-- Պիտի չհաւատաք գիտեմ բայց ճշմարտութիւնն է, վստահ եղէք, ես շատ կապուած եմ Հայաստանին, սիրահարս է ու ան է որ չի թողուր որ մէկ շաբաթով հեռանամ: Բայց դուք գացէք, բոլորդ ալ, մանաւանդ դուք, պարոն Տիգրան, իմ աչքերովս ալ նայեցէք: Ես Հայաստանէն չեմ բաժնուիր, նոր ճանչցանք զիրար:

(Շար. 35)

Տիկին Ֆրանսուազ Ճանըը եւ զաւակները Հայկօ եւ Գարէն,

Տէր եւ Տիկին Մարկոս Պուլան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ենովք Ճանըը եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Տէտէ Ճանըը եւ զաւակները,

Տիկին Նազըը Ասատոր եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Պերճ Քիս եւ զաւակները

սրտի անհուն կսկիծով կը գուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ մօրեղբօր՝

ՄԻՍԱՔ ՃԱՆԸԸ-Ի
(Հայկ)

մահը որ պատահեցաւ յետ կարճատեւ հիւանդութեան։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 10, ժամը 11-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Montreuilի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահագդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 12, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին։ Յետ պատարագի, ճաշ Հայ Մշակոյթի Տունը։

La Fondation *Nourhan FRINGHIAN*
présente :

PORTRAITS, PAYSAGES
et NATURES MORTES

d'Elise MEHDERIAN-TCHOPOURIAN
(1896-1982)

Exposition ouverte
du 11 au 26 Novembre
Vendredis et Samedis de 15h à 18h
Dimanches de 11h30 à 16h

Salle Nourhan Fringhian
Cathédrale Apostolique Arménienne
St Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

— ENTREE LIBRE —

ԿՈՉ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԱՆՁՆԱԿԱԶՄԵՐՈՒՆ ԵՒ ԴՊՐՈՑԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՈՒՆԵՑՈՂ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամը որոշեց իր եկամուտի 5 առ հարիւրը յատկացնել գաղութիս դպրոցներուն զօրացումին եւ ուսումնական ցանցի ընդլայնումին։ Այս որոշումը համապատասխան է մեր ընկերակցութեան կանոնադրութեան ինչպէս նաեւ Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի կոչումին, որու Հոգաբարձուներու Խորհուրդին ամբողջական հաւանութիւնը կը վայելէ։ Ու թէպէտ Հայաստանի ու Արցախի կարիքները այնքան մեծ են ու հրատապ, Հիմնադրամը այս խորհրդանշական քայլը առաւ բոլորին ուշադրութեան յանձնելու համար մեր գաղութի դպրոցական դրութեան անյետաձգելի կարիքները։

Այս որոշումը երկու ուղղութեամբ պիտի կիրարկուի. - 1) - մասնակցիլ դպրոցաշինութեան ձեռնարկներու եւ 2) - զարկ տալ հայերէնի ու Հայոց Պատմութեան դասաւանդութեան մակարդակի բարելաւումին։ Այս նպատակաւ Հիմնադրամը իր կազմէն երկու պատասխանատուներ նշանակեց, յանձին Յարութիւն Գէորգեանի, ընդհանուր քարտուղար, եւ Սթեֆան Ֆօվի, գանձապահի օգնական, որոնք կապ պիտի հաստատեն Ֆրանսայի ամէ-նօրեայ թէ՛ միօրեայ հայկական դպրոցներու պատասխանատուներուն հետ, միասնաբար ուսումնասիրելու համար դասաւանդութեան մակարդակի բարձրացման նպաստող միջոցները։ Խորհրդակցութիւններ առաւելագոյնս դիւրացնելու համար հանդիպումներ պիտի կազմակերպուին Ֆրանսայի զանազան շրջաններուն մէջ, դպրոցական կազմերուն հետ։ Մեր տրամադրութեան տակ է Ֆրանսայի հայկական դպրոցներու ցանկ մը։ Այսուհանդերձ, կը խնդրենք Հայկական բոլոր դպրոցներու պատասխանատուներէն որ ընդառաջեն այս կոչին ու մեզի փոխանցեն իրենց դպրոցի հասցէն եւ ուսուցիչներու անունները, որեւէ թերացումի առաջքը առնելու համար՝

Կը խնդրենք նաեւ այն հաստատութիւններէն, որոնք նոր դպրոցի մը շինութեան կամ գոյութիւն ունեցող դպրոցի մը ընդարձակումին վերաբերող ծրագիրներ ունին, որ բարեհաճին մեզի հաղորդել ծրագիրի մանրամասնութիւնները իմա՝ նկարագրութիւն, տեւողութիւն, նախատեսուած ծախքերու հաշուարկում, ֆինանսաւորման հնարաւորութիւններ, եւայլն, եթէ կը փափաքին օգտուիլ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամի նիւթական նպաստէն, անոր կարելիութեանց սահմաններուն մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Փարիզ, Նոյեմբեր 6, 1995

Մեր հասցէն՝
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
B P 12, 75660 Paris Cedex 14.
Fax : (1) 43 68 15 91.

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS

à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.
du 21/12 à 14h au 24/12 à 12h

PRINCIPAUX THEMES ABORDES :
- Eglise arménienne
- Actualités : Diaspora - Arménie
- Presse arménienne en diaspora
- Les financiers arméniens dans l'empire Ottoman
- Contes et légendes
- Histoire
- Musique
- Droits del'Homme

MODALITES DE PRISE EN CHARGE :
- Hébergement et repas : la CBAF
- Transport : le participant

Renseignements et inscriptions :
jusqu'au 1er décembre
auprès de la CBAF,
tél. (1) 48 24 46 57

ՓԱՐԻԶԻ
ԷՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 13-ին
Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
48 - 55 - 32 - 47

Թիւին։

Ճաշագին՝ 120 Ֆր.։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Լուսին Թալասլեանի մահուան քառասունքին առթիւ՝ նուիրած են.

Տէր եւ Տիկին Կարօ Յովսէփեան 200 Ֆր. Մարսէյլի Պոլսահայ Մշակութային Միութեան, Նատիա Մարտիրոսեան 500 Ֆր. Դպրոցասէրին, Միքայէլ Մարտիրոսեան 500 Ֆր. «Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամին»։

L'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ET RESISTANTS ARMENIENS
vous convie à venir nombreux à la

COMMEMORATION DU 11 NOVEMBRE

Allée des Combattants étrangers, Cimetière du Père Lachaise
Paris 20e (M° Gambetta)

14h15	Rassemblement avec les drapeaux Porte Gambetta;
	Dépôt de gerbes sur la tombe du Général ATRANIK.
15h	Mise en place devant le Monument arménien;
	Dépôt de gerbes par M. Michel CHARZAT, Maire du 20e arrdt.
16h30	Vin d'honneur en mairie.

UGAB - *Marseille*

WEEK-END DE SKI A VARS

Boulot, Métro, Dodo...
Assez !

Que vous soyez Parisien, Lyonnais ou Valentinois, peu importe !

Dépêchez vous de rejoindre les jeunes de l'UGAB-*Marseille* pour un week-end de ski à Vars des plus mémorables.

Ambiance chaleureuse, poudreuse et soleil seront au rendez-vous et ceci pour la modique somme de 580 F. pour les membres et 630 F. pour les non-membres.

Réservez dès à présent votre week-end du Vendredi 2 au Dimanche 4 Février 1996.

Ce tarif comprend :
- Le transport en car;
- L'Hébergement à compter du Vendredi soir;
- Les repas et petits-déjeûners;
- Le forfait des remontées mécaniques.

Non-compris : la location du matériel de ski, mais un tarif avantageux pourra vous être accordé sur place.

Le départ s'effectuera le Vendredi soir et le retour le Dimanche soir au siège de l'UGAB.

Coupon réponse à renvoyer avant le 15/01/96

Nom : ....
Prénom : ....
Tél. : .... Adresse : ....
....

Nous vous prions de bien vouloir nous retourner ce coupon réponse dûment rempli avec un chèque d'arrhes d'un montant de 300 F. à l'ordre de l'UGAB-*Jeunes* et ce à l'adresse indiquée ci-dessous :

327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

Մ Ա Շ Տ Ո Ց

Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը կը կազմակերպէ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

նուիրուած՝ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ
Կիրակի, Նոյեմբեր 12, ժամը 15-ին
Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e — M° Alma-Marceau
Գիրերու գիւտի եւ Թարգմանչաց մասին բանախօսութիւն՝
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ
Թարգմանչաց գործերէն աշխարհաբար էջեր կ'ընթերցեն
«Մաշտոց» Միութեան աշակերտները
Գեղարուեստական բաժնին երգով կը մասնակցի՝
ՎԻՐՃԻՆԻԱ ՓԱԹԻ-ՔԵՐՈՎԲԵԱՆ
Կազմակերպուած է նաեւ Գիրքերու ցուցահանդէս - վաճառք։

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10
VENDREDI
10 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·719 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.719

ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 8 / 9)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՀԵՐԹԱԿԱՆ ՆԻՍՏԸ

Նոյեմբեր 6-7-ին, Ազգ. ժողովի նիստին վաւերացումի արժանացած են գլխաւորաբար «զինեալ բախումներէ տուժածներու պաշտպանութեան», «յատուկ բեռներու եւ ռազմական արտադրութեան փոխադրութեան», «ՀԱՊ-ի երկիրներու վճարումի միութեան մը ստեղծման» մասին միջազգային համաձայնագրեր: Ապա, ժողովը քննած է եւ սկզբունքով ընդունած Հայաստանի քաղաքացիութեան մասին օրէնքին մէջ, քաղաքացիութեան շնորհումի շրջանակներուն ընդլայնման ուղղութեամբ նախագահին ներկայացուցած առաջարկը: Օրակարգի վերջին նիւթը եղած է Հայաստանի վարչային տարածքներու բաժանման մասին օրէնքը, որ քննարկուած է ղոնփակ նիստով ու յաջորդ օրուան նիստին ալ ընդունուած: Այս փաստաթուղթին համաձայն, Հայաստան կը բաժնուի 10 մարզերու եւ արդէն մարզի օրինավիճակ ունեցող Երեւան քաղաքին: Մարզերուն եւ Երեւանի մէջ կը կիրարկուի պետական կառավարում, իսկ համայնքներու մէջ՝ տեղական ինքնակառավարում: Հայաստանի մարզերն են՝ Արագածոտն, վարչական կեդրոնը՝ Աշտարակ, Արարատ (Արտաշատ), Արմաւիր (Արմաւիր), Գեղարքունիք (Գաւառ), Լոռի (Վանաձոր), Կոտայք (Հրազդան), Շիրակ (Գիւմրի), Սիւնիք (Կապան), Վայոց Ձոր (Եղեգնաձոր), Տաւուշ (Իջեւան):

***

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԵՐԹՈՒԴԱՐՁԸ

Ռաբինի յուղարկաւորութեան առթիւ Երուսաղէմ մեկնած Հայաստանի նախագահը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը Նոյեմբեր 6-ին իսկ վերադարձած են Հայաստան: Յուղարկաւորութենէն առաջ, Լ. Տէր - Պետրոսեան, այլ երկիրներու ղեկավարներուն հետ ցաւակցական այցելութիւն մը տուած է Իսրայէլի նախագահ Վայցմանի: Հայաստանի նախագահը այցելած է նաեւ Երուսաղէմի Հայոց պատրիարքարանը եւ հանդիպում ունեցած Թորգոմ Արք.ի հետ:

***

ԻՐԱՆԵԱՆ ՀԵՂՈՒԿ ԿԱԶԻ ԱՌԱՔՈՒՄԸ ՍԿՍԱԾ

Հայաստան հասած է իրանեան հեղուկ կազի առաջին մասը: «Հայկազարդ» պետական ընկերութեան տնօրէն Ֆոլան Ադոնցի տուած բացատրութիւններուն համաձայն ստորագրուած պայմանագիրը կը նախատեսէ ընդամէնը 3000 թոն հեղուկ կազի առաքումը, սակայն ներկայիս Հայաստան հասած ծաւալը կը կազմէ միայն 500 թոն: Ան ընդգծած է նաեւ մնացեալ 2500 թոնը արագօրէն փոխադրելու կարեւորութիւնը, յիշեցնելով որ պայմանագրին մէջ արձանագրուած է ձիւնոտ եղանակներուն փոխադրութիւնը դադրեցնելու իրանեան պայմանը:

***

ՋԵՐՄՈՒԿԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Ֆրանսական «Էներժի փուր լ'Արմէնի» կազմակերպութեան եւ տեղւոյն բնակիչներուն միացեալ ջանքերով վերանորոգուած է Ջերմուկի ջրելեկտրակայանը: Նորոգման աշխատանքները արժած են շուրջ 20 հազար տոլար: Ներկայիս, կայանը կ'արտադրէ ժամական 400 քիլօվաթ ելեկտրականութիւն:

***

ՀՄՄ-Ի ՀԱՅՐԵՆԱԿԱՆ Ա. ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Առաջին անգամ ըլլալով Հայ Մարմնամարզական Միութեան ընդհ. համաժողովը կը գումարուի Հայաստանի մէջ: Այս Գ. համաժողովին բացումը կատարուած է Նոյեմբեր 2-ին, Միութեան ղեկավարներէն Տիգրան Սարաֆեանի (Պէյրութ) ելոյթով:

***

Ի՞ՆՉ Է ՌՈՒՍ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Մեծամօրի հիւլէակայանին արտադրութեան անցնելուն կապակցութեամբ Նոյեմբեր 7-ին Երեւան ժամանած է ուժանիւթի ռուսական պատուիրակութիւն մը, Ռուսաստանի Հիւլէական ուժանիւթի նախարար Վիկտոր Միխայլովի գլխաւորութեամբ: Ան վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ ունեցած հանդիպումին ընթացքին ըսած է թէ կայանը յուսատու է եւ ապահով, եւ թէ պէտք չէ կասկածներ ունենալ, աւելցնելով թէ գործարկումի դրուած Բ. ենթաժինը դեռ 20 տարի կրնայ ծառայել: Ռուս նախարարը շեշտած է թէ Հայաստանի ապագան հիւլէակայանն է:

***

ԶԷՅԹՈՒՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ՝ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍՈՎ

Հայաստանի Ազգ. Գրադարանին մէջ Նոյեմբեր 2-ին բացումը կատարուած է Զէյթունի հերոսամարտի 100-ամեակին առթիւ կազմակերպուած ցուցահանդէսին, ուր ներկայացուած են Տաւրոսի քաջերու ապստամբութեան նուիրուած գիտական աշխատութիւններ, գեղարուեստական գրականութիւն, մամուլէն նիւթեր, լուսանկարներ, փաստագրական նմոյշներ: Ապստամբութեան եւ անոր պատմական նշանակութեան մասին բանախօսութիւն մը տուած է ակադեմիկոս Մկրտիչ Ներսիսեան, որ նաեւ ձեռնարկի յղացողն է: Վերջաւորութեան, Զէյթուն թաղամասի Մշակոյթի տան մանկական համոյթը հանդէս եկած է գեղարուեստական յայտագրով:

Ք Ա Ն Ի   Մ Ը   Տ Ո Ղ Ո Վ

Ա. ԺԻՒՓԷԻ թիւ 2 կառավարութիւնը իր առաջին նիստը գումարեց Նոյեմբեր 8-ին, Շիրաքի նախագահութեան ներքեւ: Նախագահը հրաւիրեց նախարարները որ հաւաքաբար գործեն նախարարապետին շուրջ: Կարելի չէ պայքարիլ գործազրկութեան դէմ, կ'ըսէ Շիրաք, եթէ լրջօրէն պայքար չտարուի պարտքին եւ բացին դէմ:

ԷՌ-ՖՐԱՆՍԻ օդանաւերու անձնակազմերը երեք օրուան գործադուլի մը ձեռնարկեցին Նոյեմբեր 9-ին, որուն հետեւանքով երթեւեկին միայն 80%-ը եւ էռ-էնթէռի համար 70%-ը կարելի կ'ըլլար ապահովել: Դրդապատճառն է ընկերութեան մէկ ծրագիրը ըստ որուն երիտասարդներ գործի պիտի առնուին աւելի ցած աշխատավարձքերով, քան առաջ: Այս առթիւ, Լիպերասիոն բաղդատականներ հրատարակած էր (Նոյեմբեր 9) ուր կը բացատրուէր թէ ինչպէս գերմանական Լուֆթհանզան փրկած է իր կացութիւնը: Հօթէս մը կը խոստովանի որ հրաժարած է աշխատավարձքի որեւէ յաւելումէ եւ այսօր նուազ կը շահի եւ աւելի կ'աշխատի: 34 տարեկան է եւ հրաժարած է ամսական 154 մարք յաւելումէ մը, չորս տարուան վրայ: 1992-ին, տասը տարի աշխատելէ ետք, ամսական աշխատավարձքը հասած էր 14·700 Ֆր.ի: Էռ-Ֆրանսի հօթէս մը, 42 տարեկան, 18 տարի աշխատելէ ետք հասած է 15·114 Ֆր.ի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ դիմումին ընդառաջելով, Անգլիա դատարան քաշած է Ապու Ֆարէս որ գանձապահը կը նկատուի եւրոպական ոճրափորձներուն: Ֆրանսա կ'ուզէ որ Ալժերացին իրեն յանձնուի:

ԳՈԼԻՆ ՓԱՈՒԸԼ, սեւ զօրավարը հրաժարեցաւ թեկնածու ըլլալէ Միացեալ Նահանգներու նախագահական ընտրութիւններուն: Ծոցի պատերազմի պօսը կրնար, ըստ հարցախոյզերու, պարտութեան մատնել Պիլ Գլինթընը: Այժմ, ճամբան բաց է ուրիշ հանրապետականի մը առջեւ՝ Պոպ Տոլ:

ԳԱՀԻՐԷ _ ԼՈՒՔՍՈՐ ճեպընթացը յարձակման ենթարկուած է Նոյեմբեր 7-էն 8-ի գիշերը: 10 ճամբորդներ, բոլորն ալ Եգիպտացի, վիրաւորուած են հրացանաձգութեան ընթացքին:

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԹԷ-էֆ 1 կայանին նախագահ-տնօրէնը՝ Փաթրիք Լը Լէ ազատ արձակուեցաւ 36 ժամ դիպահ մնալէ ետք: Քննութիւնը, սակայն, կը շարունակուի:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌԱԲԻՆԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ ՎԱԽԵՐ ՈՒ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Թել Ավիվի Արքաներու հրապարակին հանրահաւաքին խաղաղութեան ի նպաստ արտասանածները վերջին խօսքերը եղան Իսրայէլի վարչապետ Ի. Ռաբինի: Նոպէլեան խաղաղութեան մըրցանակակիր այս քաղաքագէտին ունկնդիրներուն թիւը 150 հազար կ'ենթադրուի: Այդ մեծ բազմութիւնը եկած էր խաղաղութեան հոլովոյթին իր զօրակցութիւնը յայտնելու: Ու կ'ըսուի որ Թել Ավիվի մէջ կազմակերպուած մեծագոյն հանրահաւաքն էր:

Ռաբինի ու Փէրէսի շուրջ տեղ գրաւած էին կառավարութեան անդամներ ու Յորդանանի, Եգիպտոսի, Մարոքի դեսպանները: Վարչապետը բացառաբար զուարթ տրամադրութեան մէջ էր. նոյնիսկ ողջագուրուեցաւ իր երկարամեայ մրցակիցին Փէրէսի հետ, խաղաղութեան երգը երգելէ առաջ:

Երկու ժամ չանցած, մինչ բազմութիւնը սկսած էր ցրուիլ, Ռաբին կ'իյնար, զոհ՝ 27 տարեկան ուսանողի մը գնդակներուն: Շատեր արդէն վերադարձի ճամբուն վրայ կը գտնուէին երբ առին լուրը: Այդպէս եղած է պարագան Երուսաղէմի համալսարանէն դասախօսի մը որ կ'ըսէ թէ չէ կրցած ընդունիլ պատահածը. յատկապէս այն որ Իսրայէլացի մը, Հրեայ մը կրցած էր սպաննել ուրիշ Հրեայ մը: Այս կէտը իրեն վախ կը պատճառէ որ Հրեաներու միջեւ ատելութիւնն ու բըռնութիւնը կրնան օր մը առաջնորդել Իսրայէլի կործանումին: Նոյն դասախօսը կ'ըսէ նաեւ թէ ամիսներէ ի վեր կը վախնար Այսրյորդանանի ինքնավարութեան հեռանկարին ու խաղաղութեան ընդդիմադիր խմբակի մը կազմութենէն. ան կը կրկնէր թէ Լիքուտի պատասխանատուները յանցաւոր անպատասխանատուութեան մը փաստը կուտային: Ու իր այս վախերուն իրականացումը սարսուռ պատճառած է անոր:

Ոճրագործ երիտասարդը առանձի՞ն գործած է, թէ գաղտնի կազմակերպութեան մը կը պատկանի: Այս հարցումը այսօր կը չարչրկէ բոլոր Իսրայէլացիները: Պատասխանը տակաւին որոշ չէ տար: Ծանօթ է միայն որ հայրը ռաբունի է, մայրը մանկապարտիզպանուհի: Եօթը քոյր - եղբայրներ ունի: Կոլանի ընտրանիներու ջոկատին կամաւոր արձանագրուած է, կրօնական ուսումը աւարտելէ ետք: Կրօնական հակումը շարունակուած է իր մօտ երբ սկսած է յաճախել իրաւագիտական եւ համակարգիչի բաժինը Պար Իլանի համալսարանին որ կրօնաւորներու նախընտրածն է: Ձերբակալուելէ ետք Եիկալ Ամիր անդադար կրկնած է ոստիկաններուն թէ Թորայի համաձայն ով որ Իսրայէլի հողէն կանգուն մը կը զիջի, իր արիւնով կը վճարէ զայն: Ներկայ գտնուած է աջին ու ծայրայեղ աջին բոլոր ցոյցերուն:

Այս բոլորին հետ հետաքրքրութիւն արթընցնող պարագայ մըն է վարչապետ Ռաբինի պաշտպանութեան խնդիրը: Անտարբերութիւն կը պատճառէ հաստատել որ Ամիր կրցած է այնքան մօտենալ վարչապետին երբ ան պաշտպանուած էր 700 ոստիկաններով ու անոր ուղղութեամբ մեծ տրամաչափի երեք գնդակ արձակել, առանց տեղի տալու թիկնապահներուն որեւէ հակազդեցութեան: Այս կէտը լուսաբանելու համար արդէն հարցաքննիչ յանձնախումբ մը կազմուած է:

Սուգի շրջանին աւարտէն ետք, հաւանական կը թուի որ Փէրէսի յանձնուի նոր կառավարութիւն մը կազմելու գործը: Բացառուած կը նկատուի ազգ. միութեան կառավարութեան մը վարկածը որ կը մտածուէր սպանութեան յաջորդած ժամերուն: Ընդհակառակն, աւելի հաւանական կ'երեւի խաղաղութեան կողմնակից կրօնաւորներու ճակատը ընդգրկող ընդլայնուած կազմ մը. Փէրէս կրնայ նաեւ կանխահաս ընտրութիւն որոշել:

Ակնարկելով պատահարին, Արաֆաթի մէկ մերձաւորը կ'ըսէ թէ Իսրայէլցիները ամբողջովին նոր կացութեան մը մէջ կը գտնուին. յիսուն տարի միակտուր ապրած են, նոյնիսկ եթէ երբեմն տարակարծութիւններ ունեցած են: Միշտ կըրցած են միասնական ճակատ կազմել արաբական սպառնալիքին դէմ: Այսօր երբ այդ սպառնալիքը գոյութիւն չունի, ճակատումը կը յայտնուի ոչ թէ Հրեաներու եւ Պաղեստինցիներու, այլ երկու կողմին խաղաղասէրներուն եւ անոնց հակառակորդներուն միջեւ: Համասի, իսլամական ծիհատի համակիր, խաղաղութեան հակառակորդ Պաղեստինցիներ բացէ ի բաց հրճուեցան Ռաբինի սպանութեան: Պաղեստինեան գաղթակայանի մը մէկ ուսուցիչը կ'ըսէ թէ ան իրենց շատ մը եղբայրներու մահուան պատճառ եղած է: Ինթիֆատայի շրջանին ան էր որ երկաթեայ բռունցքի քաղաքականութիւն կիրարկած ու զինուորներուն հրահանգած էր որ Պաղեստինցիներուն ոսկորները ջախջախեն: «Պիտի չսգամ իր մահը, նոյնիսկ եթէ մտածեմ որ անդրադարձաւ ի վերջոյ թէ պատերազմը լուծում չէր: Շատ արիւն հոսած է մեր միջեւ: Իր մահը ներքին հարց է» կ'ըսէ նոյն Պաղեստինցին:

Ռաբինի յուղարկաւորութեան մասնակցեցաւ պաղեստինեան պատուիրակութիւն մըն ալ. իսկ Արաֆաթ մեծապէս ազդուած էր մահափորձին լուրէն: Ինք ներկայ չեղաւ յուղարկաւորութեան, պաշտօնապէս ապահովութեան պատճառներով, բայց իրականութեան մէջ չնեղելու համար Փէրէսը: ՊԱԿ-ի նախագահը գիտէ թէ դըժուար շրջան մը կը սկսի Իսրայէլցիներուն համար: Անոր հետ նաեւ կը ծագին շատ մը հարցականներ. առանց Ռաբինի կառավարութիւն մը պիտի կրնա՞յ ճակատիլ գաղթակայաններուն եւ կրօնամոլ աջին հետ: Պիտի կրնա՞յ խաղաղութեան հարկաւոր երաշխիքները տալ շարունակել Պաղեստինցիներուն: Ժամանակը եւ կացութեան ուժերու յարաբերութիւնը պիտի պատասխանեն նման հետաքրքրութիւններու:

Ի՛ՆՉՊԷՍ Կ՛ԱՊՐԻ ՄԵՂՐԻՆ

Մեղրին Հայաստանի ամէնէն հարաւային շրջանն է, սահմանակից՝ Իրանի: Շրջանային այս կեդրոնին դիրքը պատճառ է որ ան [illegible] կարեւոր գօտի մը, յատկապէս երբ սահմանակից 3 [illegible] չրջափակումը ու չունի [illegible] Իրանի սահմանովն է: Ուժանիւթի ու ապրանքի փոխադրութեան ճամբուն [illegible] է Մեղրին [illegible] համար բնական [illegible], զայն մաքսային կարեւոր կէտ մը վերածելով:

Մեղրին շրջանային կորմերը կոմ[illegible] փոխ - նախագահ Վազգէն Բալասանեանի հետ հանդիպում մը ընթացքին «Ազգ»ի թղթակիցը Ռաֆֆի Յովհաննիսեան կը փորձէ մօտէն ծանօթանալ շրջանին ու զայն ծանօթացնել իր ընթերցողներուն:

Նախ կը հետաքրքրուի արդիւնաբերական մարզով: Մեղրին երկրին հարաւային սահմանապահը ըլլալէն աւելի ծանօթ է իր մոլիպտենի հանքով: Ներկայիս ան կը բանի իր ուժականութեան 50 - 60 համեմատութեամբ: Կայ պահածոներու գործատունը որ նախանիւթ ունենալու դժուարութիւններուն պատճառով միայն 10 - 20 տոկոսով կը գործէ: Այդ դժուարութիւնները խուրայատուկ չեն Մեղրիին. մաս կը կազմեն Հայաստանի տնտեսական կնճիռներուն: Առաջին պարագայ մը այն է որ հետաքրքրութիւնը աւելի մեծ է դէպի արտասահմանեան ապրանքները: Անոնք գեղեցիկ ծրարումով դիւրաւ կը հմայեն հայաստանցի գնորդը որ դժուարութիւն ալ չունի զանոնք գտնելու, քանի որ երկրին շուկաները լեցուն են անոնց ամէն տեսակով: Կայ տեղական ապրանքին բարձր գինը որ նպաստաւոր դիրք չի տար մրցակցութեան պարագային: Ատոր օրինակը որ կը տրուի պրոյցին մէջ, կը վերաբերի 5 - 600 թոն փճացած դեղձին: Գիւղացին այդ ապրանքը գործատուն չէ յանձնած, չհամաձայնելով քիլոկրամին տրուած 20 դրամի գինին: Վ. Բալասանեան կ'ըսէ թէ այդ գումարը այնքան անբաւարար է որ փոխադրութեան ծախքն իսկ չի դիմագրաւեր: Դեղձ մշակողները նախընտրած են իրենք իրենց միջոցներով օգտագործել դեղձերը եւ որովհետեւ չեն կրցած ամբողջը սպառել անկէ օղի կամ չիր պատրաստելով, կարեւոր քանակութիւն մը փճացած է:

Նոյնն է խաղողի պարագան: Ջուրի սակաւութիւնը, պարարտացուցիչներու բարձր գիները սուղ ապրանքի մը վերածած են այդ պտուղը որուն համար գործատան տուած փոխարժէքը չէ գոհացուցած այգեմշակները: Ատիկա պատճառներէն մէկն է նաեւ այգիներու նուազումին: Թէեւ այդ երեւոյթը, կ'ըսուի որ սկսած էր Գորբաչովի օրով:

Նախանիւթի կացութեան հետ կապուած է նաեւ կարի գործատան ճակատագիրը. եթէ նախանիւթ գտնուի, կ'արտադրէ: Մասնակի կերպով կ'աշխատի ելեկտրական գործատունը, իսկ պանիրի գործատունը կանգ առած է, որովհետեւ գիւղացին ձեռք ձգած կաթը չի յանձներ հոն:

Բաւական բարդ այս կացութեան մէջ իր դերը ունի սեփականաշնորհումը որով նման արտադրամասեր մէկ հոգիի սեփականութիւնը եղան: Բայց նոր տէրերուն պայմաններն ալ դիւրին չեն, քանի որ պետութիւնն ալ իր կարգին անոնց հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւնները չէ կրցած կատարել: Չէ կրցած օրինակի համար խոստացեալ կեր, պարարտացուցիչ, կամ վառելանիւթ հայթայթել: Այս կացութեան մէջ պատիժի, կամ նոյնիսկ հաշիւ պահանջելու մասին անկարելի է խօսիլ: Մեղրիի մէջ դժուար է յատուկ նիւթական միջոցներու կապուած՝ մշակելի հողերը ջրելու գործը: Ատոր համար մղիչ կայաններով Արաքսի ջուրը պէտք է լեռնային գօտի բարձրացնել ու ջրհաններով ջրել: Հասկնալի է որ նման բան որքան մեծ նիւթական միջոցներու կը կարօտի, երբ նկատի առնուի Մեղրիի բարձրադիր դիրքը: Արաքսի ջուրը պէտք է բարձր գօտիներ բարձրացնել ու հողերը ջրել ջրհան գործիքներով: Այդ բոլորին պատճառով է որ գիւղացիները չուրջ 10 միլիոն դրամ պարտք են այդ սպասարկութիւններուն:

Մեղրին պէտք ունի նաեւ շինարարական աշխատանքներու: Ատոր գլխաւոր դժուարութիւնն ալ այն է որ կրաքարը պէտք է հոն փոխադրել Արարատի շրջանէն: Վերանորոգման մէջ են Ագարակի միջնակարգ դպրոցը, երկու եկեղեցի եւ Մեղրի գետին վրայ հետիոտն գործածութեան կամուրջ մը որ պիտի միացնէ երկու ափերու թաղամասերը: Կան տակաւին ուսումնական շէնքերու, ճամբաներու վերակառուցումները: Կայ հեռատեսիլի կայանի հարց մը. Մեղրին կ'ուզէ արբանեակային իր կայանը ունենալ որպէսզի կախում չունենայ Ղափանէն, քանի որ երբ հոն ելեկտրականութիւնը խզուի, իրենք հաղորդակցութեան միջոցներէն անջատուած կը մնան:

Շատ հետաքրքրական եւ աննախընթաց է կարդալ թէ այնքան մեծ ծախքի կարօտ այս ծրագիրներուն հարկաւոր նիւթականը կը տրամադրուի տեղական պիւտճէէն: Վ. Բալասանեան կ'ըսէ թէ մոլիպտենի հանքին եկամուտէն ահագին գումարներ ունին: Այնքան որ ոչ միայն հրաժարած են երկրին պիւտճէէն իրենց ըլլալիք 20 միլիոն դրամի յատկացումէն, այլ նաեւ իրենք 70 միլիոն դրամ փոխանցած են հոն:

Շրջանը հակառակ որ մուտքի կէտն է իրանական ապրանքներու, Երեւանէն կը ստանայ զանոնք ինչ որ կը կրկնապատկէ գիները, քանի որ իրանցի առեւտրականները կը նախընտրեն մեծաքանակ առեւտուր ընել, իսկ Մեղրին ատոր կարելիութիւն չի կրնար տալ:

Ուրախալի է կարդալ որ հակառակ սահմանամերձ գօտիի դժուարութիւններուն, Մեղրին չի տառապիր արտագաղթի երեւոյթէ մը: «Բուն Մեղրիցին իր հող ու ջրին կպած մարդ է» կ'ըսէ Վ. Բալասանեան: Կ'աւելցնէ թէ քիչ մեկնողները կ'ըլլան այն գիւղերէն ուր գաղթականներ տեղաւորուած են. անոնք ալ կը մեկնին գլխաւորաբար այն պատճառով որ նախապէս քաղաքաբնակ եղած են ու դժուարութիւն կ'ունենան գիւղական կեանքին յարմարելու:

Յանցագործութիւնն ալ նշելի տուեալ չէ Մեղրիի մէջ: «Մեղրիցիները խաղաղ մարդիկ են: Տեղը փոքր է, մէկը միւսին ճանաչում է, մէկը միւսից ամաչում...» կ'ըսէ Վ. Բալասանեան:

Անոնք պատրաստուած են նաեւ ձմրան: Կեդրոնական ջեռուցումի հարցը լուծուած է, թէեւ գիները շատ բարձր են: Տուներու բնակիչներն ալ տեղւոյն անտառներէն փայտ ապահոված են: Ջիրենք ամէնէն մտահոգողը Մեղրի - Քաջարան լեռնանցքն է: Եթէ ձմեռը կլիմայական խիստ պայմաններու հետեւանքով ան փակուի, շրջանը կը կտրի թէ՛ երկրէն, թէ աշխարհէն: Ատոր պատրաստուած են. կը յուսան որ լեռնանցքը փակուելու պարագային օրերու հարցի չի վերածուիր ու քանի մը ժամուան մէջ կրնան բանալ:

Հայաստանի յատկապէս հեռաւոր նման շրջաններուն մասին այս կարգի տեղեկատուութիւն հետաքրքրական է երկու առումով. թէ ծանօթութիւններու մեր դաշտը կ'ընդլայնէ եւ թէ գոհունակութիւնը կը պատճառէ տեսնելուն թէ ամբողջ Հայաստանը պէտք չէ չափել երեւանեան կանգունով, մանաւանդ երբ ժխտական երեւոյթներ են խնդրոյ առարկայ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՇԷՆՔԻՆ ՆՈՒԻՐՄԱՆ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կարճատեւ այցելութիւնը մայրաքաղաք Ուաշինկթըն յատկանշուեցաւ կարեւոր իրադարձութիւններով: Նախագահը, կինը ինչպէս նաեւ իրեն ընկերացող հայկական պետական պատուիրակութիւնը կը ժամանէին Չորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 25, եւ կը մեկնէին յաջորդ օրը երեկոյեան: Նախագահին շուրջ 32 ժամ տեւող խճողեալ ժամանակացոյցին մաս կը կազմէին հանդիպումներ եւ տեսակցութիւններ ամերիկացի քաղաքական անձնաւորութիւններու հետ, որոնց կարգին՝ Միացեալ -- Նահանգներու փոխ - նախագահ Ալ Կորի Սպիտակ Տան մէջ:

Հայաստանի Հանրապետութիւնը վերջերս բախտաւորութիւնը ունեցաւ ունենալու իր դեսպանատան սեփական շէնքը մայրաքաղաքին ամէնէն ընտրանի մէկ թաղամասին մէջ, ուր կը գտնուին օտար երկիրներու դեսպանատուները: Շէնքը՝ շուրջ երկուքուկէս միլիոն տոլար՝ նուիրուեցաւ Հայկական Համագումարի նախագահ Տէր եւ Տիկին Հրայր Յովնանեանի կողմէ, ի յիշատակ Յովնանեանի ծնողքին՝ Ստեփան եւ Եսթէր Յովնանեանի: Այժմ յառաջ կը տարուին շէնքին բարենորոգման եւ կահաւորման աշխատանքները, որոնք պիտի աւարտին մի քանի ամիսէն: Դեսպանատան բացումը չէ որ ուրեմն կը կատարուէր, այլ շէնքին նուիրման եւ Յիշատակի տախտակին քօղազերծման արարողութիւնը, օգտուելով նախագահ Տէր - Պետրոսեանի այցելութենէն: Նոյն պատճառով ներկաները գլխաւորաբար բաղկացած էին հայ նուիրատուներէ:

Արարողութեան ներկայ գտնուեցան շուրջ հարիւրէ աւելի հրաւիրեալներ եւ լրատուութիւններու թղթակիցներ: Հայաստանի պետական պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Արտաքին Նախարար Վահան Փափազեան, Նախագահին Մամլոյ քարտուղարը՝ Լեւոն Զուրաբեան, Թարգմանիչը՝ Քազոյեան, Հիւսիսային - Ամերիկայի Հայաստանի դիւանագիտական մարմնի ներկայացուցիչները, Ուաշինկթընի մօտ դեսպան Ռուբէն Շուգարեան, ՄԱԿ-ի՝ Ալեքսանդր Արզումանեան, Գանատայի՝ Գառնիկ Նանագուլեան եւ Լոս - Անճըլըսի ընդհանուր հիւպատոս Արմէն Բայբուրթեան: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ամերիկայի Արեւելեան եւ Արեւմտեան թեմերու երկու Առաջնորդները՝ Խաժակ Արք. Պարսամեան եւ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, ինչպէս նաեւ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ Ուաշինկթընի Հայոց հոգեւոր հովիւ՝ Վրդանէս Գալայճեան: Ամերիկահայ անձնաւորութիւններէն նշենք մասնաւորաբար անունը հանրածանօթ դիւանագէտ, Սուրիոյ եւ Իսրայէլի մէջ ամերիկեան նախկին դեսպան եւ այժմ Ճէյմզ Պէյքըր Հանրային Յարաբերութիւններու Հիմնարկին տնօրէն՝ Էտուի Ճէրէճեանի:

Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը կը ներկայացնէին Կեդրոնական Վարչութեան ատենապետ՝ Յակոբ Գասարճեան եւ Կեդր. Վարչութեան բազմաթիւ անդամներ:

Իր բացման խօսքին մէջ դեսպան Շուգարեան «երջանիկ օր» որակեց պահը, քանի արարողութիւնը տեղի կ'ունենար նաեւ ներկայութեամբ Հայաստանի նախագահին եւ իր կնոջ: Ըսաւ թէ դեսպանատան նուիրումը կատարուած է մէ՛կ ընտանիքի կողմէ, որ «արտայայտութիւնն էր Տէր եւ Տիկին Հրայր Յովնանեանի հոգատարութեան Հայաստանի նկատմամբ»:

Նախագահ Տէր - Պետրոսեան իր խօսքին սկիզբը յայտնեց իր երջանկութիւնը ըսելով նաեւ թէ «ներկաներում մէջ անծանօթ համարեա չեմ տեսնում. զգում եմ իմ բարեկամների միջավայրում երբ այսքան ծանօթ դէմքեր եմ տեսնում: Այս դահլիճում հաւաքուած մարդիկ այն մարդիկն են եղել որ անկախութեան առաջին օրուանից եղել են մեր կողքին»: Շնորհակալութիւն յայտնեց նուիրատու զոյգին, որ «գտած է ճիշդ ձեւը յաւերժացնելու իրենց եւ իրենց գերդաստանին անունը: Անոնք իրենց անունը կը կապեն Հայոց պետականութեան, որ յաւերժ է»: Իր շնորհակալական կարճ խօսքին մէջ Պր. Հրայր Յովնանեան ըսաւ թէ ինք պիտի ուզէր Հայաստանի համար աւելի մեծ նուիրումի պատիւը ունենալ՝ որ է «զոհուիլ հայրենիքին համար»: Նախագահը անսպասելիօրէն միջամտելով ըսաւ. «Համաձայն չեմ: Զոհուողներ շատ են եղել, յաղթողներ են պէտք»: Ապա քօղազերծուեցաւ նուիրատուներուն ծնողքին նուիրուած փլաքը:

Հայաստանի դեսպանատունը քառայարկ շէնք մըն է ընդհանուր 10.000 քառակուսի ոտք (շուրջ՝ 835 ք. մ.): Բարենորոգումի աշխատանքներէն ետք դեսպանատունը պիտի պարփակէ հիւպատոսարանի բաժինը, դրադարան, հաւաքավայր, «հայկական սենեակ», ցուցասրահ, հիւրերու յարկաբաժին եւ բնականաբար դեսպանին եւ դեսպանատան անձնակազմին յարկաբաժինը:

Բարենորոգումներուն ինչպէս նաեւ ներքին կահաւորման ընդհանուր աշխատանքներուն սիրայօժար համակարգիչն է ուաշինկթընաբնակ ճարտարապետ Վարդգէս Պալեան, որ համայնքին գործօն դէմքերէն մէկն է:

ՃԱՇ - ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹ ԴԷՄՔԵՐՈՒ

Նոյն իրիկունը մայրաքաղաքին Մաըրըթ պանդոկին ընդարձակ հանդիսասրահը հազիւ կը պարփակէր 750 անձերը, որոնցմէ շատեր եկած էին երկրին զանազան շրջաններէն ներկայ գտնուելու նախագահ Տէր - Պետրոսեանի ի պատիւ կազմակերպուած ճաշին, որուն յայտագիրի բաժինը քաղաքական յստակ շեշտաւորում մը ունէր, նկատի առնելով հոն իրենց մասնակցութիւնը բերող ամերիկեան քաղաքական բեմի դէմքերը, ինչպէս՝ Ծերակոյտի Մեծամասնութեան Հանրապետական ղեկավար Ծերակուտական Պոպ Տոլ, Ծերակուտականներ՝ Քարլ Լեւին (Միչիկըն նահանգ), Միչ Մք-Քոննըլ (Քընթըքի), Գոնկրէսմէններ՝ Ֆրենք Փալլոն Կրասեր (Նիւ - Ճըրզի), Ճոն Էտուար Փորթըր (Իլլինոյ): Իսկ նախագահ Պիլ Գլինթընի վարչութենէն՝ Փիթըր Թարնոֆ, Քաղաքական Հարցերու Ենթաքարտուղար: Սրահին մէջ ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ Գոնկրէսմէններ զանազան նահանգներէ եւ կարգ մը օտար երկիրներու դիւանագիտական պաշտօնատարներ:

Յայտագրին բացումը կատարեց օրուան հանդիսավարը՝ ծանօթ դիւանագէտ, Սուրիոյ եւ Իսրայէլի մօտ ամերիկեան նախկին դեսպան եւ այժմ Ճէյմզ Պէյքըր Հանրային Յարաբերութիւններու Հիմնարկին տնօրէն՝ Էտուըրտ Ճէրէճեան, որ նոյն օրուան միջօրէին Հայաստանի նոր դեսպանատան արարողութիւնը նկատեց խորհրդանիշ Հայաստան - Միացեալ - Նահանգներ ամուր կապերուն: Այլապէս խորհրդանշական էր նաեւ իրենց մասնակցութիւնը բերող ամերիկեան քաղաքական դէմքերուն երկկուսակցական - Հանրապետական եւ Դեմոկրատ - բնոյթը:

Ամերիկեան եւ հայկական մաղթերգներուն կատարումէն ետք, Արեւելեան Ամերիկայի Թեմի Առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեան կատարեց օրհնութիւնը եւ աղօթքը:

Յայտագրին բացումին, բարի գալուստի խօսքը արտասանեց Տիկին Անի Սիմոնեան Թոթահ, փոխ - ատենապետ Հայկական Համագումարին եւ ատենապետուհի՝ օրուան հանդիսութեան յանձնախումբին: Տէր եւ Տիկին Սամի Թոթահ ստեղծած են նաեւ Թ. Մ. Միութեան մէջ հիմնադրամ մը: Տիկին Թոթահ իր խօսքին մէջ վեր առաւ Հայկական Համագումարին գործունէութիւնը, զոր յառաջ կը տանի հետեւողականօրէն եւ արհեստավարժութեամբ, ըլլալով առաջնակարգ կապը ամերիկեան կառավարութեան, հայ համայնքին եւ Հայաստանի կառավարութեան միջեւ: Մէջբերելով Ամերիկայի նախկին նախագահ Լինտըն Ճոնսընի մէկ արտայայտութիւնը, ան ըսաւ նաեւ թէ նախագահ Տէր - Պետրոսեան գիտէ թէ ի՛նչն է «ճիշդը Հայաստանի համար, անոր ներկային եւ ապագային համար»: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ ներկայ ամերիկացի քաղաքագէտներուն իրենց տարած հայանպաստ աշխատանքներուն համար:

Բնականաբար օրուան հանդիսութեան մասնակից ամէնէն ծանօթ քաղաքագէտն էր Ծերակուտական՝ Պոպ Տոլ զոր ներկայացուց իր ամենասիրելի հայ բարեկամին եւ փրկարարին՝ տոքթոր Համբարձում Քելեքեանի (Քեքլիքեան) աղջիկը, համալսարանի դասախօս տոքթոր Ալիս Քելիքեան: Ամերիկայի ամէնէն համբաւաւոր ոսկրաբոյժներէն Հաճընցի տոքթոր Քելիքեանն է որ ձրի դարմանած եւ ողջ պահած է Բ. աշխարհամարտին իտալական ճակատին վրայ ռումբի պայթումէ մը վիրաւոր Տեղակալ Պոպ Տոլը յաջող նուրբ գործողութիւնով, որուն համար ան միշտ երախտապարտ մնացած է թէ՛ Քելիքեան ընտանիքին եւ թէ անոր պատկանած ազգին: Ալիս Քելիքեան յիշատակեց իր հօր եւ Ծերակուտականին բարեկամական սերտ կապերը, աւելցնելով որ

Ծերակուտականը միշտ զօրավիգ կանգնած է Հայկական Ցեղասպանութեան ճանաչման երբ նոյնիսկ իր այդ կեցուածքը քաղաքականօրէն նպաստաւոր չէ եղած իրեն։

Իր ելոյթին մէջ Պօլ Տօլ իր «բարեկամը եւ մենտորը» հռչակելէ ետք տոքթոր Քելիքեանը, զուարթախոհութեամբ պատմեց հիւանդանոցի իր յուշերը։ Ապա յիշեց իր կնոջ՝ Ամերիկեան Կարմիր Խաչի ատենապետուհի Էլիզապէթ Տօլի հետ Հայաստան կատարած իր այցելութիւնը 1988-ի երկրաշարժի վաղորդայնին։ Անդրադարձաւ Գոնկրէսին կողմէ վերջերս վաւերացուած Corridor aid act-ի մէկ օրինագծին վաւերացման, որ «ուղերձ մըն էր Թուրքիոյ, թէ ան չի կրնար արգելք ըլլալ Հայաստան ուղարկուելիք ամերիկեան մարդասիրական օգնութեան։ Թուրքիոյ կողմէ շրջափակումի եւ Ռուսիոյ կողմէ ճնշման ենթարկուած Հայաստան մը, որ կը գտնուի ծանր պայմաններու մէջ։ Ազրպէյճան ունի բոլոր միջոցները, Թուրքիան ունի ՕԹԱՆ-ը, Հայաստան ունի ինքզինք եւ ամերիկեան զօրակցութիւնը»։ Ինչ կը վերաբերի Հայկական Ցեղասպանութեան, որքան որ ան անտեսուի՝ պիտի պատահին ուրիշ ցեղասպանութիւններ. «պիտի ըլլան աւելի Գամպոճներ, Ռուանտաներ», ինչպէս որ պատահեցաւ նաեւ Հրէական Հոլոքոսթը։ Ապա Պօլ Տօլ յաջողութիւն մաղթեց Հայաստանի։

Քարլ Լեւին հիմուրով սկսաւ իր խօսքը. «...Ես հայ բժիշկ չունիմ, սակայն ունիմ հայ մենտոր մը՝ Ալեք Մանուկեան...»։ Ան վեր առաւ հայ ժողովուրդի աննկուն ոգին, որ հակառակ դարերս սկիզբէն ի վեր ճանչցած պատուհասներուն՝ կը վերածնի եւ կը ճառագայթէ։

Հայկական Համագումարի Տնօրէն ժողովի ատենապետը՝ Ք. Պազարեան յայտնեց Ամերիկահայերուն հպարտութիւնը՝ ներկայ Հայաստանով, որ մուտք գործած է Ազգերու Ընտանիքին մէջ։ Ծերակուտական Մըքէնըլ գնահատեց Ամերիկահայութիւնը, որուն ջանքերուն մասամբ կը պարտի Հայաստան - Միացեալ - Նահանգներ կապերու ներկայ առանձնայատկութիւնը։ Յայտնենք թէ Մըքէնըլ ատենապետն է Ծերակոյտի Արտաքին Յարաբերութեանց Յանձնախումբին, եւ իր այդ պաշտօնով կարեւոր դեր մը ունեցաւ երբ առաջարկեց որ Հայաստանի այս տարուան ամերիկեան յատկացումը նուազ չըլլայ 85 միլիոն տոլարէն։ Ան պաշտպանած է նաեւ Մարդասիրական Օգնութեան Նրբանցքին օրինագիծը։

Գոնկրէսմէն Ֆալըն Կրասեր նախ իր հիացումը յայտնեց Նախագահ Տէր - Պետրոսեանի, որ այնքան դժուարին պայմաններու եւ շրջապատի մէջ գտնուող հանրապետութիւն մը կը յաջողի ղեկավարել եւ պահպանել անոր հողամասը, «ու նաեւ կայացնել ընտրութիւններ»։ Իսկ «Ղարաբաղը գործնապէս անկախ է այսօր»։

Գոնկրէսին կողմէ Թուրքիոյ ղրկուած «ուղերձին» պատճառներուն մէջ ան թըւեց, բայց Հայաստանի շրջափակումէն, Քիւրտերու դէմ հալածանքը եւ Կիպրոսի գրաւումը։ Կոչ ըրաւ որ բոլոր շահագրգիռ կողմերը միասնական ճակատով պայքար մղեն մինչեւ որ Թուրքիա սրբագրէ ինքզինք։ Հայկական Ցեղասպանութեան 80-ամեակին, «հակառակ մեր բոլոր ջանքերուն, նախագահ Գլինթըն չգործածեց «ցեղասպանութիւն» բառը։ Պէտք է աշխատինք որ ան գայն գործածէ» եւ ճանչնայ ցեղասպանութիւնը, «որուն հետ կարելի չէ քաղաքականութիւն խաղալ. ան պատմական իրողութիւն մըն է»։

Ճոն Փորթըր նախ խօսեցաւ ժողովրդավարութեան մասին, որ հակառակ ամէն խոչընդոտներու Հայաստանի մէջ երկար ճամբայ մը կտրած է բաղդատմամբ իր դրացիներուն։

Հանրային Գործերու Ենթանախարարը, յանուն Գլինթընի վարչութեան ողջունեց նախագահ Տէր - Պետրոսեանի ներկայութիւնը։ Ան նաեւ ողջունեց Երեւանի մօտ Միացեալ - Նահանգներու առաջին դեսպան Հերրի Կիլմորը որ նստած էր պատւոյ սեղանը։ Այսօրուան հաւաքը արտայայտութիւնն է Հայերու եօթնասնամեայ երազին - վերյառնումը անկախ Հայաստանի մը, որուն առաջին տարին սակայն բացառութիւն մը չեղաւ ողբերգութիւններով լեցուն իր անցեալէն։

Ամերիկեան տարբեր կառավարութիւններու ներքեւ պաշտօնավարած այս գնահատուած դիւանագէտը ունէր իր ըսելիքը հանդիսութեան եզրափակումէն առաջ։ Իրեն համար յատակ էր որ Հայաստան կը վայելէր ամերիկեան երկու մեծ կուսակցութիւններուն երկթեւ զօրակցութիւնը։ Քաղաքակրթութեան օրրան Հայաստան միշտ վեր կանգնած էր պատմութեան փոթորիկներէն ետք։ Իր խօսքը ուղղելով նախագահ Տէր - Պետրոսեանի՝ ան ըսաւ. «Պր. Նախագահ, կը յիշեմ երբ Մատրիտի մէջ մաս կը կազմէի արաբ - իսրայէլեան խաղաղութեան բանակցութիւններուն, պաղեստինեան պատուիրակութեան բանբեր Աշրաւի ինծի դառնալով ըսաւ. «Էտ, ո՞վ կրնար մտածել որ ձեր ժողովուրդը անկախութիւն ձեռք պիտի ձգէր մեզմէ առաջ»։

Հայաստանի նախագահը ներկայացնելու պատիւը կ'իյնար Հայկական Համագումարի նախագահ Հրայր Յովնանեանի, որ վեր առաւ Պր. Տէր - Պետրոսեանի առաքինութիւնները -- «մեծ մտաւորական, քաջարթուն մարդ եւ նոյն ատեն չափաւոր, խոհական ղեկավար, հաղորդական, զուարթախոհութեան մեծ զգայարանքով»։

Նախագահը ելոյթ ունեցաւ, արտայայտուելով պետութեան «խաչոլոկիա»յին մասին, որ այս պարագային կը նշանակէր մասնաւորաբար երկրին ընդգրկած յատակ քաղաքականութիւնը։ Նախագահին ելոյթէն լայն հատուածներ կու տանք առանձին։

Իր ելոյթին աւարտին, Նախագահին յանձնուեցաւ խիկապէս եզակի նուէր մը -- տարաբախտ Նախագահ Ճոն Քենետիի մէկ ձեռագիրը, որուն համար ան ըսաւ թէ նման թանկարժէք նուէրին տեղը Հայաստանի Մատենադարանն է, ուր պիտի պահուի ձեռագիրը։

Կարդացուեցաւ մեծահարուստ գործարար Քըրք Գրիգորեանի նախագահ Տէր - Պետրոսեանի ղրկած հեռագիրը, ուր ան իր ցաւը կը յայտնէր հանդիսութենէն իր բացակայութեան համար, նախագահին մաղթելով ամէն յաջողութիւն իր խիզախ աշխատանքին մէջ, ի խնդիր՝ ռամկավարական սկզբունքներու յաջողութեան եւ ազատ շուկայական տնտեսութեան կառուցումին Հայաստանի մէջ։

Գեղարուեստական յայտագրին իր մասնակցութիւնը բերաւ Ֆիլատելֆիոյ Քնար երգչախումբը, շուրջ՝ հարիւր անդամներով, որ ներկայացուց փունջ մը հայկական դասական երգեր, ղեկավարութեամբ Արսէն Սայանի։ Այս երեկոյթը փակուեցաւ Մեսրոպ Արք.ի աղօթքով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

Գերմանահայ Լուրեր

Գերմանիոյ մէջ հիմնուած է Հայ Ազգային - Մշակութային Կեդրոնը։ Այս միութեան գլխաւոր նպատակն է հեռատեսիլի հայերէն ծրագիրներու պատրաստութիւնը։ Արդէն վեց ծրագիրներ ձայնասփռուած են Տորթմունտ քաղաքի «բաց հեռատեսիլի կայանէն»։ Ծրագիրներու գլխաւոր նպատակն է այս ձեւով Գերմանահայութիւնը տեղեկացնել եւ գաղութներու միջեւ կապը ամրապնդել։ Կեդրոնը կազմակերպած է իր հիմնադրութեան առթիւ խրախճանք մը, Նոյեմբեր 4-ին՝ Տորթմունտ, նախագահն է Պր. Երուանդ Խոսրովեան։

Հոկտեմբեր 21-ին Համպուրկի մէջ տօնուած է Համպուրկի Հայ Մշակութային Միութեան 30-ամեակը. ելոյթ ունեցած են Հայաստան Հիմնադրամի Գերմանիոյ մասնաճիւղի նախագահ՝ Պր. Ստեփան Թաշճեան, Հայաստանի դեսպանատան Բ. քարտուղար՝ Պր. Աշոտ Ալեքսանեան, եւ հոգեւոր հովիւ՝ Կոմիտաս Յովնանեան։ Ապա կատարուած է խրախճանք. ներկայ եղած են 120 հոգի։

Սեպտեմբեր 23-ին, Հեսընի Հայ Մշակութային Միութիւնը Ֆրանքֆուրթի մէջ կազմակերպած է խրախճանք նուիրուած Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին, բացումը կատարած է միութեան ատենապետ՝ Պր. Մասիս Նահապետեան։ Միութեան դպրոցի աշակերտները հայերէն երգած ու արտասանած են։ Ելոյթ ունեցած է Հայաստանէն հիւրաբար Գերմանիա գտնուող Անի համոյթը։ Երեկոյթը ճոխացուցած է Ֆրանքֆուրթի շրջանէն հայկական նուագախումբ մը, Պր. Ժան Հախնազարեանի գլխաւորութեամբ։ Հասոյթը յատկացուած է Արցախի։

Ֆրանքֆուրթի Գիրքերու միջազգային 47-րդ տօնավաճառին Հայաստան այս տարի ալ կրցաւ մասնակցիլ շնորհիւ «Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդ»ի եւ «Հեսընի Հայ Մշակութային Միութեան» նախաձեռնութեան։

Հոկտեմբեր 11 - 16-ին հայկական տաղաւարին մէջ ցուցադրուեցան Հայաստանէն 160 գիրքեր, որոնցմէ 40-ը վերջին տարուան հրատարակութիւններ էին, ցուցադրուած էին նաեւ քարտէսներ, հանրագիտներ։ Այս ձեռնարկներու ծիրէն ներս Մշակութային Միութեան հաւաքատեղիին մէջ տեղի ունեցաւ ընթերցումի երեկոյթ մը (Հոկտեմբեր 14-ին) որուն մասնակցեցան Հայաստանի Տեղեկատուութեան նախարար, գրող՝ Պր. Հրաչեայ Թամրազեան, Հայաստանի դեսպանատունէն՝ Պր. Աշոտ Ալեքսանեան, Պոլսահայ գիւղագիր՝ Պր. Մկրտիչ Մարկոսեան եւ գերմանահայ գրող՝ Պր. Րաֆֆի Քանդեան։ Պր. Թամրազեան շուրջ 80 ներկաներուն տեղեկութիւններ տուաւ Հայաստանի ներկայ կացութեան եւ մշակութային կեանքին մասին, յետոյ կարդաց իր գործերէն, նոյնպէս գրողներ՝ Պր. Մարկոսեան եւ Քանդեան կարդացին իրենց գործերէն։ Յայտագիրը ճոխացուց Պացանի ջութակահար՝ Սերգէյ Խաչատրեան դաշնակի ընկերակցութեամբ իր մօր՝ Իրա Խաչատրեանի։

Նոյն օրը Տիկին Էլվիրա Քինտըլ դասախօսեց Հայաստանի կանանց վիճակին մասին։

Գերմանական Քուպըն ունտ Սուպըրըր հրատարակչութիւնը պայմանագրով մը կը ստանձնէ Հայաստանի հրատարակչատուներու ներկայացուցչութիւնը, այս ձեւով Գերմանիոյ մէջ կանոնաւոր ձեւով կարելի է գնել Հայաստան հրատարակուած գիրքեր։

Տօնավաճառին անձնական նախաձեռնութեամբ մը կը մասնակցէր նաեւ Հայաստանէն «Նոյ» հրատարակչատունը առանձին տաղաւարով։

Պէտք է այստեղ նաեւ նշել որ բոլոր ձեռնարկներու ընթացքին ցուցադրուեցան գերմանահայ գեղանկարիչ եւ լուսանկարիչ՝ Պր. Օննիկ Գույումճեանի պատրաստած լուսանկարներու հոյակապ ցուցահանդէսը որ կը բաղկանար հինգ մասէ. - Ա. - Երկրաշարժ եւ աւեր, Բ. - Արցախ - պատերազմ ու պայքար, Գ. - Հայաստանի դժուար առօրեան, Դ. - Պետականութեան կառուցում եւ Ե. Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի ծրագիրները։

«Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդը» Նոյեմբերի վերջաւորութեան կը տօնէ իր հիմնադրութեան 25-ամեակը։ Սոյն կազմակերպութիւնը կը համախմբէ գերմանահայ 12 միութիւններ։

Հեսընի Հայ Մշակութային Միութեան ապագայ ծրագիրներն են՝ Դեկտեմբեր 3-ին ծննդեան - վաճառք եւ պատարագ որու հասոյթը պիտի յատկացուի Արցախի։

Դեկտեմբեր 16, հայկական դպրոցին հանդէսը։

1996, Փետրուար 10-ին Սերենատա նուագախումբի ելոյթը։

Մարտ 1-ին պուլկարահայ դաշնակահար փրոֆ. Պէրպէրեանի համերգը։

Սեպտեմբեր 30-ին Գերմանահայ Բժիշկներու Միութեան վարչութենէն հինգ անդամներ՝ տոքթոր Ռաֆայէլ Պապանեան (ատենապետ), տոքթոր Խաչիկ Թաթարեան (փոխ - ատենապետ), տոքթոր Գէորգ Քալաթաշ (ատենադպիր), տոքթոր Արթին Տօնօ եւ տոքթոր Շաւարշ Օվասաբեան երկու շաբաթով այցելած են Հայաստան ու Արցախ։ Գերմանահայ Բժիշկներու Միութիւնը ստանձնած է Արարատեան շրջանի հիւանդանոցի խնամակալութիւնը որ շատ դէշ վիճակի մէջ կը գտնուի։ Հայաստան Հիմնադրամի միջոցով ամիսը 1200 մարք կը յատկացուի վառելանիւթի ծախքերու, բժիշկները իրենց հետ տարած են բժշկական նիւթեր եւ դեղեր, եւ երկու շաբաթ աշխատած են հիւանդանոցի մէջ։

ՐԱՖՖԻ ՊԵՏԻԿԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Զայնին փափուկ ու գորովալի հնչի՞ւնն էր թէ թեւերուն շարժումը որով գրկեց իր մարմինը -- Յակոբ անակնկալի եկաւ քրոջ անձէն բխող իրական սիրահարի տպաւորութենէն։ Լռութեան մէջ սուզուած խօսեցաւ նոյն քնքշութեամբ։

-- Վստա՞հ ես որ չես ուզեր գալ, Զարուհի։

Յակոբ ձեւի համար խօսեր էր։ Սակայն, իր ներսէն, ուրախ էր ու միայն ինք գիտէր պատճառը, ոչ իսկ քոյրը։ Հիմա խոշոր ափերը հանգչեցուց անոր նիհար ուսերուն։ Զարուհի լուռ էր միշտ։ Յակոբ խօսեցաւ միւսներուն.

-- Ես կը ճանչնամ քոյրիկս։ Բան մը միտքը դնէ նէ անպայման կ'ընէ։

Մեղմօրէն սեղմեց ուսերը։ Զարուհի Տիգրանին ու Արմինէին դարձաւ։

-- Դուք կը հասկնաք ինչ ըսել կ'ուզեմ, չէ՞։

-- Լաւ։

Բոլորը Յակոբին դարձան։ Արմինէ, ամուսնին հպած՝ կը սպասէր անոր ձայնին ու բառերուն «ես սա մարդը ո՞ւր տեսեր եմ ասկէ առաջ Աստուած իմ» անցաւ մտքէն, «հարկաւ թէ չեմ տեսեր» ըսաւ ու անգիտակցաբար թեւերը օղակեց Տիգրանին մէջքին շուրջ, գլուխը մեղմօրէն դրաւ անոր ուսին ու կէս ականջով մտիկ ըրաւ խօսքերուն։

-- Երկուշաբթի առաւօտ ութին ես ճիփով պատրաստ կուգամ կ'առնեմ ձեզի։ Վիզայի մասին մի մտահոգուիք, կը կարգադրուի։ Հետս կուսակցական երկու տղաք ալ պիտի ըլլան, բայց արգելք չեն մեզի։ Հետերնիդ քիչ մը ուտելիք պաշար առէք։ Ղարաբաղ ամէն բան կայ, Հայաստանի պէս չէ, սակայն նորէն պատրաստ եղէք ամէն ինչի։ Եթէ ժամուն ճամբայ իյնանք, Գորիս ալ կրնանք քիչ մը մնալ, յետոյ Լաչինէն լոյս աչքով կ'անցնինք, երեկոյեան Ստեփանակերտ ենք։ Օքէ՞յ։

Արմինէին պշնած աչքերը չհեռացան անոր դէմքէն։ Յակոբը գիտէր ատիկա ու անտեսեց զայն, ամբողջովին։

***

Ժամը 10-ին, եղբայրն ու մօրքուրը խոր քունի մէջ էին։ Ինք, կռնակին պառկած, փորձեց ետ բերել կէսօրէվերջի հանդիպումին պատկերը բայց միայն իր խօսքերը մնացեր էին յիշողութեան մէջ։ Ու Տիգրանին համբոյրը։

Յոգնած էին ջիղերը ու քունը կը կռխէր վրան բայց չէր ուզեր փախցնել այս վայրկեանները երազանքի ու երեւակայութեան «կեանքիս էն տաք վայրկեաններն են» խորհեցաւ։ Զարուհի ճիգ մը ըրաւ արթուն մնալու եւ յոգնութեան հետ գինքը համակող անբացատրելի երջանկութեան սա պահը վայելելու «սէրը ... սէրը ... ինչքա՞ն մօտ է» անցաւ մտքէն, անգիտակցաբար դրկեց իր վտիտ իրանը, ձեռքը տարաւ պզտիկ ծիծերուն, յետոյ փորին ու վախով՝ աւելի վար...։ Կը գոցուէին աչքերը։

Յանկարծ նստաւ անկողնին մէջ, յետոյ ոտքերը վար դրաւ, ելաւ անկողնէն, դողդղուն ձեռքերով վառեց մոմը, հանեց դարակէն օրագրին սեւ տետրակը ու անշշուկ՝ սրահ ելաւ։ Բայց Երեւանը կը քաշէր ոտքերէն ու մտքէն։ Քալեց դէպի պատշգամ, քաղաքը միշտ հոն էր, երէկուան նման պլպլացող քանի մը լոյսերով, սակայն հիմա ինքը նոյնը չէր։ Մութին անդուլ հարուածներ կ'իյնային ներսը տեղ մը ու կը խանգարէին մտածումը։ Երկար նայեցաւ լոյսի նետերով ծակծկըուած մթութեան մարմնին «մարդիկ իրար փաթթուած կը սիրաբանին հիմա» անցաւ մտքէն «ետքը հանդիստ կը քնանան... միայն ես եմ որ սա՛նկ մինակ, անքուն մնացած եմ»։ Տխուր էր երջանկութիւնը ու սէրը իր հետ ի՛նչ անձկութիւններ կը բերէ որ յիշես զայն...։

Ի վերջոյ, ետ սենեակին դարձաւ, գընաց նստաւ սեղանիկին առջին, անուշադիր նայեցաւ շարուած լուսանկարներուն ու խոր շունչ մը քաշեց։ «Հիւանդութեան պէս բան մը ըլլալու է սէրը, անբուժելի հիւանդութիւն մը ... ու տակաւին ես նոր կը մտնեմ անկէ ներս» մտածեց «երջանիկ մարդիկ» անցաւ մտքէն նայելով լուսանկարներու դէմքերուն, անոնց խաղաղած, աւարտած կերպարանքներուն։ Դժկամութեամբ բացաւ օրագիրը, հանեց գրիչը։ Վայրկեան մը անշարժացաւ, գըլուխը ձեռքերուն մէջ, յետոյ ձեռք առաւ գրիչը ու սկսաւ գրել։

(Շար. 36)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 12, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին։ Յետ պատարագի, ճաշ Հայ Մշակոյթի Տունը։

L'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS
ET RESISTANTS ARMENIENS
vous convie à venir nombreux à la

COMMEMORATION DU 11 NOVEMBRE

Allée des Combattants étrangers, Cimetière du Père Lachaise
Paris 20e (M° Gambetta)

14h15 Rassemblement avec les drapeaux Porte Gambetta;
Dépôt de gerbes sur la tombe du Général ATRANIK.
15h Mise en place devant le Monument arménien;
Dépôt de gerbes par M. Michel CHARZAT, Maire du 20e arrdt.
16h30 Vin d'honneur en mairie.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարտիկ Տակառեանի մահուան տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Վերոնիք Քըզըրեան 250 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE

pour diriger
L'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

85ème Anniversaire des Croix de secours diasporiques arméniennes

Les Productions «*Marcel de Valmalète*» présentent

VARDAN MAMIKONIAN

RECITAL DE PIANO

THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
le Vendredi 17 Novembre à 20 heures 30

Sous le haut patronage de
JEAN TIBERI
MAIRE DE PARIS

avec le concours de la Croix Bleue des Arméniens de France

œuvres de *Bach/Busoni — Brahms — Chopin — Liszt*

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.
Prix : 290 F., 230 F., 180 F., 130 F., 100 F.

Pour tout renseignement téléphoner au : 46. 83. 00.82 ou 46. 65. 25. 39.

CHENE

POUR LA POURSUITE
DE SES ACTIONS
DANS LES VILLAGES
AU ZANGUEZOUR
ET AU KARABAGH

AIDEZ
CHENE

EN OFFRANT VOS OBJETS DE VALEUR
NEUFS OU ANCIENS POUR SA

BRADERIE DE NOEL

DU 9 AU 10 DECEMBRE
AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT

«Շ Է Ն»ը
Ձեզի կը դիմէ
իր վաճառքին համար

«ՇԷՆ»ԻՆ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ
ԱՐԺԷՔԱՒՈՐ ԻՐԵՐ, ՀԻՆ ԹԷ ՆՈՐ,
ԳԵՂՕՐ, ԳԻՐՔ, ԳՈՐԳ,
ԳՈՀԱՐԵՂԷՆ ԵՒԼՆ. ԵՒԼՆ. . .

Մանրամասնութեանց համար հեռաձայնել՝

Pour tous renseignements téléphoner au :
— (1) 47 50 40 47 après 19h

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES
SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

Sous le haut patronage de
Monsieur **JACQUES CHIRAC**, Président de la République française
et de
Monsieur **LEVON TER-PETROSSIAN**, Président de la République d'Arménie
avec de nombreuses personnalités arméniennes et le concours du Ministère français de la Culture et du Ministère arménien de la Culture
L'Association «*CHEMINS CULTURELS*» présente

CHEMINS D'ARMENIE

Soirée de Gala exceptionnelle

le **Samedi 9 Décembre à 20 heures 30**
Théâtre des CHAMPS-ELYSEES, 15, avenue Montaigne, Paris 8e
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMENIE
L'ORCHESTRE PHILHARMONIQUE D'ARMENIE
LE CHŒUR ACADEMIQUE D'ETAT D'ARMENIE
Michel LEGRAND et son Trio
Le groupe folklorique de chant et de danse NAVASART
Le Trio DABAGIAN de musiciens traditionnels

Jean TER-MERGUERIAN — Constantin ORBELIAN
Kim KASHKASHIAN
Ruben AHARONIAN — Svetlana NAVASSARDIAN
Datevic HOVANESSIAN — Armen DONELIAN

Renseignements au 45. 45. 00. 14
Location : FNAC et VIRGIN Théâtre des Champs-Elysées : 49. 52. 50. 50.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 65-րդ տարեդարձին Մատաղօրհնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները. -

Գ. Ժագ Կարապետեան 5000 Ֆր., Մարգարեան Եղբարք, Տէր եւ Տիկին Փիէր Նազարեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասըրլըքեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Մակարեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Պանտիկեան, Տէր եւ Տիկին Ալպեր Միրազեան, Տիկին Նուարդ Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Մելքոնեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Տէր - Մինասեան, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին 1000-ական Ֆր., Օր. Սեդա Սիմոնեան, Մանկեան ընտանիք, Տիկին Արմենուհի Ալթունեան, Տիկին Իվօն Լողերպօրն - Մէսճեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան, Տիկին Մարի Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Շարլ Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր - Մինասեան, Սէն - Ժերոմի Կապոյտ Խաչ, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մէսճեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ծոլաքեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ջէրչեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Պապայեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Կարապետեան, Ս. Յակոբ Պուլվար Օտտոյի Եկեղեցին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Պոմոնի Եկեղեցին 500-ական ֆրանք, Ժամկոչեան եւ Սվազլեան ընտանիքները 600 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Թաշճեան, Տիկին Արշալոյս Անտոնեան, Տիկին Անժէլ Թաշճեան 300-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անտոն Մանտալեան 250 Ֆր.։

(Շար.)

***

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղկեպսակի Գէորգ Հաճի Պօղոսեանի մահուան առիթով. -

Տէր եւ Տիկին Էրվէ Նալպանտ 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տատուրեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօշկարեան 250 Ֆր.։

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը ստացած է 150 ֆրանք Տիկին Ազաւնի Պարոնեանէ Արմենակ Պետեանի մահուան քառասունքին առիթով։

La Fondation *Nourhan FRINGHIAN* présente :

PORTRAITS, PAYSAGES et NATURES MORTES

d'Elise MEHDERIAN-TCHOPOURIAN
(1896-1982)

Exposition ouverte
du 11 au 26 Novembre
Vendredis et Samedis de 15h à 18h
Dimanches de 11h30 à 16h

Salle Nourhan Fringhian
Cathédrale Apostolique Arménienne
St Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

— ENTREE LIBRE —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Անձնական հարցի մը կապակցութեամբ, կը փնտռուի պարսկահայ Տիկին Էմմա Ստեփանեան (աղջկութեան մականուն) որ 50-ական թուականներուն Փարիզ կը գտնուէր ուր դաշնակ կ'ուսանէր։ Կը կարծուի որ Թեհրան կ'ապրի։ Կը խնդրուի իրմէ յարաբերութեան մէջ մտնել «Յառաջ»ի խմբագրութեան հետ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.720
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
71e ANNEE — N° 18.720

ՄԱՀՈՒԱՆ 25-ԱՄԵԱԿ

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄ ՏԸ ԿՈԼԻ

Գոլոմպէյէն Փարիզ եւ այլուր, Նոյեմբեր 9-ին պաշտօնապէս ոգեկոչուեցաւ տը Կոլի մահուան 25-ամեակը: Արդարեւ, 1970, Նոյեմբեր 9-ին, ժամը 19.10-ին էր որ տը Կոլ զոհ կ'երթար երակային խզումի մը, երբ Պուասըրիի իր ապարանքին գրասեղանին առջեւ թուղթ կը բանար:

Նախագահ Շիրաք եւ կինը նախորդ գիշերն իսկ ժամանած էին Գոլոմպէ եւ հիւրասիրուած Պուասըրիի մէջ, տը Կոլի զաւակներուն կողմէ: Նախագահը ուզած էր Նոյեմբեր 9-է վաղ առաւօտեան դնել իր ծաղկեպսակը: Աւելի ուշ, յատուկ կառախումբով, 180 կոլիստներ իրենց կարգին Գոլոմպէ ժամանած են եւ իրենց յարգանքը մատուցանած:

Նոյն իրիկունը, տպաւորիչ եւ ճաշակաւոր արարողութիւն մը տեղի կ'ունենար Էնվալիտի հափլանատը ուր ութ հարիւր զինուորներ, ջահ ի ձեռին դուրս կ'ելլէին Օթէլ տէ զ'էնվալիտէն, կը կազմէին գունաւոր (Եռագոյն) Լոռէնի խաչ մը որ կը խորհրդանշէ տը Կոլը: Իր գործերէն կարճ հատուածներ կ'արտասանէին Ժան Փիա, Ֆրանսուա Շոմէթ եւ Ալէն Տըլոն (այս վերջինը կցումի ձախող վրիպում մըն ալ ունեցաւ):

Այս 25-րդ տարելիցին առթիւ, Ժ. Շիրաք գրութիւն մը ստորագրած է «Ժուռնալ տը լա Հօթ - Մարն»ի մէջ, ուր կ'ըսէ, ի մէջ այլոց, թէ տը Կոլի գերագոյն պատգամը՝ քաջութեան, երեւակայութեան, գործնականութեան եւ յոյսի պատգամ մըն է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹ անակնկալ այցելութիւն մը տուաւ Ռապինի այրիին իր ցաւակցութիւնները ներկայացնելու համար: Առաջին անգամն է որ ՊԱԿ-ի ղեկավարը ոտք կը դնէր Թել - Ավիվ, Իսրայէլեան հողի վրայ: Տիկին Ռապինի ըսած է. - «Եկած եմ մեծարելու այս մարտիկը, խաղաղութեան այս հերոսը»:

ՌԱՊԻՆԻ սպանութեան քննութիւնը օրէ օր կը հաստատէ դաւի մը գոյութիւնը, զոր խնամքով պատրաստած է կրօնական ծայրայեղ աջը լայն օժանդակութիւն բերելով Ամիրի: Արդէն իսկ, հինգ կասկածելիներ ձերբակալուած են: Պայթուցիկ, ձեռնառումբ եւ այլ զէնքեր գտնուած են Ամիրի բնակարանը:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ բուկրան ձայն բարձրացնել այն երկու Ֆրանսացի օդաչուներուն համար որոնց ճակատագիրը ծանօթ չէ Օգոստոս 30-էն ի վեր, երբ իրենց օդանաւը վար առնուեցաւ Պոսնիա, Սերպերու Փալ քաղաքի մօտ: Սերպ իշխանութիւնները միշտ կը պնդեն որ լուր չունին, մինչ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը չէշտեց թէ Ֆրանսա Տայթընի բանակցութեանց ելքը կը կապէ իր օդաչուներուն պարագային:

ԼԷՅԼԱ ԶԱՆԱՅԻ շնորհուեցաւ, յապաղումով, մարդկային իրաւանց Սախարով մրցանակը Եւրոպական Խորհրդարանին կողմէ: Այս մրցանակը պէտք է տրուէր երկու չարաթ առաջ (տե՛ս «Յառաջ», Հոկտեմբեր 31), բայց յետաձգուած էր երբ Զանայի 15 տարուան բանտարկութեան դատապարտումը հաստատուած էր վերաքննիչ Ատեանին կողմէ:

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (Փէ - էՌ, Իւ - Տէ - էՖ-ի մէկ բաղկացուցիչը) Նախագահը՝ Ֆր. Լէոթար բաւական խստութեամբ քննադատեց (Նոյեմբեր 9, հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայան) Ժիւփէի Բ. կառավարութիւնը: Նախ իր վրդովումը յայտնեց որ այդքան արհամարհանքով կարելի է վարուել կիներու հետ, ապա նաեւ ըսաւ թէ այդ ձեւով չէ որ կարելի է յաղթել 1998-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Ինչ որ անգամ մը եւս կը հաստատէ որ Ֆրանսայի քաղաքագէտներուն միակ ու միայուն հոգը ընտրութիւններն են...: Եւ որովհետեւ «Ֆրանսացիք հորթեր են» ինչպէս կ'ըսէր տը Կոլ, երկրին ղեկավարներն ալ իրաւունք ունին զբաղելով իրենց (ընտրական) հոգերով քան ժողովուրդին հոգերով:

ՊՈԼՍՈՅ Պետութեան ապահովութեան Ատեանը ազատ արձակեց, Նոյեմբեր 10-ին, Ռօյթըր մամուլի գործակալութեան թղթակցուհին՝ Ալիզա Մարքըս որու դէմ ամբաստանութիւնն այն էր որ՝ «անջատման դրդում» ըրած է Քիւրտերու դէմ գործուած հալածանքներու թղթակցութեամբ մը:

ԳԱՀԻՐԷ - ԼՈՒՔՍՈՐ ճեպընթացին ռմբափորձին տէր եղաւ խալամապաշտ զինեալ կազմակերպութիւնը՝ Ժամաա Իսլամիա: Զեկոյցի մը մէջ, կազմակերպութիւնը կը հրաւիրէ օտար զբօսաշրջիկները որ հեռանան Եգիպտոսէն: Նոյեմբեր 8-ին, երկրորդ ռմբափորձ մըն ալ գործուած էր Լուքսորի մօտ կառախումբի մը դէմ, 3 հոգի (մէկ Ֆրանսացի, մէկ հոլանտացի եւ մէկ եգիպտացի) թեթեւօրէն վիրաւորուած են:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ անդամակցութեան խնդիրը դրական կերպով լուծելու համար Անգարա որոշած է դիւանագիտական կարեւոր քայլերու ձեռնարկել: Յառաջիկայ չաբաթ լոպիի գործունէութիւն պիտի ծաւալէ Եւրոպայի Միութեան եւ Խորհրդարանի շրջանակներուն մէջ: Իսկ Թ. Չիլլէր վեց օրուան շրջապտոյտ մը ծրագրած է դէպի Մատրիտ, Հռոմ, Լոնտոն, Պրիւսէլ ու թերեւս նաեւ Փարիզ:

ԵՐԵՒԱՆԷՆ ՓՈՒՆՋ

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 9 / 10)

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՀՐԱՒԷՐ՝ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԷՆ

Հայաստանի եւ Ուկրանիոյ մօտ Հնդկաստանի դեսպան Ռաճենտրա Կումար Ռայի Նոյեմբեր 8-ին Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանին յանձնած է նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի Հնդկաստան այցելութեան թուականի մասին իր երկրի կառավարութեան առաջարկը: Հաւանական է որ ան կատարուի Դեկտեմբերի վերջերը:

***

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ալ նոյն օրը ընդունած է Վիէննայի Մխիթարեան միաբանութեան աբբահայրը՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեան որուն կ'ընկերանար Հ. Գրիգոր Վրդ. Միքայէլեան, ինչպէս նաեւ հիւլէակայանի հարցերու կապակցութեամբ Հայաստան այցելող ռուսական պատուիրակութիւնը:

***

«ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՕՐԷՆՔԸ»

Ազգ. Ժողովը իր եռօրեայ նիստը փակած է Նոյեմբեր 8-ին, ընդունելէ ետք «Սահմանադրական դատարանի մասին օրէնք»ի նախագիծը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ» ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ

Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան Նոյեմբեր 8-ին ընդունած է Եւրոպայի խորհրդի պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ՝ Ժան Սէթլինկէրի, որ խորհրդարանական ժողովի եւրոպական երկիրներու հետ յարաբերութիւններու Ցանձնաժողովին Նախագահն է: Վ. Փափազեան հիւրերուն յատկապէս ներկայացուցած է այն գործունէութիւնը, զոր կը ծաւալէ Հայաստան Եւրոպայի Խորհուրդին որպէս այցելու անդամ ընդունուելու ուղղութեամբ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱ՝ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԻՋԵՒ

Անգարա դիւանագիտական տագնապի մը մատնուած է, Ռուսաստանի որպէս փոխադարձութիւն արեւելեան իր սահմանագլխուն վրայ զօրք եւ զինամթերք փոխադրելու որոշումին պատճառով: Անգարայի տագնապը սաստկացած է ՕԹԱՆ-էն այս որոշումին առթիւ նեցուկ գտած չըլլալով:

Անգարայի որոշումը որ փոխադարձութենէն աւելի Մոսկուայի որոշ ազդարարութիւն մը ուղղելու նպատակը կը հետապնդէր, ոչ մէկ հակազդեցութիւն ստեղծած է այս վերջինին մօտ: Այս կացութեան մէջ Անգարայի կը մնայ, կիրարկելով իր սպառնալիքը, քաշուիլ Եւրոպայի դասական ուժերու համաձայնութենէն, ինչ որ խորքին մէջ փափաքելի չէ իրեն: Իսկ այս նիւթով դէմ առ դէմ մնալ Ռուսաստանի հետ, կը սպառնայ խանգարել քարիւղատար խողովակաշարի, կովկասեան հարցերու մասնակցութեան ու Պոսնիոյ կնճիռին առընչուած Թուրքիոյ հաշիւները:

Եթէ Անգարա խուսափի Մոսկուայի հետ ճակատումէ մը ու զիջումներ յանձն առնէ, ատիկա պիտի նշանակէ ընդունիլ նաեւ շրջանին մէջ Ռուսաստանի գերակայութիւնն ու յետագայ հաւանական պահանջներ կամ ճնշումներ:

Այս կացութեան գլխաւոր դրդապատճառը Ռուսաստանի արդիւնաւոր ճապկումներն են Միացեալ - Նահանգներու հետ: Արդարեւ երկու երկիրներու Պաշտպանութեան նախարարները հանդիպում ունեցած են այս նիւթով ու Գրաչով յստակօրէն յայտնած է թէ իր երկիրը պիտի չենթարկուի համաձայնագիրին կովկասեան գօտիին մէջ զէնքերը պակսեցնելու տրամադրութեան: Թուրքիոյ համար անակնկալ եղած է տեսնել որ Միացեալ -- Նահանգներ չեն հակազդած այս կեցուածքին ու ընդունած են զիջումներ ընել Մոսկուայի:

Այսուհանդերձ, Ուաշինկթըն չի փափաքիր նաեւ բոլորովին հակադրուիլ Անգարայի. խնդրոյ առարկայ համաձայնագիրը պէտք է գործադրութեան դրուի Նոյեմբեր 17-ին: Մինչեւ այդ թուականը Ուաշինկթըն կը փորձէ երկկողմ տեսակցութիւններով մեղմացնել Անգարայի կեցուածքը ու միջին ճամբայ մը գտնել:

Թուրքիա այս հանգրուանին, հարցը դիւանագիտական մակարդակէն փոխանցած է արտաքին գործերու նախարարութիւն ու գրեթէ համոզուած ըլլալով Մոսկուայի անդրդուելի դիրքին, կը մտածէ փոխադարձ կարգ մը պահանջներ ներկայացնել. օրինակ, պահանջել որ աւելնայ խնդրայարոյց սահմանագիծին վրայ Թուրքիոյ համար ճշդուած զինեալ ուժերու տարողութիւնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԵՍԱԿԵԴՐՈՆ ԵՐԿՈՒ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐ ՃԱՓՈՆ ԼՐԱԳՐՈՂԻՆ ԳՐԻՉՈՎ

«Ռոնգա» Թոքիոյի չաբաթաթերթերէն մէկն է, 45 հազար տպաքանակով: Ճափոնական մեծագոյն օրաթերթ «Ասահի Շիմպուն»ի 80-ական թուականներու Փարիզի թղթակիցը «Ռոնգա»յի մէջ ստորագրուած յօդուածով մը «եսակեդրոնութեան մեծ դէմք» կ'որակէ Ֆրանսայի նախագահը:

Քայոշիտա կը գրէ թէ վերջերս յաճախ Թիրախ կ'ըլլայ իր բարեկամներուն հարցումներուն որոնք կը վերաբերին Ֆրանսայի ու նորընտիր նախագահին: Ամէնէն աւելի զարմանալի կը թուի անոր անտարբերութիւնը ատոմական փորձարկումներու լուրէն ի վեր իրարու յաջորդող բողոքներու եւ բուռն հակազդեցութիւններու հանդէպ: Ու Փարիզ անցուցած եօթը տարիներուն կուտակուած տպաւորութիւնները լրագրողը գրի կ'առնէ, տալու համար նախագահ Շիրաքի դիմաստուերը:

Հմայիչ ժպիտը անոր կուտայ վեհանձն մարդու մը արտաքինը: Հաւանօրէն լաւ ամուսին մը, հայր մը ու գործատէր մըն է որուն կարելի է ապաւինիլ: Հակառակ ատոր ուշադրութիւն կը գրաւեն իր շրջապատին եւ լրագրողներու պրկուած արտայայտութիւնը եւ չափազանցուած շողոքորթութիւնները Ժ. Շիրաքի հասցէին:

Քամոշիտայի մէկ հայրենակիցը որ պաշտօնական թարգմանի դեր կատարած է Փարիզ, իրեն պատմած է թէ օր մը մեծ զարմանքով լսած է Շիրաքի մէկ քըրթմընջիւնը: Ճափոն պաշտօնական անձնաւորութեան մը Փարիզ այցելութեան ընթացքին երբ ինքը թարգմանութիւնը կ'ընէր, հանդիպումին ամէնէն ջերմ մէկ պահուն Փարիզի քաղաքապետը քիթին տակէն մրմնջած է. «դեղին կապիկ»: Զարհուրած, թարգմանը խուլ - համր ձեւացած է:

Այս անեքթոտը չէ զարմացուցած Քամոշիտան որ ծանօթ է շատ Ֆրանսացիներու նոյն կեցուածքին Ճափոնի հանդէպ: Այդ օրէն ի վեր կ'որոշէ աւելի ուշադիր դիտել Ժ. Շիրաքի ընթացքը ու ի յառաջագունէ մեծ վստահութիւն չունենալ անոր խօսքերուն: Կը գրէ թէ քաղցրաբարոյ երեւոյթի մը տակ, գիտէ անդրդուելի մնալ երբ կ'ուզէ ինքզինքը պարտադրել: Ժ. Շիրաքի արտակարգ յամառութեան ապացոյց կը նկատուի 14 տարուան մէջ երեք անգամ նախագահութեան թեկնածու ներկայանալու երեւոյթը: Քամոշիտա ենթադրած է որ անոր նախագահութեամբ Եւրոպայի կայունութիւնը պիտի խախտի եւ թէ Ֆրանսա պիտի վերսկսի ատոմական փորձերուն:

Շրջանի մը երբ Ֆրանսա գործազրկութեան ու այլ բազմազան հարցերու ժամանակ մը կ'ապրի, մէկդի ձգելով տրամաբանութիւն և մարդկայնականութիւն, կարելի է ըսել որ Շիրաք ընտրած է իրապաշտ քաղաքականութիւն մը: Սակայն, եթէ նախագահը ատով կը յուսայ փաստել թէ իր երկիրը քաղաքական բեմին վրայ տակաւին հզօր է միացեալ ու անտեսական վերելքի ճամբան բռնած Գերմանիոյ դիմաց, ատիկա կը նշանակէ թէ երեւակայութենէ զուրկ մէկն է: Մինչ այդ, Չինաստան եւս ձեռնարկած է ատոմական փորձերու: Ֆրանսայի նման, այս երկիրն ալ չի հրաժարիր անոնցմէ, ջանալով պատճառաբանել տարհամոզումի պատրուակով: Ասիկա երկու երկիրները կը միացնէ եսակեդրոնութեան դիրքին վրայ:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ա.

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Քսան տարի բացակայութենէ ետք երբ մարդ կը վերադառնայ Լիբանան ու Սուրիա, առաջին զգացումը կարօտին խառնուած այն տպաւորութիւնն է թէ ինչքա՜ն բաց, պատրաստակամ եւ մանաւանդ անպաշտպան ընկերութիւններ են այդ երկիրները: Ամէն քաղաքակիրթ երկիր քեզ կը զգացնէ թէ դուն օտար ես իր մէջ, դրսեցի ես եւ մաս չես կազմեր անոր օրէնքներով, հրահանգներով, անանձնական վերաբերումով մը որ կուգայ իր քաղաքակրթութեան օտարութենէն: Արաբական երկիրներուն մէջ բոլորովին տարբեր է կացութիւնը: Մարդոց հիւրասէր տրամադրութիւննե՞րն են, օրէնքներու առաձգական նկարագի՞րն է, հաւաքական կեանքի ազատ, մարդամօտ բնո՞յթն է -- մարդկային ջերմութիւն մը կայ հոս որ վարակիչ է, հասարակաց, անբռնազբօս բարեկամական ոգի մը կը լեցնէ մարդիկն ու իրերը: Ու կը զգաս ինչքա՜ն անպաշտպան ու խոցելի է այդ երկիրը, ինչքա՜ն դիւրին է խախտել ու քանդել անոր համերաշխութիւնը եւ հազարաւոր անգիր օրէնքները, աւանդութիւնները: Ա՞յս է պատճառը որ Լիբանանը քաղաքային պատերազմէն ոչ կրցաւ խուսափիլ ոչ ալ միանգամընդմիշտ ազատիլ: Հարց է տակաւին թէ ի՞նչ սորվեցան Լիբանանցիք, հարիւր հազար դիակներ յետոյ, մարդկային բնոյթի մասին ի՞նչ իմաստութիւն քաղեցին, գերեզմանոցներէ ու թաղումներէ վերադարձին, հեկեկալով ու սրտաբեկ: Սուրիոյ հոգեբանութիւնը շատ տարբեր չէ, հոն ալ օրէնքները, ընկերային կարգապահութիւնը աւելի հոգեբանական ու անգիր են, քան արտաքին: Համ, աւելի ճիշդ՝ ինչ որ ոստիկանին օրէնքն է, ներքին, հաւաքական հաւանութեան մը կը կռթնի եւ այդ ուժին շնորհիւ է որ ազդու է:

Պէյրութ անշուշտ, մէկ հատիկ է, այս իմաստով: Բարեացակամ քաոս մը կը տիրէ ամէն կողմ, քանդել ու կառուցել մաս կը կազմեն նոյն իրարանցումին եւ գեղեցիկի, արդարի եւ ճշմարիտի չափանիշերը մեծ դիւրութեամբ կը յարմարին թէ՛ քաոսին թէ ալ կարգ -- կանոնին: Ամէնէն ուշագրաւը՝ փողոցի երթեւեկն է, ճամբաներու եւ փլատակներու պարզած վիճակն է: Աներեւակայելի ճարտարութիւնը, աչքի - - չափը եւ համոյքը որով մեծ ու պզտիկ կառքերը նեղ, օձապտոյտ եւ աղմուկով, փոշիով ու վազվռտող, պլտող կամ աճապարուած բազմութեամբ խճողուն փողոցներէ կը սողոսկին, կը քաշկռտուին կամ կը սուրան՝ Ջղապիրկ վայելք մըն է Աւստրալիոյ օրինապահ, սառնասիրտ «երթեւեկային մշակոյթին» բաղդատմամբ: Ժամադրութիւնը պարզ ձեւակերպութիւն է, ժամանակ բուսածը լաստիկէ շինուած յղացք մը: Եթէ ժողովրդավար հաւասարութիւն բուածը կը փնտռէք աշխարհի վրայ՝ քշեցէք ձեր կառքը Պէյրութի մայր հրապարակի մը երթեւեկի մէջ, Հինգշաբթի մը, կէօրուան մօտ, ամրան տաքին, անօթի փորով՝ մինչ յիսուն այլ կառքեր կը փորձեն ձեր անցնելիք փողոցին մէջ մտնել նոյն ատեն, նոյն հրատապ աճապարանքով: Բայց ամէնէն զարմանալին Ջղայնութեան բացակայութիւնն է: Հոն ուր քաղաքավար, բարեկիրթ, միջին Եւրոպացին կամ Ամերիկացին պիտի պոռթկար, հայհոյէր ծանօթ, անծանօթ վարորդներուն՝ Պէյրութցին անսահման համբերութեամբ ու բարեմտութեամբ կը սպասէ, կը սուլէ, կը ծխէ, նոյնիսկ խօսքի կը բռնուի անծանօթ մրցակիցին հետ...:

Այս տեսարանը սակայն, կիսատ է: «Տէքորը» դնելու է շուրջը - անթիւ ջախջախուած, ժանգոտած ու լքուած կառքեր փողոցներու երկայնքով, կիսափուլ կամ աւերակ բնակարաններ գրեթէ ամէն թաղի մէջ, անանցանելի ճամբաներ, գերիրապաշտ նկարի մը նման՝ հեռաձայնի հազարաւոր թելերու ցանցեր որոնք տեղ մը չեն տանիր ու իրար անցած, թնճուկուած՝ կը կախուին սիւներէ ու տուներու պատերէ: Եւ՝ աղբի լեռնակուտակ դէզեր հոս հոն, հաւանաբար ամիսներէ ի վեր չպարպուած...: Եւ այս քաոսային տեսարանին մէջ՝ մարդիկ ամենայն բնականութեամբ կը շարունակեն ապրիլ, ներշնչուիլ, ստեղծել, գեղեցկութիւն գտնել, կեանքի իմաստ փնտռել: Անհաւատալի է հակասութիւնը մարդոց ու իրենց միջավայրին միջեւ: Եւ կամ՝ չկայ հակասութիւն, այլ ընդհակառակն՝ ներդաշնակութիւն մը կը տիրէ զգայարանքներու եւ գեղագիտական զգայնութեան մակարդակին: Երբ քաոսին, կործանումի պատկերներուն, տգեղութեան կամ աղտեղութեան ներկայութիւնը բնականացած, օրինականացած, գեղեցկացած է՝ մարդիկ ի՞նչ տեսակ արուեստ կրնան ստեղծել, միտք բռնածը ինչպէ՞ս կրնայ գործել՝ երբ օրէնքը բացակայ է: Պատասխանը չունիմ այս հարցումին:

Բայց անշուշտ կայ օրէնք մը - վերապրումի հրամայականն է ատիկա: Եւ մենք Հայերս, մասնագէտ ենք այդ արհեստին եւ արուեստին մէջ: Սերունդներու տարբերութիւնները, դասակարգային ու կրթական զանազանութիւնները հարթող, հաւասարեցնող հայկական բնազդն է որ կը գործէ Լիբանանի մէջ, կը ստեղծէ միասնութեան ուժը որ մեր ժողովուրդը ճգնաժամային պահերու է որ կը յայտնաբերէ: «Հոգեկան հայրենիքին» մէկ տարբերակը ըլլալու է ատիկա եւ որուն սքանչելի օրինակը բուն իսկ քաղաքացիական կռիւներու օրերուն է որ ապրած ըլլալու են Լիբանանի Հայերը: Լսած եմ քաջութեան, դիմացկունութեան ու հերոսութեան պատմութիւններ ու միտքս կուգայ Սաղիմահայ ողբացեալ Ֆիլիփ Զաքարեանին մէկ պատմուածքը ուր Վարդան Մամիկոնեան կ'այցելէ Սփիւռք եւ ի տես Հայոց պայքարին՝ կ'ըսէ. - «Մենք ձեզմէ լաւ չէինք ... դուք էք բուն հերոսները»:

Անշուշտ գին մը ունի վերապրումի գաղափարաբանութիւնը եւ որ կը կոչուի պահպանողականութիւն, ամէն տեսակ ուժի պաշտամունք, անցեալի փառաբանում: Զարմանալի չէ որ արուեստի մարդիկն է որ վճարեն այդ գինը, եւ առ հասարակ՝ նորերը, երիտասարդ, ըմբոստ ու անհամբեր արիւնը: Կան ատոնք անշուշտ, բանաստեղծ, նկարիչ, քանդակագործ՝ Պուրճ Համուտի թոհուբոհին մէջ կորսուած, անտեսուած: Երիտասարդներ որոնք կը մօտենան ինծի, դուրսէն եկողին, որովհետեւ այդ «դուրսը» փրկութեան յոյս մըն է, բուն Սփիւռքն է որ բացուած է աշխարհի բոլոր լոյսերուն եւ հովերուն: Շուար ու վարանոտ աղջիկներ բանաստեղծութիւն կը բերեն ու երկիւղը սրտին՝ կը սպասեն խօսքի մը, բառի մը, գլխու շարժումի մը: Տաղանդ ու երազ կայ անոնց աչքերուն մէջ «Պէյրութը ոչ միայն ինքզինքը կրնայ փրկել՝ այլ հայութիւնն ալ» կը խորհիմ, զգալով այդ նորերուն մէջ տաղանդէն աւելի բան մը որուն անունը հաւատքն է հայութեան հանդէպ, «բայց ատոր համար ի՛նչ կռիւներ պիտի մղուին տակաւին»:

Հիմա է ժամանակը Պուրճ Համուտէն դառնալու: Կը հարցնեմ «ո՞ւր են հին կօշկակարները որոնք դամբը կը շարէին բերնի երկայնքին, ակռաներուն տակ, ո՞ւր են ոսկերիչները, ոստիկանները...»: Սակայն «փոխուած է հիմա կացութիւնը», կը պատասխանեն: Ու կը մտածեմ թէ ասկէ քառասուն տարի առաջ, երբ Պուրճ Համուտը կ'ապրէր իր ոսկեդարը, կայի՞ն արդեօք արուեստի սիրահար երկչոտ, վախկոտ ու տաղանդաւոր տղաք ու աղջիկներ որոնք սակայն խոնաւ, մթին անցքերու մէջ խամրեցան դացին՝ մինչ մենք, Քաղաքի Հայերս, «մտաւորական վերնախաւ» կը խաղայինք...: Պատասխան կա՞յ այդ հարցումին: Ո՞ւր է Պուրճ Համուտի Փոլքլորը...: Անոնք որոնք լաւ ծանօթ են այդ շնաշխարհիկ ենթամշակոյթին՝ - միտքս կուգան հիմա Պօղոս Սնապեանը, Յովհաննէս Սալիպեանը, Պէրպէր Յարութը - չէ՞ն ուզեր բանալ այդ գաղտնի աշխարհը, թէ՝ կը զգան թէ Պուրճ Համուտցիներու մարդկային կեանքի որակը անկարելի է բառերու եւ բանական կաղապարներու մէջ բանտարկել՝ առանց զայն փճացնելու: Դիւցազներգական բա՞ն մը կար այդ մարտականներու եւ կօշկակարներու աշխարհին մէջ որ աւելի լաւ կ'ըլլայ յիշողութեան ու երեւակայութեան վստահիլ...: Չեմ գիտեր:

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ԵԼՈՅԹԷՆ

Ստորեւ Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի Ուաշինկթընի ճաշին արտասանած ելոյթէն հատուածներ (տե՛ս՝ «Յառաջ», Նոյեմբեր 10):

***

«Սիրելի հայրենակիցներ, Սիրագան հայրեր, Սենաթորներ, Գոնկրէսմէններ, Գըլինթընի ատմինիսթրաթորներ, Ներկայացուցիչներ, դեսպաններ, ... կարծում եմ որ փրոթոքոլը չխախտի...:

Այս դահլիճում այնքան շատ գոնկրէսմէններ եւ սենաթորներ են հաւաքուած, որ կարծում եմ կարող էինք մի նիստ հոս գումարել եւ մեր բոլոր հարցերը լուծել: Այս դահլիճում հնչած ելոյթներում այնքան հրաշալի ներկայացուեց Հայաստանը, որ ինձ համարեա ասելիք չմնաց: Դահլիճում հաւաքուած են այն մարդիկ, որոնք մեր պետութեան, մեր անկախութեան առաջին օրուանից եղել են մեր կողքին, մասնակցել են այս պետութեան կառուցմանը եւ մանրամասն տեղեակ են ամէն ինչին:

Այս պատճառով ես չեմ խօսելու Հայաստանի հոգսերի մասին, տնտեսութեան մասին: Ես պարզապէս խօսելու եմ մեր սկզբունքների մասին, մեր պետութեան խտէոլոկիայի մասին: Վերջին ընտրութիւնները որոնք կայացան այս ամառ, դուք գնահատում էք որպէս դեմոկրատիայի մի նոր քայլ մեր պետութեանը մէջ: Եւ դա այդպէս է եւ ես ձեզի հետ համաձայն եմ: Բայց տեղի է ունեցել մի աւելի կարեւոր բան որը պէտք է արձանագրուի: Յուլիսի 5-ի ընտրութիւններով Հայաստանը վերջնականապէս հրաժեշտ տուեց կոմունիզմի: Կոմունիստները մեր պարլամենտում ունեն ընդամէնը միայն եօթը տեղ: Ոչ մի նախկին Խորհրդային հանրապետութիւնում, ընդհանրապէս անգամ նախկին սոցիալիստական երկրներում նման երեւոյթ չկայ: Միակ երկիրը Հայաստանն է որտեղ -- ինչպէս որ ասացի -- կոմունիզմը վերջնականապէս թաղուած է: Դա նշանակում է որ Հայաստանը յստակօրէն ընտրել է իր ճանապարհը: Իսկ այդ ճանապարհն է Դեմոկրասիա եւ ազատ շուկայական յարաբերութիւն: Եւ դա է մեր պետութեան խտէոլոկիան: Եւ մենք այդ ճանապարհը պիտի անցնենք մինչեւ վերջ: Ես ի հարկէ չեմ խոստանում որ մեր իշխանութեան օրօք մենք կը ստեղծենք լիակատար դեմոկրասիա եւ լիարժէք շուկայական տնտեսութիւն: Սա ես չեմ խոստանում եւ չեմ կարող խոստանալ: Բայց ես խոստանում եմ որ մեր իշխանութիւնը կ'անի ամէն ինչ որ ե՛ւ դեմոկրասիան, ե՛ւ շուկայական տնտեսութիւնը դարձնի անշրջելի: Ահա դա ես այդպէս եմ տեսնում մեր խնդիրը, եւ այստեղ մենք չենք տեղի տար, մենք չենք նահանջիր մինչեւ վերջ:

Մեր խտէոլոկիայի յաջորդ կարեւոր խնդիրը մեր ազգային անվտանգութեան, մեր ազգային ապահովութեան խնդիրն է: Եւ այստեղ մենք նորից ինչ որ բարդ փիլիսոփայութիւն չէ որ կիրարկում ենք: Ո՛չ, մենք տեսնում ենք շատ պարզ խնդիր հարցը լուծելու համար: Մենք գտնում ենք ոչ մի ապահովութեան սիստէմ, ոչ մի անվտանգութեան սիստէմ, ոչ մի գերպետութիւն՝ լինի դա Միացեալ - Նահանգները, լինի դա Ռուսիան, չի կարող ապահովել մեր ազգային անվտանգութիւնը: Մենք գտնում ենք որ մեր անվտանգութեան բանալին մեր հարեւանների հետ մեր բարեկամութիւնն է: Հայաստանը չի ուզում ունենալ ոչ մի թշնամի: Հայաստանը ոչ մի երկրի թշնամի չի համարում, թշնամի չի դիտում: Նոյնիսկ Ազրբեջանը: Մենք Ազրբեջանը թշնամի չենք համարում: Ազրբեջանը երկիր է որուն հետ մենք ունենք լուրջ քաղաքական պրոբլէմ: Եւ այդ պրոբլէմը մենք պէտք է լուծենք: Այդ պրոբլէմը պէտք է լուծենք ոչ թէ թշնամութեան խորացմամբ, այլ խաղաղ բանակցութիւնների միջոցով, լուրջ քաղաքակիրթ միջոցով:

Եւ այս լուծումը պէտք է ապահովի Լեռնային Ղարաբաղի արժանապատիւ եւ անվտանգ գոյութիւնը: Այսօր Հայաստանը թէեւ - կարելի է ասել - տնտեսապէս ոտքի է կանգնում, եւ դա՝ ինչպէս մեր տնտեսական ռէֆորմների յաջող ընթացքի շնորհիւ, այնպէս նաեւ միջազգային հանրութեան, հիմնականում՝ Ամերիկայի Միացեալ - Նահանգների օգնութեան շնորհիւ, բայց բոլոր դէպքերում մենք դեռեւս գտնւում ենք շատ ծանր տնտեսական վիճակում: Մենք ունենք շատ բարդ էներկիթիկայի խնդիրներ, յուսով ենք որ այս ձմեռ աւելի թեթեւ կը լինի քան անցեալ ձմեռ, յամենայն դէպս մենք աւելի լաւ ենք նախապատրաստուած քան անցեալ տարի, քան նախորդ տարիներին: Շուտով մեր ատոմակայանը նոյնպէս էլէկտրո էներկիա կը տայ: Բայց ես կարծում եմ որ էներկեթիկայից աւելի մի կարեւոր խնդիր կայ որը պայմանաւորում է Հայաստանի տնտեսական ապագան: Դա մեր հաղորդակցութեան ճանապարհներն են դէպի արտաքին աշխարհ: Սա աւելի կարեւոր խնդիր է տնտեսական տեսակէտից քան բոլոր միւս բոլոր խնդիրները: Մինչեւ չկարգաւորուեն Հայաստանի ազատ յարաբերութիւնները արտաքին աշխարհի հետ, բոլոր հարեւանների տարածքով, Ազրբեջանի, Իրանի, Թուրքիայի եւ Վրաստանի տարածքով, մենք նորմալ երկիր չենք դառնայ: Հայաստանի տնտեսական բախտը կապուած է նրանից, թէ որքան արագ կ'իրականանան մեր տնտեսական ռէֆորմները՝ մէկ, եւ որքան արագ Հայաստանը կ'ինթէկրացուի միջազգային տնտեսական համակարգում: Ահա այս խնդիրն է որ մենք միասին պիտի լուծենք»:

Ապա, Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց Միացեալ - Նահանգներու ոչ միայն իրենց անձնական օժանդակութեան համար այլեւ իրենց կատարած վճռական դերին Միջազգային Դրամական Ֆոնտին եւ Համաշխարհային դրամատանց աջակցութեան համար ու հասաւ եզրակացութեան. _ «Վերջում, ես առանձին առանձին իմ երախտագիտութիւնը յայտնելով բոլորիդ, նախ այն պատճառով որ դուք մեր պետութեան առաջին օրուանից, առաջին օրէն վստահեցիք մեզ, կանգնեցիք մեր կողքին - եւ վստահ եմ որ ձեզ չենք ամաչցրել, ձեր վստահութիւնը չենք չարաշահել: Ես վստահ եմ նոյնպէս, որ ասկից յետոյ եւս նոյն վստահութեամբ, նոյն անվերապահութեամբ դուք կը լինէք մեր կողքին ե՛ւ մեր դժուարին օրերին, ե՛ւ մեր պայծառ օրերին որոնք անպայման գալու են: Ես ուզում եմ նաեւ ընդգծել եւ գնահատել Արմինըրն Ըսէմպլիի որպէս կազմակերպութիւն խաղացած դերը այս անկախութեան տարիներու ընթացքում, բարեկամ Հրայր Յովնանեանի գլխաւորութեամբ: Պարզապէս պիտի ասեմ. դուք այն կազմակերպութիւնն էք որ ապացուցեցիք մի բան, որ առանց քաղաքական ամպիոնների կարելի է շատ աւելի օգտակար լինել Հայաստանի քան ուրիշ կերպ: Եւ ես կարծում եմ որ դա պիտի լինի սփիւռքի համար օրինակ: Ես ուզում եմ որպէս մարդ այս պաշտօնական դիմակից հրաժարուել, մեծարման բարեկամական մի քանի խօսք ասել մի մարդու, որը մեր ամենադժուար օրերին, ամենամութ օրերին եղաւ մեզ հետ, կիսեց մեր դժուարութիւնները եւ ամենամեծ աւանդը ներդրեց հայ - ամերիկեան յարաբերութիւնների հաստատման գործում: Դա Հերրի Կիլմորն է»: (Երեւանի մօտ Միացեալ - Նահանգներու առաջին դեսպանը):

Նախագահը ապա իր շնորհակալութիւնը յայտնեց օրուան «ամենամեծ չարչարուած մարդուն», հանդիսավար Խաչի Ճէրէճեանի, աւելցնելով. «Իմ անձին նուիրուած պատիւը որին ես արժանացայ այս դահլիճում, ես համարում եմ ձեր յարգանքի տուրքը մեր հերոսական ժողովուրդին համբերութեանը եւ տոկունութեանը: Ես կ'ուզենայի որ բոլորս բարձր պահենք մեր ժողովուրդին պատիւը»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

«ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ»ՆԵՐՈՒ ՆՈՐՕՐԵԱՑ ՊԱՏԿԵՐՆԵՐԷՆ

Ֆրանսայի առօրեային մէջ առիթ չի պակսիր ուշադրութիւնները կեդրոնացնելու համար այն արուարձաններուն վրայ որոնք «պայթուցիկ» յատկանիշներ կը կրեն ու կը յորջորջուին «տաք»: Անոնց երիտասարդ բնակչութեան կեանքի պայմաններն ու ընթացքն են որ այդ յատկանիշը կուտան արուարձաններուն: Գործազրկութիւնը կը նկատուի մեծագոյն յանցաւորը: Կ՚ըսուի որ անգործ երիտասարդութիւն մը չունի իր ներոյժը սպառելու յարմար տեղ եւ միջոց ու կը դիմէ անընդունելի ձեւերու. առիկա կ՚ընէ նաեւ այդ վիճակին պատճառած զրկանքներուն դէմ իր զայրոյթը, անհամաձայնութիւնն ու պոռթկումը արտայայտելու համար: Թէ՛ պատկան իշխանութիւնները եւ թէ լրասփիւռները ամէն առիթով այս տրամաբանութիւնը կը կրկնեն, թերեւս աւելի խստապահանջ կեցուածքով մը կըրակին վրայ իւղ լեցնելէ վախնալով: Ու օրէ օր կ՚աւելնայ այդ կարգի արուարձաններուն թիւը, լուրջ մտահոգութիւն պատճառելով ամէնէն աւելի անոնց բնակիչներուն:

Հարցին մօտիկ քննութիւնը այդ շրջաններուն մէջ ընկերային ուրիշ երեւոյթներ ալ կը յայտնաբերէ: Հարց ստեղծող ու խռովութիւն պատճառողները միայն երիտասարդները չեն: Ընկերաբաններու, հոգեբաններու, ուսուցիչներու, տնօրէններու համար խնդրայարոյց գանգուած են նաեւ աշակերտներու որոշ խմբակներ: Խօսքը կը վերաբերի 15 - 16 տարեկան պատանիներու որոնք ճորտատիրական կարգեր հաստատած են իրենց շրջապատին մէջ:

Այս կարգի արուարձանի մը վարժարանին տնօրէնը խնդրելով որ իր ինքնութիւնը չհրապարակուի, լրագրողի մը պարզած է իր ղեկավարած հաստատութեան մէջ նման տարրերու տիրապետութեան երեւոյթը: Ու ինքնութիւնը չհրապարակելու փափաքը բաւական պերճախօս բան է արդէն:

Խնդրոյ առարկայ վարժարանը 600 աշակերտ ունի որոնք սա կամ նա չափով ենթարկուած են տասնեակ մը ըմբոստ պարագլուխներու կամքին: Անոնք կը ջանան դպրոցին մէջ կիրարկել այն ինչ որ իրենց «մեծ եղբայր»ները կ՚ընեն դուրսի աշխարհին մէջ: Առատուն դպրոց կուգան գիրենք շրջապատող ընկերներով որոնք կը կրեն իրենց պայուսակը եւ այլ առարկաները: Երբ կը զարնուին մէկուն, այդ մէկը երբեք գանգատ չի յայտներ անոնց վարքէն: Գէշ աշակերտներ չեն այդ տիպարները. միշտ կը յաջողին իրենք գիրենք դասարանի ներկայացուցիչ ընտրել տալ ու լաւ նիշեր ունենալ: Երբեմն որոշ դասի մը կ՚աշխատին, ուրիշ դասի մը պարտականութիւնները ընել կուտան իրենց ենթականերէն մէկուն: Կ՚իշխեն բոլորին: Իրենց հովանաւորութեան փոխարէն ծառայութիւն կամ որեւէ տեսակի «վճարում» կը պահանջեն իրենց տարեկիցներէն:

Կը պատահի որ անոնք թիրախ առնեն ուսուցիչ մը: Գիտեն թէ ի՛նչ ձեւով պէտք է զայն հակասութեան մղել իր պաշտօնակիցներուն հետ: Նման կացութեան չմատնուելու համար շատ մը ուսուցիչներ կը խուսափին անոնց հետ խնդիր ունենալէ: Արդէն ոչ մէկ ուսուցիչ դպրոցին մօտը կը բնակի: Տնօրէնը կը յորդորէ չընդունիլ քաղաքապետարանին տրամադրած յարկաբաժինները:

Ան կ՚ըսէ թէ իրեն համար աներեւակայելի էր պատանի մը հակառակորդ նկատել: Այդ ափ մը տղաքը աներեւակայելիին ապացոյցը տուած են իրեն: Անոնք չեն վարանիր իրեն հետ սակարկութեան մտնելու: Վերջերս անոնք առաջարկած են միջադէպի մը պատասխանատուն մատնել իրեն, փոխարէն պահանջելով որ իրենց վիճակացոյցին մէջ գնահատական տողեր արձանագրուին:

Տնօրէնը ցաւ կը յայտնէ որ երբ բողոք կը ներկայացուի, ոստիկանութիւնն ալ կ՚արձանագրէ զայն ու կը փակէ հարցը: Մեծ օժանդակութիւն չեն ունենար ընկերաբաններն ալ: Ինք յաջողութիւն մը արձանագրած է այս դասաշրջանին, առիպելով որ բոլորը ներկայ ըլլան առաւօտուն դասերու սկսած պահուն: Կ՚ըսէ թէ սովորութիւն ըրած էին տասը վայրկեան ուշանալ, քանի որ ներքին կանոնագրութիւնը կ՚արտօնէր ատիկա: Ինք հրահանգած է որ առաջին դասէն բոլոր բացակայողները օրուան ընթացքին դարմանեն իրենց կորուստը, ինչպէս նաեւ դասերէն ետք: Ու տղաքը սկսած են ժամուն հասնիլ:

Դիւրին է ենթադրել որ նման պայմաններով դպրոցի մը ուսումի մակարդակը շատ ցած է: Մէկ երրորդ մը միայն յաջողած է աւարտական քննութեան, ան ալ շնորհիւ տարւոյն ընթացքին առնուած թիւերու: Այդ տղաքը ուրիշ տեղերու աշակերտութենէն նուազ խելացի չեն, բայց ան որ վեցերորդ կը մտնէ, մեծերը կ՚ըսեն իրենց թէ ինչ որ ալ ընեն դասարան չեն կրկներ:

Նման միջավայրի մը փորձառութենէն ետք նոյն տնօրէնը յանգած է այն եզրակացութեան որ պէտք է գիտնալ ու կարենալ «ոչ» ըսել այդ տղոց որպէսզի զգան թէ կա՛ն սահմաններ, կան օրէնքներ: Ամբողջ հարցը հոն է որ այդ «ոչ»ը ըսելու տրամադրութեան հետ կարողութիւնն ալ կա՞յ, դաստիարակներու եւ ծնողներու շրջանակին մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՐՑԱԽ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿՈՆԵԱԿԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ս. Պետերսբուրգի մէջ ըմպելիներու միջազգային ցուցահանդէսին Երեւանի կոնեակի գործատան արտադրութեան քանի մը տեսակներ արժանացած են երկու ոսկի, երկու արծաթ եւ մէկ պրոնզ մետալի: Ոսկէ մետալ տրուած է «Նայիրի» եւ «Հայաստան» տեսակներուն, արծաթ մետալ՝ «Ախթամար»ին ու «Յոբելեանական»ին, իսկ պրոնզ մետալ ստացած է «Արարատ»ը: Այս առիթով կոնեակի գործատան տնօրէն, երեսփոխան Ալպեր Հերոյեան ըսած է թէ իրենք մտահոգ են կոնեակի կեղծուած արտադրութեամբ որ լայն սպառում կ՚ունենայ Ռուսաստանի մէջ: Ան շեշտած է թէ հայկական կոնեակը ներկայիս միայն կը լեցուի Երեւանի մէջ եւ ոչ այլուր: Խորհուրդ տուած է կոնեակ գնել միմիայն գործատան կապուած խանութներէ եւ գործակից ձեռնարկութիւններէ:

***

ՌՈՊԷՐ ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Հոկտեմբեր 31-ին ԼՂՀ-ի նախագահը հանդիպում մը ունեցած է Ղարաբաղի, Հայաստանի ու Ռուսաստանի լրագրողներու հետ: Երկրին ներկայ իրավիճակը «ոչ պատերազմ, ոչ խաղաղութիւն» որակած է ան, ըսելով որ իրենք պարտաւոր են «չանտեսել պատերազմի վերսկսման իրական վտանգը եւ երկրի պաշտպանունակութեան ամրապնդման անհրաժեշտութիւնը: Բայց միեւնոյն ժամանակ միջոցներ ձեռնարկել հանրապետութեան կեանքը խաղաղացիական բնականոն հունի մէջ դնելու ուղղութեամբ»:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան առանձին ուշադրութիւն դարձուցած է երկրին պաշտպանութեան ամրացման, զայն ներկայի կարեւորագոյն հարցերէն նկատելով: Ապա աւելցուցած է որ արտաքին յարաբերութիւններուն եւ բանակցութիւններուն մէջ առաջընթաց չկայ ու «չպէտք է պատրանքներ ունենալ որ շատ շուտ մեզ համար բարենպաստ լուծում կը գտնուի»: Ան յստակօրէն նշած է որ Արցախի համար լուրջ եւ հետաքրքրական հեռանկարներ կը տեսնէ ինք: Ապա զրոյցը ծաւալած է խօսքի ազատութեան ու այդ մասին օրէնքի անհրաժեշտութեան շուրջ: Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ մամուլի օրէնքի նախագիծը պատրաստ է ու ան քննարկման կը դրուի Խորհրդարանին մէջ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) քաղաքապետարանի հրապարակը արտակարգ երեւոյթ մը առած է, Կիրակի, Հոկտեմբեր 22-ին: Արդարեւ, Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, հրապարակը ողողուած է երգով, գիրքերով եւ արուեստի գործերով: Յատուկ կարգադրութեամբ, հրապարակին մուտքերը փակուած են ապահովութեան ուժերու կողմէ: Իրիկուան մօտ, ժամանած են նաեւ Համազգայինի պարախումբերը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ համալսարանի Ուոլթըր հոլ սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին տեղի ունեցած է Հայաստանի Կոմիտաս քառեակին համերգը: Քառեակը ժամանած էր նախորդ օրը Համազգայինի հրաւէրով, համերգը կազմակերպած էր Համազգայինի վարչութիւնը, գործակցութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նոր Սերունդ Մշակութային Միութեան եւ Պոլսահայ Մշակութային Միութեան: Կոմիտաս լարային քառեակը կը բաղկանայ Էտուար Թադէոսեանէ (ա. ջութակ), Սուրէն Հախնազարեանէ (բ. ջութակ), Ալեքսանդր Քոզիմեանէ (ջութակ) եւ Ֆելիքս Սիմոնեանէ (թաւ ջութակ): Ծոխ յայտագիր մը ներկայացուցած է քառեակը որու աւարտին ի պատիւ իրեն ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Հայ Կեդրոնի ճաշասրահին մէջ: Բացման խօսքը արտասանած է Համազգայինի երաժշտական յանձնախումբէն՝ Գրիգոր Արթինեան: Խօսք առած են նաեւ քառեակի անդամները:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի գրադարանին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին ոգեկոչուած է Յ. Կարապենցի յիշատակը նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին գրական յանձնախումբին: Բանախօսեր -- ուսուցիչ՝ Յարութ Պէրպէրեան եւ Համազգայինի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Վրէժ - Արմէն խօսած են ողբացեալ գրագէտին մասին: Ծովինար Տէր - Խաչատուրեան ալ կարդացած է Կարապենցի վերջին գործէն հատուածներ:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի Յ. Մանուկեան գրադարանին մէջ, յարգանքի հաւաքոյթ մը տեղի ունեցած է, Հոկտեմբեր 29-ին, Յակոբ Կարապենցի մահուան տարելիցին առթիւ: Նախապէս, Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած էր, որու աւարտին ներկաները հաւաքուած էին գրադարանը, ուր Զեփիւռ Տօրնա անդրադարձած է ձեռնարկին, ընդգծելով Կարապենցի հոգեկան կապը շրջանի հայութեան հետ: Խօսք առած է նաեւ Գալուստ Պապեան:

Լրատու արուեստի

ԷԼԻԶ ՄԵՀՏԷՐԵԱՆ-ԶՈՓՈՒՐԵԱՆ

Ողբացեալ Էլիզ Մեհտէրեան - Զոփուրեանի նկարչական գործերը կը ցուցադրուին Նոյեմբեր 11-էն 26, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Նուբհան Ֆրէնկեան սրահը:

Արուեստագիտուհին պաստառներու ընդմէջէն կ՚արտայայտէ իր զգայուն խառնուածքը եւ նկարչուհիի տաղանդը:

ԱՕՍՏԵԼՆ ԱՆԿԷ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱ ԿԸ ԾԵՐԱՆԱՅ

Վիճակագրութիւններու հունգարական գրասենեակը ցոյց տուած է որ հունգար բնակչութիւնը կը ծերանայ: 10·3 միլիոն բնակիչներու մօտ 2 միլիոնը 60 տարեկանէն վեր է: Աւելի ծանրակշիռը այն է որ հանգստեան կոչուածներու թիւր 14 տարեկանէն վար պատանիներու թիւէն աւելի է: 1960-ին, 60 տարեկանէն վեր անձերու թիւը միայն 54%-ը կը կազմէր 14 տարեկանէն վար պատանիներու:

***

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ԱՆՑԵԼԱՊԱՇՏՆԵՐԸ

Ուկրանիոյ Խորհրդարանին համայնավար երեսփոխանները Սահմանադրութեան ծրագիր մը առաջարկած են որ կը նախատեսէ Ուկրանիոյ խորհրդային հանրապետութեան վերականգնումը: Պետական հարուածի այս ձեւը կը հիմնուի Համայնավար կուսակցութեան տեսակէտներուն վրայ: Ծրագիրով կ՚առաջարկուի որպէս պաշտօնական լեզու ընտրելի ընել ուկրաներէնն ու ռուսերէնը, միանալ նախկին խորհրդային այլ երկիրներու հետ, վերստին գործածել խորհրդային Ուկրանիոյ դրօշակը եւ զոյգ քաղաքացիութեան իրաւունք տալ ռուսախօսներու: Առաջարկը մեծապէս վրդոված է ազգայնական շրջանակները:

***

ՀՈՒՆԳԱՐՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ ՏՕՆԸ

1956-ի փէշտայի ապստամբութիւնը աւելի քան 30 տարի համայնավար պատմագրութեան կողմէ վարկաբեկուելէ ետք, 1988-էն ի վեր դարձած է Հունգարիոյ ազգային տօներէն մէկը: Հարցախոյզի մը արդիւնքներուն համաձայն, Հունգարներու մեծամասնութիւնը 1956 Հոկտեմբերի պատահարները դրապէս կ՚արժեւորէ, բայց ոմանք նոյն մօտեցումը չունին: Այս վերջինները ընդհանրապէս նախկին համայնավարներ են որոնք այսօր մաս կը կազմեն Ընկերվար կուսակցութեան շարքերուն:

***

ԿՐՕՆԱՒՈՐՆԵՐԸ ԴԷ՞Մ ԵՆ ՄԵԾ ՇԱՀԵՐՈՒ

Բրիտանիոյ կրօնական դասը խաչակրութեան մը դիմած է նոր վիճակահանութեան մը դէմ: Դժգոհութեան պատճառը այն չէ որ Անգլիացիները բախտախաղի հետամուտ կ՚ըլլան. այլ այն որ մեծ, շատ մեծ գումարներ կը շահին: Այս կէտն է զոր անբարոյական կը նկատեն կրօնքի մարդիկը: Անոնց կարծիքով բախտախաղէ մը առաւելագոյն շահուելիքը 1 միլիոն սթերլինկ պէտք է ըլլայ եւ ոչ աւելին: Հետաքրքրականը այն է որ բողոքի յայտարարութիւնը ստորագրելու համար միաբանած են կրօնական բոլոր հոսանքները. բողոքականները, կաթողիկէները, մեթոտականները, սկովտական եկեղեցին, մկրտչականները, բարեփոխեալները, եւայլն, եւայլն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ն.Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ - ՊՕՂՈՍ Բ.

սրբազան քահանայապետի
առաքելական նամակ

«ԼՈՅՍՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ»

Թարգ.՝ Հ. ՆԵՐՍԷՍ ՏԷՐ - ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

տիտղ. Արքեպիսկոպոս հայկ. Սեբաստիոյ
Առաջնորդ կաթողիկէ Հայոց
Արեւելեան Եւրոպայի

Մխիթարեան հրատարակչատուն
Ս. Ղազար - Վենետիկ
1995

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին վարչութիւնը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Նոյեմբեր 19, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Սէն - Ժերոմի Զ. Շանթ մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկ. Մարի Նշանեանին, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Նշանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Նշանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Նշանեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ռընէ Նշանեանի եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ - հօր եւ ազգականին՝ Սուրէն Նշանեանի մահուան առթիւ:

Նոյն առթիւ Տէր եւ Տիկին Ֆ. Խօրասէքեանէ շնորհակալութեամբ ստացած են 200 Ֆր.:

[illegible]

ՍՈՆԻԱ Գ.

իր գործերը կը ներկայացնէ Նոյեմբեր 13-էն Դեկտեմբեր 3,
La Petite Galerie, 35/37, rue de Seine, Paris 6e.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN

«LOTO»

La Section « D. Missakian » de Sevran-Livry organise une soirée « LOTO » le Samedi 18 Novembre à partir de 20h à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.
Nombreux lots.
Renseignements : Mme Papazian : 43. 32. 47. 20 dans la journée, 43. 83. 87. 68 le soir

***

ARNOUVILLE

Autour d'une tasse de thé

La Section « Astrig » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise, un «THEYASSEGHAN» le Dimanche 19 Novembre à partir de 15 heures, dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse à Arnouville. Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris/Région Parisienne de la Croix Bleue.

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Soirée exceptionnelle à Marseille

Sous la présidence d'honner de Monsieur l'Ambassadeur d'ARMENIE en FRANCE

Exposé de M. BEDROS TERZIAN, Président du F.A.F.
— Projection de films et de diapositives
— Réalisations - projets.

PARTICIPATION ARTISTIQUE
— CHORALE SAHAK MESROP
— ENSEMBLE ARAXE SASSOUN
— kamantcha : GAGUIK MOURADIAN (d'Arménie).

le Vendredi 17 Novembre à 20 heures 45

Hôtel CONCORDE PALM BEACH,
2, Promenade G. Pompidou, 13008 Marseille

L'ARMENIE A BESOIN DE NOUS
CETTE SOIREE VOUS CONCERNE

F. A. F. Région Sud : Aix-en-Provence, Avignon, Bordeaux, Bouc-Bel-Air, Cannes, Gardanne, Marseille, Martigues, Montpellier, Nice, Toulon, Vitrolles.

Participation aux frais : 50 F.

UGAB-*Marseille*

Dans le cadre du

85ème anniversaire de sa fondation

l'UGAB-*Marseille* organise :

• Le Vendredi 24 Novembre à 20 h 30, en la Paroisse de Saint-Giniez, 9, rue Dumont d'Urville (8e), un spectacle de musique et de déclamation où s'entremêlent avec talent flûte, harpe, quator à cordes et poèmes intitulé

"Ode à l'Arménie"

• Le Samedi 2 Décembre à 20 h 30, à la Maison des Docks, Place de la Joliette à Marseille, le

Dîner de Gala

de l'UGAB-*Marseille*
Renseignements et réservations : 91 22 10 45 / 91 71 91 28.

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

Prix spéciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...
Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* —
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

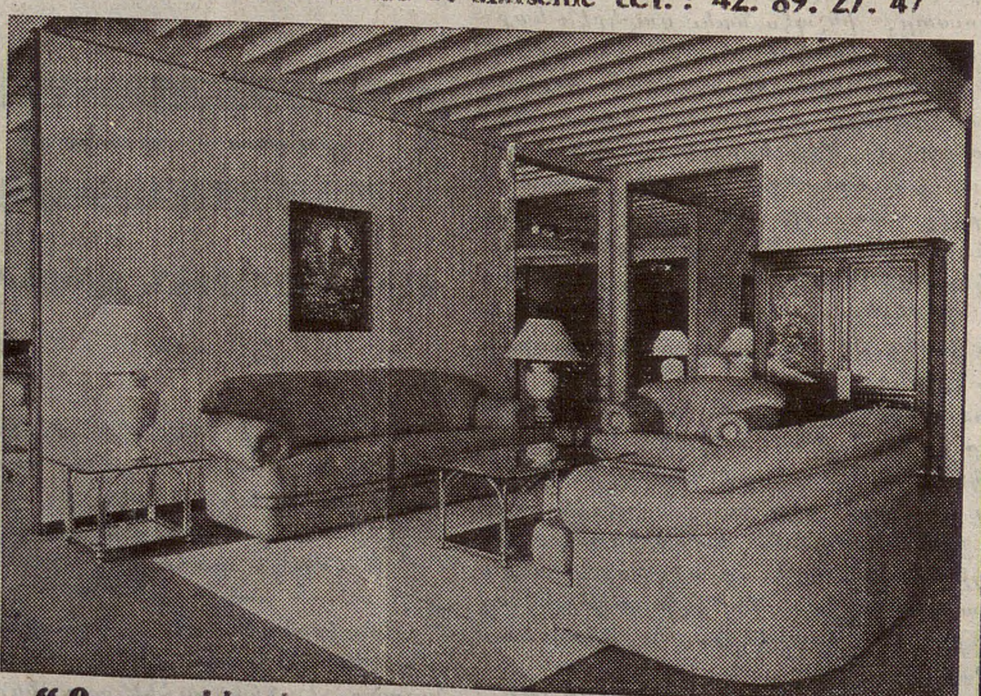

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Նոյեմբեր 12, Ալֆորվիլի Սուրբ Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին: Յետ պատարագի, ճաշ Հայ Մշակոյթի Տունը:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Նոյ. 27-ին, ժամը 18.30-ին Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ա. Մանուկեան կեդրոնին մէջ: Այդ օրը մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ նիստը կը գումարուի Դեկտեմբեր 11-ին, նոյն ժամուն, նոյն վայրը եւ ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

Օրակարգ. -
1. - Ընդ. ժողովի դիւանի ընտրութիւն
2. - Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն
3. - Վարչութեան ընտրութիւն
4. - Առաջարկներ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ ԵՒ ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC ET SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Ս. Սահակ - Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 65-րդ տարեդարձին Մատաղօրհնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները. -

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մինասեան, Պ. Պետրոս Պիրկին, Տէր եւ Տիկին Մանուկ Մանուկեան, Պ. Յովսէփ Եալիք, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մինասեան, Միմոնեան ընտանիք, Տէր և Տիկին Վռամ Սիմէոնեան, Տիկին Մարի - Լուիզ Պալանճեան, Տիկին Ժանին Գասպարեան, Խօզեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փապուզեան, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Մարուքեան, Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Եալիք, Շնորհք Գալուստեան Միութիւնը, Տէր եւ Տիկին Լուի Մաթոսեան 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մելգոն Թոգաթլըեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Տէր եւ Տիկին Ռօժէ Շէհիրեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խոզեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Յարութիւնեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Աւտոյեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Զարուգեան, Տիկին Ժերմէն Թուլումպաճեան, Տիկին Հայկանոյշ Մէսճեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փանոսեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խաքիճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Պարոնեան, Տէր եւ Տիկին Ժիլպէր Տօնիկեան, Տիկին Եղսակուհի Ենովքեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուզլեան, Տիկին Ալիս Պուլկուրեան, Տէր եւ Տիկին Իւզաբեր Փափազեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հօթօթեան, Պ. Պետրոս Չիչէքեան, Տէր եւ Տիկին Հանրի Չիչէքեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Ագչէհիրլեան, Տէր եւ Տիկին Եպրաքսի Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Հմայեակ Սարեան, Պ. Համբարձում Եաժիր, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Ուլուսեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Քոքայեան, Տէր եւ Տիկին Փաթիս Ուրի, Պ. Մկրտիչ Մեսրոպեան, Ոմն 100-ական Ֆր.:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 14
MARDI
14 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.721 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.721

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 10 / 13)

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ԲԱՆԻ, ԲԱՅՑ…

Նոյեմբեր 9-ին Մեծամօրի հիւլէակայանը կը բանէր նախատեսուած ընթացքով եւ Բ. ենթաբաժինը ելեկտրականութիւն կ'արտադրէր 80 մեկավաթ տարողութեամբ: Սակայն, միւս կողմէ, Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 9-էն, Հայաստան հասնող կազի քանակը զգալի նուազում կ'արձանագրէր եւ ծաւալը հազիւ 3 միլիոն խոր. մեթր կը կազմէր: Այս պատճառ եղած է որ ջերմակայանները չկարենան բանիլ իրենց ամբողջական կարելիութիւններով եւ ժողովուրդին մատակարարուող ելեկտրականութեան քանակն ալ կրէ սոյր հետեւանքները: Ներկայիս օրական միայն մէկ ժամ ելեկտրականութիւն կը տրուի բնակչութեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻՆ

Եւրոպայի Խորհուրդի բարձրաստիճան պաշտօնատար Եան Վեալինկէր, որ իրեն ընկերացող պատուիրակութեան հետ այս օրերուն Հայաստան կը գտնուէր, Նոյեմբեր 9-ին Ազգ. Ժողովի նախագահի Բ. Արարքցեանի հետ հանդիպումի ընթացքին արտայայտած է այն համոզումը թէ Հայաստան կը ստանայ Եւրոպայի Խորհուրդի «մասնաւոր հրաւիրեալ»ի կարգավիճակ:

***

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեղրիի Շրջ. Խորհուրդի գործկոմի ժողովին քննարկուած են Իրան - Հայաստան կազատարին (42 քմ.) շինութեան առընչուող հարցեր: Մեղրի - Քաջարան խողովակաշարի ուղեգիծի եւ անոր շինութեան առընչուող ճարտարագիտական կառոյցներու զետեղման վայրերուն ընտրութեան կապակցութեամբ յանձնարարութիւններ տրուած են համապատասխան կազմակերպութիւններուն:

***

Հայաստանի Կեդր. Դրամատան ընդհանուր պահեստը կը կազմէ 100 միլիոն տոլար, որուն 93 միլիոնը՝ տարադրամ է, մնացեալը՝ ոսկի:

***

Այս օրերուն Նովոսիբիրսկի (Ռուսաստան) մէջ կազմակերպուած փրկարար սարքաւորումներու ցուցահանդէսին Հայաստանի «Շահանէ» ստեղծագործական կեդրոնը ոսկէ մետալի արժանացած է, իր այն նախագիծին համար որ կը վերաբերէր ամբարձիչի յատուկ բռնիչի մը, զոր կարելի է օգտագործել փլատակներու վերացման գործին մէջ: Այս նոր գործիքը, որ կ'ապահովէ նաեւ ժամանակի մեծ խնայողութիւն, պիտի արտադրուի «Հայելեկտրամեքենայ» ձեռնարկութեան կողմէ, որու առաջին ապսպրանքները հասած են Ռուսաստանէն:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ պարտուեցաւ Մարսէյլէն 0 - 2 արդիւնքով: Դասաւորման մէջ այլեւս 13-րդ է, 26 կէտով: Գլուխը կը մնայ Գան 39 կէտով, Մարսէյլ 8-րդ է 30 կէտով, վերջինն է Ալէս 6 կէտով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԵԼ - ԱՒԻՒԻ Իսրայէլի Թագաւորներու հրապարակը ուր խաղաղութեան հանրաժողովի աւարտին Ռապին սպաննուեցաւ, Նոյեմբեր 12-ին մկրտուեցաւ Իցաք Ռապին հրապարակ: 250 հազար հոգի հաւաքուած էր այս անգամ նշելու համար սուգի վերջաւորութիւնը եւ իր հաւատարմութիւնը Ռապինի խաղաղութեան կոչին: Զայնասփիւռը յայտնած է թէ 2 ռաբուններ զօրակից եղած են մահափորձին: Այժմ եօթը կասկածելիներ ձերբակալուած են, բայց, Ներքին նախարարութիւնը որոշեց այլեւս ոչ մէկ տեղեկութիւն հրապարակել քննութեան առընչութեամբ: Միւս կողմէ, Նիւ - Եորքի մէջ, տեղայի հրեայ մը հեռաձայնային յատուկ գիծ մը ստեղծած է, հանդանակութիւն բացած ապահովելու համար Ռապինի մարդասպանին պաշտպանութիւնը եւ արդէն իսկ հազարաւորներ հեռաձայնած են եւ նիւթական օժանդակութիւն բերած: 20 կամաւորներ ժամական 60-էն 70 հեռաձայնային դիմումի կը պատասխանեն: Նիւ - Եորքի սինակոկին մէկ անդամը յայտարարած է՝ «ցոյց տրուեցան Հրեաներ որոնք կ'ողբային Ռապինի մահը, կ'ուզենք զարմացնել աշխարհը անոր ցոյց տալով թէ ուրիշներ գոհ են եւ Ամիրը հերոս մը կը նկատեն»:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ երրեակ ընտրութիւններու (Նոյեմբեր 12) վերջնական արդիւնքները ծանօթ չէին Նոյեմբեր 13-ի առաւօտը: Հաստատ կը թուէր որ Սահմանադրութիւնը հարկ եղած մեծամասնութիւնը ապահոված է, Ալիեւ ալ նախագահ վերընտրուած է, կը մնար երեսփոխանական ընտրութիւններու արդիւնքը: Նոյ. 11-ին, փարիզեան մամուլը լայն տեղ կուտար Ադրբէջանի, «Ֆիկարօ» հարցազրոյց մը ունէր Ալիեւի հետ, որու վերջաւորութեան Ալիեւ կը յայտնէր թէ նախագահական յաջորդ ընտրութեան ալ (1998) թեկնածու է եթէ Աստուած իրեն կեանք տայ, թէեւ կ'ըսէ ինք երբեք իշխանութեան ետեւէն չէ վազած, այլ՝ իշխանութիւնը իրեն եկած է: Ամէն պարագայի մէջ, արդիւնքները նախապէս յայտնի էին, ինչպէս կ'ըսէին ընդդիմադիրները: Պետութեան ազգային կուսակցութեան (ընդդիմադիր) պարագլուխը՝ Նէյմաթ Պանախով չէ կրցած հանրաժողով մը գումարել Նոյեմբեր 10-ին, Բաքուի մէջ, երկու ժամ ալ ձերբակալուած է, այն դրդապատճառով որ վարած կառքին թուղթերը չունէր:

ՆԻԺԵՐԻԱՅԻ ճունթան ինը ընդդիմադիր գնդակահարած է, որոնց կարգին գրագէտ՝ Սարօ - Վիվա: Ասոնք կը պայքարէին ցեղախումբի մը՝ Օկոնիներու դատին համար: Երկիրը սեւ Ափրիկէի ամէնէն բազմաբնակ երկիրն է ուր 250 ցեղախումբեր կ'ապրին: Օկոնիներու հողամասը 550 հազար բնակչութիւն ունի եւ քարիւղի հարստութիւն: 1990-էն ի վեր Սարօ - Վիվա կը պայքարէր ապահովելու համար այդ հարստութեան մէկ մասը: Քաղաքակիրթ աշխարհը պօյքոթի կ'ուզէ ենթարկել երկիրը, բայց ոչ շատ բացայայտ կերպով: Ի վերջոյ, երկիրը քարիւղ ունի եւ կարելի է ներողամիտ աչքով դիտել մարդկային իրաւանց բռնաբարումը, երբ քարիւղ կայ: Հասարակապետութիւնը (Քոմընուելթհը) որոշեց առկախել Նիժերիան, ինչ որ աննախընթաց է: Յիշենք որ Նիժերիա, որ պէտք չէ շփոթել Նիժերի հետ, արեւմտեան Ափրիկէի մէկ Պետութիւնն է (122 միլիոն 500 հազար բնակիչ), անկախ 1963-էն ի վեր, ընդունած է հանրապետական սահմանադրութիւն մը եւ որոշած մնալ բրիտանական Հասարակապետութեան մէջ: Ներկայիս զինուորական իշխանութիւն մը կայ երկրին գլուխը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ալժերացիները, տասնեակ հազարներով խուժեցին Նոյեմբեր 11-էն դէպի այն 22 կեդրոնները ուր կրնան քուէարկել նախագահական ընտրութեան համար: Ընդդիմութեան պօյքոթի հրաւէրները մեծ դեր չեն խաղացած, գոնէ Ֆրանսայի մէջ: Երեք օրերու մէջ սահմանափակուած է Ֆրանսայի շուրջ 620 հազար Ալժերացիներու քուէարկութեան կարելիութիւնը: Հրմշտուքներ եւ միջադէպեր ալ պատահեցան: Քուէարկութեան բուն օրը Հինգշաբթի է, Նոյեմբեր 16:

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ նոր տուրքեր կը պատրաստէ, այս անգամ ընկերային ապահովութեան բացը մասամբ գոցելու համար: Վճռական շաբաթ մըն է վերջնական կարգադրութիւններուն համար: Ամէնէն հաւանականն է երկրորդ Սէ - էՍ - Ժէ մը (ընկերային ընդհանրացած օժանդակութիւն) որ «ժամանակաւոր» ածականը կը վայելէ, քանի կ'ըսուի որ կրնայ միայն 10-էն 15 տարի տեւել, այսինքն մինչեւ որ հաւասարակշռուի ընկերային ապահովութեան պիւտճէն: Ծանօթ է որ Ֆրանսայի մէջ, ժամանակաւորը միշտ վերջնական եղած է, կը բաւէ, մանաւա՛նդ ա՛յս օրերո՛ւն, յիշել կառքերու հարկադրոշմը (վինեէթ) զոր 1962-ին, Ռամատիէ մէկ տարուան համար հաստատած էր…:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ոճրափորձ մը եւս գործուեցաւ, այս անգամ ալ երկու Ֆրանսացի կրօնաւորուհիներու դէմ: Մէկը՝ քոյր Օտէթ, 63 տարեկան, սպաննուեցաւ Քուպայի մօտ, երկրորդն ալ՝ քոյր Շանթալ, 54 տարեկան գնդակ մը ստացաւ կզակին եւ հիւանդանոց փոխադրուելէ ետք, փարիզ բերուեցաւ:

ՍՊԱՆԻՈՅ Խուան Գարլոս թագաւորը գործի մարդու մը շանթաժին առարկայ է քանի մը օր է: Արդարեւ, գաթալան, ոչ յանձնարարելի գործի մարդ մը որ կարգ մը զեղծարարութիւններու մէջ մատ ունի, փորձեր է թագաւորին պաշտպանութիւնը ձեռք ձգել այն սպառնալիքն ընելով որ կրնայ հրապարակել արքունիքին դրամական պատմութիւնները: Մանուէլ Փրատօ, որ մտերիմն է Խուան Գարլոսի եւ կը մատակարարէ անոր անհատական գործերը, 90-ական թուականներուն 500 միլիոն փրանք ստացած կ'ըլլայ այդ գործի մարդէն (Խաւիէ տէլա Ռոսա), բայց, չի կրնար ըսել թէ ի՛նչ նպատակաւ էր: Զի վարանիր ըսելէ թէ թագաւորը պէտք է հրաժարի, «կը տեսնէք, կ'ըսէ, գիս բանտը դնելը սուղի պիտի նստի իրեն, իր թագը պիտի կորսնցնէ»:

ԳԱՐՓԱՆԹՐԱՅԻ մէջ (հարաւային Ֆրանսա) Ազգ. Ճակատը ցոյց մը կազմակերպած էր Նոյեմբեր 11-ին, որու ընթացքին խօսք առնելով, Ժ. Մ. Լը Փէն պահանջեց որ Պետութիւնը ներողութիւն խնդրէ իր կազմակերպութենէն զոր ամբաստանած էր գերեզմանատան հրէական շիրիմներու թալանին համար եւ այժմ պարզուեցաւ որ 1990 Մայիսի այդ պղծումները Ազգ. Ճակատի գործը չէին: Այս ցոյցէն առաջ, 2000 հոգի հաւաքուած էր Ազգ. Ճակատի հաւաքոյթին դէմ բողոքելու համար: Լը Փէնի ցոյցը 10.000 հոգի համախմբած էր ըստ կազմակերպութեան, 7000՝ ըստ ոստիկանութեան եւ 5000 ըստ «Լիպերասիոն»ի:

ՊՈԼՍՈՅ մէջ հրոյ ճարակ եղած է Սայիտ Հալիմ փաշայի ապարանքը որ պատմական մեծ արժէք ներկայացնող շէնք մըն էր: Վոսփորի եւրոպական ափին վրայ, Ենիգիւղի մէջ ԺԹ. դարուն կառուցուած ծովեզերեայ ապարանքը համբաւաւոր էր պատմական մեծարժէք կահ-կարասիով ու ներքին յարդարանքով: Թուրք մամուլը կը գրէ թէ Պոլսոյ երեսփոխաններէն մէկը անցեալ Դեկտեմբերին Ազգ. Ժողովին մէջ յայտարարած էր որ ապարանքը հրդեհելու նպատակ ունեցողներ կան որոնք արդէն պատմական արժէք ներկայացնող առարկաներն ու կարասիները փոխանակած են կեղծերով:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 11-ի առթիւ (77-րդ տարեդարձ 14-18-ի աշխարհամարտի զինադադարին) քանի մը հարիւր վերապրող նախկին ռազմիկներ գտնուած են, գիրենք վարձատրելու համար պատուոյ լեգէոնով: Շիրաք անձամբ 9 վերապրողներու կուրծքը կախած է շքանշանը (95-էն 97 տարեկան) Յաղթական Կամարի արարողութեան աւարտին: Երկու նախկին ռազմիկներ մերժած են այդ պատիւը, մէկը առարկած է թէ՝ «մասնաւոր բան մը չէ ըրած», միւսն ալ «անպատեհ» գտած է, որովհետեւ «14-18-ի դասը օգուտ չէ ունեցած»: Երեք ուրիշներ ալ յուզումէն յանկարծամահ եղած են, Նոյեմբեր 10-ին, տեղեկանալով թէ ցանկին վրայ են:

ԺԱՆ-ԼՈՒԻ ԳԻՒՐԹԻՍ, գրագէտը մեռաւ 78 տարեկանին: Կոնքուռ գրական մրցանակին արժանացած էր «Գիշերուան անտառները»ին համար: Հեղինակ էր շուրջ 30 հատորներու:

ԳԱՍՊԱՐՈՎ ճատրակի ենթէլ մեծ մրցանակը շահեցաւ, Փարիզ, Նոյեմբեր 12-ին: Պարգեւը 400 հազար Ֆր. է:

ԿԻՊՐՈՍԻ «Թրքական կառավարութեան» վարչապետը՝ Հաքքը Աթուն իր կառավարութեան հրաժարականը ներկայացուցած է Նոյեմբեր 11-ին: Իշխանութեան գլուխ էր 1994 Յունուարէն ի վեր:

ՀՌՈՄԱՆԻՇՆԵՐՈՒ Ռոպէր բառարանը հրապարակէն վերցուեցաւ այն ամբաստանութեամբ, որ հակասեմական էր: Այս որոշումը տրուեցաւ Խարայէլեան Քոնսիսթուարի (կրօնական ժողով) նախագահին՝ Ժան Քահնի բողոքին իբրեւ հետեւանք: Բառարանին մէջ կծծիի որպէս հոմանիշ կը տրուէր՝ հրեայ, եուփէն եւլն. բառեր:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Նոյեմբեր 10-ին, Մարսէյլի մէջ իր մահկանացուն կնքած է Ասատուր Քէօսէեան, երբեմնի սիւներէն տեղւոյն ազգային եւ կուսակցական կեանքին:

Ասատուր Քէօսէեան ծնած էր Խարբերդ (Հողէգիւղ) 1907-ին եւ յաճախած ամերիկեան գոլէճը, նախքան փոխադրուիլը բողոքականներու գոլէճը ջարդերու հետեւանքով: Ծախուած Քիւրտերուն, պատանի Ասատուր կը յաջողէր խոյս տալ, ապաստանիլ Հալէպ, անցնիլ Լիբանան, նախքան Մարսէյլ հաստատուիլը 1925-ին, ուր յետագային կ'ունենար լուսանկարչական իր խանութը՝ Փոթօ Ռեքս, որ ձեւով մը հայկական կեդրոնատեղի մըն էր, ինչպէս յաճախ կը պատահէր անցեալին, երբ հայկական ընկերական զեղուն կեանք մը կար: Կանուխէն մտած Հ.Յ.Դ. շարքերը, Ասատուր Քէօսէեան տիրական դէմքերէն եղած է Մարսէյլի գաղութին: Աղայեանի, Փօլատեանի, Թաղոյեանի եւ ուրիշներու հետ գլուխն էր Համազգային լսարանին: Պարզ շարքային ըլլալէ ետք, եղած է Շրջ. Կոմիտէի անդամ եւ մշտապէս պատգամաւոր ընտրուած Շրջ. ժողովներու: Փնտռուած բանախօսը եղած է Հ. Յ. Դ. ձեռնարկներու: Եղած է նաեւ հիմնադիրներէն Մարսէյլի Մշակոյթի Տան:

Տարիները սահեցան ու Ասատուր Քէօսէեանները, մեկուսացած, նաեւ տարիքի բերմամբ, անտեսուեցան: Մոռցուեցաւ անոնց տարած կենսական աշխատանքը գաղութներու կերտման մէջ: Երիտասարդ դաշնակցականները հաւանաբար ծանօթ իսկ չըլլան իր անունին: Եւ սակայն: Ասատուր Քէօսէեաններն են, որոնք հացի առօրեայ պայքարի կողքին, հայկական կեանք մը դրսեւորեցին, ազգային ոգի ու շունչ սփռեցին իրենց շուրջ, որպէսզի արմատախիլ սերունդները իրենք զիրենք նոյնքան որբացած չզգան, որքան իրենց հայրերը եղած էին: Մանկութիւն չունեցող այդ սերունդէն, Ասատուր Քէօսէեան եղած էր Զմական, (Զախահաս Որբերու Միութիւն) այսինքն՝ ապրիլեան սերունդ:

Այսօր, ինք ալ հրաժեշտ տուաւ կեանքին, հաւանաբար որոշ դառնութեամբ մը սրտին խորը, քանի իր ընկերները մեկնած էին իրմէ առաջ ու գաղութը տարբեր դիմագիծ ստացած էր:

Մեր ցաւակցութիւնները իր զաւակներուն:

ՋԵՐՄՈՒԿ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌՈՂՋԱՐԱՆԸ

Երեւանէն հարաւ, դէպի Սիսիան դիմող ճամբուն ձախին կը գտնուի Ջերմուկ քաղաքը որուն աւելի ծանօթ է հանքային ջուրը: Այդ ջուրին հետ աշխարհագրական դիրքն ու յատկապէս կլիմայական պայմանները Հայաստանի առողջարանային գլխաւոր քաղաքին վերածած են զայն: Այս հանգամանքով ալ այլ կեդրոններէ կը տարբերին Ջերմուկի յատկանիշերն ու զարգացման հեռանկարները, հարցերն ու անոնց լուծումի կարելիութիւնները:

Հայաստանեան մամուլին տրամադրած տուեալներով Երեւանէն դուրս շրջաններու ծանօթանալու ջանքը «Հայք»ի Հոկտեմբեր 26-ի թիւով կը գտնէ Ջերմուկը որուն մասին կը խօսի քաղաքին քաղաքային խորհուրդի գործադիր կոմիտէի նախագահը՝ Պանդուխտ Մանուկեան որ նաեւ Ազգ. Ժողովի երեսփոխան է:

Առողջարանային յատկանիշը կ'արդարանայ եօթը ինքնատիպ առողջարաններով, որոնց մէջ կրնան շուրջ երկու հազար հոգի բուժուիլ: Պ. Մանուկեան այս տուեալին անմիջապէս կ'աւելցնէ տեղացիներու բարի ու ջերմ խառնուածքը:

Անմիջապէս որ կ. Տիտանեանի զրոյցը ներկայիս կ'առընչուի, դժուար չէ կռահել որ տրուած թիւին կը յաջորդեն «բայց»եր, «սակայն»ներ: Ճիշդ է որ շուրջ երկու հազար հոգի կրնայ բուժուիլ հոն, սակայն այսօր առողջարանները կը գործածուին միայն 30 տոկոսով: Գիները բաւական բարձր են շատերու համար որոնք պիտի ուզէին հոն հանգստանալ կամ բուժուիլ: Ղեկավարութիւնը նպատակ դրած է այնպէս ընել որ Ջերմուկի բարիքներէն աւելի մեծ թիւով մարդիկ օգտուին:

Քաղաքին ապագային համար երկու գլխաւոր խնդիր կը նկատուի. առաջինը հանքային ջուրի արտադրութեան յաւելումն է, երկրորդը ջրաբուժումին զարգացումը: Որոշուած է առողջարանները բարձրացնել չորս - հինգ աստղանի պանդոկ - համալիրներու: Ան որ միջոցը ունի, պիտի օգտուի վճարումի փոխարէն, իսկ մնացեալներուն համար ուրիշ միջոցներ պիտի գտնուին:

Պ. Մանուկեան կ'ըսէ որ տեղի բնակչութիւնը կ'ապրի իր բնակավայրին ապագային հաւատքով: Ու այդ հաւատքը ամրացնող քայլ մը եղած է կերպընկալ նիւթէ շիշերով հանքային ջուրի արտադրութիւնը: Այս նորութիւնը շուկային վրայ աւելի հաստատուն տեղ մը տուած է այդ ապրանքին որուն արտադրութիւնը 150 միլիոն շիշի հասցնելու ձգտումը կայ: Այդ հեռանկարը իրականութիւն դառնալու պարագային թէ՛ քաղաքը պիտի կարենայ փափաքելի մակարդակին բերել իր առողջարանները եւ թէ քաղաքացին պիտի շահի այնքան որ իրեն բարձր կենսամակարդակ պիտի ապահովէ: Այս բաղձալի հեռանկարը մասամբ իրագործելու յոյս կը յայտնէ նախագահը, 1996-ի վերջաւորութեան երբ հանքային ջուրի արտադրութիւնը 80 - 100 միլիոն շիշի հասած կ'ըլլայ:

Տնտեսական գետնի վրայ ատիկա կը նշանակէ որ քաղաքը երկրին պիւտճէէն ոչինչ ստանալով կրնայ ինքնաբաւ ըլլալ ու Ջերմուկցիին հոգերն ալ նուազագոյնի հասցնել:

Քաղաքին բնակչութիւնը 10.400 է այսօր: Որովհետեւ այդ բնակչութեան մեծագոյն մասը կ'աշխատի սպասարկութեան, առողջարանային մարզին մէջ ու այդ մարզը լիարժէք չի գործեր, կան գործազուրկներ. 1060 է կ'ըսուի անոնց թիւը: Քաղաքին աշխատունակ բնակչութիւնը երբ կը կազմէ 6000 հոգի, ատիկա կը նշանակէ որ գործազրկութեան համեմատութիւնը 15-16% է: Մօտ ապագային այդ խումբին 30%-ը պիտի ընդգրկուի հանքային ջուրի արտադրութեան մէջ. իսկ բոլոր առողջարանները լման կարողութեամբ աշխատցնելու պարագային, արդէն հիմնովին լուծուած պիտի ըլլայ գործազրկութեան խնդիրը:

Քաղաքին իշխանութիւնները վճռակամ են իրենց բնակավայրին դէմքը չաղճատելու. ոչ մէկ ուրիշ արտադրութեան տեղ տալու մտադիր են որպէսզի «չխաթարուի այս հրաշք բնութիւնը»:

Հայաստանի առողջարանային քաղաքներ են նաեւ Դիլիջանը, Սեւանը, Ստեփանաւանը: Կը սպասուի որ անոնց համար յատուկ կարգավիճակ պատրաստուի ու անով կարգաւորուին այս քաղաքներուն սեփականութեան խնդիրները:

Իր ոտքերով միայն քալելու առաջին փորձերը ընող երկրին համար հետաքրքրական է Ջերմուկի պարագան. ան օրինակը կը հանդիսանայ այն բնակավայրերուն որոնք հիմնուելով իրենց տեղական կարելիութիւններուն, կրնան զարգացման ինքնուրոյն միջոցներով յարմարագոյն լուծումներուն յանգիլ, առանց մասնաւոր բեռ ըլլալու հանրապետական պիւտճէին վրայ: Այս վերջինը եթէ նոյնիսկ սկզբնական շրջանի յատկացումներ կ'ընէ, ատիկա կ'ըլլայ տնտեսական առողջ գործընթացի մը մղում տալու համար: Յետոյ, ինչպէս մոլիպտէնի եկամուտով ինքնաբաւ Մեղրին, այլ քաղաքներ ալ կը գտնեն իրենց ուղին: Անշուշտ, գլխաւոր հարցը հոն է որ Հայաստանի ստորգետնեայ հարստութիւնները, կլիման, աշխարհագրական դիրքը փոքրամասնութեան մէջ մնալու կը պարտադրեն Ջերմուկի նման բախտաւորներ: Իսկ մեծ մասին համար կը զօրէ «քարէն հաց քամել»ու դաժան, այլ թերեւս հպարտացնող հրամայականը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍՏՈՐԱԿԱՅԱԿԱՆ ԲԱՐԴՈՅԹ

Աշխարհի վրայ կա՞յ արդեօք մէկը որ ստորակայական բարդոյթէ չտառապի:

Կ'արժէ հարցնել:

Չխաբուի՛նք եթէ մեր շուրջ յաճախ տեսնենք մարդիկ, որոնք ծայր աստիճան ինքնահաւան են, ծայր աստիճան անձնապաստան, ծայր աստիճան վստահ իրենց մեծութենէն ու իրենց բարձր կարողութիւններէն: Չխաբուի՛նք: Ես կը կարծեմ որ աշխարհի ամէնէն անձնապաստան, ամէնէն ինքնավստահ մարդն անգամ գաղտնօրէն կը տառապի ստոյակայական որոշ բարդոյթներէ: Կարելի՞ է որ մարդ սա կամ նա ասպարէզին մէջ իրմէ աւելի ուժեղ, իրմէ աւելի յաջող, իրմէ աւելի կարող մէկը չգտնէ: Կարելի՞ է որ մարդ պահ մը չանդրադառնայ, թէ ինք որքան ալ ուժեղ ու կարող, որքան ալ նշանաւոր ու գերազանց, որքան ալ տաղանդաւոր ու պչեցիկ ըլլայ, անպայման կայ մէկը որ ուրիշ մարզի մը մէջ, մինչեւ իսկ նոյն մարզին մէջ, իրմէ աւելի ուժեղ ու տաղանդաւոր է: Եւ կարելի՞ է որ մարդ որոշ անհանգստութիւն մը չզգայ, եթէ տեսնէ թէ ինք աւելի ցած կը մնայ ուրիշէ մը, թէ ինք չէ կրցած այնքան յաջողիլ որքան յաջողած է ուրիշ մը: Այդ անհանգստութիւնը ահաւասիկ ստորակայական բարդոյթ կը կոչուի:

Ստորակայական բարդոյթը իր իրական իմաստին մէջ հիւանդագին հոգեվիճակ է: Բայց ստորակայական այն բարդոյթը, որուն մասին կը խօսիմ ես, հիւանդագին չէ: Կայ ստորակայական բարդոյթի տեսակ մըն ալ, եւ մեր կարծածէն շատ աւելի տարածուն, մեր կարծածէն շատ աւելի հասարակաց, որ բնաւ հիւանդագին չէ, ընդհակառակը շատ բնական է, շատ հասկնալի: Աւելին, այս բարդոյթը ո՛չ միայն հիւանդագին չէ, այլ նաեւ բարերար, որոշ չափով շինարար:

Եթէ հարցուի թէ ո՞րն է այն կարեւոր մասնայատկութիւնը, որ հիւանդագին բարդոյթը կը զատորոշէ բնական բարդոյթէն, դժուար չէ պատասխանել: Այն որ հիւանդագին ստորակայութենէ կը տառապի, իսկապէս «կը տառապի»: Այսպիսի մէկու մը համար հանդուրժելի չէ որ դիմացը իրմէ աւելի բարձր, աւելի գերազանց մէկը գտնուի: Եւ քանի որ հանդուրժելի չէ, ան պիտի ընտրէ երկու ճամբաներէն մէկը: Կա՛մ պիտի մերժէ դիմացինին գերազանցութիւնը, պիտի ժխտէ անոր բարձր յատկութիւնները եւ պիտի չընդունի որ ան իրմէ աւելի բարձր է, եւ կամ պիտի թշնամանայ անոր դէմ, պիտի ատէ այդ գերազանց մարդը, անոր դիմաց ինքզինք շատ դժբախտ պիտի նկատէ, անոր դէմ պիտի պայքարի զանազան միջոցներով, եւ այդ բոլորին մէջ գաղտնօրէն պիտի կորսնցնէ նաեւ իր ինքնավստահութիւնը: Ստորակայական այսպիսի բարդոյթ մը կործանարար է ահաւասիկ: Մէկը եթէ անգամ մը վարակուի այսպիսի բարդոյթէ մը, այնուհետեւ ան կեանքը դժոխք կը դարձնէ թէ՛ իրեն, եւ թէ ուրիշներուն համար:

Իմ կարծիքով, ստորակայական բարդոյթի առողջ ու բնական տեսակն ալ կայ եւ գրեթէ ամէն մարդ պուտ մը ունի ատիկէ, ոմանք առանց որ անդրադառնան: Այսպիսի բարդոյթ մը ո՛չ միայն տառապանք չի պատճառեր մարդուն, այլ նաեւ շատ կը հանգստացնէ մարդը: Այսպիսի բարդոյթի մը շնորհիւ է որ մենք հիացումով ու գնահատանքով կ'ողջունենք մեզմէ աւելի կարող, մեզմէ աւելի բարձր, մեզմէ աւելի ճարտար, մեզմէ աւելի տաղանդաւոր մարդիկը: Այսպիսի բարդոյթի մը շնորհիւ է որ մենք կը փրկուինք տխմարօրէն կարծելէ թէ մենք աշխարհի մէկ թիւ մարդն ենք, մեզմէ աւելի մեծը չկայ: Ո՛չ: Որքան լաւ բան է ամէն վայրկեան շատ հանգիստ հոգեբանութեամբ տեսնել թէ զանազան մարզերէ ներս մեզմէ աւելի կարող, մեզմէ աւելի կարեւոր, մեզմէ աւելի յաջող մարդիկ կան: Տեսնել զանոնք հանգիստ հոգեբանութեամբ եւ ուրախանալ անոնց գոյութենէն: Ո՛չ միայն թշնամութիւն չսնուցանել անոնց նկատմամբ, այլ նաեւ ծափահարել զանոնք:

Առողջ մարդը սապէս պիտի մտածէ. Եթէ սա կամ նա մարզին մէջ մէկը ինձմէ աւելի կարող ու տաղանդաւոր է, ատիկա ինծի համար աշխարհի վերջը չի նշանակեր: Չէ՞ որ ես ալ որոշ կարողութիւններ ունիմ իմ աշխարհէս ներս: Կեանքը կարողութիւններու առեւտուրի մը թատերաբեմն է: Այդ թատերաբեմին վրայ ամէն մարդ մէկէ մը աւելի բարձր, ուրիշէ մը աւելի ցած է: Հոն ամէն մարդ մէկէ մը բան մը կ'առնէ, ուրիշի մը բան մը կուտայ: Բնութիւնը այսպէս ստեղծած է: Մարդիկը չեն կրնար հաւասար հասակ ունենալ: Մէկը բարձրահասակ պիտի ըլլայ, միւսը կարճահասակ: Բայց ո՞վ է ըսեր որ կարճահասակը չունի իր արժէքաւոր ու սիրելի կողմերը եւ երբեմն աւելի տպաւորութիւն կը գործէ, քան բարձրահասակը:

Ստորակայական բարդոյթի այս առողջ տեսակն է որ մեզ կը մղէ խուզարկումներ ընելու մեր ներաշխարհին մէջ: Ա՛յս է որ կը սպասուի մեզմէ: Եթէ տեսնենք մեզմէ աւելի գերազանցը, պիտի սկսինք փնտռել թէ մեր մէջ ալ ի՞նչ բան կայ գնահատելի, եւ թէ մենք ի՞նչեր կրնանք ընել մեր այդ գիծը աւելի զօրացնելու համար:

Ալ խօսքով՝ բարի նախանձ, կամ, բարի բարդոյթ:

Ռ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՌՈՒՄԱՆԻԱ ԿԱՐՕՏԵԱ՞Ծ Է ՋԱՈՒՇԷՍՔՈՒՆ

Ջաուշէսքուի շրջանին պետական չափազանց խիստ հսկողութիւն մը անհրաժեշտ տուեալը կը հայթայթէր քաղաքացի մը հալածելու: Ներկայիս, հանդարտութեան շրջանէ մը ետք, այնպէս կը թուի որ այդ օրերը ետ կու գան: Այս կասկածը կը ներշնչէ ռումանական խորհրդարանին ընթացքը. բազմաթիւ խորհրդարանականներ համոզում կը յայտնեն որ Ամերիկացիները կը տեսագրեն իրենց բոլոր շարժումները ու կը պատրաստուին քուէարկել օրէնքներ որոնք ետ դարձի մտահոգիչ կասկածներու պատճառ կ'ըլլան: Ուշագրաւ է որ նախագահութեան մօտիկ մամուլը անգամ կը տեղեկացնէ թէ երկիրը օրէ օր կը հակի դէպի ոստիկանական պետութեան վիճակին:

Առաջին օրէնքով մը կը նախատեսուի անուանարկումի պատրուակ նկատել ենթականերու համար անախորժ իրականութիւններու հրապարակումը. ատիկա թիրախ կ'առնէ մամուլի մարդիկը, պաշտպանելով պաշտօնական դէմքերն ու անոնց պարագաները: Բայց աւելի մտահոգիչ է այն որ կը վերաբերի պետական գաղտնիքներու. այդ սահմանումին մէջ կ'առնուին այն տեղեկութիւնները, տուեալները, փաստաթուղթերը եւ գործունէութիւնները որոնց հրապարակումը, փոխանցումը, գողութիւնը, կորուստը կրնան վտանգել ազգային ապահովութիւնն ու երկրին պաշտպանութիւնը, կամ կրնան վնասել Ռումանիոյ քաղաքական, տնտեսական, թէքնիք -- գիտական կամ այլ բնոյթի շահերուն: Բնագիրը բաւական տարտամ է, թոյլ տալու համար որ օգտագործուի որեւէ հարկաւոր պարագայի: Նախատեսուած է 2 - 7 տարի բանտարկութիւն որ կրնայ աւելնալ ի հարկին:

Օրէնքը քաղաքական ոստիկաններու ներկայութիւնը անհրաժեշտ կը նկատէ պաշտօնական այցելութիւններու օտար պատուիրակութիւններուն հետ հանդիպումներուն ընթացքին: Այն ձեռնարկութիւնները որոնց գործունէութիւնը կրնայ կապ ունենալ պետական գաղտնիքներու հետ, «փրոթոքոլ» կոչուած բաժին մը պիտի ունենան, բաղկացած՝ ոստիկաններէ:

Մոռցուած չէ մատնութիւնն ալ. օրէնքը կ'ըսէ թէ աշխատողները եթէ նշմարեն որ իրենց գործատեղիին մէջ օրէնքները չեն յարգուիր, պարտաւոր են տեղեկացնելու տնօրէնութեան որ իր կարգին տեղեկութիւնը պիտի հաղորդէ Տեղեկութեան ռումանական սպասարկութեան:

Օրէնք մըն ալ կը հրահանգէ ստուգել շէնքերու վարձակալները: Պիտի պահուին արձանագրութեան տետրակներ որոնց տէրը եւ քննիչը պիտի ըլլայ Ներքին նախարարութիւնը, տեղւոյն ոստիկանութեան միջոցով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԴԷՊՔԵՐ

ՈՍԿԵԱՅ ԱՌՆԷՏՆԵՐՈՒՆ ՏԱՃԱՐԸ

Հնդկաստանի մէջ կան բազմաթիւ տաճարներ, ուր առնէտները բացարձակ տէրեր են, պարզապէս անոր համար, որ անոնք պաշտամունքի առարկայ համարուած են:

Ինչպէս գիտենք, պուտտայականութիւնը, ի միջի այլոց, կը հաւատայ մեռելներու վերակենդանացման սկզբունքին. ուրեմն գէշ վարուելով առնէտի մը հետ, ո՞վ ըսաւ, որ գէշ վարուած չէք ըլլար ձեր նախահայրերէն մէկուն հետ...:

Այսպէս, Ռաճաստանի մէջ կայ առնէտներու նուիրուած տաճար մը, ուր ապաստանած առնէտները օրական կը կերակրուին կրօնականներու կամ հաւատացեալներու կողմէ:

Վա՛յ անոր, որ նոյնիսկ սխալմամբ առնէտ մը կը սպաննէ. ան ստիպուած է ոսկիով հատուցել իր գործած ոճիրին փոխարէն:

***

ՈՋԻԼԻ ՊԱՇՏԱՄՈՒՆՔ

Առնէտներուն նման, ոջիլները եւս պաշտամունքի առարկայ են պուտտայականներուն մօտ, իսկ պուտտայականութիւնը կ'արգիլէ որեւէ ողջ էակ սպաննելը:

Իսկ ինչպէ՞ս պաշտպանել ու կերակրել այս միջատները, պատասխանը պարզ է: Կան յատուկ տաճարներ, նուիրուած ... ոջիլներուն. ոջիլները լեցուած են մեծ պարկերու մէջ եւ կախուած՝ տաճարներու առաստաղներէն. իսկ կրօնականներն ու հաւատացեալները կը խոնարհին այս հսկայ պարկերուն տակ եւ թոյլ կուտան, որ այս զզուելի միջատները ծծեն իրենց արիւնը:

Այս պարագային եւս տրամաբանութիւնը նոյնն է. ոջիլներէն մէկը կրնայ նախահայր մը ըլլալ եւ կամ շատ սիրելի մօտիկ բարեկամ մը...:

***

ՄՕՐՈՒՔԸ

Նայած շաբթուան զանազան օրերուն, մօրուքը նոյն ձեւով չաճիր: Միացեալ-Նահանգներու մէջ կատարուած ուսումնասիրութեան մը համաձայն, Չորեքշաբթի օրերը մօրուքը շատ արագ կ'աճի, իսկ Կիրակի օրերը՝ շատ դանդաղ:

Միւս կողմէ, նոյն ուսումնասիրութեան համաձայն, շէկ մօրուքը աւելի շուտ կ'աճի քան թուխը. վերջինը, շնորհիւ իր մութ գոյնին աւելի խիտ եւ երկար ըլլալու տպաւորութիւն կը ձգէ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ԻՐ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՎ

Ամբողջ աշխարհի ադամանդի վնուժներուն մօտ 80%-ը կ'ըլլան լոնտոնեան Տարթէլի մը կողմէ զոր կը հակակշռէ հարաւային ափրիկեան ընկերութիւն մը: Գնուած ապրանքը որ չյղկուած ադամանդն է, կը բաժնուի հինգ հազար դասակարգի. անկէ միաւորները ծախելու գործն ալ սաանձնած են լիազօրուած վաճառողներ: Այս վերջինները կը զբաղին նաեւ քարերը յղկելու եւ փայլեցնելու գործով:

Այս համակարգը այսօր լուրջ սպառնալիքի տակ է, անկախացած Ռուսաստանի պատճառով: Սիպերիոյ ամէնէն անապրելի հողերէն ձեռք կը ձգուի ադամանդի համաշխարհային արտադրութեան 25%-ը, ինչ որ այս շուկային վրայ հարաւային ափրիկեան ընկերութենէն ետք Բ. տեղը կու տայ Ռուսաստանի: Ու այս վերջինը որ եկամուտի կարեւոր աղբիւրներու պէտք ունի, անկախացումէն ի վեր որոշած է աւելի խօսքի տէր ըլլալ ադամանդի համաշխարհային շուկային վրայ: Այսպէս, մարզը հակակշռող յանձնաժողովը մտադիր է աւելի մեծ քանակութեամբ անտաշ ադամանդ ծախելու եւ գործունէութիւն ծաւալելու նաեւ փայլեցնելու եւ գոհարավաճառութեան մարզերուն մէջ, եռապատկելու եւ 2000 թըւականին 6 միլիառ տոլարի հասցնելու համար իր եկամուտը: Ստորագրուած համաձայնութեամբ որուն պայմանաժամը կը լրանայ տարեվերջին, Ռուսաստան իր արտադրութեան 95%-ը վերոյիշեալ Տարթէլին կը ծախէր:

Եթէ սակարկութիւնները ձախողին, ադամանդի գիները կրնան վտանգաւոր տատանումներու ենթարկուիլ: Երկու կողմին համար ալ լուրջ սպառնալիք է շուկային ապատականացումը: Լոնտոնի Տարթէլը լաւ գիտէ թէ ինչ կը պատահի երբ Ռուսերը մերժեն իրենց հետ աշխատիլ: Արդէն մէկուկէս տարիէ ի վեր համաշխարհային շուկայ սկսած են հասնիլ ռուսական ադամանդներ որոնք կը կարծուի թէ պետական պահեստներէն կու գան: Երբ Լոնտոնէն առարկած են, Ռուսերը արդարացած են ըսելով որ տեղացի յղկողներն ու փայլեցնողները իրենց մօտ պահ դրուած քարերը գաղտնօրէն արտածած են: Ամէն պարագայի մէջ, տարիկա արդէն 15%-ի անկում մը պատճառած է ադամանդի գիներուն:

Այդ առաջին բախումէն ետք դադրած է խոշոր չափի քարերու արտածումը, բայց փոքր քարեր կը շարունակեն խուսափիլ հակակշիռի ցանցերէն: Ադամանդներու ապօրինի այս վաճառքը չէ միայն Տարթէլին ու Ռուսաստանի անհամաձայնութեան պատճառը: Ռուսաստան նաեւ մտադիր է միջազգային մակարդակով վերակազմակերպելու քար յղկելու եւ փայլեցնելու իր ճարտարարուեստը: 1994-ին, անտաշ քարերու համաշխարհային վաճառքը շուրջ 5 միլիառ եղած է. իսկ անգամ մը յղկուելէ, փայլեցուելէ ետք նոյն քանակութեամբ քարը կ'արժէ 10 միլիառ տոլար: Այս տարբերութենէն եւս բաժին կ'ուզեն Ռուսերը: Արդէն 12 միլիոն տոլար յատկացուած է գործատան մը հիմնումին ուր տարեկան 720 հազար քարա ադամանդ պիտի յղկուի: Ռուսաստան աշխատանք կը տանի նաեւ միասնական ձեռնրկութիւններ հիմնելու մասնագիտական այլ վայրերու, ինչպէս Թել Ավիվի մէջ: Եթէ ծրագիրները յաջողին, Ռուսաստան պիտի ըլլայ միակ երկիրը, տէր՝ թէ' ադամանդ արտահանելու, եւ թէ փայլեցնելու հզօր ճարտարարուեստի մը:

Թ. Ա. Թ.

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐԻՆ

Այս կոչը Երեւանի Պետական Համալսարանի Բանասիրական Ֆակուլտետի բոլոր տարիների սփիւռքահայ շրջանաւարտներին է ուղղւում:

Յիշեցէք մեծ Չարենցի պատգամը՝ «Ով Հայ ժողովուրդ, քո միակ փրկութիւնը քո հաւաքական ուժի մէջ է»: Եկէք, ուրեմն, միաւորուենք, կազմենք Բանասիրական Ֆակուլտետի շրջանաւարտների հաւաքական միութիւն:

Նպատա՞կը:

Միասին պիտի որոշենք:

Բարի եղէք ուղարկել Ձեր հասցէները, հեռաձայնի ու փաքսի համարները՝

Երեւանի Պետական Համալսարան
Բանասիրական Ֆակուլտետ
Դեկան՝ Գառնիկ Անանեան
Ալեք Մանուկեանի փողոց թիւ 1
Երեւան

Հեռաձայն՝ (374) (2) 55 - 08 - 10
(374) (2) 55 - 03 - 01
(374) (2) 55 - 87 - 16

Ֆաքս (374) (2) 151 - 087

ԳԱՌՆԻԿ ԱՆԱՆԵԱՆ
Դեկան

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՓՈԽ - ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան եւ Պարէնի փոխ - նախարար Իշխան Մարտիրոսեան թէքնոլոժիի հայկական խումբին հրաւէրով այցելած է Գալիֆորնիա: Փոխ - նախարարը Սաքրամենթոյի եւ Ֆրէզնոյի համալսարաններու անասնաբուծութեան հիմնարկին հետ Հայաստանի Գիւղատնտեսութեան գիտութիւններու Ակադեմիայի անունով կնքած է շարք մը պայմանագրեր, որոնք կը վերաբերին մասնագէտներու փոխանակումին, անասնաբուծութեան եւ անոր առընչուող առողջապահական մարզերուն մէջ համագործակցութեան, անասնակերի մշակման ոլորտներուն: Ծրագիրներուն դրամական մէկ մասը կը հայթայթէ ամերիկեան կողմը:

***

ԶԵՂՉ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԴԱՄԱՎՃԱՐԻՆ

ՄԱԿ-ի պարէնի եւ գիւղատնտեսութեան Կազմակերպութեան (ՖԱՕ) Հայաստանի որպէս 1995-ի անդամավճար ճշդուած է ազգային եկամուտի 0,06%-ը, իսկ 1996-ի համար 0,05%-ը, մինչ նախկին տոկոսն էր 0,15%: Այս մասին համաձայնութիւն գոյացած է Կազմակերպութեան ընդհ. տնօրէն Ժագ Մեուֆի եւ Գիւղատնտեսութեան ու Պարէնի փոխ - նախարար Իշխան Մարտիրոսեանի հանդիպումին:

***

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Ամերիկեան կառավարական պատուիրակութիւն մը, որ շրջան կ'այցելէր նպատակ ունենալով ուսումնասիրել գործակցական եւ մարդասիրական օգնութեան համակարգումի հարցեր, Նոյեմբեր 2-ին Թիֆլիսէն Երեւան անցած է: Անոնք հանդիպումներ ունեցած են նախագահին, վարչապետին եւ բազմաթիւ բարձրաստիճան այլ պաշտօնատարներու հետ: Այդ պատուիրակութենէն Ռիչըրտ Մորնինկսթար որ ամերիկեան օժանդակութեան համակարգող է, Նոյեմբեր 2-ին լրագրողներու հետ ունեցած հանդիպումին խօսելով իր երկրին կողմէ Հայաստանին անցեալ տարի ցուցաբերուած օժանդակութեան մասին, ըսած է թէ ան կազմած է ընդամէնը 141 միլիոն տոլար գումար մը, որու 123 միլիոնը իբրեւ մարդասիրական օգնութիւն:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ՏԽՈՒՐ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Որքան ալ չեշտուի երեւոյթը, որքան ալ ծանր պատիժներ սահմանուին թերացողներու, Ֆրանսա կը շարունակէ մնալ երթեւեկի արկածներու ախոյեան երկիր մը: Տարեկան աւելի քան ութ հազար է ճամբու արկածի մը ընթացքին կեանքը կորսնցնողներու թիւը: Քրոնիկագիր մը կ'առաջարկէ արտօնագիր ստանալէ ետք իւրաքանչիւր վարորդ տանիլ Կարշի հիւանդանոցը ուր կը դարմանուին արկածեալ ծանր վիրաւորները: Անոնց մէջ կան 18 - 20 տարեկան անդամալոյծ, անկար մնացած երիտասարդներ որոնք երբեք պիտի չկարենան այլեւս նստիլ իրենց ինքնաշարժին ղեկին առջեւ: Ատիկա, որովհետեւ օր մը չեն յարգած արագութեան սահմանագիծը, կամ արտօնուած ոգելից ըմպելիի քանակը:

Յաճախ համեմատութիւններ կ'ըլլան Անգլիոյ կացութեան հետ ուր զոհերու թիւը Ֆրանսայինին կէսին կը հասնի միայն: Կ'ըսուի թէ այս ուղղութեամբ անգլիական քարոզչութիւնը շատ աւելի խիստ չեշտ կ'ունենայ, քան Ֆրանսականը: Եւ Ֆրանսացին չի սիրեր խիստ ազդարարութիւնները:

Բայց եւ այնպէս կը մնայ ութ հազար զոհերու թիւը որոնց վրայ մէկ արկածի մը ընթացքին 10 նորեր աւելցան վերջերս: Տուեալ որ անյետաձգելի կը դառնէ անհրաժեշտ քայլեր, եթէ նոյնիսկ անոնք միշտ հաճելի պիտի չըլլան Ֆրանսացի վարորդներուն:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 18, 1993:
Առաւօտեան ժամը 1·00:

«Արտասովոր օր մըն էր այսօր: Նոր մարդ մը մտաւ կեանքիս թաքստոցին մէջ, երրորդ մարդը, Տիգրան եւ անոր համար է որ կը գրեմ հիմա: Եթէ չգրեմ պիտի պայթիմ: Փողոցը հանդիպեցայ, իր կնկան Արմինէին հետ: Իրենց տունը հրաւիրեցին զիս ու Յակոբը: Կէսօրէ ետք իրենց էինք: Գալէս ի վեր քանի՞երորդ մարդն է -- նախ Խաչիկը ու իր ճերմակ մազերը եկեղեցիին դրան մէջ կայնած, յետոյ Գրիգորը աւազանին շուրջ իր թերթին ետին պահուըտած, յետոյ Մատենադարանին երիտասարդը իր սիրուհիին շուրջը փաթթուած: Հիմա ալ Տիգրանը -- չորս հոգի կ'ընէ: Բայց առաջինը կը մնայ Հայաստանը:

Տիգրանը արուեստագէտ մարդ է եւ անշուշտ որ դերասանութիւն պիտի ընէ հետս, մանաւանդ որ կը զգան առաջին վայրկեանէն ինչ անփորձ աղջիկ եմ: Հոգ չէ, ես գլխուս ճարը կը նայիմ: Երբ իրենց տունը նախագահին կենացը ճնկեցի եկաւ այտս համբուրեց...: Գիտէ՞ր թէ առաջին անգամն էր որ տղու մը շրթունքները կը դպնային մորթիս: Ո՛վ գիտէ ինչ ըլլալու է բուն համբոյրը, ինչքան աւելի սէր, մարդկային կրակ կը զգամ ատանկ համբոյրէն: Գիտեմ սակայն թէ կը մօտենայ կոր այդ երջանիկ վայրկեանը, այնքա՛ն երազէ եւ սպասումէ ետք...: Կարծես թէ կեանքս այլեւս ձեռքէս ելած՝ Հայաստանին տրուած է, ան է որ կ'որոշէ եւ ան է որ կը կատարէ որոշումը: Այսօր նոր քայլ մըն էր դէպի ո՞ւր, Աստուած իմ, ով գիտէ ի՛նչ վտանգներու կը դիմէ կեանքս: Այս համբոյրը սրտէն չէր անշուշտ, ոչ ալ մարմնէն եւ ես իրեն համար կին մը չէի, գիտեմ, բայց նորէն, երբեք մարդու բերան այսքան չէր մօտեցած այտիս...:

Ղարաբաղ չերթալու որոշումը տուի այսօր: Տիգրանին, Արմինէին ու Յակոբին հետ պիտի չըլլամ: Կը զգամ թէ տակաւին կանուխ է Հայաստանէն բաժնուելու համար, կը նմանի սիրահար մը լքելու եւ ուրիշի մը թեւերուն մէջ նետուելու (արդէն սէր ու սիրահար գիտցողի պէս սկսած եմ գրել ... լաւ նշան չէ ատիկա): Սկիզբը խանդավառ էի Ղարաբաղ երթալու գաղափարով, սակայն այսօր տեսայ թէ Տիգրանին եւ Արմինէին ներկայութեան ազատ պիտի չզգամ ինքզինքս: Ես ու Յակոբը ուրիշ ենք, գիրար կը հասկընանք առանց խօսելու, նոյնիսկ իրարու նայելու: Այսօր, Արմինէին տունը գիտէի թէ ան չէր ուզեր որ Ղարաբաղ երթամ Տիգրանին հետ: Տարօրինակ տղայ է Յակոբ, ամբողջ ժամանակը Տիգրանին կ'ուզէր հասկցնել թէ պէտք է տէր կանգնի իր կնկան, հոգ տանի անոր պահանջներուն եւ վստահ եմ ինքը Ղարաբաղ պիտի երթայ որ փորձանք մը չհասնի այդ կնկան: Ինքը պատրաստ է զոհուելու այդ օտար հայ աղջկան համար: Կարելի է որ իմ գալս ալ չէր ուզեր, այդ Արմինէին սիրտը հանգիստ պահելու համար: Ինչքա՛ն սէր կայ ամէն կողմ Աստուած իմ, ճիշդ հօրս ըսածին պէս, ամէն մարդ կուտայ՝ առնող չկայ...: Շատ դժուար դարձած է ինծի համար այլեւս վայրկեանի տաքուկ, մտերիմ, սրտէն եկող ձայները մտիկ չընել: Եւ բոլորն ալ նոյն բանը կ'ըսեն: Մէկ բան կ'ըսեն որ սիրոյ բարոյական է: Այսինքն, կարծես աշխարհի վրայ ալ անբարոյական բան չմնաց՝ պայմանաւ որ սիրով ըլլայ ատիկա:

Հիմա նորէն կարդացի վերի գրածս ու նոր կը հասկնամ թէ որքան վտանգաւոր ճամբայ բռնած եմ: Կը սոսկամ գաղափարէն թէ սէրը ամէն ինչ կ'արդարացնէ, ամէն ինչ: Այսինքն հայրենիքի համար մեռնիլը կամ մեռցնելը սիրոյ արարքներ են, սիրոյ համար մեռնիլն ալ սիրոյ ձեւ մըն է ... ի՛նչ ադուոր մահ է ատիկա: Ասկէ առաջ գրած եմ -- «ինչպէ՞ս կը սիրուի հայրենիքը»: Տակաւին չեմ կրցած այդ հարցումին պատասխանը գտնել եւ կը թուի թէ մինչեւ որ գտնեմ՝ պիտի չարչարուին մարմինս ալ միտքս ալ:

Կը մնայ եկեղեցին, կամ՝ կրօնքը: Ո՞ւր կը գտնուի կրօնքը: Հայաստան գալէս ի վեր հեռացած կը զգամ ուժի կարեւոր կեդրոնէ մը: Աստուծոյ հետ կապս պէտք չէ մոռնամ սակայն. կարծեմ թէ առաջին հարցումիս պատասխանը գլխէս վեր բան մըն է ու լաւ է որ ես պարզապէս ապրիմ եկեղեցիին սէրը, գեղեցկութիւնը, հայկականութիւնը: Կրօնքը բնաւ չեմ հասկցած եւ չեմ սիրած: Պէտք չէ միտքով լուծեմ հարց մը որ զուտ հաւատքի գործ է:

Վաղը Կիրակի է: Եկեղեցի պիտի երթամ, բայց առանձին, հին օրերուն պէս: Պէտք է զգուշանամ որ Աստուած ու Յիսուս իմ ու եկեղեցիին միջեւ չգան: Ոչ ալ իմ ու Հայաստանին միջեւ:

Ժամը 1 ըլլալու է: Գիշեր բարի»:

Կիրակի, Սեպտեմբեր 19, 1993,
առաւօտեան ժամը 7·26:

Տարօրինակ տրամադրութեամբ մը արթնցայ: Լոյսին եւ օդին մէջ հեւք մը, շարժումի թափ մը, կարծես գաղտնի շշուկ մը կար որ զինք դուրս կը քաշէր պզտիկ սենեակէն ու խճողուած տունէն դէպի անծանօթ տարածութիւններ: Լայն, բաց ու առատ անջրպետ կ'ուզէր երեւակայութիւնը, կ'ուզէր փախիլ իր հին ու մանրուկ անձէն ու տարածուիլ Հայաստանի երկինքին մէջ, գրկել ու լեցնել ամբողջ հայրենիքը: Մանաւանդ մարդկային շունչ ու մօտիկութիւն կ'ուզէր սիրտը որ այս երջանկութիւնը անոր ալ տար որպէսզի իրաւ ըլլար, տեսնէր զայն ուրիշին վրան ու հաւատար:

(Շար. 37)

ՄԱՐՍԷՅԼ. -

Պր. Կրէկուար Քէօսէեան եւ զաւակը Նաթալի,

Օր. Ժենմէն Քէօսէեան,

Ճամուզեան, Գույումճեան եւ Պուք ընտանիքները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր եւ ազգականին՝

ԱՍՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Նոյեմբեր 13-ին, ժամը 15.15-ին Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին վարչութիւնը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Նոյեմբեր 19, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Փամպուքեանին, Օր. Լիւսէթ Փամպուքեանին, Տէր եւ Տիկին Ժան - Գլօտ Կորիզեանին եւ զաւակներուն ու բոլոր ընտանեկան պարագաներուն իրենց մօր, մեծ - մօր եւ ազգականին՝ Թրփանտա Փամպուքեանի մահուան առիթով:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլի Սէն - Ժերոմի Ս. Սահակ -- Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Յարութիւն Մամալեանի մահուան առթիւ. - Տէր եւ Տիկին Պօղոս Մելգոնեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թուզլեան 500 Ֆր., Ժիրայր Պապայեան 400 Ֆր., Դաւիթեան ընտանիք 300 ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Թաշճեան, Տէր եւ Տիկին Միհրան Գույումճեան, Մի Ոմն, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասըրլիգեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Աբրահամ Ջերչեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Տիկին Գօճաօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Մարսէլ Յովսէփեան, Տէր եւ Տիկին Վրոյր Շալճեան, Տէր եւ Տիկին Անտոն Սանտալեան, Տիկին Եղսակուհի Ենովքեան 100-ական Ֆր., Տիկին Արշալոյս Անտոնեան 200 Ֆր.:

***

Փօլ Պանտիկեանի մահուան առթիւ. - Տիկին Մարի Սոլաքեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ» օրաթերթին:

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Մարսէյլէն հայաստանցի երիտասարդ կին մը, աշխատանք կը փնտռէ:

Հեռաձայն. -

91 - 66 - 41 - 19

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS
présente
pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995

Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, *violoniste*
et
Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, *pianiste*

le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises

avec la généreuse participation de l'UGAB

au Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.

— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Տիկին Ալիս Պատոլեան եւ աղջիկը,

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պատոլեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Փօլ եւ Արփինէ Աւետիսեան,

Տէր եւ Տիկին Տիգրան եւ Սիւզի Ճիրճիրեան,

Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Պատոլեան եւ զաւակները (Ամերիկա),

Տէր եւ Տիկին Թոնի Պատոլեան եւ զաւակները (Ամերիկա),

եւ համայն Պատոլեան, Գալպինճեան, Իշխանեան, Ճիրճիրեան, Աւետիսեան ընտանիքները եւ ազգականները ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԺՈՐԺ ՊԱՏՈԼԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ 1926-ին Հալէպ)

մահը, որ պատահեցաւ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 10-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 14, ժամը 10.30-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, Կոմիտաս փողոց:

Կը խնդրուի ծաղկեպսակ չղրկել եւ նուիրատուութիւններ ընել Ս. Մեսրոպ Կրթարանին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN

«LOTO»

La Section « D. Missakian » de Sevran-Livry organise une soirée « LOTO » le Samedi 18 Novembre à partir de 20h à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.

Nombreux lots.

Renseignements : Mme Papazian : 43. 32. 47. 20 dans la journée, 43. 83. 87. 68 le soir

***

ARNOUVILLE

Autour d'une tasse de thé

La Section « Astrig » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise, un «THEYASSEGHAN» le Dimanche 19 Novembre à partir de 15 heures, dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse à Arnouville. Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris/Région Parisienne de la Croix Bleue.

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « D. Sérengulian » organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand

le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻւ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 10-ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

85ème Anniversaire des Croix de secours diasporiques arméniennes

Les Productions *«Marcel de Valmalète»* présentent

VARDAN MAMIKONIAN

RECITAL DE PIANO

THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
le Vendredi 17 Novembre à 20 heures 30

Sous le haut patronage de
JEAN TIBERI
MAIRE DE PARIS

avec le concours de la Croix Bleue des Arméniens de France

œuvres de *Bach/Busoni — Brahms — Chopin — Liszt*

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.
Prix : 290 F., 230 F., 180 F., 130 F., 100 F.

Pour tout renseignement téléphoner au : 46. 83. 00.82 ou 46. 65. 25. 39.

UGAB-*Marseille*

Dans le cadre du

85ème anniversaire de sa fondation

l'UGAB-*Marseille* organise :

• Le Vendredi 24 Novembre à 20 h 30, en la Paroisse de Saint-Giniez, 9, rue Dumont d'Urville (8e), un spectacle de musique et de déclamation où s'entremêlent avec talent flûte, harpe, quator à cordes et poèmes intitulé

"Ode à l'Arménie"

• Le Samedi 2 Décembre à 20 h'30, à la Maison des Docks, Place de la Joliette à Marseille, le

Dîner de Gala

de l'UGAB-*Marseille*

Renseignements et réservations : 91 22 10 45 / 91 71 91 28.

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

Prix spéciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...

Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* —
327, Bd Michelet, 13009 Marseille — Tél. : 91 22 10 45.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 15
MERCREDI
15 NOVEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ.
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.722 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.722

ԱԴՐԲԵՋԱՆ

ԵՒՐՈՊԱՑԻՔ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԽԱՐԴԱԽՈՒԱԾ ԿԸ ՆԿԱՏԵՆ

ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ ՄԵԾ ՑՈՅՑ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Նոյեմբեր 14-ի «Ալ Հայաթ»ը աղբիւր ունենալով պարսկական մամուլը կը գրէ թէ հազարաւորներու մասնակցութեամբ ցոյց մը կատարուած է Թաւրիզ բողոքելու համար Ադրբեջանի Սահմանադրութեան դէմ ուր չէ յիշուած իսլամը որպէս պետական կրօնք: Ցուցարարները հրաւիրած են Ադրբեջանցիք որ չքուէարկեն:

Միւս կողմէ Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւնը որ գացած էր հսկելու ընտրութիւններու կանոնաւոր ընթացքին իր «լուրջ վերապահութիւններ»ը արտայայտած է ինչ կը վերաբերի ընտրութիւններու ժողովրդավար բնոյթին: Պատուիրակութիւնը կը գտնէ որ հարցերու ամբողջականութիւնը կը վնասէ ժողովրդավարութեան նկարագրին իսկ: Հաստատուած են բազմաթիւ անկանոնութիւններ եւ խարդախութիւններ, քանի մը հոգի կը մտնէին նոյն առանձնարանին մէջ եւայլն, եւայլն: Այսուհանդերձ, պատուիրակութիւնը կը խորհի որ առաջին քայլ մըն է ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ, բայց, կը ճշդէ Ժագ Պոմէլ (պատուիրակութեան անդամներէն մէկը) շատ փոքրիկ քայլ մը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, *Նոյեմբեր 14-ին, ընկերային դժգոհութիւններու օր մըն էր որ աւելի ցոյցերով նշուեցաւ քան գործադուլով: Փոխադրական միջոցներու խանգարումները շատ սահմանափակ էին եւ գրեթէ աննշան՝ փարիզեան արուարձաններու համար: Ցոյցեր տեղի կ'ունենային ոչ միայն Փարիզ (Մոնփարնասէն Ազգային Ժողով), այլեւ գաւառը եւ մասնաւորաբար՝ Մարսէյլ:*

ԱՅՍՐՅՈՐԴԱՆԱՆԻ *ճենին քաղաքէն բոլորովին քաշուեցան Իսրայէլացիները եւ Պաղեստինցիք հաստատուեցան ու դրօշակն ալ պարզեցին: Երիքովէ ետք, երկրորդ քաղաքն է, որ կ'անցնի Պաղեստինցիներու ձեռքը:*

ՍԱՈՒՏԻ ԱՐԱԲԻՈՑ *մէջ հակամերիկեան ոճրափորձ մը գործուեցաւ Նոյեմբեր 13-ին, որու հետեւանքով վեց մեռեալ կայ եւ մօտ վաթսուն վիրաւոր, ոմանք ծանր վիճակի մէջ են: Վեց մեռեալներէն հինգը Ամերիկացի են եւ վիրաւորներու մէջ ալ՝ երեսունը: Թակարդ կառքի մը պայթումով գործուած է արարքը: Կ'ըսուի թէ ամիսներ առաջ Թուցիկներ կային հրապարակին վրայ ուր կը պահանջուէր ամերիկեան զօրքին մեկնումը: Արարքին տէր եղած էր անծանօթ կազմակերպութիւն մը՝ «Ծոցի վագրերը»:*

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ քեֆնիք *սնանկութեան մէջ են եւ ի վիճակի իսկ չեն վճարելու իրենց պաշտօնատարները, խոր տարակարծութեան հետեւանքով նախագահին եւ Խորհրդարանին (Գոնկրէս) միջեւ: Գլինթըն իր վէթօն կը դնէ Հանրապետականներու ներկայացուցած օրինագիծին որ կը նախատեսէ հանրային պարտքին սահմանուած գումարին բարձրացումը: Ներկայիս այդ սահմանը 4.900 միլիառ տոլար է: Արդ, եթէ յաւելումը չըլլայ, գործադիր իշխանութիւնը անկարելիութեան մէջ կ'ըլլայ իր պարտքը վճարելու (գալ ամիս՝ 25 միլիառ տոլար), ինչպէս նաեւ դաշնակցային իր մէկ միլիոն պաշտօնատարներուն աշխատավարձքը: Նախագահին վէթօն կը բացատրուի Հանրապետականներու օրինագիծին կցուած պայմաններով: Այսպէս Գոնկրէսը (Խորհրդարան) կ'արտօնէ որ Սպիտակ Տունը փոխ դրամ առնէ իր պարտքերը վճարելու համար, պայմանաւ որ սահմանափակուին մահապարտներու ներումի դիմումները, եւլն. եւլն.:*

ԳՐԱԿԱՆ *Կոնքուռ մրցանակը շնորհուեցաւ Անդրէյ Մակինի, որ անցեալ շաբթու ալ ստացած էր Մետիսիս մրցանակը ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ է: Ռուսաստան ծնած, 38 տարեկան այս հեղինակը քանի մը ամիս առաջ բոլորովին անծանօթ մըն էր: Մրցանակի արժանացած իր գիրքը՝ «Ֆրանսական կտակ» ինքնակենսագրական բնոյթ ունի, կը պատմէ իր մանկութիւնը Ռուսաստան եւ իր Ֆրանսացի ծագում ունեցող մեծ-մօր խաղացած դերը: Ռընոտօ մրցանակն ալ տրուեցաւ Փաթրիք Պեսոնի «Լէ Պրապան» վէպին համար:*

ՎԱԼԵՆՍԱ - ԿՎԱՍՆԻԷՎՍԿԻ *դէմ առ դէմ վիճարկումը հեռատեսիլէն, Սոլիտարնոսկի երբեմնի նախագահին ի նպաստ չէ եղած, ըստ դիտողներուն: Նախկին համայնավար՝ Կվասնիէվսկի, շատ աւելի համոզիչ եւ համակրելի տպաւորութիւն ձգած է: Վճռական քուէն (Կիրակի, Նոյեմբեր 19) կրնայ ճակատագրական ըլլալ Լեք Վալեզայի համար:*

ԿԱՌՔԵՐՈՒ *1996-ի հարկադրոշմը (վինեէթ) հրապարակն է արդէն: Այս տարի վարդագոյն է: Հարկ է գնել մինչեւ Դեկտեմբեր 3, այդ թուականէն ետք, 5% աւելի սուղ կ'արժեն: Յիշենք որ այս հարկադրոշմը մէկ տարուան համար հաստատուած էր 1956-ին, ծերերու Սնտուկին համար (ոչ՝ 1962-ին, ինչպէս գրած էինք մեր նախորդ թիւով):*

ՔՐԻՍԹԻԱՆ ՏԻՏԻԷ, *Վիշիի ոստիկանութեան նախկին ընդհ. քարտուղարին՝ Ռընէ Պուսքէի մարդասպանը, 10 տարի արգելափակման դատապարտուեցաւ, մինչ պաշտպան փաստաբանները անպարտ հռչակուիլը կը պահանջէին, առարկելով որ որեւէ դատապարտում պիտի նշանակէր անմեղ նկատել Վիշիի իշխանութիւնը: Ամբաստանեալը սակայն ինք իսկ ուրացաւ որ քաղաքական ոճիր ըլլայ գործածը եւ մասնագէտներ ալ հաստատեցին որ անհաւասարակշիռ անձ մըն է:*

ՍԻՒԶԱՆ ՊԻՏՕ, *Ֆրանսայի նախկին Արտաքին նախարար եւ դիմադրութեան խորհուրդի նախագահ Ժորժ Պիտոյի այրին մեռաւ 91 տարեկանին: Սիւզան Պիտօ խոր զարգացումի տէր կին մըն էր որ երկար տարիներ եղած է նաեւ ՕՖՓՐԱ-ի (Արտաքին նախարարութեան գաղթականաց գրասենեակը) տնօրէնուհին, շրջանի մը մէջ ուր հայկական գրասենեակին տնօրէնուհին էր Աստղիկ Առաքելեան:*

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 3-ի դատական նիստին խօսած է գլխաւոր ամբաստանեալներէն Գեղամ Մանուկեան: Մանրամասնութիւններ տուած է կառոյցին կազմութեան փուլերուն ու նպատակներուն մասին: Իր արտայայտութիւնները չեշտած են Արսէն Արծրունիի կեդրոնական դերը այդ կառոյցին մէջ որպէս գործակից պետական օղակներու, Հայ դատի մարզին մէջ: Ան ըսած է թէ Ա. Արծրունիի անհանդուրժողութիւնը Հ.Յ.Դ.-ի հանդէպ, կը հիմնուի կուսակցութեան Բիւրոյի մէկ որոշումին վրայ: Հ.Յ.Դ. Բիւրօն որոշած է Շուշիի առանձնակի գումարտակ կազմել ու ապա զայն յանձնած է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարութեան: Արծրունին եղածը որակած է «Դաշնակցութեան յեղափոխական սկզբունքէն հրաժարում եւ նոյնիսկ դաւաճանութիւն»:

Յաջորդ նիստին (Նոյ. 7) Գ. Մանուկեան մերժած է իրեն ներկայացուած մեղադրանքները, ինչպէս «Դրօ»ի գլուխներու պատասխանատուութիւնը: Ուրացած է նաեւ կառոյցին անդամ ըլլալու պարագան:

Գեղամ Մանուկեանի յատկացուած նիստերու վերջին օրը (Նոյեմբեր 8) պարզ ու յստակ դարձած է ամբաստանուած յանցաւոր կառոյցը եւ Հ.Յ.Դ. կապը չեղեալ ցոյց տալու, նաեւ յանցանքին մեծագոյն բաժինը Արսէն Արծրունիի վերագրելու անոր ջանքը:

Իրմէ ետք խօսք առած է այս վերջինին փաստաբանը որ հակադրած է Գ. Մանուկեանի արտայայտութեան, ըսելով որ ան դատին քաղաքական բնոյթ տալ կ'ուզէ:

Հարցումներու բաժինին մէջ Գ. Մանուկեան գրեթէ բացէ ի բաց յայտնած է թէ «Դրօ» կառոյցը Ա. Արծրունիի անձնական ծրագիրն է եւ թէ ինք նոյնիսկ ծանօթ չէ միւս ամբաստանեալներուն:

***

ՂԱՐԱԲԱՂ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ ՊՈՆ

Մոսկուայի մէջ վերջ գտան բանակցութիւնները Ղարաբաղի շուրջ, առանց որեւէ դրական արդիւնքի: Խնդրայարոյց գըլխաւոր կէտը կը վերաբերի Լաչինի գօտիին ապագինման: Մինսկի խումբի այս բանակցութիւնները պիտի վերսկսին ամսուան վերջ՝ Պոնի մէջ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 10 / 13)

1996 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԸ ԵՒ ԸՆԿԵՐԱ - ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՐԳ ՄԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ազգ. Ժողովի մշտական յանձնաժողովներու Նոյեմբեր 9-ի նիստին Ելմտական նախարար Լեւոն Բարխուդարեան, պիւտճէի մասին օրէնքի քննարկման առթիւ յայտարարած է 1996 տարեշրջանին վերաբերող շարք մը նախատեսութիւններ: Նախարարին կարծիքով 1996-ին Հանրապետութեան ներքին չուկայի արդիւնքը կը կազմէ 460 միլիառ Դրամ գումար մը, 1995-ի բաղդատմամբ 8% տոկոս տնտեսական աճով եւ շուրջ 14% դրամահոսութեամբ: Իսկ նախատեսուած պետական պիւտճէն կը կազմէ հետեւեալ պատկերը.- 102 միլիառ Դրամ մուտք ընդդէմ՝ 137 միլիառ ելքի, որոնց տարբերութենէն գոյացած 35 միլիառ բացը կը գոցուի արտասահմանեան վարկերով: Ինչ կը վերաբերի պետական պաշտօնեաներու 1996-ի աշխատավարձքերուն, որոշուած է 60% յաւելում մը, ինչ որ իրականին մէջ կը համապատասխանէ 37% յաւելումի մը միայն, երբ նկատի առնուի նախատեսուած դրամահոսութիւնը:

***

Կեդր. Դրամատան տնօրէն Բագրատ Ասատրեանի հաղորդած տեղեկութիւններուն համաձայն, Հոկտեմբերին՝ նախորդ ամսուան բաղդատմամբ 4.01% դրամահոսութիւն տեղի ունեցած է: Միշտ Բ. Ասատրեանի կարծիքով 1995-ի ընդհանուր դրամահոսութիւնը կը հասնի 24 - 25%-ի:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԼԻՔՆԵՐ

Ֆրանսայի միջազգային ձայնասփիւռը (RFI) Նոյեմբեր 10-էն սկսած է սփռել իր հաղորդումները Հայաստանի ամբողջ տարածքին: Ցայտագիրները, որոնք կը կատարուին օրական 22 ժամ Ֆրանսերէն եւ 2 ժամ ռուսերէն, կը բաղկանան գրական, երաժշտական, մշակութային եւ քաղաքական հաղորդումներէ եւ վերլուծումներէ: Ձայնասփիւռը կը սփռէ 102,25 գերկարճալիքէն:

ԹՈՒՐՔԻԱ - ԵՒՐՈՊԱ ԿԱՊԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

«Փարի - մաչ» շաբաթաթերթը Նոյեմբեր 16-ի թիւով երկու էջ յատկացուցած է Թուրքիոյ, ծանրանալով Եւրոպայի միութեան մաքսային միութեան անդամակցելու հեռանկարին վրայ: Անգարայի համար այնքան փափաքելի այդ անդամակցութեան համար երկու հանգրուաններ պէտք է իրագործուին: Նախ Եւրոպայի Խորհրդարանը պէտք է տարեվերջէն առաջ վաւերացնէ Մարտին ստորագրուած համաձայնագիրը, ապա Անգարա պէտք է ընդունի օրէնսդրական բոլոր պատշաճեցումները զորս կը պահանջէ այս անդամակցութիւնը: Այս երկու պայմանները լրանալու պարագային Թուրքիա (62 միլիոն բնակիչ) պիտի ըլլայ առաջին երկիրը որ առանց անդամ ըլլալու, Եւրոպայի միութեան հետ մաքսային միութիւն մը պիտի հաստատէ:

Եւրոպայի Միութեան բազմաթիւ երկիրներ զանազան տեսակի ապրանք կը ներածեն ու կ'արտածեն Թուրքիայէն, զարկ տալով անոր տնտեսական վերելքին: Այս երկիրներուն գլխաւորն է Ֆրանսան որուն աւելի քան 150 ձեռնարկութիւնները գործունէութիւն ունին Թուրքիոյ մէջ (Ռընօ, Գառֆուռ, Ալքաթէլ, եւայլն): Թուրքիոյ Սենեակներու Միութեան նախագահը Արեւմուտքին հետ Թուրքիոյ կապին շնորհիւ կը նախատեսէ նաեւ կապ մը Կովկասի, միջին Ասիոյ Թրքախօս հանրապետութիւններուն հետ:

ՎԱՆԻ ԼԻՃԻՆ ՀՐԷՇԸ

Թուրքիոյ հանրային կարծիքը ամիսներէ ի վեր կը զբաղեցնէ կէս զուարճալի նիւթ մը որուն հերոսն է առեղծուածային արարած մը: Վանի շատ մը բնակիչներ պարբերաբար յայտնած են թէ լիճին մէջ տեսած են հրէշ մը: Անոնց նկարագրութեամբ, խնդրոյ առարկայ արարածը մէկ նմանակն է նախապատմական շրջաններու տինոզորներուն: Հարցը բաւական լուրջ բնոյթ ստացած է երբ զայն տեսնողներուն վրայ աւելցած է Վանի փոխ - կուսակալը:

Ատոր յաջորդած է մասնագէտ սուզակներու եղած հրաւէրը որ երթան ու լիճին մէջ գտնեն հրէշին հետքը: Բայց կատարուած պրպտումները ոչ մէկ արդիւնք տուած են: Վերջերս փոխ - կուսակալը հիմնական բացատրութիւն գտնելու համար առեղծուածին, դիմած է նաւապետ Գուսթոյի որպէսզի ան որպէս այդ մարզին մասնագէտ երթայ ու լուսաբանէ հարցը: Քաղաքին կուսակալութիւնն ու համալսարանը պատրաստակամութիւն յայտնած ենստանձնելու Գուսթոյի խմբակին ամբողջ ծախքը:

Այս առընչութեամբ Թուրք մամուլը կը գրէ թէ գրաւներ սկսած են կազմակերպուիլ, հրէշին սեռը ենթադրելու համար:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԶՈՀ

- 1 9 3 7 -

ՏԷՐ-ԹԱԴԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Բ. (*)

ՀՀ ԱԱՆ արխիւ, կարճուած գործերի ֆոնտ գ. հ. 9668

Յարութիւնեան Թադէոս (Թադէ) Մարտիրոսի, ծնուել է 1885 թ. Երեւանում, ծառայել ու ապրել է Էջմիածնի վանքում, եպիսկոպոս, կրթութիւնը միջնակարգ, աւարտել է Երեւանի հոգեւոր ճեմարանը: Ձերբակալուել է 1936 թուականի Օգոստոսի 24-ին:

***

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
24 Օգոստոսի 1936 թ.

- Երեւանի հայ-հոգեւորական ճեմարանում ուսանելու տարիներին եղե՞լ էք Դուք դաշնակցական աշակերտական երիտասարդական միութեան մէջ:

- *Երեւանի հոգեւոր ճեմարանի դաշնակցական աշակերտական երիտասարդական միութիւնն ինձ, որպէս կարիքաւոր աշակերտի, յոյց էր տալիս նիւթական օգնութիւն, ես որպէս ընդունակ աշակերտ մասնակցում էի նրանց կազմակերպած երեկոներին, համերգներին, բայց պաշտօնական երիտասարդական միութեան անդամ չեմ եղել:*

- Ժանդարմ-ռոտմիստր Մելիք-Շահնազարովի նկատմամբ դաշնակցական սիրակցութեան համար Դուք ձերբակալուել էք ցարական կառավարութեան կողմից, հետեւաբար Դուք ձերբակալուել էք՝ ինչպէս յայտարարեցիք, «կասկածուելով որպէս դաշնակ, աիրակցութեան մասնակի՞ց»:

- *Ես դաշնակցական կուսակցութիւնում չեմ եղել: Այն ժամանակ ես ուսուցիչ էի: Աւարբեկչութեան ժամանակ, ես իմ ընկերոջ, ուսուցիչ Յակոբ Յակոբեանի սենեակում (այժմ եպիսկոպոս Յակոբեան Վրթանէս) Էջմիածնում նարդի էի խաղում, յանկարծ մեզ մօտ մտան ժանդարմները, մեզ երկուսիս էլ ձերբակալեցին եւ մեղադրեցին, որ մենք իբր թէ օգնութիւն ենք ցոյց տուել ահաբեկիչներին, որոնք փախել են այս բակով եւ թաքնուել: Նստելով մի ամբողջ տարի, զինուորական դատարանով ես եւ վերոյիշեալ ընկերը արդարացուեցինք եւ ազատ արձակուեցինք:*

- Որտե՞ղ էք Դուք եղել դաշնակցական, փետրուարեան արկածախնդրութեան ժամանակ 1921 թ. եւ ի՞նչ մասնակցութիւն էք ցոյց տուել արկածախնդրութիւնում:

- *Դաշնակցական փետրուարեան արկածախնդրութեան ժամանակ 1921 թ. ես գտնւում էի Ն. Բայազէտում, որպէս առաջնորդական տեղապահ, վարդապետի աստիճանով: Ոչ մի մասնակցութիւն չեմ ունեցել այդ արկածախնդրութեանը: Յիշում եմ, այն գրաւել էր գեներալ Սիլիկովը, նա էլ ձերբակալեց բոլշեւիկ Սարուխանովին, որի մօտ ես յաճախ էի գնում, որպէս գործընկեր ուսուցչի:*

- Դուք տալիս էք ոչ ճիշդ ցուցմունքներ, եթէ յաճախ էիք գնում բոլշեւիկ Սարուխանովի մօտ, ապա դաշնակները կը բռնադատէին Ձեզ, բայց դա չեղաւ, այսինքն բռնադատման չենթարկուեցիք նրանց կողմից, որովհետեւ դաշնակ էիք, որի համար արկածախնդրութեան ճնշումից յետոյ Դուք ձերբակալուեցիք Ն. Բայազէտի Գ.Քվ.-ն կողմից, որի ժամանակ Ձեզ մօտ յայտնաբերեցին զէնք: Քննութիւնը պահանջում է տալ ճիշդ ցուցմունքներ:

- *Ես դաշնակցական երբեք չեմ եղել: Ճիշդ է, որ դաշնակցականների կողմից բռնութիւնների չեմ ենթարկուել: Հոգեւոր անձերի նկատմամբ դաշնակները բըգոյշ էին: Ճիշդ է, որ Ն. Բայազէտում իմ ձերբակալման ժամանակ Գ.Քվ.-ն յայտնաբերել է ինձ մօտ երկու ատրճանակ («Պրաունինկ»), ինչի համար ես նստեցի երեք ամիս եւ 1922 թ. Փետրուարի սկզբին ազատուեցի: Ինձ մեղադրեցին դաղտնի զէնք պահելու մէջ:*

- Ինչո՞ւ էք Դուք զէնք պահում գաղտնի:

- *Ես գիտէի օրէնքը, որ արգելւում է զէնքը պահել գաղտնի, բայց քանի որ ես շատ էի սիրում զէնք, ուստի եւ պահում էի, ինչի համար կրել եմ պատիժ:*

***

1936 թ. Սեպտեմբերի 9-ի եւ Սեպտեմբերի 17-ի հարցաքննութիւնների ժամանակ Տէր-Թադէ եպիսկոպոսից հետաքըրքըրւում են իր աշխարհական ծանօթների մասին, որոնց հետ նա վարել է հակախորհրդային զրոյցներ: Նա մի քանի ընդհանուր պատասխաններ է տալիս, իր հատ ու կենտ ծանօթների համար: Նշուած հարցաքննութիւններից երկրորդի ժամանակ քննողը պնդում է, որ նա ափսոսանք է յայտնել Ա. Խանջեանի մահուան առընչութեամբ՝ բերելով նրա հետեւեալ խօսքերը. «Խանջեանը խոշոր ուժ էր, ինչից մենք զրկուեցինք, նա Հայաստանի համար անփոխարինելի, օգտակար մարդ էր, ափսոս, որ մենք նրան կորցրինք»:

Բայց Տէր Թադէն ժխտում է բոլոր հարցադրումները եւ գուցէ մտածելով թէ իրեն կ'օգնի, որպէս մեղմացուցիչ հանգամանք, խոստովանում է, թէ ինքը չարաշահել է ալկոհոլային խմիչքների օգտագործումը, քանի որ խմել շատ է սիրում, այդ առումով, հարցն այն աստիճան է լրջացել, որ ինքը նոյնիսկ կաթողիկոսին է խոստացել որ այն չի չարաշահի այլեւս:

***

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
26 Սեպտեմբերի 1936 թ.

- Ի՞նչպէս բացատրել, որ Էջմիածնի վանքի միաբաններից (կրօնի ծառայողներից) բոլորից շատ Դուք էիք գնում զբօսնելու Էջմիածնի ջրաւազանի շուրջը, որտեղ գնում էին զբօսնելու Էջմիածնի-Վաղարշապատի աշխատաւորները:

- *Ճիշդ է, ես յաճախ էի լինում ջրաւազանի մօտ, գրեթէ ամէն օր աղօթքից յետոյ գնում էի այնտեղ նայելու արեւի մայրամուտը: Գրեթէ միշտ իմ շուրջը հաւաքւում էր երիտասարդութիւնը, ուսանողները եւ այլ քաղաքացիներ, տարբեր հարցեր էին տալիս հայ ազգի պատմութիւնից, միայն ոչ քաղաքական բովանդակութեամբ:*

- Ի՞նչ հարց էին տալիս Ձեզ, հայ ազգի պատմութեան շուրջը Ձեր կողմից կազմակերպուած յաճախակի զրոյցների ժամանակ:

- *Ինձ այդ զրոյցների ժամանակ հարցընում էին՝ «ինչո՞ւ է հայ ազգն անուանւում "Հայկազեան ժողովուրդ", ինչո՞ւ են Հայերը հէնց այս երկրում բնակուել եւ այլ հարցեր հայկական թագաւորների, ազգամիջեան պատերազմների... մասին»: Ես նրանց բացատրութիւններ էի տալիս այնպէս, ինչպէս անցել էի ուսման տարիներիս հայ ազգի պատմութիւնն ըստ «Խորենացու» եւ «Բալասանեանի» (հայ ազգայնական պատմաբաններ), (հաւանաբար փակագծերում աւելացուել է հարցաքննողների կողմից - Ա. Մ.):*

- Ուրեմն, Դուք երիտասարդ սովորողներին քարոզում եւ գովերգում էիք հայ ազգի առասպելական-ազգայնական պատմութիւնը:

- *Երիտասարդութեան հետ այդ բովանդակութեամբ զրոյցներ վարելիս, ես ելնում էի այն դրոյթից, որ «ներկան» հասկանալու համար պէտք է իմանալ «անցեալը», այնպէս ինչպէս կարդացել եմ «Իզվեստիա»յում տպուած յօդուածում, որտեղ նշուած էր, որ մեր սովորողները վատ գիտեն ժողովուրդների անցեալ պատմութիւնը:*

- Հետաքննութիւնը տուեալներ ունի, որ Դուք Ձեր յաճախակի զրոյցներով նըպատակ էիք հետապնդում հետաքրքըրւող երիտասարդների ու սովորողների մէջ բորբոքելու ազգայնական տրամադրութիւններ: Հետաքննութեանը բացատրէք, ո՞ւմ յանձնարարութեամբ էիք Դուք ազգայնական քարոզչութիւն վարում:

- *Իմ կեանքի դատարկութիւնն ինձ ըստիպում էր ազատ ժամանակս անցկացնել ջրաւազանի մօտ, յետոյ իմ զբաւած պաշտօնից ելնելով՝ ինչն է վանքի ու պահոցի կառավարիչ (պատմական թանգարանի վարիչ), ունէի մեծ հնարաւորութիւն ծանօթ լինելու զանգուածների հետ, ուստի ինձ միշտ շրջապատում էին ջրաւազանի շուրջը զբօսնող ծանօթները եւ հարցեր էին տալիս, իսկ ես ինչ, պատասխանում էի նրանց այնպէս, ինչպէս հասկանում էին, ոչ ոք ինձ յանձնարարութիւն չի տուել, եւ ես քարոզչութիւն չէի տանում, այլ միայն զրուցում էի:*

- 1936 թ. ամրանը ջրաւազանի մօտ երիտասարդների հետ զրոյցներից մէկի ժամանակ Դուք ի՞նչ էք խօսել Հայաստանի տարածքների վերաբերեալ:

- *Ես ճիշդ չեմ յիշում, թէ երբ եւ ում հետ եմ զրուցել Հայաստանի տարածքների վերաբերեալ, բայց հնարաւոր է, ինչքանով ես եմ յիշում, երբ խօսք է գնացել «Արարատի» գեղեցիկ սարերի մասին, ես զրուցակիցներիս պատմել եմ հայ ուսուցիչների խմբի հետ իմ էքսկուրսիայի մասին «Արարատի» սարերում, ես նկարագրել եմ սարերի եւ Հայաստանի նախկին սահմանների գեղեցկութիւնը, «Վասպուրականի» (Վանի նահանգ) բնութեան սիրունութիւնը, խօսել եմ Հայաստանի տասներկու նահանգների մասին, որոնց մեծ մասը գտնուել է Թուրքիան, Հայաստանի աշխարհագրութեան վրայ եմ յենուել...:*

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Ա.ը տե՛ս. Նոյեմբեր 8 եւ 9:

ԱՅՍ ՀԷՔԵԱԹԻՆ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կը խնդան, կ'երգեն, կը պատմեն, կը կարդան, լուռ կուլան, կը մենախօսեն, մտիկ ընել կը փորձեն, ներկայ՝ զաւակներ, թոռներ, շրջանակ եւ բարեկամ:

Կը դիտեմ զիրենք, կը յուզուիմ, կը ճամբորդեմ դէպի անցեալ, ենթադրելու իւրաքանչիւրին պատմութիւնը:

Ցուշեր որոնք միշտ կենդանի են: Արդեօ՞ք կարելի է մոռնալ: Մայրիկ մը կ'ըսէ. «Անցեալ Ապրիլին հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի թղթակիցներ փութացին մեզ մօտ հարցապնդելու մեր անցեալի ողբը, ցաւը, ապրումը: Արդեօք ո՞րչափով զգացին: Թերեւս ալ հէքեաթներ թուեցան մեր պատմածները իրենց: Ի՞նչպէս հաւատան:

Պէտք է ապրիլ այդ պահը, աչքով տեսնել եւ ականջով լսել մեր ողբը ու վայրագութիւնը այդ անասուններուն:

Անցան ... ինչ ըսեմ: Ահաւասիկ ապրեցայ մինչեւ 95 տարեկանս: Կը բաւէ այլեւս: Պատի այս նկարը կը տեսնե՞ս, ամէն վայրկեան կը խօսիմ հետերնին»: Եւ դիտեց երկար եւ երկար...: «Անուշիկ մայրիկ երկար մազերս կը սանտրէր, կը շոյէր երգելով»: Ինծի դարձաւ «կը հասկընա՞ս, ցաւս հո՛ս է հոս (կուրծքը ցուցնելով) մայրդ մեռնի եւ չկարենաս նոյնիսկ լալ վրան: Աղջիկս, երբ կը քալէինք դէպի ուր ես ալ չեմ գիտեր, պատռած հագուստներով, առանձին, զիրար կորսնցուցած, ցիր ու ցան, յանկարծ ձայն մը լըսեցի, անուշ քոյրիկիս ձայնն էր: Բայց ո՞ւր էր ուր. խելայեղօրէն կը փնտռէի զինք: Բաւական այսպէս քալելէ վերջ քոյրս դիրկս նետուեցաւ, փաթթուեցանք հեծկլտալով, գրեթէ մեր երկուքս ալ, եւ շարունակեցինք ճամբան որ թերեւս մահ կ'առաջնորդէր: Այո, աչքիս առջեւէն դիակները որոնք կ'իյնային ճամբուն երկայնքին, շատեր անօթութեան, ծարաւի հետեւանքով, ոմանք ծեծի եւ ոմանք ալ գետին կ'իյնային արդէն կիսամեռ: Անաստուած եւ գազան թուրքեր: Տեսանք «Մայրիկ» շարժանկարին մէջ դէպքեր որոնք իրականութեան քով ճղճիմ տեսարան էին:

Վերջապէս մեզ հաւաքեցին տեղ մը... օֆ ... այս բոլորը հէքեաթ է ձեզի համար»: «Ի՞նչ մտածեցիք այս հաւաքին ատեն»: «Մտածե՞լ հը՛ հը՛ հը՛ ժամանա՞կ կար արդեօք մտածելու: Մտածել գիտնալը այլեւս գոյութիւն չունէր. պիտի մեռնէինք: Վերջ: Գիշերը երբ գազան մարդոց ձայնը լսուեցաւ որ դէպի մեզ կուգային յանկարծ մէկը մեզ զգուշացուց. «Դուք ձեզ մեռել ձեւացուցէք» եւ փրկուեցանք անգամ մը եւս: Հաւաքելով բանտ դրին, երկաթեայ դռները գոցուեցան մեր վրան կարծես կենդանիներ ըլլայինք: Սպասեցինք մահուան: Բայց եւ այնպէս մարդիկ ծախած են եղեր մեզ: Ի՞նչ գիտնանք: Կոշտ դէմքով մարդիկ դրամով գնեցին մեզ ... աւելին ինչ պատմեմ: Եթէ մենք մոռնանք ի՛նք մեզ չի թողուր, միշտ մէջս է, միասին կ'ապրինք: Ինծի նման հարիւրաւորներ կան աշխարհի չորս ծագերը:

Ասով հանդերձ կեանքը շարունակուեցաւ, ամուսնացայ երկու անգամ. պայքարեցայ կեանքի դժուարութեան դէմ Ֆրանսայի մէջ, մէս մինակ. ոչ քոյր, ոչ եղբայր, ոչ մէկը սրտակից: Շնորհքով դպրոց չեմ գացած, ինքնաշխատութեամբ յառաջացայ, ունեցայ համեստ շրջանակ, երգչախումբի, գրական երեկոյթներու մասնակցեցայ կարդացի մինչեւ 93 տարեկանս: Հիմա անկարող եմ այլեւս, ուժս կը պակսի, յիշողութիւնս կը տկարանայ, կամաց կամաց կը հեռանամ աշխարհէն»:

Սիրելի մայրիկին դէմքը ժպիտի արտայայտութիւն մը ունեցաւ: Մնաք բարովի արտայայտութիւն: Լռութիւն տիրեց պահ մը եւ իբրեւ եզրակացութիւն ըսաւ. «Սիրելի աղջիկս կը գնահատեմ ձեր աշխատանքը, ձեր համբերութիւնը, շնորհակալ եմ որ մեզ կ'ուրախացնէք բազմաթիւ գործունէութիւններով: Երիտասարդներ կուգան կ'երգեն, տօնական օրերը կը յիշէք, պտոյտներ կը կազմակերպէք, օրինակ հաճելի էր պաթօ մուշի վրայ ճաշելը: Ուրախալի ժամեր կը շնորհէք մեզի, թերեւս աւելիով ալ կ'ընէք: Բայց աղջիկս մոռնք վաղանցուկ են մեզի համար, պահն են միայն: Մենք շուտ կը մոռնանք ձեր երախտաշատ գործը որ նուիրումով կ'ընէք եւ կը դառնանք ապերախտ:

Ներողամտութեամբ մօտեցէք մեզի որովհետեւ մենք կ'ապրինք մեր ցաւերով, մեր անցեալի պատմութեամբ: Երբեմն կը չարանանք եւ ձեր սիրտը կը կոտրենք, մենք կոտրած սերունդ ենք»:

Մեր հանգստեան տուներու բնակիչներուն առօրեան այս տրամադրութեամբ կը պայմանաւորուի:

Այս մեծ տառապանքին դիմաց ի՞նչ կրնանք ընել մե՛նք զաւակներ, թոռներ միութիւններ եւ արուեստագէտներ: Կը մնայ տալ վստահութիւն, կարելի ապահովութեան մը զգացումը եւ պահի ուրախութիւն մանկութիւն չունեցող այս սերունդին որ շատ քիչ ժամանակ եաք մնաց բարովի հրաժեշտով պիտի երթայ միանալու իր անցեալին. անցեալ որ մնացողներուն համար հէքեաթի վերածուելու սպառնալիքին տակ է:

ՄԱՐՕ ՊԱՐՈՒԹՃԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

MANUEL PRATIQUE
D'ARMENIEN

ELISE GARABEDIAN

Le manuel suit un plan en deux étapes: — 1ère étape : Apprentissage de l'alphabet et de la prononciation et de l'écriture — l'acquisition d'un vocabulaire de base et des règles de base de la conversation, à travers des textes et les exercices.

— 2ème étape: Accroissement de la difficulté avec l'enrichissement du vocabulaire et une acquisition plus systématique des règles grammaticales.

Afin d'être aussi un outil de référence, la méthode comporte en effet l'essentiel des règles grammaticales de base et deux lexiques «alphabétique» et «thématique», des tableaux de déclinaison et de conjugaison.

92, rue Jacquard,
69400 Villefranche s/Saône.
(FRANCE).

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՈՒԹԱՄԱՐՕ, ՃԱՓՈՆ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ՓՈՐԱԳՐԻՉԸ

Մինչ ամբողջ Փարիզը ամիսներէ ի վեր մեծ հեւքով կը պատրաստուէր Սէզանի ցուցահանդէսին, անդին՝ Լոնտոնի մէջ նուազ աղմկալի մթնոլորտի մէջ կը շարունակուէր 18-րդ դարու ճափոն աշխարհահռչակ գծագրիչ Ուտամարոյի նուիրուած ցուցահանդէսը: «Նիւ Եորք Հէրալտ Թրիպիւն»ի մէջ, վերջերս արուեստաբան Սուրէն Մելիքեան հետաքրքրական յօդուած մը ստորագրած է մեծատաղանդ ճափոն արուեստագէտին մասին: Ստորեւ կուտանք գլխաւոր մասերը:

Էսթամփներու այս նկարիչը հաւանաբար ծնած էր 1753-ին եւ մահացած՝ 1806-ին: Արեւմուտքի մէջ ան համբաւի տիրացաւ մեզմէ 120 տարի առաջ, երբ Կոնքուռ եղբայրները, Շարլ Պօտլէր եւ յառաջապահ դպրոցի նկարիչներ սկսան ճափոնական էսթամփներու հաւաքածոներ կազմել: Անոնց այս հետաքրքրութիւնը մեծ ազդեցութիւն ունեցաւ արեւմտեան արուեստի յետագայ զարգացման վրայ: Գլօտ Մօնէ աւելի քան 30 Ուտամարօ ունէր: Սակայն ճափոնցի գեղանկարիչին մեծագոյն հիացողը Վան Կոկը եղաւ: Ոչ միայն կը հիանար, այլ նաեւ Ուտամարոյէն փոխ առած է այս վերջինի նախընտրած գոյները -- զօրաւոր դեղին, մութ կապոյտ, այսպէս կոչուած «միջերկրականեան» գոյներու երանգները:

Հետաքրքրական է նշել, որ փայտի վրայ փորագրութիւնը արուեստի համազօր աշխատանք չէր նկատուեր 18-րդ դարու ճափոնի մէջ: Փորագրիչներու արտադրութիւնը առաւելաբար կը ծառայէր առեւտրական կամ այլ ծանուցումներու:

Օրինակ 1793-ին՝ Ուտամարօ գծած էր թէյարանի մը երիտասարդ մէկ սպասարկուհիին դիմանկարը, որու շնորհիւ թէյարանին յաճախորդներուն թիւը աւելի կրկնապատկուեցաւ...

Այնուհետեւ՝ ան ստացաւ անհատական ապսպրանքներ աւելի բարձր դասու կիներու դիմանկարներ, բանաստեղծութեան հաւաքածոներու նկարազարդումներ (սիրային թեմաներով), եւայլն:

Կան նաեւ «կանաչ տուներ»ու առընչուող ստեղծագործութիւնները: «Կանաչ տուներ»ը ճափոնի մէջ կը համապատասխանեն այլ երկիրներու «կարմիր լապտերով տուն»երուն: Ուտամարոյի աւելի քան 1900 գործերէն մօտ 550-ը այս միջավայրէն ներշնչուած են: Որոշ ատեն մը ան բնակութիւն հաստատած էր «կանաչ տան» մը մէջ, այնպէս ինչպէս դար մը յետոյ Թուլուզ - Լօթրէք պիտի բնակէր փարիզեան հանրային տան մը մէջ: Երկուքին միջեւ տարբերութիւնը այն է սակայն, որ Ուտամարոյի ներկայացուցած հանրային կիները նոյնքան վեհ երեւոյթ մը ունին որքան՝ բարձր դասու գեղուհիները:

Այս գեղանկարիչ - փորագրիչը որոշ դժուարութիւններ ունեցած է պետական վարչակարգին ու ասոր գրաքննիչներուն հետ: Յաճախ պահանջած են, որ իր էսթամփներուն մէջ «բարեփոխում»ներ մտցընէ: Մինչեւ իսկ բանտարկուած է այս պատճառով:

Բայց Ուտամարոյի արուեստը այլ թեմաներ եւս կ'ընդգրկէ. - բնութեան տեսարաններ, ծովափ նետուած խեցիներ, ծովային բոյսեր, գետին վրայ նաւարկողներ, Փարիզի Կիմէ Թանգարանը գտնուած նկարին պէս գործեր (յօնքերը գծող կնոջ մը կերպարը), եւայլն:

Մեծատաղանդ նկարիչ մը, որ կեանքի ու բնութեան բազմապիսի երեւոյթներով կը հետաքրքրուէր:

ԵՐԵՒԱՆԻ

ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ԴՊՐՈՑԻՆ

Ի ՆՊԱՍՏ

Արշակ Զօպանեան ակումբի նախագահը՝ Վարուժան Կիւրեղեան կը տեղեկացնէ որ շրջան մը առաջ Երեւանի Երիտասարդ մարզիկներու դպրոցին տնօրէնը՝ Հրանտ Շահինեան (ողիմպիական ոսկէ մետալ) իրեն դիմած էր բացատրելով թէ երրորդ ձմեռ մը առանց ջեռուցումի ճակատագրական կ'ըլլար տարիներու աշխատանքին եւ մարզիկներու սերունդի մը համար: Այդ դպրոցը առաջիններէն եղած է իր տեսակին մէջ: Անմիջապէս շուրջ 5000 տոլարի կարիքն ունէին ջեռուցման հարցը լուծելու համար: Հ. Բ. Ը. Մ.-ի, ԺԻ - Ի - Ա-ի եւ Եկեղեցւոյ եւ նուիրատուներու օժանդակութեամբ կարելի եղած է այդ գումարը ղրկել: Շնորհիւ անոնց այդ սենեակը, երեք տարի է առաջին անգամ ըլլալով տաքցուած է եւ օգտագործուած նաեւ աղջիկներուն կողմէ: Այս ամառ Հ. Շահինեան այցելել տուած է Վ. Կիւրեղեանի ջեռուցման սարքաւորումները, Գերմանիա գնուած երկու նոր կաթսաներով: Գալ ձմեռ աղջկանց սենեակն ալ ջեռուցում պիտի ունենայ:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

- Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը հետը ունենալով Յակոբ Սրկ. Նալպանտեանն ու աստուածաբանութեան տոքթոր Խաչիկ Ղազէրեանը Հոկտեմբեր 26-ին Գերմանիոյ Հիլտսհայմ քաղաքին մէջ մասնակցեցաւ քրիստոնեայ միջեկեղեցական աշխատանքի Կեդրոնական Խորհուրդի ընդհանուր ժողովին, որուն ան յատկապէս հրաւիրուած էր ներկայացնելու՝ Հայ Եկեղեցին Գերմանիոյ մէջ, որպէսզի Գերմանիոյ հայ եկեղեցին պաշտօնական անդամ դառնայ կեդրոնական Խորհուրդին, որուն համար արդէն նախապէս գրաւոր դիմում կատարուած էր Առաջնորդարանի կողմէ:

Գարեգին Եպիսկոպոս այս առթիւ ներկաներուն յիշեցուց, որ Հայ Եկեղեցին շուտով կը տօնէ իր հիմնադրութեան 1700-ամեակը եւ այս շրջագիծին մէջ, ինք մեծ գոհունակութեամբ պիտի ընդունի, եթէ քոյր եկեղեցիները ընդառաջեն Գերմանիոյ մէջ եւս այս տօնակատարութիւններուն մասնակցին իրենց նախաձեռնութիւններով: Ան աւելցուց, որ Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Հայրապետի գլխաւորութեամբ արդէն այս մասին Սեպտեմբերին Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուած է ժողով մը, պատրաստելու տօնակատարութեանց ընդարձակ ծրագիր մը:

- Հայ դպրոցներու ընթերցարան՝ Թանգարանին մէջ «Ուխտագնացութիւն մը դէպի Գէվլահար» տիտղոսով անցած ուխտավայրը, գերմաներէնով Գէվէլա, ուր հրաշքներ տեղի ունեցած են, կայ ուղղափառ եկեղեցիներու պատկանող մատուռ մը, (Ս. Յովհաննէս) ուր եւ տեղի ունեցած արարողութիւններուն հայ եկեղեցին կը մասնակցի տարին երկու անգամ: Նկատի ունենալով, որ այս մատրան մէջ կան Քրիստոնեայ տարբեր եկեղեցիներէն սրբանկարներ, կամ իքոնաներ, որոնք համանուն եկեղեցիներու սրբազան արուեստը կը ցուցադրեն, հայ եկեղեցին եւս մաս պիտի կազմէ այդ փոքրիկ թանգարանին, Ս. Էջմիածնի մայրավանքին մէջ յատկապէս պատրաստուած խաչքարով մը: Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան ընկերակցութեամբ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի եւ Թեմական Խորհուրդի անդամներէն Պերճ Օգուլթանի, ինչպէս նաեւ Կարպիս Սրկ. Գարագաւաֆի, յանուն հայ եկեղեցւոյ անձամբ յանձնեց այս խաչքարը տեղւոյն պատասխանատուներուն Նոյեմբեր 4-ին: Խաչքարը պիտի ամրացուի մատրան մուտքի ձախակողմեան պատին վրայ հետեւեալ մակագրութեամբ. -- «Ի Յիշատակ Օսմանեան Կայսրութեան Մէջ Հայկական Ցեղասպանութեան Սկզբնաւորութեան 80-ամեակին: Նուիրուած՝ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան կողմէ 1995, Ապրիլ 24-ին: Զոհերու կտակը յիշողութեան ձայնը թող ըլլայ»:

- 1995 Նոյեմբեր 5-ին Առաջնորդը Միւնխէնի մէջ մատոյց պատարագ եւ օրհնեց մատաղը, ապա յաջորդող սիրոյ սեղանէն ետք նոյն քաղաքի բնակիչներէն նկարչուհի Տիկին Ժանէթ Նոյմանին կազմակերպած ցուցահանդէսին այցելութիւն մը տուաւ: Տիկին Նոյման ծագումով Հայ արուեստագիտուհի մըն է, քոյրը Փարիզի նկարիչ Գազանճեանի, ունի իր անձնական նկարչական կալէրին, ինչպէս նաեւ ծանօթ է Գերմանիոյ մէջ իբրեւ նկարչուհի:

Գարեգին Եպիսկոպոս օգտուելով Միւնխէն գտնուած իր օրերէն, Նոյեմբեր 6-ին այցելեց Միւնխէնի համալսարանին մէջ Գերմանիոյ Յունաց Առաջնորդ Գերշ. Ակուսթինոսի ջանքերով բացուած ուղղափառաց Աստուածաբանական Ֆաքիւլթէն ծանօթանալու համար դասընթացքներու ծրագրերուն: Ամպիոնի վարիչ փրոֆէսօր տոքթոր Թէտոր Նիքոլաու դասընթացքներու մասին Առաջնորդին տեղեկութիւններ տալէ ետք զինք պատուեց կէսօրուան ճաշով մը: Գարեգին Եպիսկոպոսին կ'ընկերակցէր Միւնխէնի եկեղեցական վարչութեան անդամներէն տոքթոր Վազրիկ Պազիլ:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԴԷՊՔԵՐ

ԱՆՀԱՒԱՏԱԼԻ ԹԻՒԵՐ

● Ամերիկեան կառավարութեան համաձայն, երկրին մէջ, հրապարակի վրայ շրջան կ'ընեն աւելի քան 28 հազար տեսակի սնդականոններ, որոնք անխտիր կը ձգտին նիհարցնելու. բայց դժբախտաբար յարդ գտնուած չէ հրաշք սնդականոնը, որ պիտի իրականացնէ միլիոնաւոր գէրերու երազը:

● Կ'ըսուի, թէ Քէօփսի բուրգին բոլոր քարերը գործածելով կարելի է Ֆրանսայի ամբողջ շուրջը մէկ մեթր բարձրութեամբ պատ մը բարձրացնել:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Զարուկ ջա՞ն:

-- Ի՞նչ է մօրքուր:

- Արթո՞ւն ես:

- Հա, խնդթի պէս արթուն եմ:

-- Եկու նախաճաշի:

Սեղանին գլուխը անկարելի եղաւ զսպել իր ներքին եռուզեռը:

-- Մօրքուր

-- Հա ջան:

-- Հէչ քեզի պատահե՞ր է որ աստուն աչքդ բանաս եւ ուզես երկինքին մէջ հալէլ որովհետեւ ատիկա Հայաստանի երկինքն է, քու երկինքդ:

-- Չէ եավրուս, ատանկ բան ուրկէ՞ ուր:

-- Ինչէ ատանկ առտու մըն է ինծի համար հիմա:

-- Պատարագին պիտի երթաս ըսելով...

-- Հա, ճիշդ է, ատ ըլլալու է: Քանի՞ է ժամը:

-- Դեռ կանուխ է աղջիկս: Դեռ կէս ժամ ունիս:

-- Հոգ չէ, քիչ մը կը թափառիմ Երեւանի ճամբաները...:

Խնամքով հագուեցաւ, երդ մը մըլտալէն: Մութ գոյներ ընտրեց բայց թեթեւ՝ որպէսզի ազատ ըլլար մարմինը «կարելի է ի վերջոյ կը բարեկամանանք» խորհեցաւ, քննելով ինքզինքը պահարանին մեծ հայելիին մէջ, «ինչպէ՞ս մրցիմ Երեւանցիներուն հետ» ու մտաբերեց նախորդ օրուան Արմինէն «Ցակոբին աչքը խածաւ ... բայց ի՛նչ հոյակապ կին է, ասանկները երկար չեն ապրիր կ'ըսէ պապան, իրենց գեղեցկութիւնը իրենց խոցելի կողմն է, հերոսներու նման» մտածեց ու գլխուն շղարշ մը անցուց «ինծիպէսներն են անմահը» ու խնդաց ինքնիր վրայ:

Քառորդ ժամ չանցած Զարուհի արդէն կը վազէր տան աստիճաններէն վար:

-- Կիրակի է ... Կիրակի՛:

Ձայն մը կ'երգէր հիմա ներսէն, դէմքը պայծառացեր էր: Հասաւ բակը:

Շուրջը արագ մը քննեց: Հոն էր տղեկը, իր առաջին օրուան տեղը, նոյն կատուն գիրկը: Ցանկարծական սիրոյ ալիք մը ողողեց զինքը: Զարուհի գիտէր թէ ան հոն պիտի ըլլար «կարելի չէ որ ասանկ օր մը հոն չըլլայ» մտածեր էր վազած ատեն: Շաբթուան ընթացքին տեսեր էր զայն մէկ երկու անգամ բայց երբեք չէին խօսեր, այլ լուռ նայեր իրարու, սպասումով լեցուն պզտիկ անջրպետի մը երկու ծայրերէն:

Հիմա քովը վազեց, բռնեց ուսերէն: Այդքան մօտէն տղուն աչքերը զարմանքով ու երկիւղով կը նայէին իրեն:

-- Ի՞նչ է անունդ:

Լուռ էր տղան, չփոթած անոր անմիջականութենէն: Խաղաղ, կապոյտի զարնող նայուածք մը ունէր: Զարուհի իջեցուց ձայնը:

-- Ի՞նչ է անունդ, մանչուկ: Ես չորրորդ յարկի հարեւանն եմ, գիտե՞ս տեսեր ես զիս, մի վախնար: Ի՞նչ է անունդ:

-- Ցարութ:

-- Ցարութ, հետս եկեղեցի կուգա՞ս, դուն եւ կատուն, հիմա վարը, Սուրբ Սարգիս Եկեղեցին, հա՞, ի՞նչ կ'ըսես:

Տղան գլուխը շարժեց, աջ ու ձախ:

-- Ո՞չ:

-- Չէ:

Պզտիկ մատները հիմա կը սեղմէին կատուին մարմինը:

-- Ի՞նչ աղուոր կատու ունիս, ի՞նչ է անունը:

-- Փիսօ:

Ցանկարծ առաջ ծռեցաւ Զարուհի, գրկեց տղեկը, վերցուց նստած տեղէն ու տաք համբոյր մը դրաւ անոր այտին:

-- Մնաս բարով, Ցարութ, մնաս բարով Փիսօ:

Ու վազելով, գրեթէ փախելով իր ներսի իրարանցումէն դուրս փողոց նետուեցաւ Զարուհի ու քալեց ուր որ տարին զինքը ոտքերը, արագ ու ագահ նայելով ամէն ինչի որ կրնային գրկել աչքերը, դառնալով դէպի ամէն ձայն ու աղմուկ բազմութեան մէջ: Պատերու որմազարդներուն առջեւ աննպատակ անոնց, մեքենաբար կարդալով ու վայելելով հայերէն մեծ գունաւոր տառերը, քիոսքներու առջեւ կանգ առաւ նայելու անուններուն, բարձրաձայն հնչելով իբրեւ թէ ծանօթներ ըլլային:

Քիչ ետք հանդարտեր էին ջիղերը: Ներսաւ քարէ նստարանի մը վրան յուսալով որ մէկը կուգար քովը ու կը սկսէին խօսիլ: Ոտքի ելաւ քիչ ետք ու խառնուելով բազմութեան հասաւ Հանրապետութեան հրապարակը: Միշտ վախեր էր այդ ահարկու բացութենէն ուր կը կորսուէր իր անձին մտերմութիւնը ու տեղի կուտար անանձնական աննպատակ ազատութեան մը զգացումին: Արագ մը շրջանը ըրաւ ու մտաւ Վռամշապուհ Արքայ փողոցը: Երիտասարդ զոյգեր թեւանցուկ կ'անցնէին, քանդուած դէմքեր, շնորհալի կիներ, աննկարագիր մարդերը եւ Հայերու բազմութիւնը որուն հետ այնքան դիւրին կը նոյնանար այլեւս: Ծերունի մը տեսաւ ծառի մը յենած, «բարեւ ձեզ» ըսաւ իր բնական ձայնով ու անցաւ, աչքեր բռնեց, խօսքի կտորանքներ հասան իրեն «աս է իմ հայրենիքս, իմ սիրտս;..աս մարդիկը, աս ծառերը...» ըսելով քալեց ու լքեց երեւակայութիւնը իր սիրային ազատ խաղերուն մարդոց մարմիններուն ու մտերմութեան հետ առանց մեղքի նուազագոյն զգացումին իսկ:

Զարուհի մտաւ Մաշտոց պողոտան ուր մարդիկ արդէն աւելի կոկիկ ու մաքրելի էին: Յիշեց Պէյրութի Կիրակի առտուան բազմութիւնը Պուրճ Համուտի իրենց թաղին փողոցներուն, մարդոց կիրակնօրեայ արդուզարդը եւ տարբեր տրամադրութիւնը որ զինքն ալ կը վարակէր անպայման բայց առանց երեսի ու շրթունքի կարմիրի հօրը ետեւէն արագ արագ քալելով դէպի Սուրբ Ստեփանոս ու իր աւանդական տեղը երրորդ նստարանին ծայրը:

(Շար. 38)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին վարչութիւնը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Նոյեմբեր 19, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին:

Մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

Ի ՆՊԱՍՏ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Տիգրան Քիլչէրեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ստեփանեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ստեփանեան, Տիկին Տիգրանուհի Տպակեան եւ Տէր եւ Տիկին Դանիէլ Մուրատեան 200-ական Ֆր.: Վերոն Քէֆէլեանի յիշատակին՝ Սոնիա եւ Րաֆֆի Փիլիկեան 200 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԱՐԺԱՆԹԷՕՅԼ. - Պ. Պարսամ Թէրզեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին ի յիշատակ իր կնոջ՝ Մարիամ Թէրզեանի (ծնեալ՝ Ֆաքրիկեան) մեռած 1994, Յունիս 22-ին:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Նոյ. 27-ին, ժամը 18.30-ին Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ա. Մանուկեան կեդրոնին մէջ: Այդ օրը մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ նիստը կը գումարուի Դեկտեմբեր 11-ին, նոյն ժամուն, նոյն վայրը եւ ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի:

Օրակարգ. -

1. - Ընդ. ժողովի դիւանի ընտրութիւն
2. - Նիւթական եւ բարոյական տեղեկատուութիւն
3. - Վարչութեան ընտրութիւն
4. - Առաջարկներ

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - Տէր եւ Տիկին Վրէժ Ելքովանեան 1000 Ֆր.:

⁂

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. - Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան 100 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEVRAN

«LOTO»

La Section « D. Missakian » de Sevran-Livry organise une soirée « LOTO » le Samedi 18 Novembre à partir de 20h à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.

Nombreux lots.

Renseignements : Mme Papazian : 43. 32. 47. 20 dans la journée, 43. 83. 87. 68 le soir

⁂

ARNOUVILLE

Autour d'une tasse de thé

La Section « Astrig » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise, un «THEYASSEGHAN» le Dimanche 19 Novembre à partir de 15 heures, dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse à Arnouville. Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris/Région Parisienne de la Croix Bleue.

⁂

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « D. Sérénguian » organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand

le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

⁂

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE

pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion d'ensemble de la maison de retraite, du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE

Connaissance du Français et de l'Arménien

Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous ou adresser curriculum vitæ au Siège de l'Association

77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrrétariat ouvert tous les jours de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

Soirée exceptionnelle à Marseille

Sous la présidence d'honner
de Monsieur l'Ambassadeur d'ARMENIE en FRANCE

Exposé de M. BEDROS TERZIAN, Président du F.A.F.
— Projection de films et de diapositives
— Réalisations - projets.

PARTICIPATION ARTISTIQUE
— CHORALE SAHAK MESROP
— ENSEMBLE ARAXE SASSOUN
— kamantcha : GAGUIK MOURADIAN (d'Arménie).

le Vendredi 17 Novembre à 20 heures 45

Hôtel CONCORDE PALM BEACH,
2, Promenade G. Pompidou, 13008 Marseille

L'ARMENIE A BESOIN DE NOUS
CETTE SOIREE VOUS CONCERNE

F. A. F. Région Sud : Aix-en-Provence, Avignon, Bordeaux, Bouc-Bel-Air, Cannes, Gardanne, Marseille, Martigues, Montpellier, Nice, Toulon, Vitrolles.

— Participation aux frais : 50 F. —

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

URGENT

La M.C.A. recherche
une personne (homme ou femme)
pour travaux d'intendance :
ménage - aménagement salles de classe permanence
Le candidat doit remplir les conditions administratives
CES - Contrat emploi solidarité
- 26 ans sans bac
+ 26 ans et 1 an chomage
pour 20 heures semaines

Contacter la Direction de la M.C.A.

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5 tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS

à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.

du 21/12 à 14h au 24/12 à 12h

PRINCIPAUX THEMES ABORDES:
— Eglise arménienne
— Actualités : Diaspora - Arménie
— Presse arménienne en diaspora
— Les financiers arméniens dans l'empire Ottoman
— Contes et légendes
— Histoire
— Musique
— Droits del'Homme

MODALITES DE PRISE EN CHARGE :
— Hébergement et repas : la CBAF
— Transport : le participant

Renseignements et inscriptions : jusqu'au 1er décembre auprès de la CBAF, tél. (1) 48 24 46 57

Le séminaire de Mme A. TER-MINASSIAN

LES ARMENIENS AU XIXème ET XXème SIECLES : HISTOIRE, SOCIETE, CULTURE

a lieu les 2e et 4e mercredis de chaque mois, de 18h à 20h

à la Maison des Sciences de l'Homme
54, Bd Raspail, Paris 6e
en salle 507
à partir du 22 novembre.

ՓԱՐԻԶԻ
ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 13-ին
Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
48 - 55 - 32 - 47

Թիւին:

Ճաշագին՝ 120 Ֆր.:

Sous le haut patronage de
Monsieur JACQUES CHIRAC, Président de la République française
et de
Monsieur LEVON TER-PETROSSIAN, Président de la République d'Arménie
avec de nombreuses personnalités arméniennes et le concours du Ministère français de la Culture et du Ministère arménien de la Culture
L'Association «CHEMINS CULTURELS» présente

CHEMINS D'ARMENIE

Soirée de Gala exceptionnelle

le **Samedi 9 Décembre à 20 heures 30**
Théâtre des CHAMPS-ELYSEES, 15, avenue Montaigne, Paris 8e
L'ORCHESTRE DE CHAMBRE D'ARMENIE
L'ORCHESTRE PHILHARMONIQUE D'ARMENIE
LE CHŒUR ACADEMIQUE D'ETAT D'ARMENIE
Michel LEGRAND et son Trio
Le groupe folklorique de chant et de danse NAVASART
Le Trio DABAGIAN de musiciens traditionnels

Jean TER-MERGUERIAN — Constantin ORBELIAN
Kim KASHKASHIAN — Svetlana NAVASSARDIAN
Ruben AHARONIAN
Datevic HOVANESSIAN — Armen DONELIAN

Renseignements au 45. 45. 00. 14

Location : FNAC et VIRGIN — Théâtre des Champs-Elysées : 49. 52. 50. 50.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 — SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16
JEUDI
16 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.723 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.723

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԶՐՊԷՅՃԱՆ

ՇԵՇՏԸ ԿԸ ԴՐՈՒԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ԱՆԿԱՆՈՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Ընդդիմադիր թէ օտար դէտ կամ թղթակից, շեշտը կը դրուի Ազրպէյճանի ընտրութիւններուն անկանոնութիւններուն եւ խարդախութիւններուն վրայ: Օրինակ «ընտանեկան քուէարկութիւնը» շատ բնական երեւոյթ դարձած է, այսինքն ընտանիքի մը մէկ անդամը քուէարկած է ընտանիքին բոլոր անդամներուն համար, անոնց փոխանորդագիրի: Ազրպէյճանի Թուրան գործակալութիւնը կը հաղորդէ Նախիջեւանի մէկ բնակիչին պարագան որ իր ապրած շէնքին բոլոր բնակիչներուն կողմէ - 50 հոգի - կրցած է քուէ տալ: Կերանպաթանի մէջ հրացանաձգութենէ մը երկու հոգի մեռած է եւ 3 հոգի ալ վիրաւորուած են, թեկնածուներէն մէկուն ներկայացուցիչը բողոքած ըլլալով բազմաքուէի այդ դրութեան դէմ: Երբ բողոքած է, քուէարկողը գրպանէն ատրճանակը հանած է եւ ներկաներուն վրայ կրակած:

Եթէ Ալիեւ վերընտրուած է եւ Սահմանադրութիւնն ալ ընդունուած, երեսփոխանական ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը ծանօթ չէ: Հայաստանի նման, Ազրպէյճան ալ կիրարկեց ընտրութեան երկու դրութիւն՝ համեմատական եւ մեծամասնութեան, ընտրելու համար 125 երեսփոխան: Ասոնց 25-ը կ'ընտրուէին համեմատականի դրութեամբ եւ արդիւնքը հետեւեալն է. - Ալիեւի «Նոր Ազրպէյճանը» ստացած է 70%, այլ խօսքով կ'ապահովէ 17 - 18 աթոռ, մնացեալ 7 - 8 աթոռ կ'անցնի երկու ընդդիմադիր կուսակցութեանց՝ Ժողովրդական ճակատին եւ Անկախութեան (Պանախով) ձեռքը, Մուսաւաթը իրաւունք իսկ չէր ունեցած մասնակցելու: Կը ներկայանային ութ կուսակցութիւն որոնց վեցը՝ իշխանամէտ:

Մեծամասնութեամբ ընտրելի 100 երեսփոխան կայ, բայց արդիւնքները հազիւ ութ օրէն ծանօթ կ'ըլլան:

Այս առընչութեամբ՝ «Մոնտ»ի աշխատակիցը՝ Մարի Ժեկօ երկու յօդուածստորագրած է (Հայաստանի ընտրութիւններու առթիւ ալ ինք էր որ Երեւան գացած էր եւ յետագային երկու յօդուած ստորագրած, ոչ այնքան յաջող): Այս անգամ գրութիւն մըն ալ նուիրած է Ալիեւի, որու կողմնակիցները ըսեր են. - «Առանց իրեն, Ազրպէյճանը սեղան մը կ'ըլլար միայն, որու վրայ Ռուսաստան, Թուրքիա եւ Իրան թուղթ կը խաղային»: Ընդդիմադիրները սակայն զինք կր նկատեն մենատէր մը: Ոմանք կը սիրեն յիշեցնել որ 70-ական թուականներուն, Ազրպէյճանի Համայնավար կուսակցութեան գլուխն էր, Բրեժնեւին նուիրած է մատանի մը, 15 փոքրիկ ադամանդներով (15 Հանրապետութիւնները) որոնք կը շրջապատէին աւելի խոշոր մը որ Ռուսաստանն էր կամ՝ Բրեժնեւը: Ժեկօ կ'անդրադառնայ նաեւ Ղարաբաղի:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 5-Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Նախագահական. -
Շեւարնաձէ 74.3%
Ջումպեր Փաթիաշվիլի 19.3%
(նախկին համայնավար)

Երեսփոխանական. -
225 աթոռի վրայ 150-ը կուսակցական հիման վրայ (համեմատական):
Այս 150-ին արդիւնքներն են.
- Շեւարնաձէի «Քաղաքացիներու Միութեան» կուսակցութիւնը 23.5%
- «Ազգ. Դեմոկրատ Կուսակցութիւն»ը (ընդդիմադիր) 7.9%
- «Վերածնունդի Միութիւն», (Շեւարնաձէի կողմնակից) 7%
- Մնացեալ 49 կուսակցութիւնները չեն կրցած 5%-ի սահմանը անցնիլ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 16-ԻՆ տեղի կ'ունենայ Ալժերիոյ նախագահական ընտրութիւնը երկրին մէջ, Ֆրանսայի Ալժերացիները որոնք կրկնակ քաղաքացիութիւն կը վայելեն, երեքի տեղ չորս օր ունեցան քուէարկելու համար: Նոյեմբեր 11-ի եւ 12-ի հրմշտուքներէն եւ միջադէպերէն ետք, Նոյեմբեր 15-ին եւ անշուշտ 16-ին ալ կրնային իրենց քուէն տալ: Շատեր կը ճագկեն այս կրկնակ քաղաքացիութեան կարգավիճակը առարկելով, արդարացի կերպով, թէ ի վերջոյ բնական եւ տրամաբանական չէ որ մէկը որ իր երկիրը չապրիր իրաւունք ունենայ որոշելու անոր ճակատագիրը: Ընդդիմութիւնը կը շարունակէ պօյքոթի կոչեր ընել: 300 հազար զինեալ անձեր պիտի հսկեն ընտրութեան կարգ ու կանոնին: Իսլամական զինեալ խումբը կը սպառնայ սպաննել քուէարկողները, խոստանալով որ «քուէատուփը դագաղի պիտի վերածուի»: Սկզբունքով չորս թեկնածու կայ, բայց Զերուալի ընտրութիւնը կասկած չի վերցներ: Համաս-ի պարագլուխը՝ Նահնահ, չափաւոր իսլամական, կրնայ սակայն նեղը դնել Զերուալը առաջին շրջանին:

27 ՄԻԼԻՈՆԻ հասած է աշխարհի անհայրենիքներու թիւը, ասոնք այլեւս կախում ունին գաղթականաց միջազգային կազմակերպութենէն (Հօ - Քոմիսարիա օ Ռեֆիւժիէ): Այս կացութիւնը հետեւանք է Եուկոսլաւիոյ, Զէչէնիոյ, Ռուանտայի եւ այլ երկիրներու ջարդերուն, տեղահանութիւններուն, պատերազմներուն:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ, ուր երեսփոխանական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան Նոյեմբեր 29-ին, իշխանութիւնը կ'ուզէ ջնջել «առանձնաշնորհեալ ընդդիմադիր»ի կարգավիճակը զոր կը վայելեն «մահմետական եղբայրները»: Ասոնք իսլամական Շարժումին օրինաւոր թեւն են եւ 150 թեկնածու պիտի ներկայացնեն. իրենց ծրագիրն է իսլամական վարչակարգ մը հաստատել օրինաւոր ճամբով: Կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1928-ին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 13 / 15)

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՓՈԽ - ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 13-ին, մէկ օրուան պաշտօնական այցելութեամբ Երեւան գացած է Ռուսաստանի Արտաքին փոխ - նախարար Ալպէր Չերնիչով: Հանրապետութեան նախագահին, Ազգ. Ժողովի նախագահին, վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին հետ տեսակցութիւններու առընթեր ստորագրուած են գիտութեան, մշակոյթի եւ կրթութեան մարզերուն մէջ գործակցութեան, ինչպէս նաեւ հիւպատոսական հարցերու առնչուող համաձայնագրեր: Ա. Չերնիչով, վարչապետ Հ. Բագրատեանի հետ տեսակցութեան ընթացքին վեր առած է յատկապէս Հայաստանը Ռուսաստանի կապող երկաթուղիի գիծի չգոյութեան ստեղծած խոչընդոտները եւ աւելցուցած թէ անհրաժեշտ է արագօրէն վերականգնել երկաթուղիի Աբխազիոյ տարածքը կտրող հատուածը: Իսկ Վ. Փափազեանի հետ հանդիպումի աւարտին, մամուլի ասուլիսի ընթացքին ռուս Արտաքին փոխ - նախարարը պատասխանելով այն հարցումին թէ ի՞նչ է իր գնահատութիւնը Մեծամօրի հիւլէակայանին վերաբացման առթիւ Թուրքիոյ Արտաքին Նախարարութեան վերջերս կատարած յայտարարութեան, ըսած է թէ Ռուսաստանի եւ Հայաստանի դիրքորոշումները կը միանան այդ երկիրներու հետ յարաբերութիւններու զարգացման քաղաքականութեան մէջ: Վ. Փափազեան ալ նոյն հարցումին պատասխանած է կտրուկ ձեւով. - «Ցանկացած արտգործնախարարութիւն կարող է անել ցանկացած յայտարարութիւն...»:

Մամլոյ ասուլիսին, Ա. Չերնիչով պատասխանելով «Արմէնփրէս»ի լրագրողին ՕԹԱՆ-ի մասին հարցումին, արտայայտած է այն համոզումը թէ այս վերջինոյն գոյութիւնը անիմաստ դարձած է Խորհ. Միութեան փլուզումէն ետք, եւ ներկայիս ալ անոր վարած ծաւալապաշտ քաղաքականութիւնը անհանգստութիւն կը պատճառէ Ռուսաստանի: Ինչ կը վերաբերի կովկասեան շրջանին, ռուս փոխ - նախարարը ըսած է թէ հոն կարիքը չկայ ՕԹԱՆ-ի ներկայութեան եւ Վ. Փափազեան ալ իրեն հետ կը բաժնէ այդ կարծիքը: Պարզելով նաեւ Կասպից ծովի խնդրին առընչութեամբ իր երկրին դիրքորոշումը, Ա. Չերնիչով ըսած է թէ Ռուսաստան կը խուսափի տագնապ ստեղծելէ, եւ հարցը պէտք է լուծուի միայն ու միայն Ազրպէյճանի, Իրանի, Թիւրքմէնստանի եւ Ռուսաստանի միջեւ: Գալով Ղարաբաղեան հարցին նուիրուած մոսկովեան վերջին բանակցութիւններուն մասին հարցումի մը, ան ըսած է թէ անոնք նոր աւարտեցան եւ անյարմար կ'ըլլայ մեկնաբանութիւններ կատարել այդ մասին:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼՂՀ-Ի ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 13-ին, նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան ընդունած է ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանը, որ մէկ օրուան համար եկած էր Երեւան: Անոնց տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է ԼՂՀ-ի ընկերա - տնտեսական իրավիճակը, ապա քննարկուած է նաեւ Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի շրջանակներուն մէջ ղարաբաղեան կնճիռին կարգադրութեան ուղղուած գործընթացին ներկայիս պարզած վիճակը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌԱՊԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՏԱԿԸ

Իսրայէլի վարչապետը որ մահափորձի մը զոհը դարձաւ Նոյեմբեր 4-ին, քանի մը շաբաթ առաջ Թել Ավիվի իր գրասենեակին մէջ ծաւալուն հարցազրոյց մը ունեցած էր ֆրանսացի լրագրուհիի մը հետ. անոր պատասխանները որոնք կը շօշափեն ներհրէական հարցը, Պաղեստինցիներու հետ յարաբերութիւնները, Պաղեստինի ճակատագիրը, եւայլն, այսօր կը նկատուին քաղաքական իր կտակը:

Իսրայէլեան գաղթակայաններու հարցը աւելի պառակտողն է հրէական հանրային կարծիքը. կրնա՞յ ան մինչեւ քաղաքացիական պատերազմի առաջնորդել: Այս հարցումին Ռապին կը պատասխանէ ժխտական համոզումով: Կ'ըսէ. «Նոյնիսկ եթէ ուժի դիմել պէտք ըլլայ գաղթակայաններուն դէմ, համոզուած եմ որ ատիկա պիտի չառաջնորդէ Հրեաներ իրենց ազգակիցները սպաննելու: Բնակչութեան գրեթէ կէսը քաղաքացիական պատերազմ չի փափաքիր»: Կ'աւելցնէ որ վստահութիւն ունի իսրայէլեան ժողովրդավարութեան: Իրեն համար մէկ ձայնի առաւելութիւնն ալ մեծամասնութիւն է եւ այնքան ատեն որ ունի զայն, պիտի շարունակէ նոյն ուղղութեամբ:

Ռապին ընդունելով հանդերձ հրեայ ժողովուրդին իրաւունքը Իսրայէլի հողին վրայ, չի փափաքիր որ այդ հողը ամբողջովին Իսրայէլի պետութեան գերիշխանութեան տակ գտնուի: Անհրաժեշտ կը նկատէ Արաբներու հետ համաձայնութեան յանգիլ, քանի որ նախընտրելի է խելացի համակեցութիւնը, քան՝ բռնութիւնը: Ինք միշտ ջերմ կողմնակից եղած է արաբական աշխարհին ու հրէական պետութեան հաշտութեան: Ատոր համար կ'ուզէ որ գրաւեալ հողամասերու մեծ մասը պարփակած պաղեստինեան ամբողջութիւն մը իրենց կողքին ըլլայ:

Ռապին բանակցութիւններու վերջնական փուլին նիւթ կը նկատէ գաղթակայաններու հարցը: Ինք երբեք կողմնակից չէ եղած պաղեստինեան խիտ շրջաններու մէջ անոնց հաստատումին:

Հետաքրքրական է հարցումը որ կ'առնչուի Իսրայէլի Սփիւռքին: Ան, կամ անոր օրինաւոր ներկայացուցիչները շատ քննադատական վերաբերում ունին Ռապինի խաղաղական քաղաքականութեան հանդէպ: Իր ջանքերը խանգարելու ազդակ մը չէ՞ անոնց կեցուածքը: Ռապին կը պատասխանէ թէ իրենք միշտ կողմնակից են Սփիւռքի Հրեաներուն միջեւ միութիւնը պահպանելու ու կը խորհին որ Իսրայէլ մեծ դեր կը կատարէ այդ առումով, ամէն մարզի մէջ. կրօնական, ընտեսական, ոգեկան: Ինք սփիւռքցի իր ազգակիցներուն հանդէպ ամբողջական յարգանք ունենալով հանդերձ, կը շեշտէ. «միմիայն իսրայէլցիներուն հարցն է պատերազմի կամ խաղաղութեան մասին որոշել»: Կ'ընդունի որ խօսքի ու կարծիք յայտնելու իրաւունք ունին Սփիւռքէն հոն զինուորական ծառայութեան գացող երիտասարդները, բայց միւսները կրնան իրենց տեղը մնալ եթէ իրենց նպատակը միմիայն դաս ու խրատ տալ է: Անոնք պարտին յարգել ու զօրավիգ կանգնիլ Իսրայէլի կառավարութեան որ ընտրուած է ժողովրդավար ձեւով:

Զինք կը մտահոգեն ահաբեկչական արարքները որոնք գրեթէ նոր թափ ստացած են անձնասպանական գործողութիւններով: Ինչ կը վերաբերի Արաֆաթի ընդդիմադիր Համասին, Ռապին չի կարծեր որ յաջողի իշխանութեան հասնիլ: Պաղեստինեան իշխանութիւնները, ինչպէս

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԶՈՀ

-1937-

ՏԷՐ-ԹԱԴԷ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Բ.

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

- Ի՞նչ էք խօսել Ձեր երիտասարդների հետ զրոյցների ժամանակ հայ կամաւորական ջոկատների մասին:

- *Ինձ հարց են տուել. «...ճի՞շդ են վարուել դաշնակները կազմակերպելով եւ Թուրքական ճակատ ուղարկելով կամաւորական ջոկատներ»: Իսկ պատասխանել եմ. «...Այդ քաղաքականութիւնը ճիշդ չէր, այդ ջոկատների ուղարկումն աւելի գրգռում էր Թուրքիային, որի հետեւանքով Թուրքական Հայաստանի գեղեցիկ մասը վերածեցին անապատի, իսկ ժողովուրդը ենթարկուեց ցեղասպանութեան»:*

- Այդ կապակցութեամբ ինչ անալոգիա էք անցկացրել Դուք Իտալօ-Հաբէշստանեան պատերազմի հետ:

- *Հաւանաբար ասել եմ, որ Հաբէշըստանի Հայերը խելօք են վարուել, որ մեր օրինակով չեն կազմակերպել կամաւորական ջոկատներ՝ օգնելու համար Հաբէշըստանին եւ պահպանեցին ազգը...*

- Այդ զրոյցի ժամանակ Դուք ի՞նչ էք ասել ՀԿ(բ)Կ ԿԿ նախկին քարտուղար Խանջեանի ինքնասպանութեան ակտի կապակցութեամբ:

- *Հաստատ չեմ յիշում, բայց հաւանաբար ցաւ եմ յայտնել երիտասարդ նուիրուած աշխատողի կորստի մասին: Ընդհանրապէս ընդունուած է մահից յետոյ մարդկանց մասին վատ բաներ չասել, ինչով եւ ղեկավարուել եմ ես...*

- Ելնելով վերոշարադրուածից, Դուք խոստովանո՞ւմ էք, որ Ձեր յանախակի զրոյցներով վարել էք ազգայնական քարոզչութիւն:

- *Ես մտածուած ձեւով չեմ վարել ազգայնական քարոզչութիւն, այլ միայն պատասխանել եմ իմ շրջապատին, ծանօթներին ու անծանօթներին, երիտասարդ մարդկանց եւ սովորողներին հետաքրքրող հարցերին:*

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
10 Հոկտեմբերի 1936 թ.

Հարցաքննութիւնը հիմնականում գընում է այն մասին, թէ ինչ է ասել նա նոր Սահմանադրութեան մասին: Մասնաւորապէս, որ նա զրոյցի ժամանակ մի Թերթի խմբագրի հետ, հարցեր է բարձրացրել, թէ կը տպեն իր յօդուածը Եպիսկոպոս Թադէ ստորագրութեամբ, վերջինս բացասական պատասխան է տուել: Այդ դէպքում ինչպէ՞ս հասկանալ Սահմանադրութեան մէջ նշուած խղճի ազատութեան մասին յօդուածը, հարցրել է նա:

Յետոյ հարց է տրւում, թէ ի՞նչ միտք է նա այդ զրոյցի ժամանակ յայտնել հրէական ազգի մասին:

- *Չեմ յիշում ինչ առիթով ես ասել եմ, որ հրէական ազգը վատ ազգ է, քանի որ նրանք յուդայական են եւ քրիստոնեաների հակառակորդը:*

- Դուք խոստովանո՞ւմ էք, որ այդ զըրոյցով արտայայտել էք հակախորհրդային ազգայնական հայեացքներ, յատուկ քարոզչութիւն վարելու նպատակով:

- *Ես չեմ զգացել, թէ վարում եմ հ/խ ազգայնական զրոյց, այլ համարել եմ ու համարում եմ, որ վարել եմ սովորական հասարակ զրոյց, այլապէս ես չէի խօսի:*

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
20 Հոկտեմբերի 1936 թ.

Հարցնում են, թէ ի՞նչ ազգայնական ու կրօնական գրքեր է տարածել միջնակարգ դպրոցի աշակերտների ու Վաղարշապատի բնակիչների մէջ:

Պատասխանում է, որ դպրոցականներից մէկին տուել է «Թուրքական Հայաստանի բանաստեղծութիւնների ժողովածուն», իսկ մի քաղաքացու ժամանակաւոր «Նարեկ» (աղօթագիրք):

Խոստովանում է, որ հեքիմութեամբ է զբաղուել, քանի որ Փանատիկ հաւատացեալներին մերժել չէր կարող:

Այցելուներին պատմել է էջմիածնի եկեղեցու մասին, որը դարերով դիմացել է փորձութիւններին: «Եկեղեցին այնուամենայնիւ մնացել է եւ չի քանդուել ու հիմա մենք տեսնում ենք նրան մեր աչքերով, թէ ինչպէս է այն հասել մեր դարաշրջան»:

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
25 Յուլիսի 1937 թ.

- Ի՞նչ հ/յեղափոխական ազգայնական զրոյցներ էք վարել Դուք հ/յ տարր, այժմ ձերբակալուած Եպիսկոպոս Տէր-Միքայէլեան Իսահակի հետ:

- *Եպիսկոպոս Տէր-Միքայէլեան Իսահակի հետ ես ունեցել եմ զրոյցներ կրօնական հարցերի շուրջը: Նրա հետ հ/յ ազգայնական խօսակցութիւններ չեմ ունեցել:*

- Դուք ճիշդ չէք խօսում: Տէր-Միքայէլեանի հետ Դուք քննարկել էք արտասահմանեան թեմերի եւ նրանց առաջնորդների հարցը, գովելով դաշնակ, խորհրդային իշխանութեան թշնամի, Թաւրիզի եպիսկոպոս Ներսէս Մելիք-Թանգեանին:

- *Եպիսկոպոս Մելիք-Թանգեանի մասին իմ եւ Եպիսկոպոս Իսահակի միջեւ եղել է խօսակցութիւն այն հարթութեան վըրայ, որ ես գովել եմ նրան, որպէս պատրաստուած, նուիրուած հոգեւորական ղեկավարի: Նրա քաղաքական հայեացքները ես չեմ գովաբանել:*

- Այլ ի՞նչ քաղաքական հարցեր էք քննարկել միասին:

- *Յատուկ չեմ կարող յիշել: Հնարաւոր է խօսել ենք հայ հին գրականութեան, նրա մշակոյթի, պատմութեան մասին եւ այլն:*

- Ի՞նչպիսի յարաբերութիւններ էք ունեցել հ/յ տարր, այժմ ձերբակալուած, քաղաքացի Բալայեան Մելիքի հետ:

- *Բ. Մ.ը նոյնպէս հաւատացեալ է... դերձակ է...: Ինձ եւ այլ հոգեւորականների մօտ գալիս էր որպէս դերձակ...: Նրա հետ քաղաքական զրոյցներ չեմ վարել:*

***

Այնուհետեւ պնդում են, որ խոստովանի, բայց չի ընդունում:

- Ընդունո՞ւմ էք Դուք ձեզ մեղաւոր այն բանում, որ լինելով հ/խ ազգայնական տրամադրուած անձ հանդիպել էք եւ կիսել Բաղալեան Լեւոնի, Դովլաթեան Գէորգի, Բալայեան Լ.ի եւ այլոց հ/յ հայեացքները:

- *Ես այդ մարդկանց հետ չեմ ունեցել սիստեմատիկ սերտ կապեր: Նրանց հետ եղել ենք լոկ գլխարկի ծանօթներ եւ չեմ կիսել նրանց հայեացքները, այլ եղել եմ պասիւ լսողի դերում:*

***

Այժմ ներկայացնենք մեղադրական եզրակացութեան հիմնական բովանդակութիւնը կազմուած Հայկ. ԽՍՀ ՆԳԺԿ-ի անվտանգութեան վարչութեան չորրորդ բաժնի կողմից, որ հաստատուել է 1937 թ. Նոյեմբերի 29-ին:

МԵՂԱԴՐԱԿԱՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

... Եպիսկոպոս Տէր-Թադէոս Մարտիրոսի Յարութիւնեանը ուսանողութեան տարիներէ ք. Երեւանում եղել է երիտասարդական դաշ. միութեան մէջ: 1921 թըւին դաշնակցական փետրուարեան արկածախնդրութեան ճնշումից յետոյ ձերբակալուել է նախկ. Ա. Յ.ի (Արտակարգ Յանձնաժողով - Ա. Մ.) կողմից, ընդ որում խուզարկութեան ժամանակ նրա մօտ յայտնաբերուել է երկու ռեւոլվեր «Պրաունինգ» սիստեմի:

Իր, էջմիածնի վանքում գտնուելու ժամանակ, երկար տարիներ կապեր էր պաշտպանում նախկին դաշնակների հ/յ (հակայեղափոխական - Ա. Մ.) տարրերի հետ եւ պարբերաբար վարում էր թունդ հակախորհրդային, ազգայնամոլական ագիտացիա քաղ. Վաղարշապատի հաւատացեալ ու անհաւատ քաղաքացիների մէջ այն մասին, որ Հայաստանի սահմանները խիստ նեղացուած են, էջմիածնի եկեղեցին եւ հաւատը հետապնդւում են խորհրդային իշխանութիւնների կողմից, «բայց բոլոր արհաւիրքները անցել են, կ'անցնեն եւ այս արհաւիրքները, շուտով չի լինի խորհրդիշխանութիւնը»: Տարածում էր պրովակացիա այն մասին, որ Խանջեանին (ՀԿ(բ)Կ ԿԿ նախկին քարտուղար) սպանել են վրացիները, պնդում էր, որ Խանջեանի մահը կորուստ էր հայ ժողովրդի համար, որ Ստալինեան սահմանադրութիւնը ձեւական է, իսկ իրականում չկայ խօսքի ու մամուլի ազատութիւն: Սովորողների մէջ տարածում էր հ/յ ազգայնամոլական եւ եկեղեցական գրքեր: Բաց յայտարարում էր, որ պատրաստ է ինքնասպան լինել, միայն թէ ազատուի խորհրդիշխանութիւններից եւ կոմունիստներից (հայհոյանք):

Յարութիւնեան Տէր-Թադէոսը 1933 թուից կապ էր պաշտպանում հ/յ ազգայնամոլական կազմակերպութեան (այժմ ջախջախուած) անդամների հետ եւ կողմնակից էր Հայաստանում դաշնակցական իշխանութեան վերականգնմանը:

Հետեւութիւնն արդէն ակնյայտ է, Տէր-Թադէի մեղադրանքով քննչական գործը յանձնել Հայկական ԽՍՀ ՆԳԺԿ «Եռեակի» քննարկմանը, որին խկոյն 1937 թ. Դեկտեմբերի 2-ին հետեւում է վերոյիշեալ «Եռեակի» չարագոյժ որոշումը՝

Գնդակահարել Թադէոս (Թադէ) Մարտիրոսի Յարութիւնեանին, անձամբ նրան պատկանող իրերը բռնագրաւել:

Ինչպէս վկայում է Հայկական ԽՍՀ ՆԳԺԿ Անվտանգութեան վարչութեան 8 բաժնի կազմած արձանագրութեան քաղուածքը, Թադէոս Թադէ Մարտիրոսի Յարութիւնեանը գնդակահարուել է 1937 թ. Դեկտեմբերի 6-ի գիշերուայ ժամը երկուսին:

Ուշագրաւ է այն հանգամանքը, որ գործում եղած նիւթերից երեւում է, որ Տէր-Թադէ Եպիսկոպոսը, չնայած յայտնի պայմաններին, այդպէս էլ չի ընդունում իրեն ուղղուած մեղադրանքները:

Նա արդարացուել է 1989 թ. Յունուարի 16-ի ՀԽՍՀՄ ԳԽ նախագահութեան «30-40-ական թուականներին եւ 50-ական թուականի սկզբներին ռեպրեսիայի զոհեթուականի նկատմամբ արդարութիւնը վերականգնելու լրացուցիչ միջոցառումների մասին» հրամանագրի առաջին յօդուածի համաձայն:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳԻՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ, ԿԱՄ «ՌՈՔՍԱՆԻ ԲԱՐԴՈՑԹԸ»

Ա.

Ամէն մարդ գրելու, իր զգացումները արտայայտելու կարողութիւն չունի: Մանաւանդ անոնք, որոնք իրենց կեանքին մէջ շատ քիչ անգամ մատիտ կը վերցնեն բան մը գրելու համար, հետզհետէ կը կորսնցնեն ամենապարզ նախադասութիւն մըն իսկ գրի առնելու կարողութիւնը: Սխալ չէ պնդել, թէ գրելը քիչ մըն ալ վարժութեան հարց է: Ո՛վ գիտէ որքան հետաքրքրական արդիւնք մը ձեռք կը բերուէր, եթէ մէկը կարենար պրպտել ու երեւան հանել թէ այսօր երկրագունդի վրայ ապրող մարդոց քանի՞ տոկոսը տարին գոնէ յիսուն տող բան մը կը գրէ: Գոնէ նամակ մը կը գրէ: Հեռաձայնը նամակին տեղը բռնած է: Առաջ՝ եթէ ընտանիքի մը հինգ - վեց անդամներէն գոնէ մէկը միւսներուն անունով նամակ մը կը գրէր, հիմա ան ալ հեռաձայնով կրնայ կարգադրել այս խնդիրը: Գործարարներն ալ, որոնք նախապէս իրենց նամակները անձամբ կը խմբագրէին, հիմա կը գործածեն քարտուղարները, կամ իրենց նամակները կ'արձանագրեն ձայնագիր գործիքներու մէջ եւ զանոնք կը յանձնեն իրենց քարտուղարներուն: Այսինքն, անոնք նամակ չեն գրեր, այլ նամակ կը խօսին: Զարմանալի չէ: Խօսիլը աւելի դիւրին է քան գրելը: Խօսելու կարողութիւնը աւելի շատ կը զարգանայ մարդոց մէջ, քան թէ գրելու կարողութիւնը: Այս ալ բնական է: Մարդիկ կեանքի մէջ պարտաւոր չեն գրելու, բայց պարտաւոր են խօսելու: Առանց գրելու՝ կրնաս ապրիլ, բայց առանց խօսելու՝ չես կրնար ապրիլ: Ուստի խօսելու կարողութիւնը օրէ օր կը զարգանայ մարդուն մօտ, մինչ գրելու կարողութիւնը օրէ օր կը նահանջէ: Ուրիշ հարց մըն ալ կայ: Ո՛չ ոք կ'ամօթէ քեզ եթէ խօսելու ընթացքին սխալ խօսիս, եթէ լաւ չխօսիս, եթէ քերականական քանի մը սխալներ գործես: Այս սխալները փաստ չեն թէ դուն քերականութիւն եւայլն չես գիտեր: Խօսելու ընթացքին ուղղագրական սխալ ընելու հարց ալ չկայ: Կրնաս բառը անսխալ արտասանել նոյնիսկ եթէ չես գիտեր այդ բառին ուղղագրութիւնը: Մինչդեռ եթէ գրես, պիտի անդրադառնաս որ պարտիս անսըխալ գրել, մանաւանդ եթէ ատիկա պիտի կարդացուի մեծ թիւով մարդոց կողմէ: Կրնաս ամօթ զգալ այն սխալներէն զորս թերեւս պիտի ընես գրելու ընթացքին: Յետոյ այդ գիրը միշտ պիտի մնայ, եւ միշտ պիտի վկայէ քու սխալներուդ մասին: Ինչպէս որ եթէ լռես, փիլիսոփայ կը դառնաս, այդպէս ալ եթէ չգրես, կը փրկուիս քերականական եւ ուղղագրական սխալներ ընելէ: Ասկէ զատ, մարդիկ խօսելու համար որեւէ գործիքի կարօտ չեն: Բնութիւնը արդէն զիրենք օժտած է խօսելու անհրաժեշտ գործիքով: Մինչդեռ գրելու համար անպայման պէտք ունիս թուղթի մը, մատիտի մը, աւելի զարգացած մակարդակներու վրայ՝ գրամեքենայի մը, համակարգիչի մը, եւայլն: Եւ պիտի չզարմանամ եթէ լսեմ թէ մեր կարծածէն աւելի մեծ թիւով տուներէ ներս երբեմն կարելի չէ գտնել նամակի մաքուր թուղթ մը, կանոնաւոր մատիտ մը, ռետինի կամ նամակի պահարանի նման գրենական առարկաներ, որոնք անմիջական կապ ունին գրելու գործողութեան հետ: Ահա թէ ինչու մարդիկ աւելի շատ կը խօսի՛ն, քան թէ կը գրեն: Եւ տակաւին կան ուրիշ հարցեր ալ: Մարդիկ այսօր այնքան համբերատար չեն կարդալու, որքան լսելու: Եթէ կ'ուզես դիմացինիդ վրայ ազդել, աւելի լաւ է անոր հետ խօսիլ, քան թէ անոր գրաւոր պատճէն մը ղրկել: Երբ կը խօսիս, խօսակիցդ պարտաւոր է քեզի ականջ տալու, քեզ ուշով լսելու, որովհետեւ նոյն պահուն իսկ պարտաւոր է թերեւս պատասխանելու, փոխադարձ կարծիք մը յայտնելու: Բայց չես կրնար գիտնալ թէ դիմացինդ որքա՞ն ուշադրութիւն կը կեդրոնացնէ բանածիդ վրայ եթէ ըսելիքդ փոխանցես գրաւոր կերպով:

Ճիշդ նոյն պատճառաւ չէ՞ որ այսօր լուրերու հաղորդումը շատ աւելի ազդու է հեռատեսիլներու պաստառին վրայ, քան թէ մամուլի մէջ: Հեռատեսիլը լուրերը «կը խօսի»: Բերանացի կերպով կը հաղորդէ լուրերը: Եւ հեռատեսիլի դիտորդն ալ լուրերը չի կարդար, այլ կը լսէ: Կը տեսնէ: Ատիկա օրուան լուրերուն հետեւելու շատ աւելի ազդու եւ դիւրին միջոց մըն է: Տեսնելու ու լսելու նկատմամբ մարդիկ որոշապէս այնքան ծոյլ չեն որքան կարդալու նկատմամբ: Մարդիկ այսօր երկու ժամ կրնան մեծ հետաքրքրութեամբ հետեւիլ հեռատեսիլէն հաղորդուած վիճաբանական սաւլիսի մը, բայց հինգ վայրկեան անգամ չեն կարդար, եթէ նոյն սաւլիսը հրատարակուի գրաւոր կերպով: «Շատ երկար է» կ'ըսեն: Մնաց որ երբ հեռատեսիլէն կը հետեւիս, միայն խօսքը չէ որ կը լսես: Կը տեսնես նաեւ բազմաթիւ հետաքրքրական նիւթեր: Կը ճանչնաս խօսող մարդիկը, աւելի շօշափելի կերպով կը տեսնես անոնց ուժեղ կամ տկար կողմերը, աւելի ցայտուն կերպով կը տեսնես այն լարուած մթնոլորտը որ անպայման կը տիրէ վիճաբանական սաւլիսի մը ընթացքին: Գիրը չի կրնար նոյնութեամբ փոխանցել այս բոլորը:

Անշուշտ շատ ցաւալի է տեսնել որ խօսքը այսպէս հետզհետէ կուգայ գրաւել գիրին տեղը: Մարդիկ նամակ գրելու տեղ հեռաձայնով կը խօսին ու կը փրկուին գրելու տաղտուկէն, կը փրկուին ուղղագրական սխալներ գործելու, այդ սխալներուն մասին մնայուն փաստ մը ձգելու մտահոգութենէն, եւայլն: Բայց կը զրկուին նաեւ իրենց ապրումները պատմութեան փոխանցելու կարելիութենէն: Խօսքը կը թռի կ'երթայ, իրեն հետ կը տանի ինչե՛ր ու ինչեր որոնք մոռացումի յանձնուելու չէին: Մարդիկ օր մը պէտք պիտի չունենա՞ն յիշելու այն ինչ որ ըսած էին խօսքով կամ հեռաձայնով:

Ռ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՍԱՅԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի մահուան 200-ամեակին առթիւ դասախօսական երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Յովհ. Շիրազ» գրական խմբակին: Բացումը կատարած է Յակոբ Օվայեան: Բանախօսած է փրոֆ. Նիկողոս Թահմիզեան, ներկայացնելով Սայաթ Նովա բանաստեղծը, աշուղը եւ անոր ստեղծագործութեան արժէքը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են քամանչահար Սերգէյ Գէորգեան, դաշնակահար Վաչէ Սարգըսեան, երգիչ Լեւոն Գաթըրճեան եւ արտասանող Ժէնիա Աւետիսեան:

***

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 125-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Փասատինայի Թէքէեան Մշակ. Միութեան «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին, տեղի ունեցած է յոբելենական հանդիսութիւն մը, Երուանդ Օտեանի ծննդեան 125-ամեակին առթիւ, նախագահութեամբ Յարութիւն Սիմոնեանի: Յայտագիրը վարած է Գէորգ Քիւբէլեան: Բանախօսած է Արայ Գալայճեան (Պոսթըն): Վաչէ Սէմէրճեան ներկայացուցած է Յ. Սիմոնեանի մեկենասութեամբ հրատարակուած «Երուանդ Օտեանի յիշատակին» հատորը: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Լուլու Ֆերմանեան, Լութֆի Թապագեան, Վարդուհի Գոճայեան եւ Արմէն Գերասիմեան: Ցուցադրուած է հատուած մը «Հայֆիլմ» արուեստանոցի արտադրած «Ընկեր Փանջունի» շարժանկարէն:

***

ԼՈՒՍԻՆԷ ԶԱՔԱՐԵԱՆԻ ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Փասատինայի «Պէշկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է յուշի երեկոյթ մը, նուիրուած Լուսինէ Զաքարեանի: Յայտագիրը վարած է տոքթոր Րաֆֆի Պալեան, որուն բացման խօսքերէն պարզուած է, որ ողբացեալ երգչուհիին յիշատակին կեանքի կոչուած է Հիմնադրամ մը, որուն նպատակն է կրթաթոշակ յատկացնել ակնառու նորընծաներու, Լուսինէ Զաքարեանի Երեւանի բնակարանը վերածել տուն-թանգարանի եւ երգչուհիին ձայնագրուած երգերը ամփոփել շարքի մը մէջ, արդիական թէքնիքով: Արդէն չորս հազար տոլար ապահովուած է Հիմնադրամին: Երեկոյթին Անահիտ Իշխանեան կարդացած է Վահրամ Հաճեանի ներբողականը, ուղղուած է Լ. Զաքարեանի, իսկ Նունէ Աւետիսեան՝ Ստեփան Ալաջաջեանի յուշերը: Հանդէս եկած են դաշնակահար Լեւոն Աբրահամեան եւ երգչուհիներ Անոյշ Ղազարեան եւ Էլիզ Թաշճեան:

***

ԿԱՐԷՆ ՂԱՐԻԲԵԱՆԻ ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Վիլէյճ Կրին կալըրիին մէջ, Հոկտեմբեր 27-ին, բացուած է Կարէն Ղարիբեանի նկարչական գործերու ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Շուշիի «Դանիէլ Ղազարեան» երաժշտանոցի ընկերակցութեան: Ցուցահանդէսին եկամուտը կը յատկացուի յիշեալ երաժշտանոցին:

***

ԱՐԱ ՕՇԱԿԱՆԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Լոս-Անճըլըսի 2 Փար Քաֆէի մէջ տեղի ունեցած է Արա Օշականի լուսանկարչական ցուցահանդէսին բացումը՝ «Հայերը Լոս-Անճըլըսի մէջ» խորագրով: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Դեկտ. 8:

***

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Գալիֆորնիոյ Հայ Երիտասարդաց Միութեան Կլէնտէյլի հաւաքավայրին մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին, տեղի ունեցած է Հայ մշակոյթի նուիրուած երեկոյթ մը: Յանուն Միութեան մշակութային յանձնախումբին բացումը կատարած է Յարութիւն Յովասափեան: Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Արա Սահակեան (երգ), Արփի Արապեան (արտասանութիւն) եւ Տիկին Սիւզի Բարսեղեան-Դարբինեան (մենապար): «Հայ մշակոյթը զարթօնքի շրջանին» նիւթին շուրջ բանախօսած է Հրանդ Աճէմեան, անդրադառնալով ժամանակաշրջանի համաշխարհային շարժումներուն, եւրոպական ոստաններու մէջ հայ երիտասարդներու ուսումնասիրութեան եւ անոնց յառաջացուցած բարեշրջումներուն արեւելահայ եւ արեւմտահայ հատուածներու կեանքին մէջ, յանգելու համար մշակութային զարթօնքին:

***

ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՏՕՆԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՀԱՆԴԷՍ

Լոս-Անճըլըսի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին, տեղի ունեցած է Թարգմանչաց տօնին նուիրուած հանդիսութիւն մը: Բանախօսած է տոքթէր Սամուէլ Անթոսեան շեշտելով հայկական տառերու գիւտին եւ հայ մատենագրութեան միջազգային արժէքն ու կարեւորութիւնը: Օրուան խորհուրդին եւ հայ եկեղեցւոյ դերին մասին խօսած է Գարեգին Ա. քահանայ Գիրագեան: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ ՇԱՐՎԻԷՕՅԻ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 5, Կիրակի առաւօտ Շարվիէօ Սուրբ Նշան Եկեղեցւոյ օծման 13-րդ տարեդարձը մեծ շուքով կատարուեցաւ նախագահութեամբ՝ Նորվան Եպիսկ. Զաքարեանի որ նաեւ պատարագը մատուցանեց եւ շինիչ քարոզ մը խօսեցաւ:

Պատարագի երգեցողութիւնները ներդաշնակ կերպով կատարուեցան Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յետ պատարագի հոգեհանգստեան պաշտօն տեղի ունեցաւ Ս. Եկեղեցւոյս բարերարներուն հոգւոյն ի հանգիստ:

Ժամը 12·30-ին Ազգային Տան Ճիպրայէլ Պահատուրեան սրահին մէջ սիրոյ սեղան տրուեցաւ Ազգ. Միութեան վարչութեան կողմէ, Նորվան Եպիսկոպոս պատուոյ սեղանին կը նախագահէր իր շուրջը ունենալով տեղւոյն հոգեւոր հովիւը, Հիմնադրամի նախագահ Պր. Պետրոս Թերզեանը, Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ պատուակալ նախագահ Պր. Սեպուհ Սարեանը, Շարվիէօյի Ս. Նշան Եկեղեցւոյ պատուակալ նախագահ Պր. Արիս Խաչատուրեանը, Երուանդ Սրկ. Եանըգըշը, ատենապետ Պր. Լեւոն Թերզեանը, Օր. Գաթրին Թիւրքմէնեանը, Պր. Կղեմէս Սիմոնեանը, Աբօ Ճինկէօզեանը եւ ուրիշներ:

Սրահին մէջ ներկայ ժողովուրդին ֆիլմի ցուցադրութիւն մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի մասին Հիմնադրամի ատենապետ Պր. Պետրոս Թերզեանի կողմէ, ժողովուրդը ուշի ուշով դիտեց նկարները: Ջերմ մթնոլորտի մը մէջ գործադրուեցաւ գեղարուեստական բաժին մը: Ժողովուրդը գոհ տպաւորութեամբ մեկնեցաւ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ PRO ORIENTEի ԺՈՂՈՎԻՆ

Քրիստոնէական եկեղեցիներուն միջեւ մերձեցման եւ միութեան համար տարուող բազմաթիւ աշխատանքներուն մէջ իւրայատուկ տեղ ունին Աստուածաբանական երկխօսութիւնները: Այս իմաստով Աւստրիոյ մայրաքաղաքին՝ Վիէննայի մէջ 1964-ին հիմնուած էքիւմէնիք մարմին մը, Փրօ Օրիէնթէ անունով ծանօթ, 1971-ին սկսաւ ձեռնարկել անպաշտօն երկխօսութիւններու՝ Հռոմէական Կաթողիկէ եւ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներուն միջեւ: Հայոց Եկեղեցին կաթողիկոսական երկու Աթոռներով իր մասնակցութիւնը կը բերէ վերոյիշեալ հանդիպումներուն: Այս մարմինը ունի իր մնայուն վարչութիւնը, որ կը կազմակերպէ Աստուածաբանական երկխօսութեանց նիւթերն ու աշխատանքի ծրագիրները:

Վարչութեան վերջին ժողովը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 27 - 28-ին, որուն կը մասնակցէին վեց ներկայացուցիչներ Արեւելեան Ուղղափառ Եկեղեցիներէն, որոնց շարքին Ս. Էջմիածնէն՝ Մեսրոպ Արք. Գրիգորեան (Աւստրիոյ Հայոց Առաջնորդ) եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութենէն՝ Շահան Վրդ. Սարգիսեան (Տեսուչ Դպրեվանուց), իսկ Կաթողիկէ Եկեղեցիէն չորս ներկայացուցիչներ: Յայտնենք, որ տասնեւհինգ տարիներէ ի վեր Փրօ Օրիէնթէի Գործադիր վարչութեան մաս կը կազմէր Արամ Ա. Կաթողիկոս, եւ բազմաթիւ անգամներ մասնակցած էր անոր կազմակերպած աստուածաբանական համագումարներուն եւ դասախօսութիւններ տուած: Հայրապետի բարձր տնօրինութեամբ Փրօ Օրիէնթէի Գործադիր Վարչութեան մէջ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան մնայուն ներկայացուցիչ նշանակուեցաւ Շահան Վրդ. Սարգիսեանը:

Ատենադրութեան ընթերցումէն եւ վաւերացումէն ետք, ժողովականներ նախ կարճ զեկուցում մը տուին իրենց եկեղեցիներէն ներս վերջին մէկ տարուան ընթացքին տեղի ունեցած գլխաւոր իրադարձութիւններուն մասին: Քննարկուեցան Լիբանանի մէջ անցեալ ամրան (1994 Սեպտեմբեր 23 - 27) կայացած տեղական սիմպոզիոմին ձեռք բերուած արդիւնքները: Առանձնաբար քննութեան առարկայ դարձաւ Յուլիս 1996-ին կայանալիք դասախօսական ձեռնարկին նիւթը՝ «Հեղինակութիւն եւ իրաւասութիւն Եկեղեցւոյ մէջ»: Զեկուցուեցաւ Փրօ Օրիէնթէի հրատարակութեանց, ինչպէս նաեւ յիշեալ երկխօսութեանց արդիւնքներուն տարբեր լեզուներով թարգմանութեան մասին: Վերջապէս ճշդուեցաւ մնայուն վարչութեան յաջորդ հանդիպումին ժամկէտը եւ օրակարգը: Ժողովական աշխատանքները վերջ գտան Շաբաթ իրիկուն:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հիմա Գրիգոր Լուսաւորիչ փողոցն էր ու արդէն կը տեսնուէր եկեղեցիին գմբէթը: Ցանցառ բազմութիւն մը կար եկեղեցիին դարպասը: Բարձր քարի մը վրայ ելած քննեց մարդիկը «Խաչիկը հոս է» կրկնեց սիրտը ուժգին զարնելով «հոս է գիտեմ» շարունակեց, բայց վար իջաւ, գնաց մուտքի դրան քով ու շէմին վրայ կայնած պտըտցուց աչքը գլուխներու վրայէն, ներս ու դուրս, վեր վար: Չկար:

Չհասկցաւ ու քիչ մը շուար՝ մնաց կեցած տեղը, եկեղեցիին մուտքին: Մարմիններու հոսանքը եկաւ ու գնաց քովէն մինչ ինք տարտամօրէն կը գիտակցէր ներսի երգեցողութեան, խունկին ու շուրջի խօսակցութեան: Յետոյ փրթաւ կախարդանքի նման առկախումը ու գրեթէ գտած ինքզինքը՝ ներս մտաւ:

Շարժեցաւ բազմութեան մէջէն դէպի նոյն սիւնը ուր կայներ էր մէկ շաբաթ առաջ: Եկեղեցին կէս լեցուն էր: Փորձեց կեդրոնանալ:

-- Եւ որք ոչ էք կարողք հաղորդիլ...

Բայց չկրցաւ երգին հետ նոյնանալ, առաջուան պէս «Ջիղերս շատ պիրկ են» մտածեց: Որքան ուժեղ զգար իր սէրը՝ այնքան իր անձը կը միջամտէր զուտ վայելքին մէջ «պէտք է ինքզինքս մոռնա՞մ որ կարելի ըլլայ սիրել եւ սիրով լեցուիլ»:

Կռթնեցաւ սիւնին, գլուխը կախեց, գոցեց աչքերը: Ետ կուգար իր բնական տրամութիւնը...: Տարտամօրէն կը զգար ինչու տեղ չէր իր զգացումներուն: Դրան կողմը դարձուց նայուածքը սպասելով բանի մը...: Փորձեց աղօթել, յետոյ աչքերը նորէն պտըտցուց բազմութեան գըլխուն վրայէն մինչ կամաց կամաց երգեցողութիւնը թափանցեց իրմէ ներս ու տեղաւորուեցաւ: Ի վերջոյ, վերցուց գըլուխը ու միացաւ երգեցողութեան:

-- Հեղմամբ արեան սորա աղաչեմք զքեզ...:

Սակայն հոգին բացակայ էր պահէն: Պատարագը գոց գիտէր, պատանութեան օրերէն ի վեր ու ամէն անգամ անոր հետ կը փախէր կ'երթար հին դարերը, կը կծկուէր Անիի տաճարին մէջ ծեր քահանայի մը քովը, կը սիրահարէր Բագրատունի իշխանի մը հետ, կը պահուըտէր Հռոմկլայի բերդին գագաթը...: Սակայն հիմա ամայի էր իր աշխարհը:

Եկեղեցին լեցուեր էր: Քովը երկու երիտասարդ աղջիկներ կայներ էին, սեւաչեայ, բարեձեւ, ու կեանքոտ խօսքի բռնուած էին: Աջին՝ տարիքոտ կին մը ու անոր շուրջը ամէն տեսակ դէմքեր «Հայու դէմքեր տառապանքի ու երջանկութեան միջեւ բռնուած ... հազար զրկանքէ ազատուած հոս հասած որպէսզի պահեն հայ ըլլալու գաղտնիք մը ... կա՞յ տանկ բան մը» խորհեցաւ վայրկեան մը, յետոյ նայուածքը շրջեցաւ դէպի խորան ու պատերէն վեր մինչեւ գմբէթ:

Երբ վերադարձաւ ժողովուրդին, ճերմակ մազերը չկային միշտ բայց արդէն պատարագին երգեցողութիւնը գրաւեր էր զգայարանքներուն տարածութիւնը, անըզգալաբար կ'երգէր դպիրներուն ու քահանային հետ ու ջիղերուն թնճուկը կը քակուէր: Տարուած գոց, ջերմ միջավայրէն, Զարուհի վերագտած էր ինքզինքը:

-- ... Երկիւղիւ եւ հաւատով յառաջ մատիք եւ սրբութեամբ հաղորդեցարուք:

Չշարժեցաւ տեղէն: Նոյն քահանան էր, լեցուն սեւ սեւ մօրուքով, ձայնը նոյն բարկութիւնն ունէր «արդեօք ի՞նչ է անունը» անցաւ մտքէն, հաղորդուողներու նոյն պզտիկ խումբը հաւաքուեր էր խորանին առջեւ, տեղ չկար իրեն համար ու ինք, Զարուհի լեցուն էր իր անձով, ու մեղքի ոչ մէկ նշոյլ կը պղտորէր խիղճը: Այն ատեն էր որ քովի երկու աղջիկները սկսան շարժիլ դէպի դուրս: Զարուհի հետեւեցաւ անոնց մինչեւ դուռ:

Դրան մէջ էր՝ երբ տեսաւ:

Ճերմակ մազերը, երկայն հասակը, նուրբ դիմագիծը, ծառի մը շուքին, դարպասին ծայրը, կարճուկ մարդու մը հետ խօսքի բռնուած: Ան էր, Խաչիկը:

Չհաւատաց աչքերուն: Ան էր, ա՛ն էր ... «Խաչիկն է» գրեթէ մրմնջեց եւ յանկարծ ուրախութիւնը փրփրեցաւ ներսէն ու տարածուեցաւ մէջը ... Բայց կեցած տեղը սառած մնաց, նայուածքը գամուած անոր վրայ որ հիմա շարժեցաւ դէպի փողոց: Սրտատրոփ ու անկարող յստակ մտածումի ան քալեց դէպի մարդը, կնկայ մը զարնուեցաւ բայց շարունակեց ընթացքը քսուելով անցորդներու, զարնուեցաւ մէկ քանի անհոգ կեցած մարդոց, միտքը ամբողջովին իրար անցած, անկարող տրամաբանելու ինչու այդպէս կ'աճապարէր մէկու մը ետեւէն որ մէկ անգամ տեսեր էր, ինքը, պատուաւոր, խելացի աղջիկ, քահանայի զաւակ ... մէկու մը ետեւէն զոր հազիւ կը ճանչնար: Խաչիկ հիմա մինակը կը քալէր դէպի պողոտայ: Ինք կը մօտենար արդէն «մէկ բառ, միայն մէկ բառ ըսեմ, աւելի չեմ ուզեր եւ մէկ անգամ ձայնը լսեմ, ինծի նայի...» կրկնելով մտքէն: Տարտամօրէն գիտէր թէ մէկ բառ Խաչիկին հետ պիտի վերահաստատէր իր, անոր ու Հայաստանի միջեւ մեծ ու մաքուր սէրը «անկէ ետք ինչ որ ընէ աշխարհը չեմ վախնար» եզրակացուց: Գրեթէ հասեր էր:

Երկու քայլ մնացած՝ մարդը կանգ առաւ ու մէկու մը հետ սկսաւ խօսիլ: Զարուհի քարացաւ եղած տեղը «ինքն է, այո, Խաչիկն է...» կրկնեց անսահման ուրախութեամբ: Նայեցաւ անոր կռնակին ու ծոծրակին ինկած ճերմակ երկար մազերուն, յետոյ գլխուն շարժումներուն, հիմա թեւը շարժեց, մարդուն ուսին դըրաւ...: Զարուհի չկրցաւ դիմանալ - առաջ քալեց, անցաւ քովէն ու անկէ քանի մը քայլ առած՝ ետ դարձաւ դէպի Խաչիկ: Քովի մարդը կը հեռանար: Հանդիպումը անխուսափելի էր:

(Շար. 39)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 21, տօն է Երից Ամաց Ընծայման Սուրբ Կուսին ի Տաճարն

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS
présente
pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995

Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, *violoniste*

et

Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, *pianiste*

le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises

avec la généreuse participation de l'UGAB au Centre Culturel «Alex Manoogian» 118, rue de Courcelles, Paris 17e

Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.

— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

(Շար· Ա· էջէն)

իրենք, կը պայքարին այդ շարժումին դէմ, բայց ան անբաւարար կը նկատէ պաղեստինեան ջանքերը: Համոզուած է որ ընտրութեան պարագային Արաֆաթ եւ պաղեստինեան իշխանութիւնը պէտք է պայման դնեն որ ահաբեկչական խումբերը հրաժարին զինեալ բռնութիւններէ: Չի կարծեր որ նման համաձայնութիւն գոյացած է ՊԱԿ-ի եւ Համաս-ի միջեւ:

Պաղեստինեան պետութեան մը հիմնումին նիւթը ուղղակի չի շօշափեր Ռապին, հակառակ որ հարցումը կ'ուղղուի: Ատիկա վաղուան հարց է: Նախ պէտք է երկու ժողովուրդները իրարու հանդէպ իրենց կեցուածքը հիմնովին փոփոխութեան ենթարկեն: Այս առիթով Ռապին կ'ըսէ թէ ՊԱԿ-ը մինչեւ այսօր իր համայնքին պատասխանատուութիւնը չէ ունեցած. չէ վարած առօրեայ կեանքը, սննդեղէնի մատակարարումը, ուսումը, վարչարարութիւնը, եւայլն: Իրենք ուզած են անոնց առիթը ընծայել իրենց երկրին մէջ գտնուելու եւ ոչ աքսորական ապրելու: Առիթը նաեւ յեղափոխական ահաբեկչական շարժում մը ըլլալէ դադրելու եւ ցոյց տալու որ Իսրայէլի զինեալ ընդդիմութիւն ցոյց տալէ ուրիշ բանի ալ կարող են:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ կը շօշափուի Երուսաղէմի հարցը: Ի· Ռապին կ'ըսէ թէ իրենք տեղեակ են այդ քաղաքին տիրանալու Պաղեստինցիներու փափաքին որուն հետ բնաւ համաձայն չեն. բայց ատիկա պատճառ մը չի նկատեր որ երբ պահը հասնի չվիճարկեն նիւթը: Ինք անձնական մօտեցումով կը խօսի Երուսաղէմի մասին, ըսելով որ իր արմատները հոն կը գտնուին. ինք հոն ծնած է Իսրայէլի պետութեան ստեղծումէն շատ առաջ: Մասնակցած է 1948-ի եւ 1967-ի պատերազմներուն որոնցմով ճշդուած է Երուսաղէմի ապագան որպէս Իսրայէլի եւ ամբողջ աշխարհի Հրեաներուն մայրաքաղաքը: Իրենց պատմութիւնը երեք հազար տարի է ի վեր միահիւսուած է Երուսաղէմին: Ան եղած է հրէական պետութեան մշտական մայրաքաղաքը, քանդուած է երկու անգամ, նախ Բաբելոնի, յետոյ Հռոմի կողմէ: Այս բոլորը թոյլ չեն տար իրեն երեւակայելու հրէական պետութիւն մը որուն գոյութիւնը դրոշմուած չըլլայ Սիոն վերադարձի շօշափելի փաստով:

Անկէ զատ, Ռապին գիտակից է որ քաղաքը սրբազան վայրն է Հրեաներէ զատ քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու: Կ'ըսէ թէ Իսրայէլի ոչ մէկ կառավարութիւն պիտի արգիլէ այս երեք կրօնքի որեւէ հաւատացեալի ուխտի գալու հոն, եթէ ան չունի քաղաքական, թշնամական կամ ահաբեկչական նպատակներ: Այս պայմանով նոյնիսկ Քատտաֆի կրնայ Երուսաղէմ այցելել: Անկէ զատ, ան համոզուած է որ սրբազան վայրերու մատակարարումը պէտք է կատարուի անոնց պատկանած կրօնական իշխանութիւններուն կողմէ: Ասոր փոխարէն ամէն մէկ կրօնքի իշխանութիւն պէտք է ընդունի որ այսօր պետութիւն մը գոյութիւն ունի որուն գերիշխանութիւնը պէտք է յարգել:

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS

à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.

du 21/12 à 14h au 24/12 à 12h

PRINCIPAUX THEMES ABORDES:
— Eglise arménienne
— Actualités : Diaspora - Arménie
— Presse arménienne en diaspora
— Les financiers arméniens dans l'empire Ottoman
— Contes et légendes
— Histoire
— Musique
— Droits del'Homme

MODALITES DE PRISE EN CHARGE :
— Hébergement et repas : la CBAF
— Transport : le participant

Renseignements et inscriptions :
jusqu'au 1er décembre
auprès de la CBAF,
tél. (1) 48 24 46 57

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մարսէյլ -- Սէն - Ժերոմի Եկեղեցին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. --

Ռէն Եղիազարեանի (*ծնեալ՝ Վալէնթ*) *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Մանկեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասըրլիգեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Տիւլկէրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Տէր Կարապետեան, Պր· Սամ Պարտը լա Թոնէլ 200-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խսկիճեան 100 Ֆր· (եւ 100 Ֆր· «Յառաջ» օրաթերթին), Օհանեան եւ Եղիազարեան ընտանիքները 400 Ֆր· եւ 200 Ֆր· Ղարաբաղին, Տէր եւ Տիկին Արթօ Տէր - Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Վարդգէս Խողեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Մարգարեան, Տէր և Տիկին Հայկ Մկրտիչեան, Տէր և Տիկին Ռոժէ Շէհիրեան, Պր· Ժանօ Փախալեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դուրիթեան, Մարգարեան եղբարք, Սիւրա ընտանիք 100-ական Ֆր·, Պր· Փիէր Քօժան 50 Ֆր·:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին վարչութիւնը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Նոյեմբեր 19, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, Պօմոնի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին:

Մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում:

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն:

Le Centre Culturel SAINT MESROB

recevra

PATRICK KARAM

pour son livre

LES GUERRES DU CAUCASE

des Tsars à la Tchétchénie

publié par la Librairie Académique Perrin,
en Juin 1995

DEBAT,
SIGNATURE
& VENTE DU LIVRE

le **Jeudi 23 Novembre à 20h45**

dans les locaux du Centre Culturel au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— *Entrée libre* —

La Fondation *Nourhan FRINGHIAN* présente :

PORTRAITS, PAYSAGES et NATURES MORTES

d'Elise MEHDERIAN-TCHOPOURIAN (1896-1982)

Exposition ouverte du 11 au 26 Novembre
Vendredis et Samedis de 15h à 18h
Dimanches de 11h30 à 16h

Salle Nourhan Fringhian
Cathédrale Apostolique Arménienne
St Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

— ENTREE LIBRE —

CHENE

POUR VOS CADEAUX DE NOEL VENEZ A LA

GRANDE BRADERIE DE CHENE

Les Samedi et Dimanche 9 et 10 Décembre de 10 heures à 22 heures

Bar — Restauration
Artisanat d'Arménie, Livres, Philatélie arménienne,
Brocante, Epicerie fine arménienne, Tombola
Point d'information CHENE

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 SEVRES (M° Pont de Sèvres)
— *Parking assuré* —

— *Pour tous renseignements* : —
Après 19 heures .... Tél. : 47. 50. 40. 77.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Réunion intersections

Compte rendu de la Conférence Mondiale sur la Femme à Pékin par **Hélène MERDJANIAN.**

— **MARSEILLE: le Samedi 18 Novembre** à 15h, MAJC, 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er.

— **LYON: le Dimanche 19 Novembre** à 14h30, MCA, 126, rue Roger Salengro, 69100 Villeurbanne.

A Lyon, intervention de Marie-Rose Khatchikian sur le 65ème Congrès Mondial du HOM.

***

SEVRAN

« LOTO »

La Section « D. Missakian» de Sevran-Livry organise une soirée « LOTO »
le Samedi 18 Novembre à partir de 20h à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.
Nombreux lots.
Renseignements : Mme Papazian : 43. 32. 47. 20 dans la journée, 43. 83. 87. 68 le soir

***

ARNOUVILLE

Autour d'une tasse de thé

La Section « Astrig» d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise, un «THEYASSEGHAN»
le Dimanche 19 Novembre à partir de 15 heures, dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse à Arnouville.
Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris/Région Parisienne de la Croix Bleue.

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « D. Séréngulian» organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand
le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996.
Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.
Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

***

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար - Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ԼՕԹՕ

(Վ Ի Ճ Ա Կ Ա Խ Ա Ղ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er
բազմազան նուէրներ:

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 17
VENDREDI
17 NOVEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE -- 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71րդ ՏԱՐԻ - Թիւ 18.724 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.724

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՌԱՊԻՆԻ ՄԱՀԷՆ ԵՏՔ

Իսրայէլի վարչապետին մահէն ետք շատերու համար լրջօրէն վտանգուած է խաղաղութեան բանակցութիւններուն յետագայ ընթացքը: Երկու կողմէն ալ մեծ է թիւը ընդդիմացողներու եւ դժգոհներու: Եւ եթէ վախերը իրականանան, Ռապինի մահով մեծագոյն հարուածը ստացած պիտի ըլլայ այս մարզը:

Չորս գլխաւոր պատճառներ կան եթէ ոչ յոռետես, կասկածոտ ըլլալու համար այս ուղղութեամբ: Առաջինը կապ ունի ուղղակի Ռապինի անձնաւորութեան հետ: Ան Իսրայէլի քաղաքական միակ դէմքը կը նկատուէր որ կարող էր Այսրյորդանանի մեծագոյն մասին ու Կոլանի բարձունքներուն յանձնումը ընդունիլ տալ Իսրայէլցիներու մեծամասնութեան: Թերեւս այդ կարողութիւնը կուգար զինուորականի անոր անցեալէն: Այսօր այնքան ալ վստահ չի թուիր որ իր յաջորդը Փէրէս յաջողութեան նոյն հաւանականութիւնը ունենայ:

Խաղաղութեան հոլովոյթին հիմնական տկարութիւնը ուժերու յարաբերութեան անհաւասար բնոյթին արդիւնք է: Իսրայէլ կուտայ որոշումները, Պաղեստինցիները կը հպատակին, որովհետեւ Արաֆաթ այլեւս այլընտրական քաղաքականութիւն չունի: Զէնքերն ու քարերը վար դնելէն ի վեր ճնշումի անոր միջոցները նկատելի կերպով նուազած են: Այդ պայմաններուն մէջ դժուար է նոր զիջումներ ընդունիլ տալ հանրային կարծիքի մը որ արդէն դժգոհութիւններ ունի: Այդ զիջումները առաջարկողը պէտք է այնպիսի դէմք մը ըլլայ որ բաւարար չափով վստահութիւն ներշնչէ ու Իսրայէլի շահերուն հեռանկարին տէր ըլլայ: Հոս եւս հարցականները կը կեդրոնանան Փէրէսի անձնաւորութեան վրայ: Ան ունի հեռանկարը, բայց Ռապինի չափ վստահութիւն չի ներշնչեր:

Պաղեստինցիները, յստակ է որ կ'ենթարկուին Իսրայէլի ներքին քաղաքականութեան վերիվայրումներուն. բայց աւելի եւս ենթակայ են Միացեալ-Նահանգներու մէջ պատահածներուն: Պատճառն այն է որ Ուաշինկթըն Միջին արեւելքի և արաբական աշխարհին իր շահերուն պատճառով միակ ուժն է որ կրնայ ճնշում բանեցնել Իսրայէլի վրայ, խաղաղութեան հարցին մէջ: Սակայն, պէտք չէ մոռնալ որ Միացեալ-Նահանգներ ընտրական մթնոլորտի մէջ են ու ամէն կուսակցութիւն կը ճգնի հրէական քուէները որսալ: Հանրապետականները որոնք երկու ժողովներուն մէջ ալ մեծամասնութիւն են, անվարան քուէարկեցին իրենց դեսպանատան Թէլ Աւիվէն Երուսաղէմ փոխադրութեան ի նպաստ: Ասիկա իսկական ապտակ մըն էր արաբական երկիրներուն համար ու յաւելեալ նուաստացում մը Պաղեստինցիներուն:

Կայ վերջապէս Դամասկոսի գործօնը: Ճիշդ է որ Իսրայէլ կրցաւ խաղաղութեան դաշինք ստորագրել Յորդանանի հետ, բայց կը մնայ Սուրիան. բանակցութիւնները 1991-էն ի վեր խրած մնացած են: Մինչեւ առանց Դամասկոսի հետ հաշտութեան, Պաղեստինի մէջ կացութեան իսկական բարելաւում յուսալ կարելի չէ: Պաղեստինցի ծայրայեղականները սուրիական մայրաքաղաքին մէջ միշտ տեղ ունին. իսկ պաղեստինցի բնակչութիւնը որ սուրիական հսկակշռին տակ կը գտնուի — հարիւր հազարաւոր գաղթականներ —, չէ հրաժարած վերադարձի երազէն: Անոնց հարցին լուծումն ալ կապուած է Իսրայէլ — Սուրիա համաձայնութեան: Դամասկոս ոչ մէկ պայմանով պիտի զիջի Կոլանը պահանջելէ: Բայց Իսրայէլի մէջ, այսօր, ո՞վ կրնայ, Ռապինի մը բացակայութեան, Կոլանը անոնց ձգել:

Այս սպառնալիքները յետագայ ամիսներուն եւ տարիներուն պիտի չեչտուին, պարզ այն պատճառով որ բանակցութիւնները չեն հարթած տակաւին ամէնէն դժուարին, խնդրայարոյց հանգրուանները: Կարելի է ենթադրել որ Փէրէս կը յաջողի իր ընդդիմութեան պարտադրել Ռապին — Արաֆաթ համաձայնագրին գլխաւոր տրամադրութիւնները. այսինքն վեց քաղաքներէ զինուորական ուժերու նահանջը, վեց ամսուան ընթացքին, նաեւ Ինքնավարութեան խորհուրդի մը կազմութեան համար ընդհանուր ընտրութիւններու կազմակերպումը:

Ասոնցմէ անդին կը մնան Այսրյորդանանի եւ Գազայի վերջնական օրինավիճակին մասին բանակցութիւնները եւ Պաղեստինեան պետութեան մը հարցը. կան տակաւին գաղթականներու վերադարձը, Երուսաղէմի օրինավիճակին սահմանումը, Այսրյորդանանի եւ Գազայի խորայէլցի 140 հազար գաղթականներու ճակատագիրը, եւայլն: Այս բոլորը լուծումի պէտք է յանգին 1999 Մայիսէն առաջ, ստորագրուած պայմանագրին համաձայն: Ու հարցումը կրկին կը ներկայանայ: Առանց Ռապինի կարելի պիտի ըլլա՞յ այս ամէնը:

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱՐԵՇՐՋՈՒՄ

Ժիւփէի ծրագրին բոլոր կողմերը բացասական կամ քննադատելի չեն, ինչպէս հաստատեցին նոյնիսկ ձախ հոսանքի ծանօթ դէմքեր, օրինակ՝ Քուշնէր Արդարեւ, հարկ էր բան մը ընել վերջ տալու համար ընկերային ապահովութեան ադէտալի բացին եւ որոշ համարձակութիւն անհրաժեշտ էր այդ գետնին վրայ: Ինչ որ սակայն ծանր է եւ անարդար նոր տուրքերն են, յաւելումներ եւայլն: Հետաքրքրական է նկատել որ ձախը ստեղծեց Սէ - էՍ - Ժէ-ն (Ռոքար) եւ այդ օրերուն — 1990 — աջը (Շիրաք, Փոնս եւ...Ժիւփէ) խստօրէն քննադատեցին: Երբ աջը եկաւ (1993) ոչ միայն չջնջեց, ինչ որ տրամաբանական պիտի ըլլար, այլեւ յաւելում կատարեց այդ ընկերային ընդհանրացած օժանդակութեան վրայ, իսկ այսօր անոր կը կցէ նոր տուրք մը, նոր անուն մը տալով՝ ԷՌ - ՏԷ - ԷՍ, այսինքն՝ ընկերային պարտքի հատուցում, 13 տարուան վրայ, 0.5% սակով զոր պիտի վճարեն բոլորը, նոյնիսկ գործազուրկներ եւ հանգստեան թոշակ ստացողներ: Տարեկան 25 միլիառի մուտք պիտի ապահովէ: Ինչ կը վերաբերի այլ մարզերու, խնայողութեան կամ ծախքերու նուազումի, ձեռք առնուած միջոցները հիմնական փոփոխութիւններ կը հաստատեն: Ընտանեկան նպաստները պիտի չվերարժեւորուին եւ ենթակայ պիտի ըլլան եկամուտի տուրքի (1997-էն), պետական պաշտօնեաները 40 տարի պէտք է աշխատին հանգստեան կոչուելու համար (բողոքի շարժում մը որոշած են Նոյեմբեր 24-ին), կը հաստատուի առողջութեան տետրակ մը, նկարով, առաջքն առնելու համար զեղծումներու եւ հետեւելու համար տրուած խնամքներուն եւ դեղերուն: Այս ամբողջը ընդունեցաւ Ազգ. Ժողովին կողմէ 87-ի դէմ (համայնավար ընկերվարական) 463 ձայնով, այսինքն Պալատիւրի հոսանքը բարձի թողի բրաւ իր վերապահութիւնները եւ գոհունակութեամբ տուաւ իր քուէն:

ԵՒՐՕ 96

ԴԱՆԻԱ - ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3 - 1

Եւրօ-96-ի համար (Մեծն-Բրիտանիա, Յունիս 8-էն 30) Ֆրանսա որակուեցաւ 2 — 0 պարտութեան մատնելով Իսրայէլը Գանի (Գալվատոս) դաշտին վրայ, շնորհիւ մանաւանդ Ճորքայէֆի որ կացութիւնը փրկեց Բ. կիսախաղին, ծայրը ծայրին: Նոյն առաջին խումբէն որակուած է Ռումանիա որ դասաւորման գլուխն էր: Նոյն խումբին մրցումներու կարգին, Տըրապիզոնի մէջ, Ազրբէջան - Լեհաստան 0 — 0 արդիւնք ձեռք ձգեցին:

Գոփընհակընի մէջ, Դանիա 3 — 1 յաղթեց Հայաստանի: Հայաստանի կէտը 47-րդ վայրկեանին նշանակեց Պետրոսեան:

Այս Բ. խումբին գլուխն է Սպանիա եւ երկրորդ՝ Դանիա, երկուքն ալ որակուած են:

3-րդ խումբէն, Շուէտ եւ Թուրքիա 2 — 2 հաւասար արդիւնքի հասան: Այս խումբէն որակուած են Զուիցերիա եւ Թուրքիա:

4-րդ ճումբէն Սլովենիա պարտուեցաւ Խրուաթիայէն 1 — 2: Իտալիա 4 — 0 յաղթեց Լիթուանիոյ: Խրուաթիա եւ Իտալիա որակուած են:

5-րդ խումբէն Չեխիա յաղթեց Լիւքսանպուրկի 3 — 0 եւ որակուած է: Հոլանտա, սակայն, որ 3 — 0 յաղթեց Նորվեկիոյ, պարտի այլ մրցում մըն ալ (պառաժ) խաղալ, Իրլանտայի հետ Դեկտեմբեր 13-ին եւ յաղթել որպէսզի որակուի:

6-րդ խումբէն Փորթուկալ յաղթեց Իրլանտայի 3 — 0, Փորթուկալ որակուած է, մինչ Իրլանտա պարտի մրցիլ:

7-րդ խումբէն, Գերմանիա յաղթեց Աւստրիոյ 3 — 1, Ալպանիա 1 — 1 արդիւնք ունեցաւ Կալլէսի հետ, Մոլդաւիա 3 — 2 յաղթեց Վրաստանի: Որակուած են Գերմանիա եւ Պուլկարիա:

Հուսկ, 8-րդ խումբէն Սկովտիա յաղթեց Սան-Մարինոյի 5 — 0, Ռուսաստան՝ Ֆինլանտիոյ 3 — 1, Յունաստան Ֆէրոյէ կղզիներուն 5 — 0: Որակուած են Ռուսաստան եւ Սկովտիա:

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵԿՇԻՌԸ

1994 Սեպտեմբեր 7-ին, Պելժիա կը սկսէր Հայաստանի ֆութպոլի հաւաքականին միջազգային անդրանիկ փորձառութիւնը: Հայ մարզասէրներու յիշողութենէն անջնջելի —աւելի իր պատմական հանգամանքով, քան թէ մարզական— այդ հանդիպումով սկսած Եւրօ-96-ի զտման խաղերուն Հայաստանի մասնակցութիւնը վերջ գտաւ երէկ, Նոյ. 15-ին Դանիոյ մէջ, այս վերջինոյն 3 - 1 յաղթանակով: Հայաստան մրցաշարքը աւարտեց գրաւելով իր խմբակին վերջին դիրքը, 5 միաւորով՝ ձեռք ձգուած երկու հաւասարութեամբ եւ մէկ յաղթանակով՝ Մակեդոնիոյ դէմ, այս վերջինոյն դաշտին վրայ: Անշուշտ, Հայաստանի իր խմբակին մէջ գրաւած դիրքը ոչ ոքի համար անակնկալ մը եղաւ, սակայն կարելի է ըսել թէ կրնանք յոյսեր կապել ապագայի նկատմամբ, քանի որ Հայաստանի կրած պարտութիւնները եղան միշտ փոքր տարբերութիւններով, մինչ տարիներու փորձառութեան տէր շատ մը այլ հաւաքականներ աւելի ջախջախիչ պարտութիւններու մատնուեցան: Այնուամենայնիւ, փափաքելի պիտի ըլլար որ Հայաստան գոնէ նախավերջին դիրքով վերջացուցած ըլլար այս մրցումները, տրուած ըլլալով որ միջազգային յաջորդ մրցաշարքերու զտման խաղերուն ուղղակի մասնակցելու իրաւունքը կը կորսնցնեն այն բոլոր հաւաքականները որոնք աւարտեցին որպէս իրենց խմբակին վերջինը: Ուրեմն հարկ պիտի ըլլայ Հայաստանի նախ անցնիլ նախազտման փուլէ մը:

Կատարելու համար նաեւ Եւրօ-96-ի այս զտման մրցաշարքին համայնապատկերին մէջ բաղդատական մը այլ հաւաքականներու հետ, ըսենք որ Հայաստան նոյնքան միաւոր ձեռք ձգած է որքան Իսլանտա եւ աւելի՝ քան Ազրբէջան, Իսլանտա, Մալթա, Լիխթընշթայն, Սան-Մարինօ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Արտաքին նախարարը՝ Տէնիզ Պայքալ Ֆրանսա եկաւ Նոյ. 16-ին, մինչ Եւրոպական Խորհրդարանը կը վերահաստատէր երկխօսութիւնը Թուրքիոյ հետ եւ Ֆրանսա կը շեշտէր իր յոյսը որ մաքսային անդամակցութեան համաձայնութիւնը ստորագրուի մինչեւ տարւոյն վերջ: Միւս կողմէ, Սպանիոյ վարչապետը՝ Ֆիլիփէ Կոնսալէս, խօսելով որպէս վարչապետը այն երկրին որ Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահութիւնը կը վարէ, յայտարարած է. — «Կը խորհինք որ Թուրքիա լաւ ուղղութեամբ քայլեր առած է եւ պիտի շարունակէ: Հարկ է զինքը քաջալերել եւ այդ է զոր Եւրոպական Խորհրդարանը պիտի ընէ»:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ միջադէպերով նշուած է «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան» հռչակման 12-րդ տարեդարձը: Յոյն հինգ հազար ուսանողներ եւ եւ երկու հազար կիպրացի Թուրք երիտասարդներ Նիկոսիոյ անջատման գիծին վրայ անարդական լոզունգներ արձակած, քարեր նետած են իրարու: Երկու համայնքներուն միջեւ յարաբերութիւնները ձգտուած են, Թրքական ուժերուն կողմէ կիպրացի զինուորի մը բանտարկութեան պատճառով: Կիպրոսի իշխանութիւնը ՄԱԿ-ի մօտ բողոք ներկայացուցած է, օդային իր տարածքին Թրքական օդանաւերու կողմէ բռնաբարումին պատճառաբանութեամբ:

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ԶԻՆԵԱԼ ՔԱՂԱՔԱԶՕՐՔԻՆ (Մխետրիոնի) պետը՝ Իոսելիանի, գլխաւոր ընդդիմադիրներէն Է. Շեւարնածէի, ձերբակալուած է Նոյեմբեր 14-էն 15-ի գիշերը: Երկար ատեն է ձերբակալման հրամանագիր մը կար իրեն դէմ, Թմբեցուցիչի եւ զէնքի չահատակութեան եւ մահափորձի մը համար:

Շ. ՓԷՐԷՍ պաշտօնապէս նշանակուեցաւ վարչապետ, կառավարութիւնը կազմելու համար: Աշխատաւորական նախարարապետին գործը դիւրին չէ, պարտի շարունակել խաղաղութեան ընթացքը եւ պատրաստել ընտրութիւնները (1996):

ՏԱՅՐԱՅԵՂ ԵՐԿՈՒ ՀՐԵԱՆԵՐ ձերբակալուած են երբ կը ջանային պղծել Ռապինի շիրիմը Երուսաղէմի գերեզմանատան մէջ: Մէկը կը թքնէր, միւսն ալ կը պատրաստուէր միզելու շիրմաքարին վրայ: Երկուքն ալ, շուրջ 20 տարեկան, կ'ուսանին Թալմուտական ընծայարանի մը մէջ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀԱՅԵԼԻԻՆ ՄԷՋ

Անկախութեան առաջին օրէն երբ երկրին մէջ յայտնուիլ սկսան այդ իրաւակարգին պարտադրած կազմաւորումները, ամէնէն լուսանցքային դիրքին վրայ մնաց ընդդիմութիւնը: Մինչեւ այսօր ան չէ յաջողած այլընտրանքի հասցէ մը ըլլալ իշխանութեան առթած դժգոհութիւններուն դէմ. ոչ ալ ուժ մը որուն խօսքը կշիռ ներկայացնէր ու գործունէութիւնը հաւատք ներշնչէր:

Այս երեւոյթին պատճառները պրպտելու ջանքին մէջ հաւանաբար կարեւոր է այն պարագան որ Հայաստանի անկախութիւնը յաջորդեց ժողովրդական զանգուածային միաձոյլ շարժումի մը. ու այսօր եւս, զայն ստեղծողներուն ու առաջնորդողներուն հմայքը կը շարունակէ իր տպաւորութեան տակ պահել բազմութիւնները, երբ նոյնիսկ այդ առաջնորդները այսօրուան ղեկավարներն են ու այդ հանգամանքով ալ բազմատեսակ դժգոհութիւններու թիրախ: Ասոր քով կայ շատ աւելի շօշափելի տուեալը որ իշխանութեան վարած քաղաքականութիւնն է: Ատոր մէջ դրական կէտեր համախմբող արտաքին ճակատին քով ճիշդ է որ կան ներքինին պատճառած գանգատները. բայց կայ նաեւ համեմատութեան գործօնը որ ինքզինք կը պարտադրէ դիւրութեամբ: Կը բաւէ աչք ու ականջ չփակել Հայաստանի սահմաններէն դուրս, նախկին խորհրդային տարածքներու վրայ անցած - դարձածին: Ու դժուար է երեւակայել որ Հայաստանցին - ինչ որ ալ ըլլան առօրեայի հոգերը-, կրնայ աչք ու ականջ փակած ապրիլ:

Պատճառներու լայն բաժին մըն ալ բնականաբար կը բխի ընդդիմութեան իսկ ընթացքէն: Անոր երկու բաղկացուցիչները - ներածուած թեւն ու տեղականը-, բաւական զարմանալի է նշմարել որ եթէ նոյնիսկ գործունէութեան, նպատակներու տարբեր մօտեցումներով ճամբայ ելան, դրեթէ նոյն արդիւնքին յանգեցան: Մինչդեռ տրամաբանական պիտի ըլլար յուսալ որ յաջողելու աւելի տուեալներ կ'ունենան տեղւոյն պայմաններուն թելադրանքով կազմուած քաղաքական կուսակցութիւնները, ինչպէս են ԱԺՄ-ն, ԱԻՄ-ը, եւայլն, ըլլալով տեղական արտադրութիւն: Իսկ միւսները, աւանդական կուսակցութիւնները, -- ՀՅԴ, ՌԱԿ, ՍԴՀԿ - որոնք սփիւռքեան երկարատեւ փորձառութեան մը «դրամագլուխ»ով փութացին Երեւան, պարզ էր որ «տեղացի» կարենալ ըլլալու համար առաւել ջանքի, իմաստութեան ու ժամանակի պէտք պիտի ունենային: Բաներ որոնք դժուար է ըսել որ մաս կազմեցին անոնց հնգամեայ ներկայութեան:

Ընդդիմութեան անդիմութեան մասին նման հպանցիկ անդրադարձ լաւագոյնս կը խտանայ առածի կարգ անցած այն նշումով որ «երկրին մէջ ընդդիմութեան անզօրութիւնը իշխանութեան բախտն է, իսկ ժողովուրդին անբախտութիւնը»: Այս իրողութիւնը ընդգծուեցաւ անգամ մը եւս, յուլիսեան ընտրութեան առիթով: Հակառակ լրատուներէն, հրապարակներէն բարձրացած դժգոհութիւններու, մարտահրաւէրներու, պնդումներու, ընդդիմութեան խօսքն ու ջանքը մնացին բոլորովին ապարդիւն: Անտարբերութեան ալիքը ընտրութեան ընթացքին շատ աւելի հող շահեցաւ, քան ընդդիմադիր խմբաւորումները: Այսօր ալ մինչ երկրին մէջ ընդդիմութիւն մը անհրաժեշտ դարձնող գործօններ կան ու կը մնան, ինչպէս աշխարհին ամէնէն բարգաւաճ ու ամէնէն ժողովրդավար երկրին մէջ ալ, Հայաստանի ընդդիմութիւնը չի յաջողիր ներկայութիւն զգացնել: Թերեւս հինգ տարուան փորձառութիւնն ալ նման գոյութիւն փնտռելու բնաւ չի մղեր այլեւս բնակչութիւնը:

Բայց, յայտնապէս, կա՛ն ընդդիմութեան վիճակով հետաքրքրուողներ, անոնց որպիսութիւնը հարցնել փափաքողներ: Անոնցմէ է լրագրող Նարինէ Մկրտչեան որ «Ազգ»ի երեք իրերայաջորդ թիւերուն մէջ (Հոկտեմբեր 25 - 26 - 27) տեղ տուած է այդ հատուածին գլխաւոր հինգ դէմքերուն արտայայտութեան: Զինք գործի մղած է ընդհանուր հետաքրքրութիւնը թէ ինչո՞ւ կը լռէ ընդդիմութիւնը:

Առաջին ու ամէնէն ընդարձակ տեղը յատկացուած է թերթին պատկանած կուսակցութեան ՀՌԱԿ-ի առաջնորդ Ռուբէն Միրզախանեանին: Ան, ինչպէս միւս անձնաւորութիւնները՝ Վազգէն Մանուկեան (ԱԺՄ), Պարոյր Հայրիկեան (ԱԻՄ), Ռուբէն Յակոբեան (ՀՅԴ) եւ Սերգէյ Բադալեան (ՀՀԿ -- Հայաստանի Կոմունիստական կուսակցութիւն), կը պատասխանեն ընդդիմադիր կուսակցութիւններու ուղղուած շարք մը հարցումներու, որոնց մէջ դժբախտաբար տեղ չէ գտած ինքնարժեւորումի կէտը. Նարինէ Մկրտչեան չէ հարցուցած թէ այս անձնաւորութիւնները ինչպէս կը բացատրեն ձախողութեան ընդհանուր երեւոյթը, կամ թէ ի՛նչ կը խորհին այդ մասին: Այս կէտին հրաժարումով, ղեկավար դէմքերու խօսքին հետ նիւթ պիտի ըլլար նաեւ ընդհանուր կարեւոր այս երեւոյթին քննութիւնը:

Ներկայացուած առաջին դէմքը՝ Ռ. Միրզախանեան բաւական լայն տեղ կուտայ իր գլխաւորած կուսակցութեան բարենիշներ թուելու. ՀՌԱԿ-ը կը նկատէ կառուցողական ընդդիմութիւն, որպէս կարեւոր յատկանիշ ծանրանալով քննադատութեան հետ առաջարկներ ալ ներկայացնելու արարքին վրայ: Կը ջատագովէ ռամկավար մամուլին դերն ու արժէքը, զայն որակելով «առաւել որակեալն ու արդիւնաւէտը»: Ակնարկելով իր կուսակցունաւէտը»: Ակնարկելով իր կուսակցութեան մօտ սկզբունքի բացակայութեան եւ կեցուածքի փոփոխականութեան մեղադրանքներու, Ռ. Միրզախանեան որպէս հակափաստ մը կը ներկայացնէ 1992-ին ղարաբաղեան պայքարի ձախող օրերուն իսկ նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեանի չդաւաճանելու երեւոյթը: Ապա կ'անդրադառնայ Յուլիս 5-ի ընտրութեան եւ «Հանրապետութեան» միաւորումին մաս չկազմելու իրենց որոշումին: Կ'ըսէ թէ ընդդիմութիւնը մինչեւ 1993 «քաղաքական լուրջ գործօն էր» բայց անկէ ետք ազդեցութիւն չէ կրցած ունենալ քաղաքական իրավիճակին վրայ: Այս կացութիւնն ալ, առանց ինքնահարցադրումի ամենափոքր պահանջք զգալու ան կը բացատրէ արտաքին ու ներքին գործօններով, յաջողութեան դրաւարկը միշտ իրմէ դուրս փնտռելու զարմանալի մօտեցում մը մատնելով: Պետութեան կայացման նեցուկ կանգնելու, կառուցողական բնոյթի ամէն գործունէութեան համագործակցելու պարագայական արտայայտութիւններէ ետք, որպէս յառաջիկայի ծրագիր, ՀՌԱԿ-ի գլխաւորը կուտայ երկու կէտ. առաջինը՝ «փոքր քայլերի մարտավարութեան» որդեգրումն է, երկրորդը՝ «քարոզչական դաշտի զարգացումը»: Կը հաւատայ թէ ամրապնդելով իրենց կառոյցը ու կարելի չափով արձագանգելով հանրային շօշափելի խնդիրներու, կը բարձրանայ կուսակցութեան վարկը: Զրոյցին վերջին մասին մէջ Ռ. Միրզախանեան դրական կը պատասխանէ իշխանութեան ձգտումի մասին հարցումին, աւելցնելով որ «այն կուսակցութիւնը որը չունի նման ձգտում, կուսակցութիւն չէ»: Բայց ՀՌԱԿ-ի ընթացքին մասին իր արտայայտութիւններն ու այդ ձգտումը, պէտք է ըսել որ բաւական հեռաւոր բաներ ըլլալ կը թուին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳԻՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ, ԿԱՄ «ՌՈՔՍԱՆԻ ԲԱՐԴՈՅԹԸ»

Բ.

Գրելու եւ իր զգացումները գրաւոր կերպով արտայայտելու դժուարութենէն տառապող մարդոց համար ի՛նչ մեծ դիւրութիւն էին ամանորեան շնորհաւորութեան այն տպագիր քարթերը որոնք չեմ գիտեր քանի տարի առաջ հրապարակ հանուեցան եւ որոնք հետզհետէ թափանցեցին շնորհաւորական ամէն տեսակ մարզէ ներս: Շնորհաւորութիւն մը յղելու կամ բարեմաղթութիւն մը ընելու որեւէ առիթողութեան պարագային, ամէն մարդ այսօր իր ճաշակին ու իր ըսել ուզածին յարմար պատրաստ քարթ մը կրնայ գտնել: Ի՜նչ գեղեցիկ խօսքեր տպուած են այդ քարթերուն վրայ, բանաստեղծական ի՜նչ սիրուն գիւտերով ձեր դիմացինին սէր ու բարեկամութիւն կրնաք արտայայտել այդ քարթերուն շնորհիւ՝ պարզապէս ստորագրութիւն մը աւելցնելով հոն տպուած տողերուն տակ: Եթէ դուք նստէիք ու ժամ մը մտածէիք, կրնայի՞ք արդեօք այսքան գեղեցիկ նախադասութիւններ գտնել ու գրել: Անծանօթ մը ահաւասիկ նստած է ու ձեր հաշւոյն գրի առած է այն ինչ որ դուք ըսել պիտի ուզէիք կամ այն ինչ որ դուք ըսել պիտի չկարենայիք: Կարծես յուշարար մը ըլլար, ձեր ականջին փսփսացած է այն ինչ որ դուք ձեր դիմացինին պէտք է ըսէք: Ձեր դիմացինը պիտի կարդայ այդ տողերը ու պիտի տպաւորուի: Թէեւ պիտի գիտնայ որ այդ տողերուն բո՛ւն հեղինակը դուք չէք, բայց ձեզ պիտի գնահատէ մտածելով որ փնտռած ու գտած էք շատ գեղեցիկ, շատ նպատակայարմար քարթ մը: Ձեր դիմացինը պիտի չվարանի ձեզի վերագրելու այն գեղեցիկ զգացումները, որոնք ձեր անունով արտայայտուած են հոն: Շնորհակալ պիտի ըլլայ ձեզի:

Քսաներորդ դարու գործնապաշտ ու օգտապաշտ մթնոլորտին մէջ գրեթէ ո՛չ ոք կը նշմարէ անշուշտ թէ որքա՛ն նուաստացուցիչ ու ծիծաղելի է ուրիշի մը կողմէ գրուած պատրաստ նախադասութիւնով մը շնորհաւորել սիրելի անձի մը նոր տարին, կամ ուրիշի մը կողմէ գրուած նախադասութեամբ մը դիմացինին ըսել թէ կը սիրենք զինք: Այս մէկը այլեւս խանութէ մը ներս մտնել ու պատրաստ հագուստ մը գնելու չի նմանիր: Ամէնէն որակաւոր պատրաստ հագուստն անգամ կրնայ երբեմն այնքան լաւ չյարմարիլ ձեր մարմնին, որքան պիտի յարմարցնէր դերձակը, եթէ զայն ձեր չափերով կարած ըլլար: Այս տեսակէտով պատրաստ հագուստն անգամ պէտք էր նուաստացուցիչ նշանակութիւն մը ունենար այդ հագուստը գնող մարդու մը համար: Զունի: Այսօր պատրաստ հագուստի ճարտարարուեստը այնքան յառաջացած է որ այլեւս մարդիկ, ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, կը նախընտրեն կէս ժամուան մէջ խանութէ մը պատրաստ հագուստ մը գնել եւ հպարտօրէն կրել զայն, առանց նկատի առնելու որ հագուստը չէ՛ որ յարմարած է իրենց, այլ իրե՛նք են որ յարմարած են հագուստին: Դեռ ուրիշ ո՛վ գիտէ քանիներ այն նոյն հագուստը կը կրեն նոյն քաղաքի մէջ: Անհատականութեան, մարդուն ինքնութեան դէմ ոտնձգութիւն մը կայ պատրաստ հագուստի ճարտարարուեստին մէջ, բայց բոլորովին անտես կ'առնուի այդ ոտնձգութիւնը, որովհետեւ պատրաստ հագուստը թէ՛ դիւրին է, թէ՛ աւելի աժան է, թէ՛ աւելի գործնական է, թէ՛ աւելի արդիական է: Բայց ատիկա ի վերջոյ հագուստ մըն է միայն, եւ կապ ունի մարդոց միայն ֆիզիքականին հետ, ոչ թէ զգացումին: Ուստի այնքան կարեւոր չէ: Մինչդեռ ուրիշներու կողմէ գրի առնուած պատրաստ շնորհաւորագիրը պատրաստ հագուստէ մը շատ աւելի նուաստացուցիչ է, որովհետեւ կապ ունի զգացումի հետ: Դարը որքան ալ գործնապաշտ ու օգտապաշտ դար մը ըլլայ, պէտք էր որ մարդիկ անկեղծութիւն եւ ինքնաբուխ արտայայտութիւն փնտռէին գեղեցիկ խօսքով մը իրենց դիմող մարդոց մօտ: Ես կրնա՞մ հաւատալ կամ խանդավառուիլ, եթէ գիտնամ որ դիմացս մէկը ինծի «քեզ կը սիրեմ» կ'ըսէ ուրիշի մը յուշարարութեամբ: Կրնա՞մ տպաւորուիլ եթէ գիտնամ որ մէկը զիս տպաւորելու, ինծի նկատմամբ իր սէրը արտայայտելու համար ականջ տուած է ուրիշի մը եւ կը կրկնէ այդ անծանօթ ուրիշին ըսածները: Կրնա՞մ տակաւին տպաւորուիլ եթէ գիտնամ որ դիմացինս ուրիշ «սիրելի»ներու ալ կը ղրկէ ճիշդ այն նոյն տողերը, զորս ղրկած է ինծի: Կամ կրնա՞մ տպաւորուիլ, եթէ գիտնամ թէ ինծի ղրկուած այդ տպածոյ նոյն տողերը աշխարհի վրայ կը ղրկուին միլիոնաւոր ուրիշ մարդոց ալ, որոնք ինծի ու իմ զգացումներուս հետ հեռաւոր կամ մօտիկ որեւէ կապ չունին: Այդ պատրաստ տողերը անհոգի են, երկրորդական արժէք ունին, որովհետեւ անոնք գրի առնուած չեն յատկապէս զանոնք ինծի ղրկողին համար, եւ գրի առնուած չեն ուղղակի իմ անձիս մասին:

Ես այս երեւոյթը կը սիրեմ կոչել «Ռոքսանի բարդոյթ»: «Սիրանօ տը Պէրժըրաք»ի մէջ Ռոքսան որքա՛ն կը հիանար բանաստեղծական այն հիանալի տողերուն վրայ, զորս Քրիսթիան իրեն կը գրէր, իր բոցավառ սէրը արտայայտելու նպատակով: Միայն այդ տողերուն գեղեցկութիւնը բաւարար եղած էր որպէսզի Ռոքսանն ալ սիրահարի Քրիսթիանին: Եւ սակայն Ռոքսանին ամբողջ զգացական աշխարհը վերիվայր եղաւ, երբ լսեց որ այդ տողերուն բո՛ւն հեղինակը ուրիշ մէկն էր, Սիրանօն, որ իր տգեղութեան պատճառաւ համարձակութիւն չէր ունեցած Ռոքսանին իր սէրը խոստովանելու եւ յօժարած էր իր զգացումները յուշելու Քրիսթիանին, կամ զանոնք գրի առնելու Քրիսթիանի ստորագրութեամբ: Քրիսթիանի տողերը կերպով մը ուրիշէ մը գնուած պատրաստ հագուստներ էին ուրեմն, կամ ուրիշի մը կողմէ գրուած «սիրոյ արտայայտութիւն»ներ: Ռոքսան այլեւս կրնա՞ր այդ տողերուն գեղեցկութենէն հմայուած, Քրիսթիանին մէջ տեսնել այն նոյն անձը զոր տեսած էր մինչեւ այդ օր:

Բ. Հ.

«ՄԱՇՏՈՑ»Ի ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Անկասկած «Մաշտոց» Միութեան (Հայ լեզուի պաշտպանութիւն) հիմնադիր՝ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի տարած աշխատանքը եւ թափած ջանքերը գնահատելի են, ժամանակաշրջանի մը մէջ, մանաւանդ, ուր լեզու եւ մշակոյթ այնքան ալ փնտռուած բաներ չեն: Այսուհանդերձ, հարկ է որ համեմատութիւնները յարգուին եւ աւելի համեստ որակումներ տրուին ձեռնարկներու որոնք դպրոցական ամավերջի հանդէսի մը մակարդակը չեն անցնիր: Այլ խօսքով, որքան ալ շնորհաւորելի ըլլայ Տիկին Փանոսեանի նպատակը, կարելի չէր «Հայ Մշակոյթի Օր» պանծալի որակումը շնորհել Նոյեմբեր 12-ի այն հանդիսութեան որ Փարիզի Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը համախմբած էր 80 - 90 հոգի, գլխաւորաբար ծնողներ: Արդարեւ, ինչպէս ըսինք, գաղափարը գովելի էր, մանաւանդ, Փարիզի նման գաղութի մը մէջ, որ բոլորովին թաղած կը թուի ըլլալ իր անցեալը եւ կ'անտեսէ Թարգմանչաց տօնը, ամէն Հոկտեմբերի: Այս թերթին հիմնադիրն է, Շաւարշը որ երեսունական թուականներուն խմբագրականով մը թելադրած էր որ ամէն Հոկտեմբերին տօնուի «Հայ Մշակոյթի Օրը», ինչ որ արձագանգ ալ գտած էր եւ յաջորդաբար, կը տօնուէր ամէն աշնան: Այդ տօնակատարութիւնները կը կատարուէին Սորպոնի մեծ ամփիթատրոնը, ուր հրմշտկուելով տեղ կը գրաւէին աւելի քան 2000 հոգի, հետեւելու համար որակաւոր յայտագրի մը: Փասէիսթ ըլլալ չի նշանակեր այս յետադարձ ակնարկը, այլ կը ձգտի միայն յիշեցնելու թէ հայ մշակոյթի (փառաւոր) օրեր ապրած է այս գաղութը:

Կիրակի օր, ուրեմն, Հայկական աւան-

ղական անխուսափելի յապաղումով (40 վայրկեան) հանդիսութիւնը սկսաւ Տիկին Հիլտա Գալֆայեան - Փանոսեանի բանախօսութեամբ: Ան մեզի ներկայացուց Մաշտոցը, տուաւ կենսագրականը, պայմանները որոնց մէջ ան խորհած էր ստեղծել այբուբենը, որուն շնորհիւ հայ մշակոյթը կը գտնէր իր անկախութիւնը: Իրեն յաջորդեց Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեան որ մանրամասնօրէն բացատրեց Աստուածաշունչի Թարգմանութեան արժէքը եւ եկեղեցական գրականութիւնը: Խնամեալ բանախօսութիւն մը որ ընդհ. գաղափար մը կուտար Թարգմանչաց դերին մասին:

Յաջորդաբար ընթերցումներ կատարեցին աշակերտներ. - Յովակիմ Յովակիմեան եւ Սամուէլ Եորուլմազ (Ագաթանգեղոսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքը), Հայկ Զօփուր, Մելիսա Ջնթրեան, Ռուկան Պօյաճեան, Ազատ Ղազարոսեան (Փաւստոս Բիւզանդի Շապուհ - Արշակ Բ. երկխօսութիւնը), Աւետիս Գուլուեան (Եղիշէի Տիկնայք Փափկասունքը), Արմէն Փանոսեան (Ղազար Փարպեցիի Վահան Մամիկոնեանի պայմանները), Գաւիթ Պեռեան (Խորենացիի Արա Գեղեցիկ եւ Շամիրամը), Արմէն Փանոսեան (Եզնիկ Կողբացիի Պարսից կրօնի հերքումը): Ամէն մէկ ընթերցումէ առաջ, Տիկին Հիլտա Փանոսեան կը ներկայացընէր գործին հեղինակը իր կենսագրականով և վաստակով: Ապա, Վիրճինիա Փաթի - Քերովբեան իր գեղեցիկ ձայնով մեզի հրամցուց երկու շարականներ՝ Որք զարդարեցին եւ Զշնորհս, a capella: Արմէն Փանոսեանի արտասանութեամբ (Սիամանթօ՝ Ս. Մեսրոպ) եւ ներկաներուն հետ խմբովին երգուած Ո՛վ Մեծասքանչ Դու լեզուով փակուեցաւ այս գեղարուեստական բաժինը: Վերջին խօսք մը արտասանեց Տիկին Հ. Գալֆայեան - Փանոսեան շեշտելով կրկին լեզուի կենսական կարեւորութիւնը ազգի մը պահպանման համար:

Ելքին (կամ մուտքին) կը վաճառուէին գիրքեր, մեծ մասը՝ ֆրանսերէն, ինչ որ քիչ մը հակասական էր օրուան տօնին բնոյթին հետ, բայց, անշուշտ հարկ է ժամանակին հետ քալել:

Ինչպէս ըսինք, չենք թերագնահատեր, ընդհակառակն, Տիկին Փանոսեանի դըժուարին աշխատանքը. կրնանք երեւակայել թէ որքան ժամանակ եւ շունչ սպառած է այդ պատանիներուն սորվեցնելու համար բնագրեր (Ագաթանգեղոս, Փարպեցի, Եզնիկ, Փաւստոս Բիւզանդ եւայլն) որոնց իմաստին դժուար թէ կարենային թափանցել: Նման ձեռնարկներ միշտ դրական են, կը մնայ անոնց չտալ տարողութիւն մը զոր չունին:

Ա. Մ.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութեան հաւաքատեղիին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին, ճաշով մը բացումը կատարուած է Միութեան հիմնադրութեան յիսնամեակի յոբելենական տարւոյն: Ներկայ եղած են Մեսրոպ Արք., Վանքի Առաջնորդ՝ Սիոն Վրդ. Ադամեան, գրագէտներ, արուեստագէտներ եւայլն: Ուղերձով մը բացումը կատարած է Տիկին Լուիզ Պաքար, Միութեան Նախագահուհին, ծանրանալով Միութեան գործունէութեան վրայ, մասնաւորաբար «Սան» թերթը իր հին եւ նոր շրջաններով եւ թատերական աշխատանքը: Ապա, խօսք առնելու հրաւիրուած է վաղեմի Մխիթարեանցի Ռոպէր Հատտէճեան որ նաեւ շեշտած է այն կարեւոր դերը զոր բոլոր միութիւնները կը խաղան յիսուն տարիէ ի վեր: Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը, պարագաներու բերմամբ եղած է առաջինը եւ անոր երդիքին տակ իրականացած են մշակութային օգտակար ձեռնարկներ, հասած են գրական եւ թատերական դէմքեր, ու այս առընչութեամբ յիշած է որ ներկայիս, անոնցմէ՝ Արթօ Պէրպէրեան հիւանդանոց փոխադրուած է (կաթուածի հետեւանքով) եւ դարմանումի տակ է ու արագ ապաքինում մաղթած: Ռոպէր Հատտէճեան յիշած է նաեւ թէ ինք ալ, այս Միութեան անպաշտօն հիմնադիրներէն է: Ճաշի ընթացքին եւ աւարտին գործադըրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Խօսք առած են նաեւ Վանքի Առաջնորդը եւ Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս:

***

ԱԹԷՆՔԻ մէջ իր մահկանացուն կնքած է Սուրէն Ճէնազեան, Ապրիլեան սերունդէն, որ իր հարստութիւնը կտակած էր տեղւոյն Կապոյտ Խաչին ի յիշատակ իր մօր եւ իր եղբօր:

***

ԱԹԷՆՔԻ քաղաքապետը՝ Տիմիթրի Աւրամոփուլոս, Հոկտեմբեր 30-ին, ընդունած է Յունաստանի Հ.Յ.Դ. Հայ Դատի յանձնախումբի պատուիրակութիւն մը, որու մաս կազմած են Գեղամ Եաղճեան, Սերգօ Գույումճեան եւ Սերգօ Յարութիւնեան: Պատուիրակութիւնը քաղաքապետին ներկայացուցած է Հայ Դատի, Ապրիլեան 80-ամեակի եւ գաղութին վերաբերեալ հարցեր եւ առաջարկներ: Քաղաքապետը խոստացած է հարցերու կարգադրութիւնը յառաջացնել:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

1994-95 ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

Իբրայաջորդ տարիներու ընթացքին, Մելգոնեանի շրջանաւարտներ ընդունուած են աշխարհի տարբեր համալսարանները ստանալու բարձրագոյն կրթութիւն, եւ յետագային իրենց ներդրումը ունենալու անմիջականօրէն գտնուած միջավայրին եւ հարազատ ժողովուրդին:

1995 Թուականին շրջանաւարտներու այս շարքին միացան նաեւ 28 տղաք եւ աղջիկներ որոնցմէ մին է պուլկարահայ սան Վահան Ինճէեանը, որ իր ուսումնառութեան ընթացքը յաջողաբար աւարտելու կողքին մասնակցած է G.C.E. արտաքին քննութիւններու (յառաջացեալ մակարդակի երեք, բոլորն ալ «A» նիշով եւ սովորական մակարդակի՝ եօթը, որոնցմէ հինգը՝ «A»ով) եւ ստացած բարձրագոյն գնահատականներ: Վահանը 1993 Թուականին British Council-ի կողմէ արժանացած է նաեւ շքանշանի մը Թուաբանութեան սովորական մակարդակի քննութեան բոլոր մասնակիցներու մէջ բարձրագոյն գընահատականներէն մէկը ստացած ըլլալուն համար: Ան ներկայիս ընդունուած է Leeds-ի համալսարանը ու կը հետեւի բըժշկութեան: Իսկ մեր կիպրահայ աշակերտներէն Ալիս Թիւթիւնճեան նոյնպէս յաջողութեամբ աւարտելէ ետք, իր G.C.E. արտաքին քննութիւններու բարձրագոյն արդիւնքներով (յառաջացեալ մակարդակի՝ չորս, որոնցմէ մէկը «A»ով եւ սովորական մակարդակի՝ ութը, եօթն՝ «A»ով) ընդունուած է Կիպրոսի համալսարանը եւ կը հետեւի Computer Science ճիւղին:

Գոհունակութեամբ կ'ուզենք յայտնել որ Մելգոնեանէն ստացած կրթութեան մակարդակով եւ վկայականով, 1994 - 95 ուսումնական տարեշրջանի մեր շրջանաւարտները գերակշռող մեծամասնութեամբ կը շարունակեն իրենց բարձրագոյն ուսումը աշխարհի տարբեր համալսարաններու մէջ:

Յաջողութիւն կը մաղթենք բոլորին փայլուն իրագործումներու համար, եւ յոյսով ենք որ կը պահեն կապը հարազատ հաստատութեան հետ:

Տնօրէն՝
ՅԱԿՈԲ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Նիկոսիա,
Նոյեմբեր 8, 1995

ՆՈՊԷԼԵԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ ԵՒ ՇԻՔԱԿՕՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Անցեալ Հոկտեմբեր 10-ին Շիքակոյի համալսարանէն Ռապըրթ Լիւքաս կը տեղեկանար թէ ստացած է տնտեսագիտութեան Նոպէլեան մրցանակը: Իրեն համար հրճուանքի օր էր, սակայն իր պատկանած համալսարանը այլեւս դրեթէ բնական կը նկատէր այդ երեւոյթը: Նոյն համալսարանն էր որ վերջին հինգ տարւան մէջ արժանացած էր այդ մրցանակին: Հոն առանձնաշնորհեալ տեղ կը տրուի տնտեսագիտական հետազօտութեան. բայց ասոր քով, կայ կարեւոր տարբերութիւն մըն ալ որուն մասին խօսելով նոյն շրջանակէն տնտեսագէտ մը, ըսած է թէ Նոպէլեան մրցանակը կ'ենթադրէ լոպլիկան եռանդուն աշխատանք մը ու ատիկա Շիքակոյի համալսարանէն աւելի լաւ ոչ մէկ հաստատութիւն կրնայ ըլլալ:

Ասոր քով կայ անշուշտ նաեւ մրցակցութեան մղումը ու տնտեսագիտութեան տրուած մեծ կարեւորութիւնը: Ճիշդ է որ Շիքակօն կը նկատուի աւելի պահպանողական տեսութիւններու բերդ մը, սակայն հոն գործող հեղինակութիւնները ամենայն լայնախոհութեամբ կ'ընկալեն ու տեղ կուտան նաեւ այլ մտայնութիւններով կատարուած աշխատանքներու:

Ասոր քով ուշագրաւ կէտ մը այն է որ բոլոր մրցանակները տրուած են 1970-էն առաջուան աշխատասիրութիւններու: Այդ տարիներուն հոն պաշտօնավարած հեղինակութիւններ յետագային անցած են Լոս - Անճըլըս, Մինէափոլիս, կամ Փիցպուրկ: Շատեր աւելի ետք վերադարձած են Շիքակօ, բայց այնպէս կը թուի որ փայլուն դէմքերը հեռացած են անվերադարձ: Ատիկա տարակոյսներ կը յարուցանէ թէ հաստատութիւնը պիտի շարունակէ՞ մրցանակին թեկնածուները հայթայթել:

ՔԱՂՀԱՆ

ԷԼԻԶ ՄԵՀՏԵՐԵԱՆԻ ՊԱՍՏԱՌՆԵՐԸ

Նկարչուհի Էլիզ Մեհտերեան - Զօփուրեանի գործերը ցուցադրուեցան Փարիզի Հայոց Եկեղեցւոյ Նուրհան Ֆրէնկեան սրահը նախաձեռնութեամբ Նուրհան Ֆրէնկեան հիմնարկին: Նկարչուհին ծնած է Պոլիս 1896-ին եւ մեռած Փարիզ 1982-ին: Կանուխէն հեռացած էր իր ծննդավայրէն եւ քսանական թուականներուն Փարիզ եկած ուր յաճախած է Գեղարուեստից վարժարանը: Բազմաթիւ ցուցահանդէսներ տուած է, հեղինակ է նաեւ պատմըւածքներու հայերէն ժողովածուի մը՝ «Շուք եւ լոյս»: Իր գործերը նուիրած է Փարիզի Հայկական Թանգարանին:

Այս ցուցահանդէսին կը ներկայացուին շուրջ 50 պաստառներ, գլխաւորաբար դիմանկարներ, որոնք ցոյց կուտան զգայուն արուեստագիտուհիի մը խառնուածքը:

ՊԱՏՈՒՀԱՍԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- Բարեւ, Պարոն Խաչիկ:

Զարմանքի դադար մը: Յետոյ ճանչցաւ զինքը:

- Օհ, ընկերուհի Զարուհի, դո՞ւք էք... աս ի՛նչ զիպուած է...:

Ու բռնեց պզտիկ ափը երկու ձեռքերով, դէմքը յանկարծ մօտեցած իր աչքերուն, խոշոր ժպիտը, ոսկի ակռայ մը ու ծխախոտի հոտը: Զարուհի շուարած սկսեր էր խնդալ: Յետոյ.

-- Այո, ես եմ ... ձեզի հեռուէն տեսայ, եկեղեցիէն նոր կ'ելլէի, ըսի բարեւ մը տամ:

-- Ի՛նչ լաւ ըրիք: Ինչպէ՞ս էք...:

Հայրական ու անդիմադրելի՝ Խաչիկին ներկայութիւնը մէկէն հանդարտեցուց ջիղերը: Աս էր ուզածը, ոչ խենթ սէրը ոչ ալ պարզ, անանձնական խօսակցութիւնը ուեւէ մէկուն հետ: Հիմա կրնար խնդալ, լսել կամ խօսիլ ուզած նիւթի մասին՝ գիտէր թէ ընդունուած էր ու մաս կը կազմէր Հայաստանի ժողովուրդին եւ այս շարժող, խօսող բազմութեան:

Քանի մը վայրկեան քալեր էին, երբ Խաչիկ կանգ առաւ Թաքսիի մը քով, ծռեցաւ, բան մը ըսաւ քշողին, շտկուեցաւ:

-- Օրիորդ Զարուհի, ներողամիտ եղէք բայց կարեւոր ժամադրութիւն մը ունիմ ժամը մէկին, ճիշդ քառորդ ժամէն: Պէտք է հիմա երթամ: Շատ պիտի ուզէի նորէն տեսնուիլ: Կրնա՞ք Չորեքշաբթի առաւօտ տունս գալ: Տամ ձեզի այցետոմսս, վրան է ամէն ինչ:

Ու գրպանէն աճապարանքով քաշեց խոշոր, ուռած դրամապանակ մը, բացաւ ու ճերմակ թուղթեր հանեց, սկսաւ փնտռել: Կը դողայի՞ն մատները թէ այդպէս թուեցաւ Զարուհիին:

-- Նա հոս է: Անպայման կը սպասեմ ձեզի:

Բայց տոմսը գետին ինկաւ, ծռեցաւ, վերցուց, փչեց վրան ու իրեն երկարեց: Զարուհի դեռ կը խայտար հանդիպումին հաճոյքէն ու չկրցաւ կշռել խօսքին տարողութիւնը: Մեքենաբար շարժեց գլուխը:

-- Այո:

Տոմսը առած պահուն մատները դպան իրարու բայց նորէն աննկատ անցաւ: Մարդը, վրան հակած, խոհուն ու անխօս, ձեռքը առած իր կեանքին ղեկը, այդպէս պաշտպանելով զինք անորոշութեան դէմ, տէր կանգնելով իր գալիք օրերուն, Հայաստանը վերջապէս մարդու մը ձեռք առած որ կրնաս զգալ, գրկել ու սիրել առանց պղծուելու...: Զարուհի թօթուեց անոր նուրբ ձեռքը, նայեցաւ հովին տըւած առատ մազերուն, զուարթ բայց վստահելի աչքերուն: Մարդը հիմա մտաւ Թաքսին որ շարժեցաւ առաջ ու կորսուեցաւ քիչ մը անդին: Տարուած շարժումէն, ինքն ալ քալեց, թեթեւ ու երազային երանութեամբ շուրջի բազմութիւնը գրկած իր սրտին մէջ:

Կտրեց անցաւ փողոցներ ու պզտիկ հըրապարակներ առանց անուններուն նայելու, ու ամէն քայլի երեւակայութեան մէջ գոհացած սիրոյ մը զգացումը աճեցաւ իր մէջ, հետեւեցաւ Կիրակիի շըրջագայող բազմութեան, դէմքին վրայ ուրախ արտայայտութիւն մը, մարմինը թեթեւ ու նոյն ատեն անօրինակ ուժով մը լեցուն «աս է սէրը ... աս» կրկնելով ու նայելով մարդոց դէմքերուն հասկնալու թէ անոնք ալ գիտէի՞ն այս գաղտնիքը...:

Յետոյ կեցաւ: Թումանեան պողոտան հասեր էր: Քիչ մը հեռուն պզտիկ պարտէզ մը տեսաւ, երեք նստարաններով: Նայեցաւ շուրջը: Շէնքերը ցանցառ էին, բայց մարդիկը շատ աւելի մեծ թիւով հոս հոն, զոյգ զոյգ տղաք ու աղջիկներ անհոգ, անճիգ կը մօտենային իրեն ու կը հեռանային, կ'երթային: Դիմացի պատին վրայ կարդաց փողոցին անունը -- Մովսէս Խորենացի: Ամէնէն մօտ Նախահայրը նկատեր էր զայն պատմութեան օրերէն, տարուած խորութեան, մթութեան, խորհրդաւորութեան թելադրանքէն ու մասնաւոր սէր մը ունեցած էր անոր հանդէպ:

Կտրեց փողոցը ու մօտեցաւ պարտէզին: Թումանեանի ճերմակ անձան մը ուշադրութիւնը գրաւեց, կանգ առաւ առջին, երկար նայեցաւ բայց ոչինչ գտաւ արձանին մէջ որ հասնէր այդ կէսօրէ ետքի երեւակայութեան խանդին «պարապ է» խորհեցաւ «ոչ մէկ գաղափար ... պարզ ընդօրինակութիւնը լուսանկարին ... ապուշ» շարունակեց եւ քալեց դէպի պարտէզ: Չորս հինգ տարեկան մարդիկ կային նստարաններուն վրայ, հեռուն, ներսերը, երախաներ կը վազվռտէին, աջին երիտասարդ աղջիկ մը, ակնոցաւոր ու բարեկամ, պարապ նստարանի մը վրայ նստեր գիրք կը կարդար:

Կամաց մը գնաց ու քովը նստաւ:

***

-- Շուշա՞ն:

-- . . . :

-- Հոս Գրիգորն է, Աւետիսեան: Կը ներես այսքան կանուխ կը հեռաձայնեմ, բայց շատ կարեւոր է:

-- . . . :

-- Լաւ եմ: Շուշան, Սէրժը Վերնիսա՞ժ գացած է:

-- . . . :

-- Գիտե՞ս թէ իմ նկարս հետը տարաւ:

-- . . . :

-- Լաւ: Ես հիմա հոն պիտի երթամ արդէն:

-- . . . :

-- Ցտեսութիւն:

(Շար. 40)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամները 600 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին՝ Ասատուր Քէօսէեանի մահուան առթիւ։

⁂

Նոյն տխուր առթիւ, Ներսէս Տակաւեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Գրիգոր Քէօսէեանին, Օր. Ժէրմէն Քէօսէեանին, Տիկին Սիրվարդ Ճամուղեանին եւ զաւակներուն եւ համայն ընտանեկան պարագաներուն իրենց հօր եւ ազգականին՝ Ասատուր Քէօսէեանի մահուան առթիւ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

CONFÉRENCE

A NE PAS MANQUER !

De retour d'Arménie

Docteur Meguerditch MEDAXIAN
Représentant de GENETHON
— Recherches génétiques par téléthon —

et

Docteur Hovannès KOUYOUMDJIAN, Biologiste
Maître de Conférences à l'Hôpital H. Mondor

parleront de

« LA MALADIE PERIODIQUE, MALADIE ARMENIENNE »

ainsi que de

Généralités sur la génétique humaine
Etat actuel de la santé en Arménie

le **Vendredi 24 Novembre à 20h45**

Exposés — Projection — Débat

—— *Entrée libre* ——

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Կ. Ս. Մ.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԹԱԺԱԿԻ ՃԱՇԸ

Կեդրոնական Վարժարանի աւանդական Օրուան ճաշը, ինչպէս աշխարհի բոլոր ծագերուն, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու համար Կեդրոնական ուսումնարանին եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ, նաեւ՝ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակի եւ կենացը տեղի կ'ունենայ՝

Կիրակի, Դեկտ. 10, ժամը 12·30-ին

«*Les Alizés*» (Stade Français),
2, rue du Commandant-Guilbaud,
Paris 16e (M° Pte de St-Cloud).

Ծախքերու մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.։

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել՝
34 12 71 53, 30 52 12 33
կամ 43 81 80 82 թիւերուն։
(Վերջին պայմանաժաման՝ Հինգշաբթի, Դեկտ. 7)։

Le Centre Culturel SAINT MESROB

recevra

PATRICK KARAM

pour son livre

LES GUERRES DU CAUCASE

des Tsars à la Tchétchénie

publié par la Librairie Académique Perrin,
en Juin 1995

DEBAT,
SIGNATURE
& VENTE DU LIVRE

le **Jeudi 23 Novembre à 20h45**

dans les locaux du Centre Culturel
au 10 bis, rue Thouin, Paris V[e]
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— Entrée libre —

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 10-էն 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Réunion intersections

Compte rendu de la Conférence Mondiale sur la Femme à Pékin par **Hélène MERDJANIAN.**

— **MARSEILLE: le Samedi 18 Novembre** à 15h, MAJC, 12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1er.

— **LYON: le Dimanche 19 Novembre** à 14h30, MCA, 126, rue Roger Salengro, 69100 Villeurbanne.

A Lyon, intervention de Marie-Rose Khatchikian sur le 65ème Congrès Mondial du HOM.

⁂

SEVRAN

« LOTO »

La Section « D. Missakian » de Sevran-Livry organise une soirée « LOTO » le Samedi 18 Novembre à partir de 20h à la M.C.A. : 17, rue Charles Péguy, 93190 Livry-Gargan.

Nombreux lots.

Renseignements : Mme Papazian : 43. 32. 47. 20 dans la journée, 43. 83. 87. 68 le soir

⁂

ARNOUVILLE

Autour d'une tasse de thé

La Section « Astrig » d'Arnouville-lès-Gonesse / Gonesse / Sarcelles / Villiers-le-Bel organise, un «THEYASSEGHAN» le Dimanche 19 Novembre à partir de 15 heures, dans la salle de l'église catholique, rue Henri Barbusse à Arnouville. Toutes les personnes sont cordialement invitées ainsi que toutes les sections Paris/Région Parisienne de la Croix Bleue.

⁂

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « D. Sérénguliân » organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand

le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

⁂

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

⁂

ՎԱՐԴՈՅՑ ԽԱՉ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար - Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ՝

ԼՕԹՕ

(ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ)

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, կէսօրէ վերջ ժամը 15-ին Մշակոյթի Տան մէջ
12 - 14, rue St-Bazile, Marseille 1[er]
բազմազան նուէրներ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղին վարչութիւնը հոգեհանգիստ կատարել կուտայ Նոյեմբեր 19, Կիրակի առաւօտ ժամը 10-ին, Պոմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին իրմէ յաւէտ բաժնուած ընկերուհիներու անմահ յիշատակին։

Մատաղօրհնութիւն եւ մատաղի բաշխում։

Ի գիտութիւն ողբացեալ ընկերուհիներուն յիշատակը յարգողներուն։

BAIL A CEDER

dans le cœur historique du Marais

Galerie Les Cent

Tél : 42. 77. 30. 00

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS
présente
pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995

Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, *violoniste*

et

Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, *pianiste*

le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises

avec la généreuse participation de l'UGAB au Centre Culturel «Alex Manoogian» 118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Participation aux frais : adultes 100 F. Enfants 70 F.

— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS · EREVAN · PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS · EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.725 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.725

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 15 / 17)

ՈՒԺԱՆԻՒԹԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

Հայաստանի կազ մատակարարող խողովակաշարին օսէթ – ինգուշական սահմանագիծի հատուածին օդը հանուելէն ետք Հայաստան կազ կը հասնի միայն օժանդակ գիծով, որուն ծաւալը չի գերազանցեր օրական երեք միլիոն խոր. մեթրը: Վերաշինութեան աշխատանքները կը շարունակուին, մինչ հիւլէակայանը սկըսած է բանիլ 130 մեկավաթ տարողութեամբ:

***

Մայրաքաղաքի 1466 բնակարաններու ջեռուցումը նախատեսուած է այս ձմեռ, ինչ որ բնակելի շէնքերու ընդհանուր գումարին 40%-ը կը կազմէ:

***

Փոթիի եւ Բաթումի նաւահանգիստներէն օրական 55 – 60 վակոն կը հասնին Հայաստան: Անոնք գլխաւորաբար կը փոխադրեն հացահատիկ, վառելիք եւ պարէն: Հայկական կողմը կրնայ օրական մինչեւ 200 վակոն ընդունիլ, սակայն Վրաստան տիրող ուժանիւթի տագնապը արգելք կը հանդիսանայ փոխադրութեան աւելի աշխոյժ թափով ընթանալուն:

***

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ

Վերջերս Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան Մեծամօրի հիւլէակայանը չվերաբանալու հրաւիրող յայտարարութեան շուրջ «Արմէնփրէս»ի թղթակիցը հանդիպում մը ունեցած է Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութեան առընթեր «Հայաթոմէներգօ»-ի վարչութեան պետ, ՄԱԳԱՏԷ-ի անդամ Արկադի Աւագեանի հետ:

Ան նախ շեշտած է թէ Թուրքիա անդամ է ՄԱԳԱՏԷ-ի եւ այս վերջինոյն կողմէ ղըրկուած մասնագէտները Մեծամօրի հիւլէակայանը շատ աւելի ապահով գտած են քան բազմաթիւ իրեն նմանները: Այսպէսով Թուրքիա վիճարկումի կ'ենթարկէ իր իսկ անդամակցած ՄԱԳԱՏԷ-ի որոշումը, ըսած է Ա. Աւագեան, որ աւելցուցած է նաեւ թէ Հայաստան երբեք դէմ չէ եղած եւ չէ թուրք փորձագէտներու եւ լրագըրողներու հիւլէակայան այցելութեան:

Առնուազն զարմանալի է եւ անհասկընալի նաեւ Թուրքիոյ այս կեցուածքը, երբ ան որեւէ աջակցութիւն ցոյց չի տար միջազգային կազմակերպութեանց մօտ հիւլէակայանի ապահովութեան յաւելեալ միջոցներ ձեռք ձգելու համար:

***

ԵՐԵՒԱՆ – ՊՈԼԻՍ ՑԱՄԱՔԱՅԻՆ ՆՈՐ ԳԻԾԸ

Հայաստանի միջքաղաքային հանրակառքի ձեռնարկութեան եւ թրքական ընկերութեան մը միջեւ ստորագրուած պայմանագրով մը Նոյեմբեր 25-էն կը սկսի բանիլ Երեւան – Պոլիս գիծը օթօբիւսով: Երթուղարձի սակն է 120 տոլար: Սկիզբի շրջանին ուղեգիծը կ'ըլլայ Երեւան - Թիֆլիս - Տրապիզոն - Պոլիս, որ յառաջիկային Ախալցխայի սահմանագիծին բացումով զգալապէս կը կարճնայ:

Փետրուարին արդէն սպասարկութեան դրուած էր Երեւան – Թեհրան ցամաքային գիծը: Կը ծրագրուի նաեւ 1996 գարունէն սկսեալ Պոլիսէն շարունակել մինչեւ Պուլկարիա եւ Յունաստան:

***

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ԿԱՆՈՆԱԳԻՐԸ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԱԾ

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Նոյեմբեր 15-ին ստորագրած է Ազգ. Ժողովի կանոնագրին մասին օրէնքը, ինչպէս նաեւ չորս մը հրամանագրեր, որոնք կը վերաբերէին միջկառավարական համաձայնագրերու:

***

Նախագահը, նոյն օրը ընդունած է Միացեալ – Նահանգներու դեսպան՝ Փիթըր Թամսընը, ապա նաեւ՝ ակադեմականներ՝ Գագիկ Սարգսեանը, Գէորգ Ջահուկեանը, Ադոլֆ Մանթաշեանը, Միքայէլ Տէր – Միքայէլեանը, Մկրտիչ Տէր – Ներսիսեանը եւ Վիկտոր Ֆեներճեանը:

***

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՇՈՒԵՑՈՅՑԵՐԸ ՉԵՆ ՎՃԱՐՈՒԻՐ

Հայաստանի Ուժանիւթի նախարարութեան տուած տեղեկութիւններէն կը պարզուի, թէ Հանրապետութեան 2114 ձեռնարկութիւններ եւ հիմնարկներ չեն վճարած իրենց սպառած ելեկտրականութեան փոխարժէքը եւ կազի չվճարուած հաշուեցոյցերով միասին պարտքերու ընդհ. գումարը կը հասնի 15 միլիառ Դրամի:

***

ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ

Ազգ. Ժողովի գիտութեան, կրթութեան, մշակոյթի եւ երիտասարդութեան հարցերու եւ ֆինանսավարկային, պիւտճէի եւ տնտեսական հարցերու մշտական Յանձնաժողովներու Նոյ. 15-ի միացեալ նիստին քննարկուած են գիտութեան, մըշակոյթի, կրթութեան, մարզանքի եւ տեղեկատուութեան մարզերու ֆինանսաւորման հարցեր: Որպէս կրթութեան համակարգի 1996-ի ընդհ. պիւտճէ նախատեսուած է 16 միլիառ 170 միլիոն 157 հազար Դրամ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ ՄԵԾ ԸՆՏԱՆԻՔԻՆ ՄԷՋ

Միջազգային Կարմիր Խաչի Կոմիտէն ընդունած է Հայաստանի Կարմիր Խաչի անդամակցութիւնը, որ պաշտօնապէս կը նուիրագործուի միջազգային Կարմիր Խաչի եւ Կարմիր Մահիկի միացեալ համագումարի ընթացքին, որ տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 27 – 30, Ժընեւ:

***

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՎԱՐԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՄԱՐԶԻՆ

Հայաստանի մօտ Համաշխարհային Դըրամատան ներկայացուցիչ Վահրամ Ներսիսեանց Նոյեմբեր 10-ին տուած մամուլի ասուլիսին յայտնած է թէ Դրամատան Բարձրագոյն Ատեանը Նոյեմբեր 9-ի իր նիստին վաւերացուցած է Հայաստանին 12 միլիոն տոլար վարկ տրամադրելու որոշումը: Այս գումարը որ կը յատկացուի 35 տարի պայմանաժամով եւ առանց տոկոսի, ուղղուած է ընկերային մարզի ծրագիրներու: Միանգամայն, Դրամատունը այս օրերուն կը քննարկէ 60 միլիոն տոլար Բ. վարկի մը ծրագիրը, այս մէկը տրամադրելի՝ տնտեսական մարզին:

***

ՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Զարենցաւանի մէջ, ՄԱԿ-ի օժանդակութեամբ տեղահանուածներու համար կառուցուած 118 բնակարաններ եւս յանձնուած են իրենց բնակիչներուն: Այսպէսով, ՄԱԿ-ի ներդրումներով Հայաստանի մէջ իրագործուած բնակարաններու թիւը գերազանցած է 1100-ը: Նոյն օրը գործածութեան յանձնուած է նաեւ 22 քլմ. երկարութեամբ Իջեւան – Բերդ ելեկտրական գիծը, որուն շինութիւնը արժած է 350 միլիոն Դրամ: Այս վերջինը զգալի կերպով կը բարելաւէ սահմանամերձ շըրջաններու ելեկտրականութեան մատակարարումը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԻՒՓԷԻ ԾՐԱԳՐԻՆ հետեւանքները բաւական տարբեր են հոս ու հոն ու սենտիքաներն անգամ կը պառակտուին: Այսպէս օրինակ, Սէ - Էֆ - Տէ - Թէ-ի ընդհ. քարտուղարուհին՝ Նիքոլ Քոթա յայտարարեց որ ընդհ. ձեւով կ'ընդունի ծրագիրը որուն բազմաթիւ կէտերը դրական կը գտնէ, բայց շարքերը համաձայն չեն այս մօտեցումին, ոչ ալ միւս սենտիքաները(էֆ-0, Սէ - Ժէ - Թէ): Նոյն պատկերը պարզեց ընկերվարական կուսակցութիւնը եւ Լիոնէլ Ժոսփէն մեթոտի դաս մը տուխպուեցաւ տալ: Առանց իրեն հետ խորհրդակցելու Քուշնէռ եւ Էվէն (երկուքն ալ նախկին նախարար) դրական կարծիք արտայայտած էին Ժիւփէի «քաջ եւ համարձակ» ծրագրին մասին, մինչ Ռոքար մեթոտը գործադրած էր, այսինքն նախապէս հեռաձայնած էր Ժոսփէնի հարցնելու համար թէ կրնա՞յ արտայայտուիլ: Ռեմոն Պառ (հեռատեսիլէն) նաեւ դրական կարծիք յայտնեց: Ընդհ. տպաւորութիւնն այն է որ, ցարդ ընկերային ապահովութեան հարցերը կարգադրելու համար կիսկատար, կարկտան միջոցներ ձեռք կ'առնուէին, առաջին անգամն է որ հիմնական յեղաշրջում մը կը կատարուի:

ՌՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ցոյցերը կը շարունակուին եւ ծաւալ կ'առնեն քաղաքէ քաղաք, հասան նաեւ Փարիզի համալսարանները: Դժգոհութիւնները մեծ են եւ ոչ միայն նիւթական: Մէսի մէջ նոյնիսկ, Նոյեմբեր 16-ին, նախարար Պայրուի գործակիցը՝ Տիկին Նիքոլ Ֆերիէ երկար ժամեր պատանդը եղած է համալսարանին ուսանողներուն ձեռքը: Նոր բանակցութիւններու խոստումէ ետք, կրցած է ճամբայ ելլել եւ Փարիզ վերադառնալ: Փարիզ ալ երկու համալսարաններ՝ Նանթէռ եւ Թոլպիաք գործադուլ հռչակած են:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ, ինչպէս կը սպասուէր, Լիամին Զերուալ, առաջին շրջանին իսկ: Նոյեմբեր 17-ին վաղ առաւօտեան, պաշտօնական արդիւնքները դեռ ծանօթ չէին, բայց 68%-ի շուրջ կը նկատուէր Զերուալի ստացած ձայներու համեմատութիւնը: Մասնակցութեան համեմատութիւնն ալ 75% եղած էր ինչ որ կը նշանակէ թէ ընդդիմադիրներու եւ ի մասնաւոր Ժէ - Ի - Ա.-ի սպառնալիքները չեն ազդած Ալժերացիներուն վրայ: Ոչ մէկ ոճրափորձ, ոչ իսկ միջադէպ պատահած է: Վերջին անգամ, 1991 Դեկտեմբեր 26-ին է որ տեղի կ'ունենար երեսփոխանական ընտրութեան Ա. շրջանը եւ Իսլամական Ճակատը (ՖԻՍ) գրեթէ բացարձակ մեծամասնութեան կը հասնէր ապահովելով ձայներու 47.5%-ը, թէեւ ձեռնպահութիւնն ալ՝ 41% եղած էր: Յունուար 12-ին, ընտրութիւններու ընթացքը կ'առկախուէր նախագահ Շատլի հրաժարումէն ետք եւ ՖԻՍ-ը կը լուծուէր: Իշխանութիւնը կը յանձնուէր պետութեան Գերագոյն Կոմիտէի մը Պուտիաֆի նախագահութեան տակ որ կը սպաննուէր քանի մը ամիս ետք: 1994 Փետրուար 22-ին է որ զօրավար Զերուալ կը դառնար Պետութեան ղեկավար, բայց, այսօր է որ իր իշխանութիւնը օրինական բնոյթ կ'առնէ:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ նախկին քաղաքապետը՝ Ալէն Գարինեոն ծանրօրէն դատապարտուեցաւ Նոյեմբեր 16-ին երբ Լիոնի պատժական դատարանը իր վճիռը տուաւ: Արդարեւ, 5 տարի բանտարկութիւն (միայն երկուքը՝ յետաձգումով) է 400 հազար Ֆրանք տուգանք: Հաղորդակցութեան նախկին նախարարը անմիջապէս վերաքննութեան դիմեց, թէեւ մեծ յոյս չկայ որ վերաքննիչ Ատեանը աւելի բարեացակամ դըտնուի: Դատարանին նախագահը՝ շեշտած է որ ծանր յանցանք է «պաշտօնին մէկ մասնիկը ծախել անհատական ձեռնարկներու եւ փոխարէն ընդունիլ հսկայ առաւելութիւններ»: Գարինեոն 20 միլիոն Ֆրանքի «նուէր» ստացած էր իր քաղաքին ջուրի մատակարարումը շնորհելով Լիոնէզ տէ զ'Օ-ի:

ՊՈԼՍՈՅ աղջկանց ֆրանսական լիսէին՝ Նոթր - Տամ տը Սիոնի դէմ ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 15-ի իրիկունը, մեռեալ կամ վիրաւոր չկայ: Քանի մը ամիս առաջ իսլամապաշտ կազմակերպութիւն մը թռուցիկներ բաշխած էր ուր սպառնալիքներ կային արեւմտեան վարժարաններու դէմ:

ԼԱ ՀԷՅԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ դատարանը ամբաստանեց Պոսնիոյ սերպ երկու պատասխանատուները՝ Գարատծիչ եւ Մլատիչ ցեղասպանութեան յանցանքով եւ կ'ուզէ դատել զիրենք Սրեպրենիքայի ջարդերուն համար:

ՉէՉէՆԻՈՅ մէջ նոր բախումներ պատահած են Նոյեմբեր 15-ին եւ 16 չէչէն «ըմբոստներ» մեռած են Գրոզնի ռուս զինուորներու հետ հրացանաձգութեան ընթացքին: Յուլիս 30-էն ի վեր պէտք է յարգուի, սկզբունքով, հրադադարը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ հարցազրոյցի մը մէջ («Ֆիկառօ», Նոյեմբեր 17) կ'ըսէ թէ վիժիփիրաթ դրութիւնը պիտի շարունակուի (բանակի օժանդակութիւն ոստիկանութեան երկրին ապահովութեան համար): Ինք, ընդհանրապէս գոհ է կացութենէն: Հարկ է, կ'ըսէ, լաւ գործակցութիւն մը Ֆրանսայի եւ Եւրոպայի իր գլխաւոր ընկերակիցներուն միջեւ: Ինչ կը վերաբերի արուարձաններու, կը խորհի թէ անցեալի սխալներու զոհերն ենք: Ֆրանսա, հակառակ Շէնկէնի համաձայնագրին պիտի պահպանէ սահմանագլուխներու քննութիւնը:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախագահը՝ Հոսնի Մուպարաք որ Փարիզ կը գտնուի ԻՒՆԷՍՔՕ-ի 50-ամեակի հանդիսութեանց առթիւ հարցազրոյց մը տուած է «Մոնտ»ի, ուր կ'ըսէ ի մէջ այլոց՝ «այն պետութիւնները որոնք ապաստան կուտան ծայրայեղ մահմետականներուն, օր մը շատ սուղ կը վճարեն»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՀԱՅԵԼԻԻՆ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ն. Մկրտչեանի երկրորդ խօսակիցը ԱԺՄ-ի (Ազգ. Ժողովրդավարական Միութիւն) նախագահ Վազգէն Մանուկեանն է. դէմք մը որուն Հայաստանի պետութեան կայացման ճակատագրական այս հրջանին ընդդիմութեան շարքերուն մէջ գտնուելու պարագան լրջօրէն ափսոսալի բան է շատերու համար: Ներկայիս իւրայատուկ պայմաններուն հետ, երկիրը ղեկավարելու կոչուածներու մէջ Վ. Մանուկեանի որակներուն մօտեցողներու ցաւալիօրէն փոքր թիւը կը շեշտէ այս ափսոսանքը:

Ան կ'ըսէ թէ հիմնական կէտերու մէջ -- ազգային քաղաքականութիւն, տնտեսական քաղաքականութիւն եւ պետութեան կառուցուածք, քաղաքական համակարգ -- համաձայն չեն իշխանութեան տեսակէտներուն, բայց այս վերջինին տալիք խորհուրդ չունին, յարգելով ժողովրդավարական սկզբունքը:

Ինք եւս կը խոստովանի թէ ընդդիմութիւնը Յուլիս 5-էն ի վեր նկատառելի գործօն չէ: Ան չի կրնար իր կամքը թելադրել Ազգ. Ժողովին: Կորականապէս ժխտական այս արժեւորումէն ետք կ'ըսէ նաեւ թէ Ազգ. Ժողովն ալ քաղաքական գործօն չէ ընտրութենէն ի վեր, ակնարկելով հաւանօրէն անոր դրեթէ միատարր կազմաւորումին որ առիթ չի կրնար տալ բազմակարծութեան, կամ տեսակէտներու, մօտեցումներու բախումներու:

Ընդդիմադիր ղեկավարներու յատկացուած այս շարքին ամէնէն սակաւախօսը եղած է Վ. Մանուկեան որ աւելորդ նկատած է նաեւ անդրադառնալ ԱԺՄ-ի քաղաքական եւ տնտեսական ծրագիրներուն: Այդ ծրագիրներուն առնչուած ժամանակաւորումի սխալ մը գործելէ՞ խուսափած է ան, թէ ընդդիմութեան վիճակին առթած ջլատումը աւելորդ կը դարձնէ իրեն նոյնիսկ խօսիլ այդ մասին: Կամ արդեօք Հայաստանի քաղաքական կեանքին աւելի մօտէն առնչուած ծրագիրնե՞ր ժուժկալութիւն թելադրած են իրեն: Շարքին գրաւած երեք էջերուն մէջ միայն հազիւ մէկուկէս սիւնակ գրաւած անոր խօսքէն կարելի չէ յստակ գաղափար մը կազմել այս մասին:

«Ազգ»ի Հոկտեմբեր 26-ի թիւին նոյն էջին երկրորդ հիւրը Պ. Հայրիկեանն է: Ան փոխանակ քաղաքական ղեկավարէ մը ակնկալուած վերաբերումը ցոյց տալու իրեն առաջարկուած նիւթին որուն կեդրոնն իսկ կը գտնուի ինք, նախ արժեւորում մը կը հրամցնէ իշխանութեան վերաբերումին մասին, ըսելով. «Հայաստանի իշխանութիւնների պատկերացումները ընդդիմութեան մասին խիստ հեռու են քաղաքական տեսակէտից գրագէտ համարուելուց»: Յետոյ երկարօրէն կը խօսի Հայաստանի անկախութեան ու անոր յաջորդած քայլերուն ի'ր կուսակցութեան ծրագիրները ըլլալուն հանգամանքին մասին: ԱԻՄ-ինը եղած են անկախութեան, նախագահական համակարգի անցումին, Սահմանադրութեան ընդունումին գաղափարները...: Մէկ խօսքով՝ «Հայաստանի վերջին եօթը տարում անցած ճանապարհը նախանշուած է եղել ԱԻՄ-ի կողմից: ԱԻՄ-ը ստիպել է իշխանութիւններին գնալ այդ ճանապարհով»:

Պ. Հայրիկեան այս ոճով կը շարունակէ, ըսելու համար որ երկրին մէջ ԱԻՄ-ին համարժէք կուսակցութիւն չկայ որպէսզի խօսի տարբերութիւններու մասին, եւայլն: Ապա բարոյախօսական - խրատական փակագիծէ մը թէ «նպատակի իրականացման համար չպէտք է չարիք գործել», եւ քաղաքական մարդու համար ամէնէն անյարիր արտայայտութենէ մը ետք թէ «քաղաքական կեանքում պէտք է առաջնորդուել միայն շիտակ, բարի բանկըզբունքով» կը վերադառնայ ԱԻՄ-ի գովերգութեան: Գովերգութիւն որ ծայրագոյն չափերու կը հասնի «Հայաստանում միակ յաղթանակած կուսակցութիւնը ԱԻՄ-ն է որի ծրագրերն իրագործուել են» ի նման արտայայտութիւններով:

Շարքին վերջին էջին առաջին դէմքը Հ.Յ.Դ.-էն Ռուբէն Յակոբեանն է: Ան եւս կը քննադատէ Յուլիս 5-ի ընտրութեան եւ Սահմանադրութեան հանրաքուէի ոչ ժողովրդավարական բնոյթը: Կ'ըսէ թէ իրենք համամիտ չեն իշխանութեան արտաքին, յատկապէս Ղարաբաղի քաղաքականութեան: Նոյնն է պարագան տնտեսականին համար: Ռ. Յակոբեան Ն. Մկրտչեանի խօսակիցներէն միակն է որ կ'անդրադառնայ «Սփիւռքի հանդէպ վարուող պառակտողական քաղաքականութեան» զոր կ'իրականացնեն իշխանութիւնները եւ որուն կ'ընդդիմանայ իր կուսակցութիւնը: Այս վերջինին հանդէպ իշխանութեան «փիզիքապէս մեկուսացնելու, իսկ անհրաժեշտութեան դէպքում՝ ոչնչացնելու ճանապարհ»ին դէմ Ռ. Յակոբեան անհրաժեշտ կը նկատէ ընդդիմութեան համագործակցութիւնը:

Համայնավարներու պետը Սերգէյ Բադալեան ալ միակն է որ կ'ընդունի «արմատական ընդդիմութիւն» ըլլալու իրենց հանգամանքը որ զիրենք կը տարբերակէ միւս բոլոր կուսակցութիւններէն: Հասկնալի է որ իրենք կը հետեւին քաղաքական այն գիծին որ կ'անցնի ոչ թէ «սոցիալիզմից դէպի կապիտալիզմ, այլ սոցիալիզմի հին մոտելից դէպի նորացուած սոցիալիզմ»: Կուսակցութիւնը կը մերժէ ներկայ իշխանութեան գրեթէ ամբողջ քաղաքականութիւնը, սակայն նաեւ խաղաղ քաղաքական ճամբէն զատ իշխանութեան փոփոխութեան ամէն մօտեցում կը բացառէ:

Հետաքրքրական է կուսակցութիւններու մասին Ս. Բադալեանի տեսակէտը. «հիմնականում դրանք քաղաքական խմբեր են որոնք համախմբուել են այս կամ այն հեղինակաւոր գործչի հետ»: Իրենք ճիշդ է հինգ տարի առաջ պարտուած են, բայց ունին «հարուստ պատմութիւն ու պետական շինարարութեան հսկայ փորձ»: «Այս պետութիւնը կառուցուել է Հայաստանի կոմունիստական ղեկավարութեան շնորհիւ եւ քանդուել է նաեւ մեր սխալների պատճառով» կ'ըսէ Ս. Բադալեան: Ան անխուսափելի կը նկատէ անկախ պետութիւններու նոր միութեան ստեղծումը ու կը թելադրէ եւ չմնալ ընդհանուր գործընթացներէն, ինչպէս եղած է 1917 - 20-ին...:

***

Ընդդիմութեան նման Հայաստանի համար կենսական գործօնի մը դերն ու տեղը անոր պատասխանատուներուն իսկ արժեւորումով ճշդելու այս փորձէն կը թելադրուին եզրակացութիւններ որոնք ո'չ այդ մարզին հպարտութիւն, ոչ ալ իշխանութեան գոհունակութիւն կրնան պատճառել: Ի վերջոյ, գիտակից իշխանութիւն մը միշտ գնահատողն է առողջ ընդդիմութեան մը որուն կեցուածքը բարեխառնուած է անձնականին հետ ընդհանուրին շահով: Հայաստանի պարագային ան կը յայտնուի կրաւորական դիրքով մը, ինքնագոհութեան գրեթէ հաստատակայ կեցուածքով, երկրին յաջողութիւններուն տիրութեան հակումով ու իր իսկ վիճակին շատ մակերեսային մօտեցումով մը: Այս արդիւնքը, հակառակ՝ իշխանութիւնը վարկաբեկելու, քննադատելու պարբերական ջանքերու եւ աղմուկին, մտածել կու տայ որ Հայաստանի այսօրուան վարիչները կա'մ քննադատելի ծանրակշիռ կողմեր չունին, կամ նոյնիսկ եթէ ունին, ընդդիմութիւն կոչուածին անզօրութիւնը զանոնք յարմարագոյնը դարձուցած է երկրին ղեկը պահելու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳԻՐԸ ԴԷՄ ԱՌ ԴԷՄ, ԿԱՄ «ՌՈՔՍԱՆԻ ԲԱՐԴՈՅԹԸ»

Գ.

«Ռոքսանի բարդոյթ»ին կրնանք հանդիպիլ գրականութեան մէջ ալ: Գրագէտներ կան, կամ կան մարդիկ որոնք իրենք զիրենք իբր գրագէտ կը ներկայացնեն, -- որոնք սակայն ուրիշներու կողմէ գրուած գրութիւններու տակ իրենց ստորագրութիւնը կը դնեն: Այս արարքը բանագողութիւն կը կոչուի: Մեր գրականութեան մէջ իսկ կան այդպիսի բանագողներ, յայտնի կամ անյայտ: Եթէ այդ արարքը կատարուի մէկու մը կողմէ, որ իսկապէս գրելու կարողութենէ զուրկ է եւ ուրիշէ մը գողնալէ ուրիշ ճար չունի, հասկնալի պիտի ըլլայ: Բայց զարմանալին այն է որ բանագողութիւնը երբեմն կը կատարուի այնպիսի հեղինակներու կողմէ, որոնք գրելու կարողութիւն ունին եւ պէտք չունէին ուրիշի մը գրչի արտադրութիւնը իբր իրենցը ներկայացնելու:

Ի՞նչպիսի հիասթափութիւն մը կրնանք ունենալ մեր հիացումին արժանացած հեղինակի մը նկատմամբ, եթէ օր մը յանկարծ սորվինք թէ այդ հեղինակը ուրիշներէ գողցեր է իր այդ գեղեցիկ գործերը: Ցաւալին այն է որ բանագողութիւնները ընդհանրապէս ծածուկ կը մնան, որովհետեւ դիւրին չէ անդրադառնալ որ սա հեղինակին անունով հրատարակուած գործ մը, կամ նախադասութիւն մը, իրականութեան մէջ ուրիշին կը պատկանի: Անակնկալ դիպուած մը, պատահար մըն է որ երբեմն կրնայ վար առնել բանագողին դիմակը: Բայց մինչեւ որ այդ դիմակը վար առնուի, բանագողը յարգ ու պատիւ կը վայելէ գործերով, կամ գործով, որուն բո'ն հեղինակը ինքը չէ:

Ամօթալի ու ապօրէն այս բանագողութեան քով կայ տակաւին օրինաւոր ու կանոնական բանագողութիւն մր եւս, զոր այլեւս կարելի իսկ չէ բանագողութիւն կոչել: Երբ ականջ կու տանք պետութեան նախագահներու, երկրի ղեկավարներու կամ այլ նշանաւոր մարդոց կարեւոր այն ճառախօսութիւններուն, զորս անոնք կ'ընեն պատճէն մը կարդալով, կը կարծենք որ այդ պատճէնները գրուած են այդ անձնաւորութիւններուն կողմէ: Մեծ մասամբ այդպէս չէ: Բոլոր ղեկավարները իրենց շուրջ ունին մասնագէտներ, որոնց պարտականութիւնն է ճառ գրել: Ղեկավար մը, որ օրը չորս տեղ ճառախօսութիւն կ'ընէ, այնքան ալ ժամանակ չունի նստելու ու չորս ճառախօսութիւն գրի առնելու: Եթէ յանպատրաստից կը խօսի, լաւ, բայց եթէ կը կարդայ շատ հաւանական է որ այդ պատճէնը գրի առնուած է մասնագէտի մը կողմէ: Ղեկավար անձը այդ պատճէնը կը ներկայացնէ որպէս իր պատճէնը: Ժողովուրդը կրնայ հիանալ այդ պատճէնին վրայ, բայց պատճէնը գրուած է թերեւս ուրիշի մը կողմէ: Երկրին ղեկավարը թերեւս ի վիճակի է այդ պատճէնէն շատ աւելի լաւն ալ գրելու, բայց պարզապէս ժամանակ չունի: Կամ պարզապէս նախընտրած է ուրիշներու կողմէ պատրաստուած պատճէնը կարդալ, որպէսզի աւելի լաւ կարենայ ներկայացնել այն պաշտօնական տեսակէտները որոնք պէտք է պարզուին այդ ճառախօսութեան ընթացքին:

Տրամաբանութիւնն ու զգացականութիւնը մեզի շարունակ կը յիշեցնեն թէ որեւէ գրութիւն կամ խօսք անհրաժեշտաբար աւելի արժէքաւոր է եթէ գայ զայն արտասանողին սրտի խորքէն, եւ եթէ փոխ առնուած չըլլայ ուրիշէ մը: Հոգ չէ, այնքան կատարեալ ու գեղեցիկ չըլլայ, բայց սրտաբուխ ըլլայ, նոյնինքն հեղինակին կողմէ արտասանուած ըլլայ: Այն ատեն աւելի կշիռ պիտի ունենայ այդ խօսքը: Մէկը որ ինծի կ'ըսէ թէ կը սիրէ զիս - կամ ընդհակառակն, մէկը որ կ'ըսէ թէ չի սիրեր զիս-, պէտք է զայն ըսէ իր սիրտէն եկած ձեւով, ո'չ թէ ուրիշէ մը անոր լեզուին փոխ տրուած խօսքերով:

Այսօր քաղաքական կեանքի մէջ նոր երեւոյթ մը ի յայտ եկած է: Պետութիւններու պատասխանատուները կամ թերթերու ղեկավարները կ'ուզեն որ իրենց հայրենակիցները նամակներով ու հեռաձայնի կոչերով բողոքներ ներկայացնեն ուրիշ երկրի մը կողմէ կամ օտար թերթի մը կողմէ իրենց երկրին դէմ գործուած անիրաւութեան մը դէմ: Թերթերու մէջ նամակներու պատճէններ կը հրատարակեն եւ կը հրաւիրեն որ հայրենակիցները այդ նամակներէն մէկմէկ օրինակ ղրկեն որոշ հասցէներու: Այդ նամակները քով քովի գալով հանրային կարծիք պիտի գոյացնեն, կշիռ պիտի ունենան եւ մտածելու պիտի հրաւիրեն դիմացի կողմը: Բայց հազարաւոր մարդոց կողմէ մեքենաբար ստորագրուած հազարաւոր այդ նոյն նամակները կրնա՞ն արդեօք յաւակնութիւնը ունենալ թէ այդ կաղապարատիպ նամակներուն տակ ստորագրութիւն դնողներուն անկեղծ զգացումները կ'արտայայտեն: Բողոքը հազար անգամ աւելի տպաւորիչ ու ազդու պիտի ըլլար, եթէ իւրաքանչիւր բողոքարկու տարբեր նամակ մր գրէր, ի'ր նամակը գրէր, հոգ չէ թէ նուազ կատարեալ, հոգ չէ թէ նուազ գեղեցիկ:

Բայց մեր դարաշրջանի բարքերը այժմ զգացումին այնքան կարեւորութիւն չեն տար, որքան կու տան գործնական արդիւնքին: Առեւտրական կեանքէ ներս կամ քաղաքական կեանքէ ներս, կարեւորը Այս թիւն է, ո'չ թէ զգացական հիմքը: Այս պատճառաւ ալ դարաշրջանի թէքնիք բոլոր կարելիութիւնները պիտի օգտագործուին, որպէսզի մարդիկ ուրիշներէ փոխ առնուած արուեստական արտայայտութիւններով զարդարեն իրենց ինքնութիւնը, ինչպէս Քրիսթիան կ'ընէր Րոքսանին դիմաց: Ի՛հ, եթէ մարդիկ ուրիշներէ փոխ կ'առնեն երիկամ, սիրտ, աչք կամ լեարդ, ինչո՞ւ փոխ չառնեն նաեւ զգացում, խօսք կամ մտածում:

Բ. Հ.

ՆԱԽՆԱԿԱՆ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԱՐԲԵՐ ԱԶԳԵՐՈՒ ՄՕՏ

Բժշկութիւնը հաւասարապէս նոյն ըսկիզբն ու զարգացումը չէ ունեցած աշխարհի հինգ ցամաքամասերուն վրայ:

Եղած են բժշկութիւններ, որոնք ծնած են որոշ ժամանակի եւ հրջանի մէջ, դուրս չեն ելած իրենց սահմանէն, չփման մէջ չեն մտած բժշկութեան ընդհանուր հոլովոյին հետ: Զերծ օտար ազդեցութիւններէ՝ անոնք ունեցած են իւրայատուկ նկարագիր եւ ի վերջոյ անհետացած են կամ մինչեւ այսօր կը պահեն իրենց ինքնուրոյն գոյութիւնը:

Նախնական ցեղերու կեանքն ու կենցաղը ուսումնասիրելով կարելի է գուշակել նախապատմական դարերու բժշկութիւնը:

Կ'ենթադրուի, թէ նախապատմական մարդը գիտէր կտրած անդամ մը բուժելու գաղտնիքը եւ կամ յաջողցնել անդամահատութիւն մը: Կը ճանչնար բոյսեր, որոնք կը դարմանէին ու կ'ամոքէին զանազան վէրքեր ու ցաւեր:

Երկար ատեն տիրած է կախարդութեամբ բժշկելու արհեստը, անոր «գաղտնիքը» փոխանցուելով ժառանգաբար՝ հօրմէ զաւկին:

***

ՀԻՆ ԵԳԻՊՏԱՑԻՆԵՐՈՒ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ

Շնորհիւ պեղումներու, մեհենագրութիւններու ընթերցման եւ պապիրոսներու գիւտին, յայտնի դարձաւ, որ հին Եգիպտացիները ունէին որոշ զարգացման հասած բժշկութիւն մը, Ն. Ք. 3000 թուականներուն:

Անոնց աստուածներէն շատերը կը պաշտպանէին բժշկութիւնը եւ քուրմերն էին բժիշկները:

Հետեւաբար հոս ալ կրօնքին կապուած բժշկութիւնը սկիզբը ունէր կախարդական բնոյթ: Յետոյ բժշկութիւնը հիմնուեցաւ փորձառութեան եւ բանականութեան վրայ: Իսկ հին Եգիպտացիներուն բերած նպաստը բժշկութեան՝ զանցառելի չէ երբեք:

Անոնք տէր էին բազմազան դեղերու: Դարմանումի համար կը գործածէին մե-

տաղներ, բոյսեր եւ անասուններու գործարաններ, ինչպէս, օրինակ, սմբակ, յամոյրի աղիք, չնակապիկի արցունք եւայլն:

***

ԵԲՐԱՅԵՑԻՆԵՐՈՒՆ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ

Եբրայեցիներուն բժշկութիւնը մնացած է միշտ նախնական վիճակի մը մէջ: Անոնք հաւատացած են աստծոյ մը, որ հաւասարապէս կը տնօրինէ, չարն ու բարին, ատոր համար ալ չեն դիմած կախարդական ծէսերու, հիւանդ մը առողջացնելու համար:

Կ'ենթադրուի, որ անոնք ծանօթ եղած են առողջապահական գիտելիքներու, բայց եւ այնպէս անոնք ոչ մէկ նպաստ բերած են բժշկութեան:

***

ԱՍՈՐԱԲԱԲԵԼՈՆԱԿԱՆ ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆ

Ասորաբաբելոնական բժշկութեան մասին կայ յոյն պատմագիր Հերոդոտոսին մէկ վկայութիւնը:Ըստ Հերոդոտոսին՝ անոնք հիւանդները կը դնէին հրապարակի վրայ· իւրաքանչիւր անցորդ կը հարցաքննէր զանոնք եւ խորհուրդներ կու տար իր փորձառութենէն մեկնելով:

Նինուէի պեղումներէն գտնուած արձանագրութիւնները վկայեցին, թէ ասորաբաբելոնական բժշկութիւնը գոյութիւն ունէր շատ առաջ (Ն. Ք. 2000) եւ հասած էր շատ աւելի բարձր աստիճանի մը, քան այն ինչ որ կը վկայէ Հերոդոտոս:

Հոս ալ քուրմերն էին բժիշկները եւ բժշկութիւնը մոգական բնոյթ ունէր: Հիւանդութիւնը կը համարուէր հետեւանքը մեղքի մը կամ աստուածներու բարկութեան:

Բժշկական քննութիւնը կը սկսէր խոստովանանքով մը, որպէսզի գիտցուէր հիւանդին գործած մեղքը:

Դարմանումի առաջին պայմանը զոհ մը մատուցանելն էր այն աստծոյ, որուն բարկութիւնը գրգռած էր հիւանդը...:

Համուրապիի դատաստանագիրքին մէջ կը գտնենք բժիշկի մը պատուէրները, որոնք կը տարբերին, նայած՝ թէ հիւանդը հարո՞ւստ թէ աղքատ դասակարգին կը պատկանի:

Նոյն գիրքը կը սահմանէ նաեւ պատիժներ բժիշկին, եթէ ան սխալ դարմանումի ենթարկէ իր հիւանդը:

***

ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Կարելի է ըսել, թէ բժշկութիւնը ամէնէն առաջ զարգացած է Չինաստանի մէջ: Սակայն այդ երկրին մէջ եղած շատ մը գիւտերուն նման, բժշկութիւնն ալ չէ հասած զարգացումի կատարելութեան:

Քրիստոսէ 35 դար առաջ Չինացիները ունեցած են բժշկական գիրքեր: Բայց մեզի հասած չինական առաջին բժշկարանը՝ Նէյշինկ, կու գայ 2650 թուականէն (Ն. Ք.):

Բարդ եւ տարօրինակ է բժշկութեան մասին Չինացիներուն ունեցած ըմբռնումը: Անոնց կարծիքով, մարդը կազմուած է հինգ տարրերէ՝ փայտէ, հողէ, կրակէ, մետաղէ եւ ջուրէ: Ներքին բոլոր գործարանները ազգական են իրարու. սրտին մայրը լեարդն է, զաւակը՝ ստամոքսը, թշնամին՝ երիկամունքը:

Մեծ կարեւորութիւն կու տան բազկերակի զարկին: Քննութեան գլխաւոր եւ գրեթէ միակ ձեւն է հաշուել բազկերակի զարկերը մարմնին 11 տեղերէն եւ իւրաքանչիւր տեղէն 3 անգամ:

Չինացիք զանազան դեղեր կը գործածէին, ինչպէս այսօր մենք՝ անոնք ասկէ երեք հազար տարի առաջ կը գործածէին երկաթը՝ արեան տկարութեան դէմ:

Չինացիները ունէին դարմանումի իւրայատուկ միջոցներ, որոնք ուսումնասիրութեան նիւթ են նարկայիս, եւ որոնցմէ ոմանք կը կիրարկուին արդի բժշկութեան մէջ, ասոնցմէ յիշենք մասնաւորաբար ասեղնակիտումը:

***

ԲԺՇԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Հնդկական բժշկութիւնն ալ ամէնէն հիներէն է: Հնդիկները կը գերադասէին փորձառականը՝ գրքունակ բժշկութենէն:

Բայց մարդակազմութեան մասին ունեցած անոնց գաղափարները չափազանց անհիմն էին եւ երեւակայածին: Ըստ անոնց, մարդը ունէր 300 ոսկոր, 500 մկան եւ 9 զգայարանք:

Երբ հիւանդ մը ջերմութիւն եւ հազ ունենար եւ արիւն թքնէր, անոր չէին մօտենար, համոզուած՝ որ կարելի չէր զայն բժշկել:

Հնդկական առասպելներէն մէկը մատնել կու տայ, թէ Հնդիկները հազարաւոր տարիներ առաջ կը մտածէին միջոցով մը ներքին գործարանները եւ անոնց աշխատանքները դիտել: Այսուհանդերձ, հնդկական բժշկութիւնը եւս մնացած է ինքն իր վրայ փակուած եւ բնականաբար զարգացում չէ արձանագրած:

Պատրաստեց՝
ՇՈՒՇԻԿ ՄԱԽՍԱԳԱԼԵԱՆ
«Ազդակ»

Ո՛Վ ՈՐՈՒ ՊԱՐՏՔ Է

Ռուսաստանի հիւսիսային շրջանի հրթիռարձակ կայանն է Պլեսեցքը: Սեպտեմբերի վերջաւորութեան քանի մը անգամ Արխէնէրկոյի (Արխանկէլսքի էնէրժի) պաշտօնեաներ փորձեցին կտրել կայանին ելեկտրականութիւնը, քանի որ ան մօտ 20 միլիոն Փրանք պարտք ունէր Արխէնէրկոյին: Պլեսեցքը հրթիռարձակ բազմաթիւ կեդրոններէ կը բաղկանայ, ունի երկաթուղի, օդակայան մը ու 40 հազարի շուրջ բնակիչ: Այսօր Պայքոնուրէն շուրջ երկու անգամ աւելի արձակումներ կ'ըլլան հոն: Պայքոնուր որ խորհրդային շրջանի անջրպետակայանն էր, Ղազախստանի սահմաններուն մէջ մնացած ըլլալով, հոն գտնուող բոլոր սարքաւորումներն ու անոր վերաբերող ծրագիրները փոխադրուած են Պլեսեցք:

Անջրպետանաւորդները մօտ ատենէն երկու զինուորական արբանեակ եւ հրթիռ մը պիտի արձակեն ու Արխէնէրկոյի վերջնագիրը բոլորովին կը բարդացնէ արդէն բազմաթիւ դժուարութիւններու բախած իրենց գործը:

Ելեկտրականութեան պաշտօնեաները կտրած են նաեւ կայանին օդային տարածքին հսկող հակօդային պաշտպանութեան ռատարներուն ելեկտրականութիւնը: Ելեկտրածին սարքերն ալ շուտով սպառած են ու ռատարները վերածուած են անպէտ իրերու:

Արխէնէրկոն կրնայ իրաւացի ըլլալ իր պարտքը պահանջելով· ան ալ անձուկ պայմաններու մատնուած է ու չի կրնար դատարաններու գործունէութիւնը ապահովել: Եւ խորհիլ որ ձմրան շեմին շատ ցուրտ այդ շրջանը սարսափելի կացութեան մէջ կը գտնուի: Միւս կողմէ, անոնք որոնք կ'ընդդիմանան Արխէնէրկոյի որոշումին, դիտել կու տան թէ Պլեսեցքը դաշնակցային կեդրոն մըն է, հետեւաբար անոր հաշուեցոյցերը պէտք է պետութեան կողմէ վճարուին: Այդ պարագային, հարց կու տան, ինչո՛ւ նաեւ չը կտրել Կրեմլինի, կամ Ֆինանսներու Նախարարութեան ելեկտրականութիւնը, քանի որ բուն պարտքը անոնց կը պատկանի: Մանաւանդ որ ինչպէս ըսած են անջրպետակայանին պաշտօնատարները, պետութիւնը 3.5 միլիառ ռուբլի պարտական է իրենց աշխատաւորներուն, այսուհանդերձ անոնք բողոքի արարքներու չեն դիմեր: Հրթիռներու արձակումը կը նկատեն իրենց պարտականութիւնը ու ոչինչ կրնայ զիրենք ետ կեցնել զայն կատարելէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԻՒՌՈՆՕՐՀՆԷՔ ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ ՄԷՋ

Ի գիտութիւն հաւատացեալ հայ ժողովրդեան կը ծանուցանենք, թէ Նորին Ս. Օծութիւն Վեհափառ Տ. Տ. Արամ Ա. Շնորհազարդ Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, հանդերձեալ է սրբալոյս Միւռոնի օրհնութիւն կատարել Կիրակի, Մայիս 26, 1996, Կաթողիկոսարանիս Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, Անթիլիաս:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԴԷՊՔԵՐ

ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Քրիստոսէ առաջ 328-ին Մեծն Աղեքսանդր առաջինն էր, որ «հոգեբանութիւնը» իբրեւ զէնք գործածեց իր մղած պատերազմներուն ընթացքին:

Հնդկաստանը գրաւելու իր պատրաստութիւններուն ընթացքին, ան փայլուն միտքը յղացաւ իր զինագործներուն ապսպրելու, որ իր զինուորներուն չափէն եռապատիկ մեծ գլխարկներ, զրահներ եւ զէնքեր պատրաստեն, ապա զանոնք ցրուեց ռազմադիտական վայրերու մէջ, թշնամի զօրքերուն տեսանելի:

Աղեքսանդր Մակեդոնացի յաջողած էր. թշնամի զինուորները տեսնելով հսկայական զէնք ու զրահը, չափազանց տպաւորուեցան Մեծն Աղեքսանդրի զինուորներէն եւ պատերազմը չմղած յուսալքուեցան:

***

ՊԵԹՀՈՎԷՆԻ ՀԱՆՃԱՐԸ

Բոլորս ալ լսած ենք, թէ Ալպեր Այնշթայնը իր մանկութեան «անխելք» համարուած էր իր ուսուցիչներուն կողմէ եւ՝ ոչ ատակ թուաբանութեան:

Բայց Այնշթայն միակ հանճարը չէ, որ սխալ գնահատուած է ուսուցիչներէն. Պեթհովէնին երաժշտութիւն ուսուցանող ուսուցիչներուն մեծամասնութիւնը համակարծիք էին, թէ ան չափազանց տկար աշակերտ է եւ ո՛չ մէկ տաղանդ ունի իբրեւ յօրինող...:

Նոյնիսկ Հայտըն, որ շրջան մը անոր ուսուցիչը եղած էր, չկրցաւ յայտնաբերել իր աշակերտին հանճարը:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ժամը 7.30-ին արթնցեր էր: Ելեկտրականութիւն չկար ու երկու մոմ վառած էր: Ժամը 8-ին արդէն աւարտած էր սափրուիլը ու նախաճաշը: Կիրակի առտու ըլլալուն մասնաւոր խնամքով հագուեցաւ մութ գոյն զգեստը, յետոյ սեղանին ետին անցաւ ու երկու կարճ նամակներ գրեց, պահարաններուն մէջ դրաւ բայց չփակեց:

Պատշգամ ելաւ: Երկրորդ յարկի պատշգամը Սայաթ-Նովայի եւ Աբովեանի անկիւնին վրայ կը բացուէր մինչ ծառերու ճիւղերուն մէջէն քիչ մը երկինք կը տեսնուէր: Գրիգոր սիկարէթ մը վառեց բայց մէկ անգամ քաշեց միայն ու նետեց փողոց:

Ներս մտաւ, գնաց հեռաձայնին քով սակայն անդրադարձաւ թէ հինգ վայրկեանի ընթացքին ելեկտրականութիւնը կտրուեր էր նորէն: Աթոռ վրայ մոմը վերստին վառեց, տեղաւորուեցաւ խոշոր բազկաթոռին խորը ու վերցնելով սեղանիկին վրայ դրած հաստ հատորը, սկսաւ կարդալ: Քանի մը վայրկեան անցած՝ ոտքի ելաւ, գնաց ներսի պահարանէն կոնիաքի շիշ մը բերաւ, լեցուց պզտիկ գաւաթը ու սկսաւ ընթերցումը: Դանդաղ կարդացող էր Գրիգոր եւ ինչպէս ամէն բանին մէջ՝ ընթերցումին ալ կու տար իր կատարեալ ուշադրութիւնը:

Ժամը 11-ն էր վար դրաւ գիրքը, բաճկոնը նետեց վրան, վար փողոց իջաւ, առոյգ քայլերով յառաջացաւ դէպի Մաշտոց պողոտան ու մինչեւ Բարեկամութեան զրօսայգին: Ցանցառ էր բազմութիւնը: Այգիին ծայրն էր իր բարեկամը Սերոբը որ իրեն կը սպասէր ամէն օր թերթը ձեռքին: Հոն էր, տարիքոտ, տխուր մարդ մը:

-- Բարեւ ընկեր Գրիգոր:

-- Բարեւ Սերոբ, թերթ ունի՞ս այս առտու, լուր մը կա՞յ:

-- Երէկուանը կայ:

-- Ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ այս խայտառակութիւնը, աս անճարակ կառավարութիւնը ե՞րբ պիտի տեֆ ըլլայ մեր գլխէն, հա՞:

-- Աստուած գիտէ:

-- Ի՞նչ աստուած ինչ բան...

Առաւ թերթը ու ետ քալեց, դանդաղօրէն կարդալով: Շէնքին բակը՝ ամկոտ բազմութիւնը դրացիներուն: Առանց ուեւէ մէկուն բարեւելու կամ խօսելու իր յարկը բարձրացաւ: Կիրակի օրերը, մասնաւորաբար, տրամադրութիւնը խիստ կ'ըլլար: Երկրին մէջ տիրող համատարած, գորշ թշուառութիւնը ջնջեր էր դասակարգային մակարդակները «հիմա ամէն մարդ ինքզինքը մեծ մարդ կը կարծէ» խորհեցաւ «ամէնէն հասարակ անձն անգամ աներես, գռեհիկ համարձակութիւն մը առած է ... հիմա է բուն սոցիալիզմը ... տիեզերական միջակութիւն, համաճարակի պէս, վարակեր է ամէնքը»:

Տուն հասաւ: Ժամացոյցին նայեցաւ -- կէսօր էր: Առանց աճապարանքի պատրաստեց սեղանը, պնակ, դգալ ու պատառաքաղ, դրաւ կերակուրը առջին, հանդարտօրէն թերթը կարդալով ճաշեց, յետոյ ելաւ, լուաց պնակներն ու ամէն ինչ ետ տեղը դրաւ, ապակիէ պահարանին մէջ:

Կղպեց տան դուռը ու փողոց իջաւ, ժամին նայեցաւ -- տասներկուքը քսան անց էր: «Ժամանակ ունիմ» մտածեց ու քայլերը լքեց իրենց սովորական ուղղութեան: Քիչ ետք արդէն հասեր էր յիշատակներով խճողուն աւազանին մօտ ուր քիչ մը տընտընաց...: Յաճախ եկեր էր հոն Եղիսաբէթին հետ երբ ան Թատրոնի խենթ սէր մը զգացեր էր իր մէջ, իրենց ամուսնութեան առաջին տարին: Բայց Արամիկով յղութիւնը վերջ դրեր էր ատոր: Գրիգորը յանկարծ յիշեց Սփիւռքահայ աղջիկը «ուր է արդեօք հիմա» մտածեց, արագ մը աչքը շրջանը ըրաւ աւազանին:

Գրիգոր արագցուց հիմա քայլերը, ձախ ծռեցաւ, մտաւ Կնունեանց փողոցը: Հոն էր, չորրորդ տունը աջին, երեք յարկանի շէնքը որ շիներ էր երբ նոր մտեր էր իր ասպարէզին մէջ: Տասը տարի առաջ էր ատիկա ... մայրը դեռ ողջ էր ու ինք ու եղբայրը չէին կռուած ու բաժնուած: Քովէն անցաւ հիմա, մատները քսեց անոր քարերուն փոշոտ մակերեսին: Յետոյ վեր նայեցաւ -- հոն, երկրորդ յարկն էր իրենց յարկաբաժինը ուր մայրը աւանդեր էր իր հոգին: Ասկէ ետքն էր որ Մուշեղը լքեր գացեր էր տունէն, յետոյ կարգը եկեր էր Ցամիկին որ յոյն օդաչուին հետ փախեր էր աստուած գիտէ ուր «մաման մեռաւ, տունը քանդուեցաւ» խորհեցաւ հիմա, տեսնելով անոր կլոր, խոշոր տխուր աչքերը...:

Քալեց: Հեռուէն կը տեսնուէր արդէն Վերնիսաժին տանիքը: Առջին պզտիկ հրապարակն էր եւ աջ ու ձախ նստարաններուն՝ իրար յար եւ նման մարդիկ, ոմանք կը ծխէին, երկու-երեք հատը առջեւ հակած, անլսելի ձայնով կը խօսէին, ուրիշներ լուռ կը նայէին անորոշ կէտերու, բոլորն ալ տարիքը առած, սառած մարդիկ ... «ա՞ս է մեր ժողովուրդը» խորհեցաւ «ուզես չուզես ասոր տէր պիտի կանգնիս ... եւ ի՞նչ պիտի ըլլայ Հայաստանին ճակատագիրը» շարունակեց գլուխը վար կախած, քալելով, «աս աղքատութիւնը, աս ծուլութիւնը, յուսահատութիւնը .. աս քաոսային վիճակը ե՞րբ վերջ պիտի գտնէ ... որքա՞ն կրնանք դիմանալ առանց վերջնական պատերազմի մը որ ծերն ու տկարը առնէ տանի... ա՞յդ է մեր միակ փրկութիւնը» ըսաւ: Հասեր էր Վերնիսաժին մօտ:

Աջ թեքեցաւ եւ ուղղուեցաւ դէպի ցած, քարէ նստարան մը որու վրայ երկու նիհար աղջիկներ նստեր էին արդէն:

Հազիւ մօտեցած՝ նշմարեց զայն, զգաց անոր թեթեւ, օտար ներկայութիւնը: Անունը եկած էր մտքէն ու քանի մը երկվայրկեան սառած մնաց անոր կերպարանքին դիմաց -- մազերուն ալիքները, գոյնզգոյն հագուստը, դէմքին թեթեւ չպարը...: Քայլ մըն ալ մօտեցաւ, առանց անկէ նշմարուելու «աս ի՛նչ բախտ է» անցաւ մտքէն «ուրկէ՛ ուր...» ու անդրադարձաւ թէ իր ներսը պզտիկ հրմշտուք մը կար «չկայ ոչ մէկ պատճառ որ այս Սփիւռքահայ չոր ու անճարակ աղջիկը այսքան կարեւոր մէկը ըլլայ յանկարծ» անցաւ մտքէն: Բայց սիրտը անոյշ անոյշ կը հարուածէր «պատանի եմ տակաւին ծօ» խորհեցաւ: Յանկարծ անունը ետ եկաւ:

(Շար. 41)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 21, տօն է Երից Ամաց Ընծայման Սուրբ Կուսին ի Տաճարն

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս -- Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ՔԱՊՈՒՃԵԱՆ

***

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 25 եւ 26, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Քահանայի Ձեռնադրութիւն եւ Օծում *կը կատարուին՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին. —*

Քահանայութեան կոչման
Արարողութիւն՝

Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 25, երեկոյեան ժամը 5-ին:

Քահանայի Ձեռնադրութիւն
Եւ Օծում՝

Կիրակի, օր, Նոյեմբեր 26, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Եւրոպայի Հայոց
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ, որու ընթացքին Ամուսնացեալ Քահանայ պիտի ձեռնադրէ եւ օծէ՝

ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ-Ը
Շրջանաւարտ
Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
Անթիլիասի Դպրեվանքէն

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այս բացառիկ արարողութեան եւ վկայել Նուիրեալի «արժանաւորութեան», ու աղօթել Աստուծոյ եւ Եկեղեցւոյ ծառայութեան կոչուած այս Ընծայեալին համար, որպէս զի ան ըլլայ «Մշակ՝ Առանց Ամօթոյ»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

recevra

PATRICK KARAM

pour son livre

LES GUERRES DU CAUCASE

des Tsars à la Tchétchénie

publié par la Librairie Académique Perrin, en Juin 1995

DEBAT, SIGNATURE & VENTE DU LIVRE

le Jeudi 23 Novembre à 20h45

dans les locaux du Centre Culturel au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— Entrée libre —

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Թատերական ներկայացում

«ԻՄ ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ ՓԱՐԻԶԷՆ»

(MA TANTE DE PARIS)
Comédie musicale

Երաժշտական կատակերգութիւն, բեմադրութիւն, երաժշտութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Բեմադրիչի օգնական՝
Գայեանէ Մկրտչեան

Դերակատարներ՝
Նարեկ Տուրեան, Լեւոն Գասպարեան, Արայիկ Դիստրիկեան, Փիրուզա Կոզակեան, Գայեանէ Սարգսեան, Արայիկ Մաթէոսեան, Զարեհ Աբրահամեան:

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15-ին:

Մուտք՝ 75 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ԹԻՆԵԷՕ. — Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Նագաշեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS
présente
pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995
Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, violoniste
et
Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, pianiste

le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises
avec la généreuse participation de l'UGAB
au Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.
— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

UGAB-*Marseille*

85ème anniversaire de sa fondation

CONCERT

Le Vendredi 24 Novembre à 20 heures 30

Sous le parrainage de *M. JEAN TER-MERGUERIAN*

LES JEUNES ESPOIRS

l'UGAB, fidèle à sa vocation d'œuvrer à une meilleure connaissance de jeunes talents vous présente
— *Satenik KHOURDOIAN* Violon : 1ère Médaille de Conservatoire
— *Alexis YASMADJIAN* Violoncelle : Médaillé d'Or de Conservatoire
— *Alexandre CHIRINIAN* Violon : Médaillé d'Or de Conservatoire
au piano *Anahid SEREKIAN* Médaillée d'Or de Conservatoire

Au programme : *Khatchatrian, Tchaïkovski, Sarasate*

"Ode à l'Arménie"

DUO BLOT-NAZARIAN Harpe-Flûte
QUATUOR A CORDES «KARIAG»
Irène NAZARIAN Violon *Tigran TOUMANIAN*, Violon
Cécile BEAUJON-MOURADIAN, Alto *Mathieu MONNERET*, Violoncelle
Comédien *Alain CARRÉ*

Au programme Musique : *Khatchatrian, Komitas, Babadjanian*
Poésie: *Vahan Tékéyan, Daniel Varoujan, Vahan Derian, Bedros Tourian*

—— P. A. F. 125 F. / 85 F. — Etudiants 50 F. ——

Paroisse de St-Giniez — Place Louis Lumière — Marseille 8e

GRANDE SOIREE

AU PROFIT DE

L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT

avec

HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : 43. 75. 28. 37.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél.: 42. 89. 27. 47

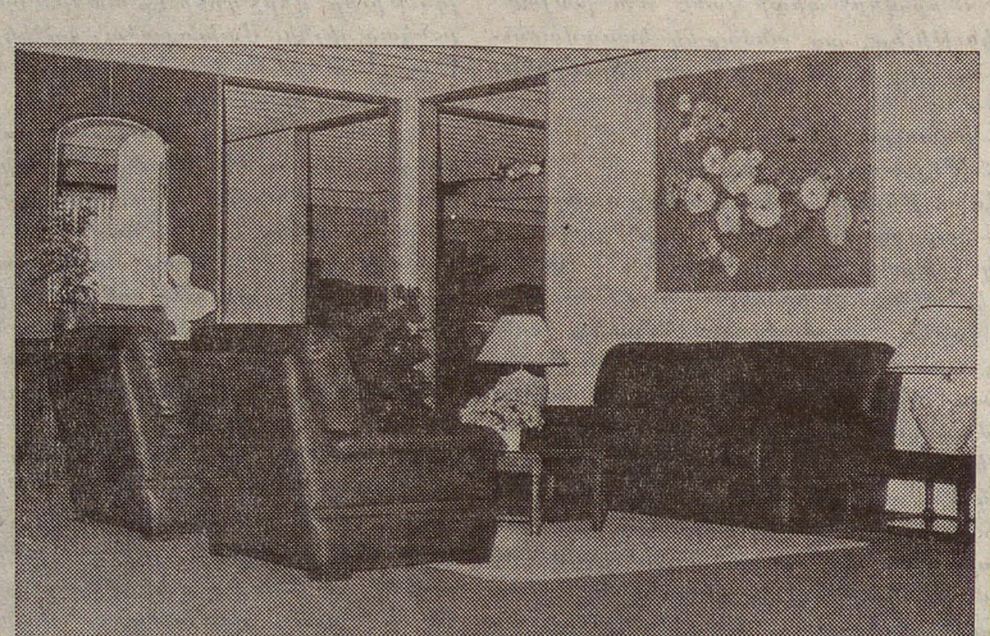

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ ԵՒ ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

ՓԱՐԻԶԻ
ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 13-ին
Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
48 - 55 - 32 - 47
Թիւին:

Ճաշագին՝ 120 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des photographies de ses premiers Camps Itinérants (Nice — Royan — St-Georges de Didonne) crées en 1935 ainsi que de son centre de vacances de Bellefontaine de 1954 à ce jour.

Nous remercions toutes les personnes qui y ont participé de nous adresser quelques clichés de leurs souvenirs.

Ces derniers leur seront restitués.

C.B.A.F. : 17, rue Bleue, 75009 PARIS

***

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « *D. Sérénguliam* »
organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand

le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 21
MARDI 21 NOVEMBRE 1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.726

71e ANNEE — N° 18.726

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 9-ի նիստին ամբաստանեալ Գեղամ Մանուկեան շարունակած է պատասխանել դատախազին եւ փաստաբաններուն հարցումներուն։ Առաջինը կեդրոնացած է կառոյցին ապահովական խորհուրդին առընչուած կէտերուն վրայ։ Ամբաստանեալը ըսած է թէ ըստ Ա. Արծրունիէն ստացած տեղեկութիւններու, ան ստեղծուած է 1992-ին։ Հիմնական նպատակը եղած է օժանդակել Արցախի մարտական գործողութիւններուն ու Հայաստանի սահմանամերձ շրջանին։ Տուած է խորհուրդին անդամներուն անունները. զայն ղեկավարած է Հրանտ Մարգարեան։

Փաստաբանները Գ. Մանուկեանի հարցումներ ուղղած են իրենց պաշտպանեալներուն վերաբերող նիւթերու մասին։

Յաջորդ օրը ան պատասխանած է Ա. Արծրունիի փաստաբանին՝ Վահագն Աւագեանի հարցումներուն որոնք վերաբերած են Արմենակ Մնջոյեանին եւ Արա Հարմանդարեանին։ Այդ նիստին դատարանին նախագահը ազդարարութիւն ուղղած է Վ. Աւագեանի երբ ան մէկէ աւելի անգամներ վիրաւորած է իր պաշտօնակիցները։ Նոյեմբեր 10-ի այդ նիստին նախագահը առաջարկած է 2 օր ընդհատել դատավարութիւնը որպէսզի փաստաբանները ժամանակ ունենան աւելի շօշափելի, կարեւոր հարցումներ պատրաստելու։

Երկօրեայ ընդհատումէն ետք, Նոյեմբեր 13-ին մեծ տարբերութիւն չէ նշմարուած դատավարութեան ընթացքին մէջ։ Վ. Աւագեան այս անգամ թիրախ առած է լրագրողները եւ անոնց հրապարակումները, խրատական մըն ալ կարդալով անոնց գլխուն։ Ապա Գ. Մանուկեանին հարցումներ ուղղած է փաստաբան Ռուբէն Ռշտունի։ Հարցումները վերաբերած են այս վերջինին պաշտպանեալ ամբաստանեալ Արմենակ Մնջոյեանի առընչուած հրապարակումներուն։

Նոյեմբեր 14-ին նախագահը ջանացած է Գ. Մանուկեանի ուղղած հարցումներով երեւան հանել Գ. Սահակեանի սպանութեան պատճառները։ Սակայն ոչ մէկ նորութիւն յայտնուած է։ Նիստին վերջաւորութեան Գ. Մանուկեանի պաշտպան փաստաբանը թուելով անոր նկատմամբ նախաքննական մարմնին կիրարկած օրինախախտումները, խնդրած է որ նկատի առնուին անոնք փաստերու արժեւորման ընթացքին։

Ընդմիջումէն ետք հարցումներու պատասխանելու հրաւիրուած է Ա. Մնջոյեան, որ մերժած է, առաջարկելով որ հրապարակուին նախաքննական իր արտայայտութիւնները։

Դատարանը հրապարակելէ ետք զանոնք երկու օր ընդմիջում յայտարարած է, Նոյեմբեր 16-ին հարցաքննութեան հրաւիրելու համար «Դրօ»ի ամբաստանեալներէն վերջինը՝ Հրանտ Մարգարեանը։

Ան իր յայտարարութեան մէջ պախարակած է «Դրօ»ի գործունէութիւնը անպայման Հ.Յ.Դ.-ի առընչելու ջանքը. ապա ըսած թէ ինք պատրաստ ըլլալով հանդերձ ամբողջ ճշմարտութիւնը ըսելու, կը խօսի միայն երբ Արսէն Արծրունիի ամբողջական խոստովանութիւնները ներկայացուին։ Հ. Մարգարեան ըսած է թէ Ա. Արծրունիի նախնական խոստովանութիւնները սարքովի դաւ են Հ.Յ.Դ.-ի եւ իր հասցէին։ Ան Ա. Արծրունին ամբաստանած է նաեւ բացայայտ ստախօսութեամբ։

Ամբաստանեալին պաշտպան փաստաբանը Ռուբէն Սահակեան պահանջած է որ դատարանը ներկայացնէ բոլոր նիւթերու ցանկը որպէսզի կարելի ըլլայ հարկաւոր պաշտպանողականը պատրաստել։ Այս պահանջքին միացած են այլ փաստաբաններ ալ ու ընդմիջում յայտարարուած է որպէսզի դատարանը որոշէ ներկայացուած պահանջքին պատասխանը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՔ ՇԻՐԱՔ բարկացաւ եւ որոշեց «քէն ընել» Իտալիոյ եւ Պելժիոյ, գոնէ այս օրերս։ Արդարեւ, Ֆրանսայի նախագահը այս որոշումը տուաւ իբրեւ հետեւանք այն քուէարկութեան, որ տեղի ունեցաւ ՄԱԿ-ի մօտ (Նիւ-Եորք) Նոյեմբեր 16-ին, հիւլէական փորձերու անմիջական արգիլման համար եւ որու դրական քուէ տուին Եւրոպական Միութեան անդամ 10 երկիրներ, այլ խօսքով Ֆրանսային դէմ քուէարկած եղան։ Այս պատճառաւ Շիրաք ջնջեց Ֆրանքօ-իտալական վեհաժողովը որ տեղի պիտի ունենար Նափոլի, ինչպէս նաեւ Պելժիոյ նախարարապետին Էլիզէ այցելութիւնը։ Ժիւփէ ալ պիտի չճաշէ Ֆինլանտիոյ նախարարապետին հետ։ Իտալիոյ վարչապետը, յապաղումով, ցաւ յայտնեց։ Ըսաւ թէ պիտի նախընտրէր ձեռնպահ մնացած ըլլալ (ինչ որ Գերմանիա ըրած էր)։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ նախագահական ընտրութեան պաշտօնական արդիւնքը ծանօթ չէր Նոյեմբեր 20-ի առաւօտը, բայց, գրեթէ ապահով էր որ Լէք Վալեզա պարտուած է, հակառակ քանի մը ժամ առաջ տրուած տեղեկութեանց, ըստ որոնց փոքր առաւելութեամբ մը (51%) յաղթած էր։ Բաւական ծանր պարտութիւն մըն է նաեւ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ համար, քանի իր թեկնածուն՝ Վալեզան էր։ Յաղթողը՝ նախկին համայնավար, այսօր՝ սոսիալ-դեմոկրատ Ալեքսանդր Կվասնիեվսկի, երկդիմի անցեալ մը ունեցող, արդիապաշտ անձ մըն է։ Կը պնդէ որ երբեք համայնավար չէ եղած եւ սակայն Կուսակցութեան անդամակցած է 1981-ին։ 41 տարեկան է։

Ա. ԺԻՒՓԷ համոզուած է որ ընկերային ապահովութեան հիւանդութեան մարզին իր ծրագիրը արդար է, ինչ որ կարծիքը չէ բոլորին եւ ընկերային գետնի վրայ բաւական ծանր շաբաթ մը նախատեսուած է։ Նոյեմբեր 24-ը ցոյցերու օր մըն է ամբողջ երկրին մէջ, 26-ին ալ գործադուլ նախատեսուած է։ Միւս կողմէ, Ելմտական Նախարարը՝ Արթիւի, Նոյեմբեր 19-ին յայտարարեց որ աշխատաւորներու եկամուտի յայտարարութեանց վրայ պիտի ջնջուի 20%-ի զեղչը որ կար ցարդ, բայց, Ժիւփէ քանի մը վայրկեան ետք, Անն Սէնքլէրի հետ իր հանդիպման ընթացքին (7/7, Թէ-էՖ 1) ջանաց պեմոլ մը դնել եւ ըսաւ թէ՝ որոշում չէ այլ՝ գաղափար մը։ Ըստ երեւոյթին, Ժիւփէ 2 կառավարութեան անդամներն ալ ժամանակէն առաջ կը խօսին...։

ԻՍԼԱՄԱՊԱՏԻ (Փաքիստան) Եգիպտոսի դեսպանատան դէմ ահռելի ոճրափորձ մը գործուած է Նոյեմբեր 19-ին, որու հետեւանքով 16 մեռեալ կայ և շուրջ 60 վիրաւոր։ Արարքին տէր եղած են Կամաաթ ալ-Իսլամիաները որ եգիպտական բանակի գլխաւոր գաղտնի կազմակերպութիւնն է, ապա նաեւ՝ Ճիհատը, որ իսլամապաշտ այլ կազմակերպութիւն մըն է։ Դէտերու կարծիքով այս ոճրափորձը մաս կը կազմէ եգիպտացի իսլամապաշտներու ծրագրին՝ միջազգայնացնել զինեալ արարքները։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀՐԷԱԿԱՆ համայնքներու եւ Պաղեստինցիներու յարաբերութեանց պատմութեան մէջ առաջին անգամն էր որ Պաղեստինի Ֆրանսայի ներկայացուցիչը՝ Լէյլա Շահիտ հրաւիրուած էր տարեկան այն աւանդական ճաշին զոր կը կազմակերպէ Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական Խորհուրդը (ՔՐԻՖ) որ տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 18-ին Փարիզի մէկ պանդոկին մէջ։ Ի յարգանս Ռապինի յիշատակին այս ճաշին ներկայ եղած են Ա. Ժիւփէ, Ժան-Լուի Տըպրէ, Լիոնէլ Ժոսփէն, Միշէլ Ռոքար։ Այս առթիւ, ՔՐԻՖ-ի նախագահը գնահատանքով արձանագրած է որ Շիրաք «ընդունած եւ ստանձնած է սըխալներն ու պատասխանատուութիւնները բոլոր անոնց որոնք ապահոված են Պետութեան գործընթացը Վիշիի կառավա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԱ ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԷ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25-ԻՆ

Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մամուլի բաժինը կը հաղորդէ որ Նոյեմբեր 25-ին Փարիզ կը ժամանէ Տիկին Լուսիա Տէր-Պետրոսեան մասնակցելու համար մանուկներու իրաւունքներուն նուիրուած միջազգային ֆորումին որ տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 27-ին ԻՒՆԷՍՔՕ-ի կեդրոնատեղին։ Այս համագումարը կազմակերպուած է Տիկին Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէնի ղեկավարած մանուկներու հաստատութեան կողմէ, գործակցութեամբ ԻՒՆԷՍՔՕ-ի, ԻՒՆԻՍԷՖ-ի եւ ՊԻՍԷ-ի։

Հանդիպումին նպատակն է պետութիւններու եւ միջազգային հաւաքականութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել աշխարհի երախաներուն կացութեան և անոնց իրաւունքներուն վրայ, ըստ ՄԱԿ-ի 1989-ի պայմանագրութեան։ Օրուան գլխաւոր բաժիններէն է հեռատեսիլային 2 ժամ տեւող վիճաբանում մը զոր կը վարէ Ժան-Մարի Գաւասս (Առքէ) մասնակցութեամբ նախագահներու տասնեակ մը կիներու եւ մանուկներու իրաւունքներու մասնագէտներու և երախաներու։

Տիկին Տէր-Պետրոսեանին կ'ընկերանան ԻՒՆԻՍԷՖ-ի Երեւանի ներկայացուցիչ՝ Պ. Եուհանի Սլանքօն եւ երեք հայ փորձագէտ կիներ։ Տիկին Տէր-Պետրոսեան Երեւան կը վերադառնայ Նոյեմբեր 30-ին։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԸ՝ ՎԻԳԷՆ ՉԻՏԷՃԵԱՆ

Ինչպէս գրած էինք առենին Փարիզի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակուած է Վիգէն Չիտէճեան, ցարդ ծանօթ որպէս փոխ-վարչապետ, Հայաստանի նախկին կառավարութեան։

Վիգէն Չիտէճեան իր պաշտօնին գլուխն է Նոյեմբեր 9-էն ի վեր։

Դեսպանը այցելութիւն մը տուաւ «Յառաջ»ի խմբագրութեան Ուրբաթ օր, Նոյեմբեր 17-ին ինչ որ առիթ տուաւ աւելի մօտէն ծանօթանալու Պ. Վիգէն Չիտէճեանի եւ շահեկան խօսակցութիւն մը ունենալու։

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի հայ մարզականը 0 -- 1 պարտուեցաւ Ռեա-Սթարէն այս վերջինոյն դաշտին վրայ եւ շարունակեց նահանջել ընդհանուր դասաւորման մէջ։ Այժմ 15-րդ է 26 կէտով։ Գլուխն է միշտ Գան 40 կէտով, Մարսէյլ 5-րդ է (33 կէտ) եւ վերջին կը մնայ Ալես (9)։

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ

Ցաւով իմացանք որ Նոյեմբեր 19-էն 20 լուսնալիք գիշերը, առաւօտեան ժամը 3.30-ին իր մահկանացուն կնքած է Մարսէյլի գաղութի ամէնէն ժողովրդական դէմքերէն՝ Արամ Շէխիկեան։ Աւելի քան երկու շաբաթ է հիւանդանոց փոխադրուած էր վիրաբուժական ծանր եւ անխուսափելի գործողութեան մը համար եւ սրտին տկար վիճակը մեծ յոյսեր չէր ներշնչեր։ Գործողութենէն ի վեր արդէն գիտակցութիւնը չէր վերագտած եւ միակ մխիթարութիւնը այն է որ այդ անգիտակից վիճակին մէջ հրաժեշտ կուտար կեանքին։

Մեր սիրելի Արամը ծնած էր Պանտըրմա 1918 Օգոստոս 15-ին, զաւակն էր Մշոյ Արինչ գիւղի յայտնի ազգային եւ յեղափոխական՝ Մխիթար Շէխիկեանի։ 1922ին կը հաստատուէր Մարսէյլ եւ 1929-ին կը մտնէր Փարիզի Սամուէլ-Մուրատեան Մխիթարեան վարժարանը զոր կ'աւարտէր 1936-ին։ Մարսէյլի վերադարձին կը հետեւէր դեղագործութեան եւ շրջանը կը լրացնէր Բ. աշխարհամարտի ընթացքին։ Կը ծառայէր Ֆրանսական բանակը։ Ապա, կը մտնէր Պառիէլ դեղարանը, Մարսէյլի ճիշդ կեդրոնը մէկ-երկու ամսուան համար ու հոն կը գործէր 32 տարի։ Մարսէյլ ապրող կամ Մարսէյլէն անցնող բոլոր Հայերը գիտեն թէ այդ դեղարանը դարձած էր միանգամայն ժամադրավայր մը, տեղեկատուութեան եւ օգնութեան սպասարկութիւն մը ուր Արամ Շէխիկեան դեղերուն տուփերուն վրայ հայերէն կը գրէր տարազիր տեռուղին համար, կը զբաղէր ինքնութեան կամ աշխատանքի թուղթերու կանոնաւորութեամբ, կը հանէր բոլորին անխտիր եւ անսակարկ։ Որպէս Մխիթարեան նախկին աշակերտ, Հ.Բ.Ը. Միութեան թէ Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ անդամ տասնեակ տարիներու վաստակ ունի Մարսէյլի Հայ ազգային կեանքին մէջ։

1993 Յունիս 19-ին էր որ ձեռամբ Հայ կաթողիկէ առաջնորդ՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեանի կը կարգուէր՝ «ասպետ մեծ սրբոյն Գրիգորի» հրահանգով եւ արտօնութեամբ Յովհ. Պօղոս Բ.ի։

Այդ առթիւ տրուած ընդունելութեան աւարտին, շնորհակալութեան իր խօսքին մէջ, ան կ'ըսէր ի մէջ այլոց. -- «Կը մտածեմ թէ այն ամէն ինչ որ իմ մասին ըսուեցաւ արդեօք կատարա՞ծ եմ։ Եթէ բան մը ըրի, Հայու պարտականութիւն էր եւ ժամանակը ուզեց որ ընեմ»։

Ջերմ խառնուածքի տէր, հրաշալի ընկեր մըն էր Արամը, որ սակայն երբեք չէր ծամծմեր բառերը եթէ ծուռ բան մը լսէր կամ տեսնէր, խիզախ Մշեցիի իր նկարագիրն ու բառամթերքը չէր խնայեր ոչ ոքի։

Ինչպէս, 1993 Յունիսի այդ օրը, Կարօ Յովսէփեան կ'ըսէր «Մեր բոլորիս Արամն էր» եւ այսօր այդ բոլորին մօտ բան մը պիտի պակսի։ Բան մը պիտի պակսի նաեւ հայկական Մարսէյլէն, քանի իսկապէս դժուար է երեւակայել Հայոց Մարսէյլը առանց մեր Արամին ու օրէ օր է որ գաղութը պիտի զգայ անոր բացակայութիւնը։

Օգոստոսին, առիթն ունեցած էինք քանի մը օր անցընելու իրեն հետ, Թոնոնի իր ամարանոցը։ Գիտակից էր առողջական իր ծանր վիճակին, բայց չէր կորսընցներ իր շէն, ջերմ տրամադրութիւնը ու միշտ կը կատակէր։ Ինք, ամբողջ կեանքը մենակեաց մը եղաւ, բայց, ունեցաւ մեծ ընտանիք մը՝ ընկերներու եւ բարեկամներու։ Եւ այդ ընտանիքն է, որ, այսօր, սգաւոր է։

ԵՒ ԿԸ ԹՈՒԱԼԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԱՆԻՒԸ

Խորհրդային Միութեան հետ խորհրդային վարչակարգին ալ փլուզումով իւրաքանչիւր հանրապետութիւն կը փորձէ քաղաքական իւրայատուկ ուղղութիւն մը ստեղծել ու հետեւիլ անոր. այս ջանքին մէջ մեծագոյն տեղը կը գրաւէ անցումի շրջանը առանց փորձանքի կամ առնուազն փոքրագոյն վնասով բոլորելու նպատակը: Եւ քանի որ խորհրդային շրջանէն եւ շըրջանակէն դուրս եկած երկիրները հասարակաց ու նաեւ առանձնայատուկ բազմաթիւ հարցեր ունին, մօտաւոր ու հեռաւոր ուշադրութիւնները առաւելաբար կեդրոնացած կ'ըլլան ներկայի եւ ընդհանրապէս քաղաքական անցքերու, կնճիռներու, խնդիրներու վրայ: Հաւանաբար, այս երկիրները քաղաքական ու տնտեսական որոշ կայունութեան մակարդակի մը հասնելէ ետք, հետաքրքրութիւններու նիւթ պիտի ըլլան այլ մարզեր ալ որոնք այսօր յաճախ կը ձգուին լուսանցքի վըրայ, կամ ուղղակի խուլ անկիւն մը:

Այս մարզերուն ամէնէն չահեկաններէն է քննութիւնն ու ուսումնասիրութիւնը «ազգային» նիւթերու որոնց ընկալումը եղած է խորհրդային չափանիշերու պարտադրանքով, յաճախ ալ անոնց «պապէն աւելի պապական»ի տեղական իւրացումով: «Ազգ»ը ամէնէն աւելի հետաքրքրըուածը ըլլալ կը թուի այս կարգի նիւթերով. Եղեռնին առնչուած նիւթեր եւ ատալինեան բռնութեան զոհ հայ եկեղեցականներու մասին դիւանի էջեր հրատարակելէ ետք, Նոյեմբեր 1-ի թիւով տեղ տուած է Կ. Դալլաքեանի հետ կատարուած հարցազրոյցի մը: Հոն շօշափուած է Համայնավար կուսակցութեան դերն ու մօտեցումը ազգային գաղափարախօսութեան ասպարէզի հարցերուն:

Կ. Դալլաքեան 1960-ական թուականներէն պաշտօններ վարած ըլլալով կուսակցութեան կեդր. Կոմիտէի շրջանակներուն մէջ, լաւատեղեակ անձերէն մէկն է նիւթին: Ան 1961 – 63 կենտկոմի աշխատակազմին մաս կազմելէ ետք գլխաւորած է եկեղեցական գործերու խորհուրդը, 1971 – 1975 կուսակցութեան քարոզչութեան բաժինը վարած, ապա մինչեւ 1985 եղած է կենտկոմի քարտուղար: Սփիւռքը գինքը առաւելապէս ճանչցած է որպէս ըՍփիւռքահայութեան հետ կապի Կոմիտէի նախագահ: Ներկայիս Ցեղասպանութեան Թանգարան – Հիմնարկին Սփիւռքի Համայնքներու բաժնին վարիչն է: Իրեն հետ զրուցելու գացած է Սամուէլ Դիլանեան, շատ հետաքրքրական էջեր բանալով Համայնավար կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէին «ազգային» քաղաքականութեան անցեալէն:

Կ. Դալլաքեան կը բացատրէ թէ խորհրդային կեդրոնը կը վարէր ազգերու ձուլման քաղաքականութիւն մը. ու որպէսզի կարելի ըլլայ գայն նպատակին հասցնել, ծրագրուած էր նախ մշակութային ու տնտեսական զարգացման փուլ մը իրագործել յատկապէս այն ազգերուն պարագային որոնք նոյնիսկ գիր ու գրականութիւն չունէին: Ապա պիտի հետապնդուէր ազգերու մերձեցման հեռանկարը: Ասոր զուգահեռ, կեդրոնը հանրապետութիւններուն անկարելի կը դարձնէր ինքնուրոյն քաղաքականութիւն վարել, յատկապէս միջազգային բեմին վրայ: Ան կ'ըսէ թէ «տանեակ, հարիւրաւոր փաստեր կարելի է բերել երբ ընդունել են Հայոց շահերը շօշափող զանազան պայմանագրեր, երբ արուել են բազմաթիւ յայտարարութիւններ, առանց հայութեան այդ մասին հարցնելու»:

Իսկ պատերազմէն ետք ստեղծուած է ուս Բ. քարտուղարներու աւանդութիւնը որ Հայաստանի մէջ հաստատուած է միայն 1968 – 1969-ին: Այդ աթոռը Կ. Դալլաքեանի արժեւորումով՝ «անվստահութիւն էր յարուցում ամբողջ ազգի նկատմամբ եւ զոհեկացնում էր կեդրոն – հանրապետութիւն յարաբերութիւնը»:

Ան միութեան քայքայումի հոլովոյթին մէջ գլխաւոր պատճառ կը նկատէ հանրապետութիւններուն ազգային հարցին անլոյծ մնացած ըլլալու երեւոյթը:

Այդ երեւոյթին ազդակներէն էր նաեւ հայ ազգային – ազատագրական շարժումի պատմութեան «փակի տակ» պահպանումը եւ այդ անցեալը խեղաթիւրուած ներկայացնելու արարքը: Մինչեւ 1950-ական թուականները «ազատագրական պայքարի մասնակիցները դիտում էին որպէս հայ ժողովրդի նկատմամբ չարագործներ»: Այդ թուականէն ետք պահպանուած էին յատկապէս Դաշնակցութեան վերաբերող որոշ արժեւորումներ, բայց չէր ըսուեր թէ ան հայ ազատագրական պայքարին մէջ յանցաւոր է, այլ կ'ըսուէր որ պայքարը տարած է սխալ ուղղութեամբ:

Կ. Դալլաքեանի հետ զրոյցին հետաքրքրական մէկ բաժինն է 60-ական թուականներու ազգային պոռթկումը որ իր գագաթնակէտին հասած է Եղեռնի 50-ամեակին ոգեկոչումով: Ըսելէ ետք թէ «60-ականների սկզբին բուն Եղեռնի եւ Հայ դատի նիւթը ժողովրդի մէջ տարածւում էր ոչ կոմկուսի ձեռամբ, այլ տաբերային, ժողովրդական զարթօնքի սկըզբունքով», Կ. Դալլաքեան կը խօսի այդ շրջանի ուշագրաւ դէմք, Կենտկոմի Ա. քարտուղար Յ. Զարոբեանի մասին: Ան է որ 1961-ին Կենտկոմի կազմին մէջ ըստեղծած է նոր խումբ մը, յետագային բաժինի վերածուած, զբաղելու համար արտասահմանեան կապերու հարցերով: Խումբին ղեկավար կը նշանակուի Կ. Դալլաքեան: «Մենք պիտի զբաղուէինք արտասահմանեան կուսակցական պատուիրակութիւնների ընդունելութիւններով, բայց հիմնականում Սփիւռքի հարցերով: Ամիսը երկու անգամ Զարոբեան ընդունում էր ինձ եւ մի ամբողջ քննութիւն անցկացնում՝ ինչ կայ Սփիւռքում, սփիւռքահայ մամուլում: Արդէն 1961-ի Ապրիլին Զարոբեանը ինձ հարցրեց Եղեռնի 50-ամեակի, Սփիւռքում դրա նախապատրաստութիւնների մասին» կ'ըսէ ան: Զինքը յաջորդ տարուան Դեկտեմբերին կը հանեն Կենտկոմի կազմէն: Պատճառը հետեւեալն է. 1962-ի սկիզբին Հայաստան կ'այցելէ «սփիւռքահայ նշանաւոր գրող, հասարակական գործիչ, նախկին դաշնակցական Անդրանիկ Ծառուկեանը»: Ան Կ. Դալլաքեանի հետ հանդիպումի մը միջոցին Զարոբեանը տեսնելու փափաք կը յայտնէ: Կ. Դալլաքեան կը յաջողցնէ անոնց հանդիպումը որուն ընթացքին զըրոյց մը կը ծաւալի Հայաստանի եւ ըՍփիւռքի շուրջ: Ծառուկեան Զարոբեանին կը հարցնէ թէ Եղեռնի 50-ամեակին առթիւ ի՛նչ կը մտածեն: «Ամէն ինչ էլ կը լինի՝ յուշարձան, հրապարակումներ, միջոցառումներ. իսկ նախապատրաստուել չի նշանակում միայն Հայաստանում, այլեւ՝ Մոսկուայում» կ'ըլլայ պատասխանը: (Այս հանդիպումին մասին Կ. Դալլաքեան ստորագրած էր «Յիշատակարժան հանդիպում» խորագրուած ընդարձակ վկայութիւն մը, «Անդրանիկ Ծառուկեանի յիշատակին» – «Յառաջ», Մարտ 24–): Զարոբեան – Ծառուկեան տեսակցութեան այս միակ վկային՝ Կ. Դալլաքեանի գգուշացումներ կ'ըլլան ղեկավարներու կողմէ որ կրակի հետ կը խաղայ: Իսկ տարեվերջին պաշտօններ ջնջելու պատճառաբանութեամբ վերջ կուտան իր գործին: Իր ենթադրութեամբ, բուն պատճառը եղած է կրակին հետ այդ խաղը. թէ ի՛նչպէս առանց Կենտկոմի որոշումին եւ առանց պետական ապահովութեան Կոմիտէին համաձայնութեան կազմակերպած է Զարոբեան - Ծառուկեան հանդիպումը:

Կ. Դալլաքեան որպէս կուսակցական գործիչ Զարոբեանի Հայաստանի քաղաքական կեանքին ամէնէն կարեւոր ներդըրումը կը նկատէ Հայաստան – Սփիւռք կապերը: 1961 Սեպտեմբերին Կոմկուսի համագումարին Զարոբեանի զեկուցումը Հայ Կոմկուսի պատմութեան մէջ 1920-էն ի վեր առաջինը կ'ըլլայ անդրադարձող Ալ. Միասնիկեանէն եւ Աշոտ Յովհաննիսեանէն ետք Սփիւռքի նկատմամբ մօտեցումին: Զարոբեան որպէս հայրենասիրական կուսակցութիւններ հնչակեաններն ու ռամկավարները կ'անջատէ Դաշնակցութենէն, բայց այս վերջինն ալ կը բաժնէ պարագլուխներու եւ շարքայիններու: Ասոր կը յաջորդէ Սփիւռքեան թերթերու Հայաստան մուտքը եւ մեծ թափ կը ստանան փոխ - այցելութիւնները:

Կ. Դալլաքեան կ'ըսէ թէ ճիշդ է որ իրենք միշտ հայհոյած են Դաշնակցութեան, բայց ատիկա «խաղի յատուկ կանոն»ն էր, քանի որ «անհրաժեշտ էր հայհոյել, որովհետեւ խաղին մասնակցում էր երրորդ կարեւոր կողմը՝ Մոսկուան»:

Զրոյցին վերջին մասը կը վերաբերի Հայաստանի Կենտկոմին ու Կոմկուսին Հայոց Եղեռնին ու Հայ դատին տէր կանգնած չըլլալու հարցին: Զրուցավար Ս. Դիլանեան կը յիշեցնէ այս մասին Ռ. Սաֆարեանի յօդուածը («Յառաջ», Սեպտեմբեր 13, «Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութիւնը տէր կանգնա՞ծ է Հայ դատին»): Կ. Դալլաքեան կը հաստատէ ըսուածը ու կը մանրամասնէ. Կենտկոմի ամէնէն կարեւոր քայլը այս ուղղութեամբ, եղած է 1946 Փետրուար 2-ին: Ա. քարտուղար Գրիգոր Յարութինեան ելոյթի մը ընթացքին կը ներկայացնէ Թուրքիա գտնուող հայկական հողերու հարցը որոնք 1914-ի սահմաններով եղած են Ռուսաստանի տարածքին մէջ: Սակայն չի խօսիր Եղեռնի ու Հայ դատի մասին: Կ. Դալլաքեան կ'ըսէ թէ այդ ելոյթը կարելի չէր առանց Մոսկուայի համաձայնութեան: Արդարեւ 1945 Յունիսին Մոլոտով երկու անգամ հրաւիրելով Մոսկուայի Թուրք դեսպանը անոր ուղղակի խօսած է 1914-ի սահմաններուն մասին: Նոյն ամառը ընդունուած Հայաստանի փառերգը ուր կար «Հայաստան՝ հայրենիք ողջ հայութեան» տողը (խօսք՝ Սարմէնի) որ կըրնար հեղինակը Սիպերիա ղրկել եթէ գրի առնուած ըլլար 1945-էն առաջ, ինչպէս կը նշէ Կ. Դալլաքեան:

Ան Եղեռնի ու Հայ դատի մասին հարցումին տուած իր ծաւալուն պատասխանին մէջ կը յիշէ երկու պատմական անցքեր որոնք երկու ղեկավարներու - Միասնիկեան եւ Քոչինեան - այս նիւթին մասին կեցուածքը ցոյց կուտան:

Առաջինը 1921-էն է երբ Հայաստան տակաւին Անդրֆեդերացիային մաս չէր կազմած եւ ձեւականօրէն ինքնուրոյն էր: Միասնիկեանի մօտ հայկական ապայակոյտի նիստի մը զօրականները կը պնդեն այն տեսակէտին վրայ որ Թրքական բանակը Արեւելքի մէջ ոչ մէկ զինուոր ունի. բոլորը կը կռուին Յոյներու դէմ: Կարելի է մէկ հարուածով մտնել Թրքական սահմանագիծէն ու գրաւել հայկական հողերը: Կը խնդրեն որ Միասնիկեան հրահանգէ այս մասին: Ու Կ. Դալլաքեան կը կրկնէ ականատեսին պատմածը. «Միասնիկեան դարձաւ երկու մարդ՝ ազգային զգացումներով մտաւորականը եւ պետական գործիչը մտածում էին ազգի ապագայի մասին: Զգացմունքը թելադրում էր համաձայնել, սակայն պետական գործիչի տրամաբանութիւնն այլ բան էր ասում՝ Յոյները պիտի պարտուեն, որովհետեւ Եւրոպան պաշտպանում է Թուրքերին: Թրքական բանակը ուղղուելու է դէպի Արեւելք եւ նորից կը գրաւի վեց նահանգները, գուցէ աւելին: Եւ նա մերժեց այդ առաջարկը»:

Այդ մերժումին մէջ տեսնելով խնկական ազգասէրը, Կ. Դալլաքեան զուգահեռի մը վրայ կը դետեղէ նաեւ կուսակցական գործիչներ՝ Թովմասեան ու Քոչինեանը: Վերջին վկայութիւնը կ'առնչուի այս վերջինին. «Քոչինեանը թէեւ աչքի չէր ընկնում իր կրթուածութեամբ, բայց գիտէր Հայաստանի բոլոր գիւղերը, հանդերով հանդերձ: Երբ եկեղեցական գործերի խորհրդի նախագահն էի, Կաթողիկոսն ասաց թէ երկու Ամերիկացի են եկել եւ ուզում են ձեզ այցելել: Եկան, առաջարկեցին վաճառել հայկական հին եկեղեցիներից մէկը, որը քար առ քար պիտի փոխադրէին եւ Միացեալ - Նահանգներում վերականգնէին: Ասացին՝ նշանակեցէք գինը, մենք չենք սակարկի: Գնացի Քոչինեանի պատմեցի. "Տղայ ջան, ասաց նա, գնա էդ քո ամերկացոց ասա որ անգամ մեր մեռելներին չենք ծախում: Եթէ Ամերիկայում հայկական հնութիւն կայ, թող իրանք գնահատեն, մենք կ'առնենք"»:

Կ. Դալլաքեանի եզրակացութիւնը այն է այս հոլովոյթէն որ «պատմութեան անիւը պտըտւում է եւ գալու է այն օրը երբ նորից բարձրանալու է Հայկական հարցը: ... Ա. Հանրապետութիւնից մինչեւ հիմա բոլոր ղեկավարները՝ չնչին բացառութեամբ, Դաշնակ, Կոմունիստ, թէ ՀՀՇական, , Հայաստանի շահով են շարժուել եւ պիտի շարժուեն: Այսօր ոչ մի ղեկավար չի կարող ասել թէ իմ հողերը տուէք, որովհետեւ այդքան ուժ չունի եւ պայմանները աննպաստ են: Սակայն պատմութեան անիւը պտըտւում է...»:

Անցեալի մը արժեւորումին համար կարճ է տակաւին միջոցը որ մեզ կը բաժնէ Հայաստանի համայնավար տասնամեակներէն: Ու շատ յաճախ, առանց անդրադառնալու նկարագիրներու, խառնըւածքներու, մօտեցումներու տարբերակներուն, ընդհանրացած արժեւորումներ կը բանաձեւենք այդ շրջանի դէմքերուն մասին: Կ. Դալլաքեանի հետ կատարուած հարցազրոյցը այս ուղղութեամբ պատմութեան անգտանելի դաս մըն ալ է որ լուելեայն կ'ազդարարէ զգոյշ ըլլալ ու չտարուիլ կաղապարներէ: Իսկ իր եզրակացութեան տողերով, այդ դասը շատ նուրբ ձեւով մը կ'առնչուի նաեւ ներկային երբ աժան կաղապարներու եւ շահախնդիր ընդհանրացումներու հաւատարիմներ կը ձգնին «ազգային»էն մերկացած ղեկավարներ տեսնել Հայաստանի աթոռներուն վրայ: Բարեբախտաբար, սակայն, «պատմութեան անիւը պտըտւում է»...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՆՇՄԱՐՆԵՐ՝ ՀԱԼԷՊԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԷՆ

ՀԱԼԷՊ. – («Յառաջ»). –

ՊՕՂՈՍ ՍՆԱՊԵԱՆ ԿԸ ԲԱՆԱԽՕՍԷ

ՀԱԼԷՊԻ «Արամ Մանուկեան» Ժող. Տան Լ. Շանթ սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 23-ին գրական երեկոյթ մը կայացած է, ի պատիւ «Բագին» գրական հանդէսի երկարամեայ խմբագիր եւ գրող Պօղոս Սնապեանի (Պէյրութ): Ներկայ եղած են շուրջ 75 հոգի: Համազգայինի անունով բացումը կատարած է Լենա Նազարեան ու համառօտ տողերով ներկայացուցած՝ նախ մեծարեալ գրագէտը, ապա օրուան բանախօսը՝ Սարգիս Կիրակոսեան (բանաստեղծ եւ «Բագին»ի օգնական խմբագիր): Կիրակոսեան անդրադարձած է գրչի իր երէց ուսուցչին յախուռն նկարագրին եւ բնորոշած՝ անկէ բխող գրա – վերլուծական հսկայ վաստակին մասնայատկութիւններն ու արժէքը (յիշենք, որ Պօղոս Սնապեան մեծ ուշադրութեան կ'արժանանար դեռ երիտասարդ տարիքին, երբ 50-ական թուականներու վերջերը Ա. Ծառուկեանի «Նայիրի» ամսագրին մէջ կը բացայայտէր բանաստեղծ Եղիվարդի – Եղիշէ Պատրիարք – կատարած չըմեցնող բանագողութիւնները Յակոբ Օշականէն...):

Յաջորդ օրերուն (Հոկտ. 24, 26, 27), Պօղոս Սնապեան դասախօսութիւններու շարք մը տուած է նոյն սրահին մէջ, յաջորդաբար նիւթ ունենալով «Բագին»ի անցած 30-ամեայ ուղին (թերթը հիմնըւած է 1962-ին, Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի նախաձեռնութեամբ), Եղիշէ Չարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի» քերթուածին գրաման ողբականը եւ հուսկ՝ Գուրգէն Մահարիի «Ծաղկած փշալարեր»ը:

***

ՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱԼԷՊԻ «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 5-ին բացումը կատարուած է հայ եւ արաբ կերպարուեստագէտներու նկարչական հաւաքական անդրանիկ ցուցահանդէսին, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինի: Ներկայ հոծ բազմութեան ուղղեալ ողջոյնի խօսք մը կարդացած է Համազգայինի Սուրիոյ Շըրջանային վարչութեան ատենապետ՝ Ասատուր Պօղոսեան (արաբերէն): Առաջնորդ Սուրէն Արք. գնահատելով հաւաքական ցուցահանդէսի գաղափարը, զայն նկատած է իւրայատուկ միջոց մը հայ – արաբ փոխ - յարաբերութեանց առաւել ընդլայնման ու խորացման: Վրձինի (եւ քանդակի) այլազան արտադրութիւններով իրենց մասնակցութիւնը բերած են հալէպաբնակ հայ թէ արաբ 17 գեղանկարիչներ (հայկական ճակատէն՝ Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, Զաւէն Պարտաղճեան, Յակոբ Ժամկոչեան, Վիգէն Պէրթիզլեան, Հրազդան Թոքմաճեան, Արտօ Համբարձումեան, Վարդգէս Պարսումեան, Վիգէն Շառոյեան եւ Սօնիա Գաբրիէլեան):

***

ԱՐԱԲԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԱՆՊԱՍՏ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀԱԼԷՊԻ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի արաբերէն հրատարակութեանց մատենաշարէն, վերջերս

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱՄԻԼԹԸՆԻ մէջ (Գանատա) Նոյեմբեր 4-ին բացումը կատարուած է Նոր Հայ կեդրոնին: Ներկայ եղած են բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Բացման խօսքը արտասանած է Վազգէն Թերզեան, ապա յաջորդաբար խօսք առած են Օնթարիօ Նահանգի Խորհրդարանի անդամ՝ Տոմինիք Ճկութինօ, քաղաքապետութեան պաշտօնատարներէն հայ ազգի՝ Թամ Ճաքսըն, Սթօնի Քրիքի քաղաքապետ՝ Տիկին Անն Պէյն, դաշնակցային Խորհրդարանի անդամ՝ Թոնի Վալերի, Շինութեան յանձնախումբէն՝ Պետրոս Ապրաճեան եւ Նաթալի Մանուկեան, Մոնրէալէն՝ Սերգօ Փօյաճեան, Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Յակոբ Թաշճեան, ՀՕՄ-ի Գանատայի Շրջ. Վարչութեան ատենապետուհի՝ Մարօ Ֆրունճեան, որ ՀՕՄ-ի կողմէ ալ 10 հազար տոլար նուիրած է, ՀՕՄ-ի նուիրատուութեան գումարը հասցնելով 55 հազար տոլարի: Խօսք առած են նաեւ Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան, Սարգիս Քհնյ. Կիւլեան, Վռամեան Կոմիտէի հերթապահ՝ Յակոբ Երկաթեան: Պաշտօնական այս բաժինին յաջորդած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Տեղի ունեցած է հանգանակութիւն մը որմէ գոյացած է 40 հազար տոլար:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ կեդրոնի Հ. Մ. Ը. Մ. – Կամք մարզասրահին մէջ տեղի ունեցած է Խարբերդի նուիրուած տոհմիկ երեկոյթ մը, Նոյեմբեր 4-ին, որու ներկայ եղած է նաեւ հիւրաբար Գանատա գտնուող Հայաստանի նախկին վարչապետ՝ Վազգէն Մանուկեան: Բացման խօսքը արտասանած է Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին ատենապետը՝ Վահէ Երեցեան: Յաջորդաբար խօսք առած են Սարգիս Ասատրեան (դաշնակցային Խորհրդարանի անդամ), Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան: Ներկայացուած է Խարբերդի հարսանիքէն առնուած կարճ թատերգութիւն մը, ապա կատարուած է Խարբերդի ճաշացուցակին պատկանող կերակուրներու եւ խմորեղէններու սպասարկութիւն: Մթնոլորտը ջերմացած է ժողովրդական եւ գաւառական երգերով զորս մեկնաբանած է Լեւոն Գաթրճեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Թ.Մ.Մ. կեդրոնի Վահէ Թընկըր սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին, տօնուած է Թէքէեան Մշակութային Միութեան 48-րդ տարեդարձը: Օրուան բանախօսը՝ բժիշկ Յարութիւն Արզումանեան արագ ակնարկով մը ուրուագծած է Թ.Մ.Մ.-ի Սփիւռքի եւ Հայրենիքի մէջ տարած հիմնական գործունէութիւնը կրթական, մշակութային եւ մամուլի մարզերուն մէջ, ապա ծանրացած է Թէքէեանի գործին վրայ, նշելով թէ ան իր մահուընէ 50 տարիներ ետք դեռ կը ներշնչէ սերունդները, հետեւելու իր ազգային ուղղութեան եւ գործելակերպին:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Վէնսան տ'Էնդի դպրոցին Մարի Սթեֆան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29-ին տեղի ունեցած է երաժշտական որակաւոր երեկոյթ մը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերած են Շաքէ Մէյվալեան – Գազանճեան (դաշնակ), Սօնա Օհանեան – Մերճիմէքեան (ջութակ), Գարին Թովմասեան (ալթօ), Վարդան Ճեռահեան (թաւ ջութակ), Վիոլէն Պռօշի՝ (թաւ ջութակ) եւ Արա Գազազեան (սրինգ): Յայտագրին մաս կը կազմէին Թելեմանի, Ա. Խաչատրեանի, Գայեանէ Չեփոտարեանի, Շուպէրթի գործերը:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ աւետարանական եղբայրութեան Եկեղեցւոյ կազմակերպութեամբ եւ եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 4-ին եւ 5-ին տեղի ունեցած է սահիկներով եւ տեսերիզով ցուցադրութիւն մը՝ «Ուխտագնացութիւն դէպի պատմական Հայաստանի տեսարժան վայրերը»: Պատուելի Գրիգոր Կարապետեանի բացման խօսքէն ետք, Արսէն Արոյեան շուրջ երկու ժամ ներկայացուցած է պատմական Հայաստանի Կիլիկիոյ քաղաքները, գիւղերը, վանքերը, եկեղեցիները նաեւ խօսած իր ունեցած հանդիպումներուն մասին: Ա. Արոյեան 1987-էն 1995, 18 անգամ փոքր եւ մեծ խումբերով ուխտագնացութիւն կատարած է դէպի Կիլիկիա:

***

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 4-ին եւ 5-ին, նախաձեռնութեամբ ՀՕՄ-ի տեղւոյն Ռուբինա մասնաճիւղին մէջ տեղի ունեցած է տարեկան տօնավաճառը: Բացման խօսքը արտասանած է վարչութեան ատենապետը՝ Հուրի Նաճարեան: Խօսք առած են նաեւ Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան, ապա՝ Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թէհլիրեան Կոմիտէի հերթապահը՝ Յակոբ Ճանպազեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Թէքէեան Կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 20-ին բացումը կատարուած է «Էլիբէկեան» նկարչական ցուցահանդէսին կազմակերպութեամբ Թ.Մ.Մ.-եան ընկերային յանձնախումբին, Թ.Մ.Մ.-ի մասնաճիւղի 30-ամեակի եւ Թէքէեան Կեդրոնի բացման տասնամեակի յոբելենական հանդիսութեանց շարքին: Ցուցադրուած են Էլիբէկեան արուեստագէտ ընտանիքի յաջորդական սերունդներու պատկանող նկարիչներու 31 գործեր, որոնք կը պատկանէին՝ Ռոպէր, Հէնրի, Վաղարշակ եւ Արեգ Էլիբէկեանի վրձիններուն:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Համազգայինի գրադարանին մէջ, գրական յանձնախումբին նախաձեռնութեամբ, Հոկտեմբեր 21-ին, տեղի ունեցած է «Պատմութեան ժամ» յայտագրի երկրորդ հանդիպումը 5-էն 10 տարեկան շուրջ 25 մանուկներու մասնակցութեամբ:

լոյս տեսած են բժիշկ Ալեքսան Քէշիշեանի զոյգ աշխատասիրութիւնները՝ Հայկական Հարցի ծանօթացման թեմայով: Անոնցմէ առաջինը, շուրջ 450 էջ, կողքի մը տակ կուգայ ժողվել արաբատառ «Ալ Թաքատտոմ» թերթին (հրատարակուած՝ Հալէպ, 1908 – 1947) բոլոր այն յօդուածներն ու լրատուական սիւնակները, որոնք կ'առնչուին Հայկական Ցեղասպանութեան, տարագիրներու Հալէպ հասքին եւ առհասարակ՝ հայ գաղութին առօրեային: Թերթին հրատարակութեան թուականը համընկնած ըլլալով Եղեռնի տարիներուն, այնտեղ բազմաթիւ վկայութիւններ կարելի է գտնել հայկական ջարդերու մասին, սկսած՝ 1909-ի Ատանայի կոտորածէն: Թերթին հիմնադիր – խմբագրապետը եղած է Հալէպի հեղինակաւոր լրագրողներէն՝ Շիւքրի Քնէտէր, որուն մասին ընդարձակ յառաջաբան մըն ալ ստորագրած է հեղինակը:

Երկրորդ հատորը, 190 էջ, արաբերէն թարգմանութիւնն է գերմանաբնակ թուրք մտաւորական Թանէր Աքչամի ծանօթ գրքին («Թուրք Ազգային Ինքնութիւնը եւ Հայկական Հարցը»):

Աքչամի գիրքը առաջին անգամ թրքերէնով լոյս տեսած էր Պոլիս, 1992-ին, եւ որուն համար ալ դատական հետապնդումի ենթարկուեցաւ հեղինակը, վերջերս:

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՅԵԱՆ

ԵՐԲ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԿԸ ԳԱՆԳԱՏԻՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻՆ ԱՆՏԵՍՈՒՄԷՆ

Լոնտոնի «Թայմզ» օրաթերթը ուշադրութեան կը յանձնէ աշխարհի մէջ ֆրանսերէնին արժեզրկումի երեւոյթը: Գամպոճի մէջ Թէքնիք համալսարանի ուսանողները վհատած՝ լեզուին ուղղագրութեան, առոգանութեան իրենց համար անյաղթահարելի դժուարութիւններէն, փողոց իջած, անիւներ այրած են բողոքելու համար անոր դասաւանդութեան դէմ: Անոնց համար ֆրանսերէնը ոչ մէկ տեղ կ'առաջնորդէ, մինչդեռ միջազգային գործի, առեւտուրի, բանակարգումի, դիւանագիտութեան եւ շատ այլ մարզերու լեզուն անգլերէնն է:

Ֆրանսական ակադեմիային անմահները պիտի զարհուրին իրենց ազնուական առաքելութեան ուղղուած նման հակադրութիւն մը տեսնելով. մանաւանդ երբ իրենք ծանր տուգանքներով կը ջանան արգիլել անգլերէնի ամէն ներթափանցում: Ֆրանսերէնը նախկին գաղթավայրերէն նահանջեց աւելի արագ, քան լեգէոնականները: Ս. Պետերսբուրգ վերագտաւ իր նախկին անունը, բայց նոր հարուստ Ռուսերը ցարական հիւրասրահներուն մէջ փոխանակ ֆրանսերէնով ընելու իրենց շաղակրատութիւնները, անթել հեռաձայններով կը սակարկեն իրարու հետ առեւտրական նախնական անգլերէնով մը:

Ճիշդ է որ Ռասինը տակաւին տեղ ունի Քոթ – տ'Իվուարի դպրոցական ծրագրին մէջ. բայց միւս երկիրները որոնք դարասկիզբին կ'ընդունէին ֆրանսերէնին գերադաս հանգամանքը, գոնէ դրոշմաթուղթերու վրայ, ատրճանաբար անգլերէնը որդեգրեցին:

Գամպոճի ախական հարաւ - արեւելեան գօտիին մէջ Ֆրանսախօսութեան վերջին բերդերէն էր. այսօր Սիհանուք արքան անգլերէն կը խօսի ֆրանսերէնի շեշտով մը, տարր փոխարէն Ֆրանսա մշակութային վեհանձն օժանդակութիւնը կը շարունակէ: Այն հիմնարկը որուն ուսանողները այնքան բրտօրէն մերժած են ֆրանսերէնի դասաւանդութիւնը, երեսուն տարի առաջ հիմնուած է, ֆրանսական յատկացումներով: Վերջին երեսուն տարուան ընթացքին Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարութեան կողմէ ուսուցիչներ, ժապաւէններ, դասախօսակչական նիւթեր, դասագիրքեր գրկելու յատկացուած գումարները աւելի են քան արեւմտեան երկիրներու կատարած օժանդակութիւնները:

Կան անշուշտ շրջաններ ուր տակաւին ֆրանսերէնը կը պահէ իր տիրակալութիւնը, բայց շուկայի օրէնքները թափանցած են մտաւոր ու հոգեկան մարզերէն ներս: Այլ խօսքով՝ կենդանի էսփերանթօ մը ըլլալու մրցումը այսօր շահած է անգլերէնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Օրիորդ Զարուհի:

Աղջիկը ցնցուեցաւ բայց բռնեց ինքզինք: Ճանչցեր էր զինք, երկվայրկեանին:

– Պարոն Գրիգոր…:

Ծիծէն հետ ոտքի նետուեր էր ան, երկարեր ձեռքը ու պզտիկ, տաքուկ մատները կը կառչէին իր ձեռքին, կը սեղմէին ուժգին որ չըլլայ թէ կորսուէր երթար առաջուան պէս: Բայց դէմքը, դէ՛մքը այդ աղջկան, ինչքա՛ն արտայայտիչ էր վայրկեանի ապրումին: Գրիգոր անակնկալի եկած էր:

– Ի՞նչ կ'ընէք հոս:

– Ես ալ նոյն հարցումը ունիմ ձեզի:

Խնդացին ու լռեցին:

– Վերնիսա՞ժ եկած էք Օրիորդ:

– Ձեմ գիտեր, կը քալէի, հոս հասայ:

– Ասիկա Երեւանի ամէնէն հետաքրքրական վայրերէն մէկն է:

– Իրա՞ւ:

Դէմ դիմաց էին հիմա, աղջիկը պայուսակը փորին սեղմած մէկ ձեռքով: Գրիգոր կռթնած էր քարէ նստարանին, թեւը անզգալաբար անոր ուսին վրայ:

– Նայեցէք, սա Վերնիսաժը:

Գրիգոր յանկարծ ինքզինքը տեսաւ, հայրական ու հոգատար բայց նաեւ ակամայ համակրանքով մը լեցուած անոր հանդէպ: Միտքը վազեց գնաց Կարապի աւազանը, այդ օրը… ու ատկէ ի վեր… ինչպէս այս անծանօթ, հասարակ, աննըշան հայուհին անթիւ ձեւեր փոխեր էր բայց ապրեր էր իր գիտակցութեան հեռու անկիւնը: Ի՞նչ էր սակայն այդ իրողութեան իմաստը «կը սիրէ՞ զիս» հարց տուաւ ու բնական մղումէ տարուած՝ սեղմեց անոր նիհար ուսը:

– Ի՞նչ է Վերնիսաժը:

– Եկէք երթանք, ես արդէն հոն կ'երթայի: Նկարիչ բարեկամի մը հետ պիտի տեսնուէի: Քալեցէք:

Ինչէ՞ր կ'ըլլան մարդու մը մէջ երբ ամիսներով կին չի տեսներ, կնկայ չի դըպնար, նոյնիսկ ուսի ոսկորին: Գրիգոր նոր զգաց ինչքան փոխուեր էր, երբ ասանկ հասարակ բան մը զինք մէկէն կ'արթընցնէր. «Զարուհի… Զարուհի…» կրկնեց մտքէն եւ ուզեց առաջ շարժիլ հիմա եւ անոր հետ կորսուիլ դիմացի ամբոխին մէջ:

Եւ արդէն հասեր էին խուռն բազմութեան որուն մարմինը հսկայ որդի մը նման կը սողէր ոլոր մոլոր ինքնիր շուրջ գալարուելով … մարդկային մարմիններ ու փնտռող կամ կորսուած դէմքեր, դանդաղ շարժող ու վեր վար ելլող կռնակներ, ուսերու զանգուած եւ անհասկընալի լեզուով խօսակցութեան մը մնայուն ժխորը…: Միշտ սիրեր էր այս շուկան ու իր ապրանքները, հազարաւոր այդ նուրբ իրերը, ձեռակերտ գանձերը, ընտանեկան ոսկեղէնները, զարդեղէնները, մաշած գիրքերը, հնութիւնները բերուած անհուն խնամքով շարուած քով քովի ու ատոնց ետին՝ նստած, կուկուզ ըրած անշարժ, անխօս հին մարդիկը որոնք կը հետեւին ամէն մէկ շարժումիդ բայց ոչինչ կը պահանջեն, ոչինչ կ'առաջարկեն, իրար նման բռնուած յոյսի եւ համբերութեան եւ անձայն, եղերական մենախօսութեան մը կախարդանքին մէջ «պզտիկ Հայաստան մը» ըսեր էր ժամանակին:

– Եկէք այս կողմէն երթանք:

Բայց հոն ալ խճողումը մեծ էր: Ոսկեղէններու բաժնին կանգ առաւ «բան մը առնեմ իրեն համար» անցաւ Գրիգորին մտքէն բայց անմիջապէս հրաժարեցաւ գաղափարէն, հիմա մարդկային հոսանքը զիրենք նորէն մօտեցուց, մարմինը հըրուեցաւ ու փակաւ աղջկան կռնակին, ձեռքը գնաց անոր ուսին, քսուեցաւ մազերուն:

– Օհ նայեցէք Պարոն Գրիգոր, ինչ գեղեցիկ ապարանջան է:

Ու ծռեցան միասին նիհար, խնդումերես ոսկերիչի մը սեղանիկին առջին, յետոյ շտկուեցան, ետ խառնուեցան շարժող մարմիններուն, իրար դպան, բառեր ու բացագանչութիւններ ցատքռտեցին անոնց միջեւ, կեցան արձանագործներու սեղաններուն առջին ու կատակեցին, խնդացին, ետ դարձան: Յանկարծ ափը գոցուեցաւ իր պզտիկ ձեռքին շուրջ: Ուժգին սեղմած՝ զացին տասը քայլ բայց հրմշտուքը քակեց կապը: Հիմա աւելի ազատ ու տաք էր խօսակցութիւնը, ձայներնին աւելի բարձր:

– Եկուր իւղանկարիչներուն քով երթանք, ընկերս Սէրժը պիտի տեսնեմ:

– Կեցիր, հոս հետաքրքրական գիրք մը գտայ:

– Ի՞նչ գիրք է:

– Վրացեանի «Հայաստանի Հանրապետութիւնը»:

– Ի՞նչ, ո՞ւր է … պիտի առնե՞ս:

– Չէ, ես ունիմ տունը:

– Ո՞ւր է, ո՞ւր է:

Հսկայ հատորը հինցեր, պատռուեր էր: Գրիգոր մատանիքի պէս վերցուց, գուրգուրոտ նայեցաւ, փափկութեամբ բացաւ, կարդաց քանի մը տող յետոյ մեծ խնամքով թեւին տակը դրաւ ու մարդուն նայեցաւ:

– Առի:

(Շար. 41)

(Շար. Ա. էջէն)

բուլթեան շրջանին» ։ Ի դէպ, Միթերան մերժած էր Ֆրանսայի Պետութիւնը խնդրոյ առարկայ ընել ։

ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ուսանողներու գժգոհութիւնը կը ծաւալի եւ ցոյցեր նախատեսուած են ամբողջ երկրին մէջ, Նոյեմբեր 21-ին ։

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ շուրջ 8000 հոգի հաւաքուած էր ոգեկոչելու համար Ֆրանքոյի յիշատակը, անոր մահուան 20-ամեակին առթիւ (Նոյեմբեր 20) ։ Հակացոյց մըն ալ կազմակերպած էին ծայրայեղ-ձախերը 3000 մասնակցողներով ։ Միջադէպ չէ պատահած ։ Երկրին ամէնէն ժողովրդական եւ սիրուած դէմքը կը մնայ Թագաւորը՝ Խուան Գարլոս որ լաւագոյնս յաջողեցաւ դէպի ժողովրդավարութիւն անցքը ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Գործատալոս բանտին ապստամբութիւնը, որ սկսած էր Նոյեմբեր 14-ին, վերջ գտաւ Նոյեմբեր 19-ին, բանակցութիւններու աւարտին ։ Այս ամբողջը սակայն պատճառ եղաւ 4 հոգիի մահուան, 67 հոգի ալ վիրաւորուած են ։

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԷՐԻ ընտրապայքարին համար ընտրուած լուսանկարներու կարգին է Շիրաքի հետ մէկ նկարը, ուր, Էլիզէի մուտքին, Ֆրանսայի նախագահը ձեռքը կը համբուրէ Թուրքիոյ վարչապետին ։ Շիրաք արտօնութիւն տուած է այդ առընչութեամբ ։ Գաճար-Անշէնէ Լիպերասիոնին տուած այս լուրին կ'աւելցընէ. —«Միայն Թուրքիոյ մէջ է ուր Շիրաք կրնայ դեռ ձայներ ապահովել»...։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պր. Ալպեռ Եղիազարեանի եւ զաւկին, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Տիւլկէրեանի եւ զաւակներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն իրենց կնոջ, մօր եւ հարսին ծնեալ՝ Ռէճ Վալէքի մահուան առթիւ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

CONFÉRENCE
A NE PAS MANQUER !

De retour d'Arménie

Docteur Meguerditch MEDAXIAN
Représentant de GENETHON
— Recherches génétiques par téléthon —

et

Docteur Hovannès KOUYOUMDJIAN, Biologiste
Maître de Conférences à l'Hôpital H. Mondor

parleront de

« LA MALADIE PERIODIQUE, MALADIE ARMENIENNE »

ainsi que de

Généralités sur la génétique humaine
Etat actuel de la santé en Arménie

le Vendredi 24 Novembre à 20h45

Exposés — Projection — Débat

— *Entrée libre* —

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Թատերական ներկայացում

«ԻՄ ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ ՓԱՐԻԶԷՆ»

(MA TANTE DE PARIS)
Comédie musicale

երաժշտական կատակերգութիւն, բեմադրութիւն, երաժշտութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Բեմադրիչի օգնական՝
Գայեանէ Մկրտչեան

Դերակատարներ՝
Նարեկ Տուրեան, Լեւոն Գասպարեան, Արայիկ Դիխտըիկեան, Փիրուզա Կոզակեան, Գայեանէ Սարգսեան, Արայիկ Մաթէոսեան, Զարեհ Աբրահամեան ։

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15-ին ։

Մուտք՝ 75 Ֆր. ։

ՄԱՐՍԷՅԼ

66-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւն ու յարգարժան վարչութիւնը կը հրաւիրեն շրջանիս բոլոր հաւատացեալները պատարագին, որու ընթացքին կը կատարուի Մատաղօրհնէք եւ հոգեհանգիստ, Եկեղեցւոյս մահացած ծառայողներուն եւ բարերարներուն ի յիշատակ ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10-ին
Մատաղ և հոգեհանգիստ ժամը 11.45-ին

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ճաշ մը կը տրուի, որ պատրաստուած է Եկեղեցւոյս տիկիններուն կողմէ՝ «Salle de l'Hermitage», à La Viste.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 25 եւ 26, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Քահանայի Ձեռնադրութիւն եւ Օծում կը կատարուին՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին. —

Քահանայութեան կոչման Արարողութիւն՝
Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 25, երեկոյեան ժամը 5-ին ։

Քահանայի Ձեռնադրութիւն եւ Օծում՝
Կիրակի, օր, Նոյեմբեր 26, առաւօտեան ժամը 10-ին ։

Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ, որու ընթացքին Ամուսնացեալ Քահանայ պիտի ձեռնադրէ եւ օծէ՝
ԳէՈՐԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ-Ը
Շրջանաւարտ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Անթիլիասի Դպրեվանքէն

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այս բացառիկ արարողութեան եւ վկայել նուիրեալի «արժանաւորութեան», ու աղօթել Աստուծոյ եւ Եկեղեցւոյ ծառայութեան կոչուած այս Ընծայեալին համար, որպէս զի ան ըլլայ «Մշակ՝ Առանց Ամօթոյ» ։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES
du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ԱՊՐԻԼ 10-ԷՆ 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	43, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS

à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.

du 21/12 à 14h au 24/12 à 12h

PRINCIPAUX THEMES ABORDES:
— Eglise arménienne
— Actualités : Diaspora - Arménie
— Presse arménienne en diaspora
— Les financiers arméniens dans l'empire Ottoman
— Contes et légendes
— Histoire
— Musique
— Droits del'Homme

MODALITES DE PRISE EN CHARGE :
— Hébergement et repas : la CBAF
— Transport : le participant

Renseignements et inscriptions :
jusqu'au 1er décembre
auprès de la CBAF,
tél. (1) 48 24 46 57

Le Centre Culturel SAINT MESROB

recevra

PATRICK KARAM

pour son livre

LES GUERRES DU CAUCASE
des Tsars à la Tchétchénie

publié par la Librairie Académique Perrin, en Juin 1995

DEBAT, SIGNATURE & VENTE DU LIVRE

le **Jeudi 23 Novembre à 20h45**

dans les locaux du Centre Culturel au 10 bis, rue Thouin, Paris Ve
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— *Entrée libre* —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պաղտասարեանէ եւ 200 Ֆր. Օր. Մարի Իւսթաշէ Տիկին Մարի Տիճանեանի (Պուա - Գոլոմպ) մահուան առթիւ եւ իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ողբացեալին ընտանիքին ։

ՓԱՐԻԶԻ
ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 13-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
48 - 55 - 32 - 47

Թիւին ։

Ճաշագին՝ 120 Ֆր. ։

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS
présente
pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995
Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, *violoniste*
et
Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, *pianiste*
le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 *précises*
avec la généreuse participation de l'UGAB
au Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.
— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « *D. Séréngulian* » *organise*

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand
le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22
MERCREDI
22 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.727 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.727

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԵՀԱՍՏԱՆ

ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՓՈՐՁԱՔԱՐԸ ԿԱՄ՝ ԻՆՉՈ՞Ւ ՎԱԼԵԶԱ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Հարուածը ծանր է, դասը՝ յատկանշական: Քիչեր կը խորհէին որ Լէք Վալեզա որ դեռ քանի մը տարի առաջ Լեհաստանի յոյսը կը խորհրդանշէր, կրնայ պարտուիլ, ան ալ՝ համայնավարի մը կողմէ: Եւ հարուածը ծանր է ոչ միայն պարտըւողին համար, այլեւ՝ Եկեղեցիին, որ իր ամբողջ ուժը դրած էր ապահովելու համար Վալեզայի յաղթանակը: Բայց, բազմաթիւ կաթողիկէներ կը խորհին որ Եկեղեցին պէտք չէ միջամտելու ըլլայ քաղաքական հարցերու, այն պատճառաբանութեամբ որ կրօնքը խղճի անհատական հարց է: Կ՚ըսուի թէ Պապը, որ Լեհ է, շատ յուսախաբ է: Օսսեռվաթոռէ Ռոմանօ, որ կիսապաշտօնական օրգանն է Վատիկանի, չի ծածկեր իր մտահոգութիւնը, նկատելով որ իշխանութեան փոփոխութեամբ նախկին կամ յետագայի համայնավարները բացարձակ իշխանութիւն մը ունին: Եւ ո՞վ է որ պարտութեան մասնեց Սոլիտարնոսկի պարագըլուխը, համայնավար մը որ սոսիալ-դեմոկրատ մկրտուած է այլեւս եւ մասնաւոր վարկ մըն ալ չի վայելեր ինչ կը վերաբերի քաղաքական իր համոզումներուն, որոնք կրնան շատ փոփոխական ըլլալ ըստ կացութեան: Կուաշնիեվսկի ընտրուեցաւ ձայներու 51,72%-ով եւ այս ընտրութիւնը իսկական դաս մըն է, թէ ներքին ճակատի վրայ եւ թէ Արեւմուտքի համար: Ներքին ճակատի վրայ, անհրաժեշտ է հաստատել որ իշխանութիւնը շատ վտանգաւոր փորձաքար մըն է եւ եթէ դիւրին է առասպելական հերոս մը ըլլալ ընդդիմութեան մէջ, դժուար է այդ դիրքը պահել իշխանութեան գլուխը: Վալեզա յաջողեցաւ տապալել մարքս-լենինեան վարչակարգը, ազատագրել իր երկիրը զոր այսօր ժողովուրդը կրկին կը յանձնէ համայնավար, թէկուզ «բարելաւուած» դէմքի մը: Վալեզա ալ կրնայ այլեւս խորհրդածել իր սխալներուն վրայ, ամբոխավար քաղաքականութեան եւ գիտակցիլ որ ժողովուրդը քուէարկեց իրեն եւ Եկեղեցւոյ դէմ եւ ոչ անպայման Կվասնիեվսկիի ի նպաստ: Նոյնն է պարագան այլ երկիրներու մէջ, օրինակ՝ Ֆրանսայի ուր այսօր դժուար թէ Շիրաք մեծամասնութիւն ապահովէր եթէ քուէարկութիւն ըլլար:

Կվասնիեվսկիի գալուստը, առ այժմ, կարելի չէ նկատել համայնավարութեան վերադարձը, ուրեմն դէտերը կը խորհին թէ պէտք չէ կասկածիլ անոր անկեղծութենէն:

Կացութիւնը լաւագոյնս կը վերլուծեն անշուշտ Լեհերը եւ յատկանշական են Կազետա Վիպորչա-ի խմբագրապետին՝ Ադամ Միչնիկի տողերը. -- «Կարեւոր եւ միաժամանակ քացասական բան մը պատահեցաւ: Վալեզա կ՚ուզէր վախցնել Լեհերը, նոյնիսկ երբ բնականոն կեանք մը կը խոստանար: Կվասնիեվսկի արդիական էր, բնական, արհեստաւոր: Բայց իր ընտրութեամբ, ապագան մեծ անծանօթ մը կը դառնայ»:

Գալով Վալեզայի, հիմա որ ընդդի-

ՄԱՄԼՈՅ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ՄԻ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏ ԿՈՂՈՊՏՈՒԵՑ ՓԱՐԻԶԻ ՄԵԹՐՈՅՈՒՄ

Կիրակի, Նոյեմբերի 19-ի ուշ երեկոյեան՝ ժամը 10-ին, երկու հայ դիւանագէտներ ենթարկուեցին յարձակման Փարիզի մեթրոյի Ֆրանքլէն Ռուզվէլթ կայարանում մի խումբ անծանօթների կողմից: Կայարանի անցուղու սանդուխքի վրայ արհեստական հրմշտոցի ժամանակ յանցագործ սեւամորթները դիւանագէտների մէկի գրպանից թալանեցին եղած ողջ գումարը՝ 1105 ամերիկեան տոլար եւ 250 ֆրանսական ֆրանք եւ ձեռքի թանկարժէք ժամացոյցը, առանց որ վերջինս այն նկատէր նոյն պահին:

Այնուամենայնիւ, քիչ անց նկատելուց յետոյ կողոպուտը, դիւանագէտները անմիջապէս դիմեցին Փարիզի 8-րդ թաղամասի ոստիկանատուն, որտեղ ժամուկէս տեւած քաշքշուքներից յետոյ վերջապէս արձանագրեցին դէպքը առանց որեւէ բան խոստանալու:

Երկու դիւանագէտները՝ կողոպուտի ենթարկուած Պ. Եդուարդ Փանոյեանը եւ նրա ուղեկից Պ. Սամուէլ Լալայեանը ՀՀ Արտաքին գործերի նախարարութեան աշխատակիցներ են, որոնք Ֆրանսական կողմի հրաւէրով չորսշաբաթեայ դիւանագիտական վերապատրաստում են անցկացնում Փարիզում եւ Ժընեւում: Բարեբախտաբար նրանցից ոչ մէկը մարմնական վընասուածքներ չի ստացել: Ֆրանսայում ՀՀ դեսպանատունը միջադէպի մասին տեղեակ է պահել Ֆրանսայի Արտաքին գործերի նախարարութեանը:

ՖՐԱՆՍԱՅՈՒՄ ՀՀ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ԾԱՌԱՅՈՒԹԻՒՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 20

մութեան մէջ է, ինչպէս անցեալին երբ Կտանսկի ելեկտրագէտն էր, գործը կը դիւրանայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ի վերջոյ իր համաձայնութիւնը պիտի տայ, Թուրքիոյ անդամակցութեան մաքսային միութեան եւ համաձայնագիրն ալ կրնայ, ուրեմն, ստորագրուիլ Դեկտեմբեր 13-ին: Հակառակ անոր որ մարդկային իրաւանց գետնի վրայ մասնաւոր յառաջդիմութիւններ չեն արձանագրուած Թուրքիոյ մէջ, կը թուի որ Եւրոպական Խորհրդարանը դիրքը փոխած է: Այսպէս 47-ի դէմ 355 ձայնով որոշուած է կրկին մէջտեղ հանել խորհրդարանական խառն յանձնախումբը՝ Եւրոպական Միութիւն -- Թուրքիա որ առկախուած էր 1994 Սեպտեմբերին քիւրտ երեսփոխաններու ձերբակալութեան առթիւ: Խորհրդարանէն ներս միայն Ազգ. Ճակատի եւ Համայնավար կուսակցութեան երեսփոխանները դէմ են, բոլոր միւսները ընդհանրապէս թեր են, տարակարծութիւններ կան ընկերվարականներու եւ կանաչներու ծոցը:

ԵՐԿԱԹՈՒՂԻԻ գործադուլը, Ուրբաթ Նոյ. 24-ին, մեծ համեմատութիւններ պիտի առնէ եւ կրնայ նոյնիսկ շարունակուիլ: Եօթը սենտիքաները միացած են մերժելու համար տնօրէնութեան նախատեսած ծրագիրը, որ ըստ իրենց 30 հազար գործազրկում կը նշանակէ: Բանակցութիւնները անելի մէջ էին Նոյեմբեր 21-ին: Խորքին մէջ, եօթը սենտիքաները նոյն մօտեցումը չունին ծրագրին նկատմամբ որ, պէտք է ստորագրուի վեց շաբաթէն, բայց գանգուածային գործադուլին համար կոչը հասարակաց է: Ծրագիրը կը

նախատեսէ ստորագրութիւնը պայմանագրի մը որ հինգ տարուան համար պետութիւնը կը կապէ ԷՍ - էն - Սէ - էՖ-ին: Պետութիւնը պիտի թեթեւցնէ երկաթուղիին պարտքը (170 միլիառ Ֆր. տարւոյս վերջ):

ՉէՉԷՆԻՈՅ մայրաքաղաքին Գրոզնիի կեդրոնը առժամեայ կառավարութեան գլուխը գտնուող (աւելի ճիշդ Ռուսաստանի կողմէ դրուած) Դոկու Զավգայեւ մազապուրծ ազատած է մահափորձէ մը, Նոյեմբեր 20-ին, երբ կառքով կ՚անցնէր: Շքախումբին մաս կազմող վեց հոգի վիրաւորուած են:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Անդրէաս Փափանտրէու սակայնդաւար հիւանդա-

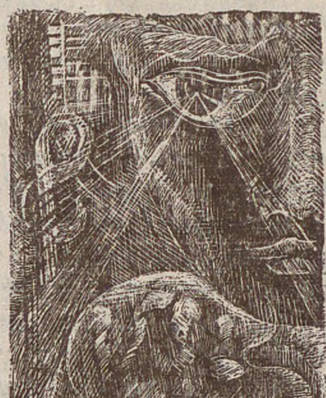

ԲԱԼԷՏՈՍՔՈՓ

առանձնատուէրի մը օրագրէն

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԻ ՋԳԼԽԻՉ ՎԵՐԵԼՔԸ

Առաւօտ կանուխ՝ հեռաձայն:

Ցայտնի երգահան Հանրի Տիւթիյեօ կը խնդրէր թարգմանի պաշտօն կատարել երիտասարդ հայ դաշնակահարի մը մօտ, որ լաւագոյնս մեկնաբանելով իր «Հակադիր խաղեր»ը, մրցանակ շահած էր նախորդ օր: Կը փափաքէր ճանչնալ զինքը:

Հինգ տարիներ անցան այդ հանդիպումէն ետք: Ու ա՛յդ առաւօտ լսելով իր նըւագը, կարելի էր գիտակցիլ քսանամեայ դաշնեկիրին ընդոծին ձիրքերուն ու երաժշտական խառնուածքին: Կարելի՞ էր սակայն յառաջիկայի հաստատակամ քայլերը դէպի նորաստեղծ իր դաշնակահարի ասպարէզը որոշապէս գուշակել:

Մեկնաբանութիւնը համոզիչ՝ մինչեւ իսկ զգայուն թէ խորունկ՝ առաւելապէս ոգեկան պատմութիւն մը ըլլալով անձնական՝ կախեալ է ժամանակէն ալ, գտնել տալու համար անոր բնածին ձիրքերուն չափն ու կշիռը, գիտակից աշխատանքին ու ճաշակին խորհուրդով:

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 17-ի գիշերուան սրտաշարժ ռէսիթալի ընթացքին անցնող հինգ տարիներու երաժշտական կեանքը Վարդան Մամիկոնեանի՝ երջանկախառն հիացման մը փոխակերպուեցաւ մեր մօտ:

Խմորուեր էին տուեալները, տեղի տալու համար ինքնատիպ հեշտալի մեկնաբանութիւններու:

Ի՛նչ հրաշալի գինովութեան մը յանձնուեցանք նախ Պախ - Պուզոնիի համբաւաւոր Շաքոնի տեւողութեան՝ որով կը սկսէր առաջին մասը յայտագրին:

Հսկայական գործ յօրինուած Պախի լոկ ջութակի համար գրի առած երկրորդ Փարթիթայի վերջին մասին վրայ: Մամիկոնեան տուաւ զայն բիւրեղեայ հընչականութեամբ, յարգելով երկարաշունչ գործին բազմապիսի երեսակները, իրենց բուն սաստկութեամբ: Հպարտ պոռթկումներով, երբեմն սրնգային, երբեմն ալ երգէոնին յատուկ հնչականութեամբ ու կատարողական բարձր մակարդակով:

Հէնտէլի մէկ թէմայի վրայ հիւսուած Պրահմսի տարբերակները՝ հաւասարակշռուած սահուն ընթացքովն իրենց՝ կուգային անուրանալի ապացոյցը բերել նաեւ Վարդան Մամիկոնեանի առինքնող հզօր նուագին, կարենալ կեդրոնացնելու համար ունկնդիրին ուշադրութիւնը, սոյն բարդ ստեղծագործութեան բաւիղներուն երկայնքին:

Երբեմն ուժեղ չէշտեր՝ մնալով սակայն խորունկ:

Առոյգ նուագ: Տպաւորիչ մեկնաբանութիւն:

Այս գեղեցիկ բայց վերին կեդրոնացում պահանջող յայտագրի առաջին մասին կը յաջորդէր վիպական երկրորդը՝ Շոփէնի ու Լիսթի յատկացուած: Առաջինին «Անտանթէ Սփիանաթօ ու Մեծ Փոլոնէզ»ը ջերմ, լման իր կշռութաւոր քայլերով, սկիզբի իր երազել տուող նախադասութեամբ՝ իսկ Լիսթի «Ռափսոտի Էսբանեօլ»ը տրուեցաւ վառ գոյներով բոցաճաճանչ ու ճշգրիտ կշռոյթով մը հմայիչ՝ երաժշտական խոր հմտութեամբ, մերթ խարազանող, մերթ շողշողուն առնական հպումներով:

Ունկնդրեցինք այս քիչ անգամ յայտագրի առնուած Ռափսոտին՝ ինչպէս իսկական երաժշտական կախարդանք մը հմայիչ:

Խլզախ էր մեկնաբանութիւնը Մամիկոնեանի: Ու կարծէք այդպիսի պահերու ընթացքին, պատուհաններ կը բացուին մեր առջեւ, եւ ունկնդիրն ալ, պահուըտած իր իսկ հոգեկան խճանկարին մէջ, արուեստագէտին ինքնեկ միջամտութեան շնորհիւ՝ կը մօտենայ անոր մտքի տեսիլքին:

Վերջ՝ որոշուած յայտագրին:

Եղան կրկնութիւններ՝ Շոփէն, Բաբաջանեան, Լիսթ:

Առնօ Բաբաջանեանի սխրալի «Պոէմ»ը ու Լիսթի աճպարարին ճկունութեամբը տրուած «Լա Քամփանէլլա»ն՝ մխրճուած վերջին սիրոյ նետերը եղան մեր սիրտերուն:

Ունէինք նաեւ մեր առջեւ պատմական Շան 'զ'Էլիզէի սրահը լեցուն՝ կազմակերպիչ մարմիններու յամառ աշխատանքին շնորհիւ՝ մեծապէս շնորհաւորելի:

Ու յատուկ ախորժակով լսեցինք երէկ գիշեր երիտասարդ հայ դաշնակահարին մենանուագը, իրականացած տեսնելով լիովին առաջին հանդիպման մեր մաղթանքը՝ ասպարէզի մը անդիմադրելի յառաջընթացքը՝ Վարդան Մամիկոնեանի զգըլխիչ վերելքը:

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 18

*
* *

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»Ի. -- Յիշենք նաեւ որ Փիէր - Փըթի «Remarquable» խորագրուած գրութիւն մը ստորագրած է «Ֆիկառօ»ի մէջ, զոր կուտանք յետագային: Այս առթիւ, աւելորդ չէ թերեւս անդրադառնալ այլ կէտի մը: Շատեր, մանաւանդ ոչ-հայ հասարակութիւնը որոշ զարմանքով նկատած էին Կապոյտ խաչի ծանիրին պատմականը յայտագրին մէջ, մինչ որեւէ ձեւով չէր նշդուած անոր դերը: Ըսենք ուրեմն որ ան մեծ եւ գնահատելի աշխատանք տարած է այս երեկոյթին յաջողութեան համար եւ հարկ է վերադարձնել Կեսարին ինչ որ կը պատկանի Կեսարին:

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Բ. (*)

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Անշուշտ կը սպասէի, տեղէ մը ու մասնաւոր առիթով՝ որ մէկը մեղադրանքի պէս նետէր ինծի – «ո՞ւր էիր դուն մեր տագնապի օրերուն, ինչո՞ւ լքեցիր ու փախար Արեւմուտք ... դասալիք ես»: Հարիւր պատասխան ու պատճառաբանութիւն կայ այդ հարցումին, բայց ոչ մէկը կը պատասխանէ բուն խնդրին: Իրաւունք ունի հարցնողը որ անկասկած պատասխան մըն ալ ունի իր կողմէ: Կ'ընդունիմ թէ որոշ անձկութեամբ, նոյնիսկ յանցանքի ու վախի զգացումով անցայ սուրիական սահմանէն դէպի Լիբանան: «Ամէն մարդ հերոսի խմոր չունի, ու մանաւանդ գրագէտները՝ որոնց իմացական ու զգացական կեանքը երբեք մէկ հողի, մէկ մարդկային միջավայրի մէջէն չի քաղեր իր նիւթեղէնը» մտածեցի, դիտելով Շթորայի նոր դիմագիծը: Սակայն համոզիչ չէր մտածումս: «Հաւատարմութեան տագնապ մը կը ծագի ամէն մարդու կեանքին մէջ» խորհեցայ, նստած ճամբեզրի սրճարանը, Սուրիոյ նախագահին արկածամահ տղուն ձիաւոր մեծղի արձանին դիմաց, լքպնէի գլանաձեւ սանտուիչը ձեռքս, «եւ նաեւ հողի, արմատի մը խնդիրը»: Աւելի ուշ էր որ մտածեցի թէ Սփիւռքի Հայուն համար, արմատ ու հող՝ իր համայնքն է, իր քանի մը հարիւր բարեկամներու, հաւաքական, քիչ մը տղայական խանդավառութիւններու եւ անիմաստ իրար կարօտեալներու գումարն է: «Ես միշտ օտար զգացած եմ ուր որ եղած եմ» անցաւ մըտքէս «ըլլայ Պէյրութ, ըլլայ Հայաստան թէ այս աշխարհը» եւ ասիկա Սփիւռքահայուն հոգեբանութեան ուժի եւ տկարութեան առանցքներէն մին ըլլալու է: Ու խորհեցայ, դիտելով աւերակ գիւղերը լեռներու լանջերուն, հին եւ ուրախ օրերու յաջորդող կատաղութեան ձգած տխրութիւնը շատոնց դացած անոնց մէջէն ու հիմա լքուած հովերուն եւ անձրեւին՝ խորհեցայ «ո՞ր Լիբանանն է ասիկա, սո՞ւտը թէ իրաւը»:

Այս հարցումը ետ պիտի գար աւելի ուշ, երբ Արամ մեզ տարաւ Րաս Պէյրութ եւ Զէյթունիէ ուր կը ցցուէին, հին օրերու պերճանքի եւ հեշտանքի գերպանդոկները, եւ դեռ անդին, Կրոթ տէ Փիժոյի կողմերը, արեւմտեան, «քաղաքակըրթուած» Պէյրութի մէջ: Կործանումի ահաւորութիւնը մտածել կուտար թէ դասակարգային նկարագիր մըն ալ ունէր կռիւը որ մասնաւոր կատաղութեամբ քանդել ուզեր էր շուայտ եւ հարուստ վերնախաւի կեանքին խորհրդանշանը եղող վայրերը: Բայց բուն վերնախաւը՝ մտաւորական, արուեստագէտ, Պալպէքի փառատօնին գացող, Ֆրանսական մըշակոյթին բուրմունքին ու ծաղկանոցին մէջ հասունցած ու մշակուած «խաղցող» դասակարգն էր – ա՞ն ուր էր հիմա: Եւ Ամերիկեան Համալսարանի եւ Ինթըրնէշընըլ Գոլէճի իմ աշակերտներս որոնց Արեւմտեան մշակոյթի դաս կուտայի Տէքարթէն մինչեւ Քանթ ու Ֆրանց Ֆանոն՝ ո՞ւր էին, ով գիտէ ի՛նչ անասելի ոճիրներ գործած էին: Իրենց կործանումին հետ գիս ալ հետերնին տարած էին ցեխին մէջ: Քսան տարին որ դաս տուեր էի, կորսուած էր ուրեմն, կեանքս վատնըւած էր, ես էի որ վրիպած էի ու չէի յաջողած զանոնք մշակել ու քաղաքակրթել: Ես էի բուն յանցաւորը եւ պատասխանատուն Լիբանանի անկումին, իրենց ուսուցիչը...: Բայց ես, եւ ինծի նման միամիտներ որոնք գոնէ վայրկեան մը հաւատացին «Լիբանան՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի հանդիպման վայր, Լիբանան՝ քաղաքակրթութիւններու օրրան, Լիբանան՝ Cénacle-ի մտաւորականներուն, Շարլ Մալէքի եւ Խալիլ Ճըպրանի հայրենիք» խօսքերուն, բոլոր անոնք որոնք մշակոյթի եւ պերճանքի վայելքները ապրեցան Ռաուշէի ճաշարաններու մէզզէի երեսուն-երեք ձուաձեւ ամաններու մէջէն, «Սուլթան Իպրահիմ»ները աղուոր – աղուոր կերան եւ աչք գոցեցին ընկերային զարհուրելի անարդարութիւններուն եւ չնաշխարհիկ անբարոյականութեան վրայ – ատոնք չէ՞ն անուղղակի հեղինակները 15 տարի տեւող այդ սպանդին եւ քանդումներուն:

Բայց իմ հետաքրքրութեանս բուն առարկան՝ Հայութիւնն է: Եւ ինչպէս ժամանակին Քաղաքի հայութիւնը վերէն կը նայէր Պուրճ Համուտին՝ հիմակ ալ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի Հայութիւնն է որ քիթին չի դներ Պէյրութը...: Ի՛նչ յոռետես բաներ լսած էի Պէյրութ 95-ի մասին: «Մտաւորական մակարդակի ահաւոր անկում, ժողովուրդի յուսալքում, մոլեռանդ կուսակցական ոգի, նեղմտութիւն, գաւառային հոգեբանութիւն եւայլն: Զեկած «Շիրակ» ամսաթերթի մէջ մօրս մասին սուր մարդու մը անբարոյ գրութիւնը զանեցուցած էր գիս թէ՛ թերթէն եւ թէ ալ խմբագրական մարմնէն: «Ա՞ս է մշակութային մակարդակը, հո՞ս ինկած են խոստմնալից մտաւորականները որոնք կը ճանչնայի չմեկնած» հարց կուտայի ես ինծի: Բայց ոչ, ատիկա շատ մասնակի երեւոյթ մըն է եղեր քովն ի վեր հայութեան զանգուածին մօտ ապրող եւ զարգացող հայկական հինաւուրց առաքինութեանց: Մէկ օր, մէկ ժամ բաւարար է որ մարդ գիտակցի այն ոգեկան հսկայ կորովին որ Լիբանանի Հայութիւնը ցուցաբերած է այդ դժոխային տարիներուն՝ մնալով տէրը իր ազգային կեանքին եւ բարոյական ինքնութեան: Եղած են մեծ վնասներ ու վէրքեր, ամէն իմաստով սակայն կասկածէ վեր է ինծի համար թէ հրաշքի համազօր է հայութեան վերապրումը քար ու քանդ այդ երկրին մէջ: Պուրճ Համուտ, Անթիլիաս, Մերձակայ շրջանը մինչեւ Պիքֆայայի ամառանոցը հայութիւնը լծուած է ստեղծումի գործունէութեան, Ճեմարանի կրթական նորաշէն բերդէն մինչեւ Հարպոյեանի բազմայարկ կառոյցները, Օգնութեան Խաչի կեդրոնը, նոր եկեղեցիներ, նոր «մոլեր» – աղմուկն ու իրարանցումը գլխու պտոյտ կուտան, սակայն այդ չէ կարեւորը: Կարեւորը՝ վերականգնումի թափն ու յամառութիւնն է, լաւագոյն վկայութիւնը հայութեան դիմանալուն: Կրնայ ըլլալ որ ետ են աշխարհէն ու անգիտակ՝ գերարդիական մշակութային չափանիշներուն եւ իրագործումներուն, գրական նորագոյն անուններուն ու քըննադատական մտքին հետաքրքրութիւններուն, սակայն կ'ապրի ու կը ստեղծագործէ հայկական իւրայատուկ խառնուածքը, մարդկային անկեղծ յարաբերութեան որակը կը մնայ սրտաբուխ ու վարակիչ, հայ բառը գտած է իր հին ինքնութիւնը ու զաղտնի մտերմութիւն մը հաստատած է հետս: Հաշտ եմ ես ինծի հետ, իմ ըՍփիւռքեան կորատուած, կասկածներով ու վախերով ծակծկուած ինքնութեանս հետ: «Ասկէ աւելի հայ կարելի չէ ըլլալ մեր պայմաններուն մէջ» կը խորհիմ ու միտքս կ'երթայ Փարիզի ու Լոս-Անճըլըսի բարեկամներուս որոնք կը մաքառին նոր ինքնութիւն մը կերտելու, Սփիւռքի թաքուն իմաստը հասկնալու ճիգին հետ: Հոս սակայն այդ զուտ իմացական տագնապը թէ «ի՞նչ կը նշանակէ Հայ ըլլալ» գոյութիւն չունի, ինչպէս ատիկա չկայ Երեւանի մէջ: Բանաստեղծներ ալ, որոնք տառանկ հարցերով կը սնանին, չեն պակսիր Լիբանանի մէջ: Եւ առաջին հերթին՝ Աբրահամ Ալիքեանը, զտարիւն հրաշէկ եւ անկասելի բանաստեղծը (Պէյրութի բարեկամներուս հայկականութեան բացառիկ ոտա՞կն էր թէ անոնց կարօտը՝ բայց պահ մը մոռցայ Ալիքեանի affaire-ը որ անցեալները գիս ու Եւրոպայի որոշ մտաւորականներ այդքան վրդովեր էր: Հիմա Ալիքեանը Անթիլիասի Դպրեվանքը դասախօս կարգուած ու կեցութիւն հաստատած է, շնորհիւ Արամ Կաթողիկոսի գովելի միջամտութեան), ինչպէս եւ Սարգիս Կիրակոսեանը, Շուշիկ Տասնապետեանը, Գէորգ Գոյունեանը, Արա Գազանճեանը, Յակոբ Լատոյեանը, Պետրոս Ղազարեանը եւ ուրիշներ որոնք պիտի բուսնին գալիք տարիներուն:

Այնպէս որ Պէյրութի Հայոց առաքինութիւնը միայն դիմանալ չէ: Ճիգ մը կայ նաեւ միտքը արթուն պահելու որովհետեւ փառաւոր ճաշերէն, շինարարական նուաճումներէն, հրատարակչական աշխատանքէն անդին, հայ նկարիչ մը կը պարտադրէ իր միջավայրին եւ լիբանանեան ընդհանրացած տակնուվրայութեան վրայ: Գաղութը իր ինքնութեան յստակ կնիքը ունի ու մարդ կը զգայ ատիկա ամէն տեղ: Սփիւռքահայութեան եւ մեր դարու մտածումի ոստաններուն հետ արդիական, արագ ու բերրի հաղորդակցութենէն գրեթէ կտրուած է եւ անմիջական, ժամանակակից հայ մտքի հետ կամուրջները մասամբ քանդուած են՝ սակայն Լիբանանի մեր գաղութը կրցած է հասնիլ մտաւորական մակարդակի մը որ աւելի բարձր է քան Սփիւռքի միջինը: Եթէ ամէնէն տպաւորիչը Ճեմարանի նոր շէնքն է Անթիլիասի բըլուրներուն կողին եւ Կաթողիկոսարանի համալիրը, ամէնէն յուզիչը հայ վարժարաններու ըրած տպաւորութիւնն է, այդ մատղաշ աշակերտութեան տեսքը, նեղ դասարաններու եւ խճողուն բակերու մէջ հաւաքուած աղմուկով ու պոռչտուքով բայց նաեւ վտանգուած ազգի մը յոյսն ու պատասխանատուութիւնը կրողներու լրջութեամբ: Եւ ով որ կ'ուզէ զգալ Դաշնակցութեան կամ «Համազգային»ի ուժը եւ անոնց տեղը հայ կեանքէն ներս պէտք է Պէյրութ այցելէ: Եւ նաեւ Հալէպ, որ շատ բան կորսնցուցած է իր երբեմնի փառքէն սակայն պահած է ազգային դրոշմը անաղարտ ու վճիտ բոլոր անոնց համար որոնք երեւոյթներու ետին մարդկային ոգիի ճշմարտութիւնը կը փնտռեն, քիչ մը ինչպէս մարդ կը զգայ ատիկա երբ Հեթում Թագաւորի արծաթէ դրամին երկա՛ր կը նայի ու կը տեսնէ 13-րդ դարու հայ արքան, Գարագորումէն իր վերադարձին...: Հազար ափսոս որ մեր նորանկախ Հայաստանի ղեկավարներէն շատերու համար մաքուր եւ առողջ հայկականութեան այս անսպառ պահեստը չի գնահատուիր իր արդար արժէքով: Բայց այդ ալ ժամանակի հարց է, պէտք է ներել ու համբերել, եւ կանգնիլ անվըրդով՝ մեր ազգային արժէքներու կողքին, մենք որ հիմա ատոնց միակ պաշտպանի դերը ստանձնած ենք ու գիտակից ենք ատոնց անփոխարինելիութեան:

(*) Ա-ը տես՝ Նոյեմբեր 11 / 12

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

ԽՄԲ. – Կեդրոնական Սանուց Միութեան Փարիզի վարչութիւնը գնահատելի գաղափարն ունեցած էր, այս աշնան, կազմակերպել չորս դասախօսութիւններու շարք մը շահեկան նիւթերով: Այդ իսկ պատճառաւ հրատարակութեան կուտանք առաջինը (յետագային ալ՝ միւսները) աւելի մեծ զանգուածի մը կարելիութիւն տալու համար տեղեկանալու անոնց բովանդակութեան:

⁂

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Ֆրանսայի սաները որոշեցին 1995-ի տարեվերջի իրենց չորս բանախօսութիւնները ձօնել Ս. Թարգմանչաց յիշատակին: Առ այդ, Սանուց Միութեան վարչական Խորհուրդը ընտրեց չորս նիւթեր որոնք համակարգի մը իրար լրացնող մասերն են հետեւեալ կարգով. –

1. – Վարժարանն ու Հայկականը.
2. – Հայկական վարժարանի մտաւորական տնօրէն մը՝ Գեղամ Գավաֆեան.
3. – Հայկական վարժարանի մանկավարժ դաստիարակ մը՝ Պօղոս Գէորգեան.
4. – Հայկական վարժարանի հայերէնի եւ գրականութեան ուսուցիչ մը՝ արուեստաբան Մկրտիչ Հաճեան:

Նպատակը՝ սոսկ ոգեկոչումը չէ արդար վաստակին այն անձնաւորութիւններուն որոնց անուամբ խորագրուած են վերոյիշեալ 4 բանախօսութիւններէն 3-ը:

Նպատակը այս բանախօսութիւններուն՝ Սփիւռքի, ի մասնաւորի արեւմտեան կողմն աշխարհի, հայկական վարժարաններու որակին օր ըստ օրէ մարող հուրը վերարծարծող կայծերէն մին ըլլալու է: Այս պատճառաւ է որ ընտրուած են վերեւ յիշուած մշակները. քանի որ անոնք իրենց վաստակով եղած են Արեւմտահայ դըպրոցին ամէնէն օրինակելի դաստիարակներէն:

Արդարեւ անցելապաշտութեան փորձ մը չէ որ կ'առաջարկուի ներկայիս. ա՛յլ անցեալի այս խիզախ մարդոց բերած ուժականութեան (dynamisme-ին) եւ յաջողութեան օրինակը գուցէ կարելի ըլլայ օգտագործել ի խնդիր լուծումներու, առանց ժամանակավրէպ կապկումներու: Գուցէ կարելի ըլլայ նկատի ունենալ անոնց գործունէութիւնը որպէս ներշնչումի աղբիւր: Այնպէ՛ս ինչպէ՛ս Համաշխարհային Բ. պատերազմի ընթացքին Մեծն-Բրիտանիոյ օդուժին ռազմամիջոցի (tactique-ի) ներշնչարան ծառայեց կայսրութեան երբեմնի ծովակալ Հօրասիօ Նէլսընի երկու դար առաջ կիրարկած գնդակոծումի կերպը: Յիրաւի՝ Արքայական օդուժը (RAF) իր սրաթռիչ փոքր օդանաւերով փոխադրելի թեթեւ ռումբերով խորտակեց Գերմանիոյ Գ. Ռայխի մղումի (énergie-ի) ծնուցիչներու (générateur-ներու) վիթխարի ջրաթումբերը (digue / barrage), առաջնորդուելով Նէլսընի օրինակէն:

Ահա՛ թէ ինչու կ'առաջարկուի նկատի ունենալ գործունէութիւնը բացառիկ վաստակով անձնաւորութիւններու որոնք դժուարին պարագաներու մէջ, պարտութեան, ձախորդութեան եւ նուաստացումի վիհերուն մէջ գլորուած հայ ժողովուրդի զաւակներուն տուին յոյսն ու լոյսը ինքնավստահութեան եւ անհատական ու հաւաքական արժանապատուութեան. առանց ճապաղելու սնափառ ամբարտաւաններու խաբուսիկ հպարտութեան տիղմին մէջ:

Չորս բանախօսութիւններու նիւթերը որպէս անցք (ո՛չ թէ իբրեւ օրինակ առնուած անձերը) անքակտելիօրէն իրարու ագուցուած տարրերն են հայկական մշակոյթով մարդոց պատրաստութեան համակարգերուն գլխաւորին համար. այսինքն վարժարանին, հայկական վարժարանին համար:

– Ո՞չ ապաքէն հաստատութիւն մըն է վարժարանը՝ զոր կը վարէ տնօրէն մը. նախընտրաբար այդ կոչումին արժանի:

– Ո՞չ ապաքէն վարժարանի մը տնօրէնին անհրաժեշտ աջակիցն է մանկավարժ – վարժապետը. նախընտրաբար այդ կոչումին արժանի եւ բնորոշիչը դաստիարակութեան իսկ էութեան:

– Ո՞չ ապաքէն հայկական դպրոցը իր էութիւնը կ'արդարացնէ միմիայն, ոչ հայկական բարձրորակ որեւէ վարժարանի մը տուածին առընթեր, փոխանցելով իր աշակերտներուն հայկական մշակոյթին ամենայատկանշական գործօնները. այսինքն Հայոց լեզուի եւ ամենալայն իմաստով գրականութեան լաւագոյն գլուխգործոցներն ու անոնց ապրումը:

Կեդրոնականի այս սաները անտարբեր չեն սոյն խնդրին իրենց մօտեցումով: Ջերմօրէն մաղթելի է որ հայկ. վարժարանի, իմա՝ վարժարաններու, որակի բարձրացման խնդիրը գործնականօրէն եւ պատշաճ կերպով լուծելու ատակ այր թէ կին – մարդիկ ձեռնարկուներն ըլլան այս գործին, որուն շուրջ այսօր հաւաքուողները յաճախ կը նմանին Դիոգինէսի լապտերին մօտեցողներուն:

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը, տարեվերջի այս շարք մը բանախօսութիւնները նախերգանքը կը համարի 1996-ի ձեռնարկներուն որոնք տեղի պիտի ունե-

նան Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի հիմնարկութեան 110-րդ տարեդարձը նըշանակէտ ունենալով: Նոյն առթիւ, Դեկտեմբեր 10-ին Կեդրոնականցիներու Օրուան հանդիսութեան ընթացքին չըջանաւութեան պիտի դրուի դրոշմաթուղթ մը՝ «Սանէրը կը յիշեն իրենց հայկական վարժարանն ու դաստիարակները» մակագրութեամբ:

***

Զորս բանախօսութիւններու տրամաբանական ծիրին վրայ առաջինն է «Վարժարանն ու Հայկականը» որ կարելի է համարել ներածականը միւս երեքին:

«Վարժարանն ու Հայկականը» այստեղ պիտի ներկայացուի հետեւեալ չորս ստորաբաժանումներով՝

1. – Մարդոյժը որպէս հարստութիւն,
2. – Վարժարանը երէկ եւ այսօր,
3. – Հայկական վարժարանը,
4. – Սփիւռքի հայկական վարժարանը:

Սոյն բանախօսութեան յենարան ծառայեցին մարդոյժի պատրաստութեան ու կրթական ծրագրումներու եւ գանձատըրման (financement-ի) առընչեալ մարդերու քաղաքականութեան համաշխարհային մասնագէտներու կիրառական աշխատութիւնները. նաեւ՝ ընթերցումներ որոնք մասամբ ցանկագրուած են ստորեւ (*):

1. – Մարդոյժը որպէս հարստութիւն.

Ընտանիքի մը, վարժարանի մը, ընկերութեան մը մէջ. ո՛ւր որ ալ ըլլան անոնք եւ ո՛ր ժամանակաշրջանին ալ պատկանին, մարդկային յարաբերութիւններու առընչութեամբ երկու հարցեր դրուած են ու կը դրուին յաճախ՝
– մարդոց վարքը ի՞նչ պէտք է ըլլայ, եւ
– մարդիկ ի՞նչպէս կրնան բուրացնել վարքի ու հետեւաբար ապրելակերպի կանոնները:

Պատասխանները այս հարցումներուն, ըստ տեղի եւ ըստ ժամանակի տարբեր եղած են ու են: Ցամենայն դէպս մարդկային հաւաքականութիւնները, այս հարցումներուն կիրառական պատասխանները կը վերածեն ուժի մը զոր կը կոչենք մարդուժ: Պատերազմի կամ խաղաղութեան մէջ ապրող հաւաքականութիւններու համար մարդուժը նկատուած է միշտ ուժերուն կարեւորագոյնը:

Ի՞նչպէս կը կուտակուի մարդուժը որպէս հարստութիւն: Ի՞նչու պետութիւններու նաեւ զանազան ընկերութիւններու վարիչները տարուէ տարի աւելի շեշտըւած ուշադրութեամբ եւ զգուշօրէն նկատի կ'ունենան ու հաշուի կ'առնեն աշխատանքի, ընկերային եւ կրթական որակաւորման հարցերը:

Ցիրաւի՝ մարդկային հաւաքականութեան բնական, նոյնիսկ մերթ բնազդային, պահանջներու շարքին մէջ առաջին տեղերը գրաւած են, նախնական ժամանակներէն մինչեւ այսօր՝ սնունդի, առողջական եւ բնակարան – ապաւէնի հարցերը, նաեւ որպէս առընթերակաց՝ գործելն ու գործելու վարժութիւնները որոնց կարգին է կրթութիւնը: Հաւաքականութիւններու յղացած ու հետզհետէ զարգացուցած համակարգերը երբ վերածուած են պետական ներկայ բարդ կառոյցներուն, անոնց վարիչները փնտռած են ու կը փնտռեն յարաբերական հաւասարակշռութիւն մը. հանրութեան բաղկացուցիչներուն քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային պահանջներուն միջեւ: Այդ յարաբերական հաւասարակշռութեան գործօնը համամարդկային հաւաքականութիւնն է որուն հիմնական տարրն է մարդ էակը իր մշակոյթի զանազանութեան կշիռով: Նըկատուած է որ հաւաքականութեան մը ուժը, ըլլայ ան ընտանեկան թէ ազգային կամ միջազգային ուժ. նախ ան կը չափուի իր ներդաշնակութեան աստիճանով: Դըրական ըլլալու պարագային այս ուժը կը կոչուի նաեւ մարդկային հարստութիւնը հաւաքականութեան որուն հիմնատարրն է, պէտք է միշտ յիշել, մարդ անհատը: Հին դարերէն ի վեր մարդուժի հարստութիւն կուտակելու միջոցն է եղած վարժութիւնը, ուսումը, կրթութիւնը, դաստիարակութիւնը: Բայց դաստիարակութիւնը ատենին եղած է որոշ դասակարգի մը, վարիչ դասակարգին, մենաշնորհը: Քանի մը դարէ ի վեր, հետզհետէ կը ձգտի ան ժողովրդականանալ: Կացութիւնը երկրէ երկիր տարբեր ըլլալով հանդերձ, պետութիւններու կամ ճարտարարուեստի եւ այլ դոյքն հաստատութիւններու վարիչները, խոստովանելով կամ լռելեայն, կ'ընդունին որ իրենց կազմակերպութիւններուն համար հեռաժամ թէ առօրեայ քաղաքականութիւնը կը սահմանուի տնտեսական եւ ընկերային ազդակներու միջեւ հաւասարակշռութիւն մը իրականացնելու տեւական ճիգովն իրենց: Այդ հաւասարակշռութեան գործօնները անոնք ներկայիս, աւելի քան երբեք, կ'ակընկալեն վարժարաններէն: Ամէն տեսակի վարժարաններէն:

(Շար. 1)

(*) Ցանկագրուած ընթերցումներու աղբիւրներ. –

— PERSONNEL — The Human Problems of Management,
G. Strauss & L. R. Sayles — Prentice-Hall, 1972.

— HUMAN GROUPS
W. J. H. Sprott — Penguin books, 1971.

— THE LEARNING SOCIETY
Robert M. Hutchins — Penguin books, 1970.

— EDUCATION FOR A CHANGE, Community Action and the School,
Collin and Mog Ball — Penguin Education, 1973.

— EDUCATION, An Introductory Survey,
W. O. Lester Smith — Penguin, 1970.

— • FUND MENTALS OF EDUCATIONAL PLANNING;
• QUALITATIVE ASPECTS OF EDUCATIONAL PLANNING,
UNESCO: International Insttiute for Educational Planning, 1969+...

— • ԷՋԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺՈՒԹԵԱՆ
• ԷՋԵՐ ԵՒ ՆԻՒԹԵՐ ՀՈԳԵԲԱՆՈՒԹԵԱՆ,
Գէորգ Ա. Սարաֆեան,
Տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Կիլիկիոյ, 1950:

— DE L'EFFICACITE DE L'EXEMPLE, Nécessité d'une Science des Parents,
B. Kévorkian — Publication de l'Ecole Arménienne de Beguins et Genève,
Librairie Philosophique J. Vrin, Paris, 1928.

— L'EMILE DE ROUSSEAU, et l'Emile des écoles normales,
B. Kévorkian
Institut J.-J. Rousseau — Genève,
Delachaux & Niestlé — Neuchatel et Paris, 1948.

— FROEBEL, Devant la Pédagogie Scientifique,
B. Kévorkian
Imp. S. Guebénlian — Nicosie-Chypre, 1940.

— PLACE OF MORiA VALUES IN EDUCATIONAL PROGRAMMES
Howard Mehlinger,
UNESCO, Div. of Structures - Content - Methods and Techniques of Education, 1982.

— EDUCATION AND NEW INFORMATION TECHNOLOGIES,
TEACHER TRAINING AND RESEARCH, A Survey,
OECD — Center for Educational Research and Innovation, 1992.

— ԱԿՆԱՐԿՆԵՐ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԻ ԵՒ ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՄՏՔԻ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ,
Ց. Սիմոնեան,
Երեւանի Համալսարանի Հրատարակութիւն, 1971:

— WORLD EDUCATION, Revolutionary Concept,
Morris R. Mitchell,
Pub. Pagcant Press, 1967.

— L'ECOLE DEMAIN
Supplément exceptionnel — Réd. en Chef Sylvain Cypel,
Courrier International N° 255 — 21-27 Septembre 1995.

— VERS UNE CULTURE MULTILINGUE DE L'EDUCATION
Sous la direction de Adama Ouane,
IUE: Institut de l'UNESCO pour l'Education — Hambourg, 1995.

ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ (1)

Վ. Հիւկօ Ֆրանսացի գրողներու շարքին ամենաշատ թարգմանուած հեղինակներէն մէկն է Պուլկարիոյ մէջ եւ անոր գլխաւոր երկերը ինչպէս՝ «Թշուառները», բազմաթիւ հրատարակութիւններ ունին: Անոնց կողքին պուլկար թարգմանիչներու ուշադրութեան առարկայ եղած են նաեւ անոր հրապարակախօսական գրութիւններն ու ճառերը: Այս ուղղութեամբ մասնաւոր հատոր մը հրատարակուած է 1896 թուականին ուր ամփոփուած են մեծ մարդասէր Վ. Հիւկոյի մաս մը ճառեր ու յայտարարութիւններ (Proclamations) (2) Այդ հատորին մէջ տեղ գտած է՝ «Սերպիոյ համար» գրութիւնը, որ սխալ վերնագրութիւն մըն է եւ որ թարգմանիչը ոչ առանց մեղմ կշտամբանքի կը վերագրէ որոշ Ֆրանսացիներու աշխարհագրական անգիտութեան: Իրականութեան մէջ այդ Proclamation-ը կը վերաբերի Պուլկարիոյ մէջ 1876 թուականի Ապրիլեան ըմբոստութենէ վերջ թուրք իշխանութեան ձեռնարկած բարբարոսութիւններուն, երբ ըմբոստացած շրջաններու մէջ զոհ կ'երթան աւելի քան 20 հազար անմեղ պուլկար բնակչութիւն: Այդ ժամանակ ամէնէն վնասուած բնակավայրերէն պէտք է յիշել Փերուշթիցա, Փանակիւրիշթէ, Պաթաք եւլն.: «Լիպերասիոն»ի մէջ արտատպուած է Վ. Հիւկոյի գրութիւնը սխալ կերպով ցոյց տրուած է գիւղաքաղաքի անունը՝ Պալաք, փոխանակ Պաթաքի: Պէտք է նշեմ թէ Սերպիոյ մէջ Պալաք անունով բնակավայր չէ եղած, ուստի կոտորածներու մասին Ֆրանսացի մեծահամբաւ գրողի բողոքի խօսքը կը վերաբերի Պուլկարիոյ, Պաթաք քաղաքին ու պուլկար բնակչութեան:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

1. - Տե՛ս՝ «Սերպիոյ համար», «Յառաջ» թիւ 18.666, 1995 Օգոստոս 31, էջ 3, «Յառաջ»ի այդ գրութեան աղբիւրն էր «Լիպերասիոն»:

2. - Վ. Հիւկօ, «Ընտիր ճառեր ու յայտարարութիւններ» թարգմ. Տ. Ռիզով, Սոֆիա, 1896: Թարգմանիչը իր յառաջաբանին մէջ կը նշէ, որ թարգմանուած նիւթերը ընտրած է 8 հատորներէ բաղկացած ֆրանսերէն հրատարակութենէ՝ վերնագրուած «Խօսքեր եւ գործքեր» հատընտիր հատորին մէջ զետեղուած են նաեւ՝ «Իրաւունքն եւ օրէնքը», «Շրջափակեալ վիճակ», «Աքսորը», «Համընդհանուր քուէարկութիւն», «Մամուլի ազատութիւն», «Սահմանադրութեան փոփոխութիւնը», «1861 Դեկտեմբեր 2 թ.», «Կրետէի ապստամբութիւնը», «Պուլկարական ջարդերը», «Ներումը» ու «1877 Մայիս 16»:

Վ. Հիւկոյի «Պուլկարական ջարդերը» կը կրէ հետեւեալ թուագրութիւն՝ փարիզ, 1876 Օգոստոս 29 թ. յիշեալ գրութեան պուլկարերէն պատճէնը իմ տրամադրութեան տակ է:

Փլովտիւ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԴԷՄՔԵՐ, ԴԷՊՔԵՐ

ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ԱՐԱՐՔՆԵՐ

Երբ 1930-ին Գերմանիան ծանր տագնապի մատնուած էր, Ալպերթ Այնշթայն որոշեց 3 տոլարի ծախել իր ստորագրութիւնը, իսկ 5 տոլարի՝ լուսանկարի վըրայ իր ստորագրութիւնը, զանազան ֆոնտերու օգնելու եւ տիրող սովին ու թըշուառութեան դէմ պայքարելու համար:

● Ռոքֆէլլր անունը կը մնայ անսահման հարստութեան հոմանիշ: 1855-ին հազիւ 16 տարեկանին Ռոքֆէլլր արդէն իսկ նուիրատուութիւններ կը կատարէ բարեսիրական հաստատութիւններու: Անոր մահէն ետք հաստատուած է, թէ ան 531.326.842 տոլար նուիրած է բարեսիրական բազմաթիւ հաստատութիւններու:

Ս. ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ԵՐԿ. ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐ

Երուսաղէմի Սրբոց Թարգմանչաց Երկրորդական Վարժարանի 1995 – 1996 դըպրոցական տարեշրջանի բացումը տեղի ունեցաւ Սեպտեմբեր 4-ին:

Բացման հանդիսութեան ներկայ էր Պատրիարքը՝ Թորգոմ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, հետը ունենալով Սրբոց Յակոբեանց Միաբանութիւնը:

Առաւօտեան ժամը 8-ին աշակերտութիւնը գլխաւորութեամբ դպրոցի տեսչութեան եւ ուսուցչական կազմին ներկայ էին սրահ: Որոտնդոստ ծափահարութիւններով ընդունեցան Պատրիարքը եւ միաձայն աղօթելէ ետք Թորգոմ Արք. յայտնեց իր ուրախութիւնը, տուաւ իր պատգամը, եւ ըրաւ իր մաղթանքը վարժարանիս բարելաւման ինչպէս նաեւ յաջող տարեշրջան մը անցընելու համար:

1995 - 1996 տարեշրջանի Տեսուչն է Սահակ Աբեղայ Մաշալեանը: Հայր Սահակ ծնած է Պոլիս, սարկաւագ ձեռնադրուած է երջանկայիշատակ Շնորհք Պատրիարք Գալուստեանէն: 1992-ին կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրուի Գարեգին Պատրիարք Գազանճեանէ:

Ուսումը ստացած է Պոլսոյ համալսարանին մէջ, հետեւելով փիլիսոփայութեան ճիւղին, միշտ ունենալով հովանաւորութիւնը Շնորհք Պատրիարքին. եղած է եկեղեցասէր, մանկութենէն բուռն փափաքը կ'ունենայ կրօնական գիտելիքներով հարստացնելու իր միտքը. Հինգ տարի Անգլիոյ մէջ կը շարունակէ իր ուսումը Աստուածաբանութեան մէջ: 1994-ի Հոկտեմբերին կուգայ Երուսաղէմ:

Դպրոցի տնտեսական բաժնի պատասխանատուն է Աւետիս Աբեղայ Իփրէքճեան, որ Լիբանանէն եկած է, եղած է Ժառանգաւոր, կուսակրօն քահանայ ձեռնադըրւած է 1991-ին Թորգոմ Արք. Մանուկեանէն: Ունեցած է զանազան պաշտօններ վանքէն ներս:

Դպրոցի ընդհանուր կարգադրութեանց փոխ - տեսչութիւնը յանձնուած է վաստակաւոր ուսուցիչ Եղիա Տիգրանեանին, որ իր կարողութեամբ եւ երկար տարիներու փորձառութեամբ սքանչելի կերպով կը կարգաւորէ դպրոցական հարցերը:

Դպրոցի բացումէն առաջ, Սեպտեմբեր 1-ին, Պատրիարքը, Պատրիարքարանի մեծ դահլիճին մէջ, հրաւիրած էր նոր տեսչութիւնը, հայ եւ օտար ուսուցչական կազմը:

Երեսուն հոգինոց ուսուցչական կազմը, ուսուցիչ-ուսուցչուհիներ յարգուած կը ըղգային իրենք զիրենք քանի որ առիթը կ'ունենային ընելու իրենց առաջարկներն ու կարգ մը փոփոխութիւնները, որոնք պիտի ըլլային ի նպաստ աշակերտութեան, նըկատի ունենալով աշակերտութեան մտային, ֆիզիքական եւ բարոյական բարելաւումը:

Պատրիարքը ամէն գնով պատրաստ է օգնելու որեւէ առաջարկի որ կ'ըլլայ այդ ուղղութեամբ:

Տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչական կազմը գոհ մեկնեցան դահլիճէն: Դպրոցը արդէն իր տարեշրջանը սկսած է եռանդով եւ կարգապահութեամբ: Համաձայն նախորդ տարիներուն, կը դասաւանդուին հինգ լեզուներ, հայերէն աշխարհաբար եւ գրաբար, անգլերէն, արաբերէն, եբրայերէն եւ ֆրանսերէն, ինչպէս նաեւ կրօնական, պատմական, հայ եւ օտար եւ զանազան գիտելիքներ:

Տեղի պիտի ունենան մշակութային ձեռնարկներ, հարց – պատասխանի երեկոներ, եւ հրատարակութիւն պատի թերթի, որուն պատասխանատուն է տոքթոր Անոյշ Նագգաշեան:

Դպրոցը այս տարի ունի նաեւ ֆութպոլի իր նորակազմ խումբը:

ՏԵՍՉՈՒԹԻՒՆ

Հոկտեմբեր 25, 1995

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Տոքթոր Հայկ – Ալէն Ստեփանեան,
Տէր եւ Տիկին Սթեֆան Ստեփանեան
ցաւով կը ծանուցանեն՝

ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Նոյեմբեր 20-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22, ժամը 14-ին Մարսէյլի Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցին
26, rue Sibié, Marseille

Որեւէ մահազդ զրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Մարսէյլի մասնաժողովը կ'ողբայ իր ժրաջան անդամներէն՝

ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ-Ի

մահը եւ ցաւակցութիւններ կը ներկայացնէ Ստեփանեան եղբայրներուն եւ ընտանեկան պարագաներուն:

Մարսէյլի Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութիւնը սրտի խոր կսկիծով կը ծանուցանէ իր հիմնադիր վաստակաւոր անդամ՝

ԱՐԱՄ ՇԵԽԻԿԵԱՆ-Ի

մահը:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Թատերական ներկայացում

«ԻՄ ՄՈՐԱՔՈՅՐԸ ՓԱՐԻԶԻՑ»

(MA TANTE DE PARIS)
Comédie musicale

երաժշտական կատակերգութիւն, բեմադրութիւն, երաժշտութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Բեմադիրի օգնական՝
Գայեանէ Մկրտչեան

Դերակատարներ՝
Նարեկ Տուրեան, Լեւոն Գասպարեան, Արայիկ Դիխտրիկեան, Փիրուզա Կոզակեան, Գայեանէ Սարգսեան, Արայիկ Մատթէոսեան, Զարեհ Աբրահամեան:

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15-ին:
Մուտք՝ 75 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

նոյ փոխադրուած է չնչառութեան դժուարութիւններու հետեւանքով, ըստ պաշտօնական լրատուութեան: Ծանօթ է որ Փափանտրէու, 76 տարեկան, երբեմն կամրրջումի (փոխ-ած) գործողութեան մը ենթարկուած է 1988-ին: Արդէն շրջանէ մը ի վեր, երկրին ղեկն ալ իր երիտասարդ կնոջ ձեռքն անցած էր:

ՔԻՒՐՏ ԲԱՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ (ՓՔՔ) պարագլուխ Ա. Էօճալան հեռաձայնի կապով մասնակցած է Լոնտոնի քրտական հեռատեսիլի կայանին մէկ յայտագրին ու յայտնած որ պատրաստ է Անգարա երթալու եթէ Թուրք իշխանութիւնները համաձայն գտնուին հանրաքուէի դնելու քիւրտեւթուրք համակեցութեան մը հարցը: Էօճալան կ'ուզէ որ սահմանադրական ձեւ մը գտնուի ընդգրկելու համար տարբեր ազգութեան, կրօնքի պատկանող մարդոց միջեւ խաղաղ համակեցութեան մը պայմանները: Քիւրտ պարագլուխը «Ալ Հայաթ» թերթին ալ յայտնած է թէ եթէ Միացեալ – Նահանգներ ընդունին միջնորդի դեր կատարել, ինք յօժար է զէնքերը վար դնելու: Ան քրտական հարցին վերջնական լուծումը կը նկատէ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի մաս մը հողերուն վրայ հիմնելի քրտական դաշնակցութիւն մը: Ուշադրութիւն գրաւած է այն կէտը որ Էօճալան Սուրիան դուրս ձգած է այս ծրագիրէն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 26 novembre à 9 h 30

LES PLUS BEAUX MONASTERES ARMENIENS

VISITE AU HOME ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France, région Marseille, organise le Samedi 25 Novembre une visite au home arménien de St. Raphaël (Var).

Le voyage se fera en car.

Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser aux membres de la CBAF.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Ժան Սամուրքաշեանէ Բիւզանդ Մինասեանի մահուան տարելիցին առթիւ, 300 Ֆր. Տիկին Նադէլի Ֆուրթինէ, 500 Ֆր. Տիկին Մատըլէն Մելքոնեանէ իր զաւկին՝ Հայկի ամուսնութեան առթիւ:

***

Կապոյտ Խաչի Պանեէօ-Քաշանի Հ. Իսահակեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեանէ եւ 1000 Ֆր. Տիկին Վերոնիք Գըզըրեանէ:

***

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի «Տէր - Դաւթեան» մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գեղամ Պարոնեանէ 250 Ֆր. ի յիշատակ Գէորգ Հաճիպօղոսեանի, նոյն առթիւ՝ Տիկին Մարտիրոս Օհանեանէ 250 Ֆր.:

Le Centre Culturel
SAINT MESROB
recevra

PATRICK KARAM
pour son livre
LES GUERRES DU CAUCASE
des Tsars à la Tchétchénie

publié par la Librairie Académique Perrin, en Juin 1995

DEBAT,
SIGNATURE
& VENTE DU LIVRE

le **Jeudi 23 Novembre à 20h45**

dans les locaux du Centre Culturel au 10 bis, rue Thouin, Paris V[e]
M° Cardinal Lemoine / Monge.

— *Entrée libre* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « D. Sérénguilan » organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand
le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN
présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան վարչական խորհուրդը հաճոյքով կը ծանուցանէ 1995-ի շրջանի իր չորս բանախօսութիւններուն վերջինը՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ՝

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵԱՆ

բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

Երկուշաբթի, 27 Նոյեմբեր, ժամը 20·30-ին

–Մուտքը ազատ է–

Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոնին մէջ
113, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Կ. Ս. Մ. — LES ANCIENS DE L'ECOLE GUETRONAGAN

GRANDE SOIREE
AU PROFIT DE
L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT

avec

HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : 43. 75. 28. 37.

ՄԱՐՍԷՅԼ

66-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւն ու յարգարժան վարչութիւնը կը հրաւիրեն համայն բոլոր հաւատացեալները պատարագին, որու ընթացքին կը կատարուի Մատաղօրհնէք եւ հոգեհանգիստ, եկեղեցւոյս մահացած ծառայողներուն եւ բարերարներուն ի յիշատակ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10-ին
Մատաղ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ճաշ մը կը տրուի, որ պատրաստուած է Եկեղեցւոյս տիկիններուն կողմէ՝
«Salle de l'Hermitage», à La Viste.

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS

présente

pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995

Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, violoniste
et
Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, pianiste

le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises
avec la généreuse participation de l'UGAB
au Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, Paris 17[e]

Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.

— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսայի «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը շնորհակալութեամբ ստացած է 3000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արա Տէյիրմէնճեանէ Միքայէլ Քոչարեանի մահուան առթիւ:

***

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար. –

Տէր եւ Տիկին Միհրան Տէմիր 500 Ֆր. իրենց հօր՝ Գրիգոր Տէմիրի յիշատակին, Տիկին Շողիկ Այտընեան 100, Տիկին Ֆլօր Անդրանիկեան 500, Ոմն՝ 50, Տիկին Աստղիկ Տէր – Պարսամեան 500 Ֆր. իր մօր մահուան 10-րդ տարելիցին առիթով, Տիկին Մանուշակ Ջիջիրեան 1400 Ֆր., Տիկին Զարուհի Սիրաբեան, Պր. Կարապետ Աշըգեան 500-ական Ֆր., Պր. Փաթրիք Այտընեան 200, Պր. Նուրհան Իփէքճի 650 Ֆր., Ոմն՝ 50, Տիկին Շահմերեան 100, Տիկին Մարիամ Իշլէր 200, Տիկին Մարիճա Պետիկեան 100, Պր. Ժիրայր Փեհլիվան 500, Տիկին Իսկուհի Գառնիկեան 100, Տիկին Արմենուհի Ալթունեան 150, Տիկին Աճէմեան 200, Շահպազեան ընտանիք 300, Տիկին Արեգնազ Քէպէլեան 100 Ֆր. Տիկին Սինանեանի յիշատակին եւ 100 Ֆր. Կարպիս Քէօսէեանի յիշատակին, Այտընեան ընտանիք 500 Ֆր., Տիկին Վիքթորիա Տատեան 100, Քոնդեան ընտանիք 500 Ֆր., Տիկին Մարի Սիլ 50 Ֆր., Օր. Մարիան Գալուստեան 500 Ֆր.:

***

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. – Արմենակ Պետեանի մահուան քառասունքին առիթով 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Արա Շիրինեանէ եւ Տէր եւ Տիկին Մինաս Մելքոնեանէ 300 Ֆր. (Եկեղեցւոյս երգչախումբին) իրենց զաւկին Հայկ Մելքոնեանի պսակին իրենց մասնակցութիւնը բերած ըլլալնուն համար:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 23
JEUDI
23 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 18.728 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.728

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՍՆԻԱ

ԹՈՒՂԹԻ ՎՐԱՅ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

ԻՍԿ ՏԵՂԻ՞ՆՎՐԱՅ...

Գլինթըն շատ ուրախ է, Մերձաւոր — Արեւելքէն ետք, կը թուի որ յաջողած է նաեւ Պոսնիոյ խաղաղութիւնը ապահովել չորս տարիներու պատերազմէ մը ետք, մինչ Եւրոպա որեւէ բան չկրցաւ ընել այդ ուղղութեամբ եւ Պոսնիան՝ իր ամօթն է:

Տայթընի մէջ է (Օհայօ) որ Պոսնիոյ սերպ, խրուաթ եւ պոսնիացի նախագահները համաձայնագիր մը ստորագրեցին, ըստ որուն Պոսնիան կը մնայ որպէս Պետութիւն իր ներկայ սահմաններուն մէջ, կազմուած երկու դաշնակցութիւններէ, մէկը՝ խրուաթ – մահմետական (51%), միւսը սերպ (49%): Սարայեւո կը մնայ երկրին մայրաքաղաքը, պատերազմական ոճիր գործած ըլլալու մեղադրանքին տակ գտնուողները չեն կրնար նոր Պետութեան քաղաքական կեանքին մաս կազմել: Պատմական նկատուած է Նոյեմբեր 21-ի այդ օրը, երբ այս համաձայնութիւնը գոյացաւ: Բայց, Պոսնիոյ Սերպերը արդէն իսկ դէմ են: Կը մնայ ուրեմն յուսալ որ թուղթի վրայ գոյացած այս համաձայնութիւնը իրականութիւն դառնայ նաեւ տեղւոյն վրայ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՅՈՅՑԵՐԸ մեծ համեմատութիւններու հասան Նոյեմբեր 21-ին, ամբողջ երկրին մէջ: Ամէնէն բազմամարդ համախմբումները եղան Փարիզ (20.000) եւ Թուլուզ՝ նոյնքան: Փարիզի ցոյցը որ կը մեկնէր Սէն – Միշէլէն չկրցաւ, սակայն, Կրթական նախարարութիւն հասնիլ (ուր տը Կրընել) ոստիկանական ուժերու արգելքով, բայց 12 ուսանողներ ընդունուեցան: Միջադէպեր եղան, քանի անխուսափելի է որ թալանողներ չըլլան կոտրել - թափելու համար: Բազմաթիւ լոզունգներ կային ինչպէս՝ «Հանրային դրամը՝ հանրային դպրոցին համար», «փողոց իջնենք նախքան փողոց նետուիլը», «Ժիւփէ՝ դրամ կամ հրաժարում», «Մէկ ելք՝ Յեղափոխութիւն», «Գրաւում Փասքուայի համալսարանին» եւայլն, եւայլն: Յիշենք որ Փասքուայի կոչուած համալսարանը՝ Լէօնար տը Վէնսի որ Նանթէռ կը գտնուի թիրախն է շատերուն: Ան անհատական բնոյթ ունի, ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ հոն եւ, պարզ է, նախանձը կը շարժէ ուրիշներու, քանի որ շինուած է հանրային դրամով Փասքուայի անունը կը փակցուի, որովհետեւ նախկին Ներքին նախարարը եղած է նախաձեռնողը, որպէս նախագահ Օ – տը – Սէն-ի ընդհանուր խորհուրդին: Նախարար Պայրու «ափոփողական ծրագիր մը» կը ներկայացնէր Նոյեմբեր 22-ին, բայց եւ այնպէս ուսանողները նոր ցոյց մը նախատեսած են Նոյեմբեր 30-ի համար:

ՖՐԱՆՍԱ հիւլէական իր 4-րդ փորձը կատարեց Նոյեմբեր 21-ի գիշերը ժամը 10.30-ին: Ճափոն, Աւստրալիա, Նոր – Զելանտա, Կրինփիս բուռն բողոքներ բարձրացուցին կրկին: Եւրոպական Պետութիւնները լուռ մնացին:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ Բիւրօն (22 անդամ, նախագահը, վեց փոխ-նախագահներ, 3 վարչական եւ 12 քարտուղար) վերցուց Պ. Թափիի խորհրդարանական անձեռնմխելիութիւնը միաձայնութեամբ: Այս առընչութեամբ դիմում կատարած էր դատաւորը Օլէնփիք տը Մարսէյլի հարցին կապակցութեամբ: Մեղադրանքը այն է որ «սեւ» սնտուկ մը ստեղծած էր մրցումներ «գնելու» համար:

ՀԱՐԼԷՄ ՏԷԶԻՐ ալ քննութեան տակ առնուեցաւ Լիլի հարցաքննիչ դատաւորի մը կողմէ: Մեղադրանքը կը վերաբերի գանձուած շինծու աշխատավարձքերու մնայուն պատրաստութեան միութեան մը կողմէ: Իրեն հետ նման «աշխատավարձք» ստացեր է նաեւ Հայէթ Պուճեմա: Հ. Տէզիր հիմնադիրն է ՍՕՍ-Ռասիզմի եւ այժմ մաս կը կազմէ ընկերվարական կուսակցութեան ազգ. դիւանին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, անձնասպանութիւններու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ եւ այդ գետնին վրայ Ֆրանսա, սկանտինաւեան երկիրներուն հետ, Եւրոպայի այն երկիրներէն է ուր անձնասպանութեամբ մահը ամէնէն մեծ համեմատութիւնը կ'արձանագրէ: 1992-ին 11.644 հոգի անձնասպան եղած էին, 1993-ին 5% յաւելում կար: Զանազան պատճառներ կան, ըստ ընկերաբաններու եւ նկատի կ'առնուի որ մեծ թիւ կը կազմեն ամուրիները, այրիները կամ ամուսնալուծուածները, գործազուրկները եւ ընդհանրապէս նիւթական ծանր հարցեր ունեցողները:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻԱՅԻՆ զատ, ամբողջ Եւրոպան եւ թերեւս ամբողջ աշխարհը հոգերը ձգած Անգլիոյ իշխանուհիին սէրերով կը զբաղի: 21 միլիոն Անգլիացիներ հետեւած են հեռատեսիլէն իր հարցազրոյց – խոստովանանքին, լսելու համար յո՛յժ կարեւոր բաներ. օրինակ՝ ինք ալ խաբած է իշխան Շարլը, խենթի պէս սիրահարած է բանակի հարիւրապետ՝ Ճէյմս Հէյուիթի, չուզեր Անգլիոյ, այլ՝ սրտերու թագուհին ըլլալ, չուզեր ամուսնալուծուիլ եւլն. եւլն.: Այս պատմութենէն Պի – Պի – Սի-ն 15 միլիոն Ֆր. ժողվեր է, մինչ արքունիքին շրջանակները կ'ըսեն թէ Տայանա փարանոյայի բարձրագոյն աստիճաններուն հասած է...: Պէտք է ըսել թէ մեներն ալ, Պի – Պի – Սի-ի նման համբաւ վայելող աւելի փայլուն վիճակի մէջ չեն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՖԵՆԵՐԻ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրք մամուլը վերջերս բաւական քննադատական մօտեցումով խնդրոյ առարկայ բրած էր Պոլսոյ Յունաց պատրիարքարանին «տիեզերեկան» կոչումը: Այնպէս կը թուի որ վէճը բոլորովին մարած չէ ու «Միլլիյէթ»ի Նոյեմբեր 21-ի թիւին մէջ համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու դասախօս ու Պալքանեան դիւանագիտութեան մասնագէտ Տօքթոր Հ. Ինալ «Պէտք է փակե՞լ պատրիարքարանը» խորագրուած էջ մը ստորագրած է: Հոն կը տրուի Օսմանեան դարերէն պատրիարքարանին հակիրճ պատմականը: Ապա վերջարանի մասին մէջ հեղինակը կը գրէ թէ պատրիարքարանին ներկայի հօտը կը բաղկանայ Միացեալ – Նահանգներու Յոյներէն ու Պոլսոյ Յոյներէն որոնց թիւը քանի մը հազարի իջած է: Այս կացութիւնը կը մտահոգէ ամերիկաբնակ Յոյները որոնք կը մտածեն թէ 20 – 40 կամ 50 տարի ետք Պոլսոյ յոյն գաղութը պատրիարքութեան թեկնածու պիտի չունենայ: Անոնք կը ջանան ազդել Միացեալ – Նահանգներու Նախագահներուն վրայ որպէսզի անոնց միջոցով աւելի ձեռնտու պայմաններ ստեղծուին: Իսկ ներկայի պատրիարքը Բարթուղիմէոս կը խորհի որ յարմարագոյն լուծումը կապուած է Եւրոպայի մաքսային Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան, ինչ որ հակազդեցութիւններու տեղի կուտայ Յունաստանի իշխանութեան շրջանակներուն մէջ:

Այս կացութիւնը հարց տալու կը մղէ յօդուածագիրը թէ պէ՞տք է փակել պատրիարքարանը, կամ զայն պահելով ներկայ օրինավիճակին մէջ, լքել ժամանակի ընթացքին դանդաղ մահուա՞ն: Ապա ինք պատասխանելով իր հարցումներուն, Հ. Ինալ կը գրէ. –

«Նման վերաբերում թէ՛ վայել չէ մեր պատմական ժառանգութեան եւ թէ չի պատշաճիր ներկայ միջազգային իրավիճակին: Որովհետեւ ատիկա պատճառ կ'ըլլայ որ Միացեալ – Նահանգներու յունական լոպին անդադար դրդէ Թուրքիոյ. ու ատիկա պիտի նշանակէ Անգարայի կողմէ Յունաստանի տրուած յաւելեալ խաղաթուղթ մը:

Մինչդեռ պատրիարքարանը կրնայ Թուրքիոյ պատկերին դրական կէտեր աւելցնել: Նաեւ կարելի կրնայ ըլլալ որ Միացեալ – Նահանգներու յունական լոպին Թուրքիոյ հանդէպ վերաբերումը մեղմանայ, ու Միացեալ – Նահանգներու նախագահներուն Կիպրոսի ու Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը ազատագրուի յունական լոպիին մշտական ազդեցութենէն:

Ե Ր Ե Ւ Ա Ն — Հ Ե Ռ Ա Տ Ի Պ — Փ Ա Ր Ի Զ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 21 / 22)

ՊՈՆՆԻ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԿՍԻՆ

ԼՂՀ-ի հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ Մինսկի խումբի շրջանակին մէջ կազմակերպուած եռրեակ (Հայաստան, ԼՂՀ եւ Ազրբէջան) բանակցութիւններու նոր փուլը կը սկսի Պոննի մէջ: Այս առթիւ Նոյեմբեր 21-ին Գերմանիոյ մայրաքաղաքը մեկնած են հայաստանեան եւ ղարաբաղեան պատուիրակութիւնները: Զանոնք կը գլխաւորէին Հայաստանի Արտաքին փոխ - նախարար՝ Վարդան Ոսկանեան եւ ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան:

***

ՀԻՒԼԷԱԿԱՅԱՆԸ՝ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՀԶՕՐ

Մեծամօրի հիւլէակայանը, Նոյեմբեր 20-ի տուեալներով, սկսած էր բանիլ 210 մեկավաթ տարողութեամբ: Կազատարին օգը հանուած հատուածին վերանորոգման աշխատանքները կը շարունակուին եւ օժանդակ խողովակներով կը շարունակուի կազ հասնիլ Հայաստան, սակայն օրական միայն 3.5 միլիոն խորանարդ մեթր ծաւալով:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐԸ ԵՒ ԱՆԿԷ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐԸ

Հայաստանի Տնտեսական նախարարութեան Հիմնարկի տնօրէն փրոֆ. Սուրէն Կարապետեանի համաձայն, օրէ օր կ'աւելնայ Հայաստան վերադարձողներու թիւը, մինչ որոշ նուազում արձանագրած է անկէ մեկնողներունը: Հիմնարկի ուսումնասիրութիւններէն կը պարզուի որ վերջին տարիներուն Հայաստանէն հեռացողներու թիւը չի գերազանցեր կէս միլիոնը:

***

1996-Ի ՊԵՏԱԿԱՆ ՊԻՒՏՃԷՆ Բ.

Նոյեմբեր 16-ին, Ազգ. Ժողովը շարունակած է իր աշխատանքները 1996-ի պետական պիւտճէին պատրաստութեան ուղղութեամբ: Այսպէս, Ընկերային, առողջապահութեան եւ Բնապահութեան մշտական Յանձնաժողովը եւ Ֆինանսավարկային, պիւտճէի եւ տնտեսական մշտական Յանձնաժողովը միաժամանակ քննարկած են նախատեսուած հետեւեալ պիւտճէները. – ընկերային ապահովութեան համակարգին՝ 1 միլիառ 165 միլիոն Դրամ, բնապահութեան՝ 500 միլիոն Դրամ, առողջապահութեան՝ 13 միլիառ 160 միլիոն Դրամ:

***

ԶԱՆԱԶԱՆ ԹԻՒԵՐ

Արտաքին Նախարարութեան անձնակազմին պահպանման համար նախատեսուած է 406.7 հազար տոլար պիւտճէ մը, որ 25%-ով աւելի է, նախորդ տարուանին բաղդատմամբ: Դէպի ՀԱՊ-ի երկիրներ ճամբորդութեանց համար սահմանուած է 40 հազար տոլար գումար մը, իսկ այլ երկիրներու համար՝ 300 հազար տոլար:

***

1996-ին, Հայաստան միջազգային զանազան կազմակերպութիւններու պէտք է վճարէ 3 միլիոն 356 հազար տոլար, որու 1 միլիոն 750 հազարը ՄԱԿ-ին, որպէս 1996-ի եւ նախորդ տարիներու անդամավճար:

***

Հայաստանի դեսպանատուներուն համար որոշուած է յատկացնել 3 միլիոն տոլար, որու 15%-ը Մոսկուայի դեսպանատան, ուր կ'աշխատի Հայաստանի արտասահմանեան ընդհանուր անձնակազմին 32%-ը: 1996-ին կը նախատեսուի հայկական հինգ նոր դեսպանատուներու բացումը՝ ի մէջ այլոց Չինաստան, Ճափոն եւ Շուէտ:

***

Հայաստանի մէջ օտար մակնիշով կառքերու թիւը 10.000-ի հասած է: Հետաքրքրական է նշել թէ այդ թիւը 1990-ին 280 էր:

***

ՕՏԱՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Հայաստանի Ճարտարապետի տան մէջ գործող ֆրանսահայ միջարհեստակցական խմբաւորման (Ժ-Ի-Ա) Ֆրանսերէնի դպրոցին կից բացուած է օտար գրականութեան գրադարան մը: Գլխաւորաբար ֆրանսերէն գրականութեան գործերով օժտուած գրադարանին աւելի քան 1300 գիրքեր որպէս նուէր ղրկուած են Ֆրանսայէն:

ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գ.

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հալէպ:

Պարզ անունը գիտակցութեանս մէջ զգացումներու եւ յիշատակներու ամբոխ մը կը նետէ: Առաջին պատկերը հօրս գերեզմանն է, իր պարզութեան ու վեհութեան մէջ, իր սիրած ժողովուրդին խրնամքին տակ: 1948 Յուլիսին էր որ առաջին անգամ ոտք կը կոխէի հոն ու Զինուորական Ատեանի առջեւ պիտի հանուէի եթէ Առաջնորդը, Զարեհ Սրբազան ոստիկանատուն վազած եկած չըլլար ու զիս ազատած չըլլար: (Պէյրութ հասեր էի նախ ու Փոլքլորիկ լուսանկարներ գներ էի՝ Փարիզ ընկերներուս ղրկելու: Ժամանակ չգտնելով Պէյրութէն ճամբելու՝ որոշեցի հետս Հալէպ տանիլ: Սուրիոյ սահմանը հասած՝ ոստիկանները պայուսակիս մէջէն գտան առանք ու «դուն վըտանգաւոր մէկն ես, կ'ուզես վարկաբեկել արաբական աշխարհը այս գեղջկական քարտ-փոստալները ղրկելով: Չէի՞ր կրնար քաղաքի, պողոտաներու պատկեր ղրկել» ըսելով «ճիփ» դրին ու Հալէպ տարին: Անշուշտ Սրբազանը լուսաբանեց մոլի հայրենասէր ոստիկանապետը եւ փրկեց կացութիւնը):

Հօրս գերեզմանը Հալէպի գերեզմանատան մէջ արմատ մըն է ինծի համար, ես որ արմատ բառին ինչ ըլլալը չեմ գիտցած: Այս իմաստին քիչ մը մօտեցայ Հայաստանի մէջ բայց նորէն այդ ալ մնաց գաղափարներու եւ բառերու անանձնական մակարդակին: Արմատը միշտ խորհած եմ թէ անփոփոխ, յաւիտենական, անմահ ու մանաւանդ բարոյական էութիւն մը ունենալու է ու եթէ վստահ ըլլայի Աստուծոյ մասին՝ ան պիտի ըլլար գլխաւոր արմատս կեանքի մէջ: Հայրս այդ բացարձակ էակն էր մինակութեանս ու պատանեկութեանս ատեն, ու հիմա իր գերեզմանին քով երբ կը կայնիմ, կխեմ թէ այդ պատանիէն դեռ հսկայ բաժին մը սէրով ու յուշերով զմռսուած՝ կը մընայ ներքին թանգարանիս մէջ: Մահը մեծագոյն գայթակղութիւնն է ինծի համար, ապսխրտէն աւելի զգացական: Չեմ կրնար ընդունիլ զայն ոչ միտքով ոչ ալ մանաւանդ ջիղերով եւ անկարող եմ մեռած անձի մը դէմքին նայելու: Տեղ չկայ մահուան՝ այս աշխարհին մէջ, կամ, աւելի պարզ ձեւով՝ մահը կեանքի մէկ ծպտումներէն մին է: Քիչ մը Պէրկսոնեան «վիթալիզմին» կը մօտենայ այս մտածումը, սակայն խորքին մէջ մտածում չէ այլ գրեթէ միակ ու մեծագոյն ապահովութիւնն է, վստահութիւնն է որուն կրնան կառչիլ միտքս ու անձս, այն գերԱստուածը որուն կ'ապաւինի Տէր Աւետիսը, «Օծումը» պատմուածքին մէջ:

Այսպէս է որ հօրս գերեզմանէն ես ուժ ու կեանքի վստահութիւն կ'առնեմ: Աշխարհի վրայ ամէն ինչ կրնայ փոխուիլ՝ բայց ոչ հօրս անձը, գերեզմանը, յիշատակը: Այս հոգեվիճակով էր որ Հալէպ մտայ, քաղաք մը՝ որ մնայուն, տոկուն արմատի յատկանիշները ունի, որուն մէջ մարդիկն ու կեանքի կաւ կարասին մասնաւոր արժէք մը ունին որ կը զատէ զայն միւս քաղաքներէն: Հոս ալ ժամանակի հանդոյց մը կայ: Հալէպ հին, գունագեղ, համով հոտով անցեալի մը մէջ խրած է մինչեւ մէջքը: Աղուոր ուտել, լայն ու խորունկ խնդալ, լաւ ողբալ, մեծ ու տաք բարեկամութեամբ ապրիլ, հսկայ չափերով շինել դպրոց ու յուշարձան: Մոլեխը, պարզ ու մարդկային, կը հասկընայ ինչ կ'ըսեմ: Արտոն ալ՝ որ իր պզտիկ լուսամուտէն մեծ արեւն ու հորիզոնը կ'երազէ բայց կը պահէ իր տաղանդին արմատը հայկական Հալէպի մէջ: Քաղաք մըն է որ հերոսի պէտք չունի դիմանալու համար, իր մարդկային պարզ ու բնական որակը կը բաւէ իրեն: Բայց անշուշտ տոկալը առանձին՝ այդ ալ չի բաւեր:

Ժամանակը դադրած է հոս: Մեկուսացում մը կը զգամ 20-րդ դարու արդիւանդ ժխորէն ու կայլակներէն, քաղաքակրթութեան փորձութիւններէն, կրկնապատկերէն: Այս քաղաքին մէջ մարդիկ միայն մէկ տեղ կրնան երթալ – դէպի ներս, ներքին գաղտնի սենեակները լոյսի եւ մշուշի: Մարուշը կը հասկնայ ինչ կ'ըսեմ: Հոս ալ ժխոր կայ – Հալէպը ապրող, շնչող, քրտնող, հսկայ մարմին մըն է, բոլոր բնակիչներուն հաւաքական մարմինը եւ ինքնութիւն բռնածը Փիզիքական առաքինութիւն է ամէն բանէ առաջ, քաղաքը ամբողջ կեանքի շուկայ մըն է, միասին ապրուած եւ անսպառ:

Զորս ժամ կը դնեմ Տէր Զօր երթալու բայց զատծս հասարակ քաղաք մըն է իր ոստիկաններով, սրճարաններով եւ շաուրմայով: Կը յիշեմ Թէքէեանի տողերը – «ինչ որ տուիր ուրիշին՝ այն միայն կը մնայ»: Այսինքն՝ պարապ է աշխարհը եւ ոչինչ կրնաս փոխանցել մարդոց: Ի վերջոյ՝ կը մնաս քու առանձնութեանդ հետ, միս մինակ: Տէր Զօրն ալ նոյնն է:

Ամայի դաշտեր, իմաստէ զուրկ քաղաք մը, բայց աւելի անմատչելի անկիւններ՝ կ'ըսեն թէ ջարդերէն կմախքներու ոսկորներ կը մնան:

Յիսուն տարի առաջ հայրս եկաւ այս անապատի եզրին ու կը մտածէր Տէր Զօր այցելել՝ սկսելէ առաջ «Մնացորդաց»ի վերջին հատորը որ «Դժոխք» պիտի կոչուէր: Եւ տուաւ ինչ որ ունէր իր երեւակայութեան մէջ՝ որ ջարդի ու մահուան յաճախանք մըն էր: Եւ այդ ապրումն էր որ սրտին կաթուած բերաւ կէս գիշերին, մահը իր մէջն էր ու գինը մեռցուց: Եթէ Տէր Զօրը չմեռցնէ քեզ՝ ժամավաճառութիւն է ըրածդ, մեղք ես, ետ Հալէպ գնա, քէպապի բոյրին ու կեանքի տօնավաճառին: Նորէն Թէքէեանն է որ միտքս կուգայ – «եթէ սէրը չմեռցնէ՝ կը բուժէ»: Այսինքն՝ սէրը կա՛մ մահացու է՝ կամ ալ սէր չէ: Իրաւունք ունէ՞ր բանաստեղծը որ ընթացիկ, բնական, մարդկային սիրոյ փոթորիկը չապրեցաւ: Հարկաւ ունէր – բանաստեղծը ինքզինքէն դուրս կ'ապրի ու հոնկէ կը նայի մարդոց մէջ ու իր մէջ նաեւ: Բանաստեղծը չի սորվիր, չի տրամաբաներ, պէտք չունի փաստելու: Ան «գիտէ»: Ատոր համար է որ պատգամի ձեւով կը խօսի մարդոց հետ, մարգարէներուն պէս: Ու կը յիշեմ Եղեռնի Մատուռը, այդ Տէր Զօրի անշուք փողոցի մը մէջ: Ոչ մէկ «պոռչիւր», բացատրական թղթիկ կամ գրքոյկ կայ այցելուներուն համար: Պատճա՞ռ – կը խորհիմ թէ Եղեռնի ահագնութիւնը, բանականութենէն ու մարդկային խիղճէն անդին անցնող, ամէն օրէնք գանցող այդ սարսափելի եղելութիւնը չի բացատրուիր, չի նկարագրուիր, չի հասկցուիր հասարակ դէպքի մը իմաստին նման: Բառեր, քարտէսներ ու թուանշաններ ծիծաղելի միջոցներ են զայն փոխանցելու մեր միտքին ու երեւակայութեան: Ոչ իսկ նայիլը կրնայ կապ ստեղծել ոճիրին իրականութեա՞ն, իմաստի՞ն թէ խորհուրդին հետ: Շուարած՝ կը մնայ գլուխը կախել ու ներքին աչքերը բանալ, ներքին գըտյարանքներուն ապաւինիլ ու մտածել թէ մեր ազգը ի՞նչ սորվեցաւ այդ ահարկու փորձառութենէն: Պատասխան չունիմ ու կը բանամ աչքերս: Տպաւորիչ է կառոյցը, պարզ ու վսեմ: Բայց այդ մատուռը իր պատգամը ունի – պիտի խոնարհեցըներ գլուխդ՝ որ կարենաս զայն տեսնել: Հոս ժամանց չէ այլ բզկտումը մտքիդ մէջ՝ բացուելու եւ ապրելու ահաւոր Եղեռնը: Անշուշտ անկարելի ձեռնարկ է, նոյնիսկ երբ Աստուծոյ օգնութեան կը դիմես, կ'աղօթես, խաչ կը հանես, խեղճ մոմ մը կը վառես: «Եղեռնը չեն ապրիր այլ կը մեռնին» կը խորհիմ, առանց յըստակ հասկնալու մտածումիս իմաստը: Հարցուր Օշականին: Հարցուր Եփրատին, որ գլուխը առեր կ'երթայ: Ան գոնէ երեւակայութիւն չունի որ չարչրկէ գինքը:

Հայ ըլլալու մասնաւոր ոճ մը կայ որ Հալէպի յատուկ է եւ որ չի հասկցուիր եթէ մարդ մտիկ չըներ հայ եկեղեցւոյ գաղտնի խօսակցութիւնը իր սրտին հետ: Անթիւ դարեր ան ընկերացած է մեղի ու չարունակած նոյն ատեն ներքին, թաքուն խօսակցութիւնը: Ով որ չի լսեր անոր շշուկը ինչպէ՞ս կրնայ գիտնալ իր Հայ ըլլալը: Այդ ձայնը Պէյրութ շատ յատակ կը լուէր, կարծես արգիլուած ռատիոկայանի մը ձայնն էր, «բարապիթով» խառնուած: Արգիլուած՝ որովհետեւ քաղաքական կիրքերու եւ կուսակցական եռանդի ժամանակներ կ'ապրինք եւ գըրեթէ խուլցած ենք: Հոս Հալէպ շատ աւելի յստակ կը լսուի այդ շշուկը, հոս քաղաքական մոլուցքը գոյութիւն չունի: Բայց ժամանակին, աւելի կէս դար առաջ հայկական կլիման տարբեր էր հոս: «Փառքի շրջանը» կ'ըսեն մարդիկ, սակայն որքան պրպտեմ այդ օրերուն յիշատակները եւ տիրական անունները՝ մեծ մասը յուզումնահեղձ, ազմկարար, բանաստեղծ – խաղցող մարդիկ է որ կը տեսնեմ: Եւ հաւանաբար գաղութին քիթին ալ խնդացին եւ գունագեղ յուշերէ զատ ոչինչ թողած եղեւնին՝ անցան գացին: Անոնց Հալէպը իրենց անձնական տրամներուն արձագանգով շինուած էր: Այսինքն՝ լուրջ մշակոյթի ոչ մէկ պատուանդան, ոչ մէկ հիմ դրուած է հոս վերջին կէս դարուն, կարծէք ամէն ինչ ամէն առտու ծայրէն պիտի սկսուի: Բայց բարեբախտաբար որ հսկայ հիմերը կան հայկականութեան, ազգային խառնուածքին, հայկական բնազդին՝ յամառ եւ անդուլ աշխատելու եւ սիրելու ինչ որ հայ է – այս է մասնաւոր ոճը այս քաղաքի հայութեան:

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

2. – վարժարանը երէկ եւ այսօր.

Իր գոյութեան ընթացքին մէջ, վարժարանը իր անձեւ (ամորփ) վիճակէն տակաւ կը դիմէ դէպի բացարձակ հիմնարկայինին (l'absolu institutionnel). հաւաքականութիւններու կամ անհատներու գիտերուն եւ պահանջներուն մերթ հետեւելով, մերթ իբր առաջնորդ: Գիւտերու իբրեւ հետեւանք, ներկայիս կան նաեւ կեդրոնախոյս ձգտումներ որոնք վարժարանի եւ գործի աշխարհներուն մէջ ծնունդ տուած են արդէն աշխատութեան նոր ձեւերու: Անպայման բացասական պէտք չէ համարել այս ընթացքը: Երբ նկատի առնուի նախնական ժամանակներու վարժարանին վիճակը. կը տեսնուի որ դաստիարակութեան ձեւաւորումը ընկերութեան մէջ տեղի է ունեցած երէցներու եւ կրտսերներու խմբական աշխատանքներու միջոցին կատարուած գիտելիքներու փոխանցումովն ու գիտելիքներու կուտակումովը: Դպրոցը եղած է մեհեաններու մէջ կամ կից: Ան եղած է վերնախաւի աշխարհիկ թէ հոգեւոր աւագանիին յատուկ: Իսկ աշխատաւոր պարզ ժողովուրդին դաստիարակութիւնը կախում ունեցած է առօրեայ կեանքի գործունէութեան ընթացքէն. գիտելիքներու փոխանցումն ու կուտակումը կատարուած է այդ ժամանակամիջոցին:

Յետոյ ոստումով մը կարելի է նայիլ հելլենական դպրոցին վրայ. Լիկէոնի եւ Ագադեմիայի երեւումին, նաեւ անոնց զօրնթեր, ռամկավար քերթողներ եւ պետական մարդիկ: Հռովմէական կայսրութեան անկումը թողուց մեծ ժառանգ մը՝ օրէնսդրութեան, ռազմական եւ քաղաքական վարչական փորձառութեան, նաեւ շինարարութեան. այս բոլորին վըրայ հելլեններէն իւրացուած մշակոյթի մասերուն դրոշմը: Մինչ այդ արեւելքը պիտի մնայ անծանօթ մը արեւմուտքին համար: Արեւմուտքը պիտի ունենար իր այնքան դատափետուած ու խաւար որակուած միջնադարը որուն յաջորդեց եւրոպական վերածնունդը ԺԵ. եւ ԺԶ. դարերուն:

Մինչ այդ, ԺԱ. եւ ԺԲ. դարերուն, մարմին առած են Եւրոպայի համալսարանները աստիճանական հոլովոյթով մը: Անոնք նախ եղած են նիւթական եւ Փիզիքական եւ ապահովութեան գոհացում տալու համար: Ի դէպ, արհեստներու վարպետներն ու անոնց աշկերտները միացան իրենց վարժութիւններն ի գործ դնելու համար եւ մասնաւորաբար կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան փ խնդիր կազմեցին արհեստակցական ընկերութիւններ որոնք կոչուեցան Universitas Magistrorum Scolarium: Ցեղուղակներու դէմ պաշտպանուելու միջոց եղաւ ան: Այս ընկերակցութիւններն են որ հետզհետէ ձեւաւորուելով հասան հիմնարկային վարժարաններու վիճակին: ԺԱ. դարուն սկիզբը Սալէռնոյի համալսարանը այսպէս կազմուեցաւ, իբրեւ բժշկական ուսումնարան: Ուրիշներ՝ ԺԲ. դարու միջոցին, իբրեւ արդիւնք նախաձեռնողութեան մը որ կը մղէ վարպետներն ու աշկերտները գործակցութեան: Կեանքի ճշմարտութիւնները ի յայտ բերելու նախաձեռնողութիւնն է այդ: Այս վարպետներուն միջեւ էր Ապէլառ որ եղաւ Փարիզի համալսարանին իրական հիմնադիրը: Այս համալսարանն է որ եղաւ մայրը Եւրոպայի բազմաթիւ համալսարաններու: Ինչպէս յայտնի է, զոր օրինակ, նշանաւոր Օքսֆորտի համալսարանը հիմնուած է Փարիզի համալսարանէն մեկնած դասատուներու կողմէ. նոյնպէս Քէմպրիճի համալսարանը: Իսկ Ատլանտեանի արեւմըտեան ափին Պոսթընի մօտ Հարվարտի համալսարանը հիմնուեցաւ Անգլիոյ Քէմպրիճի համալսարանին խմմանուէլ Գոլէճէն շրջանաւարտ Ճոն Հարվարտի կողմէ: Միացեալ-Նահանգներու այս մեծ համալսարանը անգլիական դրոշմ կրելով հանդերձ իր հիմնարկութեան մէջ ունեցաւ նաեւ երբեմնի Փարիզի համալսարանին էական տարրերէն մեծ մաս մը:

Ապէլառ հին եռուսմունքը (Trivium), այսինքն քերականութիւն – ճարտասանութիւն – տրամախօսութիւնը փոխարինեց քառուսմունքով (Quadrivium), այսինքն թուաբանութիւն եւ երկրաչափութիւն – երաժշտութիւն – աստեղագիտութիւն. իսկ տարրական ուսումներու տեղ ներմուծեց պատճառաբանել աստուածաբանութիւնն ու վերացական իմաստասիրութիւնը: Սկսեալ ԺԱ. դարէն Փարիզ եղած էր աշխարհի (Արեւմտեան հին աշխարհի) մտաւորականութեան կեդրոնը: Բայց համալսարանը թագաւորէն ու Պապէն ճանաչում գտած էր միայն 1180-ին: Ապա Ֆիլիփ Օկիւսթն էր որ 1200-ին անոր տուաւ առանձնաշնորհում եւ այդպէսով Փարիզի համալսարանը պաշտօնական մարմնի մը վերածուեցաւ: Փարիզի համալսարանը «դասատուներու համալսարան» կոչուած է: Քանի որ անոր բացարձակ վարիչները դասատուներն են եղած մինչեւ 1968: Յետոյ տեսականօրէն կարգ մը փոփոխութիւններ են եղած վարչաձեւին մէջ: Իսկ Պոլոնիայի (Իտալիա) համալսարանը, որ նշանաւոր է եղած եւ է օրէնսգիտական իր ճիւղով, կը կոչուի «Ուսանողներու Համալսարան», քանի որ անոնք է որ կը կառավարեն, անոնք կ'ընտրեն համալսարանի տեսուչը: Նոյնն է վարչակարգը Իտալիոյ միւս համալսարաններուն. նաեւ՝ Սպանիոյ եւ Լատին-Ամերիկայի համալսարաններունը: Բարձրագոյն ուսմանց այս հաստատութիւններուն զարգացումի հոլովոյթին հետեւանքն եղաւ նախակրթարաններու եւ միջին ու բարձր ուսմանց վարժարաններու ձեւակերպումները եւ ի վերջոյ մանկավարժութեան ու վարժագիտութեան դըպրոցներուն ի յայտ գալը. մասնաւորաբար Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ: Սակայն պէտք է յիշել Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներու մէջ մասնաւորաբար ԺԹ. դարուն կրթական հաստատութիւններու եւ մանկավարժական մարզին մէջ կատարուած նորարարութիւնները. որոնք բացառիկ չահեկանութեան աղբիւրներ են եղած վարժարաններու համաշխարհային դրութեան մէջ: Բացառիկ վարչագէտներու եւ

բացառիկ ժամկավարներու գործն է եղած ամերիկեան պարագան: Ինչպէս այլուր: Վարժարաններու համակարգին մէջ, ամէնուր, ինչպէս անցեալին այսօր եւս ամբաստանութիւններ կը մասնանալին: Բնական հետեւանքն է այս փորձը ընկերային ուժականութեան եւ վարժեցումներու (technique-ներու) բերած փոփոխութիւններուն: Այսօր, համակարգիչներն են որ ամէնուր կը տարածեն իրենց իշխանութիւնը: Կամայ թէ ակամայ, մարդիկ ենթակայ են մեքենային հմայքին մերթ ալ անհրաժեշտութեան: Անոնք կը գործածուին նաեւ ուսուցիչ պատրաստելու համար. մարդիկը կ'ըլլայ: Տեղին գործածուելու պայմանով համակարգիչները կրնան լաւագոյն օժանդակները ըլլալ: Բայց միայն օժանդակ: Փոխել ու ...: Այսօր «Նոր աշխարհ»ի համար չէլսուած գրատախտակներու ցանկին գլուխը կը դասուին երկու անհրաժեշտութիւն.

– վարժարանին ու դասարանին փոփոխութիւն աշխարհին ունենալը, եւ

– բարոյական արժէքներու հաղորդումն ու իւրացումը:

Երկրէ երկիր կը տարբերին բարոյական արժէքներու մտապատկերներն (conception) ու զանոնք փոխանցելու կամ հաղորդելու ձեւերը: Զանազան երկիրներու մէջ կատարուած հետազօտութիւնով մը կարելի եղած է ցանկագրել 44 բարոյական արժէքներ: Անոնց տրուած կշիռները տարբեր են մէկ ազգէն միւսը. տարբեր են նաեւ նոյն հաւաքականութեան պատկանողներու եւ անոնց արհեստավարժ մարդոց տուած նիշերը: Զօրօրինակ՝ երբ հասարակութիւնը «քաղաքավարութեան» կուտայ 2·7 միաւոր արժէք. նոյն հասարակութեան արհեստավարժները կուտան 0·7: «Մաքրութեան եւ կոկիկութեան» մին կուտայ 2·7, միւսները կուտան 0·7: «Նորարարութեան եւ ստեղծագործութեան» մին կուտայ 4·7, միւսները կուտան 6·0: Այս տարբերութիւններուն մեկնութիւնները կրնան առաջնորդել հասարակութեան եւ արհեստավարժներու, ընդ որս դաստիարակներու, մտքի կեցուածքին մասին բաւական յստակ կարծիքի մը: Գալով բարոյական արժէքներու հաղորդումին. կան հաւաքականութիւններ որոնք կը նախընտրեն քաղաքացիական կամ աշխարհական կրթական միջոցներ, իսկ ուրիշներ կրօնականը: Ոմանք կը նախընտրեն որպէս առանձին դասեր. ուրիշներ զանազան նիւթերու հետ ընդելուզեալ ուսուցումը բարոյական արժէքներու փոխանցումին համար:

Վարժարաններու ընդհանուր հոլովոյթին մէջ ո՞ւր է տեղը հայկական վարժարանին:

(Շար. 2)

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ, ԴԻՄՔԵՐ, ԴԷՊՔԵՐ

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄ

Տրուած ըլլալով, որ ճափոներէն լեզուով 4 թուանշանը եւ մահ բառը նմանաձայն բառեր են, իսկ 9 թուանշանն ու տառապանքը նոյնպէս նմանաձայններ են, ճափոնի կարգ մը պանդոկներն ու հիւանդանոցները, նախապաշարումէ մղուած, զեղչած են 4 եւ 9 թուանշանները կրող սենեակները…:

***

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԵՂԵՑԿՈՒՀԻՆԵՐԸ

Բաբելոնի մէջ գեղեցիկ երիտասարդուհիները «աճուրդի» կը հանուէին, որպէսզի մեծահարուստ այր մարդիկ շատ մեծ գումարներ վճարելով ամուսնանան անոնց հետ: Աղջկան ընտանիքին կողմէ գանձուած դրամը կ'օգտագործուէր տունը մնացած եւ համեմատաբար տգեղ աղջկան օժիտը պատրաստելու եւ ամէն գնով զայն «ճամբելու» համար:

Այսպէս, գեղեցիկ աղջիկները մեծ գումարներու փոխարէն կը ծախուէին իրենց ամուսիններուն, մինչ տգեղները ամուսին կը գնէին նոյն այդ դրամով…:

ԻՍԻԻ ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 5-ին Իսիի Սուրբ Մարիամ Աստուածածին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութիւնն էր եւ միաժամանակ նաեւ Եկեղեցւոյ օծումի 20-ամեակն ու Եկեղեցւոյ Անուանակոչութեան տօնը:

Առաւօտեան ժամերգութենէն վերջ ժամը 10-ին Եպիսկոպոսական հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ, օրուան պատարագիչն էր հիւրաբար քաղաքս գտնուող պրագիլահայ Թեմի Առաջնորդ Տաթեւ Արք. Ղարիպեանը:

Պատարագի երգեցողութիւնը կատարեցին Իսի-ի Եկեղեցւոյ եւ Տարօն միասնական երգչախումբերը, ղեկավարութեամբ Ստեփան Սրկ. Եօրկանճեանի:

Պատարագին ներկայ էին Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեանը, Իսիի եւ Գլամառի քաղաքապետերը, Ֆրէնկեան ընտանիքի անդամներ, Փարիզի եւ Շրջանի Հայ Եկեղեցիներու հոգաբարձութեան անդամներ ու խուռներամ հաւատացեալ ժողովուրդը:

«Հայր Մեր»էն առաջ Առաջնորդը պատարագիչ Եպիսկոպոսը ներկայացնելէ առաջ, անդրադարձաւ «Եկեղեցի եւ Աղօթք» գաղափարներուն ինչպէս նաեւ «Ամենայն Սրբոց Տօն»ին ու յառաջիկայ գալիք «Ջինադադարի 77-րդ» տարեդարձին ու «Խաղաղութեան» կարեւորութեան:

Պատարագիչ Տաթեւ Արք. բնաբան առնելով. «Մի վախնաք անոնցմէ որ մարմինը կը սպաննեն» … նախ շնորհակալութիւն յայտնեց Առաջնորդին, Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւին ու Հոգաբարձութեան այն բացառիկ առիթին համար որ տրուած էր իրեն, Եկեղեցւոյ Ուխտի Օրուան պատարագով միասին ու միատեղ աղօթելու, միաժամանակ անդրադառնալով Եկեղեցւոյ խաղացած անփոխարինելի դերին՝ Հայ Ժողովուրդի Պատմութեան ընդմէջէն: Քարոզիչը ի մասնաւորի շեշտեց «Վերանկախացած Մայր Հայրենիք եւ Մայր Եկեղեցի» փոխադարձ կապերուն:

Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգստեան մասնաւոր արարողութիւն կատարուեցաւ հանգուցեալ կնքահայրերու եւ բարերարներու հոգիներուն՝ եւ Աղօթք ողջ մնացածներու քաջառողջութեան եւ գործոց յաջողութեան համար: Ապա օրհնուեցաւ աւանդական Մատաղը եւ բաշխուեցաւ ներկայ հաւատացեալներուն:

Առաջնորդը կատարեց օրհնութիւնը նոր կառուցուած մոմերը վառելու վայրին եւ ներկայութեան զոյգ բարերարներուն Տիկին Տիրուհի Պօյաճեանի (որ նուիրած էր 80·000 Ֆր.) եւ Պր. Ժիրայր Մանասեանի (որ նուիրած է 30·000 Ֆր) սոյն ձեռնարկը իրականացնելու համար:

Ժամը 13-ին քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ տրուեցաւ ժողովրդական ճաշ մը որուն մասնակցեցան 30-ի մօտ պատուարժան հրաւիրեալներ եւ 370-ի մօտ շրջանի հաւատացեալներ: Ներկայ էին վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան եւ կինը:

Բացման խօսքը կատարեց հոգաբարձութեան ատենապետ Պր. Կարօ Փօլատեան, որ յանուն Հոգեւոր Հովիւին ու հոգաբարձութեան շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ հիւրերուն ու ներկաներուն, հրաւիրեց Գիւտ Արք.ը օրհնելու Սեղանը: Այս տարի բացառաբար ճաշացուցակը պատրաստած էին հոգաբարձութեան անդամները, իսկ սեղաններուն կը ծառայէին երգչախումբի անդամ – անդամուհիները: Բացառիկ սիրալիր, եղբայրական եւ ուրախ խանդավառ մթնոլորտի մէջ էր որ ճաշը կ'ընթանար:

Խօսք առնելով Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւր շեշտեց Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգեւոր ու ազգային զոյգ դերերը քսան տարիներէ ի վեր եւ թէ Հայ Առաքելական Եկեղեցին միայն փառաւոր անցեալ մը չէ, այլ՝ ներկան է ու պիտի ըլլայ ապագան այնքան ժամանակ որ Հայը պէտք ունի Եկեղեցիին ու անկէ բխող բարիքներուն: Հոգեւոր Հովիւր մասնաւոր յիշատակի նուէրներով շնորհակալութիւն յայտնեց Տիկին Տ. Պօյաճեանի ու Տէր եւ Տիկին Ժ. Մանասեանի իրենց իշխանական նուիրատուութիւններուն համար: Շնորհակալութիւն յայտնեց Տիկին Ա. Քիրէմիթճեանին որ հոգացած էր 13 դպիրներու եւ 3 սարկաւագներու նոր շապիկներ կարելու ծախքերը, Տէր եւ Տիկին Արսէն Սէրվիքի որոնք կարած էին շապիկները, ինչպէս նաեւ Պր. Ա. Ալթունեանին ու Տիկիններ՝ Ե. Ապաճեանին ու Լ. Գրիգորեանին: Նաեւ բոլոր անոնց որոնք բարոյապէս, հոգեպէս, ֆիզիքապէս ու նիւթապէս օժանդակած էին որպէսզի Ուխտի Օրուան հոգեւոր ու աշխարհիկ զոյգ տօները լաւագոյն պայմաններու մէջ ընթանային ու յաջողութեամբ պսակուէին: Իսիի Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմինը եւս եղաւ առաջինը որ 10·000 Ֆր.-ով մասնակցած էր մոմերու տեղի շինութեան համար:

Մէկ ամիս առաջ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւն ու Հոգաբարձութիւնը նշելու համար եկեղեցւոյ օծումի 20-ամեակը ճաշով մը պատուեցին ընտանեկան պարագաները անոնց որոնք տարիներ առաջ դրամ հաւաքած էին ու հող գնած Եկեղեցի շինելու: Հրաւիրուեցան նաեւ Եկեղեցւոյ շինութեան մարմինը, նախկին Հոգաբարձուներ, երգչախումբ եւ Կրթական Մարմին: Նոյն առիթով անդրադարձած էինք բոլոր այն հոգեւորականներուն որոնք այս աշխարհին չեն պատկանիր այլեւս, այլ՝ հոգիներու աշխարհին: Այս անգամ արդար պիտի ըլլար յիշել նաեւ այսօրուան Փարիզի Առաջնորդն ու Հայրապետական Պատուիրակը որ տակաւին վարդապետ նախ հասած է շրջանի հայութեան հոգեւոր պէտքերուն, ապա՝ Եկեղեցւոյ շինութեան ընթացքին իր ամբողջական օժանդակութիւնը բերած է: Կ. Պոլսոյ Տիեզերական Պատրիարքի Փարիզ այցելութեան պատճառաւ Առաջնորդը հակառակ այն բանին որ շատ զբաղած էր. իր թանկագին ժամանակէն յատկացուցած էր՝ գալով իր մասնակցութիւնը բերելու եւ իր հայրական պատգամներով իր օրհնութիւնը տալու: Նախքան մեկնիլը ան հրաւիրեց շրջանի Հայութիւնը մէկ սիրտ ու մէկ հոգի եղած հաւաքուիլ ու միասնաբար աշխատիլ պայծառ եկեղեցիի եւ ծաղկուն դպրոցի շուրջ:

Ապա խօսք առաւ տոքթոր Վիգէն Կարապետեան, յանուն ապագայ Ամէնօրեայ Հայ Դպրոցի վարչական Մարմնին հրաւիրեց շրջանի Հայերը որպէսզի մոռնան վերջին տարիներու բոլոր տարբերութիւնները եւ ի սէր Հայ նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան առանց ջանք ու ճիգ խնայելու համագործակցին: Դպրոցով ու հայ կրթութեամբ շատ աւելի պայծառ պիտի տեսնենք գալիք սերունդներու ապագան:

Հոգաբարձութեան անդամ Միհրան Սարկաւագ Էլմայեան իրեն շատ իւրայատուկ խանդավառութեամբ ու ոճով առաւել եւս ճոխացուց արդէն իսկ բացառիկ մթնոլորտը եւ յաջորդաբար բեմ հրաւիրուեցան Լէնա Իշխանեանն ու Ռոզին Թաշճեանը, Մարի Եօրկանճեանն ու Գրիգոր Էլմայեանը (Լիբանանէն) դաշնակի ընկերակցութեամբ՝ Կարինէ Մարտիրոսեանի երգեցին մեներգեր ու միասնական երգեր արժանանալով ծափերու, մինչ Պր. Ռազմիկ Աբրահամեան արտասանեց «Սուրբը եկաւ Լոյսը բերեց»:

Իսիի երեսփոխան - քաղաքապետ՝ Պր. Ա. Սանթինի խօսք առնելով շեշտեց թէ ոչ միայն անցեալին այլեւ այսօր Եկեղեցին կը շարունակէ իր դերը եւ անոր լաւագոյն փաստն է բոլորին ներկայութիւնը բոլոր ան ու մանաւանդ շրջանի մէջ գործող բոլոր կուսակցութիւններու, միութիւններու եւ կազմակերպութիւններու ներկայութիւնը: Ապա վերջացուց խօսքը յիշելով դպրոցի շինութիւնը:

Քարտուղարուհին կարդաց բոլոր այն նուիրատուներու անունները որոնք իրենց «լումաներով» առիթ կուտան ամէն տարի որպէսզի եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շարունակէ հոգեւոր հովիւի կողքին իրագործել իրենց վստահուած զոյգ ազգային - հոգեւոր առաքելութիւնները:

Փակման խօսքը կատարեց Տաթեւ Արք. Ղարիպեանը որ կրկին անգամ իր գոհունակութիւնը յայտնեց տիրող խանդավառ մթնոլորտին համար, գնահատեց հոգեւոր հովիւի ու հոգաբարձութեան ու անոնց շուրջ գործող բոլոր մարմիններու գործունէութիւնը, խոստանալով որ մօտ ապագային կրկին անգամ Աստուծոյ կամքով միասին ըլլալու՝ նման անմոռանալի ու յիշատակելի պահեր ապրելու հաճոյքը կ'ունենայ:

ՄԻԽՌՈՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւն

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան (ՄՀԿ) 70-ամեակին առիթով Ամերիկայի Միացեալ – Նահանգներու Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Սանուց Միութիւնը ծրագրած է կազմակերպել աշխարհացրիւ բոլոր Մելգոնեանցիներու Վերահանդիպում (réunion) մը, որ տեղի պիտի ունենայ Լոս-Անճըլըսի մէջ, Յուլիս 5 – 6 – 7, 1996-ին:

1996-ի Յուլիսին կայանալիք վերահանդիպումը (réunion) առիթ պիտի ընծայէ Մելգոնեանցիներուն հանդիպելու պատանեկան տարիներու ընկերներուն եւ միասնաբար վերապրելու դպրոցական օրերու քաղցր յուշերը:

ՄԿՀ Գալիֆորնիոյ Սանուց Միութեան անդամները, աշխարհացրիւ միւս բոլոր Մելգոնեանցիներուն նման, կը հաւատան թէ Մելգոնեանը մեծ դեր ունի կատարելիք նորանոր հայ սերունդներուն հայեցի դաստիարակութիւն եւ որակաւոր ուսում ջամբելու գործին մէջ, նպատակ մը, զոր մեծ յաջողութեամբ իրագործած է ան անցնող տասնամեակներու ընթացքին:

Ահաւասիկ այս հաւատքով է որ ՄԿՀ Գալիֆորնիոյ Սանուց Միութիւնը, իր կազմաւորման առաջին օրերէն սկսեալ (1979) ջանացած է զօրավիգ կանգնիլ իր սիրելի Հաստատութեան՝ նիւթապէս թէ բարոյապէս, եւ սատարել անոր յառաջդիմութեան, բարգաւաճման ու տեւականացման: Մինչեւ օրս, Սանուցը իր անդամներէն հանգանակած եւ ՄԿՀ ուղարկած է շուրջ 100·000 տոլար աջակցութեան զանազան կարիքներուն համար:

Այս աշխատանքներուն աւելի մնայուն հանգամանք մը տալու համար, Սանուցը 1991-ին հաստատեց անձեռնմխելի հիմնադրամ մը (Endownent Fund) Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնին մօտ, Նիւ - Եորք: Ներկայիս հիմնադրամին գումարը հասած է 65·000 տոլարի: Աշխատանք կը տարուի բարձրացնելու այդ գումարը, որպէսզի ամէն տարի ան կարենայ ապահովել շօշափելի հասոյթ մը, յատկացուելու համար Մ. Կ. Հաստատութեան բարելաւման եւ աշակերտներու զանազան կարիքներուն: 1996-ի վերահանդիպումէն գոյանալիք հասոյթը ամբողջութեամբ պիտի աւելնայ Հիմնադրամին վրայ: Եօթանասունամեակի Վերահանդիպման Յանձնախումբը կ'աշխատի այժմէն ապահովել շքեղ պանդոկ մը, առաւելագոյն զեղչեալ գիներով, ինչպէս նաեւ օդանաւային երթուդարձի տոմսերու լաւագոյն պայմաններ:

Այդ առիթով պիտի պատրաստուի աշխարհի բոլոր Մելգոնեանցիներու հասցէացանկը, հեռաձայնի թիւերով, որմէ օրինակ մը պիտի տրուի ներկաներէն իւրաքանչիւրին: Պիտի խնդրէինք որ իւրաքանչիւր Մելգոնեանցի այժմէն մեզի փոխանցէր իր հասցէն եւ հեռախօսի թիւը, անհատապէս կամ խմբովին, որպէսզի ցանկը կարելի եղածին չափ լրիւ ըլլայ:

Վերահանդիպման առիթով պիտի պատրաստուի նաեւ յուշատետր – գրքոյկ մը, որուն մէջ պիտի երեւին զանազան հետաքրքրական տեղեկութիւններ, ողջոյնի խօսքեր եւ Վերահանդիպման եռօրեայ յայտագիրը: Պիտի խնդրենք որ իւրաքանչիւր Մելգոնեանցի, անհատաբար կամ խմբովին, անպայման էջ մը հովանաւորէ այդ գրքոյկին մէջ իր սրտաբուխ նուէրով: Մանրամասնութիւնները ձեզի պիտի փոխանցուին յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին:

Այս կապակցութեամբ, եւ ուրիշ որեւէ հարցով, հաճեցէք ձեր հաղորդակցութիւնը ուղղել հետեւեալ հասցէին. –

MELKONIAN ALUMNI REUNION
P. O. Box 11232, Santa Ana,
California 92711 - 1232, U. S. A.
Fax (714) 547 - 0347
Tél. : (714) 835 - 4485
(Zohrab Shammassian)
Անվճար (Toll Free) 800 - 251 - 8840

Հ. Բ. Ը. Մ.
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ
ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ
ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Անդրէ Եոտիգարտաշեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արման Եոտիգարտաշեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Նոյեմբեր 26, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցին, իրենց հօր եւ մեծ - հօր՝

ԳՐԻԳՈՐ ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆ-Ի

մահուան 5-րդ տարելիցին եւ մօր՝ եւ մեծմօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ԵՏԻԳԱՐՏԱՇԵԱՆ-Ի

մահուան տարելիցին ի յիշատակ։

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Մուսա Սերանթովիչ (Moussa Serantovic) կը փնտռէ Միշէլ Ցակոբեանը որ Արքէօյլ - Քաշան ապրած է 1950 - 51-ին։ Ներկայիս պէտք է ըլլայ 60 տարեկան ըլլայ։

Հեռաձայնել. –

60 – 48 – 00 – 87

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Այրի Տիկին Պատոլեանի եւ զաւակներուն իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ Ժորժ Պատոլեանի մահուան առթիւ, (Ժորժ Պատոլեան եղած է Թատերական խումբի ղեկավարը)։

Այդ տխուր առիթով Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հայ Մշակոյթի Տան Թատերական Արբելեան խումբի նախկին անդամներէ՝ Արա Կիւլէգեան, Գրիգոր Պարսումեան, Յակոբ Ուրրաթեան, Կարօ Թոփուզեան, Բարսեղ Քէշիշեան, Սեդրակ Խաչատուրեան, Ռուբէն Յովակիմեան, Յարութիւն Սարգիսեանէ 900 Ֆր. փոխան ծաղկեպսակի։

[illegible]

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱՐԱՐԸ՝ ԺՈՐԺ ԳԱԶԱԶԵԱՆ

Ժ. Գազազեան Նոյեմբեր 25-ի երեկոյեան համերգ (*) մը կուտայ իր կազմած «Սապիլ» խումբով որ անծանօթ մը չէ միջազգային փառատօններու կազմակերպիչներուն։ Ժողովրդական աւանդական նուագարաններու եւ մեղեդիներու իր անդադար որոնումները զինք տարած են հնդկական, թրքական, հայկական ժողովրդական երաժշտութիւններու ոլորտները ուր նուագարաններու նմանութիւններ յայտնուած են եգիպտականին հետ։ Ինք այդ բոլորին համադրումով ստեղծած է իր երաժշտութիւնը որ զինք դասել կուտայ եգիպտական երաժշտութեան ամէնէն հետաքրքրական նորարարներու շարքին մէջ։

Ժ. Գազազեան 1953-ին Գահիրէ ծնած է։ Շատ ծանօթ անուն մըն է նաեւ որպէս չարժանկարի նուագներու յօրինող։ «Սապիլ» հինգ հոգինոց խումբը կազմած է 1991-ին, լաւագոյնս մեկնաբանելով աւանդական ժառանգութիւն մը որ նոր արժեւորումներու կարօտը ունէր։

(*) Auditorium de l'Institut du Monde arabe — 1, rue des Fossés St-Bernard, Paris 5e
Renseignements : 40. 51. 38. 37.

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des photographies de ses premiers Camps Itinérants (Nice — Royan — St-Georges de Didonne) créés en 1935 ainsi que de son centre de vacances de Bellefontaine de 1954 à ce jour.

Nous remercions toutes les personnes qui y ont participé de nous adresser quelques clichés de leurs souvenirs.

Ces derniers leur seront restitués.

C.B.A.F. : 17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՄԱՐՍԷՅԼ

66-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւն ու յարգարժան վարչութիւնը կը հրաւիրեն շըրջանիս բոլոր հաւատացեալները պատարագին, որու ընթացքին կը կատարուի Մատաղօրհնէք եւ հոգեհանգիստ, Եկեղեցւոյս մահացած ծառայողներուն եւ բարերարներուն ի յիշատակ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Առաջնորդական Տեղապահ՝

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9-ին

Պատարագ ժամը 10-ին

Մատաղ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին

Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ճաշ մը կը տրուի, որ պատրաստուած է Եկեղեցւոյս տիկիններուն կողմէ՝

«Salle de l'Hermitage», à La Viste.

TELEVISION FRANCE 2

Dimanche 26 novembre à 9 h 30

LES PLUS BEAUX MONASTERES ARMENIENS

ՓԱՐԻԶԻ

ԽՍԱԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ՃԱՇ-ՀԱՒԱՔՈՅԹԸ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 13-ին

Հ. Բ. Ը. Մ. Ալեք Մանուկեան Մշակութային Կեդրոնը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝

48 - 55 - 32 - 47

Թիւին։

Ճաշագին՝ 120 Ֆր.։

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS
présente
pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995
Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, violoniste
et
Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, pianiste
le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises
avec la généreuse participation de l'UGAB
au Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.
— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS
DE LA MAISON D'ARMENIE

Invité d'honneur : *M. Jean-Pierre MAHÉ*

Le Samedi 9 Décembre à 20 heures

au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille Paris 14e

• TIRAGE DE LA TOMBOLA AU COURS DU DÎNER.

Téléphone : 45. 27. 74. 01.

VISITE AU HOME ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France, région Marseille, organise le Samedi 25 Novembre une visite au home arménien de St. Raphaël (Var).

Le voyage se fera en car.

Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser aux membres de la CBAF.

GRANDE SOIREE

AU PROFIT DE

L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT

avec

HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : 43. 75. 28. 37.

La Fondation *Nourhan* FRINGHIAN
présente :

PORTRAITS, PAYSAGES
et NATURES MORTES

d'Elise MEHDERIAN-TCHOPOURIAN (1896-1982)

Exposition ouverte
du 11 au 26 Novembre
Vendredis et Samedis de 15h à 18h
Dimanches de 11h30 à 16h

Salle Nourhan Fringhian
Cathédrale Apostolique Arménienne
St Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

— ENTREE LIBRE —

UGAB-*Marseille*

85ème anniversaire de sa fondation

CONCERT

Le Vendredi 24 Novembre à 20 heures 30

Sous le parrainage de *M. JEAN TER-MERGUERIAN*

LES JEUNES ESPOIRS

l'UGAB, fidèle à sa vocation d'œuvrer à une meilleure connaissance de jeunes talents vous présente

— *Satenik KHOURDOIAN* Violon : 1ère Médaille de Conservatoire
— *Alexis YASMADJIAN* Violoncelle : Médaillé d'Or de Conservatoire
— *Alexandre CHIRINIAN* Violon : Médaillé d'Or de Conservatoire
au piano *Anahid SEREKIAN* Médaillée d'Or de Conservatoire

Au programme : *Khatchatrian, Tchaïkovski, Sarasate*

"Ode à l'Arménie"

DUO BLOT-NAZARIAN Harpe-Flûte

QUATUOR A CORDES «KARIAG»

Irène NAZARIAN Violon — *Tigran TOUMANIAN*, Violon

Cécile BEAUJON-MOURADIAN, Alto — *Mathieu MONNERET*, Violoncelle

Comédien *Alain CARRÉ*

Au programme Musique : *Khatchatrian, Komitas, Babadjanian*
Poésie: *Vahan Tékéyan, Daniel Varoujan, Vahan Derian, Bedros Tourian*

P. A. F. 125 F. / 85 F. — Etudiants 50 F.

Paroisse de St-Giniez — Place Louis Lumière — Marseille 8e

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Մատաղօրհնութեան առիթով. –

Բարեպաշտ ընտանիք մը 10·000 Ֆր., Վարդուկեան – Յովհաննէսեան ընտանիք, Պր. Ժիրայր Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Հարալդ Ֆրէնկեան, Տէր եւ Տիկին Էրվէ Ֆրէնկեան 5000-ական Ֆր., Տիկին Յարութիւնեան (Պարսկաստան) 2·500 Ֆր., Սէֆէրեան ընտանիք, Իսիի Մշակոյթի Տուն եւ Նոր Սերունդ, Եսայեան – Յովսէփեան ընտանիք, Անանուն 1500-ական ֆրանք, Պայծառութեան Տիկնանց Մարմին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցի, Տէր եւ Տիկին Նշան Սայրըմ, Տէր եւ Տիկին Պարգեւ Սայրըմ, Տիկին Սիլվա Գույումճեան, Անանուն, Տարօն Մշակութային Միութիւն, Տէր եւ Տիկին Ա. Ալէքսանեան, Արէլեան - Պօղոսեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Օսքար Ասլանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Օնոսեան, Անանուն, Անանուն, Տէր եւ Տիկին Ս. եւ Ժ. Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր - Յակոբեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուրեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Հանէմեան 1000-ական ֆրանք։

(Շար.)

***

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Պասմաճեանէ 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միքայէլեանէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Փափազեանէ 100 Ֆր.։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A — R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24
VENDREDI
24 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·729 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.729

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒՐԲԱԹ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24-ի գործադուլը բողոքելու համար Ժիւփէի ծրագրին դէմ մեծ ծաւալ կ'ունենայ։ Ամէնէն ծանր պարագան կը վերաբերի երկաթուղիի, մեթրոյին, հանրակառքերուն եւ այս մարզին մէջ շարժումը կրնայ երկարաձգուիլ։ Գործադուլին կը միանան նաեւ օդանաւային ընկերութիւնները, դասատուները, վարչական անձնակազմերը, հիւանդանոցները (այցելութիւնները ջնջուած են), ելեկտրականութիւն եւ կազ, քաղաքապետարաններու պաշտօնէութիւն, փարիզեան օրաթերթ (արդիականացման ծրագրերու դէմ որոնք գործազրկութիւն կը ստեղծեն), թանգարանները եւ ոստիկանութեան այն ճիւղը որ կը վերաբերի կառքերու տուգանքներու (այս վերջինը միակն է, անկասկա՛ծ, որ գոնէ կառք ունեցողներու համակրութիւնը կը վայելէ)։ Նոյն օրը ցոյց մըն ալ տեղի կ'ունենար ժամը 11-էն սկսեալ. թափօրը կը մեկնէր Ռեփիւպլիքի հրապարակէն հասնելու համար Սէն-Թ'Օկիւսթէն, անցնելով մեծ պողոտաներէն, Ֆորս-Ուվրիէր սենտիքան չի մասնակցիր։

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ստիպողական որակուած ծրագիրը գոհացում չտուաւ ուսանողներուն։ Ան 200 միլիոն ֆրանքի վարկ մը կը բանար եւ 1000 պաշտօններու ստեղծում չորս տարուան վրայ, նաեւ 90 միջնորդներ կը նշանակուէին որպէսզի երթան եւ ամէն մէկ համալսարանի դժգոհութիւնները լսեն տեղւոյն վրայ։ Եթէ առաջին երկու կարգադրութիւնները անբաւարար եւ նոյնիսկ ծիծաղելի կը գտնեն ուսանողները, վերջինն ալ վերապահութեամբ կ'ընդունուի համալսարաններու նախագահներուն կողմէ, որոնք այն տպաւորութիւնը ունին որ մէկը իրենց գործին կը խառնուի։ Նոր ցոյց մը տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 30-ին։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Նորընտիր նախագահը՝ Կուասնիէվսկի հարցազրոյց մը տուած է «Լիպերասիոն»ի (Նոյեմբեր 23) ուր կը շեշտէ թէ ոչ մէկ կասկած կայ իր երկրին եւրոպամէտ ուղղութեան։ Կ'ուզէ ՕԹԱՆ-ի անդամակցիլ եւ կ'ըսէ թէ այդ հարցին մէջ Ռուսաստանի ժխտական դիրքը վճռական դեր չի կրնար խաղալ։ Կողմնակից է հակավիժում օրէնքի ջնջումին եւ եթէ Խորհրդարանը այդ ուղղութեամբ աւելի ազատական օրինագիծ մը իւրացընէ, ինք զօրավիգ կը կենայ։ Կը յուսայ որ Եկեղեցւոյ եւ Պետութեան յարաբերութիւնները բնականոն կ'ըլլան, որովհետեւ Եկեղեցւոյ հետ կռուախնձոր մը ոչ մէկ ձեւով նպաստաւոր կրնայ ըլլալ Լեհաստանի համար։ Իր առաջնահերթ հարցը կը նկատէ նոր Սահմանադրութեան մը պատրաստութիւնը, քանի 1989-էն ի վեր առժամեայ Սահմանադրութիւն մըն է որ կը գործադրուի։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՖԻՍ-ը (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) կ'ընդունի զօրավար Զերուալի օրինաւորութիւնը եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնէ երկխօսութեան։

ԳՐՈԶՆԻԻ (Չեչէնիոյ մայրաքաղաք) կեդրոնը ուժգին պայթում մը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 22-ին, որու հետեւանքով երկու հոգի վիրաւորուած են, մէկը՝ ծանրօրէն։ Միւս կողմէ, Ռուսաստանի Գերագոյն Խորհուրդի (Խորհրդարան) նախկին նախագահը՝ Խասբուլատով իր թեկնածութիւնը դրած է նախագահական ընտրութեան որ տեղի պիտի ունենայ Դեկտեմբեր 15-ին։ Խասբուլատով գլուխներէն մէկն է 1993 Հոկտեմբերի ապստամբութեան Ելցինի դէմ։

ՀԱՐԼԷՄ ՏԷԶԻՐ մամուլի ասուլիս մը տուած է եւ յայտարարած թէ թոյլ պիտի չտայ որ զինք «աղտոտեն»։ ԷՍ-Օ-ԷՍ ռասիզմի նախկին նախագահն ու նախկին փոխ-նախագահուհին կը մեղադրուին որ մէկը՝ 1986-ին եւ 1987-ին միւսը՝ 1990-92 200 հազարական ֆրանք գանձած են ԱՐՖԷՄ-էն (պատրաստութեան Լիլի կազմակերպութիւն մը) որպէս խորհրդական, մինչ Միութեան անդամները կը հաստատեն որ երկուքն ալ ոչ մէկ աշխատանք տարած են, գալով փոխ-նախագահուհի՝ Հայէթ Պուճէմայի այդ թուականին գործազուրկի նպաստ ալ կ'առնէր։

ԿԱՆԱՑԻ 146 ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ցոյց մը պիտի ընեն Փարիզ Պասթիյէն-Ռիփըպլիք-Տրոնօ, Շաբաթ օր Նոյեմբեր 25-ին ի պաշտպանութիւն իրենց իրաւունքներուն՝ վիժումի եւ արգելիչ միջոցներու, աշխատանքի եւ այրերու եւ կիներու միջեւ հաւասարութեան եւայլն, եւայլն։

ԱԼԷՆ ԼՈՄՊԱՐ դատի դիմեց Պորտօ քաղաքին դէմ, աւելի ճիշդ անոր քաղաքապետին՝ Ա. Ժիւփէի որովհետեւ ճամբու դրուեցաւ Պորտօ-Աքիթէնի ազգային նուագախումբի ղեկավարութենէն, մինչ իր պայմանագիրը ի զօրու էր։ Լոմպար կ'ուզէ որ քաղաքապետութիւնը փաստը բերէ իր «ծանր սխալներուն» որոնք իրեն կը վերագրուին։ Ժիւփէ ուրիշ ղեկավար մը նշանակած էր։

ՊՈՆԻ մէջ, Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը եւ Եւրոպական Միութեան իր չորս պաշտօնակիցները Ստրազպուրկի Խորհրդարանին դիմած են որպէսզի վաւերացնէ Թուրքիոյ անդամակցութիւնը մաքսային միութեան։ Ֆրանսայի կողքին էին Իտալիա, Մեծն Բրիտանիա, Գերմանիա եւ Սպանիա, Ֆրանսայի նախարարը չեշտեց որ Թուրքիա Եւրոպայի մաս կը կազմէ ու շատ դրուատալից խօսքեր աւելցուց Թուրքիոյ հասցէին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հիւլէական չորրորդ փորձէն ետք, բողոքները կը շարունակուին, նաեւ երկրէն ներս (Կանաչները, Խաղաղութեան Շարժումը, Համայնավար կուսակցութիւն)։ Աւստրալիոյ, Նոր-Զելանտայի եւ Ճափոնի միացած են Ֆիլիպպեան կղզիներու նախագահը, Աւստրիոյ Շրջապատի Նախարարը, Նորվեկիա։

ՓԱՐԻԶԻ ամէնէն եզակի թաղամասերէն՝ Սէն-Ժերմէն տէ Փրէի Տրըկսթորը կը փակուի երեսուն տարուան գործունէութենէ ետք։ Յունուարէն սկսեալ, վայրին գնորդը՝ Ճորճիօ Արմանի կը ձեռնարկէ աշխատանքներու հոն հաստատելու համար հագուստեղէնի շքեղ կառոյց մը (1500 քառակուսի մեթրի վրայ)։ Ինչպէս այլ տեղեր, հոս ալ թաղամասը դիմագիծ կը փոխէ, բայց ցորչափ քաղաքին ամէնէն հին աբբայարանը ինչպէս նաեւ՝ քաֆէ տը Ֆլորը, լէ տէօ-Մակօ-ն եւ Լիփ կը մնան, պէտք չէ յուսահատիլ։ Անոնց տէրերն ալ, որոշ չափով մխիթարուած են, որովհետեւ առաջին յաճախորդները տարբեր էին եւ վախ կար որ այդ պատմական քառուղիին վրայ, Տրըկսթորը փոխարինէր ... Մք. Տոնալտ։ Տրըկսթորներու հայրն է՝ աւելի քան 90-ամեայ Մարսէլ Պլէօշթայն-Պլանշէ որ նման վաճառատուն մը տեսած էր Ամերիկա ու վերադարձին կը բանար առաջինը, 1958-ին, Էթուալ, ապա՝ 1965-ին Սէն-Ժերմէն տէ Փրէ, 70-ին ալ՝ Ռոն-Փուէն։

ՊՈՍՆԻՈՅ խաղաղութիւնը, առ այժմ, թուղթի վրայ է ինչպէս գրած էինք։ Ապահովութեան Խորհուրդը որոշեց անսահման ժամանակի համար վերցնել շրջափակումը զոր հաստատած էր 1992-ին Սերպիոյ եւ Մոնթէնեկրոյի դէմ։ Մասամբ վերցուած է նաեւ զէնքերու ամպարկօն որ կար 1991-էն ի վեր Նախկին Եուկոսլաւիոյ տարածքներուն դէմ։ Ամէն ինչ կարգադրուած չէ սակայն, Ֆրանսա կը վախնայ Սարայեւոյի տասնեակ հազարաւոր Սերպերու հակազդեցութենէն, երբ քաղաքը անցնի Պոսնիա-մահմետական հակակշռի տակ։ Արդէն, Սարայեւոյի սերպ շրջանին մէկ պատասխանատուն՝ Ռատիչ ըսած է որ հողային բաժանումը՝ «անընդունելի է»։

ՈՒԿՐԱՆԻԱ միշտ կը մերժէ Եօթներու (աշխարհի 7 մեծահարուստ երկիրներ) առաջարկած ծրագիրը Չերնոբիլի հիւլէական կեդրոնը փակելու համար։ Ժէ-7 2·2 միլիառ տոլար առաջարկած էր որու վրայ Ուկրանիա պէտք է 900 միլիոն տոլար աւելցնէր։

ՆԵՂՈՍԻ հովիտէն Լիբանանի հարաւը երկարող շրջանին մէջ, Նոյեմբեր 22-ին առաւօտեան 6·20-ին, երկրաշարժ մը պատահած է 6·2 ուժով Ռիխթէրի վրայ (9) որու հետեւանքով վեց մեռեալ կայ։ Բարեբախտաբար վերնակեդրոնը Ագապայի ծոցին ջուրերուն մէջ գտնուած է եւ զոհերու թիւը սահմանափակ եղած է։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դրամատան նախագահ նշանակուած է Սերգէյ Դուբինին։ Տարի մըն է Դուման (Երեսփոխանական Ժողով) կը մերժէր վաւերացնել Ելցինի թեկնածուին ընտրութիւնը (Պարամոնովա), ի վերջոյ 344 ձայնով ընտրեցին Դուբինինը։

«ԴՐՕ»Ի ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Նոյեմբեր 17-ի նիստին հրապարակուած են Հրանտ Մարգարեանի նախաքննական արտայայտութիւնները կուսակցականի իր գործունէութեան ու Արցախի կռիւներուն մասնակցութեան մասին։ Ան այդ շրջանին ալ պնդած է թէ կապ ունեցած չէ Թմրեցուցիչի վաճառքի եւ Ա. Արծրունիի գործունէութեան, «Դրօ»ի հետ, եւայլն։ Հ. Մարգարեան Հայաստան հաստատուելէ ետք քաղաքացիութիւն ունենալու դիմումներ ներկայացուցած է, բայց բոլորն ալ անպատասխան մնացած են։ Ան կատարուածը խաղ մը կը նկատէ, քանի որ Արսէն Արծրունիի զինք ամբաստանող յայտարարութիւնները իրեն համար ուրիշ բացատրութիւն չեն կրնար ունենալ։

Յաջորդ նիստը (Նոյեմբեր 20) յատկացուած է նոր վկաներու հարցաքննութեան, բայց հրաւիրուածները՝ ամբաստանեալի մը հայրը, ուրիշի մէջ ալ եղբայրը, ոչ մէկ շօշափելի բան ըսած են։ Դատավարութեան յաջորդ նիստը յետաձգուած է Նոյեմբեր 27-ին, փաստաբան Ռուբէն Ռշտունիի խնդրանքին ընդառաջելով։ Այս վերջինը որպէս պատճառաբանութիւն, ցոյց տուած է առողջական իր վիճակը։

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 21 / 22)

«ՍԵՐԵՆԱՏԱ»ՅԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Երեւանի «Սերենատա» նուագախումբը, որ համերգներու շարքի մը համար շրջապտոյտ կը կատարէ Եւրոպա, Հռոմի մէջ արժանացած է լարային նուագախումբերու յատուկ «Վալենթինօ Փուկկի» մրցումին Ա. մրցանակին։ Նուագախումբը որպէս մրցանակակիր երկու համերգներ կու տայ Հռոմի «Փալացօ տէլլա Քոնչելլերիթա» սրահին մէջ։

***

ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Վանաձորի Յովհ. Աբէլեան թատերախումբը, Նոյեմբեր 11-ին սկսած է իր երեւանեան ներկայացումներու շարքը, Չեխովի «Երեք Քոյրեր» թատերգութեան բեմադրութեամբ։ Թատերախումբը 1996ի սկիզբը կ'այցելէ Ֆրանսա, ապա նաեւ Գերմանիա։

***

Երեւանի «Թումանեան» տիկնիկներու թատերախումբը 50 ներկայացումներու համար Դեկտեմբերին կը մեկնի Միացեալ-Նահանգներ։ Լոս-Անճըլըսի հայ երախաներուն կը ներկայացուին Յովհ. Թումանեանի «Ամէնից լաւ տունը» եւ «Ճշմարիտ սուտը» հէքեաթներէն քաղուած թատերախաղերը, զորս մշակած է թատրոնի գլխաւոր բեմադիր Ռուբէն Մարութեան։

***

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՆԻՍՏԸ

Նոյեմբեր 21-ին, Հայաստանի Արդարադատութեան Խորհուրդը, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահութեան ներքեւ, գումարած է իր առաջին նիստը։ Քննարկուած են դատաւորներու եւ դատախազներու գործունէութեան ծրագրաւորման եւ Խորհուրդի աշխատանքներուն կազմակերպման առընչուող հարցեր։

***

ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆՆԵՐԸ ԱՒԵԼԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐ

Նոյեմբեր 21-ի տուեալներով Հայաստանի ջրելեկտրակայաններու արտադրութիւնը որոշ չափով աւելցած էր, հասնելով 5·4 միլիոն քիլովաթ / ժամի։ Մօտ ատենէն կը սկսի սպասարկել նաեւ Գիւմուշի ջրելեկտրակայանը, որու վերականգնման աշխատանքները վերջ կը գտնեն։ Հարկ է նշել նաեւ որ կը յարգուի պետական այն որոշումը, ըստ որու Սեւանայ լիճի ջուրերը պէտք չէ օգտագործել ուժանիւթ ձեռք ձգելու համար, բնապահական ծանօթ պատճառներով։

***

ԱՇՆԱՆ ՑԱՆՔԸ

Մինչեւ Նոյեմբերի կէսերը Հանրապետութեան արդէն 81·5 հազար հեկտար հողերը ցանուած էին եւ այս տուեալները 10 հազար հեկտարով կը գերազանցէին անցեալ տարուան աշնանացանը։ Գլխաւորաբար սեփական միջոցներով ձեռք ձգուած սերմնացուներուն քով օգտագործուած են նաեւ կառավարութեան Ռուսաստանէն ներածած 1000 թոն եւ Հայաստանի գիտահետազօտական հիմնարկներու արտադրած 2000 թոն որակաւոր սերմնացուները։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԵՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

Մամուլի էջերուն մէջ տեղ գտած նամականիները կը նմանին ընկերութեան մը վրայ բացուած փոքրիկ պատուհաններու։ Շատ քիչ անգամ գոհունակութիւն յայտնող տողերու քով, ընդհանրապէս այդ սիւնակները կը գրաւեն դժգոհութիւններ նաեւ անոնցմէ ծնած հարցականներ, երբեմն ալ խնդրանքներ։ Երբ խօսքը կը վերաբերի Հայաստանեան մամուլին, դըժուար չէ կռահել որ ընթերցողը պարբերաբար հրատարակուած այդ սիւնակներուն միջոցով աւելի անմիջականօրէն կը թափանցէ – մինչեւ իսկ կը զգայ – Հայաստանցիներու մեծամասնութեան առօրեային մաշող կողմերը. խօսքը չի վերաբերիր անշուշտ այն երջանիկ փոքրամասնութեան —գրեթէ մանրամասնութեան— որ Հայաստանի մէջ կ'ապրի արեւմտեան բարգաւաճ երկրի մը բախտաւոր քաղաքացիներու կեանքը։

Նամականիին մէջ գլխաւոր տեղը կը գրաւէ տնտեսական մտահոգութիւնը։ Ճարտարապետ Թոշակառու տիկին մը հարց կուտայ թէ ի՞նչպէս պէտք է առնուազն հարկաւոր սնունդը ապահովեն ուսանողուհի իրենց աղջկան, երբ իր թոշակն ու ամուսնին աշխատավարձքը միասին կը կազմեն 5300 դրամ ու իրենք միայն 894 դրամ տան վարձք պէտք է վճարեն։ Ուրիշ մը որ գործազուրկ է ու սեփականաշնորհման բաժնեթուղթերը ծախելով հազիւ աղջկանը զոյգ մը կօշիկ կրցած է գնել, իր կարգին կը հարցնէ. «այդ ո՞նց եղաւ որ գիւղացուն եւ՛ հեկտարներով հող բաժին հասաւ եւ վաուչէր (բաժնեթուղթ), իսկ մեզ՝ քաղաքացիներիս՝ ընդամէնը մի զոյգ կօշիկ...»։

Ֆուրմանով փողոցի բնակիչ կին մըն ալ գրեթէ նման վիճակ մը պարզելով, կ'աւելցնէ թէ ինք որպէս պարտաճանաչ քաղաքացի կ'ուզէ՛ վճարել հեռաձայնի, ջուրի, ելեկտրականութեան վարձքը, բայց ի՞նչպէս ընէ երբ ծեր, հիւանդ կեսուր մը ունի, երկու անչափահաս երախայ ու անգործ ամուսին մը ու ինք է միակ աշխատողը, կը շահի 3000 դրամ։ Հարց կուտայ թէ հաշուուա՞ծ է մէկ հոգիի սպառողական արժեչափը, թէ կառավարութիւնը կը մտածէ որ ժողովուրդը «ամենակարող» է ու առեւտուրով գլխուն ճարը կը նայի։ Այս պարագան լուրջ չի նըկատեր նամակագիրը, ըսելով թէ բոլորը չէ որ ի վիճակի են առեւտուրով զբաղելու. ատոր համար ալ յատուկ շնորհք պէտք է եւ արդէն «մի՞թէ կարելի է ամբողջ ազգին առեւտրական դարձնել»։

Էջին վրայ տեղ գտած ուրիշ նամակ մը կը գանգատի երիտասարդներու բարոյական անկումէն, տարբեր էջ մը բանալով նոյն առօրեայէն։ Նախ կը յիշէ թէ անցեալին որքան կը զարմանային երբ խորհրդային քաղաքներու փոխադրամիջոցներուն մէջ կը տեսնուէին երիտասարդներ որոնք իրենց տեղը չէին տար տարեցներու կամ յղի կիներու։ Չկար մեծի հանդէպ հայկական աւանդական յարգանքը անոնց մօտ։ Այսօր նոյն երեւոյթը կը պարզուի երեւանեան կեանքին մէջ. «տրանսպորտում յենափայտը ձեռքին, հազիւ ոտքի վրայ կանգնող տարեց մարդուն տեղ չեն տալիս, մինչեւ կողքից չյուշեն...»։ Նամակագիրը այսպէս երկու պարագայ կը ներկայացնէ. անգամ մը ինք փապուղիին մէջ մութ կայուտ համազգեստով երկու զինուորի կը հանդիպի որոնք աշխոյժ զրոյցի բռնուած են։ Յաջորդ կայարանէն ծանր պայուսակներով երկու տարեց կիներ կը մտնեն բաժանեակ, բայց երիտասարդները ոչ իսկ կը մտածեն անոնց տեղ տալու մասին։ Այս առիթով կը գրէ նաեւ թէ նոյնիսկ եղած են դէպքեր երբ 10 – 12 տարեկան երախան փորձած է ելլել ու տեղը տալ տարեցի մը, սակայն մայրը կամ հայրը ստիպած են նստիլ ու պատուհանէն դուրս նայիլ որպէսզի մեծերը նկատած չըլլան։

Երեւանէն Ս. Ստեփանեանի նամակով յայտնուած մտահոգութիւնը զարմանքի ակնկալութեամբ կ'ուղղուի պատասխանատու իշխանութեան։ Ան նախ կը մատնանշէ ՀԱՊ-ի երկիրներ ներածուող թըրքական, իրանական ապրանքներու պարագան. ապրանքներ որոնք ամէնէն անպէտ տարրերէ կը բաղկանան – ծամօն, անուշեղէններ, եւայլն–։ Մամուլը երբեմն կը գրէ թէ ատոնք կը պարունակեն մարդկային առողջութեան վնասակար, թունաւոր նիւթեր, մինչ ըստ օրէնքի երկիր մտնող սննդեղէն մը անպայման պէտք է քննութեան ենթարկուի ու ստուգուի թէ կը յարմարի՞ պահանջուած որակի չափանիշներուն։ Եւ պէտք է ըսել որ վնասակար ու վտանգաւոր հռչակուած այդ ուտելիքները ջախջախիչ մեծամասնութեամբ կը սպառեն երախաները։

Ս. Ստեփանեան հարց կուտայ որ եթէ ճիշդ են մամուլին լուրերը, ինչո՞ւ առողջապահութեան նախարարութիւնն ու մաքսատուները թոյլ կուտան այդ ապրանքներուն ներածումը։ Իսկ եթէ հիմ չունին նման պնդումներ, «ինչո՞ւ համապատասխան օղակները հերքում չեն տպագրում, չեն ապացուցում որ փաստերը խեղաթիւրուել են» կը գրէ ան։ Հայաստանեան շուկային մասին քիչ մը միամտութիւն բուրող այս կեցուածքը աւելի եւս կը շեշտուի երբ նամակագիրը յետ գրութեամբը կը մերժէ հաւատալ որ Թուրքերը կամ Իրանցիները կարող են «յատուկ» արտադրանք տալ, «չէ՞ որ այդ ծամօնն ու կոնֆէտը ուտում են նաեւ իրենց երախաները» տրամաբանութեամբ։

Բաւական անհաճոյ անակնկալ մը պիտի ըլլայ այս նամակագրին համար տեղեկանալ օր մը թէ Թուրքիոյ Սեւ ծովեան արեւելեան շրջանին մէջ բաւական ժամանակէ ի վեր հաստատուած են ձեռնարկութիւններ որոնք յատուկ ապրանք կ'արտադրեն նախկին խորհրդային երկիրներ արտածուելու համար։ Պարզ է որ անոնց որակը – եթէ նոյնիսկ անոնք չեն պարունակեր ուղղակի վնասակար կամ թունաւոր նիւթեր–, շատ վար է քան՝ նոյնիսկ, թրքական չափանիշը. ալ ո՛ւր կը մնայ միջազգայինը։ Եւ այդ արտադրութեան համար սխալ է «չէ՞ որ այդ ծամօնն ու կոնֆէտը ուտում են նաեւ իրենց երեխաները» տրամաբանութիւնը, որովհետեւ այդ ապրանքները չեն մասնակցիր Թուրքիոյ ներքին սպառումին։

Նամակներով յայտնուածներէն վերջին դրուագ մը կրկին կը վերաբերի հանրակառքի ճամբորդութեան։ Երեկոյեան ուշ ժամու մը Նորք գացող հանրակառքը կը մտնեն երեք – չորս երիտասարդներ որոնց գլխաւորը ծամօն ծամելով կը յայտարարէ. «ստուգում ա, չահիլները թող ոտքի կանգնեն»։ Երիտասարդներէն ոմանք ոտքի կը կանգնեն, ոմանք իրենց փաստաթուղթերը ցոյց կուտան ու քննիչները կ'արտօնեն որ հանրակառքը շարունակէ ճամբան։ Մինչեւ Նորքի 6-րդ զանգուած գրեթէ բոլոր կայարաններուն կը կրկնեն իրենց մանրակրկիտ ստուգումը։ Այնքան որ տարեց կին մը համբերութիւնը հատած, կ'ըսէ. «բալա ջան, նոյնիսկ պատերազմի ժամանակ նման բան չենք տեսել, ինչո՞ւ էք հետապնդում մեզ, մենք հօ, լրտե՞ս չենք։ Տուն հասնելո՞ւ ենք, թէ ոչ»։ «Բալա ջան»ը սպառնալից կշտամբանք մը կը հրամցնէ կնոջ, հարց տալով. «ի՞նչ էք փէշերից տակ պահում սղերֆիդ»։ Մինչ աղմուկը կը շարունակուի, նամակագիր Ռ. Թորոսեան կը նկատէ որ ստուգողներուն մաս կը կազմէ իրենց թաղին «մի անբան տղայ»։ Ինք ալ իր կարգին կը սաստէ զիրենք ու վերջապէս երիտասարդները հանգիստ կը ձգեն Նորքի զայրացած բնակիչները։ Տուն հասնելով Ռ. Թորոսեան կը հեռաձայնէ ու կը հաստատէ որ իրօք իրենց թաղի այդ տղան Ներքին նախարարութեան մէջ պաշտօն ստացած է։ Ատիկա իրեն կը թելադրէ հետեւեալ վերջաբանը. «ուրեմն այսպէս, այս զինակոչը վստահուել է մեր թաղի անբան տղային...։ Դէ ինչ, յաջողութիւնն ապահովուած է...»։

Պատկերներ զորս պիտի չուզէինք նըշմարել, տրտունջներ զորս պիտի չուզէինք լսել, պարագաներ որոնք պիտի չուզէինք որ գոյութիւն ունենային վստահաբար։ Բայց կարելի արդարացումներու ամբողջ ծրարով հանդերձ – վերակազմակերպում, մտայնութիւններու, սովորութիւններու վերիվայրում, անցումի շրջան եւայլն–, բոլորս տեղեակ ենք թէ Հայաստան մաս կը կազմէ այս աշխարհին ու «դրախտավայր» է երգին մէջ միայն։ Վերոյիշեալ պատկերներն ալ իմաստ ունին շեշտելու այս իրականութիւնը զոր յաճախ հակում մը կ'ունենանք մոռնալու, իրականութիւնները տեսնելու մեր գրեթէ աւանդական դժկամութեամբ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

3. – Հայկական վարժարանը.

Երուանդունիներու շրջանը, որ կը սկսի Ք.Ա. 460-ին, կը համարուի հայկական վարժարանին սկզբնաւորութիւնը։ Քանի որ, Քսենոփոն կը յիշեցնէ «Նահանջ Բիւրոց»ին մէջ – Ք.Ա. 401 թէ հայերէնը կը տիրէ Հայոց աշխարհին մէջ Երուանդունիներու շրջանին։ Եւ հայերէնով հաղորդուիլ կը նշանակէ վարժարանին գոյութիւնը. ըլլայ ան հիմնարկային թէ ոչ - հիմնարկային։

Ք.Ա. Զ. եւ Գ. դարերու ընթացքին Աքեմէնեան եւ Սելեւկեան կայսրութիւններու գերիշխանութեան տակ է Հայաստան, ունենալով հանդերձ ուրոյն հայկական իշխանութիւնը։ Հայաստան այդ վիճակին մէջ կը ներկայանայ Արեւմտեան եւ Արեւելեան հայկական նահանգներով իր։ Մէկը հարուստ, կը վճարէ կայսերական գանձին միւսին ալ տուրքերը։ Սելեւկեան իշխանութեան անկման շրջանին է որ Հայաստան կ'ունենայ իր վերելքը։ Արտաշէս Ա.ի կը յաջորդէ Տիգրան Բ. որու շրջանին մարմին կ'առնէ հայկական կայսրութիւնը. Կասպից ծովէն Միջերկրական եւ Կովկասեան լեռներէն Միջագետք տարածուելով։ Վերելքի այդ շրջանին բնական էր որ Հայաստանի մտաւոր մշակոյթն ալ ունենար իր յառաջընթացը. քանի որ ազգերու պատմութեան մէջ սովորաբար մշակոյթն ու տնտեսական ուժը ուղիղ համեմատած են։ Ք.Ա. 451-ին Հայաստան կ'ենթարկուի հռովմէական ուժին։ Սակայն մշակութային իր յառաջընթացը պիտի շարունակուի. նախ՝ յունարէն եւ արամերէն լեզուներով, յետոյ՝ յունարէն տառերով գըրուած հայերէնով (ուսողութիւն, քերականութիւն, մարմնամարզ, երաժշտութիւն) նաեւ ասորերէնով։ Նմանօրաբար աթենականին, Հայաստանի մէջ բացուած են աշխարհիկ վարժարաններ։ Այրերու համար է դպրոցը։

Աշխատանքի դաստիարակութեան դըրութիւնն է զոր կը կիրարկեն այս վարժարանները. այսինքն սորվիլ գործելով, աշխատելով։ Նկատի ունենալով յունա – հռովմէական յատկանիշները, այս դպրոցը պիտի կոչուի հելլենական, որ իր անունը կուտայ նաեւ Հայաստանի բոլոր գործերուն։ Այսպէս՝ Հայաստան կ'ունենայ իր հելլենական շրջանը։ Կայսրութիւններու գերիշխանութեան տակ, հայկական պետական կառոյցներ գոյութիւն ունեցած են. առ ի չգոյէ անկախին։

Այդ ծիրին վրայ է որ կը գտնուին Տըրդատ Ա. (62 – 66), Արշակունեաց տան (66 – 428) հիմնադիր՝ Արշակ Բ., Պապ թագաւոր եւ Տրդատ Գ. որու շրջանին քրիստոնէութիւնը կը հռչակուի Հայաստանի պետութեան կրօնք (301)։ Յետոյ դարձեալ պատերազմ, դարձեալ ելեւէջային կացութիւն։ Սակայն հայ իշխանաւորները կը քաջալերեն կղերը որ այն ատենուան խղճի եւ մտքի առաջնորդն է եւ պիտի տայ Վարդանորդի Մեսրոպ Մաշտոցը՝ երբեմնի զինուորական մը, հետեւաբար արդէն դաստիարակ, այսօրուան հայկական գիրերու գիւտարարը. հայերէն գրականութեան ուղղագիր հիմնադիրը եւ հայագիր հայկական վարժարանին հիմնարկողը։ Ե. դարու խումբն է որ կոչուեցաւ Թարգմանիչներ եւ ունեցաւ իր հետեւորդները։ Ուրեմն հայագիր հայկական վարժարանը գոյութիւն ունի 15 դարէ ի վեր։ Ան բնականաբար ազդըւած է ազգային վերիվայրումներէ. սակայն կարելի չէ ըսել որ հետեւած է այդ ելեւէջներուն։ Ի դէպ՝ արտաքին ուժերը. ըլլան անոնք բիւզանդական, արաբական, սելճուք, մոնղոլ, թիւրքմէն թէ խալիֆաթ-ի բերած են աւեր, կողոպուտ, կոտորած։ Իսկ ներքին ուժերը, իրենց աւատական կարգերով, հայկական թագաւորութիւններու թիւը բազմացնելով առանց համակարգի ներդաշնակութեան, հայկական մարտունակութիւնը կորըստեան մատնած են ու արագացուցած անխուսափելի արտագաղթը Հայոց։ Այս տեղափոխութիւններուն, կարելի է ըսել, միակ բարեդէպ արդիւնքը եղած է կիլիկեան Հայաստանին կազմութիւնը (1080 – 1375)։ Յետոյ դարձեալ իշխանութեան կորուստ։ Բայց հայկական վարժարանը, խորապէս ազդուելով հանդերձ, չէ կորսուած ինք։ Որոշ է որ Ներսէս Շնորհալին բողբոջած ու ծաղկած է կիլիկեան հայկական հարստութեան մէջ։ Սակայն նոյնքան որոշ է որ Մեսրոպ Մաշտոցեան շարժումը Անկախ Հայաստանի մը արդասիքը չէ։ Նոյնպէս չեն նաեւ՝ Տաթեւի, Էջմիածնայ, Հաղբատի, Սանահինի, Բջնիի, Նարեկի, Տարօնի, Գլաձորի հայկական վարժարանները Անկախ Հայաստանի մը բերքը։ Երբ Մխիթար Գոշ (1130 – 1213) կը վայելէ կիլիկեան հայկական իշխանութեան յարաբերական ապահովութիւնը. Գրիգոր Տաթեւացի (1346 – 1409) ո՛չ մէկ պետական ապահովութիւն ունենալով հանդերձ 30 տարի կը վարէ Տաթեւի համալսարանը. հոն կիրարկելով, դեռ մեր օրերուն շարունակուող, մանկավարժական հարց-պատասխանի դրութիւնը. իմաստասէր Ճոն Լոք-ի տեսաբանութեան ի յայտ գալէն 300 տարի առաջ։ Կարելի է երկարել շարքը այս օրինակներուն։ Ինչ որ յատակ կը թուի ըլլալ՝ «հայկական բացառութիւն»ի մը գոյութիւնն է։ Ի դէպ, պատմութիւնը լեցուն է օրինակներով՝ պետութիւններու վերելքի շրջանին կ'աճին ազգային մտաւոր մշակոյթները առընթերաբար տնտեսական եւ ընկերային ապահովութեան ու զարգացումին։ Երբ պետութիւնները կորսնցնեն իրենց անկախութիւնը, ազգային մշակոյթները տեղի կուտան եւ եթէ երկար տեւէ այդ վիճակը մշակոյթները կրնան կորստեան մատնըւիլ։ «Հայկական բացառութիւն»ը կարելի է հաստատել այս պարագային։ Հայոց մշակոյթը գոյութիւն ունեցած է հոն ուր կան կորովի մարդիկ որոնք հաւատք ունին իրենց մշակոյթին թելադրած կերպով ապրելու։ Այդ մարդիկը եղած են ու կրնան ըլլալ կղերականներ թէ աշխարհականներ, ո՛չ միայն պետական հովանաւորութենէ զերծ այլեւ Հայաստանէն հազարաւոր մղոններով հեռու։

Գիրերու գիւտին յաջորդող շրջանին, հայկական վարժարանները բաց եղած են ամէնուր, կ'ըսեն պատմիչներ (Փարպեցին եւ Կորիւնը)։ Տարրական վարժարաններ եւ վարդապետարաններ են անոնք։ Թարգմանչաց խումբը արդէն կարելի է համարել դպրոց մը, իմացական շարժումի մը առումով, որ կատարեց թարգմանութիւններ. ո՛չ միայն Աստուածաշունչին որ կոչուած է «Թագուհի Թարգմանութեանց», նաեւ Պղատոն, Արիստոտել, Զենոն որոնք արգիլուած էին այլ քրիստոնեայ եկեղեցիներու կողմէ։ Հայ Թարգմանիչներու եւ անոնց իշխանաւորներուն «գաղափարախօսութիւն»ը կարելի՛ է ըսել որ արժէքներու համամարդկայնութեան վրայ էր հիմնուած, ո՛չ թէ վարդապետութեան մը դաւանաբանական սահմանափակումներու ածուին վրայ։

Միջնադարեան հայկական վարժարանը, ապավարչական տեսակէտէն դիտուած, կեդրոն հաստատութիւններու ցանց մը ներկայացնելով հանդերձ կառոյցի եւ մանկավարժական համապարփակ դրութեան մը նկարագիրն ունեցած է։ Զայն կարելի է ներկայացնել հետեւեալ կերպով. -

Բնոյթը՝ հոգեւոր եւ աշխարհիկ.

Տեսակը՝ պետական, համայնքային, վանական, ծխական, տնային։

Աստիճան՝ տարրական, միջին, բարձր, բարձրագոյն։

Այդ դարերու ընթացքին, հայկական վարժարանը իր տեւականութիւնը կ'իրականացնէ շնորհիւ իր դաստիարակնե-

բուն։ Անոնց փաղանգին մէջն են Մեսրոպէն սկսելով մինչեւ Շիրակացի (Է. դար), յետոյ՝ Ստեփան եւ Սահակադուխտ Սիւնեցիք (Ը. դար), Նարեկացի (948 - 1003), Գրիգոր Մագիստրոս Պահլաւունի (990 - 1058), Ներսէս Շնորհալի Պահլաւունի (1101 - 1173), Յովհաննէս Սարկաւագ Իմաստասէր (1045 - 1129), Մխիթար Գոշ (1130 - 1213), Վարդան Արեւելցի «Մեծ» (1204 - 1269), Մխիթար Այրիվանեցի (1222 - 1295), Յովհաննէս Երզնկացի (1250 - 1326), Եսայի Նչեցի (1250 - 1338), Յովհաննէս Որոտնեցի «Կախիկ» (1313 - 1386), Գրիգոր Տաթեւացի (1346 - 1409), Թովմաս Մեծոփեցի (1376 - 1446)։ Անոնց վարժարանները, զանազան պատճառներով, իրարմէ անկախ նոյնիսկ կըղզիացած վարչութիւններ ունեցած են։ Սակայն կարելի է ըսել որ վարժարաններու այս դաստիարակները դարերու ընթացքին իրականացուցած են հայկ. դըպրոցին, այսինքն իմացական շարժումին, տեւականութիւնը. յաճախ շնորհիւ ուսուցիչ – աշակերտի յարաբերութիւններուն ենթադետին ունենալով հայ – դըպրութիւնը։

Հայոց Կիլիկեան Թագաւորութիւնը արդէն դադրած է գոյութիւն ունենալէ։ Արարատեան երկրի վարչական կեդրոն մը կ՚ըլլայ Երեւանը (1425) եւ Հայոց Կաթողիկոսական Աթոռը կը վերահաստատուի Էջմիածին (1441)։

Կ. Պոլիսը կը գրաւեն օսմանեան Թուրքեր, վերջ դնելով բիւզանդական կայսրութեան (1453)։ Հայաստան կռուախնձոր մը պիտի ըլլայ, ըստ առաջնոյն, այս անգամ Սուլթանական Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ։ Ապա այդ կռուին պիտի մասնակցի նաեւ Ռուսիան։

Արդէն վարժարանները սկսած են տեղափոխուիլ, ինչպէս Տաթեւացին ստիպուած էր փոխադրել համալսարանը վայրէ վայր։ Շարժական վարժարաններու եւ շրջիկ ուսուցիչներու վիճակ է ստեղծըւած։ ԺԶ. եւ ԺԸ. դարերու ընթացքին է որ վանական եւ ծխական վարժարաններու որակի անկումը հասած է գրաճանաչումի ուսուցման մակարդակին։ Նոյն ժամանակաշրջանին կը յայտնուին քանի մը նորաբարներ որոնք եղած են հայկական դպրոցին յառաջդիմասէր պահապանները։ Անոնց միջեւ են՝ Բարսեղ Վրդ. Աղբակցի (1615), Սարգիս Ամբերդցի եւ Կիրակոս Տրապզոնցի (1621), Մովսէս Վրդ. Սիւնեցի (1632)։

Հազարամեակներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող Սփիւռքը մշակութային շարժման մէջ է եղած, ի վաղուց անտի։ Հայաստանի մէջ, երբ 1771-ին տպարան մը կը հիմնուի Էջմիածին, արդէն երկու ու կէս դարէ ի վեր Հայաստանէ դուրս գոյութիւն ունեցան մեսրոպատառ տպարաններ՝ Վենետիկ 1512, 1565, 1587, 1720. Կ. Պոլիս՝ 1567, Հռոմ՝ 1584, Լվով՝ 1616, Ամսթերտամ՝ 1699։ Հայկական մշակոյթը, ինչպէս միշտ, այդ մութ շրջաններուն ալ զանազան երկիրներու մէջ գործող մեսրոպատառ մարդոց համար եղաւ աննիւթական հայրենիք որ երբեք «օտարերկրացի» չըսաւ անոնց։ Անոնք վարժարաններ հիմներ ու մարդիկ դաստիարակեր են Հայոց մշակոյթին հարազատ ուղիներէն ընթանալով. ոչինչ ակընկալելով Հայաստանի աննեցուկ ժողովուրդէն։

Այստեղ պիտի յիշենք միայն քանի մը նմոյշ այդ վարժարաններէն. Նոր Ջուղայ 1604, Կ. Պոլիս – Մայր Վարժարան 1715, Վենետիկ – Ս. Ղազար 1717, Հունգարիա / Թրանսիլվանիա Էլիզապէթոբոլիս 1729 մանչերու եւ 1730 աղջկանց, Զմիւռնիա՝ Ս. Մեսրոպեան 1799, Աստրախան 1810, Մոսկուա՝ Լազարեան Ճեմարան 1815, Կալկաթա՝ Մարդասիրական Ճեմարան 1820, Թիֆլիս՝ Ներսիսեան 1825, Կ. Պոլիս՝ Մխիթարեան 1830։ Այս վարժարանները քաղաքներու մէջ է որ կը գործեն։ Ունին անոնք կրթական ծրագրեր եւ ուսուցչական կազմ, նաեւ՝ յարմար շէնքեր։ Գիւղական վարժարաններու համար Կ. Պոլսոյ մէջ դրուած հիմնական հարցն է ուսուցչանոցի խնդիրը։ Ուսուցիչ հասցնելու խնդիրը։ Այդ նպատակին համար Սերվիչէնի ուսումնական խորհուրդի ատենապետութեան շրջանին հիմնուած է Կ. Պոլսոյ Երկրագործական վարժարանը (1854)։

(Շար. 3)

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ, նախ կրօնական արարողութեամբ, ապա ճաշով Նոյեմբեր 12-ին տօնուած է Ուսուցչաց Հիմնարկի 30-ամեակը։ Պատարագին նախագահած է Գարեգին Պատրիարք որ նաեւ քարոզած է։ Յետ պատարագի տեղի ունեցած է ճաշ մը Եկեղեցւոյ Նորակառոյց սրահին մէջ, մեծ բազմութեան մը մասնակցութեամբ։ Ջերմ մթնոլորտ մը ստեղծած է երգիչ Պարթեւ, ապա օրուան հանդիսավար՝ Նազարէթ Պալէն եսք, առաջին ելոյթը ունեցած է Հիմնարկի նախագահ Կարօ Կարապետեան որ այս տարեդարձը առիթ մը նկատած է դէպի ետ ու դէպի ապագայ նայելու։ Իրեն յաջորդած է Հիմնարկին ատենադպիրը՝ Արամ Գամպուրեան որ յարգանքի տուրք մը մատուցանած է Հիմնարկին հիմնադիր եւ երկարամեայ ատենապետ՝ Շահնուր Շահէնի։ Սիլվա Կոմիկեան արտասանած է Վարդ Շիկահերէն, Խրախունիէն, Հատտէճեանէն և Զահրատէն։ Բեմ բարձրացած է նաեւ «Մարմարա»ի խմբագրապետը՝ Ռ. Հատտէճեան որ փառաբանած է ուսուցչական ասպարէզը եւ դրուատած Ուսուցչաց Հիմնարկին կատարած դերը։ Խօսք տրուած է «Ժամանակ»ի երիտասարդ խմբագրին՝ Արա Գոչունեանի որ շեշտած է թէ Հիմնարկը ձեռնարկած է կարգ մը բարենորոգումներու եւ այդ աշխատանքը պէտք է արագօրէն յառաջ տարուի։ Հուսկ բանքը արտասանած է Պատրիարքը։

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Լիբանան) կաթողիկոսութեան շրջափակին մէջ, Նոյեմբեր 4-ին բացուած է Հայ Գիրքին նուիրուած 17-րդ ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Արամ Կաթողիկոսի։ Հանդիսութիւնը սկըսած է ժամերգութեամբ։ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը իր ելոյթին մէջ ցաւով նկատած է որ 150 հազարնոց լիբանահայ գաղութին հազիւ 10%-ը գիրք կը կարդայ եւ նոյնն է պարագան մամուլին համար ալ։ Ցուցահանդէսը տեւած է երկու շաբաթ։

***

ԹԵՀՐԱՆԻ Իրանահայ Գրողներու միութեան կեդրոնատեղիին մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, Թէյասեղան – հանդիպում մը տեղի ունեցած է ի պատիւ Իրանի վաստակաւոր Թարգմանիչ՝ Մոհամմադ Ղազիի, որու թարգմանութեամբ վերջերս լոյս տեսած է Ֆրանց Վերֆէլի «Մուսա Լերան 40 օրերը» պարսկերէն։ Նախապէս ալ իր թարգմանութեամբ լոյս տեսած են Հրանտ Բաստրմաճեանի «Հայոց պատմութիւնը» եւ Փասքալ Զաքմաքչեանի «Հրեշտակներու մայրամուտը»։ Հանդիպումին ներկայ եղած են նաեւ Խորհրդարանի հայ երկու երեսփոխանները եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ։ Գրողներու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Վարանդ բացման խօսքին մէջ նշած է որ բարձր պէտք է գնահատել Ղազիի թարգմանութիւնը Հայ Դատի ուղղութեամբ տարուած աշխատանքներու կարգին։ Ելոյթ ունեցած է Միշա Հայրապետեան որ տուած է թարգմանիչին հակիրճ կենսագրականը։ Խօսք առած է նաեւ Վարդան Վարդանեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ կատարուած են ընթերցումներ։

***

ՊԷՅՐՈՒԹ ժամանած են, Նոյեմբեր 7-ին, ղարաբաղցի 55 մանուկներ առաջնորդութեամբ իրենց խմբավարին, ուսուցիչներուն եւ պատասխանատուներուն։ Ասոնք Բերդաձորէն, Գետաշէնէն, Ստեփանակերտէն, Քարինտակէն, Շահումեանէն եւ այլ շրջաններէն գացած ու հաստատուած են Շուշի։ Ասոնց երգչախումբը կը կոչուի «Վարանդա»։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 8-ին, դասախօսութիւն մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Համազգայինի տեղւոյն մասնաճիւղին կերպարուեստի յանձնախումբին։ Դասախօսած է Երեւանի պետական համալսարանէն՝ Լեւոն Զուքասըզեան զոր ներկայացուցած է Տիկին Ցամիկ Մելքեան։ Լ. Զուքասըզեանի նիւթը եղած է «Հայկական մանրանկարչութիւնը եւ իր կապը բիւզանդական եւ իտալական արուեստին հետ»։

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ Շաբաթօրեայ վարժարանը, Նոյեմբեր 11-ին տեղի ունեցած է հայ գիրքին օրուան նըւիրուած հանդիսութիւն մը, կազմակերպութեամբ տնօրէնութեան եւ Համազգայինի գրատարածի յանձնախումբին։

***

ՊՈԼՍՈՅ Աթաթիւրք Մշակոյթի պալատին մէջ, նախաձեռնութեամբ Պէզճեան Սանուց Միութեան, Նոյեմբեր 14-ին դաշնակի համերգ մը տուած է Շահան Արծրունի մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով գաղութին մէջ։ Յայտագրին մաս կազմած են Շումանի, Պէթհովընի, Ֆէրիտ Ալնարի գործերը։

***

ՊՈԼՍՈՅ Էթափ Մարմարա պանդոկի ցուցասրահին մէջ, Նոյեմբեր 13-ին բացուած է նկարչուհի Վերժին Շապճըի ցուցահանդէսը։ Ան, շուրջ 40 գործեր ներկայացուցած է։

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Հին, տրտում, մաշած մարդ մըն էր, ոսկերիզ ակնոցներով։ Բարութեամբ իրեն կը նայէր։

-. Քանի՞ է։

-. Քսանհինգ հազար ռուբլի։

Գրիգոր լուռ մարդուն նայեցաւ։

-- Ինչո՞ւ կը ծախէք ասանկ գանձ մը։

Մարդը գլուխը շարժեց։ Իրեն թուեցաւ որ հառաչեց նաեւ։

-- Ի՞նչ ընենք...։

Արագ մը վճարեց ու շարունակեցին պտըտիլ ասդին անդին, աւելի դանդաղ, յանկարծ լըջացած։

-- Կ՚երեւակայե՞ս ինչ վիճակի հասնելու է մէկը որ ասանկ գիրք մը վերնիսաժ հանէ։ Կը ճանչնամ մարդը, ուսուցիչ եղած է ժամանակին Գորիսի մէջ։ Զճանչնալ ձեւացուցի որ չցաւցնեմ։

Զարուհի լուռ մտիկ ըրաւ խօսքերուն։ Անոր ներկայութիւնը իրեն ապահովութեան տարօրինակ զգացում մը կուտար։ Նայեցաւ կիսադէմին, ուժեղ կզակը, մեծ ճակատը, անսահմանելի խստութեա՞ն թէ անդթութեան թելադրանք մը ամբողջ անձին մէջ - Զարուհի վստահ չէր։

-- Համայնավարներէն ետք այս օրերն են մտաւորականներուն էն մեծ փորձութիւնը։ Ո՞վ անկախ կրնայ մտածել, ո՞վ քաջութիւն ունի ճշմարիտը խօսելու, ո՞վ կրնայ դիմանալ եւ չըքել ասպարէզը, չգաղթել, ինչ գիտնամ, նոր էջ բանալ։ Մեր ազգի հազար տարուան ապագան -- հիմա ու հոս է որ կ՚որոշուի։ Մտաւորականները ստեղծագործ մարդիկը ... անոնք են կարեւորը Օրիորդ Զարուհի, հաւատացէք խօսքիս։ Քաղաքական մարդիկը ամէնքն ալ խաչագողներ են։

-- Աղբարս ալ նոյնը կ՚ըսէ։

-- Եղբա՞յր ունիս դուն, բան մը չըսիր ... ի՞նչ գլուխի մարդ է։

-- Հա, սքանչելի տղայ է, դաշնակցական, համակարգիչի գործին ատուածն է ... հիմա Հայաստան է, միասին եկանք, վաղը Ղարաբաղ կ՚երթայ։

-- Երբ վերադառնայ տեսնուիլ կ՚ուզեմ հետը։ Դաշնակցականները սրտիս շատ մօտ են։

-- Ինչու չէ։

Հասեր էին Սէրժին քովը։

-- Օհ Գրիգոր ճան, ո՞ւր ես, մարդ Աստուծոյ։

Գրիգոր գրկեց մանրուկ նկարիչը, գրեթէ օդը հանելով զայն։

-- Ներկայացնեմ ձեզի -. Սէրժ եւ Զարուհի։ Սէրժը դպրոցական դասընկերս է եւ Երեւանի ամէնէն հարազատ եւ օրիժինալ նկարիչը։

Խնդացին։ Զարուհի մէկդի քաշուած կը դիտէր։

-- Նկարս գծած է։

Զարուհի աչքը պտըտցուց ցած ցանկապատին առջեւ շարուած իւղանկարներուն վրայ։ Զօրաւոր եւ առատ գոյներով դիմանկարներ էին սակայն Գրիգորինը հոն չէր։

-- Հրամմեցէք Օրիորդ Զարուհի։

Սէրժին ձեռքն էր կոնիաքի պզտիկ գաւաթը։

-- Զէ շնորհակալ եմ։

-- Առէք առէք, մի քաշուիք, հայկական ընտիր կոնիաք է։ Հայկը Բելին դէմ ելլելէ առաջ անկէ գաւաթ մը քաշած է...

-- Ա՞տ ուրկէ հանեցիր։

Առաւ ու բերանը տանելէ առաջ աչքով Գրիգորը փնտռեց։ Ի՞նչ կար դէմքին վըրայ որ գաղտնի բան մը կ՚ուզէր ըսել ... «շատ պէխապէր եմ ասս բաներուն մէջ» խորհեցաւ «մարդերու աշխարհին օրէնքները ե՞րբ պիտի սորվիմ, գաղտնի նշանները, համամարդկային լեզուն որ մարդիկը ճանչնամ» շարունակեց եւ ումպ մը առաւ։ Գրիգոր արդէն կը խօսէր։

-- Սէրժը Վարդաշէն կը բնակի, կ՚երեւակայե՞ս շաբաթը երկու անգամ մինչեւ հոն աթըլիէն կ՚երթայ։ Եւ տակաւին չեմ տեսած իմ պատկերս։ Իր օրէնքն է ատիկա -- մինչեւ աւարտիլը մարդ չի տեսներ, մանաւանդ նկարուողը ինքը, անանկ չէ՞ Սէրժ, ո՞ւր ես տղայ։

Սէրժ երեւցաւ ցանկապատին ետեւէն, թերթով փաթթուած քառակուսի խոշոր առարկայ մը բռնած։

-- Նա, հոս է, բայց հիմա չեմ ուզեր որ բանաս, կը մեռնի նկարը։ Տուն տար, լաւ տեղ մը կախէ պատէն, տեղ մը ուր ... ինչ գիտնամ գիրքեր կան, յիշատակներ կան ... կախէ ու յետոյ նայէ։

-- Լաւ գաղափար է։

Գրիգոր թեւերուն մէջ առաւ նկարը ու կուրծքին սեղմեց։

Զարուհի առաջին անգամն էր կեանքին մէջ որ իրական նկարիչ մը, արթիսթ մը կը տեսնէր, մօտէն ու առանց քաշուելու։ Տառապած ու մաշած դէմք մըն էր, դիմակի մը նման «արուեստագէտը ետին, ներսը ըլլալու է, երիտասարդ, գեղեցիկ ու հմայիչ մէկը որ բնաւ չի ծերանար եւ կը պաշտպանուի այս դուրսի մարմինով որ զրահ մըն է իրեն համար» խորհրդածեց։ Մարդուն աչքերը ամէն կողմ կը նայէին նոյն ատեն, սուր, երկար մատներ ունէր որոնք տեւական կը շարժէին օդին մէջ։

-- Ես վաղը կէսօրէ ետք կուգամ կը նայիմ։

-- Բայց ես ալ կ՚ուզեմ տեսնել ձեր նըկարը։

Անակնկալի եկած իր ըսածէն՝ Զարուհի շիկնեցաւ...։

-- Լաւ, այդ պարագային եկէք իմ տունս երթանք որ տեսնէք։

-- Ո՞ւր է ձեր տունը։

-- Կը ճանչնա՞ք Երեւանը։ Ասկէ կէս ժամ ճամբայ է քալելով, Սայաթ Նովայի եւ Աբովեանի անկիւնը։ Ի՞նչ տարբերութիւն կ՚ընէ, արդէն թաքսի պիտի առնենք։ Ձե՞ր տունը ուր է։

Զարուհի աճապարեց պատասխանել։

-- Գրիգոր Լուսաւորիչ փողոցի ծայրն է մեր տունը։

-- Օհ, շատ հեռու չէ եղեր։

-- Չէ, մօտ են։ Ես ձեզի վերջը տուն կը տանիմ, հոգ մի ընէք։

Գրիգոր նոր անդրադարձաւ զարգացող մարդկային կացութեան բռնելիք ուղղութեան։ Կիները միշտ տագնապ եղեր էին կեանքին մէջ ու տարիէ ի վեր կին ոտք չէր կոխած իր տունէն ներս, ոչ մէկ բոյր խռոված էր անոր խաղաղութիւնը« չէ, վտանգ չկայ ասկէ» խորհեցաւ։

-- Լաւ, կուգամ։

***

-- Սո՞ւրճ կ՚ուզէք թէ թէյ, Օրիորդ Զարուհի։

-- Սուրճը կը նախընտրեմ։

-- Ես ալ։

-- Բայց ... եկէք ես չինեմ Պարոն Գրիգոր, դուք...

-- Չէ, չէ, խնդրեմ։ Երեք վայրկեանի գործ է։

(Շար. 42)

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՕԾՈՒՄ

Ուրախութեամբ կը յայտնենք մեր ժողովուրդին, թէ Շաբաթ եւ Կիրակի, Նոյեմբեր 25 եւ 26, Փարիզի Ս· Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ Քահանայի Ձեռնադրութիւն եւ Օծում կը կատարուին՝ համաձայն հետեւեալ ժամանակացոյցին. –

Քահանայութեան կոչման
Արարողութիւն՝
Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 25, երեկոյեան ժամը 5-ին:

Քահանայի Ձեռնադրութիւն
Եւ Օծում՝
Կիրակի, օր, Նոյեմբեր 26, առաւօտեան ժամը 10-ին:

Եւրոպայի Հայոց
Կաթողիկոսական Պատուիրակ
Եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ
ԳԻՒՏ ԱՐՔ· ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցանէ, որու ընթացքին Ամուսնացեալ Քահանայ պիտի ձեռնադրէ եւ օծէ՝
ԳԷՈՐԳ ՍԱՐԿԱՒԱԳ ԳՈՅՈՒՆԵԱՆ-Ը
Շրջանաւարտ
Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան
Անթիլիասի Դպրեվանքէն

Կը հրաւիրուի հաւատացեալ մեր ժողովուրդը ներկայ ըլլալ այս բացառիկ արարողութեան եւ վկայել նուիրեալի «արժանաւորութեան», ու աղօթել Աստուծոյ եւ Եկեղեցւոյ ծառայութեան կոչուած այս Ընծայեալին համար, որպէս զի ան ըլլայ «Մշակ՝ Առանց Ամօթոյ»:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Շրջ· Վարչութիւնը միջմասնաճիւղային ժողովի կը հրաւիրէ փարիզեան շրջանի բոլոր մասնաճիւղերը Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24, ժամը 20·30-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE

organise

un Super Loto

Le Dimanche 3 Décembre à 15 h

dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille
Tél : 91. 77 84. 70

VenEz NoMbReuX!

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները Մատաղօրհնութեան առիթով. –

Տիկին Նելլի Մխիրլեան, Պր· Մեսրոպ Մարթայեան 600-ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Ժամկոչեան, Տէր եւ Տիկին Տիգրան Մանուկեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստ Բարեկամեան, Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Մէխարեան, Տիկին Ֆիրէնկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Պէրպէրեան, կարաժ Պէլ – Օթօ, Թափիք Ընկերութիւն, Անանուն, Անանուն, Տէր եւ Տիկին Մովսէս Գոլոյեան, Օրիորդներ՝ Ժագլին եւ Վարսենիկ Տուրիքեան, Օր· Տոմանեան, Տէր եւ Տիկին Բագումեան, Տէր եւ Տիկին Պ· եւ Ս· Պօղոսեան, Անանուն, Տիկին Հերմին Քէրկօյեան, Տիկին Մարի Խաչէնձէ, Տէր եւ Տիկին Ա· Խանթէմուրեան, Շաւիլի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցի, Տիկին Մարի Մուրատեան, Տէր եւ Տիկին Թորիկեան, Անանուն, Սուրբ Խաչ Դպրեվանք, Ս· Դ· Հնչակեան Կուսակցութիւն 500-ական Ֆր·, Գլակ Ղազարեան 400 Ֆր·, Վարդան Ընկերութիւն 450 Ֆր·:

(Շար·)

BAIL A CEDER

dans le cœur historique du Marais

Galerie Les Cent

Tél : 42. 77. 30. 00

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 26 novembre à 9 h 30

LES PLUS BEAUX MONASTERES ARMENIENS

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

CONFÉRENCE

A NE PAS MANQUER !

De retour d'Arménie

Docteur Meguerditch MEDAXIAN
Représentant de GENETHON
— Recherches génétiques par téléthon —

et

Docteur Hovannès KOUYOUMDJIAN, Biologiste
Maître de Conférences à l'Hôpital H. Mondor

parleront de

« LA MALADIE PERIODIQUE, MALADIE ARMENIENNE »

ainsi que de

Généralités sur la génétique humaine
Etat actuel de la santé en Arménie

le Vendredi 24 Novembre à 20h45

Exposés — Projection — Débat

Entrée libre

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

VISITE AU HOME ARMENIEN

La Croix Bleue des Arméniens de France, région Marseille, organise le Samedi 25 Novembre une visite au home arménien de St. Raphaël (Var).

Le voyage se fera en car.

Pour tous renseignements et inscriptions s'adresser aux membres de la CBAF.

La Fondation *Nourhan FRINGHIAN* présente :

PORTRAITS, PAYSAGES
et NATURES MORTES

d'Elise MEHDERIAN-TCHOPOURIAN (1896-1982)

Exposition ouverte
du 11 au 26 Novembre
Vendredis et Samedis de 15h à 18h
Dimanches de 11h30 à 16h

Salle Nourhan Fringhian
Cathédrale Apostolique Arménienne
St Jean-Baptiste
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

— ENTREE LIBRE —

ՄԱՐՍԷՅԼ

66-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ ԵՒ ՈՒԽՏԻ ՕՐ Ս. ԹԱԴԷՈՍ ԵՒ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

Կիրակի, Նոյեմբեր 26

Եկեղեցւոյս հոգեւոր հովիւն ու յարգարժան վարչութիւնը կը հրաւիրեն համայն բոլոր հաւատացեալները պատարագին, որու ընթացքին կը կատարուի Մատաղօրհնէք եւ հոգեհանգիստ, Եկեղեցւոյս մահացած ծառայողներուն եւ բարերարներուն ի յիշատակ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9-ին
Պատարագ ժամը 10-ին
Մատաղ և հոգեհանգիստ ժամը 11·45-ին
Եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ճաշ մը կը տրուի, որ պատրաստուած է Եկեղեցւոյս տիկիններուն կողմէ՝
«Salle de l'Hermitage», à La Viste.

Dans le cadre de sa tournée,
AMADEUS

présente

pour l'école

TEBROTZASSERE

les lauréats du concours 1995

Haïg KHAZAZIAN, 12 ans, *violoniste*

et

Anne ARZOUMANIAN, 17 ans, *pianiste*

le Samedi 25 Novembre à 20 h 45 précises avec la généreuse participation de l'UGAB au Centre Culturel «Alex Manoogian» 118, rue de Courcelles, Paris 17e
Participation aux frais : adultes 100 F.
Enfants 70 F.
— Réservations au 43. 81. 01. 72 —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ISSY-LES-MOULINEAUX

La Section « D. Séréngulian » organise

UNE SOIREE THEATRALE

à l'Auditorium du Mail Menand

le 28 Novembre à 20h30 précises

NAREK DOURIAN

présente

«Hey djan Erevan!»

Réservations :
— Eniz : 14, rue des Monts, Clamart
— Manissian : 65, Bd Rodin, Issy-les-Mlx
— Mme Minassian : 40. 95. 81. 33
— Mme Papazian : 46. 42. 90. 68.

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS 1995

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼ

Թատերական ներկայացում

«ԻՄ ՄՕՐԱՔՈՅՐԸ ՓԱՐԻԶԻՑ»

(MA TANTE DE PARIS)
Comédie musicale

Երաժշտական կատակերգութիւն, բեմադրութիւն, երաժշտութիւն՝
ՆԱՐԵԿ ՏՈՒՐԵԱՆ

Բեմադիրի օգնական՝
Գայեանէ Մկրտչեան

Դերակատարներ՝
Նարեկ Տուրեան, Լեւոն Գասպարեան, Արային Դիստիկեան, Փիրուզա Կոզակեան, Գայեանէ Սարգսեան, Արայիկ Մաթէոսեան, Զարեհ Աբրահամեան:

Կիրակի, Նոյեմբեր 26, ժամը 15-ին:

Մուտք՝ 75 Ֆր·:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

GRANDE SOIREE
AU PROFIT DE
L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER - DANSANT

avec

HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : 43. 75. 28. 37.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.730 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.730

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՆՉ ՈՐ ԿԸ ԹԵԼԱԴՐՈՒԻ ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ԸՆՏՐՈՒԹԵՆԷՆ

Ինչպէս անակնկա՞լ էր Վալեզայի պարտութիւնը Լեհաստանի նախագահական ընտրութեան մէջ. Հարցումին պատասխանը դժուար է որ առանց այլեւայլի հաստատական ըլլայ, եթէ նկատի առնուի խորհրդային ոլորտի պատկանող այլ երկիրներու մէջ նախկին համայնավարներու իշխանութեան վերադարձի բազմաթիւ պարագաներ: Առաջին օրինակները եկան Պալթեան երկիրներէն: Ամէնէն յատկանշականն էր Լիթուանիոյ մէջ Լանտսպէրկիսի պարտութիւնը. անոր որ իր երկրին «անկախութեան հայրը» կը նկատուէր ու նախագահական աթոռը ձգեց նախկին համայնավար Պրազաուսքասի:

Նոյն զուգահեռին վրայ դիրք կը գրաւէ այսօր Վալեզա որ «Սոլիտարնոսկ»ի պարագլուխն էր ու իր վրայ կեդրոնացուցած ամբողջ ժողովուրդին անկախութեան յոյսը: Ինք այդ մասին տակաւին արտայայտուած չըլլալով հանդերձ, քաղաքական վերլուծողները կ'ենթադրեն որ իշխանութեան հետ Վալեզա իր հրաժեշտը կու տայ նաեւ քաղաքական կեանքին:

Անկախացման շրջանի ծանօթ դէմք Ատամ Միչնիկ որ այսօր խմբագիրն է երկրին ամէնէն կարեւոր օրաթերթին, արժեւորելով ընտրութեան արդիւնքները, կ'ըսէ թէ ընկերութիւնը ձանձրացած է իշխանութեան տեւական պայքարէն, «Սոլիտարնոսկ»ի արժեզրկուած ճառերէն, կղերական յարձակողականութենէն որոնց զոհը եղաւ Վալեզա: Ան հանդարտութիւն խոստանալով վախ պատճառեց, մինչ Կվասնիեւսկի մինչեւ վերջ մնաց հանդարտ ու արհեստավարժ տիպար մը: Այսուհանդերձ, Ա. Միչնիկ կ'աւելցնէ թէ յետ-համայնավարութեան յաղթանակը կ'ողջունէ «մտահոգութեամբ եւ յուսախաբութեամբ»:

Միչնիկի երկմտութիւնը յատկանշական ձեւով կը ցոլացնէ Կեդրոնական Եւրոպայի կեցուածքը. ան կը մերժէ անցեալը, բայց կը վախնայ ապագայէն: Վալեզայի մասին ծանր ամբաստանութիւնը այն է որ ան պառակտած է լեհ ընկերութիւնը: Վկայակոչելով անցեալը, քաղաքական դեր մը վերագրած է ան կաթոլիկէ Եկեղեցիին, «մէկ հաւատացեալ, մէկ քուէ»ի հաշիւը ընելով ու կիրակնօրեայ պատարագներու ընթացքին քարոզչութիւն կատարելով: Այնպէս որ այսօր սխալ չէ ըսել որ Վալեզայի հետ պարտըւած է նաեւ Եկեղեցին:

Գալով Կվասնիեւսկիի, անոր ոճը եւ ճառերը վստահութիւն կը ներշնչեն. ան կը խոստանայ Եւրոպայի հետ համարկում մը եւ ազգ. միութիւն մը: Այսուհանդերձ, որոշ վերապահութիւն կայ յետ-համայնավար հոսանքին հանդէպ որ կ'իշխէ այսօր Խորհրդարանին, կառավարութեան եւ նախագահութեան: Օտար երկիրներու արտաքին նախարարութիւններու շրջանակները որոնք մեծ մասով կողմնակից են նոր նախագահին, իրմէ կ'ակնկալեն որ ամէն բան ընէ արդիլելու համար իր անձնական շահերով ու կուսակցութեան շահերէ պարտադրուած վերադարձով կազմուելիք թնճուկ մը:

Ան առաջին քննութիւնը պիտի տայ Արտաքին, Ներքին եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն ընտրութեամբ: Նախկինները արդէն յայտարարած էին թէ կը հրաժարին Վալեզայի պարտութեան պարագային: Շշուկներու համաձայն, անկարելի չէ որ նոր նախագահը այդ պաշտօններուն համար ընդդիմութենէն դէմքեր գործի հրաւիրէ:

Ինչ որ ալ ըլլան յետագայ զարգացումները, լեհական փորձը իր արձագանգը պիտի ունենայ Կեդրոնական Եւրոպայի մէջ: Արդէն օրինակին ընդհանրացման մասին գրութիւններ լոյս կը տեսնեն Արեւմտեան Եւրոպայի մամուլին մէջ, որոնք հիներու վերադարձ մը, կամ ուղղակի հին դրութեան վերադարձը հաւանական կը նկատեն:

Լեհաստան իր նախագահին ընտրութեամբ գրաւ մը վերցուցած է. պէտք է ապացոյցը տայ որ արեւելեան եւրոպական տիպի ձախ մը գոյութիւն չունի, այլ կայ արեւմտեան արժէքներու վրայ հիմնուած սոսիալ-դեմոկրատ հոսանքը: Այս պայմանով միայն բաժանման նոր գիծ մը պիտի յայտնուի Կեդրոնական Եւրոպայի եւ Արեւելեան Եւրոպայի միջեւ:

***

Լեհաստանի մէջ, արդէն իսկ, 615 հազար բողոք ներկայացուած է Գերագոյն Ատեանին, ընտրութիւններու անկանոնութեան առընչութեամբ: Թիւը կրնար բարձրանալ Նոյեմբեր 24-ին, յանձնումի պայմանաժամը նոյն օրուան կէս գիշերին էր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 24-Ի ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ մեծ ծաւալ առած էր բոլոր մարզերու մէջ: Փարիզ, մեթրոյի երեք գիծերու (4, 9, 12) վրայ հազիւ քանի մը կառախումբ կար առաւօտեան 6-ին, երկու ժամ ետք եօթը գիծեր կը բանէին: Արուարձաններու վրայ ոչ մէկ կառախումբ, նոյնն էր պարագան շրջանային երկաթուղիին (ԷՌ-Ը-ԷՌ), հանրակառքերը գրեթէ գոյութիւն չունէին, թղթատարն ալ նոյն վիճակին մէջ: Ընդհանուր ձեւով բողոքի այս զանգուածային շարժումին դրդապատճառն է պաշտօնատարներու հանգստեան կոչուելու տարիներու երկարաձգումը 37,5 տարիէն 40, ինչ որ անտրամաբանական հետեւանքներ ալ կ'ունենայ կարգ մը արհեստներու համար: Արդարեւ, մարդեր կան ուր հանգստեան կոչուելու տարիքը 55 -- 57 տարեկան է եւ եթէ ենթական աշխատանքը սկսած է 22 -- 23 տարեկանին, հանգստեան կոչուելու տարիքին պիտի չստանայ լրիւ թոշակը: Կառավարութիւնը կ'արդարացնէ իր որոշումը, ըսելով թէ երբ ոչ-պետական շրջանակին մէջ հարկ է 40 տարի աշխատիլ, պատճառ չկայ որ պետական մարդը առանձնաշնորհեալ ըլլայ: Ժողովուրդին 64%-ը արդար կը գտնէ գործադուլի շարժումը:

ԺԱԳ ՏԸԼՈՐ, Եւրոպական Յանձնախումբի երբեմնի նախագահը, շատ խիստ կերպով քննադատեց Շիրաքի քաղաքականութիւնը, Նոյեմբեր 23-ին, հեռատեսիլի Ֆրանս 2 կայանէն, քաղաքական իր մուտքը գործելով: Տըլորի համար Ֆրանսա վեց ամիս կորսնցուցած է արդէն եւ ինք կ'ուզէ գիտնալ թէ ո՞րն է Շիրաքի ծրագիրը ընկերութեան համար: Շատ ծանր կը գտնէ նաեւ ուսանողական կացութիւնը, որու պատասխանատուութիւնը, սակայն, կառավարութեան չիյնար միայն, այլ բոլորիս յանցանքն է: Տըլոր դէմ է նաեւ հիւլէական փորձերուն:

Լ. ԺՈՍՓԷՆ, Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը որ, նաեւ Կրթական նախարար եղած է, քննադատեց Պայրուի ծրագիրը համալսարաններու համար, զայն անհամեմատ գտնելով կարիքներու բաղդատմամբ:

ԳԱՆԱՏԱՅԻ վարչապետը՝ Ժան Քրեթիէն, Նոյեմբեր 22-ին, յետս կոչում ըրաւ Քէպէքի հանրաքուէին ատեն իր տըւած խոստումներուն, սահմանադրական բարենորոգումի մասին, շեշտելով. -- «Երբեք չենք խոստացած որ սահմանադրական փոփոխութիւններ պիտի ընենք»:

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերը ի վերջոյ համաձայնեցան եւ որոշուեցաւ, որ առկախ հարցերը, գլխաւորաբար Սարայեւոյի կանոնագիրը նոր բանակցութիւններու նիւթ ըլլան:

ՀՌՈՄ փոխադրուած է նացի Էրիխ Փրիպքէ որ կը մեղադրուի իր մասնակցութեան համար Արտէաթիններու (Հռոմ) փոսերուն ջարդերուն համար: 1944 Մարտ 24-ին է որ 335 պատանդ սպաննըւած են որպէս պատասխան այն ոճրափորձին որ գործուած էր ԷՍ -- ԷՍ-ներու շարասիւնի մը դէմ եւ որու հետեւանքով 33 Գերմանացի մեռած էին: Փրիպքէ, ներկայիս 82 տարեկան է եւ ցարդ Արժանթին կ'ապրէր: Հռոմ հասած օրն իսկ բանտարկուած է Ֆորթէ Պօքքէա բանտը: Ինք կ'ըսէ թէ սպայ մըն էր ուրիշ շատերու պէս եւ եթէ մէկուն մօքէն անցնէր չկրակել ինք կը գնդակահարուէր:

ԷԼԻԱ ԳԱԶԱՆ
ԿԱՄ
ԶԱՅՐԱՑԿՈՏ ԳԱՂԹԱԿԱՆԸ

Իր նոր հատորին՝ «Եղէականէն անդին»ի հրատարակութեան առթիւ լրատուիչներու ուշադրութեան առարկայ կ'ըլլայ շարժանկարի յոյն արուեստագէտ Էլիա Գազան: Իրեն հետ կատարուած հարցազրոյցներ, իր մասին յօդուածներ տեղ կը գտնեն մամուլի էջերուն մէջ. անոնք զինք կը ներկայացնեն որպէս զայրացկոտ տիպար մը. սակայն ինք անմիջապէս կը բացատրէ թէ այդ զայրոյթը կեանքին մղիչ ուժը եղած է. յատկապէս գործի կեանքին: Զայրոյթ մըն է որ կը ծագի ինք իրեն դէմ ըմբոստութեան ուժգին զգացումէ մը: Այդ ըմբոստութիւնը իշխած է իրեն, նոյնիսկ երբ 40-ական թուականներու սկիզբէն մինչեւ 60-ականներու սկիզբը ինք եղած է ԱՄՆ-ու ամէնէն յաջողած բեմադիրը: Զայրոյթը կը քօղարկէ նաեւ թշնամական աշխարհի մը ոտք յարմարցնելու վախն ու դժուարութիւնը: «Երբ Նիւ-Եորք հասայ չորս տարեկան էի ու կը վախնայի» կ'ըսէ ան:

Էլիա Գազանճըօղլու ծնած է 1909-ին, Պոլսոյ մէկ արուարձանը, կեսարացի ծընողքէ մը, որ մաս կը կազմէր Անատոլուի յոյն փոքրամասնութեան: Հայրը 1912-ին Պէռլինի մէջ զորգագործարան մը բացած է, սակայն շուտով սնանկացած: Ա. աշխարհամարտին նախօրեակին ընտանիքը գացած է հաստատուիլ Նիւ-Եորք ուր կը գտնուէր արդէն արուեստագէտին հօրեղբայրը: Կարճ ժամանակ ետք գորգի գործը այնքան ծաղկած է որ հայրը հիմնած է իր սեփական ձեռնարկութիւնը, վստահ ըլլալով որ տղան պիտի յաջորդէ իրեն, հակառակ անոր շատ թեթեւակի հետաքրքրութեան գորգի առեւտուրին հանդէպ: Եւ այն օրը երբ Էլիա յայտնած է հօրը թէ թատրոնով զբաղիլ կ'ուզէ, ան բրտօրէն հակազդած է ըսելով. «հայելին չե՞ս նայած»:

Արդարեւ, Է. Գազան բեմ բարձրանալու յատկանիշներ չունէր: Ֆիզիքականը բարդոյթ կը պատճառէր իրեն. կոր կռնակ մը ունէր, կոր սրունքներ ու աղջիկներու մօտ անյաջողութիւնը իրեն անպէտ բան մը ըլլալու վախը կը ներշնչէր: Եէյլի տրամաթիք արուեստի դպրոցին մուտքն ալ եղած է որպէս աման լուացող:

1932-ին կը սկսի թատերական կեանքը, նախ որպէս դերասան, ապա բեմադիր. կը բեմադրէ Թէնըսի Ուիլեամս, Արթիւր Միլլէր, եւլն.: Նոյն շրջանին կ'անդամակցի Համայնավար կուսակցութեան ուր երկար չի մնար: Թատրոնի մարզին յաջողութիւնները զինք կ'առաջնորդեն Հոլիվուտ ուր շուտով կը պարտադրէ ինքզինք: Իր անունը լսելի կ'ըլլայ ամբողջ աշխարհին «Տենչանք կոչուած հանրակառք»ով, «Վիվա Զափաթա»յով, «Պէյպի Տոլ»ով եւ յատկապէս «Ամերիկա, Ամերիկա»յով:

Համբաւը չի կրնար անհետացնել զայրոյթը. «հանրային տիպար մը ըլլալ չէի սիրեր: Օր մը ըսի բարեկամիս Սթայնպէքին թէ երջանիկ պիտի ըլլայի անունս երբեք չհանդիպելով թերթերու մէջ: Ըսաւ թէ սրտնեղելու չէի. կը վարժուէի» կը պատմէ: Երբ Մաք Գարթի համայնավար մտաւորականներու հալածանքին կը ձեռնարկէ, Է. Գազան կ'ընդունի վկայել Հակամերիկեան գործունէութիւններու յանձնախումբին առջեւ, 1952-ին: Ինք միակը չէ, բայց ամէնէն համբաւաւորն է. ընթացքը գայթակղութեան տեղի կու տայ: Իր բարեկամներէն շատեր չեն ներեր այդ դաւաճանութիւնը. ամէնէն անզիջողը կ'ըլլայ Օրսոն Ուէլս:

Այդ տարիներուն զայրոյթը աւելի կը շեշտուի: Դաւաճանութեան նիւթով գործեր կ'արտադրէ: «Ամէն մարդէ աւելի չարքաշութեամբ կ'աշխատէի, ոչ գութ, ոչ ալ ըմբռնում կը խնդրէի երբեք. զգացածս արտայայտել ալ չէի արտօներ ես ինծի» կ'ըսէ: Այս երկակի հոգեվիճակը կը բացատրէ հետեւեալ խօսքերով. «Ապստամբեալ մը երբեք չի կրնար ինքն իրեն արտօնել հպարտութիւն ունենալ: Չի կրնար նաեւ ազատ ընթացք տալ իր զայրոյթին որովհետեւ պայքարի անհրաժեշտ զէնքերը չունի»:

Հետաքրքրական է հաստատումը Անատոլուցի Յոյներու եւ Յունաստանի տեղացիներուն մասին. «վերջին տարիներուն յաջողած Յոյները (ինչպէս Օնասիս) Անատոլուէն եկածներ են, կամ մօտիկ կղզիներէն. հազուադէպ են անոնց մէջ Յունաստանի բնիկները»:

Է. Գազան այլեւս ամօթի զգացում չունի ծածկամիտ այն ժպիտին համար որ իրն է այսօր, բայց որ երէկ հօրը դէմքին վրայ սրտնեղութիւն կը պատճառէր իրեն: Զայն կը կոչէ «անատոլեան ժպիտ»: Ժպիտն է որ կը քօղարկէ ոխն ու վախը:

Իր վերջին հատորին մէջ այդ «զէնք»ին գովքը կը հիւսէ: Իր հերոսը յոյն զորգավաճառ մըն է որ 20-ական թուականներու սկիզբին կու գայ Անատոլու հոն ամուսնանալու եւ հիւսուածեղէնի ճարտարարուեստ հիմնելու: Յոյներու յաղթական օրերն են: Անոնք գրաւած են Իզմիրը ու անգլիական նաւատորմին նեցուկով կը ջանան գրաւել Անատոլուն: Գորգավաճառը կը պարտադրուի նաւարկելու յորձանքներու ուղղութեամբ միջավայրի մը մէջ որ հիւսուած է զգացականով, նիւթականով, քաղաքականութեամբ եւ խորամանկութեամբ:

Այսօր 86 տարեկան է Է. Գազան. կ'ապրի Նիւ-Եորքի իր տան մէջ: Քսան տարիէ ի վեր դադրած է տեսագրելէ: «Հընօրեայ մարդ եմ. կը սիրեմ ընտանեկան կեանքը: Երջանիկ եմ կնոջս հետ: Զաւակներս բոլորն ալ կը գրեն: Այլեւս չեմ վախնար Ամերիկացիներէն, կ'ըսէ, ապա կը բացատրէ. Այս երկիրը կրնայ սարսափելի ըլլալ, բայց այդպէս ըլլալէ կը դադրի երբ մաս կազմենք անոր: Ներկայիս կրնամ ըսել ուզածս, առանց զգուշանալու. տարիքս յաջողութիւններուս շնորհիւ է, մանաւանդ նաեւ այն պատճառով որ անկէ ոչինչ կ'ակնկալեմ»:

ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆՆԵՐԸ ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ԲՌՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԶՈՀ

Դ.

ՏԷՐ-ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՅՈՒՍԵԱՆ

ՀՀ ԱԱՆ արխիւ ԿԳՖ
Գործ. Ն. 2375

Ծն. 1879 թ. Վանում, միջնակարգ կրթութեամբ. թակւում է Էջմիածնի վանքում, Եղեգնաձոր ռամկավար կուս. անդամ: Ձերբակալուել է 1937 թ. Օգոստոսի 25-ին:

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
10 Նոյեմբերի 1937 թ.

Մեղադրւում է ակտիւ հ/խ ագիտացիայի եւ Անգլիայի օգտին լրտեսութեան մէջ, որ հերքում է:

***

— Անգլիական գաղութներում, իսկ յատկապէս Պարսկաստանում, Պաղեստինում, Պարսիկ եւ այլ գաղութներում ապրել եմ 1918 թ.ից մինչեւ 1924 թ., հաւաքել եմ նուիրատուութիւններ, հայ փախստականներին տեղափոխելու համար Երեւան Ե. Կ. կոմիտէ, 8000 մարդ անգլիական շոգենաւով տեղափոխեցինք Բաթումով Խորհ. Հայաստան 1924 թ.ին, այդ հարցերով ես կապուած քաղաքներում պաշտօնական հանդիպումներ եւ բանակցութիւններ եմ վարել Անգլիայի կառավարութեան ներկայացուցիչների հետ:

Ինչպէս քաղաքում ես կանգ եմ առել ընդամէնը մի քանի օր, հանդիպել եմ մի շատ հոգեւորականների, իսկ ուրիշ հանդիպումներ չեմ յիշում: Ոչ մէկի հետ կապեր չեմ ունեցել:

— Ի՞նչ են յայտնաբերել Ձեր իրերի մէջ խուզարկութեան ժամանակ Բաթումի նաւահանգստում:

— Իմ իրերի խուզարկութեան ժամանակ յայտնաբերել են ոսկէ փողեր անգլիական, Թուրքական եւ ռուսական, ինչպէս նաեւ դրամական փոխանցումներ, որոնք ինձ վերադարձրին եւ վերցրին իմ մօտից ձերբակալութեան եւ խուզարկութեան ժամանակ:

— Որտեղի՞ց էք ձեռք բերել այդ ոսկի փողերը:

— Այդ ոսկի փողերը ես անձամբ եմ իմ աշխատավարձից եւ նուէրներից:

— Դուք ասում էք: Այդ ոսկի փողերը ստացել էք որպէս պարգեւատրութիւն անգլիական հետախուզութիւնից, որպէսզի լրտեսական աշխատանք կատարէք:

— Հաստատում եմ, ես ոչ մի կապ անգլիական հետախուզութեան հետ չեմ ունեցել:

Հարցաքննութեան արձանագրութիւն
20 Նոյեմբերի 1937 թ.

— Ո՞ւմ կողմից եւ ո՞ր թուին եք Ձեզ նշանակել Հայկ. ԽՍՀ Ն. Բայազէտի շրջան եւ ի՞նչ յանձնարարութիւնով:

— Հայկ. ԽՍՀ Ն. Բայազէտ շրջան ես նշանակուել եմ 1926 թ. Սեպտեմբերին Էջմիածնի կաթողիկոս Գէորգ Ե-ի կողմից: Ինձ յանձնարարութիւն էր տրուել վարել այնտեղ կրօնական քարոզ, այնտեղից հեռանալով: Այդ շրջանում ես մնացել եմ 13 ամիս: Այդտեղից հեռացուել եմ իմ ցանկութեամբ:

— Ո՞ւմ կարգադրութեամբ եք Ձեզ եւ կանչել այդ շրջանից եւ ի՞նչ պատճառով:

— Ինձ վրայ նիւթ էին գրել, որ ես, բացի կրօնական քարոզներից, վարում էի նաեւ հակախորհրդային պրոպագանդա: Այդ բանի համար ինձ հանեցին Բարձրագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը ինձ պաշտօնանկ արեց, իսկ յետոյ ինձ նշանակեց մնացի

մինչեւ 1929 թիւը: 1929 թ.ի վերջին Բարձր. Հոգեւոր Խորհրդի կողմից նշանակուեցի Կոտայքի շրջանի Գեղարդի վանքի վանահայր, որտեղ մնացել եմ մինչեւ 1933 թ. Սեպտեմբերը, այսինքն մինչեւ այդ վանքի փակումը:

***

Այնուհետեւ մեղադրւում է, որ ապըստամբ ապստակրդվարդիկաններ է թաքցրել վանքում, ինչը նա հերքում է:

ՄԵՂԱԴՐԱԿԱՆ
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Տէր - Յովհաննէս վարդանի Յուսեանը «Ռամկավար» կուսակցութեան նախկին անդամ է: Մինչեւ 1925 թ. եղել է Էջմիածնի եկեղեցու ներկայացուցիչը անգլիական գաղութներում հայ փախստականներ տեղափոխելու խնդիրներով Միջագետքից Հայկական ԽՍՀ...:

1925 թ. Յուսեանը Էջմիածնի Բարձր. Հոգեւոր խորհրդի կողմից նշանակուել է Ն. Բայազէտի շրջան, որտեղ նա անցնելով գիւղից գիւղ, կրօնական աշխատանքի քօղի տակ ծաւալել է աշխոյժ հակախորհրդային ագիտացիա գիւղացիների շրջանում, որի համար տեղական իշխանութեան մարմինների կողմից վռնդուել է շրջանից:

Յետագայում, նշանակուելով «Գեղարդ» վանքի վանահայր, չափազանց զգոյշ շարունակում էր վարել հակախորհրդային աշխատանք: Կային որոշ տըւեալներ, որ նա մասնակցել է 1930 թ. ապստամբական կազմակերպութեան գործունէութեանը եւ վանքում թաքցրել քաղբանդաներ:

Վերջին տարիները, գտնուելով Էջմիածնի վանքում, Յուսեանը իր քարոզների միջոցով եւ անձնական զրոյցներով աստուածապաշտների մէջ վարում էր ազգայնական, հակախորհրդային ագիտացիա, խորհրդային իշխանութիւնների քաղաքականութիւնն անուանելով խմբապետադեսպոտական, ագիտացիա էր տանում, որ կառավարութիւնից հեռացուած են մըտածող մարդիկ, ինչպէս դաւաճան Բուխարինը, Կամենեւը, Ռիկովը եւ այլոք, որ իբրեւ թէ Կ. Մարքսի «Կապիտալ»ի ռուսերէն օրինակը հակասում է գերմաներէն բնօրինակին, որ ԽՍՀՄ-ում ամէնուր սով է եւ այլն, ու վերջապէս Յուսեանը ագիտացիա էր տանում, որ խորհրդային իշխանութիւնը երկար գոյատեւել չի կարող:

***

1937 *թ. Նոյեմբերի 29-ին ՀԽՍՀ ՆԳԺԿ «Եռեակի» նիստի որոշմամբ վարդապետ Յուսեանը դատապարտուել է* 10 *տարուայ ազատազրկման ՎԱԾ (Վերադաստիարակչական Աշխատանքային Ճամբար):*

1940 *թ. Սեպտեմբերի* 21*-ին ԽՍՀՄ ՆԳՆ կից Յատուկ Խորհրդակցութեան որոշմամբ* 1937 *թ. Նոյեմբերի 29-ի ՀԽՍՀ ՆԳԺԿ «Եռեակի» որոշումը բեկանուել է սահմանափակուելով կրած պատժի ժամանակով, եւ նա ազատուել է բանտարկութիւնից:*

ԱՐՄԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆԸ

ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

ԺԹ. դարուն է որ մանկավարժական հարցը հայկական վարժարաններու համար հիմնական տեղը պիտի գրաւէ: Զորօրինակ՝ Նիկողոս Զօրաեան (Պոլիս՝ 1821 — 1859) լսելի կը դարձնէ իր խորհուրդները, թէ անհրաժեշտ է նկատի ունենալ երախաներու տարիքի եւ անհատական առանձնայատկութիւնները, ճանչնալ մանուկին հոգին, անոր հետաքրքրութիւնները, հակումներն ու ձգտումները եւ ըստ այնմ առաջնորդել զինք դէպի միջին եւ բարձր ուսում: 1860-ի եւ 1880 թուականներուն միջեւ, հակոտնեայ երեք համոզումի հոսանք կ'ուզեն առաջնորդել հայկական դաստիարակութիւնը.

— Յեղափոխական՝ Մատթէոս Մամուրեան, Միքայէլ Նալբանդեան, ...

— Ազատական՝ Գրիգոր Արծրունի, Գրիգոր Օտեան, Նահապետ Ռուսինեան,...

— Կղերական՝ Այվազովսկի, Հասունեան,...

Իսկ ընդհանուր տեսութիւններու ծիրին վրայ ընթացողներուն միջեւ է Ղազարոս Աղայեան (1840 — 1911) որ կը յորդորէ թէ «Աշխատութիւնը բոլոր առաքինութիւններու մայրն է. ինչպէս ծուլութիւնը ծնող է ամենայն մոլութեանց» (Արարատ, Էջմիածին 1869): Ռէթէոս Պէրպէրեան (1848 — 1907) ուսուցիչը, միմիայն չրջանաւարտ Կ. Պոլսոյ Խասգիւղի Ներսէսեան Թաղային վարժարանէն, ինքնաշխատութեամբ պիտի զարգանար ու ըլլար ամենալուսաւոր դէմքերէն մին հայկական դաստիարակութեան նոր ժամանակաշրջանին: Անոր հիմնած Պէրպէրեան վարժարանը (Սկիւտար 1876) շուտով պիտի վերածուէր Կ. Պոլսոյ ամենակատարեալ վարժարաններէն մէկուն. դպրոց մը ուր բարոյական դաստիարակութիւնը, կամքի ու բնաւորութեան կոփումն ու ձեւաւորումը առաջնահերթ են առանց անտեսելու կրթական մտաւոր, գեղարուեստական, ֆիզիքական կողմերը: Այսպէս՝ առանց ստորադնահատելու ուսողութիւն (մաթէմաթիք-ն) ու բնագիտական դասերը, առաջնակարգ համարած է ան մայրենի լեզուի, նաեւ տուեալ երկրի եւ օտար լեզուներու, գրականութեան, պատմութեան ուսուցումը: Բարին – գեղեցիկն ու ճշմարիտը յորդորող Պէրպէրեան կոչ կ'ընէր իր սաներուն որ հրաւարարուին վարժարանէն ստացած իրենց գիտելիքներով, չգոռոզնան, նաեւ չսողան «վերը» յղփացածներու առջեւ ա՛յլ համարձակօրէն ու վստահօրէն քալեն կեանքի ճամբաներուն վրայ: Պէրպէրեանի դաստիարակչական մտադրաղումներուն մաս կազմեցին ընտանեկան կրթութեան, հայկական վարժարաններու դասընթացքի նիւթերու միասնականութեան, եւ նոյն ուժգնութեամբ՝ ուսուցիչ պատրաստելու հարցերը:

Պէրպէրեան վարժարանը հանրութեան տուաւ հարիւրաւոր բանիմաց ու գործունեայ մարդիկ: Վարժարաններու ծիրին մէջ մնալով անկարելի է չյիշել Պէրպէրեանի աշակերտներէն Յովհաննէս Հինդլեանը (1866 – 1950), մանկավարժութեան այլ լուսաւոր դէմք մը. գործնական ուսուցիչ – տեսուչը «Նոր դպրոց»ի զոր հիմնեց Գալուստ Մալաթեանի հետ (1909): Դպրոցի նպատակը, կը գրէր Հինդլեան, պատրաստել է «Մարդու մէջ մարդը» ոչ այնքան «Նշանաւոր, մեծ մարդեր, այլ լոկ մարդ»: Դաստիարակներու իրարու յաջորդող դէմքերու մեր վերջին օրինակը կրնար ըլլալ Հինդլեանի Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի աշակերտներէն՝ վարժապետ Պօղոս Գէորգեան (1886 – 1979) եթէ անոր մասին արդէն իսկ նախատեսուած չըլլար որ բանախօսութիւն մը տայ իր մանկավարժ աշակերտուհիներէն Շաքէ Տէյիրմէնճեան, որպէս հայկական ներկայ վարժարաններու համար եւս մանկավարժութեան օրինակելի երեւոյթ (փէնոմէն):

ԺԹ. դարուն ինքնազարգացումով հասնող մեծ դաստիարակներու առընթեր եւրոպական ոստաններու (ի մասնաւորի Գերմանիոյ եւ Զուիցերիոյ) մէջ մանկավարժութեան հետեւող քանի մը հայ ուսուցիչներ կ'արձանագրէ պատմութիւնը: Անոնց շարքէն են Սեդրակ Մանդինեան (1844 – 1915), Առաքել Պահատուրեան (1848 – 1883), Սոֆիա Պապաեան (1855 – 1940) եւ Գայեանէ Յովհաննէսեան (1852 – 1900): Այս վերջին երկուքը՝ մանկավարժուհիներ, գործակցաբար Թիֆլիսի հայուհեաց Բարեգործական ընկերութեան եւ Հայ Տիկնանց Ֆրոպէլեան ընկերակցութեան, հիմնած են եւրոպական մօտեցումով առաջին ծաղկոցն ու մանկապարտէզը Թիֆլիսի մէջ (1882). երկու մանկավարժուհիներն ալ գիրով եւ գործքով տարածած են եւրոպական մօտեցումով ծաղկոցի եւ մանկապարտէզի գաղափարը: Գայեանէ Յովհաննէսեանի գործունէութիւնը տարածուած է նաեւ Արեւմուտքի մէջ՝ նախ Զմիւռնիա, յետոյ Կ. Պոլիս: Մանկավարժուհիներու այս գործունէութեան առընթեր, առանց յետադարձ ակնարկ մը կատարելու, կարելի է թուել նաեւ Սրբուհի Տիւսաբն (Վահանեան, 1841 – 1901) ու Սիպիլը (Զապէլ Խանճեան, Զապէլ Ասատուր, 1863 – 1934): Անոնք իրենց գրական վաստակին միացուցած են հայ իգական սեռի դաստիարակութեան հարցը:

Տիւսաբ եղած է «Դպրոցասէր հայուհեաց ընկերութիւն»ին հիմնադիր ատենապետուհին (1879): Այս կերպով եռանդուն գործունէութիւն կատարած է Կ. Պոլսոյ եւ գաւառներու հայ իգական սեռի կրթութեան ի խնդիր: Իսկ Սիպի՛լը: Դեռ աշակերտ Սկիւտարի ճեմարանին, կը հիմնէ «Ազգանուէր հայուհեաց ընկերութիւն»ը (1879) «քոյրերը ազատելու համար տգիտութեան խաւարէն»:

Այս ընկերութեան միջոցներով հիմնուած եւ պահուած են տասնեակ մը հայկական վարժարաններ, Թուրքիոյ հայաշատ գաւառներուն մէջ: Այս անզուգական հայապէտ – բանաստեղծ – ուսուցչուհին բծախնդրօրէն մօտեցած է հայ դաստիարակներու պատրաստութեան հարցին մեծ բծախնդրութեամբ: Բայց նոյն ժամանակաշրջանին, «Արարատեան ընկերութիւն Հայոց»ը (Կ. Պոլիս 1876) չորս տարուան ընթացքին կը հիմնէ ու մատակարարէ հայաշատ գաւառներու մէջ 15 վարժարան եւ վարժապետանոց մը (Վան 1879) նաեւ կիրակնօրեայ դասատուներ: Իսկ «Միացեալ Ընկերութիւն Հայոց»ը (Կ. Պոլիս 1880) արդէն իսկ 1881-ին պիտի հիմնէ 28 վարժարան որոնց կ'աւելցնէ չորս տարի յետոյ 24 վարժարան եւս գաւառի մէջ: Կը գործէ նաեւ «Թիֆլիսի Հայոց Բարեգործական Ընկերութիւն»ը (1881): Իսկ 1876-ին ծրագրուած «Ազգային Կեդրոնական Վարժարան»ը կը բացուի 1886 Սեպտեմբեր 1-ին Կ. Պոլսոյ կեդրոնը: Այդ միջոցին է որ Ուսուցչանոցի դեր կը ստանձնեն Լազարեան, Ներսիսեան, Գէորգեան, Սկիւտարի ճեմարանները, Պէրպէրեան, Կեդրոնական եւ քանի մը տարի յետոյ «Էսաեան Աղջկանց վարժարան»ը (Պոլիս, 1894):

Այս ջանքերուն իբր հետեւանք հայկական վարժարանը կ'ըլլայ աւելի աշխարհիկ, կրթական հարցերը աւելի կ'ենթարկուին ընդհանուր քննութիւններու: Նոր մանկավարժներու սերունդ մը կը պատրաստուի: Կը հրատարակուին գիտական սկզբունքներով առաջնորդուած գիրքեր: Ուսումնական ծրագրերու միասնութեան եւ միակերպութեան (նորմալիզասիոնի) հարցերը գոնէ մասնակիօրէն կը լուծուին: Աշխատութիւններու համակարգիչ մարմինները կը կոչուին «Ուսումնական Յանձնաժողով» (Էջմիածին) եւ «Ուսումնական խորհուրդ» (Կ. Պոլիս): Տեղի կ'ունենան նաեւ դպրոցներու մանկավարժական խորհուրդներ (Պոլիս 1873 եւ Թիֆլիս 1874) բայց միասնականութեան հարցերը չեն կրցած լուծել. իրաւասու չհամարուելով:

Հայկական վարժարաններու Ուսուցչաց Ա. համագումարը տեղի կ'ունենայ Թիֆլիս – Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր 1882-ին, օրակարգ ունենալով՝

– Ծխական եւ միջնակարգ դպրոցներու ծրագիրը.

– Փորձառական դասաւանդութիւն.

– Մանկավարժական եւ դպրոցական հարցերու զեկուցումներ:

Եզրակացութիւն՝ դպրոցի նպատակն է աշակերտը պատրաստել կեանքի համար, այսինքն համակողմանի դաստիարակութեամբ. ֆիզիքապէս, բարոյապէս եւ մտաւորապէս: Հակառակորդներ կային, կրօնաբարոյական հակումով: Այդ համագումարին յաջորդած են մասնակի ժողովներ՝ Պոլիս – 1891 եւ 1892-ի ամառներուն, Թիֆլիս – 1905, Երեւան – 1910 եւ 1911, Էջմիածին եւ այլուր:

Ռուս եւ Թրքական պատերազմ (1878)էն վերջ կը սկսին համապարփակ ջարդեր Արեւմտեան Հայաստանի մէջ. հայկական վարժարաններն ու այլ մշակութային հաստատութիւններ կը փակուին Արեւելեան Հայաստանի (Ռուսիոյ) մէջ:

Ջարդերու իբրեւ հետեւանք հայկական գիշերօթիկ դպրոցներ, որբանոց – արհեստանոցներ կը բացուին. Արեւմտեան Հայաստանի մէջ 37 հաստատութիւն:

1905-ի ռուսական յեղափոխութեան հետեւանքով պիտի բացուէին հայկական վարժարանները Արեւելեան Հայաստանի մէջ: Սակայն այդ վերաբացումին փոխա-

րէն, հոն կ'աւելնան ռուսական վարժարանները։

1908-ին Օսմանեան Բ. Սահմանադրութեան կը հետեւի Արեւմտեան Հայաստանի վարժարաններու ծաղկումի նոր հրջան մը (1908 – 1910) որ աւելի տեղ պիտի տայ դպրական գիտութիւններու։ Օրինակ մը թուելու միտումով կարելի է ըսել՝ միայն Տարօն (Մուշ) գաւառին մէջ 100 նոր վարժարան կը բացուին. արական, իգական, գիւղատնտեսական։ Մանկապարտէզ, նախակրթարան, միջնակարգ։ Նաեւ՝ ակումբներ եւ գրադարաններ։ Օսմանեան կառավարութիւնը կը հակադդէ այս բողբոջումին, 1911 – 1912-ին փակելով գիւղական վարժարաններն Հայոց։ Իսկ 1915-ին ամէն ոք գիտէ թէ ի՛նչ պատահեցաւ. մինչեւ այսօր կը կատարուին մեկնաբանութիւններ, մանաւանդ «ջարդագէտ»ներու աճող բազմութեան մը կողմէ։

Հայաստանի Ա. Հանրապետութեան կառավարութիւնը հարկադրուեցաւ հարիւր - հազարաւոր գաղթականներու ապաստան հայթայթել, պատերազմական վիճակի մէջ. զբաղիլ պարէնաւորման եւ առողջապահական հարցերով, նաեւ ըստ կարելւոյն՝ վարժարաններու կարգադրութեամբ։

Հայաստանի Բ. Հանրապետութեան քաղաքականութիւնը իր զանազանութիւններով տեւեց շուրջ 70 տարի։ Ուսողութեան եւ բնական գիտութիւններու մարզին մէջ. նաեւ վարժամիջոցային (թէքնիք) ուսման զանազան ճիւղերու մէջ կարողացաւ տալ արդիւնք մը որ ամբողջ Հայոց պատմութեան ընթացքին ստացուածէն գերազանց եղաւ։ Իսկ ընկերային գիտութիւններու ընթացքը միայն յենարան ունեցաւ միահեծան գաղափարախօսութեան մը ամբողջատիրական քաղաքականութիւնը որ սնանկ հռչակուեցաւ 1990-ին։ Այդ արդիւնքները քանակական բնոյթ ունին. իսկ անոնց որակը կը մնայ՝ վիճելի եւ անհամապատասխան արեւմտեան երկիրներու ազատական ճկուն մտածելակերպին։

Հայաստանի Գ. Հանրապետութիւնը իր դժուարութիւններուն միջեւ ունի նաեւ կրթական համակարգը կենդանի պահելու եւ զայն պատշաճեցնելու նոր պահանջներու հոգը։ Բազմաթիւ երկիրներու փորձառութիւնը նկատի ունենալով կարելի է ըսել՝ «դժուար թէ կարելի ըլլայ հաւատալ որ միմիայն բաւարար դրամով լուծելի է Հայաստանի ժողովուրդին կրթական հարցը»։

4. – Սփիւռքի Հայկական Վարժարանը

Հայկական սփիւռքը գոյութիւն ունի հազարամեակներէ ի վեր։ 1980-ական թուականներուն արտասանուած «Սփիւռքը մնայուն վիճակ է» խօսքը, նոր գիւտ մը ըլլալով կարելի չէ ընկալել։ Ինքնատիպութեան ցանկութիւն ունեցողներ թերեւս հիասթափին. որեւէ մշակոյթի պատկանող հաւաքականութիւն իր սփիւռքը ունի, առանց միշտ ողբաձայն հայրենաբաղձութեան։

Հայաստանէն դուրս ցրուած եւ որոշ չափով հայկական մշակոյթի տէր մարդանակչութեան է որ հայկական սփիւռք անունը կը տրուի այսօր։ Հայկական սփիւռքի մարդոց թիւը ներկայիս աւելի է Հայաստանի մարդոց թիւէն։

Քաղաքական – տնտեսական – ընկերային, այլ խօսքով՝ մշակութային, տարբերութիւններու եւ պարտաւորութիւններու խճանկար (mosaïque) մըն է սփիւռքը։ Այդ խճանկարին մասերը կը գտնուին զանազան երկիրներու մէջ եւ ունին իրենց մասնայատկութիւնները, պայմանաւորուած իրենց շրջավայրը (l'environnement) եղող երկիրներու մասնայատկութիւններով։ Սփիւռքի ո՛չ մէկ մասը գերիշխանութեան տակն է միւսներէն մէկուն, ո՛չ իսկ Հայաստանին։ Գերիշխանութիւնը բնական եւ քաղաքական կերպով կը պատկանի այն երկրին ուր տեղադրուած են մարդիկ որոնք կը գործեն իրենց նախասիրած մշակոյթին յատկանիշները պահպանելով եւ զարգացնելու կամքով. բնականօրէն ենթարկուելով տեղւոյն մշակոյթին։ Յաճախ անհասին շրջավայրէն կախում ունեցող ընտրութեան մը հարցն է մշակոյթը. իբրեւ ապրելակերպ։ Սփիւռքեան մշակոյթները ունին իրենց մասնայատկութիւնները. ինչպէս նաեւ մշակոյթները ընդհանրապէս։ Հայաստանի մշակոյթը միմիայն մէկ մասն է հայկական մշակոյթին։ Միւս մասերը Հայաստանի ենթարկելու ձգտումները, ո՛ր կողմէն ալ ըլլան, կ'ընդհարին ընկերային – տնտեսական – քաղաքական եւ հետեւաբար մշակութային խոր ազդեցութիւններու անյեղլի իրականութեան վտանգաւոր խութերուն։ Շրջավայրային (environnemental) այս ուժականութեան (dynamisme-ին) մէջ է որ կը տեղադրուի սփիւռքի հայկական վարժարան մը։ Վարժարան մը որ բնականօրէն ենթակայ է իր պաշտօնական մակարդակակից (նախակրթարան, միջնակարգ, բարձր թէ բարձրագոյն) վարժարաններուն մրցակցութեան։ Հայերէնն ու հայերէն գրականութիւնը, որոնք գլխաւոր յատկանիշներն են հայկական վարժարանի մը, առանձինն բաւարար չեն հայանուն կամ օտարանուն աշակերտի մը ծնողքն առինքնելու։

Վարժարանը, ընդհանուր առմամբ, յիշեալ մրցակցութեան մէջ պարտի լաւ դիրք մը գրաւել արդարացնելու համար իր գոյութիւնը եւ անոր հետ ալ հայկական մշակոյթի փոխանցումը։ Իսկ եթէ հայկական վարժարան մը տկար է հայերէնի ու հայերէն գրականութեան մարզին մէջ, ըլլալով հանդերձ շատ զօրաւոր՝ միւս բոլոր գետիններուն վրայ, տարակուսելի կը դառնայ հայկական մշակոյթի իր առաքելութիւնը եւ հետեւաբար անտեղի անոր դանձատրումը (financement-ը) որ կը կատարուի կամ կը պահանջուի վասն փոխանցման հայկական մշակոյթին – որ չէ՛ միայն հանդանակը՝ խորովածի, քոչարիի, ջարդագիտութեան, «հայրենասիրական» ճառերու կամ քոնիկ միջակութիւններէ տառապող «հայկական» հանդիսութիւններու անարւեստ դեղարուեստական բաժիններու։

Վարժարանի մը հայկական դրաւականներն են հայերէնն ու հայերէն գրականութիւնը իր ամէնէն տարածուն նիւթերով (գիտական թէ գեղարուեստական)։ Սփիւռքի հայկական վարժարաններուն մէջ այս արժէքները տեղատուութեան մէջ են, նոյնիսկ Պարսկաստանի, Պոլսոյ եւ Միջին ու Մերձաւոր - Արեւելքի դպրոցներուն մէջ ուր հայեցի կրթութեան աւանդութիւնը տեղ գտած է։ Գալով արեւմտեան երկիրներու հայկական վարժարաններուն, անոնք տակաւին չեն կրցած ունենալ իրենց երկիրներուն պատշաճող աւանդութիւն մը որ կազմէ կամուրջ մը հայկականին ու իր շրջավայրի մշակոյթին միջեւ։

Ներառեալ միօրեանները, Սփիւռքի հայկական վարժարաններուն առաջնահերթ տեսանելի հիմնահարցերն են՝

○ Ուսուցիչներու պատրաստութիւն եւ վերաւորակաւորում.

○ Դասանիւթերու եւ մակարդակի միասնաւորում (normalisation).

○ Միջ - վարժարանային գործունէութեան միասնաւորում։

Առանց այս հարցերուն լուծումին, կատարուած ճիգերը, որոնք արդէն ինքնին բաւարար չեն թուիր ըլլալ, պիտի մնան ապարդիւն ու ջլատիչ։ Զոր օրինակ՝ եթէ միայն ուսուցիչներու պատրաստութեան պարագան նկատի ունենանք, Ֆրանսայի մէջ, կարելի է ըսել թէ հայկական բոլոր վարժարաններու հայերէնի ուսուցչական կազմին աւելի քան 95 առ հարիւրը եկած են եւ կուգան Միջին ու Մերձաւոր – Արեւելքէն եւ այս երկրին մէջ ապրելիք աշակերտին համար անհրաժեշտ վարքի, բարքի եւ շրջավայրի մշակոյթին մասին իսկ մակերեսային ծանօթութիւններ ունին միայն։

Սփիւռքի հայկական վարժարանին հարցին պարզամտօրէն կամ թեթեւօրէն մօտենալ ո՛չ ոքի բարիք կրնայ բերել. այսինքն ո՛չ կեանքի պայքարին պատրաստուող դաստիարակելի աշակերտին, ո՛չ հայկական մշակոյթը սիրող հայանուն թէ օտարանուն անձերու, ո՛չ իսկ Հայաստանին որպէս հեռաժամ արդիւնքներու ներդրում։

Համակարգութեան մասին պէտք է մտածել, խորհրդակցիլ ու գործել։ Սփիւռքի այր թէ կին մարդոց կը վիճակի այս խնդրին լուծումը։

(Շար. 4 եւ վերջ)

MUSIQUE **Vardan Mamikonian**

Remarquable

Grâce à l'unique prestige d'un toucher superbement varié et d'une belle indépendance des mains, Vardan Mamikonian, jouant la *Chaconne* de Bach-Busoni, semble être assis devant les quatre claviers et le pédalier d'un orgue imaginaire. Les plans se succèdent, s'opposent, se superposent avec un relief magnifiquement maîtrisé.

Et les sonorités sans cesse diverses nous installent à chaque fois dans un climat nouveau. Très belle entrée en matière pour un récital qui se poursuit avec les difficiles *Variations sur un thème de Haendel* de Brahms. Démonstration d'impeccable virtuosité, sans doute. Mais également affirmation indiscutable d'un sens aigu de l'architecture, ainsi que d'une sûre musicalité. Vardan Mamikonian nous conduit à travers toutes ces variations comme dans un jardin dont il serait le seul à connaître les secrets: c'est remarquable.

En deuxième partie, Vardan Mamikonian avait réuni Chopin et Liszt, choisissant des œuvres qui ne comptent point parmi les meilleures de chacun d'entre eux.

Bien entendu, il a été éblouissant de chic et d'aisance dans l'*Andante Spianato* et la *Grande Polonaise*. Il a été sentimental et passionné dans la carte postale de *Rêve d'amour*. Et, dans la *Rhapsodie espagnole*, il a déployé tous les artifices d'une technique incomparable, afin de défendre une œuvre qui demande infiniment de travail et d'abattage pour un résultat qui n'est pas en proportion avec les efforts réalisés.

Quoi qu'il en soit, Vardan Mamikonian est toujours le même, ce merveilleux pianiste qui, en 1992, remportait le Masters de Monte-Carlo, et qui depuis fait une très belle et très enviable carrière. Un très grand.

PIERRE-PETIT

«Le Figaro», 20 Novembre

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մինակ մնացած օտար մարդու մը տան մէջ, Զարուհի չհամարձակեցաւ շարժիլ։ Շուրջը քննեց – ճաշակով ու խնամքով կահաւորուած լայն սենեակ մըն էր։ Ո՛չ մէկ խճողում կամ կեղծ զարդարանք։ Պատշգամի դրան մէջէն նայելով, սենեակը երեք պարզ հրաւէրներ ունէր իրեն – ձախին լայն, ցած բազմոցը ու դիմացի պատի կրակարանի աջին բազկաթոռները՝ խօսակցութեան համար, կեդրոնը ու աջին երկու սեղանները՝ ճաշի կամ աշխատանքի համար, եւ վերջապէս ամէն կողմի գիրքերը, արձանիկները, նկարները՝ աչքի վայելքի համար։

Բայց չշարժեցաւ տակաւին։ Կեանքին մէջ առաջին անգամն էր որ տղամարդու մը սենեակը կը գտնուէր, առանձին։ Շունչը բռնած սպասեց, պզտիկ անձկութիւն մը սրտին։

– Շաքարը ինչպէ՞ս կ'ուզէք։

– Միջակ։

– Ես ալ։

– Օհօ, շաքար ունիք ... ես կը կարծէի թէ չուկան պարապ է։

– Ամէն ինչ կայ Երեւանի մէջ, միայն թէ սուղ է։ Հոս ալ դրամը կ'իշխէ։

Կորսուած էր կախարդանքը։ Քայլ մը առաւ դէպի սենեակին կեդրոնը։

– Աս ի՜նչ գեղեցիկ ծաղիկներ են։

– Սիրեցի՞ք։

– Այո, շատ։ Աղուոր փունջ է։

– Առէք ուզածնիդ Օրիորդ Զարուհի, մի քաշուիք։

Զգպաւ ծաղիկներուն ու քալեց առաջ, դէպի պատին կրակարանը, երկու կողմի պատերը գիրքերու խիտ ու կոկիկ շարքերով ծանրաբեռնուած, գրեթէ մինչեւ առաստաղ։

– Աս ինչքա՜ն գիրք ունիք։

– Կը սիրեմ գիրքը։ Կեանքի լաւագոյն բարեկամներն են։

Կրակարանին վերեւ կլոր, խոշոր հայելի մը կար։ Մօտեցաւ զգուշութեամբ ու եկաւ կեցաւ ճիշդ առջին։ Հոն էր իր պատկերը, ինքը որ իրեն կը նայէր «ի՞նչ գործ ունիս հոս» ըսաւ ինքնիրեն։ Գրեթէ անծանօթ թուեցաւ իր դէմքը, մազերուն ազատ սանտրուածքը, կամրած երեսը, բաց օձիքը։ «Ես ո՞վ եմ» հարցումը եկաւ դիմացէն ու յանկարծ իրեն այնպէս թուեցաւ թէ Զարուհին հոն, իրմէ դուրս անձն էր եւ ոչ թէ ինքը հոս կեցած ինքիր գիտակցութեան մէջ ու քաջութեան նման զգացում մը եկաւ վրան։ Նայեցաւ այդ չէզոք աչքերուն, կէս – բաց շրթունքներուն, ձեռքին որ յօնքը շտկեց, ցնցեց գլուխը եւ արագ շարժումով մը ետ դարձաւ ճիշդ այն վայրկեանին երբ Գրիգոր խոհանոցէն սենեակ կը մտնէր, սուրճի գաւաթներով։

– Ո՞ւր նստինք։

– Հոս։

Զարուհի, կրակարանին առջին երկու բազկաթոռները ցոյց տուաւ։

Դէմ դիմաց նստան այլ կէս մը իրար դարձած, Զարուհի փորձելով Գրիգորն ու իր պզտիկ, գոց աշխարհը մէկ ու նոյն զգայնութեամբ ընկալել ու չկորսնցնել ոչինչ այս պահէն որ հրաշք առաւօտ մը պէս կը բացուէր, կը տրուէր իրեն Հայաստանի սրտին առաջին անգամ կեանքին մէջ տղամարդու մը հետ առանձին «ուրկէ՞ կը սկսի սիրտը տաքնալ, ո՞ր բառէն ետք սէրը կը ծնի ... սիրոյ մասին ինչպէ՞ս կը խօսին կը հասկնան, աս մարդը աս սենեակը այս ամբողջը իմ կեանքս է ... դեռ սուրճը նոր կը խմենք սասնկ իրարմէ հեռու ե՞րբ կը սկսի սէրը ո՞ւր կը սկսի սէրը աս մարդը ի՞նչ պիտի ընէ ինծի ես պատուաւոր աղջիկ եմ ...»։ Պաղ էին ձեռքերը ու դող մը անցաւ մարմնին վրայէն ... «ինչո՞ւ եկայ»։

– ... Միշտ երաժշտութիւն կը դնեմ աս սենեակը բայց հիմա ելեկտրական հոսանք չկայ։

Գրիգոր վար դրաւ գաւաթը եւ Զարուհիին կողմը դարձաւ «ինչո՞ւ հոս եկաւ աս աղջիկը···» կրկնեց մաքէն «բան մը չեմ ուզեր իրմէ միայն անոր նորութիւնն է դուրսի աշխարհէն եկեր է բարի անկեղծ աղջիկ մը պատմութեան մէկ փրկանքին կառչած Հայուհի մը հովերը հոս բերեր են ինծի նուէր է սակայն ... շատոնց է սասնկ բան չէ եղած կեանքիս մէջ ... ուրիշ է սակայն ... պէտք է սիրուի եւ սիրէ որ ամբողջ գաղտնիքը երեւան գայ···»։

– Ես գտեր եմ որ երաժշտութիւնը հոգին կ'ազնուացնէ։ Համաձա՞յն էք։

– Այո։ Ես ալ շատ կը սիրեմ երաժշտութիւնը։

Զարուհի վար դրաւ գաւաթը։

– Համով սուրճ էր։

– Այո։

– Գեղեցիկ է ձեր բնակարանը, աշխարհէն դուրս տեղ մը···։

– Ամբողջ Հայաստանը աշխարհէն դուրս է։

– Այո, գալէս ի վեր ուրիշ մոլորակի վրայ կ'ապրիմ, ամէն վայրկեան զմայլելի բան մը կայ առջիս, մէջս։ Երազային երկիր է Հայաստանը, բառին ամէն իմաստներով։

Շուրջը նայեցաւ։

– Այդ ծաղիկները, օրինակի համար։

– Սիրեցի՞ք։

Գրիգոր ոտքի ելաւ, գնաց կարմիր վարդ մը քաշեց հանեց մէջտեղի սեղանին ծաղկեփունջէն ու եկաւ Զարուհիին քով, հակեցաւ գլխուն վրայ ու կամաց մը մազերուն մէջ դնել ուզեց։

– Ի՞նչ կ'ընէք կոր Պարոն Գրիգոր···։

Զարուհին ձեռքը տարաւ գլխուն ու մատներով բռնեց անոր ձեռքը։

– Ինծի տուէք, ես դնեմ։

– Միասին դնենք ... եղաւ։

Մատները սակայն չքակեց անոր ձեռքէն։

– Աս ինչ պաղ է ձեր ձեռքը···

– Ձերն ալ շատ տաք է։

Ետ իր տեղը նստաւ Գրիգոր, քիչ մը յանկարծակիի եկած հակառակ որ սկիզբէն, աւազանին քովէն իսկ զգացեր էր անոր սիրոյ ծարաւը, ինք սակայն մնացեր էր չէզոք, մօտիկ միայն զգացական պըզտիկ կապ մը ստեղծելով անոր հետ։

(Շար. 43)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Ազնուիթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւերժ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Ս. Սահակ Եկեղեցիին մէջ: Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, կէսօրէ ետք ժամը 13·30-ին Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը: Օրուան պատշաճ յայտագիր:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 300 Ֆրանք Պր. Ժորժ Տրդատեանէ եւ 800 Ֆր. Պր. Միշէլ Քեհեայեանէ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան վարչութիւնը եւ իր բոլոր արուարձաններու հայրենակիցները սրտի խոր վիշտով կ'ողբան իրենց յաւագոյն անդամներէն՝ Արամ Շեխիկեանի (Տարօնցի) մահը (Նոյեմբեր 20) եւ ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Ստեփանեան ընտանիքներուն եւ այս տխուր առիթով 200 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ» թերթին:

***

Նոյն տխուր առթիւ իր շատ սիրելի հայրենակիցին յիշատակին, Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

L'ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
ET AMIES DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
organise
avec le Maître de Conférence
ONNIK JAMGOCYAN
UNE SERIE DE
CONFÉRENCES
La première aura lieu
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e
le Vendredi 1er Décembre à 20h30
«Origine et développement du Catholicisme et Protestantisme chez les Arméniens»

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2 տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

NOTEZ LES NOUVELLES
COORDONNEES
du
FONDS ARMENIEN DE FRANCE
tél. : (1) 43 68 29 29
fax : (1) 43 68 15 91

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Ազգային Կեդրոնական Վարժարանի Սանուց Ֆրանսայի Միութեան վարչական խորհուրդը հաճոյքով կը ծանուցանէ 1995-ի շրջանի իր չորս բանախօսութիւններուն վերջինը՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆ ՈՒ ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՈՒԵՍՏԱԲԱՆ ՈՒՍՈՒՑԻՉ ՄԸ՝

ՄԿՐՏԻՉ ՀԱՃԵԱՆ

բանախօս՝ ՎԱՐԴԱՆ ՕԶԻՆԵԱՆ

Երկուշաբթի, 27 Նոյեմբեր, ժամը 20·30-ին

-- Մուտքը ազատ է --

Կը նախագահէ՝ ՎԱՀԷ ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Բանախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ
Հ.Բ.Ը.Մ.-ի «Ալեք Մանուկեան» Մշակ. Կեդրոնին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Կ. Ս. Մ. — LES ANCIENS DE L'ECOLE GUETRONAGAN

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES
du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ
ԱՊՐԻԼ 10-էն 19

Կ'ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

GRANDE SOIREE
AU PROFIT DE
L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT
avec
HOVIG BILEMDJIAN
le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30
au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE
Pour réservation téléphoner au : 43. 75. 28. 37.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

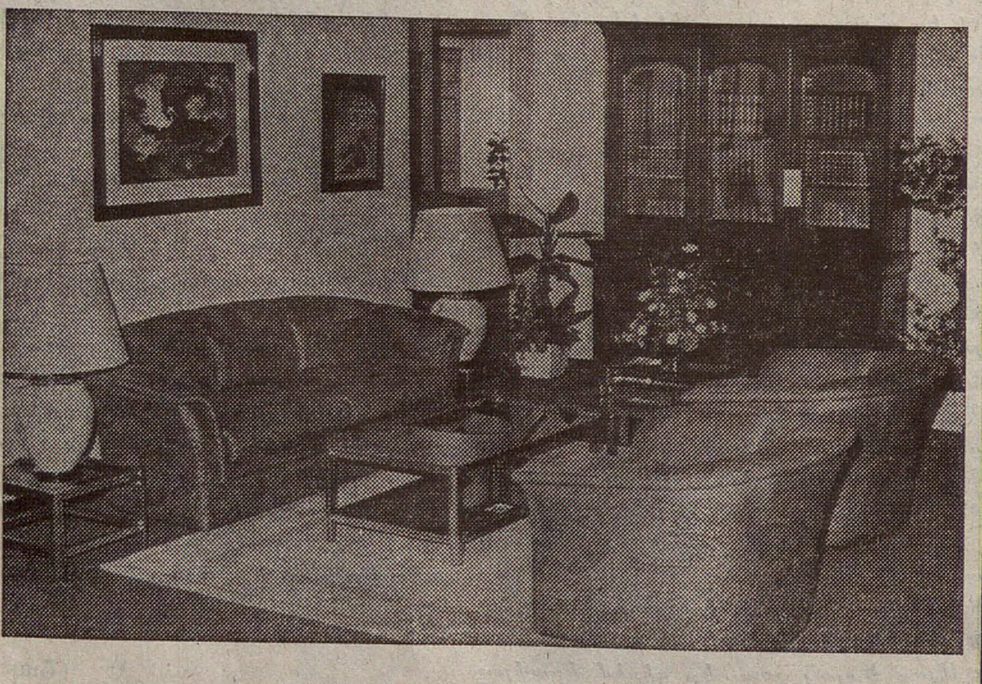

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

CHENE
POUR VOS CADEAUX DE NOEL VENEZ A LA
GRANDE BRADERIE DE CHENE
Les Samedi et Dimanche 9 et 10 Décembre
de 10 heures à 22 heures

Bar — Restauration
Artisanat d'Arménie, Livres, Philatélie arménienne,
Brocante, Epicerie fine arménienne, Tombola
Point d'information CHENE

AU COLLEGE SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 SEVRES (M° Pont de Sèvres)
— *Parking assuré* —

— *Pour tous renseignements* —
Après 19 heures .... Tél. : 47. 50. 40. 47.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28
MARDI
28 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.731 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.731

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԵՒ ԱՅԼ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՄԹՆՈԼՈՐՏԸ ԾԱՆՐ Է

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24-ին ընդհ. գործադուլը եւ քաղաքէ քաղաք ցոյցերը արդէն իսկ պատկերը կը պարզէին ընկերային այն ծանր մթնոլորտին որ կը տիրէ երկրին մէջ: Մնաց որ մեղմանալու նշաններ ալ չկան, կողմերը՝ պետութիւն եւ աշխատաւոր նոյնքան անդրդուելի կը թուին իրենց դիրքերուն վրայ: Ինչ կը վերաբերի ցոյցերուն, այս անգամուան ամէնէն յատկանշական կէտը այն է որ գաւառը աւելի կը շարժի քան Փարիզ: Նոյեմբեր 24-ին, Սէ - էՖ - Տէ - Թէ-ի քարտուղարուհին՝ Նիքոլ Նոթա որ կը պաշտպանէ Ժիւփէի ընկերային ապահովութեան ծրագրին մէկ մասը (հիւանդութեան սրնտուկը) հազիւ կրցաւ փրկուիլ իր իսկ շարքերէն յարձակողներէն, ցոյցին ընթացքին: Աւելորդ է ըսել թէ խըճողումները դժոխքի վերածած էին Փարիզը, քանի փոխադրութեան ոչ մէկ միջոց կար: Ազգ. օրաթերթերն ալ լոյս չկրցան տեսնել, թէեւ անոնց (Սէ-Ժէ-Թէ) դրդապատճառները բոլորովին տարբեր են և կը վերաբերին տպարաններու գերարդիականացման որու հետեւանքով գործազրկութիւնները կ'աւելնան («Յառաջ» լոյս տեսաւ, քանի նոյն դրդապատճառները ի զօրու չեն իր պարագային):

Հարցը, սակայն, չփակուեցաւ Նոյեմբեր 24-ի շարժումով եւ Նոյեմբեր 27-ին ալ պատկերը գրեթէ նոյնն էր, գլխաւորաբար երկաթուղիին համար: Նոյեմբեր 27-ին, նախորդ օրուան հանդիպումը երկաթուղիի տնօրէնութեան եւ սենտիքաներու միջեւ որեւէ արդիւնք տուած չըլլալով, ուղեւորները կ'երկարաձգէին գործադուլի շարժումը: Երկուշաբթի, ուրեմն, հոս ու հոն հատ ու կենտ կառախումբեր կային միայն: Մեթրօն կը բանէր, հանրակառքերու մեծ մասը չէր բաներ եւ յաջորդ օրուան Նոյեմբեր 28-ի համար ալ կացութիւնը շատ աւելի մըռայլ էր: Այս անգամ, Բանուորական Ուժն էր (F O) որ ցոյցի կոչ ըրած էր, նաեւ գործադուլի եւ Երեքշաբթի մեթրօն ալ պիտի չբանէր կամ միայն որոշ ժամերու (մինչեւ առաւօտեան 10): Այս ամբողջին կողքին, պէտք չէ մոռնալ ուսանողները որոնց նոր ցոյցն ալ տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 30-ին: Մնաց որ բարելաւման ալ մասնաւոր յոյսեր չկան, կառավարութիւնը ետ չի դար ընկերային ապահովութեան իր ծրագրին վրայ, իսկ ուղեւորները տեղի տալու տրամադրութիւն չունին: Աստնց հարցը կը վերաբերի Պետութիւն - ԷՍ - ԷՆ - Սէ - էՖ պայմանագրութեան, որ պէտք է ստորագրուի Դեկտեմբերին: Այս պայմանագրութեամբ Պետութիւնը յատկացում մը պիտի ընէ (գումարը կը ճշդուէր Նոյեմբեր 28-ին) որու փոխարէն, սակայն, ԷՍ - ԷՆ - Սէ - էՖ-ն ալ զոհողութիւններ պէտք է ընէ եւ տանիք առաւելաբար ուղեւորներու բեռը կ'ըլլան: Ներկայիս երկաթուղիի ընկերութիւնը 200 միլիառ բաց ունի:

Ամբողջացնելու համար պատկերը, աւելցնենք որ Շաբաթ, Նոյեմբեր 25 ալ կիները փողոց իջած էին իրենց իրաւունքները պաշտպանելու համար՝ այրերու հետ համահաւասար աշխատավարձք նոյն աշխատանքին համար եւ մերժում վիժումի դէմ շարժումներու որոնք կը բազմանան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՅ Սերպերու պարագլուխը՝ Գարատժիչ խնդրոյ առարկայ կ'ուզէ ընել Տէյթընի համաձայնութեան այն յօդուածները որոնք կը վերաբերին Սարաեւոյի, ուր Սերպերը պէտք է Պոսնիացիներուն յանձնեն իրենց իշխանութեան տակ գտնուող շրջանները: Կ'ուզէ որ կըրկին բանակցութիւններ ըլլան այդ ուղղութեամբ ու կը շեշտէ. -- «Ցորչափ տարբեր լուծում եւ աւելի լաւ լուծում մը չգըտնուի, սերպ բանակը տեղէն չի շարժիր»: Ամերիկացիք կը պատասխանեն որ նոր բանակցութիւն չի կրնար ըլլալ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին 15 նախարարները Պարչելոնա հաւաքուած էին, Նոյեմբեր 27-ին, Միջերկրականեան 12 երկիրներու հետ «խաղաղութեան եւ բարգաւաճման գօտի» մը ստեղծելու համար: Այս 12 երկիրներն են. -- Ալժերիա, Մարոք, Թունուզ, Եգիպտոս, Իսրայէլ, Պաղեստին, Լիբանան, Կիպրոս, Մալթա, Թուրքիա, Յորդանան, Սուրիա որոնց հետ, Եւրոպա մինչեւ 2010 կ'ուզէ ազատ փոխանակութեան շրջագօտի մը հաստատել:

ԴՈՒՄԱ-Ի (Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողով) երեսփոխան մը՝ Սերգէյ Մարկիդոնով սպաննուած է Նոյեմբեր 26-ին իր թիկնապահին կողմէ որ դնդակ մը պարպած է գանկին մէջ: Ան փորձած է անձնասպան ըլլալ եւ ծանր վիճակի մէջ հիւանդանոց փոխադրուած է:

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻՆԵՐԸ շատ փոքր մեծամասնութեամբ մը այո՛ պատասխանեցին ամուսնալուծման հանրաքուէին: Ցարդ, Իրլանտա Եւրոպայի միակ երկիրն էր ուր ամուսնալուծումը արգիլուած կը մնար, այս հանրաքուէին 9163 ձայներու առաւելութեամբ ամուսնալուծումը արտօնուեցաւ: 1986-ին նման հանրաքուէ մը բոլորովին տարբեր արդիւնք մը տըւած էր 63,5% «ոչ»երով, 1,6 միլիոն էր քուէարկողներու թիւը եւ 50,23%-ով է միայն որ Կաթողիկէ Եկեղեցին պարտուեցաւ: Արդարեւ, ի վերջոյ Եկեղեցւոյ պարտութիւնն է այս արդիւնքը եւ մէկ շաբթուան մէջ, երկրորդն է եթէ չանտեսենք որ Լեհաստանի նախագահական ընտրութիւնն ալ հարուած մըն էր Եկեղեցւոյ համար որ, թերեւս պէտք է վերաքննէ իր քաղաքականութիւնը, քանի կը հաստատուի որ իր միջամտութիւնները նպաստաւոր չեն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ CDS (Ընկերային Դեմոկրատներու Կեդրոն) կուսակցութիւնը որու նախագահն է Կրթական նախարար՝ Ֆըրանսուա Պայրու, համագումար մը ունէր չաբաթավերջին 3000 չարքայիններու մասնակցութեամբ: Գլխաւոր փոփոխութիւնը անունին կը վերաբերի, Սէ - Տէ - ԷՍ-ը դարձաւ Դեմոկրատ Ուժ (էՖ - Տէ): «Արժէքներու ուխտ»ին մէջ ալ, պաշտօնապէս արձանագրուեցաւ աշխարհականութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ մարդկային իրաւանց հիմնարկը յայտնեց, Նոյեմբեր 26-ին, որ չարչարանքը կը գործադրուի կանոնաւոր կերպով դիպահ մեղադրեալներու վրայ: Տեղեկագիրը հիմնուած է 429 վկայութիւններու վրայ եւ կը վերաբերի չարչարանքներուն հարցաքննութեան ատեն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ծանօթ բեմադիր՝ Լուի Մալ մեռաւ Լոս - Անճըլըս, 63 տարեկանին: Իր գլխաւոր եւ համբաւ վայելած ֆիլմերն են՝ «Լը մոնտ տիւ Սիլանս» (1955), «Ասանսէօր փուռ լ'էշաֆօ» (1957), «Լէ զ'Աման» (1958), «Վիվա Մարիա» (1965), «Օ ռըվուար լէ զԱնֆան» (1987), եւայլն, եւայլն:

ԼԵՈՆ ԶԻԹՐՈՆ, ռահվիրաներէն ֆրանսական հեռատեսիլի մեռաւ 81-րդ տարեկան իր տարեդարձին օրն իսկ, Նոյեմբեր 25-ին, Փարիզի Վալ տը Կրաս հիւանդանոցը ուր փոխադրուած էր ուղեղային արիւնահոսութեան հետեւանքով: Ծնած Ս. Պետերսբուրգ ռուս հրեայ համեստ ընտանիքի մը ծոցը, Ֆրանսա հաստատուելէն ետք, 1948-էն սկսեալ մտած էր ձայն -- հեռատեսիլի մէջ: Խոր զարգացման տէր, վեց լեզուներ խօսիլն ալ մեծ դիւրութիւններ ընծայած էր իրեն: Որպէս լրագրող, տարիներ ներկայացուցած է լրատուութեան յայտագիրը, մեկնաբանած է ձիարշաւները (մեծ մասնագէտ էր) եւ մանաւանդ մեծերու հարսնիքներն ու յուղարկաւորութիւնները կամ Յուլիս 14-ի տողանցքը: Այսօր բոլորն ալ, երբեմն չափազանցուած ոճով, զուգքը կը հիւսեն մինչ ծանօթ էր նաեւ իր բարկութիւններով եւ անտանելի բնաւորութեամբ: Կիրակի, Նոյեմբեր 26-ին, ցերէկ թէ իրիկուն, լուրերու բաժնին գլխաւոր տեղը գրաւեց Ա. եւ Բ. կայաններու վրայ, մինչեւ 30 վայրկեան տեւողութեամբ եւ կրկնութիւններով, որոնք ի վերջոյ չեն նպաստեր ողբացեալին ալ, շատը շատ է, որքան ալ համբաւաւոր լրագրող մը ըլլայ ան, մանաւանդ շըրջանի մը մէջ ուր երկիրը բազմաթիւ այլ հոգեր ունի:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ՞Ն ԻՍՐԱՅԷԼ - ՊԱՂԵՍՏԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Իսրայէլի վարչապետին սպանութեան ստեղծած շշմեցնող տպաւորութեան առաջին շրջանէն ետք ընդհանուր հետաքրքրութիւնը կեդրոնացած է խաղաղութեան ընթացքին յետագայ փուլերուն վրայ: Արաֆաթ -- Ռապին զոյգին խորտակումէն ետք կարելի՞ է յուսալ որ շարունակուին խաղաղութեան բանակցութիւնները: Պաղեստինի իշխանութեան գլխաւոր դէմքին հետ «Նուվէլ Օպսէրվաթէօռ» շաբաթաթերթին կատարած հարցազրոյցը (Նոյեմբեր 10) մեկնած է այս հետաքրքրութենէն:

Ե. Արաֆաթ իրեն համար մեծ կորուստ մը կը նկատէ Ի. Ռապինի մահը: Ատիկա, ոչ միայն այն պատճառով որ ինք հաւատութեան հոլովոյթին իր գործընկերոջմէն զրկուած է, այլ նաեւ որովհետեւ այդ սպանութիւնը ցոյց կու տայ որ ծայրայեղ տարրերը մինչեւ ո՛ւր կըրնան տանիլ բանակցութիւնները խոչընդոտելու իրենց վճռակամութիւնը:

Այսուհանդերձ, ինք վստահ է որ Շ. Փէրէսի հետ եւս պիտի յաջողին պահել բանակցութիւններու կշռոյթը եւ նոյնիսկ արագացնել զայն: Ատիկա, իր կարծիքով միակ ձեւն է պատասխանելու ծայրայեղականներու նեղմտութեան: Ատոր մէջ յատկապէս մեծ կը նկատէ իրենց դերը, քանի որ կիրարկուելիք խաղաղութիւնը կը շահագրգռէ ոչ միայն Իսրայէլացիներն ու Պաղեստինցիները, այլ նաեւ ամբողջ շրջանը:

Արաֆաթ կ'ըսէ թէ Ռապին յաճախ իրեն խօսած է ծայրայեղականներու գործունէութեան մասին: Եւ անոնք անոր մահէն ետքն ալ շարունակած են իրենց սպառնալիքները իր ու այս անգամ Փէրէսի հանդէպ: Չի ծածկեր իր վստահութիւնը թէ իսրայէլեան եւ պաղեստինեան ծայրայեղականները կը գործակցին եւ թէ ինք փաստեր ունի այդ մասին: Յետագայ պայքարը ան կը նշմարէ խաղաղութիւն ցանկացողներու եւ անոր հակառակորդներուն միջեւ:

Խօսելով միայն պաղեստինեան ճակատին մասին, Արաֆաթ կ'ըսէ թէ չեն փոխած իրենց ընտրութեան թուականը որ ճշդուած էր Յունուարին: Համասի մասնակցութեան մասին տակաւին վերջնական վստահութիւն չունի: Կ'ըսէ թէ իրենցը ժողովրդավար ընկերութիւն մըն է ուր կան բազմաթիւ կուսակցութիւններ: Ջանք կը տարուի բոլորը համոզելու որ մասնակցին ընտրութեան: Դեռ վերջնական բան չկայ, բայց ինք յոյս ունի որ «Համաս»ը կը մասնակցի:

Պատասխանելով Երուսաղէմի ճակատագրին մասին հարցումի մը, որուն քըննութիւնը նախատեսուած է բանակցութիւններու վերջին փուլին, Արաֆաթ կը հիմնուի Հռոմի օրինակին վրայ: Ան մայրաքաղաքն է երկու Պետութիւններու: Մէկը փոքր Պետութիւն մըն է, բայց կը ներկայացնէ աշխարհի հզօրագոյնը՝ Վատիկանը: Ան նաեւ մայրաքաղաքն է Իտալիոյ: Արաֆաթ ասոր կ'աւելցնէ թէ էականը լուծումի մը յանգելու անկեղծ փափաքն է եւ ինք վստահ է թէ կա՛յ այդ փափաքը:

Հարցազրոյցին վերջին հարցումը կը վերաբերի Ռապինի եւ Փէրէսի տարբերութիւններուն, որպէս բանակցութեան կողմ: Արաֆաթ կը պատասխանէ թէ երկուքն ալ իսկական քաբեկամներու վերածուած են, բայց ճիշդ է որ շատ տարբեր անհատականութիւններու տէր անձեր են: Մէկը քաղաքական դէմք է, միւսը՝ թէ՛ ատիկա, եւ թէ զինուորական: Ունի զօրավարի անցեալ մը եւ ժառանգութիւնը: Ատիկա չի նշանակեր թէ մէկուն կամ միւսին հետ բանակցիլ աւելի դիւրին, կամ աւելի դժուար էր: 1993-ի Ուաշինկթընի համաձայնութենէն ի վեր ինք երկուքին հետ ալ մշտական կապի մէջ եղած է ու դժուարութիւն չէ ունեցած բանակցելու թէ՛ մէկուն, թէ՛ միւսին հետ:

***

Երուսաղէմի ապագայ օրինավիճակին մասին իսրայէլեան կողմին բոլոր առաջարկները բանակցութեան նիւթ ընելու Արաֆաթի պատրաստակամութեան հետ բաւական խոտոր կը համեմատի քաղաքապետ Օլմերթի կեցուածքը: Ան ծիծաղելի կը նկատէ Երուսաղէմի օրինավիճակը Պաղեստինցիներու հետ բանակցութեան նիւթ ընելու պարագան: Կ'ընդունի որ քրիստոնեաները, մահմետականները հին պատմութիւն ունին Երուսաղէմի կապուած, բայց նոյնը չէ Պաղեստինցիներուն համար: Այո, քաղաքը ունի արաբական անցեալ մը, բայց չի հասկնար թէ Արաֆաթ ի՞նչ կապ ունի Սալատինի հետ:

Երբ իրեն դիտել կը տրուի որ Երուսաղէմ պաղեստինցի բնակիչներու կարեւոր թիւ մը ունի, Օլմերթ այդ պարագան կը նմանցնէ Փարիզի, Նիւ-Եորքի, կամ Պէռլինի: Այս վերջինն ալ մեծ թիւով Թուրք բնակիչ ունի, սակայն ատիկա կրնա՞յ յիսուն տարի ետք առաջնորդել վիճակի մը ուր Թուրքերը քաղաքին բաժանումը պահանջեն:

Կը ցաւի որ Երուսաղէմի օրինավիճակը բանակցութեան շրջանակին մէջ առնուած է, ինչ որ կրնայ քարերու նոր պատերազմի մը տրամադրութիւնը արթընցնել Պաղեստինցիներու մօտ: Կը կրկնէ թէ Պաղեստինցիներու հետ իրենց յարաբերութիւններու շրջանակին մէջ տեղ չըկայ Երուսաղէմի համար ու նոյնիսկ եթէ Արաֆաթ Պաղեստինցիներու ներկայացուցիչն է, իրեն հետ ոչինչ ունին բանակցելու Երուսաղէմի յետագայ օրինավիճակին մասին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 1 -- 3 պարտուեցաւ Նիորէն: Այժմ 15-րդ է դասաւորման մէջ 26 կէտով: Գըլուխը կը գտնուի Գան 43 կէտով, Մարսէյլ 7-րդ է (33) եւ վերջին տեղը կը պահէ Ալէս 9 կէտով:

ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏՊԱԳԻՐՆԵՐ ՈՒ ԱՆՏԻՊՆԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

ՏՊԱԳԻՐ ՁՐՈՒՑԱՐԱՆՆԵՐ

1890-ին, Պուէնոս-Այրէս հաստատուած ուրուկուայցի հրապարակագիր մը՝ Անթոնիօ Պ. Մասիոթի, հրատարակած է «El libro del viajero» («Ճամբորդին գիրքը») հատորը, ուր քսան լեզուներու շարքին հայերէնն ալ կ'երեւի: Հոն լոյս տեսած են 242 հայերէն նախադասութիւններ՝ ֆրանսերէն տառադարձութեամբ, սպաներէն թարգմանութեամբ հանդերձ: Քանակով, հայերէնը (արեւելահայերէն) չորրորդ տեղը կը գրաւէ՝ ֆրանսերէնէն, անգլերէնէն ու իտալերէնէն ետք: Հեղինակը Ռուսաստան ճամբորդած է, ու կ'ենթադրուի որ հոն կրնայ հանդիպած ըլլալ ցանկը պատրաստող ֆրանսագէտ հայու մը (1):

1920-ական թուականներուն, Պուէնոս-Այրէսի առաջին հայերէն թերթերէն «Արժէնթին» պարբերականի (շուրջ 1927-1931) խմբագիր Սերգօ Կ. Գազազը տպագրած է, ըստ Քիմ Հէքիմեանի քաղած բանաւոր տուեալներուն — տեղեկատուներու ինքնութիւնը նշուած չէ —, «գործնական նախադասութիւններու գիրք մը՝ հայ գաղթականներուն օգնելու գործ գտնել եւ կողմնորոշուիլ քաղաքին մէջ» (2): Ասիկա պէտք է տեղի ունեցած ըլլայ նախ քան 1928, երբ դէպի Արժանթին գաղթի հոսանքը աւելի զօրաւոր էր. «Արժէնթին»ի Օգոստոս 1928 - Մայիս 1930-ի թիւերուն մէջ որեւէ տեղեկութիւն կամ ծանուցում չկայ անոր մասին:

Գիրքին հետքերը կորսուած են: Եթէ տեղեկութիւնը ստոյգ ըլլայ, հնարաւոր է զայն համարել Հարաւային-Ամերիկայի հայատառ առաջին գիրքը:

Դիտել տանք, որ արժանթինահայ առաջին տպարանները բացուած են 1930-ին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան յանձնարարութեամբ, 1925-ին Վենետիկէն բերուած տառերով (3) ազգային հերոս Արամ Երկանեան «Մասիս» տպարանը ստեղծած է՝ տպագրելով երեք գրքոյկ (քերականութեան տետրակ մը՝ 1930-ին, եւ Յովհաննէս Քահանայ Ամիրեանցի երկու հատորիկներ՝ «Ճշմարտութեան ձայնը», 1930-ին եւ 1931-ին): Ապրիլ 1931-ին «Մասիս»ը դարձած է «Արմենիա» տպարան՝ համանուն շաբաթաթերթը եւ այլ հրատարակութիւններ իրականացնելու համար:

Յունիս 1930-ին բացուած է Յ. Սեմիզեանի «Ազատ» տպարանը (4), որուն ցարդ յայտնի ամենահին հրատարակութիւնը Հայ Աւետարանական Եկեղեցիի հաւատոյ հանգանակի գրքոյկ մըն է, լոյս տեսած՝ 1939-ին:

⁂

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՆԵՐԷՆ ՀՆԱԳՈՅՆ ՆՄՈՅՇՆԵՐ

Մինչեւ Մեծ Եղեռնի թուականը, հայ գրականութենէն տարբեր լեզուներու թարգմանուած քանակը՝ մամուլի մէջ թէ առանձին գիրքով տպուած, համեմատաբար քիչ էր: Արժանթինի մէջ, ուր տեղացիները ընդհանրապէս «թուրք» կոչած են Օսմանեան կայսրութենէն բոլոր եկողները, եւ Ուրուկուայի մէջ, ուր օտար շրջուն վաճառականները (հրեայ, հայ, արաբ...) ատենին «ռուս» դարձած են, այդ գործը պարզապէս գոյութիւն չունէր: Վիճակը դրեթէ չէ փոխուած հայերու ինքնահաստատումէն ետք. 1929-1995-ին հայ գրականութենէն սպաներէնի թարգմանուած է ընդամէնը 14 հատոր (երեքը՝ ծաղկաքաղ), վեցը՝ 1981-1995-ին:

Սպանագիր հայ մամուլը սկսած է որոշ կշիռով երեւան գալ 1940ական թուականներուն: Անկէ առաջ, գիրքերէ դուրս թարգմանութիւններ գտնելու համար պէտք է վիթխարի փնտռտուք մը կատարել արժանթինեան մամուլին մէջ, որուն արդիւնքը դժուար թէ գոհացուցիչ ըլլայ: Առայժմ, կարելի է հաստատել, որ մեր գրականութենէն հնագոյն թարգմանութիւնները կատարուած են 1920-ին:

Արդարեւ, Մարտ 1920-ին Պուէնոս-Այրէսի մէջ սկսած է լոյս տեսնել «Իրիս» ժողովրդական շաբաթաթերթը՝ «Լաւագոյն հեղինակներու լաւագոյն պատմուածքները» նշանաբանով: Շաբաթական 16 էջով հրատարակուած են ծանօթ եւ նուազ ծանօթ հեղինակներէ գործեր (Փօ, Տօտէ, Ֆլօպէր, Զօլա, Թոլսթոյ, Ուայլտ, Տ'Աննունցիօ, Թուրկենեւ, Անտրէեւ, Կորքի, Չեխով, Անաթոլ Ֆրանս, Մօփասան, Մեթերլինք, եւայլն): Թարգմանութիւնները անստորագիր են. խմբագրին անունն անգամ նշուած չէ: Անոնց շարքին, գոնէ երկու առիթով տպուած են Մինաս Չերազի գործեր: Մեր ձեռքն է 28-րդ համարը, ուր լոյս տեսած է «Քառասուն կիներու փաշան», ինչպէս եւ 3-րդ - 15-րդ թիւերու նիւթերու ցանկը. 10-րդ թիւին մէջ կ'երեւի «Ծեր լեռնականը» (5):

Դարասկիզբին, Չերազ բաւական թարգմանուած հեղինակ մըն էր: Երկու գործերը լոյս տեսած են ֆրանսերէն բնագրով («Nouvelles orientales», Փարիզ, 1913) եւ անգլերէն թարգմանութեամբ, մասամբ՝ անկէ կատարուած (6): Նկատի ունենալով, որ վերջինները հայ մամուլին մէջ մնացած են, «Իրիս»ի թարգմանութիւնները ֆրանսերէն հատորէն պէտք է բխած ըլլան:

Հեղինակին մասին ո՛չ մէկ ծանօթութիւն կայ. հետեւաբար, անկարելի էր որ սովորական ընթերցողը կռահէր անոր ազգային ինքնութիւնը: Դիտել տանք, որ Չերազի գրութիւնները ոչ-հայկական նիւթեր կը շօշափեն, եւ թերեւս «Իրիս»ի ընտրութիւնը կապ ունենար «Թուրք»ի առթած հետաքրքրութեան հետ:

⁂

ԱՆՏԻՊ ԲԱՌԱՐԱՆՆԵՐ

Հայ գրականութենէն սպաներէնի թարգմանուած առաջին հատորը՝ Աւետիք Իսահակեանի «Աբու-Լալա Մահարի» վիպերգը, լոյս տեսած է 1929-ին, Պուէնոս-Այրէս: Հայերէնէ թարգմանութիւնը կատարած է Յ. Ս. Ակայեան, որուն կենսագրութեան մասին առայժմ յաւելեալ տեղեկութիւններու հանդիպած չենք (7): Յառաջաբանը ստորագրուած է Պուէնոս-Այրէսի մէջ, Նոյեմբեր 1928-ին:

Սակայն, անոր մէկ ուրիշ գործին մասին անակնկալ տեղեկութիւն մը երեւան եկած է «Յառաջ»ի նշանաւոր «չորրորդ էջ»էն.—

«Մօտ օրէն
լոյս կը տեսնէ
Սպաներէնէ հայերէն առաջին բառարանը
յօրինեց
Յ. Ս. Ակայեան» (8):

Այս ծանուցումը կրկնուած է քանի մը անգամ, Յուլիս 1930-ին: Սակայն, Ակայեանի բառարանը լոյս տեսած չէ, ոչ ալ յայտնի է անոր ճակատագիրը:

Այս փորձը առաջինը չէր. դիւանական փաստաթուղթերէ կ'իմանանք, որ արդէն 1910-ական թուականներուն բառարան մը յօրինուած էր:

Հեղինակը Մելքոն Խպէեանն էր, որ 1916 թուականին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Պուէնոս-Այրէսի մասնաճիւղի ատենապետ նշանակուած է: Այդ տարուան Նոյեմբերին արձանագրուած է հետեւեալը (կուտանք նոյնութեամբ).—

«Բ.— Պր. Մ. Խպէեան քասթիլերէնէ հայերէն բառարան մը պատրաստելով զայն նուիրեց Հ. Բ. Ը. Միութեան տասնամեակի առթիւ, տեղւոյս Ընկերութեան մասնաժողովս ալ որոշեց զայն օգտակարին գործածել ուստի որոշեց զայն ղրկել Կեդրոնին խորհելով միանգամայն որ, Կեդրոնը զայն տպել տալով ղրկէ վարչութեանս որ հոս ի նպաստ Ընկերութեան ծախուի:

Ուստի այս մասին ալ վարչութիւնս որոշեց նամակ մըն ալ գրել Կեդրոնին սոյն խնդրանքը ներկայացնող» (9):

Յետագային այլ տեղեկութիւն արձանագրուած չէ. նկատի ունենալով հայութեան աղէտալի վիճակը, հաւանաբար Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Կեդրոնը մերժած է դիմումը: Պուէնոս-Այրէսի մէջ տպելը անհնարին էր: Խպէեանի բառարանին ճակատագիրը յայտնի չէ:

Ի դէպ, «Արմենիա»յի առաջին խմբագիրը՝ Սարգիս Թոփչեան (1889-1942), որ 1926-ին ժամանած է Հարաւային-Ամերիկա, անաւարտ վիճակի մէջ ձգած է հայերէն-սպաներէն բառարան մը, ի շարս այլ գործերու (10):

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) Carlos Hassassian, «*Libro del viajero*», *un siglo de idioma armenio en la Argentina*, «Armenia», 10 de agosto de 1990, 8.

(2) Kim Hekimian, *Armenian Immigration to Argentina:* 1909-1938, «Armenian Review», Spring 1990, 106.

(3) Ս. Յ. Թէրզեան, «Արմենիա»-ի երկունքը, «Արմենիա», 1942 Յուլիս 27, Ս. Բարսեղեան, *Շաբաթաթերթէ օրաթերթ*, «Արմենիա», 1954 Սեպտեմբեր 11, 2: 1923 թուականը (Ս. Թոփչեան, Ընկ. Յ. Թահթաճեանի կեանքն ու գործունէութիւնը (Ը.), «Արմենիա», 1934 Յուլիս 1, 2) հաւանաբար տպագրական վրիպակ մըն է:

(4) Տե՛ս. «Շարժում», 1937 Օգոստոս 21, 4 (ծանուցում). Narciso Binayan, *La colectividad armenia en la Argentina*, Buenos Aires, 1974, 132.

(5) Minas Geraz, *El baja de las cuarenta mujeres*», «Iris», 10 de septiembre de 1920, 12. Minas Ceraz, *El viejo montanés*, «Iris», 6 de mayo de 1920. Անհասկնալի կը մնայ Geraz եւ Ceraz ձեւերու օգտագործումը, փոխանակ ճիշդ՝ Cheraz գրելաձեւին:

(6) Հմմտ. Geoffrey Goshgarian, *List of Armenian Literary Works Translated to English*, «Armenian Review», Spring 1985, 81-82.

(7) Վարդան Մատթէոսեան, *Հայ գրականութեան թարգմանութիւնը սպաներէն լեզուի*, «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների», 2, 1991, 58:

(8) «Յառաջ», 1930 Յուլիս 6, 4:

(9) *Տետր արձանագրութեանց ժողովներու Բարեգործական Ընկերութեան Արժէնթինի Հայոց*, 1916 Նոյեմբեր 21 (այսուհետեւ՝ *Տետր*):

(10) Յ. Բարսեղեան, *Ընկեր Սարգիս Թոփչեան*, «Արմենիա», 1942 Մարտ 20, 2:

ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍՓԻՒՌՔ

Նոյեմբեր 12-13-ին Լոս-Անճըլըսի մէջ կայացաւ կարեւոր գիտաժողով մը, «Enlightenment and Diaspora, The Armenian and Jewish Case» վերնագրով (Լուսաւորութիւն եւ Սփիւռք, Հայկական եւ Հրէական պարագաները): Լուսաւորութիւնը բնականաբար՝ 18-րդ դարուն Եւրոպայի տարածքին ծաւալած շարժումն է, Ֆրանսայի մէջ՝ Վոլթէրի, Տիտըրոյի, Մոնթէսքիէօյի, Անգլիոյ մէջ Լոքի կամ Շէյֆթսպըրիի հռչակաւոր անուններով հանրածանօթ: Գիտաժողովին նպատակն էր «քննել երկու սփիւռքային համայնքների բազմերես ընկալումն ու ներդրումը եւրոպական Լուսաւորման շարժումներին»: Պիտի կեդրոնանար «Հայ եւ Հրեայ մտաւորականներու եւ վաճառականներու բաղդատական փորձառութեան վրայ, Լուսաւորութեան արժէքները ընկալելու, վերստին բանաձեւելու եւ ... հաւաքականութեան մէջ սփռելու արարքներով»: Աւելի մանրամասնելով, գիտաժողովին տեսակարար նիւթերը պիտի ըլլային հետեւեալները, ըստ յառաջուց որոշուած եւ փոխանցուած նախագիծին. Լուսաւորութեան տարածումին մէջ՝ վաճառականութեան դերը, Լուսաւորութեան գաղափարներուն եւ կեցուածքներուն փոխանցումի ճանապարհները Կեդրոնական ու Արեւմտեան Եւրոպայէն դէպի Արեւելեան Եւրոպա եւ Միջին-Արեւելք, Լուսաւորութեան ներկայացուցիչներուն եւ կրօնական աւանդական հեղինակութիւններուն միջեւ պրկուածութիւնը կամ բախումը, վերջապէս՝ Լուսաւորութեան դերը իբրեւ դրդիչ ազդակ ազգային ինքնութեան կերտումին համար:

Գիտաժողովը հիւրընկալող պաշտօնական հաստատութիւններն էին ԻՒՔԼԱ համալսարանի ԺԷ. եւ ԺԸ. դարերու Ուսմանց Կեդրոնը եւ նոյն դարաշրջանի հատորներու հաւաքին մէջ մասնագիտացած Գլարք գրադարանը: Կազմակերպողներն էին՝ Ռիչըրտ Յովհաննէսեան, ԻՒՔԼԱ-ի մէջ Հայ Կրթական Հիմնարկի ամբիոնին ներկայ աթոռատէրը, Տէյվիտ Մայըրս, նոյն համալսարանի Պատմագիտական բաժանմունքէն եւ Պէնճամին Պրաուտ Պոսթըն Քոլէճի Պատմագիտական բաժանմունքէն: Գիտաժողովը յղացողը եւ մտաւորական ուղղութիւն տուողը Պ. Պրաուտն էր: Վերջինս ծանօթ է Պէրնըրտ Լէուիսի գործակցութեամբ հեղինակած իր երկհատոր գրքին համար, որ կը կոչուի «Armenians and Jews in the ottoman Empire» (Հայերն ու Հրեաները Օսմանեան Կայսրութեան մէջ): Գլարք գրադարանի շքեղ սրահին մէջ կայացած այս երկօրեայ միջազգային գիտաժողովին ներկայ կը գտնուէր պատկառելի բազմութիւն մը, որուն մէջ հայ ներկաներուն թիւը սակայն բաւական համեստ էր: Ծանուցողական մեքենան, որ այնքա՜ն լաւ կը բանի այլ առիթներու, Լոս-Անճըլըսի հայ ամենաչնչին «միջոցառումին» տալով երբեմն անհարկի արձագանգ, այս պարագային՝ չէր կատարած իր դերը: Տեղական հայ մամուլը ի միջի այլոց՝ կը փայլէր իր լրիւ բացակայութեամբ, ինչ որ առնուազն՝ զարմանալի էր, նկատի առնելով հրաւիրուած հայ դասախօսներու ինքնութիւնը (Վահէ Օշական մասնաւոր Աւստրալիայէն ժամանած էր եւ Լեւոն Զէքիեան՝ Իտալիայէն): Անփութութեա՞ն հետեւանք, թէ արդեօք լուրը տեղ չէ՞ր հասած:

Պէնճամին Պրաուտ բացաւ գիտաժողովին առաջին նիստը, նիւթ ունենալով՝ «Սփիւռքի, Լուսաւորումի եւ Ազգութեան հանգոյցը, բաղդատական պատմագրութեան մասին մտորումներ»: ԺԸ. դարուն է որ կը ծնի ազգութեան գաղափարը իր արդիական իմաստով: Կը ծնի Լուսաւորութեան գաղափարներուն իբրեւ հետեւանք: Միաժամանակ՝ Հրէից եւ Հայոց պարագային՝ այդ ծնունդը տեղի կ'ունենայ սփիւռքեան պայմաններու մէջ ապրող մտաւորականութեան մը ջանքերուն շնորհիւ: Պատմագրութիւնը պէտք է յարգէ հետեւաբար՝ ազգութիւն ըլլալու այս ձեւը, պետական պայմաններէն անկախ եւ անխուսափելիօրէն՝ պետականութեան ձեւին չյանգող: Պրաուտ նկատի ունէր անշուշտ Եւրոպական Հրէականութիւնը այս պարագային, քանի հոն է որ կը տեսնենք իր մասնանշած հանգոյցը՝ սփիւռքեան պայմաններու, լուսաւորութեան գաղափարներու եւ ազգութեան ծննդաբանութեան միջեւ: Ներկայ գիտաժողովին նպատակներէն մէկը, իբրեւ ներդրում ԺԸ. դարու մտածողութեան եւ պատմական զարգացումի ուսումնասիրութեան մարզէն ներս՝ ցոյց տալ էր, որ Լուսաւորութեան գլխաւոր հոսանքներու կողքին՝ (Ֆրանսա, Անգլիա եւ Գերմանիա, իւրաքանչիւրը իր եղանակով), կային ուրիշ ձեւեր Լուսաւորութեան գաղափարները ընկալելու կամ զարգացնելու, նուազ ուսումնասիրուած բայց ո՛չ նուազ կարեւոր: 15 տարի առաջ լոյս տեսած գիրք մը ի հարկէ՝ Լուսաւորութեան շարժումը կ'ուսումնասիրէր «ազգային» դիտանկիւնէ, մասնաւորաբար՝ Եւրոպայի ծայրամասերուն (Պոհեմիա, Ռուսաստան, Շուէտ, Սկովտիա, Զուիցերիա, Գերմանիոյ կաթողիկէութեան մօտ, եւայլն) (1): Ցարդ չէր ուսումնասիրուած ըստ ինքեան՝ սփիւռքեան ժողովուրդներուն մէջ Լուսաւորութեան արձագանգը կամ եղանակը: Հրէական Հասքալահը (իրենց Զարթօնքի կամ Լուսաւորութեան ընկալումի շարժումը, մասնաւորաբար՝ Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ Պալթեան երկիրներուն մէջ) անշուշտ՝ նկատառումի առարկայ դարձած էր պատմագէտներուն կողմէ, բայց նոյնիսկ ա՛ն ճանաչում չէր վայելած մինչեւ այսօր՝ հրէական պատմագրութեան ծիրէն դուրս, եւ նկատի չէր առնուած երբեք ԺԸ. դարու Լուսաւորումի պատմութեան մասնագէտներուն կողմէ:

Ամբողջ հարցը անշուշտ՝ այն է, թէ ինչպէ՛ս Հայերը կրնան մտնել այս սխեմային մէջ. կա՞ր ԺԸ. դարուն Լուսաւորութեան շարժում մը Հայերուն մօտ, եւրոպական իմաստով: Թէ ո՛չ՝ պէտք է հետեւի՞լ արդեօք Նալպանտեանի կամ

Լէօյի մը քննադատութիւններուն, ուղղուած առաջին հերթին՝ Մխիթարեան միաբանութեան գործունէութեան, եւ ըսել որ ԺԸ. դարու Հայերը աշխարհը կը դիտէին ու կը դատէին տակաւին կրօնական հայեացքով, մնալով անկարող՝ Վոլթէրեան ազատ ըմբռնումի գաղափարները իւրացնելու: Աճապարելով 1905-ին գրուած Հայր Բարսեղ Սարգիսեանին պատասխանը. «...գարմանք կ՚ազդէ մեր ազգային արդի գրողներէն ոմանց քննադատութեան այս եղանակը, որով կը մեղադրեն զՄխիթար եւ իրենները, թէ ինչո՛ւ համար... Վոլթէրի, Լոքի, Մոնթէսքիէօյի, Տիտըրոյի, Ռուսոյի թարգմանութիւնները չտուին չուտով ազգին, «որոնք ամէն տեղ... դարնան թարմ շունչ էին զգացնում, ամէն տեղ ծաւալում էին նոր նպատակներ եւ նոր յոյսեր»:..Այսպէս խօսող ազատ դարուս որդիքը՝ ծանօթութիւն ունէին ԺԷ. դարու – այսպէս եւ ԺԸ.ի առաջին կիսուն – ապրող հայ ժողովրդեան խաւարեալ եւ մեռած վիճակին» (2): Պէտք է խոստովանիլ, որ ներկայ գիտաժողովին զարմանք առթող կէտերէն մէկն ալ այդ էր. համեմատութեան եզր մը կը փնտռուէր Եւրոպայի Հրեաներուն եւ Օսմանեան Կայսրութեան Հայերուն միջեւ: Ենթադրեալը հոս ինչպէս այլուր՝ այն էր, թէ Հայերը արդէն իսկ Սփիւռք կը կազմէին, գոնէ տարրական իմաստով մը, Օսմանեան կայսրութեան սահմաններէն ներս (քանի որ ցրուած էին, հեռու՝ իրենց հայրենական հողամասերէն): Սփիւռք էին եւ ո՛չ թէ գերի ժողովուրդ մը: Պենճամին Պրաուտի քանի՛ցս չեշտը դրաւ այդ վարկածին վրայ: Չենք գիտեր, թէ որքա՛ն ընդունելի է:

Պ. Պրաուտէն զատ, երկօրեայ գիտաժողովին ընթացքին հրաւիրուած էին խօսք առնելու երեք հրեայ եւ չորս հայ գիտնականներ: Հրէական բաժնին մէջ՝ Տէյվիտ Սորքին (Ուիսքոնսինի Համալսարանէն) խօսեցաւ Հասքալահի շարժումը հովանաւորող մարմիններուն մասին, փորձելով նիւթը քննել ուրեմն՝ աւելի՛ ընկերաբանական քան թէ իմացական պատմութեան դիտանկիւնէն: Շմուէլ Ֆայներ (Իսրայէլի Պար-Իլան Համալսարանէն) խօսեցաւ Կեղծ Լուսաւորութեան հարցին մասին: «Կեղծ Լուսաւորութիւն» Հասքալահի շարժումին մասնակցող մը տաւորականներուն իսկ կողմէ կոփուած բառակապակցութիւն մըն էր ըստ երեւոյթին, որուն միջոցաւ իրենք կը փորձէին նոր ուղղութիւն տալ արդիականացման շարժ-ընթացքին, ԺԹ. դարու առաջին կէսին: Մորտեխայ Զալքին (Երուսաղէմի Եբրայական Համալսարանէն) Արեւելեան Եւրոպայի Հրէական Լուսաւորութեան տնտեսական հարցերուն մասին զեկուցեց: Երեքին մէջ ուրեմն՝ միայն երկրորդ զեկուցողը իմացական պատմութեան մեթոտներով կը մօտենար Լուսաւորութեան գաղափարներու տեղծման ու տարածման հարցին: Միւս երկուքը կը փորձէին հարցը իր համագրային տուեալներով նկատի առնել, ընկերաբանական կամ տնտեսագիտական նկատառումով:

Հայ մասնակիցներն էին Մարկ. Նշանեան (որ այժմ՝ ԻՒՔԼԱ Համալսարանի Միջին Արեւելեան Լեզուներու Բաժանմունքին մօտ՝ այցելու փրոֆ.ի պաշտօն կը վարէ), Լեւոն Զէքիեան (Վենետիկի Համալսարանին մէջ՝ հայերէն լեզուի եւ քաղաքակրթութեան փրոֆ.), Վահէ Օշական (Սիտնիի մէջ՝ Մաքքարի Համալսարանէն) եւ Վարդէն Ղուկասեան (Նիւ Եորքէն, Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի պաշտօնեայ, Նինա Կարսոյեանին հետ իր տոքթորական աւարտաճառը պաշտպանած եւ Հնդկաստանի հայկական գաղութի մասնագէտ):

Մարկ. Նշանեանին նիւթն էր «Լուսաւորական շարժումի պատմութեան ըմբռնումը»: Իր զեկուցումին գլխաւոր կերպարը բնականաբար՝ Հ. Միքայէլ Չամչեանն էր, 1784 – 88 տարիներուն լոյս տեսած իր ««Հայոց Պատմութիւն» եռահատոր կոթողական գործով: Մ. Նշանեանին նպատակն էր Չամչեանի պատմութեան ըմբռնումը նկարագրել, զայն տեղադրելով մէկ կողմէ՝ «դասական» ժամանակաշրջանի պատմագրութեան համակարգին մէջ, ու միւս կողմէ՝ «Մխիթարեանականութեան» ընդհանուր ծրագրին մէջ: Վարկածը այն էր, որ նոյն եզրերով կը նկարագրուէին Մխիթարեան բառարանագրութիւնը եւ պատմագրութիւնը, ուրեմն՝ լեզուի ըմբռնումը եւ պատմութեան ըմբռնումը: ԺԸ. դարու մարդոց աչքին՝ «լեզուն ալ, պատմութեան պէս, պէտք ունէր արխիւներու», բառ. դասախօսը, չեշտելով երեւոյթին «խորհրդաւոր» եւ նշանակալից հանգամանքը: Լեւոն Զէքիեան խօսեցաւ «Հայ Լուսաւորութեան ճանապարհները, ըՍփիւռքը եւ իր դերը» նիւթին շուրջ: Կը հիմնուէր ծաւալուն եւ տպաւորիչ աշխատասիրութեան մը վրայ, որուն մէջ բացայայտուած էր վաճառականական եւ մտաւորական կեդրոններու մասնակցութիւնը Լուսաւորութեան ծրագրին, սկսելով ԺԷ. դարէն առաջ եւ հասնելով մինչեւ Զարթօնքի շրջանը: Իմացական պատմութենէն անդին՝ չեշտը կը դրուէր հոս տնտեսական և հասարակութենական տուեալներուն վրայ, Վենետիկի ինչպէս Մատրասի եւ Կալկաթայի պարագաներուն:

Վահէ Օշական, «Լուսաւորութենէն մինչեւ Վերածնունդ, հայկական փորձառութիւնը» նիւթով՝ կը փորձէր նկարագրել իր կարգին այն շաւիղները, որոնք Հայերը բերած էին Զարթօնքի գաղափարին եւ իրագործումին: Վահէ Օշականի դրոյթը այն էր, որ Հայերուն մօտ բուն իմաստով՝ ԺԸ. դարու Եւրոպական Լուսաւորումի շարժումը ազդեցութիւն չէր ունեցած, մուտք չէր գործած: Հետեւաբար՝ ԺԹ. դարու առաջին կիսուն տեղի ունեցածը պէտք էր հասկնալ իբրեւ ազգային վերազարթնում մը, ազգային գիտակցութեան վերընձիւղում մը, աւելի քան Լուսաւորումի գաղափարներու ընկալում մը: Բաղդատական եզրով մը մօտենալով հարցին Լ. Զէքիեանի եւ Վ. Օշականի զեկուցումներէն (բայց մանաւանդ այս վերջինէն) այն տպաւորութիւնը քաղեցին ունկնդիրները, որ նոր գաղափարներու տարածումը աւելի բնականոն ու հեշտ ընթացքով կատարուած էր Հայոց քան թէ Հրէից մօտ: Վ. Օշականի տուած բացատրութիւնն այն էր, թէ կրօնամոլութեան եզրը գրեթէ չկա՛ր Հայ Եկեղեցւոյ կարգերէն ներս եւ ամէն պարագայի՝ հայ ժողովուրդին մէջ: Ուստի՝ Հայերը աւելի անմիջականօրէն պատրաստ էին իրենց իմացական ուժերը լըծելու նոր գաղափարներու տարածումին, ի միջի այլոց՝ երախաներու աշխարհիկ դաստիարակութեամբ: Հայերը պէտք չէին ունեցած զարգացնելու ԺԸ. դարու Ֆրանսայի մէջ յայտնի գաղափարախօսութեան նման լուսաւորեալ գաղափարախօսութիւն մը:

Վերջին հայ դասախօսին նիւթը վիճաբանութեան նուազ առիթ կը ստեղծէր: Վարդէն Ղուկասեան ներկայացուց ի հարկէ հետեւեալ նիւթը. «Լուսաւորման որոնումը. Հնդկաստանի հայ գաղութին պարագան ԺԸ. դարու վերջաւորութեան եւ ԺԹ. դարուն», ծանրանալով Մատրասի խումբին կարեւոր հրատարակութիւններուն՝ Բաղրամեանի «Տետրակ ոչ կոչի Յորդորակ»ին եւ Շահամիրեանի՝ «Գիրք որ կոչի Որոգայթ Փառաց»ին վրայ: Մատրասի խմբակը (որուն մաս կը կազմէր նաեւ հեռուէն՝ հռչակաւոր Յովսէփ Էմինը) առաջինն էր Հայոց մօտ, որ զարգացուցած ըլլար հասուն քաղաքական մըտածողութիւն մը, ներշնչուած եւրոպական եւ ամերիկեան ժողովրդավար գաղափարներէն եւ ազատական տենչերէն: Պէտք է ըսել, որ քանամեակէ մը ի վեր՝ կարգ մը ուսումնասիրութիւններ, Հայաստանի մէջ եւ այլուր, չեշտը դրած են այդ շարժումի նշանակութեան վրայ, հոն տեսնելով հայ քաղաքական մտքի առաջին բողբոջումը:

Մեր նկարագրութենէն իսկ՝ յայտնի է հաւանաբար, որ հայկական եւ հրէական փորձառութիւններու խոր տարբերութիւնը չեշտուեցաւ գիտաժողովի ընթացքին, աւելի քան անոնց նմանութիւնը: Պատճառը անշուշտ այն էր, որ առընթեր կը քննուէին եւրոպական հրէութիւնը եւ Մերձաւոր Արեւելքի հայութիւնը: Ասով հանդերձ՝ չափազանց շահեկան գիտաժողով մըն էր, որ հաւանաբար՝ դարագլուխ կազմելու կոչուած է ակադեմական այն շրջանակներուն մէջ, որոնք մօտէն կը գրաղին Լուսաւորութեան տարածումի ոլորուն շաւիղներու կամ սփիւռքի եւ ազգութեան բարդ հանգոյցներու հարցերով:

ԼՐԱՏՈՒ

(1) Porter/Teich. *The Enlightenment in National Context*, Cambridge University Press, 1981.

(2) Բարսեղ Վ. Սարգիսեան, Երկհարիւրամեայ Գրականական Գործունէութիւն եւ Նշանաւոր գործիչներ Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութեան, Վենետիկ, 1905, էջ 14: Հատուածը մէջբերուած էր Գիտաժողովին ներկայացուած Մարկ. Նշանեանի աշխատասիրութեան մէջ:

«CHEMINS D'ARMENIE»-ի մամուլի ճաշը

Նոյեմբեր 21, Երեքշաբթի կէսօրին փարիզեան ճաշարանի մը մէջ մամուլի ճաշի մը հրաւիրուած էին հայ լրագրողներ, արուեստագէտներ ու Ֆրանսական լրատուփիւռներու ներկայացուցիչներ «Մշակութային ուղիներ» ընկերակցութեան կողմէ: Այս այն ընկերակցութիւնն է որ հայկական մշակոյթը ծանօթացնելու նպատակով ներկայացուած շարք մը ձեռնարկներ ծրագրած է: Մեծ մասով հայաստանցի արուեստագէտներու մասնակցութեամբ նախատեսուած ցուցահանդէսներ, համերգներ գլխաւոր տեղը կը գրաւեն պատրաստուած յայտագրին: Կան նաեւ հայկական ժապաւէններու ցուցադրութիւններ, կլոր սեղաններ, եւայլն:

Նախաձեռնարկը արհեստավարժ խումբակ մըն է Այէն Ֆինըլինկի գլխաւորութեամբ որ կը զբաղի զանազան ժողովուրդներու մշակոյթներու ծանօթացման գործով: Նիւթական պայմանները ստեղծուած են Ֆրանսայի Մշակոյթի Նախարարութեան յանձնարարութեամբ ու Հայաստանի նոյն Նախարարութեան հովանաւորութեամբ: Այս վերջինը, ինչպէս բացատրուեցաւ ճաշին ընթացքին, յանձն առած է Հայաստանցի արուեստագէտներուն ճամբու ծախքերը: Այս բացատրութիւնը բաւական զարմանալի էր հայ ներկաներու համար որոնք չկրցան ըմբռնել թէ արհեստավարժ ձեռնարկութեան մը ծրագիրը հովանաւորելէ ու հարկաւոր նիւթերը – պաստառներ, ժապաւէն, եւայլն – տրամադրելէ ետք, տնտեսական ծանօթ սուղ պայմաններով, ի՞նչպէս Հայաստանի մէկ նախարարութիւնը յանձնառու կ՚ըլլար նիւթական կարեւոր մասնակցութիւն մըն ալ բերելու:

Ճաշ – ասուլիսին ընթացքին խօսակցութեան ու հարցումներու գլխաւոր նիւթը եղաւ Դեկտեմբեր 9-ի համերգը որուն ծանուցումները մասնակիցներու շատ ճոխ ցանկ մը կուտան, Հայաստանէն ու ըՍփիւռքէն: Անհասկնալի երկրորդ կէտ մըն ալ հայ արուեստագէտներուն սիրայօժար մասնակցութեան պարագան էր. տրուած բացատրութիւնը այն եղաւ որ ամէն մէկ արուեստագէտի ութ վայրկեան միայն սահմանուած էր ու այդքանը առիթ չէր տար լման քաշէ մը վճարելու անոնց...: Այս պարագան սակայն ոչ մէկ ազդեցութիւն կ՚ունենայ օրինակ Դեկտեմբեր 9-ի կալային տոմսերու գիներուն վրայ որոնք չահախնդիր ձեռնարկներու վայել մակարդակի են: Նման պարագաներ անխուսափելիօրէն հարց տալու կը մղեն թէ անգամ մը եւս չի՞ չահարկուիր հայ մշակոյթ կոչուած չարչարեալը, անոր տէր կանգնելու պաշտօնապէս կոչուածներու իսկ «սիրայօժար» մասնակցութեամբ...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Վայլե՞ց: Մեր կողմերը աստնկ բաներ շատ չեն դներ:

– Չէ չէ, շատ վայլեց: Քիչ մը սպանական հով ալ առիք:

– Ի՞նչ կ՚ըսէք:

Թեթեւ խռովք մը անցաւ Զարուհիի երեւակայութեան մէջէն:

– Քանի՞ եղաւ ժամը:

– Հինգուկէս ըլլալու է: Ինչո՞ւ:

– Հէչ, անանկ: Մէկէն մութ երեւցաւ ինծի:

– Չէ, դեռ կանուխ է մթնելու:

Լռութիւն: Ծուղակ մը կամաց կամաց շուրջը գոցուելու տարտամ զգայնութիւնը եկեր էր Զարուհիին վերջին ժամուան ընթացքին: Ոտքի ելաւ յանկարծ ու քալեց դէպի աջ պատի գիրքերը:

Գրիգոր քովն էր հիմա, շատ մօտիկ կայնած ու շնչառութիւնը կը հասնէր աջ ականջին: Բախտով գիրք մը դուրս քաշեց դարակէն:

– Ատիկա Պաստէրնաք է: Ծանօ՞թ է ձեզի:

– Հարկաւ:

Արագ մը թղթատեց հատորը:

– Սփիւռքէն բան մը ունի՞ք:

– Չէ, չունիմ, հոս արգիլուած էր առնելու:

– Շատ բան արգիլուած էր ձեր մօտ, ինչքա՛ն ետ մնացած էք, գիտէ՞ք:

– Ինչի՞ մէջ:

– Ամէն ինչի: Ո՞ւր են հայերէն գիրքերը:

Անցան դիմացի պատի գիրքերուն: Ու մինչ Զարուհի մէկ մէկ կը քննէր հայերէն հատորները, Գրիգոր հետեւեցաւ անոր շարժումներուն ու խօսքերուն, ամէն քայլի Զարուհիի մէկ նոր ու սրբագրուած պատկերը շինելով իր երեւակայութեան մէջ: Ու չհամարձակեցաւ շատ խօսիլ, զգալով անոր բառերուն ետին զգոյշ ճիգ մը գինք պզտիկ չձգելու իր աչքին:

– Արեւմտահայերէն վաղ անցանք, ըՍփիւռքէն հէչ բան մը չունիք:

– Շատ քիչ, կը ցաւիմ: Գիտէք, հին ուժիմը...:

– Գիտեմ, գիտեմ:

Այն ատեն էր Զարուհի իր դէմքը իրեն վերցուց, անմեղ, երջանիկ, ներքին պայծառութեամբ լուսաւորուած, պզտիկ աչքերուն մէջ սիրոյ փայլ մը, եւ այտերը կրակ կտրած իր ձեռքը բռնեց ուժգին ու ըսաւ.

– Անկախ Հայաստանը վերջ կը դնէ ատոր, Պարոն Գրիգոր, յմնցան այդ օրերը, ասկէ ետք իրար պիտի ճանչնանք, իրար պիտի հասկնանք, իրար փնտռենք ու սիրենք, այնպէս չէ՞:

Երկվայրկեան մը Զարուհիին սիրտը լայն բացուեցաւ ամբողջ կարօտով եւ գուրգուրանքի ցնկութեամբ, ու ան նայեցաւ Գրիգորին խաղաղ, գեղանի դէմքին, այնքան մօտիկ իրեն, այնքան մըտերմացած իրեն այս վերջին պահուն: Զգիտցաւ ինչպէս, սակայն սիրուելու պահանջը չէր կրնար մնալ իր փոքրիկ կուրծքին մէջ եւ իրմէ դուրս պոռթկաց: Նայուածքը առանց հեռացնելու Գրիգորին հանդարտ երեսէն, ան սկսաւ խնդալ ուրախութենէն ինչպէս եղեր էր երբ Հայաստանի հողին վրայ դրեր էր ոտքը առաջին անգամ, տասը օր առաջ: Տարուած իրմէ ուժեղ մղումէն, ան բացաւ իր պըզտիկ, նիհար թեւերը ու դրկեց Գրիգորին մարմինը որ այդ վայրկեանին Հայաստանն էր իրեն համար ու սեղմեց, սեղմեց իր կուրծքին, գլուխը մեղմօրէն դրած անոր ուսին:

– Պարոն Գրիգոր, դուք իմ մեծ եղբայրն էք ... Հայաստանի բոլոր Հայերը եղբայրներս քոյրերս են, իրաւ կ՚ըսեմ:

– Ճիշդ էք:

Լռութիւնը կոտտաց անոնց քունքերուն մէջէն, ժամանակը կանգ առած՝ սպասելով իրենց: Զարուհի հազիւ կրցեր էր զսպել արցունքները: Հիմա Գրիգոր մեղմօրէն, շունչը բռնած՝ շոյեց անոր գլուխը ինչպէս կ՚ընէր իր մանչուկին Արամիկին «ասիկա անընական բան մըն է, մէկ անգամ կ՚ըլլայ կեանքի մէջ, սխալ մը կայ հոս» մտածելով: Բայց երբ ուզեց հեռանալ՝ աղջկան թեւերուն օղակը չքակուեցաւ: Անշարժ մնացին այդպէս...: Գրիգոր անմիջապէս չհասկցաւ թէ ինչ կ՚ըլլար ու շուարած՝ նորէն ձեռքը տարաւ անոր գլխուն բայց հիմա տեսաւ թէ աղջկան դէմքը վեր դարձած՝ իրեն կը նայէր երկչոտ սպասումով...: Յետոյ տեսաւ թէ խոնաւ էին աչքերը, բան մը ըսել կ՚ուզէին իրեն այս վայրկեանի մասին, շատ կարեւոր, ստիպողական ... ու յուզում մը համակեց զինքը: Կեանքին մէջ երբեք մարդկային էակ մը իր դասին զգացումները չէր բացեր իր առջին, կնկայ ոչ մէկ դէմք այդքան մտերմութեամբ, այդքան մօտէն չէր նայեր իրեն, արցունքներու կայծկլտումով:

(Շար. 44)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Աղուէթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւերժ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Ս. Սահակ Եկեղեցիին մէջ: Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, կէսօրէ ետք ժամը 13.30-ին Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը: Օրուան պատշաճ յայտագիր:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց հօրեղբօր՝ Յովհաննէս Տէր - Սահակեանի (մեռած Պոլսէն, Վօքլիւզ, Նոյեմբեր 17) ի յիշատակ Տէր եւ Տիկին Արման Տէր - Սահակեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

DEMANDE D'EMPLOI

Etudiante d'origine arménienne, préparant une thèse de doctorat en linguistique :

— donne des cours d'arménien;

— peut effectuer un soutien scolaire aux enfants de l'école élémentaire;

— donne cours de français aux Arméniens;

— propose des traductions arménien — français — russe;

— tape tout mémoire sur ordinateur.

Tél. : 44. 16. 11. 15

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական բեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈԺԻՍԹԻՔԻ

ԵՒ

ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC

ET

SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser :

HAY'S LOGISTIC

BAT 3700, Zone de Fret

N°2 — B. P. 10348

95705 Roissy CDG Cedex.

Tél. : 48. 62. 51. 66

Fax : 48. 62. 56. 02.

AUX FRONTIERES DE NOS CONNAISSANCES

SEMINAIRE POUR LES JEUNES DE 18 A 25 ANS

à BELLEFONTAINE (Jura)

Organisé par la C.B.A.F.

du 21/12 à 14h au 24/12 à 12h

PRINCIPAUX THEMES ABORDES:

- Eglise arménienne
- Actualités : Diaspora - Arménie
- Presse arménienne en diaspora
- Les financiers arméniens dans l'empire Ottoman
- Contes et légendes
- Histoire
- Musique
- Droits del'Homme

MODALITES DE PRISE EN CHARGE :

- Hébergement et repas : la CBAF
- Transport : le participant

Renseignements et inscriptions : jusqu'au 1er décembre auprès de la CBAF, tél. (1) 48 24 46 57

LE COMITE DES DAMES DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE SERPOTZ TARKMANTCHATZ DE MARSEILLE

organise

un Super Loto

Le Dimanche 3 Décembre à 15 h

dans la Salle «A. Tcherpachian» du Centre Culturel Sahak-Mesrop 339, avenue du Prado, Marseille

Tél : 91. 77 84. 70

VenEz NoMbReuX!

NOTEZ LES NOUVELLES COORDONNEES du

FONDS ARMENIEN DE FRANCE

tél. : (1) 43 68 29 29

fax : (1) 43 68 15 91

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին լուսաւորչացն Մեր ոց՝ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2 տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE

Section «Helen Puzant» organise

le Mardi 5 Décembre à 20 heures 30

Salle des Fêtes d'Alfortville, rue Voltaire

UNE REPRESENTATION THEATRALE

Adaptation — Musique — Mise-en-scène par *NAREK DOURIAN*

«MA TANTE DE PARIS»

avec des comédiens professionnels venus d'Arménie

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER

2 HEURES DE FOUS-RIRES GARANTIS

Prix unique des places : 100 F.

***

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

***

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche des photographies de ses premiers Camps Itinérants (Nice — Royan — St-Georges de Didonne) crées en 1935 ainsi que de son centre de vacances de Bellefontaine de 1954 à ce jour.

Nous remercions toutes les personnes qui y ont participé de nous adresser quelques clichés de leurs souvenirs.

Ces derniers leur seront restitués.

C.B.A.F. : 17, rue Bleue, 75009 PARIS

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

Նոյեմբեր 23-ին Ֆոպուռ - Սէն - Թ...թուանէն 1000 Ֆր. մանտա - լէթր մը ղրկող անձէն, կը խնդրուի իր անունն ու հասցէն հաղորդել «Յառաջ»ի վարչութեան:

L'ASSOCIATION DES DAMES ARMENIENNES ET AMIES DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

organise

avec le Maître de Conférence **ONNIK JAMGOCYAN**

UNE SERIE DE

CONFÉRENCES

La première aura lieu à la Maison de la Culture Arménienne 17, rue Bleue, Paris 9e

le Vendredi 1er Décembre à 20h30

«Origine et développement du Catholicisme et Protestantisme chez les Arméniens»

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Մատաղօրհնութեան առիթով. —

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Եափուճեան, Տիկին Նազիկ Պասմաճեան, Տէր եւ Տիկին Ժան Ն. Միքայէլեան, Տէր եւ Տիկին Արման Տարաքճեան, Տիկին Եղիսաբէթ Արմաղանեան, Տէր եւ Տիկին Պէրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Սամուէլ Քէշիշեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պալեան, Տիկին Աղամեան, Պր. Իսպիրեան, Անանուն 300-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Յ. Ս. Պաժան 350 ֆրանք, Օր. Ալեանաքեան 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Եագուպեան, Պր. Մկրտիչ Զարիքեան, Տիկին Մարիամ Քայիքճեան, Պր. Սարգիս Այնթապլեան, Տէր եւ Տիկին Զաքար Թաշճեան, Օր. Սօսի Քոճայեան, Տէր եւ Տիկին Տէր - Նիկողոսեան, Տէր եւ Տիկին Զուլֆայեան, Պր. Լեւոն Քարամանուկեան, Պր. Միսաք Պէնկեան, Օր. Թամար Զաքըրեան, Տիկին Անահիտ Սէմէրճեան, Տէր եւ Տիկին Զանքայա, Տիկին Արաքսի Մանուկեան, Տէր և Տիկին Յարութիւն Ապաճեան, Տէր և Տիկին Յակոբ Չիլեան, Տէր և Տիկին Յովակիմ Քարթալեան, Տիկին Ա. Արթինեան, Տէր եւ Տիկին Արսլանեան, Տիկին Մարիա Սքարլի, Անանուն, Անանուն, Տիկին Քորպէլ, Տիկին Սօնիա Տէր - Յակոբեան 200-ական ֆրանք:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»

83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS

SIRET : 51027317 A R. C. Paris

Commission paritaire : N° 55935

UGAB-*Marseille*

85ème anniversaire de sa fondation

Dîner de Gala

Le Samedi 2 Décembre à 20 heures 30

à la Maison des Docks, Place de la Joliette à Marseille

Renseignements et réservations : 91 22 10 45 / 91 71 91 28.

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

Prix spéciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...

Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* — 327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

GRANDE SOIREE

AU PROFIT DE

L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT

avec

HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Décembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE

Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : 43. 75. 28. 37.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 29
MERCREDI
29 NOVEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18·732 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.732

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԿՈՒ ՀՐԴԵՀ

Նոյեմբերի վերջին տասնօրեակի մամուլը երկու հրդեհի լուր կը հաղորդէ. առաջինը ծագած է Նոյեմբեր 20-ի երեկոյեան ժամերուն Ջուարթնոց օդակայանին մէջ որ վնաս պատճառելով հանդերձ չէ խանգարած Թռիչքներու ժամանակացոյցը: Հրոյ ճարակ եղած է չէնքին Գ. յարկը դրեթէ ամբողջութեամբ:

***

Յաջորդ կէս գիշերին, Նոյեմբեր 20 -- 21-ին ալ հրդեհ ծագած է «Ազգ» օրաթերթի խմբագրատան մէջ ելեկտրալարերու խանգարման պատճառով: Թերթը յաջորդ օրը կարելի չէ եղած հրատարակել -Նոյ. 21-ի թիւ-: Շնորհիւ Ներքին Նախարարութեան պահակներուն, կարելի եղած է արագօրէն միջոցներու ձեռնարկել, արգելք ըլլալով հրդեհին ծաւալումին որ կրնար ծանրագոյն վնասներ պատճառել:

Թերթը լոյս տեսած է Նոյեմբեր 22-ին:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Մայկոպի (Ռուսաստան) մէջ աւարտած է ծանրաբարձութեան մանկապատանեկան ախոյենութիւնը, որուն մասնակցած են աւելի քան 250 մարզիկներ: Խաղերու ընթացքին հաստատուած են ութ նոր մրցանիշներ որոնց երեքը Ս. Պետերբուրգը ներկայացնող երկու հայ պատանիներու կողմէ:

18 տարեկանէն վարերու մրցումներուն (54 քկ.) Յովհաննէս Յովհաննէսեան պոկումի վարժութեան ընթացքին բարձրացուցած է 125 քկ., իսկ երկամարտին 220 քկ.: Մինչեւ 16 տարեկաններու մըրցումներուն (70 քկ.) Տիգրան Մխիթարեան Ռուսաստանի նոր մրցանիշ հաստատած է 150,5 քկ.ով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 27/28)

ՕԴԵՍԱՅԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ՕԾՈՒՄԸ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա., ընկերակցութեամբ Անանիա Եպիսկ. Արապաճեանի, գաւազանակիր Արտակ Աբեղայ Տիգրանեանի եւ Մայր Աթոռի շարք մը միաբաններու, Նոյեմբեր 24-ին մեկնած է Օդեսա, օծումը կատարելու տեղւոյն նորակառոյց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ:

***

ԳԻՒՄՐՈՒՇԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ՍԿՍԱԾ Է ԲԱՆԻԼ

Վերանորոգման վեցամսեայ աշխատանքներէ ետք, Գիւմրուշի ջրելեկտրակայանը Նոյ. 24-ին սկսած է մասամբ վերարտադրել: Ներկայիս կը բանի առաջին բաժանումը, որու ջուր կը հայթայթուի Մարմարիկի եւ Աւազանի գետերէն ու գետակներէն: Առաջին հերթին կայանը կը բանի միայն 56 մեկավաթ տարողութեամբ. միւս ենթաբաժիններու վերականգնումը կը շարունակուի:

***

ԵՐԿՐԱՊԱՀ ԿԱՄԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Նոյ. 24-ին, աւելի քան 300 պատուիրակներու մասնակցութեամբ բացուած է կամաւոր երկրապահներու միութեան Բ. համագումարը, որուն ներկայ եղած են նաեւ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան, Ազգ. Ժողովի եւ կառավարութեան ներկայացուցիչներ, ԼՂՀ-ի պատուիրակութիւնը՝ Պաշտպանութեան նախարար Սամուէլ Բաբայեանի գլխաւորութեամբ: Միութեան նախագահ Վազգէն Սարգսեանի բացման խօսքէն յետոյ ներկաները ուղղըւած են դէպի «Եռաբլուր», ծաղկեպսակներ զետեղելու նահատակ զինուորներու շիրիմներուն:

***

«ՊՈԺՈԼԷ ՆՈՒՎՕ»Ն ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱԼ ՀԱՍԱԾ

ԺԻՍ-ի (Հայկ. Միջարհեստակցական Խմբաւորում) եւ այլ կազմակերպութիւններու նախաձեռնութեամբ Նոյ. 24-ին տեղի ունեցած է «Պոժոլէ նուվօ»յի ներկայացումը: Երեւանի Ճարտարապետներու տան մէջ կազմակերպուած համտեսութեան հաւաքոյթին ներկայ գտնուած են Ֆրանսական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, դիւանագիտական կազմի անդամներ, նախարարութիւններու եւ ձեռնարկութիւններու պաշտօնատարներ, լրագրողներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 28, ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ, Ֆրանսա բոլորովին անդամալոյծ երկրի մը պատկերը կը պարզէր: Ոչ կառախումբ, ոչ մեթրօ, շատ քիչ հանրակառք, Թղթատարի ոչ մէկ ցրւում եւ մանաւանդ ուղեւորներուն մօտ, ծայրայեղութեանց դիմելու վճռական տրամադրութիւն մը: Խճողումները, անշուշտ, աւելի անտանելի են քան երբեք եւ բանթողներէն զատ, ժողովուրդին ուրիշ մէկ մասն ալ չի կրնար աշխատիլ, այն պարզ պատճառով որ գործի չի կրնար երթալ: Շատեր պէտք է այդ օրերը փոխարինեն զեղչելով արձակուրդի իրենց օրերէն կամ չվճարուելով, ինչ որ բաւական մտահոգիչ կացութիւններ կը ստեղծէ: Այս ամբողջը քիչ մը աւելի ջղագրգիռ դարձուցած է ժողովուրդը որու աքթէօր արդէն ծայր աստիճանի կը հասնի Փարիզի նման քաղաքներու մէջ: Ցոյցերն ալ քիչ մը աւելի կը խանգարեն երթեւեկը: Նոյեմբեր 28-ին, 1947-էն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ԷՖ -- Օ եւ ՍԷ -- ԺԷ -- ԹԷ սենտիքաները կողք կողքի կ'ընէին ցոյցը: Ուղեւորներուն համար մէկ պայման կայ՝ բոլորովին ջնջել Պետութիւն -- ԷՍ -- ԷՆ -- ՍԷ -- ԷՖ պայմանագրութիւնը եւ խնդրոյ առարկայ չընել հանգստեան կոչուելու պայմանները: Այս վերջին կէտին մասին թէեւ, կառավարութիւնը յայտնած է թէ փոփոխութիւն պիտի չըլլայ բայց, խորքին մէջ յստակ ոչինչ կայ եւ կը թուի որ կառավարութիւնն ալ սկսած է լփռտալ:

Ա. ԺՈՒՓԷ, Պորտոյի մէջ (Նոյ. 27) պարզեց այն միջոցները զորս ձեռք կ'առնէ փոքր եւ միջին ձեռնարկութեանց համար: Տուրքերու զեղչին վրայ 33%-էն 19%-ի կ'իջնէ (1997-էն սկսեալ) ընկերութեանց տուրքը կրկին ներդրուած շահերուն վրայ, 200 հազար Ֆր.ի սահմանին մէջ: Խիստ միջոցներ ձեռք կ'առնուին նաեւ մեծ վաճառատուներու համար: Կառավարութիւնը կ'ուզէ 300 քառ. մեթրի իջեցնել արտօնութիւնը (1000 քառ. մեթրի փոխարէն): Ժիւփէ չեշտեց թէ կ'ուզէ վերահաստատել Ֆրանսացիներուն բարոյական կորովը, բայց, եթէ ինք ալ սովորական մահկանացուներուն պէս փողոց իջնէ, կրնայ տեսնել որ իր այդ ծրագիրը այսօրուան համար չէ, ընդհակառակն:

ՊԵՐՆԱՐ ԹԱՓԻԻ եւ Պէթիւնի քաղաքապետ՝ Մելլիքի վճիռները տրուեցան Նոյեմբեր 28-ին Տուէի վերաքննիչ ատեանին կողմէ: Առաջինը դատապարտուեցաւ երկու տարուան բանտարկութեան (8 ամիսը պէտք է ընէ) եւ 3 տարի չի կրնար ընտրելի ըլլալ: Մելլիք մէկ տարուան բանտարկութեան դատապարտուեցաւ յետաձգումով եւ 2 տարի չի կրնար ընտրելի ըլլալ: Երկուքն ալ Բեկանիչ Ատեանի դիմեցին ինչ որ կ'առկախէ վճիռին գործադրութիւնը:

ՏԷՆԻԶ ՊԱՅՔԱԼԻ սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութեան 16 երեսփոխաններ հրաժարած են իրենց կուսակցութենէն, Նոյեմբեր 20-ին: Ասոնցմէ 8-ը մտադիր են միանալու Էճէվիթի ձախ-դեմոկրատ կուսակցութեան, նախքան Դեկտեմբեր 24-ի երեսփոխանական կանխահաս ընտրութիւնները:

ՊԱՐՔԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, Իսրայէլ ձեռք երկարեց Սուրիոյ, խաղաղութիւն հաստատելու համար, բայց, Սուրիոյ պատուիրակութեան պարագլուխը՝ Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ նախապայմանը ծանօթ է՝ ամբողջական պարպում Կոլանի:

ԳԼԻՆԹԸՆ կը ջանայ համոզել ամերիկեան հանրային կարծիքը եւ Խորհրդարանը (Գոնկրէս) որ ճիշդ է 20 հազար զինուոր Պոսնիա ղրկելու իր որոշումը:

ԵԼՑԻՆ, Նոյեմբեր 27-ին հիւանդանոցէն ելած է եւ ապաքինման տուն մը փոխադրուած՝ Բարվիխա ուր ամիս մը պէտք է հանգստանայ:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ, սպաննուած է լիբիացի գնդապետ մը՝ Ալի Մեհմեր, ընդդիմադիր Քատաֆիի վարչակարգին: Կը կարծուի որ քաղաքական ոճիր մըն է եւ Սքոթլէնտ Եարտ քննութիւն մը բացած է:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ, 139 հոգի, գլխաւորաբար անապաստան անձեր, մեռած է ցուրտէն: Ոմանց ինքնութիւնն իսկ կարելի չէ եղած ճշդել:

ՆԻՒ - ԵՈՐՔԻ մեթրոյի վարորդ մը ողջ -- ողջ այրած է, Նոյեմբեր 26-ին, իր խցիկին մէջ: Երկու անծանօթներ հրավառ ռումբ մը նետած էին, ինչպէս ցոյց տրուեր էր Մոնէ թրէյն ֆիլմին մէջ, որ կը ներկայացուի այդ օրերուն:

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ՝ Փափանտրէուի առողջական վիճակը գգալապէս ծանրացած էր Նոյեմբեր 28-ին:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նորընտիր նախագահ՝ Զերուալ երդում ըրաւ Նոյեմբեր 27-ին եւ միաժամանակ կոչ ըրաւ «երիտասարդ մոլորած Ալժերացիներուն» որ խորհրդածեն ժողովուրդին տուած վճիռին մասին եւ վերադառնան ուղիղ ճամբուն: Ամէն պարագայի մէջ, Զերուալ վճռած է արմատէն մաքրել ահաբեկչութիւնը: Միւս կողմէ ՖԻՍ-ը (Փրկութեան Իսլամական Ճակատ) տրամադիր է եղեր միակողմանի դադար մը հաստատելու:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ԾԱՏՈՒՐ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Փարիզի 13-րդ թաղամասի պանդոկի մը փոքրիկ սենեակը կ'ապրէր տասնամեակներէ ի վեր եւ հոն է, ճաշած պահուն, որ Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24-ին իր մահկանացուն կնքած է Ծատուր Պէրպէրեան, խոր ծերութեան մէջ:

Ապրիլեան սերունդի (ՁՈՄ) վերջին վերապրողներէն, Ծատուր Պէրպէրեան ծնած էր 1901-ին, Խարբերդի Գոմք գիւղը: Յաճախելէ ետք տեղւոյն կրթարանը, կը պատրաստուէր երթալ Մեզրէի կեդրոնական վարժարանը, բայց, կը հասնի 1915-ի աղէտալի Թուականը ու ականատես կ'ըլլայ ծնողքին կոտորածին: Հրաշքով փրկուած, կը դառնայ քիւրտ մեծաւորի մը ծառան ու չորս տարի կը ճաշակէ գերութեան լեղին: 1919-ին, ինքզինք կը գտնէ Խարբերդի ամերիկեան որբանոցը եւ 1922-ին, որբերուն հետ կը փոխադրուի Հալէպ: Անկէ կ'անցնի Պէյրութ, հուսկ՝ Ֆրանսա: Նախ կ'աշխատի Կարտանի ածխահանքը, ապա կ'անցնի Մարսէյլ եւ հոն Կիւրեղ Խրայեանի, Յովհ. Մարգարեանի, Մարտիրոս Թաշճեանի եւ Միսաք Խրալեանի հետ կը հիմնէ Հայ Գրասիրաց Միութիւնը եւ անոր բեմ՝ «Հայ Գիր» ամսագիրը որ մէկուկէս տարի կը տեւէ: 1929-ին, Ծատուր Պէրպէրեան կը մեկնի Փարիզ, կը յաճախէ գիշերային դպրոցներ, ապրուստը ապահովելով սափրիչութեամբ: Այդ շրջանին է որ պատմուածք մը կը յանձնէ Շաւարշ Միսաքեանի որ զայն կը հրատարակէ «Յառաջ»ի կիրակնօրեայ թիւին մէջ ու գինքը կը մղէ շարունակելու «գըրիչ շարժել»: Կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցի «Յառաջ»ի եւ կը դառնայ մէկը՝ «"Յառաջ"ի սաներ»էն. գրական ծածկանունն էր՝ Պարմանի: Ծանօթ է որ խումբ մը կը կազմէին անոնք որոնք Շաւարշի «ուսուցչութեամբ» գրական էջեր արտադրեցին ու ի երախտագիտութիւն, թերթին 15-ամեակին առթիւ (Օգոստոս 1939) «"Յառաջ"ի սաները» խորագրով «ծաղկեփունջ մը» նուիրեցին Շ.ին: Հոն համախմբուած էին Տիգրանուհի, Նագելի, Աւ. Մեսումենց, Հերմինէ (Միսաքեան), Զարմէն Շինական, Կարօ Մխիթար, Ս. Ընտրիկեան, Լեւոն Գեղունի, Մամբրէ Տէր-Պետրոսեան եւ Ծատուր Պէրպէրեան: «Յառաջ»էն զատ, աշխատակցած է «Երկունք»ի, «Ազդակ»ի, «Մըշակ»ի (Ֆրէզնօ), վերջին շրջաններուն ալ՝ «Արեւ»ի:

1967-ին, Ֆրանսահայ Գրողներու Ընկերակցութիւնը իրեն շնորհած է «Ա. Հարենց» գրական մրցանակը: 1994, Մայիս 17-ին ալ, նոյն ընկերակցութիւնը յարգանքի երեկոյթ մը կազմակերպած էր Մկրտիչ Մարկոսեանի եւ իրեն ի պատիւ: Ինք, վերջին պահուն, չէր կրցած ներկայ ըլլալ եւ շնորհակալութեան գիր մը ղրկած էր: Հրատարակուած գործերէն յիշենք՝ «Խաչին ճամբան» (1955), «Կարմիր փոթորիկը» (1958), «Հայրենի գիւղ» (արձակ էջեր, 1964), «Ժողովուրդ մը որ չուզեց մեռնիլ» (1983) «Բացիկներ--արձագանգներ» (1990), «Սփիւռքահայ ողբերգութիւն» (1991) եւլն. եւլն.:

ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՏՊԱԳԻՐՆԵՐ ՈՒ ԱՆՏԻՊՆԵՐ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՔԱՐՈԶՉԱԿԱՆ ԱՆՅԱՅՏ ՀԱՏՈՐՆԵՐ

Էպէեան, սակայն, տարի մը եաք ուրիշ հրատարակութիւն մը իրագործած է՝ «Martir Armenia» («Նահատակ Հայաստան») հատորը, որուն մասին առաջին անգամ կը տեղեկանանք Յուլիս 1917-ին, դարձեալ նոյն տոմարներէն. –

«Բ. – Պ. Մ. Էպէեան իւր քաղերէն հրատարակած «Մարթիր Արմենիա»ի մասին նամակ մը գրած է թէ Ընկերութեան կը յօժարի 50 հատ գրքերէն իւր կնիքով կնքել եւ հարիւրէն քսան չահով ծախել իւր հաշւոյն. թէեւ յիշեալ պարոնը առաջ մի քանի անգամ դիմած էր ամբողջ գրքերը ընկերութեան կնիքով կնքել եւ ծախել ընկերութեան հաշւոյն, եւ այս առաջարկն ալ վարչութիւնը ընդունած էր, սակայն վերջը ինչ տեսակէտներէ դրդուեալ որոշեր է անձամբ ծախել. ուստի իւր այս նամակին պատասխանուեցաւ թէ քանի որ գրքերուն մեծ մասը անձամբ կամ ընկերութիւններու կողմանէ ծախուած է 50 հատ Ընկերութեան կողմանէ կնքուիլը անյարմար է» (11)։

Այնուհետեւ, Էպէեան 40 օրինակ ղրկած է միութեան 60 սենթ գնով՝ մէկ փեսոյի ծախուելու համար. «սակայն ծախելու համար սղութեան պատճառաւ չատ մը դժուարութիւններու հանդիպեցաւ եւ գրեթէ անկարելի եղաւ», որով հեղինակը զիջած է 40 օրինակ ստանալ 15 փեսոյի (հատը՝ 27 սենթ) (12)։

Կարապետ Հասասեանի համաձայն՝ 80 էջնոց հատոր մըն է, զոր կը կոչէ «Armenia Martir» եւ կ'ենթադրէ հրատարակուած 1918-ի սկիզբը՝ միջ – կուսակցական մարմնի մը եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հովանաւորութեամբ (13)։ Երկու կարելիութիւն կայ. կա՛մ միեւնոյն հատորն է, երկրորդական աղբիւրէ սխալ վկայակոչուած, եւ կամ վերհրատարակութիւն մըն է, ինչ որ նուազ հաւանական է։ Յամենայնդէպս, գիրքը փաստացիօրէն հրատարակուած է 1917-ին եւ անհատական նախաձեռնութիւն մըն էր։

1920-ական թուականներուն, Էպէեան Գորտոպայի լեռնային շրջանի Գաիիլլատէլ Մոնթէ գիւղը ապրած է, աշխատակցելով Պուէնոս – Այրէսի «Արժէնթին»ին, սպաներէն չափածոներով եւ այլ պարագայական նիւթերով (14)։

Նոյն 1917 թուականին, Ռիօ տէ Ժանէյրոյի մէջ լոյս տեսած է Էթիէն Պրազիլի փորթուկալերէն մէկ գրքոյկը՝ «O Povo Armenio» («Հայ ժողովուրդը»), 27 էջ։ Էթիէն Պրազիլ (1882 – 1955), որուն ազգային ծագումը տակաւին յստակ չէ (կողմնակի տուեալներու համաձայն, կը կարծենք որ Հայ էր), իրաւաբան էր, բազմաթիւ դասագիրքերու եւ այլ աշխատութիւններու հեղինակ. 1918 «Սուրիացիները» խորագրով փորթուկալերէն 69 էջնոց գրքոյկ մը հրատարակած է (15)։ Ան եղած է Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցիչը Պրազիլի մէջ (միակը՝ Հարաւային – Ամերիկայի համար) (16), թէեւ առանց պաշտօնական բնոյթ ունենալու. Հանրապետութեան դիւանագէտներու պաշտօնական մէկ ցանկը (Սեպտեմբեր 1920) զինքը չի յիշեր (17)։

Հասասեան կը նշէ, որ նոյն տարիներուն իրանահայ բժիշկ մը՝ Արժանթինի Մենտոսա քաղաքը հաստատուած, սպաներէնով հայկական անունով թերթ մը հրատարակած է, ինչպէս եւ հայկական ողբերգութեան նուիրուած երկու հատորներ (18)։ Այդ բժիշկը կը կոչուէր Սարգիս Պետրոսի Սարգսեան (1887 – 1953), իսկ պարբերաթերթը՝ «Արմենիա». հրատարակութեան թուականը 915 – 20-ի միջեւ է (19)։

Այս չորս հատորները ցարդ չենք տեսած. անոնք յայտնի չեն հայ մատենագէտներուն։

***

1920-ԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆՅԱՅՏ ԱՄՍԱԹԵՐԹԵՐ

Արժանթինի Հայրենակցական Միութիւններու պատմութեան մէջ, Այնթապցիներու պարագան իւրայատուկ է։ Անոնք 1915 – 1918-ին Աղքատախնամ Ընկերութիւն անունով կազմակերպութիւն մը ունեցած են, որ այդ թուականին լուծարքի ենթարկուած է։ Իսկ 1924 Յունիս 6-ին կազմուած է Անթէպի Երիտասարդաց Ընկերութիւնը, որ շարունակած է իր գործունէութիւնը մինչեւ 1933։ Այս միութիւնը Փետրուար 1929-ին զօրավիգ կանգնած է Արժանթինաբնակ Անթէպցիներու Հայրենակցական Միութեան հիմնումին։

Ըստ տեղեկութիւններու, Երիտասարդաց Ընկերութիւնը «սկսաւ հրատարակել ամսաթերթ մը «Ծովf» անունով, որուն մէջ կը գրուէին ազգային եւ հերոսական դրուագներ» (20)։ Հասասեան կը պնդէ, սակայն, որ «պէտք է նշել նաեւ չիրականացած փորձը՝ «Ծովf» ամսաթերթը, զոր ծրագրեց, հիմնուելու ատեն, Անթէպահայերու Երիտասարդաց Միութիւնը 1924-ին» (21)։

1924 թուականը կրնայ ճիշդ ըլլալ, բայց մեզի կը թուի, որ սխալ է յիշեալ ամսաթերթը նշել որպէս լոյս չտեսած։ «Պատմութիւն Անթէպի Հայոց»ի տեղեկաբերները պէտք է արժանթինահայ ըլլային եւ դժուար է որ չտպուած թերթի մը մէջ «հերոսական եւ ազգային դրուագներ» գրի առնուած ըլլան։

«Ծովf»էն որեւէ թիւ յայտնի չէ, ո՛չ ալ անոր անունը նշուած է մամուլի մատենագէտներու կողմէ։ Բայց եթէ ստուգապէս հրատարակուած է, այն ատեն կը դառնայ հայրենակցական հնագոյն թերթը Արժանթինի մէջ։

Գրեթէ նոյն տարիներուն, Սան – Փաւլոյի մէջ լոյս տեսած է Պրազիլի հնագոյն հայկական թերթը, որ բացակայ է ցանկերէ։ 1925-ին հիմնուած է Հայ Երիտասարդաց Միութիւնը, որ արդիւնաւէտ գործ մը տեսած էր, 1927-ին պառակտուած է ներքին պայքարներու հետեւանքով։ Անջատուողները ստեղծած են Հայ Երիտասարդաց Երկսեռ Միութիւնը, որ հրատարակած է «Եռանդ» խմբագրութիւնը ամսաթերթը. 1929-ին, Երկսեռ Միութեան անդամներէն մաս մը, միանալով Հայ Գաղութային Միութենէն հրաժարողներուն, հիմնած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սան – Փաւլոյի կոմիտէն (22)։ Ամսաթերթը, որուն խմբագիրն էր Վահագն Մինասեան, սկսած է լոյս տեսնել Փետրուար 1928-ին, եւ դադրած է 1931-ին կամ 1932-ին (23)։

***

ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ՝ ԻՏԻՇ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԵԱՄԲ

1991-ին հրատարակուած մեր յօդուածին մէջ գրած էինք. –

«"Կաճառ"ը կարեւոր նպաստ մը բերաւ գրական կապերու ուսումնասիրութեան, արտատպելով եւ ի սպառ մոռացութենէ փրկելով Յովհաննէս Թումանեանի քերթուածներէն երեք թարգմանութիւններ, զորս իտիշ (եբրայերէն) լեզուէ կատարած է հրեայ – արժանթինցի յայտնի բժիշկ, գիտնական եւ մշակութային գործիչ Խոսէ Լիպերման, եւ որոնք նախապէս լոյս տեսած են «Hojas Literarias Ilustradas» («Գրական պատկերազարդ էջեր») պարբերաթերթի 1956 Դեկտեմբերի թիւին մէջ, կենսագրական ընդարձակ ակնարկով։ Անոնցմէ մէկը Թումանեանի «Հայոց վիշտը» բանաստեղծութիւնն է» (24)։

Թիւրիմացութեան մը հետեւանքով, այս հաստատումը բոլորովին սխալ ձեւակերպում առած է եւ ճշդումներ ու լրացումներ անհրաժեշտ են։

Արժանթինահայ Համալսարանականներու Կաճառի «Կաճառ» պարբերաթերթը իր Ա. շրջանին (1954 – 56) հրատարակած է 6 թիւ, վերջինը՝ Յունուար – Դեկտեմբեր 1956։ Հոն տեղ գտած են Թումանեանի երեք քերթուածներու թարգմանութիւնները, որոնցմէ առաջինը՝ «Աստուած»...» խորագրեալ, կը թուի ըլլալ «Կանչ» քերթուածի («Եթէ կաս, Աստուած, Ու չես ստեղծել արտասուք ու լաց...») գրեթէ անճանաչելի տարբերակ մը. երկրորդը՝ «Հայոց վիշտը», իսկ երրորդը՝ «Իմ կեանքս» խորագրով, «Տըրտմութեան սաղմոսներից» բանաստեղծութեան Բ. մասին թարգմանութիւնն է (25)։

Ասոնց կողքին, Թումանեանի մասին մէկ էջնոց ակնարկ մը կայ, հետեւեալ ծանօթութեամբ. «Անանուն յօդուած՝ հրատարակուած "Hojas literarias ilustradas", IV, N° 35-40, diciembre 1956, pagina 11»(26)։

Օրին, հանդիպած էինք 1950-ական թուականներուն նոյնանուն սպաներէն ժողովրդական թերթին եւ ենթադրած, որ թարգմանութիւնները հոն լոյս տեսած էին, «Կաճառ»ին վերագրելով արտատպումը։ Յետագային, պարզուեցաւ, որ նոյն անունով իտիշ լեզուով կարեւոր գրական պարբերական մը կար Պուէնոս - Այրէսի մէջ այդ տարիներուն, որուն կը յղուէր յիշեալ ծանօթութիւնը։

Գրխաւոր փաստը յիշեալ ակնարկն է, զոր անտեսած էինք ատենին. –

«Տարօրինակ է հայ բանաստեղծութեան վիշտի եւ տառապանքի մոթիֆներու զուգադիպութիւնը հրեայ ժողովուրդի գրականքներուն հետ։ Փաստական օրինակ մըն են հայ նշանաւոր բանաստեղծ Յովհաննէս Թումանեանի այն երեք քերթուածները զորս այստեղ կը հրատարակենք, Մոյսէս Քնափհայսի թարգմանութեամբ։

(...) Կարօտի զգացումները, սարկացած ժողովուրդին երազներն ու բաղձանքները, որ հալածանք ու ջարդ կը կրէր, քնարական նեք գտան իր տողերուն մէջ։ Այս պատճառներով, հայ ժողովուրդը՝ Հրեային նման, աշխարհի չորս ծագերը սփռուեցաւ» (27)։

Նման տողեր միայն հրէական թերթի մը մէջ կրնային գրուիլ։ Մոյսէս Քնափհայս իտիշ լեզուով գրագէտ եղած է Պուէնոս – Այրէսի մէջ, ինչպէս եւ հանդէսին մղիչ ուժերէն մէկը։ 1991-ին, հեռաձայնային զրոյցով պարզեցինք, որ ան լաւ կը յիշէր Թումանեանի գործերը, զորս թարգմանած է ռուսերէնէ։

Այնուհետեւ, Լիպերման սպաներէն վերածած է երեք քերթուածները եւ ներկայացուցած է «Կաճառ»ի խմբագրութեան, զոր այդ վերջին թիւին համար ստանձնած էր ապագայ յրագրող եւ բանաստեղծ Ներսէս Պինայեան, որուն հայրը՝ գրագէտ ու դասախօս Ներսէս Պինայեան (1902 – 1970), իրեն ծանօթ էր։

Հետեւաբար, Լիպերմանի գործը երկու միջնորդ լեզուներով (ռուսերէն ու իտիշ) կատարուած է, ինչ որ հասկնալի կը դարձնէ շեղումները։ Գրական տեսանկիւնէ, խիստ չահեկան է ան, եւ մինչեւ այդ թուականը՝ լաւագոյններէն։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

(11) Տեղր, 1917 Յուլիս 27։

(12) Նոյն, 1917 Սեպտեմբեր 11։

(13) Carlos Hassassian, *Hitos en las seis décadas de «Armenia»*, «Արմենիա», 1991 Նոյեմբեր 16, 3։

(14) Տես., օրինակ, «Արժէնթին», 1929 Ապրիլ 20 եւ Օգոստոս 31։

(15) Պրազիլի Ազգային Գրադարանի տուեալները մեզի փոխանցած է Ն. Պինայեան (որդի)։ Տե՛ս. նաեւ Եզնիկ Քահանայ Վարդանեան, *Պրազիլիոյ հայ գաղութը*, Պուէնոս Այրէս, 1948, 65-66։

(16) Թէոդիկ, *Ամէնուն Տարեցոյցը*, Կ. Պոլիս, 1920, 141։

(17) Ռ. Նահատակեան, Փաստաթղթեր

(17) Ռ. Նահատակեան, *Փաստաթղթեր Հայաստանի Հանրապետութեան պատմութեան մասին*, «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների», 4, 1991, 160-161։

(18) Hassassian, *op. cit.*, 3.

(19) Ղուկաս Կարապետեան, *Ս. Պ. Սարգսեան*, «Արմենիա», 1954 Ապրիլ 29, 3։

(20) Գէորգ Ս. Սարաֆեան, *Պատմութիւն Անթէպի Հայոց* (Բ. հատոր), Լոս-Անճըլըս, 1953, 569։

(21) Binayan, *op. cit.*, 108.

(22) Տիգրան Աւագեան, *Պրազիլահայ գաղութը* (Ե.), «Արմենիա», 1954, Ապրիլ 13, 2։

(23) Վարդանեան, *նշ. աշխ.*, 194-198, 247։

(24) Մատթէոսեան, *նշ. աշխ.*, 61։

(25) O. Toumanian, *Dios...!*, *Penas armenias*, *Mi vida*, traducido del yiddisch por el Dr. José Liebermann, «Կաճառ», Յունուար-Դեկտեմբեր 1956, 33-34։

(26) *Ohannes Toumanian* (1869-1923), «Կաճառ», Յունուար-Դեկտեմբեր 1956, 35։

(27) *Անդ*։

ԲԱՐԵՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ 70-ԱՄԵԱՅ «ՅԱՌԱՋ»ԻՆ

ԱՐՄԷՆ ՏՕՆՈՅԵԱՆ

«Ոգի՛ն։ Եւ գի՛ծը։ Երկուքն ալ աւանդը սերունդի մը, որ սերմ ու արիւն թափեց։ Որ արհամարհեց պղղտաները, ճառագայթներ արձակելու համար դաշտերուն վրայ։ Որ զարհուրելի, շրջակտոր երկունքի բռնուեցաւ, երիտասարդացնելու համար այս ալեւոր եւ քրտնաթաթախ ժողովուրդը։ Որ երգեց, թնդաց, զարկաւ ու զարնուեցաւ, վերջապէս, ճամբայ բանալու համար դէպի Ազատութիւն եւ հայրենիք։

«ՅԱՌԱՋ»ը իրաւունք ունի, ուրեմն, ապրելու, որքան ատեն որ կը պահէ այս ոգին ու գիծը»

Շ.

Յուլիս 5, 1929

«ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ» խորագրին տակ, մօտ 670 էջերու մէջ հաւաքուած Շաւարշ Միսաքեանի հարուստ վաստակէն նմոյշներ տալով՝ Շաւարշ Նարդունի, զայն կը ներկայացնէ իր արժանիքներու ամբողջականութեան մէջ՝ Պոլսէն մինչեւ Փարիզ, նուիրեալ դաշնակցականի իր գործունէութեամբ, ազգային, քաղաքական, լրագրական ասպարէզներու մէջ իր ունեցած ներդրումներով եւ մանաւանդ նուիրումով։

Շաւարշ Նարդունին հետեւեալը կ'ըսէ Շաւարշ Միսաքեանին մասին, վերոյիշեալ հատորին ընդարձակ ներածականին մէջ։ «Ինծի ծանօթ չէ երկրորդ մտաւորական մը, որ կապուած ըլլար, այս ատեան, մամուլի թուղթին, հանապազօրեայ կեանքին, նոյնանալով թուղթին հետ, արբենալով թուղթին հոտէն, «առմուսնանալու» համար թուղթին հետ՝ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները պատկերաւոր ձեւով մը»։

Հետաքրքրական է Նարդունիի այս գրնահատական վերլուծումին հետ մէջբերել այն ենթավերնագիրները, որոնց տակ կը բացուին նուիրագործումներու սքանչելի մարզեր, հաւատարմագրութիւններ, որոնցմով մեծցաւ «ՅԱՌԱՋ»ը, յարատեւեց, դուրս ելաւ Ֆրանսայի սահմաններէն, եւ այլ երկիրներու գաղափարական, մտաւորական տարրեր իր հմայքին կապեց։

Շաւարշ Միսաքեան, ուրեմն, եղաւ «Ախոյեան Արեւմտահայերէնի», «Ախոյեան Արեւմտահայութեան», «Ախոյեան Երիտասարդութեան», «Դաշնակցական» տիպարը, «Գրագէտը», «Բարոյական Մարդը»։

«ՅԱՌԱՋ» կը նշանակէ Շաւարշ Միսաքեան, որ եղաւ մէկը այն նուիրեալ ազգայիններէն, գաղափարական արժանաւոր փաղանգի պատուական ներկայացուցիչներէն մէկը, որ յաջողեցաւ մտաւորական, ազգային եւ քաղաքական առաջադրութիւններու եւ գործունէութիւններու բեմի վերածել իր հիմնած թերթը։ Յաջողեցաւ իր շուրջ համախմբել, ազատ, անկախ, նոյնիսկ ներհակ մտածողութեան տէր գրողներ, քաջալերել զիրենք, գրականութեան մղել եւ թերթը վերածել Եւրոպայի հայութեան դպրոցին, ուր արեւմտահայութեան յետեղեռնեան սերունդի վերապրողները գտան հոգածութիւն, ազգային ոգեղինութեան անդորրը։

«ՅԱՌԱՋ»։ Շաւարշ Միսաքեան։ Պարզապէս Շ.։ Եւ տակաւին Շաւարշ Նարդունի, Հրանտ Սամուէլ, Շահան Շահնուր, բազմաթիւ ուրիշներ։

Շաւարշ Միսաքեանի տիպարը, երբեւ ազնուական Հայ, մնաց «ՅԱՌԱՋ»ին մէջ։ Անոր մահէն ետք (1957), իր աղջիկը՝ Արփիկ Միսաքեանին խնամքին տակ թերթը նոյն նուիրումով շարունակեց իր առաքելութիւնը։

Շաւարշ Միսաքեան մնաց արեւմտահայ հրապարակագրութեան սփիւռքացած արժանաւոր առաջնորդներէն մէկը եւ իր առանձնայատկութիւններով «ՅԱՌԱՋ»ը դարձաւ մեզի համար սիրելի, եւ այդ սէրը երբեք չանջատուեցաւ մեզմէ. մնացին համակրանքը, աւանդութիւնը, ազգային մտերիմ ու սրտցաւ զգացումները։

«Յառաջ»ի այս տարեդարձին, ամէն հայ խմբագիր, առանց որեւէ ենթամասծումի, մասնաւորաբար Հայաստանի

մեր պաշտօնակիցները, պէտք է մասնակցին մէջ մէկ բարոյական մոմերով:

Երեւակայել որ Սփիւռքի մէջ, հայ մտաւորականութեան երբեմնի մտաւոր, հոգեկան սերունդը, ֆիզիքական ապահովութեան ոստանը հանդիսացող Փարիզի մէջ, մօտ երեք քառորդ դար հայ թերթը կը շարունակէ լուսաւորել հայ տուները՝ ամէն արեւծագին:

Երեւակայեցէք, երբ Ամերիկայի մէջ կուսակցութիւններու պատկանող թերթերը կը փակուին կամ շաբաթաթերթի կը վերածուին, ուրիշներ կը հարկադրուին անգլերէն բաժիններ աւելցնել, «ՅԱՌԱՋ» կը քալէ անշեղ, անխոնջ, ազգային կեանքը յուզող հարցերուն մօտենալով խորայատակ համոզումներով:

«ՅԱՌԱՋ»ի դպրոցի նոր ղեկավարները կը հաւատան մէկ բանի, որ խմբագրութիւնը միշտ չէ որ պիտի ենթարկուի հանրային կարծիքին, այլ ինք պիտի ըլլայ, պարտի ըլլալ այդ կարծիքը, տրամադրութիւններ ստեղծողը, զանգուածներուն դաստիարակը: Անոնք կը հաւատան գրականութեան, ուստի եւ պարտաւոր է ընթերցողը, ֆրանսահայ ընթերցողը, կարդալու նաեւ գրական-իմացական յօդուածներ, որոնք թերթին մակարդակը կը վկայեն:

Հայ թերթը, այսպէս, ունի առաքելութիւնը զարգացնելու, բարձրացնելու, մշակութացնելու ժողովուրդին ճաշակը, կարելի չափով մտաւորականացնելու քիչ մը ամէն ընթերցող:

Ցարգած ու սիրած ենք «ՅԱՌԱՋ»ը, երբեմն չբաժնելով հանդերձ անոր էջերուն մէջ դրուած լեզուական հարցերը, չբաժնելով ներազդային քաղաքական կարգ մը վարքագիծերը, բայց չենք կրնար, իրաւունք չունինք չգնահատել անոր ազդ. ոգին արտայայտութիւնները, արտացոլութիւնը որոնք յստակօրէն տակաւին կը շողան, մեծատառ Շ.-ին պարզած դրօշակին նման անսասան:

Որքան ուրախ ենք որ «Յառաջ»ը կը շարունակուի:

Որքան ուրախ ենք, որ ան Հայրենիքէն դուրս, կրցած է 70 տարիներ շարունակ, հայրենիքին Սփիւռք բացուող առաջին դուռը համարուող Փարիզի մէջ մնալ, հայօրէն, մնալ՝ հայերէնով:

Մնալ յամառօրէն, Միսաքեանական վճռակամութեամբ:

Կը շնորհաւորենք այս երթի երկրորդ ջահակիր Արփիկ Միսաքեանը:

Կը գնահատենք Արփիկ Միսաքեանի կազմակերպչական եւ յարատեւութեան ոգին: Պիտի շարունակենք հաճոյքով ստանալ «ՅԱՌԱՋ»ը՝ ամէն թղթաբերին հետ:

Շաւարշ Միսաքեան յաջողած էր ժամանակին իր շուրջ համախմբել ֆրանսահայ գրողներ, երբեմն նոյնիսկ իր գաղափարաբանութիւնը չբաժնող, համախմբել իր շուրջ, քաջալերել, գրական եւ հրապարակագրական աշխատանքի մղել, գիրենք զինել եւ հայութեան տալ այնպիսի մեծութիւններ, որոնք հանդիսացան մեր Սփիւռքի գրականութեան յառաջատար դէմքերէն:

Նոյն ուղիին հետեւեցաւ երկրորդ Միսաքեան: Ան եւս իր թերթին էջերը լայն բացաւ երիտասարդ գրողներուն, քաջալերեց, պահանջեց որ գրեն եւ թերթը դարձնեն ընթերցողներէն անհամբեր սպասուած հոգեմտաւորական հաց:

1925 – 1995: Կեցցես «ՅԱՌԱՋ»:

Դարը կը գլորուի, սակայն, վստահ ենք «ՅԱՌԱՋ» եւս պիտի քայլ պահէ ժամանակին հետ, նորոգուած հայութեան հետ վերանորոգ ազգային ոգին, հայրենիք – Սփիւռք այս անորոշ եւ ապառողջ կացութեան մէջ մեր բոլորին նման պիտի տագնապի, պիտի շարունակէ քալել եւ գործել իր աւանդականօրէն ուղիղ կողմնորոշումով:

Վստահաբար անկախացած մեր հայրենիքը պիտի շնորհաւորէ, «ՅԱՌԱՋ»ը, որ 70 տարիներ շարունակ եղաւ հայ իմացական եւ հոգեւոր անկախութեան հայրենիք մը, Փարիզի մէջ:

«Նաւասարդ», Գալիֆորնիա
Յունիս – Յուլիս 1995
(Նոր ստացուած)

[illegible]

ՄԻՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՆԻՍ (*)

Պ. Յովհ. Մանուկեան նախաձեռնակ եղած է նոր միութեան մը ստեղծումին որու նպատակը պիտի ըլլայ զարկ տալ Հայաստանի շարժանկարին: Միութիւնը 1901-ի օրէնքի տրամադրութիւններու համաձայն հիմնուած է եւ իր նպատակն է օգնել եւ զարկ տալ Հայաստանի սինեմային արժեւորելով տաղանդներ որոնք յաճախ անտեսուած են Ֆրանսայի մէջ եւ զանոնք ներկայացնել տեսերիզի (վիտէօ – քասէթ), ֆիլմերու ցուցադրութեան ձեւին տակ, այդ ձեւով կապ մը հաստատելով Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ, օգնելու համար Երեւանի Արմէնֆիլմ սթիւտիօներուն:

(*) ARMEN-FILM SOLIDARITE
4, Impasse Wagner,
92130 Issy-les-Moulineaux
Tél. : (1) 46 - 62 - 62 - 99.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԾՆՈՒՆԴՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄ

Առողջապահութեան նախարարութեան տուեալներով 1995-ի տասը ամսուան ընթացքին երկրին մէջ արձանագրուած են 36.449 ծնունդներ: Նախորդ տարուան նոյն շրջանի տուեալներով այդ թիւը 51.204 եղած է:

***

Ի ՆՊԱՍՏ «ԴՐՕ»Ի ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼՆԵՐԷՆ ԱՐՄԵՆԱԿ ՄՆՋՈՅԵԱՆԻ

«Դրօ» կառոյցի ամբաստանեալներէն Արմենակ Մնջոյեանի ի նպաստ միջնորդագիր մը ստորագրած են Սիլվա Կապուտիկեան, Սօս Սարգսեան եւ Ռազմիկ Դաւոյեան, ուղղուած՝ Հայաստանի Գերագոյն դատարանին: Հոն տրուած են Ա. Մնջոյեանի կենսագրական գիծերը. ծնած է 1964-ին Երեւան, միջնակարգ ուսումէն ետք զբաղած է երաժշտութեամբ ու անցած աշխատանքի: 1985-ին գործունէութիւն ծաւալած է Ղարաբաղեան շարժումին մէջ: Մասնակցած է կազմակերպչական աշխատանքներու (1988 – 1991) եւ ինքնապաշտպանական մարտերու (1991 – 1992): Նախաձեռնողներէն է Հայաստանի մէջ Հ.Մ.Ը.Մ.-ի կազմութեան, կատարած է խմբագրական աշխատանք: Շեշտելով երիտասարդին «ազնիւ, մարդկային եւ ազգասիրական բոլոր յատկանիշները», դիմումնագիրը ստորագրողները կը խնդրեն Գերագոյն դատարանէն դատաքննութեան ընթացքին նկատի առնել զանոնք:

***

ՄՈՍԿՈՒԱ ԴԺԳՈՀ Է ՀԱՅ ՅԱՆՑԱԳՈՐԾՆԵՐԷՆ

Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Ռուսաստանի Ներքին նախարարութեան մէկ պաշտօնատարը յայտնած է թէ վերջին 9 ամսուան ընթացքին Մոսկուայի մէջ ուշագրաւ գործունէութիւն ունեցած են Կովկասի եւ Անդրկովկասի ազգութիւններու պատկանողներէ կազմուած խումբերը: Այդ ժամանակաշրջանին ձերբակալուած են հայկական 12 յանցագործ խումբերու 41 անդամները: Նոյն ռուս պաշտօնատարը ըսած է թէ հայ յանցագործներու գլխաւոր զբաղումը դրամաշորթութեան ու ինքնաշարժի գողութեան մարզերուն կը վերաբերի: Կարեւոր մաս մըն ալ տնտեսական ապօրինի գործունէութիւն կը ծաւալէ:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Լիբանանահայ Գրական շրջանակի կեդրոնին մէջ, Հոկտեմբեր 22-ին տեղի ունեցած է Ապրիլեան 80-ամեակին նուիրուած լսարաններու շարքին՝ «Հայ Դատի փաստագրումի եւ հետապնդումի հրամայականը» խորագիրը կրող ձեռնարկը: Հիմնական նիւթը եղած է «Հայ Դատի յանձնախումբերը եւ հետազօտական կեդրոնները երէկ եւ այսօր» որու մասին խօսած է քաղաքական գիտութեանց մասնագէտ՝ Անդրանիկ Տաքէսեան: Բացումը կատարած է Յովհ. Փալանճեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հ.Բ.Ը.Մ. Արմէն – Բէպէք Ալեք Մանուկեան վարժարանին մէջ, Հոկտեմբեր 25-ին, առաջնորդութեամբ եւ պատրաստութեամբ Մ. Քէօսէեանի տեղի ունեցած է Սրբոց Թարգմանչաց նուիրուած գրական գեղարուեստական հանդիսութիւն մը: Մ. Քէօսէեան բացատրած է օրուան խորհուրդը նախքան յայտագրին անցնիլը: Արտասանութիւններ կատարուած են Յակոբ Օշականէ, Ժագ Յակոբեանէ, Մաշտոցէ, Վարուժանէ, Շահան Պէրպէրեանէ, Տիրացէ, Սիամանթոյէ, Կոստան Զարեանէ: Փակման խօսքը արտասանած է տնօրէնուհի՝ Տիկին Վ. Պալեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՀԱՃՆՈՅ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ
75-ԱՄԵԱԿԻՆ

Պատրաստեց՝
ԿԱՐՊԻՍ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

Աթէնք, 1995

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Կարճ պահ մը աղջիկը ցանկալի թուեցաւ իրեն, այդպէս անզէն յանձնուած իր կամքին, ու հաւանաբար Գրիգոր գլուխը ծռէր ու համբուրէր անոր մազերը եթէ Զարուհի յանկարծ չբանար թեւերը ու քայլ մը ետ գացած՝ չկենար իր առջին, խնդումերես բայց լուրջ:

– Տեսա՞ք, իրար լաւ կը հասկնանք:

– Հարկաւ:

– Այլեւս «մրրկաւ պատուած չենք», այնպէս չէ՞:

Խնդաց Գրիգոր:

– Երբեք մրրիկ չէ եղած մեր ու ձեր միջեւ, Օրիորդ Զարուհի:

– Գիտեմ:

Նոր սկսեր էին քալել ձախ պատի գիրքերու ուղղութեամբ երբ Զարուհի մէկէն Գրիգորին դարձաւ:

– Այս բոլորին մէջ մոռցանք ձեր խղաներկ պատկերը բանալ:

– Հա ճիշդ է: Երթամ բերեմ:

– Բայց կեցէք, ատկէ առաջ բան մը կայ:

– Ի՞նչ:

– Ո՞ւր դրիք Վրացեանին հանրապետութիւնը:

– Հոն, ներսը, անկողնիս սնարին մօտ: Այս գիշեր պիտի սկսիմ կարդալ:

Զարուհի արագ մը նայեցաւ սենեակին բաց դրան: Այր մարդու ննջասենեակէն ներս մտնե՞լ «անկարելի բան է, ոչ, կը մեռնիմ չեմ մտներ» ըսաւ ինքնիրեն ու անմիջապէս աւելցուց:

– Դուրս երթանք, պատշգամը, աւելի լոյս կայ հոն: Հոն բեր նկարը:

Գրիգորը ներս մտաւ ու խղաներկը շալկած դուրս եկաւ: Երբ նկարը տեղաւորուեցաւ աթոռի մը վրայ, կեցան առջին, քով քովի: Քանի մը վայրկեան անցաւ առանց խօսակցութեան:

Վառ ուժեղ գոյներով ու վրձինի հարուածներով դիմանկար մըն էր ուր Գրիգորին դէմքին միայն ձախ կէսը նեռուեր էր պաստառին, մօտաւոր նմանութեամբ, մինչ միւս, աջ կէսը մաս կը կազմէր բնութեան տեսարանի, նախապատմական կերպարանք մը, լեռներու, փոթորկոտ ծովու եւ ամպոտ երկինքի կուտակում մը:

– Ձեզի ըսի թէ օրիժինալ նկարիչ մըն է, չէ՞:

– Այո, կը յիշեմ:

– Նկարած ատենը բացարձակ լռութիւն պէտք է ըլլայ, կինը անգամ տեսնելու իրաւունք չունի մինչեւ լմննալը եւ կախուիլը: Եւ տարին հազիւ տասը նկար կը գծէ:

– Ինչպէ՞ս կ'ապրի:

– Ագարակ մը ունի, Աշտարակի մէջ, հողին բերքովը կ'ապրեցնէ ընտանիքը:

Զարուհի լուռ էր, պատկերին վրայ կեդրոնացած: Յետոյ խօսեցաւ, հանդարտ ու ցած:

– Ես ձեզի բնաւ այդպէս չեմ տեսներ, այդպէս կրքոտ ու բուռն գոյներով: Ձեր անձը կիսուած ալ չեմ տեսներ, բզկտուած: Դուք կ'երեւի ուրիշ կողմ մը ունիք ձեր բնաւորութեան մէջ որուն ծանօթ չեմ:

Ու դարձաւ Գրիգորին ու հարցուց.

– Ճի՞շդ եմ:

– Չեմ գիտեր Օրիորդ, ես ալ քիչ մը ինքզինքս աւելի լաւ ճանչնալ կը յուսայի այս նկարէն:

– Յետոյ, ո՞ւր է ձեր իմացականութիւնը, ձեր արուեստագէտի խառնուածքը այս նկարին մէջ: Ձեր տան մէջ պէտք էր որ ձեզ նկարէր, ձեր գիրքերով, ձեր կենցաղի ոճին մէջ, ի՞նչ գիտնամ: Դուք աս չէք, ինծի համար: Դուք աս էք:

Զարուհի ըսաւ ու ետ դառնալով ու ձեռքի լայն շարժումով տան ներսը ցոյց տուաւ:

– Աս է, գիրքը, արուեստը, երաժշտութիւնը:

– Դուք գիտէ՞ք թէ ես ուրիշ տուն մըն ալ ունիմ:

– Իրա՞ւ, ո՞ւր:

– Քաղաքէն դուրս, պէտք է որ ձեզի օր մը հոն տանիմ:

– Իրակա՞ն, աւանդակա՞ն տուն մը, հիւղա՞կ մը:

– Գրեթէ աւանդական, մեր օրերու գիւղը...:

– Օհ Գրիգոր, հոյակապ բան է ատիկա, տարիներու երազս եղած է հայ գիւղը այցելել, հայրս կը պատմէր հա կը պատմէր ... յետոյ Համաստեղը, Նուրիկեանը, Թլկատինցին: Օհ, չեմ կրնար սպասել...:

– Այդ հին աւանդականը չէ, բայց պակասը երեւակայութեամբ պիտի լեցնէք...:

Այս կարճ պահուն էր որ Գրիգոր սկսաւ լուրջի առնել Զարուհին «Պէյրութի ժողովրդային թաղի մը քահանային վարժուհի աղջիկը» ըսաւ մտքէն «եւ դեռ մէկ հատ պարապ խօսք չէ ըսած» շարունակեց: Քովը կայնած էր, շատ մօտիկը բայց անոր բոյրը չէր հասներ իրեն ոչ ալ քաղցրութիւնը որ հոսելու էր անոր աչքերէն որոնց տակաւին չիտակ ու երկար չէր նայած: Եւ հիմա իր մէջն ալ հին կարօտներ կ'արթննային...:

– Դո՞ւք ինչպէս կ'երեւակայէք զիս:

Հազիւ հարցուցած՝ զղջաց – կեանքին մէջ ոչ ոքի նման հարցում հարցուցեր էր, մանաւանդ ոեւէ կնկայ: Տարիներու փորձառութեամբ, խուսափեր էր «անձնական ըլլալէ» ոեւէ մէկուն հետ: Երկու անգամ ոստիկանութեան կողմէ հարցաքննութեան կանչուեր էր, անգամ մը արգելափակուեր երկու օր՝ ճարտարապետներու միութեան նախագահին մասին ժխտական կարծիք յայտնելուն համար: «Պարտիայի անդամ անդամ չէք» պոռացեր էր ընդհանուր դատախազը երեսին: Հիմա ժամանակ չտուաւ որ Զարուհին պատասխանէր:

– Նկարիչները հոգեբանութեամբ չեն զբաղիր, երբեք: Անոնցը տպաւորութիւն է, գոյներու գիծերու համադրութիւն մը: Ճիշդ կը տեսնեն, բայց ուրիշ ձեւով: Ես՝

Ձայնը բարձրացաւ ու առկախ մնաց: Զարուհի սպասեց:

– Ես գիտեմ որ նկարիչ մը էն առաջ ինքզինքը կը նկարէ, ատկէ ետք միայն իր առջին նստած անձը: Կամ առարկան, ինչ որ նոյն բանն է:

– Այդ ատեն ինչո՞ւ նկարել տուիք:

– Սէրժն ու նկարչութիւնը սիրելուս:

Լռեցին: Զարուհի մօտեցեր էր անոր առանց ուզելու ու թեւերը կը դպնային: Ու հիմա դարձաւ անոր ու շատ մօտէն խօսեցաւ, ցոց ու անկեղծ ձայնով մը որ երիտասարդ սիրահարներ կը գործածեն մտերմութեան պահերուն:

(Շար. 45)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարի Տիճանեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Նորայր Տիլանեան կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամին 500 ֆրանք (ստանալ» «Յառաջ»էն եւ 200 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները Մատաղօրհնութեան առիթով. –

Տէր եւ Տիկին Կ. Գաւաֆեան, Տէր եւ Տիկին Մ. Քէօսէտաք, Տիկին Լուիզ Գրիգորեան, Տիկին Վարդենի Մաթէոսեան 250-ական Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Պաղտասարեան, Պր. Տիգրան Հէքիմեան, Տէր եւ Տիկին Սարաֆեան, Օր. Մարօ Պապիկեան, Տիկին Բանիկեան, Պր. Առաքել Սերոբեան, Տիկին Եղիսաբէթ Աւագեան, Քոչոքեան ընտանիք, Տիկին Նարդուհի Սիմոնեան, Պր. Յովակիմ Յովակիմեան, Տիկին Պողկուրեան, Տիկին Վեհանոյշ Սիրատաղ, Պր. Յովհաննէս Աւլան, Տիկին Նոյեմի Սերոբեան, Օրիորդներ՝ Մէթէրեան, Անանուն 100-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Օհանեան 150 Ֆր., Տիկին Շաքէ Գալայճեան 50 Ֆր.։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, տօն է Սրբոց Առաջելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2 տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներուն։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Աղուիթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաւերժ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Ս. Սահակ Եկեղեցիին մէջ։ Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, կէսօրէ ետք ժամը 13.30-ին Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը։ Օրուան պատշաճ յայտագիր։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

URGENT

La M.C.A. recherche
une personne (homme ou femme)
pour travaux d'intendance :
ménage - aménagement salles de classe permanence
Le candidat doit remplir les conditions administratives
CES - Contrat emploi solidarité
- 26 ans sans bac
+ 26 ans et 1 an chomage
pour 20 heures semaines

Contacter la Direction de la M.C.A.

La M.C.A. sur AYP FM - 99,5
tous les mercredis à partir de 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ

Թատերական եւ Հանրային Եօթանասունամեայ Գործունէութեան

pour les 70 années consacrées
au théâtre et à l'activité
communautaire arménienne

sous le haut patronage de
l'Archevêque KUDE NACACHIAN
Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens
Prélat des Arméniens de Paris

le Dimanche 3 Décembre à 15h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE
ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE

organise

un Super Loto

Le Dimanche 3 Décembre à 15 h

dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille
Tél : 91. 77 84. 70

VenEz NoMbReuX !

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

L'ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
ET AMIES DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

organise

avec le Maître de Conférence
ONNIK JAMGOCYAN

UNE SERIE DE

CONFÉRENCES

La première aura lieu
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e

le Vendredi 1er Décembre à 20h30

«Origine et développement
du Catholicisme
et Protestantisme chez les Arméniens»

---

l'Association Arménienne d'Aide Sociale

RECONNUE D'UTILITE PUBLIQUE

RECHERCHE
DIRECTEUR ou DIRECTRICE

pour diriger
l'ETABLISSEMENT DE GONESSE

Ce poste implique la gestion
d'ensemble de la maison de retraite,
du personnel et l'organisation

BAC +4 INDISPENSABLE
Connaissance du Français et de l'Arménien
Logement assuré

Prière de prendre rendez-vous
ou adresser curriculum vitæ
au Siège de l'Association
77, rue La Fayette — 75009 PARIS
Tél. : 48 78 02 99

Secrétariat ouvert tous les jours
de 14h à 18h sauf samedi et dimanche.

BAIL A CEDER

dans le cœur historique du Marais

Galerie Les Cent

Tél : 42. 77. 30. 00

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE

Section «Helen Puzant»
organise

le Mardi 5 Décembre à 20 heures 30
Salle des Fêtes d'Alfortville, rue Voltaire

UNE REPRESENTATION THEATRALE

Adaptation — Musique — Mise-en-scène
par *NAREK DOURIAN*

«MA TANTE DE PARIS»

avec des comédiens professionels
venus d'Arménie

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER
2 HEURES DE FOUS-RIRES GARANTIS

Prix unique des places : 100 F.

CAMP D'HIVER

Ouais, c'est formidable ! La Croix Bleue des Arméniens de France organise son camp d'hiver du 2 au 9 mars 1996. Préparez-vous les copains de 8 à 14 ans, pour les compétitions de ski à Bellefontaine.

Appelez vite le bureau du Conseil d'Administration au 48. 24. 46. 57 pour vous renseigner et vous inscrire.

Pèlerinage à Jérusalem

A L'OCCASION DES FETES DE PAQUES ARMENIENNES

du 10 au 19 avril

Accompagné par : *Mgr Norvan ZAKARIAN* (Evêque des Arméniens de Lyon et de la Région Rhône-Alpes)
et *Varoujan SARKISSIAN* (Directeur de l'agence *Sevan Voyages*)

ԶԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ

ԱՊՐԻԼ 10-էն 19

Կ՚ընկերանան՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ԶԱՔԱՐԵԱՆ
եւ ՎԱՐՈՒԺԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

RENSEIGNEMENTS ET INSCRIPTIONS :

SABERATOURS	SEVAN VOYAGES	SECRETARIAT DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE LYON
31, rue d'Argenteuil	48, cours de la Liberté	295, rue André Philip
75001 PARIS	69003 LYON	69003 LYON
Tél. : 42. 61. 51. 13.	Tél. : 78. 60. 13. 66	Tél. : 78. 60. 47. 18

UGAB-*Marseille*
85ème anniversaire de sa fondation

Dîner de Gala

Le Samedi 2 Décembre à 20 heures 30

à la Maison des Docks, Place de la Joliette à Marseille

Renseignements et réservations : 91 22 10 45 / 91 71 91 28.

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

Prix spéciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...

Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* —
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՆՈՅԵՄԲԵՐ 30
JEUDI
30 NOVEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ -- ԹԻՒ 18.733 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.733

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՖՐԱՆՍԱ՝ Ի՞ՆՉ ԱՊԱԳԱՅ

Գրեթէ չաբաթ մըն է որ Ֆրանսա կ'ապրի չատ ծանր օրեր: Գործադուլի չարժումը որ ծայր տուաւ ուղեւորներով, տարածուեցաւ եւ առաւ այնպիսի համեմատութիւններ, որ կարելի չէ չմտահոգուիլ:

Ի՞նչ կ'ուզէին ուղեւորները. պարզապէս ոչինչ կ'ուզեն որ փոխուի եւ մանաւանդ վախեր ունին ապագայի նկատմամբ: Պետութեան հետ ստորագրուելիք պայմանագիրը պահանջներ կը դնէ զորս կը մերժեն ի յառաջագունէ, երբեմն ոչ իսկ ծանօթ ըլլալով անոնց բուն տարողութեան, բայց անցեալը պատճառ է որ վստահութիւն չունենան:

Ամբողջ կացութիւնը, խորքին մէջ, հետեւանք է հանրային բոլոր սպասարկութեանց, գլուխը գտնուելով Պետութիւնն իսկ, գէշ մատակարարութեան: Պարզուած պատկերը կը հաստատէ որ ամէն կողմ մսխում կայ: Արդարեւ, անհասկնալի կարուստ Պետութիւն մը -- աշխարհի եօթներէն մէկը -- որ 3.300 միլիառ պարտք ունի, անդին ալ ընկերային սընտուկներու բացը հասած է 230 միլիառի, մինչ Երկաթուղին 175 միլիառ պարտք ունի: Ինչ որ կ'ընդվզեցնէ, արդարօրէն, չատ պարզ է: Կացութեան դարմանը միշտ նոյնն է՝ ժողովուրդը պիտի վճարէ, երբ ոչ մէկ մեղք ունի կացութեան այս վատթարացման մէջ եւ բուն պատասխանատուները անոր ուսերուն պիտի բեռցնեն իրենց յանցանքներուն հետեւանքները:

Տրամաբանական չէ, որ երբ երկիր մը աւելի քան 3 միլիոն գործազուրկ ունի, գործադուլի դիմեն անոնք որոնք հաստատուն աշխատանք մը ունին, բայց եւ այնպէս իշխանաւորներն ալ պէտք է անդրադառնան, եթէ կրնան, որ կարելի չէ միշտ նոյն մարդոցմէն զոհողութիւններ պահանջել, փրկելու համար երկրին տնտեսութիւնը, որպէսզի ան կարենայ եւրոպական Պետութիւն մը ըլլալ: Ցարդ երկիրը ապրած է իր կարելիութիւններէն չատ աւելի վեր պայմաններու մէջ: Ֆրանսային քիչ մը «չփացած» քաղաքացի մը եղած է եւ չէ վարժուած նեղ պայմաններու, ուրեմն այսօր չի կրնար հասկնալ, թէ բան մը պէտք է ընել վատթարագոյնին առաջքն առնելու համար: Ամէն վարչակարգ նախորդին վրայ կը թողու կացութեան մը պատասխանատուութիւնը, ինչ որ չատ դիւրին ձեւ մըն է, մինչ բոլորն ալ --ձախ թէ աջ-- նոյնքան պատասխանատու են: Եթէ ընկերվարականները ծանօթ են որպէս գէշ մատակարարողներ, հարկ է ընդունիլ թէ երկու տարուան արհեստավարժութեան չըրջանէ մը ետք (1981-էն), անդրադարձան իրենց սխալներուն եւ վերահաստատեցին մասամբ տնտեսական կացութիւնը եթէ նոյնիսկ չկրցան նախատեսել այսօրուան աղէտալի վիճակը:

Զոհողութիւններ անհրաժեշտ են, անկասկա՛ծ: Օրինակը սակայն վերէն պէտք է գայ: Երկրին ղեկավարները տարբեր ընթացք պէտք է ունենան եւ մանաւանդ անոնց առաջինը՝ աժան-աժան խոստումներով պէտք չէ օրօր կարդար քուէարկողներուն, իր ընտրապայքարին ատեն: ENA-ի դասընթացքներով կարելի չէ հասկնալ եւ ապրիլ ժողովուրդի մը ամէնօրեայ հոգերը: Հարկ է գիտակցիլ կացութեան մը որ պայթուցիկ է եւ ասպարէզ չկարդալ, ինչպէս ըրաւ նախարարապետը, եթէ նոյնիսկ հարկ է ընդունիլ որ միայն սխալ բաներ չկան ընկերային ապահովութեան հիւանդութեան մարզին իր ծրագրին մէջ: Ցետոյ սենտիքները պէտք է յիշեն Մորիս Թորէզի պատմական խօսքը՝ պէտք է գիտնալ վերջ տալ գործադուլի մը:

Մինչ այդ, պարզ ժողովուրդն է որ կը վճարէ հաշուեցոյց մը որ ի՛րը չէ եւ կը մտահոգուի խորհելով՝ Ֆրանսա, ի՞նչ ապագայ:

«ՅԱՌԱՋ»

ԵՐԵԿՈՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / 29)

ՕԴԵՍԱՅԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՕԾՈՒՄԸ

Նոյեմբեր 26-ին Գարեգին Ա. Կաթողիկոս կերպով կատարած է Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ նորակառոյց եկեղեցիին օծումը: Առաջին ապատարագը մատուցուած է Ուկրանիոյ թեմի առաջնորդ Նաթան Ծ. Վրդ. Յովհաննիսեանի կողմէ:

***

ՊԱՅՔԱՐ ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ԴԷՄ

Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան Նոյեմբեր 27-ին ստորագրուած հրամանագրով մը փոփոխութիւն կատարած է թմրեցուցիչի առեւտուրի եւ թմրամոլութեան դէմ պայքարի 1993 Դեկտեմբերի հրամանագրին մէջ: Այդ հարցով այսուհետեւ պիտի զբաղի պետական յատուկ յանձնաժողով մը Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի ղեկավարութեամբ: Հրամանագիրը այդ ղեկավարութեան պաշտօնէն ազատ արձակած է Ռաֆայէլ Բաղոյեանը:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

Ջինաստանի մէջ աւարտած է ծանրաբարձութեան աշխարհի ախոյենութիւնը: Հայ մարզիկները խմբային հաշիւով գըրաւած են ութնեակին վերջին տեղը, այսուհանդերձ իրաւունք ստացած լման խումբով մասնակցելու Աթլանթա -- 96 ողիմպիականներուն:

***

ՍԵՒԾՈՎԵԱՆ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Սեւծովեան տնտեսական գործակցութեան (ՍՏԳ) խորհրդարանական վեհաժողովին համար Անգարա մեկնած է Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան. Նախագահելով վերաժողովին մշտական յանձնաժողովին նիստին, ան ըսած է որ ՍՏԳ-ը կարեւոր է չրջանի երկիրներուն գործակցութեան համար: Վերլուծելով վեհաժողովին մինչեւ այսօր կատարած աշխատանքը, Բ. Արարքցեան չնորհակալութիւն յայտնած է Թուրքիոյ իշխանութիւններուն: Հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է Թուրքիոյ Խորհրդարանը: Վեհաժողովին լիագումար նիստին մասնակից պատուիրակութիւնները Բ. Արարքցեանի գլխաւորութեամբ հանդիպումներ ունեցած են նախագահ Ս. Տէմիրէլի ու վարչապետ Թ. Չիլլէրի հետ:

***

ԿԱԼՈՒԱԾԻ ԵՒ ՓՈԽԱԴՐԱՄԻՋՈՑՆԵՐՈՒ ՏՈՒՐՔԵՐ

Հայաստանի մէջ կը հաստատուի կալուածի, փոխադրամիջոցներու նաեւ անասուններու տուրքեր: Քաղաքացիները պէտք է հարկատու ըլլան իրենց չէնքերուն, ինքնաշարժներուն, օդային եւ ջըրային փոխադրամիջոցներուն համար: Տուրքի ենթակայ են նաեւ պահուող անասունները:

***

ԲՈՒԴԵՆՈՎՍԿԸ ԿԸ ՎԵՐԱԾՈՒԻ՞ Ս. ԽԱՉԻ

Բուդենովսկի բնակիչները Ռուսաստանի ընտրութիւններուն օրը նաեւ հանրաքըւէի մը պիտի մասնակցին, որոշելու համար քաղաքին նախկին անունին վերահաստատումը: Ան նախապէս կը կոչուէր Ս. Խաչ: Տեղացի կոզակները եւ հոգեւորականները կը փափաքին այդ փոփոխութիւնը: Քաղաքին մէջ ներկայիս կ'ապրին չուրջ 8 հազար Հայեր որոնց նախնիքը՝ հայ վաճառականներ, հիմնելով քաղաքը զայն անուանած են Ս. Խաչ:

***

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Բենիամինի հնավայրէն պեղուած պըրոնզէ մանեակ մը Ֆրանսա, Նանթի հնագիտութեան թանգարանին մէջ նորոգուելէ ետք վերադարձած է Գիւմրի: Կը ծրագրուի Ֆրանսայի մէջ բանալ «Հայաստանի գանձեր» ցուցահանդէսը ուր պիտի ներկայացուին Ք.ա. Գ. հազարամեակէն մինչեւ Միջնադար երկարող չրջանին պատկանող եզակի նմոյշներ: Հայկական թանգարաններէ զատ, կը մասնակցին Լուվրի, Էրմիթաժի եւ բրիտանական թանգարանները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԷՍ -- ԷՆ -- ՍԷ -- ԷՖ-ի տնօրէնին հանդիպումը եօթը սենտիքներու պատասխանատուներուն հետ ոչ մէկ դրական արդիւնք տուաւ, Նոյեմբեր 28-ին, կառավարութեան առաջարկները անբաւարար նըկատուեցան: Կառավարութիւնը 37 միլիառ Ֆր. կը տրամադրէ թեթեւցնելու համար ԷՍ -- ԷՆ -- ՍԷ -- ԷՖ-ի պարտքը եւ ապահովութիւն կու տայ որ հանգստեան կոչուելու պայմանները կը պահպանուին: Բայց, ուղեւորները կը պահանջեն որ պայմանագրին ծրագիրն իսկ վերնայ. Ուրեմն որոշած են չարունակել գործադուլը եւ Նոյեմբեր 29-ին, 63-րդ տարեդարձին օրը Հանրապետութեան Նախագահին (Happy birthday to you !) ամբողջ երկիրը անդամալոյծ էր եւ բարեւելման ալ ոչ մէկ նշոյլ կար: Երկաթուղիէն զատ, ոչ մեթրօ, ոչ հանրակառք կը բանէր, Թղթատարն ալ միացած էր եւ չարժումը կը տարածուէր այլ մարզերու: Նոյ. 29-ի առաւօտը, փարիզեան չրջանի խճողումները կոտրած էին բոլոր մըրցանիշները եւ կառքերու հերթերու գումարը 460 քմ.ը կ'անցնէր առաւօտեան 7-ին: Եւ որովհետեւ, ոմանց համար, կացութիւնը հարկ եղածին չափ նեղացուցիչ չէ, Նոյեմբեր 29-ին, կառքի դպրոցներու տնօրէններն ալ ցոյցի մը հրաւիրած էին Իլ -- տը -- Ֆրանսի մէջ: Կոչ եղած էր որ բոլորը իրենց կառքերն առնեն ու գրաւեն մայրաքաղաքին «զգայուն» կէտերը: Ասոնց դժգոհութիւնն ալ այն է որ վարորդի արտօնագիրներու քննութեանց հարկ եղածին չափ տեղ չկայ:

ՖՈՐՍ ՈՒՎՐԻԷՐԻ Նոյեմբեր 28-ի ցոյցը այնքան ալ մեծ ծաւալ չստացաւ հակառակ անոր որ ընդհանուր քարտուղարը՝ Մ. Պլոնտէլ մասնակցութեան հրաւիրած էր իր «Թշնամի եղբայրը»՝ ՍԷ -- ԺԷ -- ԹԷ-ն: Ըստ կազմակերպիչներուն 60 հազար էր մասնակցողներու թիւը եւ 21 հազար ըստ ոստիկանութեան, կը մնայ միջին մը գտնել: Ամէն պարագայի մէջ, բոլորը կ'ընդունին որ ցոյցին յաջողութիւնը չատ համեմատական է:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, Եւրոպայի 15 Արտաքին նախարարները եւ միջերկրականեան իրենց 12 պաշտօնակիցները վերջնական ղեկոյց մը հրապարակեցին որ, առ այժմ, չատ հեռու չերթար: Միացեալ յայտարարութեան քաղաքական բաժինը (ահաբեկչութիւն եւ ապալինում) բաւական դժուարութիւն յարուցած է, մանաւանդ Սուրիա -- Իսրայէլ հակամարտութեան պատճառով: Ի վերջոյ, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը «Նոր Միջերկրական»ի մը կառուցման առաջին քարը նկատած է այս ժողովը:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով, զօրավար մը սպաննուած է, Ալժէի բնակարանային թաղամասի մը մէջ:

Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԸ ԵՐԲ ՌԱԲԻՆԻ ԹԱՂՄԱՆ ԳԱՑԱԾ ԷՐ

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահը Նոյեմբեր 6-ին մասնակցելէ ետք Իսրայէլի վարչապետ Ի. Ռաբինի յուղարկաւորութեան, կարճատեւ այց մըն ալ տուած է Հայոց պատրիարքարանը: Նախ Ս. Յարութեան տաճարին մէջ դիմաւորուած է Հայերու, Յոյներու եւ կաթողիկէ տեսուչներուն կողմէ, լուսարարապետ Դաւիթ Արք.ի կողմէ առաջնորդուած է Քրիստոսի գերեզմանը եւ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մատուռը: Ապա, Ս. Յակոբեանց Մայր տաճարին մէջ լուսարարապետ արքեպիսկոպոսին բացատրութիւններէն ու պատրիարքարանի գանձատան մէջ կարգ մը նմոյշներ դիտելէ եւ ՀԵՄ--ի, ՀՄԸՄ--ի վարչականներու, անդամներու, այլ ազգայիններու եւ միաբանութեան անդամներու հետ հապճեպ ընթրիքէ մը ետք Լեւոն Տէր -- Պետրոսեան հանդիպում ունեցած է չուրջ 200 հրաւիրեալներու հետ: Ան տեղեկութիւններ տուած է Հայաստանի դժուարին կացութիւններուն ու դանդաղօրէն, բայց աստիճանաբար բարելաւուող պայմաններուն մասին: Ան իր խօսքին մէջ յիշած է նաեւ Սփիւռքի գաղութները իրենց բերած օժանդակութեամբ:

Մեկնելու պահուն Լ. Տէր - Պետրոսեան փափաք յայտնած է Նորայր Արք. Պօղարեանը տեսնելու: Պատրիարքը զինք առաջնորդած է 93 տարեկան վանականին սենեակը: «Եկայ ձեր ձեռքը համբուրելու» ըսած է Հայաստանի Նախագահը, յիշելով ծերունազարդ կրօնաւորին հեղինակած Երուսաղէմի 4000 ձեռագիրներու ցուցակին 11 հատորները եւ բանասիրական միւս աշխատութիւնները:

Այցելութեան աւարտին Լ. Տէր - Պետրոսեան եւ հետեւորդները պետական ինքնաշարժներու թափորով վանքէն մեկնած են օդակայան Երեւան վերադառնալու համար:

ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՍԱՐԴԱՐԱՊԱՏԻ ԹԱՆԳԱՐԱՆԷՆ

Ներքին նախարարութեան «0 2» չաբաթաթերթին Նոյեմբեր 18-ի թիւին մէջ «Միջազգային հետախուզում» խորագիրով անկիւնի մը մէջ «փոքր» յապաղումով գողութեան լուր մը տրուի: «1993 Յունիսին Սարդարապատի ազգագրութեան թանգարանից գողացուել է ԺԹ. -- Ի. դարերի ձեռագործ ութ կարպետ»:

Գողութեան տեղեակ պահուած է «Ինթէրփոլ»ը եւ յայտարարուած միջազգային հետախուզում: Որեւէ տեղեկութեան պարագային պէտք է դիմել Երեւան, Կոմիտաս պողոտայ, թիւ 51 որ հասցէն է «Ինթէրփոլ»ի ազգ. կեդրոնական գրասենեակին: Հեռ. -- 22 -- 23 -- 05:

ՎԵՐԱՊՐՈՂ ՀԱՄՐԻՉԸ

Եղեռնի 80-ամեակին առթիւ գրի առնուած էջերուն ամէնէն հետաքրքրականն է հաւանաբար այն մէկը որ հրատարակուած է «Գարուն»ի 1995 Օգոստոսի թիւին մէջ ու կը կրէ Կարինէ Աւագեան ստորագրութիւնը: Այս անունին կ'ընկերանայ նշումը թէ ան Հայաստանի պատմութեան Թանգարանին մէջ գիտաշխատող է: Գրութիւնը որ ունի «Անգուգական ցուցանմոյշ կամ վերագտնուած մասունք» խորագիրը, կը պատմէ «վերապրող» համրիչի մը մասին: Ան երեք տասնամեակէ ի վեր կը հանգչի նոյն թանգարանին մէկ ցուցադրանին մէջ: Բաղկացած է մէկ գնդաձեւ եւ ապա 99 համաչափ, գլանաձեւ հատիկներէ: Անհամաչափ առաջին հատիկը կը կրէ փորագիր հետեւեալ արձանագրութիւնը.

«Զանգըրի, Ապրիլ 11, Յիշատակ»:

Հետեւող ամէն մէկ հատիկի վրայ ալ 99 անուն կամ մականուն փորագրուած է. 55-րդ եւ 86-րդը կը կրեն 2 եւ 4 թիւերը, ինչ որ կը նշանակէ 2 անձ եւ 4 անձ. այլ խօսքով՝ համրիչը կը վկայէ 103 հոգիի ներկայութիւն մը: Առաջին հատիկին արձանագրութեան տեղանունը –Զանգըրի– բաւական է հասկնալու թէ խօսքը կը վերաբերի 1915 Ապրիլ 24-ին Պոլիսէն աքսորուած մտաւորականներու այն խումբին որուն համար մահուան շեմը եղած է անատոլեան այդ գաւառը:

Համրիչին հատիկներուն վրայի անունները առիթը կու տան լման ցանկը ունենալու այդ խումբին, հետեւեալ շարքով.– 1) Կոմիտաս Վ., 2) Յովնան Վ., 3) Քաջունի Բհնյ., 4) Ճէվահիրճի, 5) Ռ. Սեւակ, 6) Միքճեան, 7) Թօփճեան, 8) Վարդան Քահանայ, 9) Գ. Ճէլալ, 10) Գազազեան, 11) Թորգոմեան, 12) Պօղոսեան, 13) Տինանեան, 14) Միրզա, 15) Ալթունեան (ատամնաբոյժ), 16) Կիւլիստան, 17) Զարեհ, 18) Եղնիկ, 19) Աստուր Վ. (դեղագործ), 20) Մանիկեան, 21) Զարիֆեան, 22) Միքճեան, 23) Հաճեան, 24) Ղազարոս, 25) Թէրզեան, 26) Նշան, 27) Նարկիլէճեան, 28) Արուէնեան, 29) Դանիէլեան Պ. (փաստաբան), 30) Զերազ, 31) Մովսէս, 32) Տ. Քէլէկ (խմբագիր), 33) Բ. Քէչեան, 34) Թօփճեան, 35) Անտոնեան, 36) Թոլայեան, 37) Շահնուր, 38) Ս. Սրենց (ուսուցիչ), 39) Խօճասարեան, 40) Վարուժան, 41) Շամտանճեան, 42) Զավուշեան, 43) Թապաղեան, 44) Տխրունի, 45) Աղապապեան, 46) Բարսեղեան, 47) Տօրեան, 48) Եսայեան (տաղարար), 49) Գոչօ Արթին, 50) Երջանիկ, 51) Զենոբ, 52) Խաչիկ, 53) Հրանդ, 54) Երեւում, 55) Լեւոն –2, 56) Ազնիկ, 57) Գանթարեան, 58) Կոմսս, 59) Պէյլերեան, 60) Թաշճեան, 61) Հանէսեան, 62) Արամ, 63) Մելիք, 64) Տէօվլէթեան, 65) Քէհեայեան (արհեստաւոր), 66) Մաղաղճեան, 67) Պասմաճեան, 68) Մելքոնեան, 69) Զըպճը (ճարտարապետ), 70) Արսլանեան, 71) Վարդերես (մուխթար), 72) Ֆէրուխեան, 73) Սարաֆեան, 74) Ալթունեան, 75) Ճամպազ, 76) Հրաչ, 77) Մոմճեան, 78) Գալէնտէր, 79) Վաղինակ, 80) Գալֆայեան (պաշտօնեայ), 81) Պէյլերեան, 82) Պարոյր, 83) Նոյիկ (յանձնակատար), 84) Թալթարեան, 85) Քէօլէեան, 86) Օհնիկեանք – 4, 87) Թէրլէմէզ (սեղանաւոր), 88) Տէր Գէորգեան, 89) Պասմաճեան, 90) Գայըգճեան, 91) Ինճիճեան, 92) Գարակէօզեան, 93) Մանեասեան, 94) Ղոնչէկիւլ, 95) Փարիսեան, 96) Յ. Գորեան (վաճառական), 97) Քերոբեան (պատուելի), 98) Թումաճան, 99) Պալաքեան Ծ. Վ.:

Ցանկին անուններուն Զանգըրի հասնելու մանրամասնութիւններէն ետք, Կարինէ Աւագեան կը յիշեցնէ թէ Գ. Ծ. Վրդ. Պալաքեանի «Հայ Գողգոթան» գործին մէջ 69 հոգիի անունները տրուած են ու հեղինակը կ'ափսոսայ որ մնացեալները չի կրնար յիշել: «Գարուն»ի յօդուածը այս առիթով կը պատմէ Զանգըրի փոխադրուածներուն խումբ խումբ նահատակութիւնը, քանի մը փրկուողներու պարագան, ինչպէս Արամ Անտոնեան, Միքայէլ Շամտանճեան, Թէոդիկ, Գ. Ծ. Վրդ. Պալաքեան, եւլն.:

Համրիչը Երեւանի Թանգարանին յանձնուած է 1965-ին, Եղեռնի 50-ամեակին առիթով, 1947-ին Փարիզէն ներգաղթած Լօժէնի Աթանասեան-Կիւլպոլեանի կողմէ: Դժբախտաբար, հեղինակը, հաւանաբար չկարենալով պրպտել, չէ յայտնած համրիչին հեղինակին անունը. չէ ըսած թէ ո՛վ անոր հատիկներուն վրայ փորագրած էր 99 անունները: Չէ ըսած նաեւ թէ վերոյիշեալ ներգաղթողը ի՛նչ պարագաներով տիրացած է այս իսկապէս անգուգական ցուցանմոյշին: Զանգըրիի պէս անդենականի նախամուտ նկատուած վայրէ մը այդ համրիչին վերապրումը եւ 5 տասնամեակ պահպանումը իսկապէս անհաւատալի կը թուի:

Յօդուածին վերջին մասին մէջ Կ. Աւագեան կը գրէ բարեբախտաբար թէ մտադիր է «յետագայում մանրակրկիտ ուսումնասիրութեամբ ներկայացնել խորհրդակիր մասունքը, տեղեկագրող յատկանշական ցուցակ կազմելու նախաձեռնութիւնը ստանձնած»:

Պէտք է սպասել յետագայ էջերու, Զանգըրիի մռայլ մէկ խուցէն մինչեւ Երեւանի պատմութեան Թանգարանը հասնելու այդ համրիչին հինգ տասնամեակի ճամբորդութեան մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ ունենալու համար: Տեղեկութիւններ որոնք թերեւս նաեւ նոր ուսարանութիւններ բերեն հոն աքսորեալներու վերջին օրերուն մասին:

«Վերապրող» համրիչին պարագան նաեւ հարց տալու կը մղէ թէ չկա՞ն արդեօք նման այլ մնացորդներ ալ որոնց թափառումը վերջ գտած չէ եւ կը սպասեն իրենց պարփակած խորհուրդը փոխանցելու պահուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՅՈ՛, ԲԱՅՑ...

Ա.

– Այո՛, բայց...

Մեր կեանքին մէջ որքա՜ն յաճախ կը գործածենք ու ամէն օր գործածել կը շարունակենք այս երկու բառերը, քով քովի: Ընդունելու, սակայն ընդունելէ անմիջապէս վերջ ալ առարկելու հիանալի տարազ մը ահաւասիկ: Ըսուածը որոշ չափով հաստատելով հանդերձ, անոր վրայ հակառակ ուղղութեամբ գաղափար մը աւելցնելու ամէնէն կարճ ճամբան: Յստակ ու քաղաքավար ճամբայ:

Մեր խօսակիցը բան մը ըսած է մեզի: Ենթադրենք որ ճշմարտութիւններ կան այդ ըսուածին մէջ, բայց որոշապէս կան սխալ կէտեր ալ, որոնց հետ համակարծիք չենք: Անմիջապէս պիտի դիմենք հրաշագործ տարազին:

– Այո՛, բայց...

Այստեղ «այո»ն կը բացատրէ թէ համակարծիք ենք ըսուածին մէկ մասին հետ, սակայն ո՛չ մնացեալին հետ:

Կամ ենթադրենք որ դիմացինին ըսածը հիմնովին ու արմատապէս սխալ է, ո՛չ մէկ կէտին հետ համաձայն ենք: Դարձեալ կը դիմենք նոյն հրաշագործ տարազին:

– Այո՛, բայց...

Հոս ալ «այո»ն խորհրդանշական կերպով թարգման կը հանդիսանայ դիմացինին հանդէպ մեր յարգանքին, մեր բարեացակամութեան, դիմացինին հետ բնաւ համակարծիք չըլլալով հանդերձ զինքը բոլորովին չժխտելու, զինքը նեղ կացութեան մատնել չուզելու մեր բարի տրամադրութեան: Ճիշդ է որ բոլորովին հակառակը պիտի պնդենք, բայց անկէ առաջ փոքրիկ «այո» մը կարծես կը թեթեւցնէ այդ հակաճառութեան կարծրութիւնը:

Դեռ ո՛վ գիտէ ինչպիսի նրբերանգներ մուտք կը գործեն այս երկու երերայօրդ բառերու խորհուրդէն ներս: Բայց այդ երկու բառերէն հիմնականը «բայց»ն է, ո՛չ թէ «այո՛»ն: «Բայց»ն է որ ճամբայ կը բանայ ամէն տեսակ հակաճառութեան, բողոքի կամ վերապահութեան: Այս փոքրիկ բառն է որ դուռ կը բանայ կարծիքի կամ տեսակէտներու բախումներու: Այս փոքրիկ բառն է որ անմիջապէս քար կը դնէ դիմացի կողմէն եկող ջուրին առջեւ եւ ջուրին ուղղութիւնը կը փոխէ դէպի հակառակ կողմ: «Բայց» մը ըսէք, եւ արդէն կը բաւէ: «Բայց» մը ըսէք, եւ անկէ վերջ եթէ կ'ուզէք ուրիշ ոչինչ աւելցուցէք: Այդքանով իսկ արդէն արտայայտած կ'ըլլաք ձեր տարակարծութիւնը, ձեր անհամաձայնութիւնը:

Բայց երբեմն կը խորհիմ այն մարդոց մասին, որոնք հիւանդագին վարժութիւնն ու կոյր յամառութիւնը ունին ամէն ըսուածի դիմաց «այո՛, բայց...» մը արտասանելու: Բնութիւնը կարծես ժխտումի խմորով շաղուած է այդ մարդիկը: Այդ մարդիկը կարծես ստեղծուած են որպէսզի ո՛չ մէկ կէտի եւ ո՛չ մէկ մարդու հետ համակարծիք ըլլան: Այդ մարդոց համար նուաստացում է, պզտիկութիւն է, պարտութիւն է «այո՛» ըսել եւ այդքանով գոհանալ: Ո՛չ: Անոնց համար «այո՛»ն երբեք գոյութիւն չունի եթէ այդ «այո՛»ին պիտի չյաջորդէ շռնդալից ու բարձրագագակ «բայց» մը: Այս մարդոց շրթներուն տակ մեր հրաշագործ տարազը այլեւս կը դառնայ քանդիչ ու ջղայնացուցիչ ժխտականութիւն մը: Հիւանդագին ընդդիմութիւն մը: Անոնք այնքան պատրաստ են հակաճառելու, որ երբեմն իրենց դիմացինին խօսքը կը կտրեն «այո՛, բայց» մը ըսելով եւ անկէ վերջ երկար ատեն կը փնտռեն թէ ի՞նչ պէտք է ըսեն, ի՞նչ պէտք է հնարեն հակաճառած ըլլալու համար:

Կան միւսները, երկրորդ տեսակի այն մարդիկը որոնք այս հրաշագործ տարազը կը գործածեն իսկապէս ճշմարտութեան որոնումին ու ճանաչումին ի խնդիր: Օ՜, այդքան ալ դժուար չէ զանազանել այս մարդիկը նախորդ տեսակի մարդոցմէ: Այս վերջինները ժխտումի հիւանդութենէ վարակուած չեն: Այս մարդիկը պարզապէս մտածումի շատ լայն հորիզոն մը ունին, փիլիսոփայութեան օրէնքներու պահանջած ձեւով կը մտածեն, այսինքն կը մտածեն յստակ ու մեկին կերպով, կը մտածեն մտածումի շրջանակէն ներս առնելով նիւթին հետ առնչակից բոլոր տարրերն ու հաւանականութիւնները, առանց այդ շրջանակէն դուրս ձգելու առնչակից որեւէ տարր կամ հաւանականութիւն, այդ մէկը իրենց ի նպաստ ըլլա՛յ կամ ոչ: Այսպիսի մտածումի մը շնորհիւ է որ անոնք մէջտեղ դրուած նիւթին մասին գաղափար մը կը կազմեն ամէնէն ամբողջական ձեւին մէջ: Այսպիսի մտածումի շնորհիւ է որ անոնք դուրսէն իրենց պարտադրուած բոլոր գաղափարներուն, ճաշակներուն, գիտութիւններուն, քարոզութիւններուն կրնան նայիլ գոյութիւն ունեցող բոլոր հակադիր տեսանկիւններէն եւ կը փրկուին այդ գաղափարներն ու քարոզութիւնները կոյրկուրայն ընդունելու, իրենց գլուխները ուրիշին արդուկին տակ դրած ըլլալու, լուացուած ուղեղի տէր մարդիկ դառնալու նուաստացուցիչ գոյավիճակէն: Ասոնց համար «Այո՛, բայց» տարազին մէջ «բայց»ը իրականութեան մէջ «արդեօ՞ք» կը նշանակէ: Ասոնք անպայման ժխտում մը ընելու համար չէ որ դիմացինին ըսածին կը դիմադրեն: Անոնք դիմացինին ըսածին կը դիմադրեն, որովհետեւ կ'ուզեն այդ ըսուածը նախ ամբողջական վերլուծումի մը ենթարկել, ամէնէն առաջ այդ ըսուածին նկատմամբ սկզբունքի կասկած մը ցուցաբերել եւ զայն միայն ամբողջական վերլուծումէ վերջ ընդունիլ կամ մերժել:

Ռ. Հ.

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 22

Տարւոյս Հոկտեմբեր 28 – Նոյեմբեր 12 թուականներու մէջ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեանի քահանայագործութեան եւ Քէօլնի Հայ համայնքի հիմնադրութեան 30-ամեայ յոբելեաններու առիթով տեղի ունեցան ներքոյիշեալ ձեռնարկները:

Հոկտեմբեր 28-ին, երեկոյեան ժամը 19-ին Քէօլն քաղաքին մերձակայ Հիւրթի քաղաքային սրահին մէջ ի ներկայութեան աւելի քան երկու հարիւր հանդիսատեսներու տեղի ունեցաւ Փարիզի «Նաւասարդ» երգի – պարի համոյթի եւ Քէօլնի Հայ համայնքի «Էրեբունի» պարախումբի միատեղ ելոյթը: Բեմը զարդարուած էր Հայոց եռագոյնով եւ «Էրեբունի» պարախումբի խորհրդանիշով, որ կը պատկերէ «Արարատ» լեռը եւ Մեծն Մասիսէն ծնունդ առնող հեզաճկուն հայ պարուհին:

Ցայտագրի ընթացքին հանդիսատեսներուն ներկայացուեցան հայկական ժողովրդական գեղեցիկ պարեր եւ երգեր: Ներկաները յատկապէս բուռն ծափահարութիւններով ողջունեցին «Էրեբունի» պարախումբի նոր սերունդի ներկայացուցած զոյգ պարերը: Ոգեւորիչ ու մխիթարական էր տեսնել, թէ ինչպէս 6 – 7 տարեկան աղջնակները ձեռքերու հեզասահ շարժումներով կը ներկայացնէին հայկական պարը՝ արժանանալով ներկաներու հիացմունքին:

Համայնքիս «Էրեբունի» պարախումբը ստեղծուած է 15 տարիներ առաջ եւ կը գործէ նաեւ այսօր, շնորհիւ իր նուիրեալ ու անընդմէջ ղեկավար եւ պարուսոյց Օրիորդ Մինու Նիքրայի, որ իր անձնդիր աշխատանքով ու ծառայութեամբ արդէն երրորդ սերունդն է, որ կը հասցնէ՝ հայ պարն ու մշակոյթը միշտ արթուն պահելով եւ հայ պատանիներուն եւ աղջիկներուն փոխանցելով:

***

Նոյեմբեր 11-ին, Քէօլնի Առաջնորդարանի Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ Մարսէյլի Հայոց «Ս. Թարգմանչաց» Մայր Եկեղեցւոյ «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբի համերգը:

Համերգի բացման խօսքով հանդէս եկաւ համայնքիս հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, որ մասնաւորապէս անդրադարձաւ 30-ամեակի հանդիսութեանց շրջանակներու մէջ երգչախումբի համերգը կազմակերպելու զոյգ շարժառիթներուն՝ նշելով, որ «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբը իր շուրջ 17 տարիներու գործունէութեամբ եւ անոր խմբավար, Պր. Խաչիկ Երլմազեանի նուիրեալ ջանքերով դարձած է Սփիւռքի ամէնէն յայտնի երգչախումբերէն մէկը՝ հայ երգը հարազատօրէն ու բարձրարուեստ ներկայացնելով հայ եւ օտար շրջանակներուն մէջ:

Սերովբէ Վրդ. ներկաներուն յիշեցուց, որ ասկէ շուրջ երեսուն տարիներ առաջ նախ Թեմիս Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոսը, այն ատեն ուսանող – աբեղայ, ապա Պր. Խաչիկ Երլմազեան, որ երաժշտութիւն կ'ուսանէր Գերմանիոյ մէջ, եղած են վկաներն ու մասնակիցները այս համայնքի հիմնադրութեան ու տարիներ շարունակ իրենց օգտակարութիւնն են բերած հայ համայնքի կազմակերպման ու զարգացման: Եւ ապա տարիներ վերջ, Մարսէյլի մէջ, նոյն անձերու համատեղ գործունէութեան շնորհիւ է ծնունդ առած «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբը, որ առ այսօր կը շարունակէ իր առաքելութիւնը:

Ապա խօսք առաւ Պր. Խաչիկ Երլմազեան, որ բերաւ իր եւ երգչախումբի շնորհաւորութիւնները 30-ամեակի հանդիսութեանց առիթով՝ ըսելով, որ նաեւ իր եւ երգչախումբին փափաքն էր անձնական մասնակցութեամբ ու համերգով պատուել իրենց նախկին հոգեւոր հովիւ եւ այսօր Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոսը եւ Քէօլնի հայ համայնքը:

Ապա սկսաւ համերգը, որու ընթացքին ներկաներու ունկնդրութեան ներկայացուեցան Կոմիտասի, Սարգսեանի, Պարթեւեանի, Յարութիւնեանի, Յովհաննիսեանի, Տիգրանեանի, Կանաչեանի, Բաբաջանեանի, Շուպէրթի, Վերտիի եւ այլոց ստեղծագործութիւնները: Ուրախ էր հանդիսատեսը եւ նաեւ յուզուած, որովհետեւ կը ներկայացուէր իր սրտին խօսող, իրեն հոգեհարազատ հայկական բարձրարուեստ երաժշտութիւն՝ երգչախումբի ներդաշնակ ու որակաւոր մեկնաբանութեամբ, որ կ'ուղեկցուէր դաշնակահարուհի Տիկին Ժիւլիէթ Երլմազեանի արուեստավարժ ու սահուն նուագակցութեամբ: Արժանին պիտի մատուցանել նաեւ մեներգիչներ՝ Անի Երլմազեանին, Անդրանիկ Մինասեանին, Նուպար Տէր – Մինասեանին, Մարսէլ Կարապետեանին, որոնց կատարմամբ հնչեցին «Ես իմ անոյշ Հայաստանի», «Ատանայի Ողբը», «Առնեմ երթամ իմ եարը», «Հովիւի երգը», «Մօր սիրտը» եւ այլ երգեր: Եւ անշուշտ մասնաւոր գնահատանքի ու հիացմունքի էր արժանի երգչախումբի ղեկավար Խաչիկ Երլմազեանը, որ ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս փայլուն ու

հմուտ առաջնորդութեամբ ներկաներուն պարգեւեց յիշարժան ու անմոռաց երգի երեկոյ մը:

***

Նոյեմբեր 12, վերջին օրն էր Յոբելենական հանդիսութեանց: Առաւօտեան մատուցուեցաւ հանդիսաւոր պատարագ: Պատարագիչն էր Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան, որ իր շուրջ ունէր Կոմիտաս եւ Սերովբէ Վարդապետները եւ Գերմանիոյ տարբեր համայնքներէն ժամանած սարկաւագներ: Դպրաց բաժնի երգեցողութիւնը կատարուեցաւ «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ Խաչիկ Երմաղեանի: «Հայր Մեր»էն առաջ կարդացուեցաւ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Օրհնութեան Գիրը, որով Հայրապետը յայտնած էր իր հայրական ուրախութիւնն ու յղած իր հայրապետական օրհնութիւնները՝ Քէօլնի հայ համայնքի հիմնադրութեան 30-ամեակի առիթով:

Իսկ «Ողջոյն»էն առաջ ձեռամբ Առաջնորդի կատարուեցաւ Քրիստոսի Խաչելութեան, Աստուածամօր եւ 12 Առաքեալներու մեծադիր պատկերներու օծումը, որ Առաջնորդարանի պատուէրով գծած էր հայրենի նկարիչ Տիգրան Աւագեանը: Պատկերները յանուն Առաջնորդարանի նուիրուեցան Քէօլնի Հայ համայնքին՝ Մայր Եկեղեցիին մէջ դրուելու համար:

Պատարագի ընթացքին եկեղեցին լեցուն էր Գերմանիոյ զանազան քաղաքներէ ու համայնքներէ եկած հաւատացեալ հայորդիներով, հայ համայնքներու ներկայացուցիչներով եւ նաեւ օտար հրաւիրեալներով:

Յետ պատարագի Քէօլնի մերձակայ Օբլատէն քաղաքի սրահներէն մէկուն մէջ տեղի ունեցաւ հանդիսաւոր ճաշ – ընդունելութիւն, որուն ներկայ գտնուեցան աւելի քան 300 հոգի:

Ընդունելութիւնը բացուեցաւ Առաջնորդի արտասանած Տէրունական Աղօթքով ու միասնական երգած Հայաստանի Ազգային օրհներգով: Այնուհետեւ գործադրուեցաւ գեղեցիկ ու խանդավառիչ յայտագիր մը՝ հանդիսավարութեամբ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի եւ Տոքթոր Վազրիկ Բազիլի: Ելոյթներ ունեցան Քէօլնի հայ համայնքի ատենապետ Գրիգոր Սաղլամէր, Պէրլինի, Հանաուի, Միւնխէնի հայ համայնքներու, ինչպէս նաեւ օտար կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան եւ վերջաւորութեան Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան: Ելոյթները ընդմիջուեցան Հայաստանցի բանաստեղծուհի Նոնա Պօղոսեանի, Արթօ Պեքճեանի (Մարսէյլ), Անահիտ Մուրատեանի (Հայաստան) արտասանութիւններով: Ներկաները մասնաւորաբար տպաւորուեցան Հայաստանցի 9-ամեայ սքանչելի ու խոստումնալից ջութակահար Սարգիս (Սերգէյ) Խաչատրեանի հոյակապ ու վարպետ կատարումներով՝ դաշնակի ընկերակցութեամբ մօրը՝ Իրինա Խաչատրեանի: Օրուան միւս անակնկալ ու յայտնութիւնն էր դարձեալ Հայաստանցի եւ Մոսկուայի Մեծ Թատրոնի թէնոր՝ Գոռ Արսէնեանը, որ իր գեղեցիկ ու բարձրորակ ձայնով գերեց ներկաները՝ երգելով «Կռունկ», «Հայաստան», ինչպէս նաեւ Մոցարթէն եւ Վերտիէն քանի մը երգեր:

Հուսկ բեմահարթակը տրամադրուեցաւ «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբին, որ քանի մը ազգային – ժողովրդական երգերու հիասքանչ կատարումով նոր ոգեւորութիւն հաղորդեց հանդիսութեանց եւ ներկաները երկարատեւ եւ բուռն ծափողջոյններով իրենց գոհունակութիւնը յայտնեցին ծրագիրը կազմակերպողներուն՝ յիրաւի անմոռաց ձեռնարկ մը կազմակերպելու առիթով:

Հանդիսութեան ընթացքին Առաջնորդին կողմէ մասնաւոր Օրհնութեան Գիրով պատուուեցան Քէօլնի հայ համայնքի հիմնադիր անդամներն ու համայնքի մէջ իրենց օգտաշատ ծառայութիւնը բերած վարչութեան ատենապետները: Յիշուեցան նաեւ հանգուցեալ հիմնադիր անդամները: Ներկաները լուռ ու յոտնկայս յարգեցին անոնց յիշատակը: Առաջնորդը «Հոգւոց» արտասանեց անոնց հոգիներու խաղաղութեան համար:

«Յիշատակն արդարոց օրհնութեամբ եղիցի»:

Նաեւ յանուն Առաջնորդարանի, շնորհակալութեան մասնաւոր խօսք կ'ուղղենք հայ եւ օտար բոլոր անհատներուն ու կազմակերպութիւններուն, հոգեւորականներուն՝ Առաջնորդին եւ Քէօլնի հայ համայնքին յղած իրենց շնորհաւորական հեռագիրներու եւ նամակներու համար:

Շնորհակալութեան մասնաւոր խօսք կ'ուղենք յղել գերմանահայ հոգեւորականներուն, Գերմանիոյ տարբեր համայնքներու Վարչութեանց՝ իրենց ընծայած անկեղծ նուէրներուն համար:

Առանձնակի յիշատակութեան են արժանի Թեմական Խորհուրդին կողմէ Առաջնորդին նուիրաբերուած Առաջնորդական արծաթակուռ Աստն, «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբի նուիրած արձանագրեալ գեղեցիկ Յուշատախտակը, Սէն – Ժերոմի «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» Եկեղեցւոյ վարչութեան նուիրած թանկարժէք գրիչը եւ նոյն վարչութեան ատենապետ Պր. Պերճ Կարապետեանի ազնիւ ու սրտաբուխ քայլը, որուն շնորհիւ հնարաւոր էր դարձած «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» երգչախումբին Մարսէյլէն Քէօլն երթ ու դարձը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Հրաշք դեղը

ԱՄՆ-ու մէջ մեծ հետաքրքրութեան առարկայ է դեղ մը որ կը կոչուի Մելաթոնին: Ան արուեստական բաղադրութիւնն է նոյնանուն գեղձին որ կ'արտադրուի ուղեղին կողմէ: Արդէն վաճառքի հանուած է «բնական բժշկութեան» յատուկ խանութներու մէջ: Ֆրանսացի մասնագէտներ որոնք գլխաւորաբար Սէ-էՆ-էՌ-էՍ-ի Սթրազպուրկի տարրալուծարանին մէջ կ'ուսումնասիրեն Մելաթոնինի ազդեցութիւնները, «անպատասխանատու ընթացք» կը նկատեն ամերիկեան իշխանութիւններու թոյլտուութիւնը:

Դեղին կը վերագրուին հրաշալի մասնայատկութիւններ: Կը դանդաղեցնէ ծերութեան հոլովոյթը, կը հակակշռէ մարմնին ընթացքը, եւլն.: Ուղեղի այս գեղձին արտադրութիւնը կը նուազի ենթակային տարիքին հետ ու ատոր հետեւանքով մարմինը հետզհետէ կը կորսնցնէ իր կարողութիւնները: Մինչդեռ, քիմիական պատրաստութեամբ ձեռք ձգուած դեղը պայքարելով տարիքի անպատեհութիւններուն դէմ, կ'երկարաձգէ երիտասարդութիւնը: Իր գլխաւոր յաջողութիւններէն կը նկատուին անքնութեան բուժումը, քաղցկեղի դէմ մարմնին դիմադրականութեան զօրացումը եւ սեռային ախորժակներու հրահրումը:

Ներկայիս գիտականներ Մելաթոնինը կը փորձեն կենդանիներու վրայ: Ամերիկացի երկու բժիշկներ 10 երիտասարդ ու 10 ծեր մուկերով փորձած են անոր ազդեցութիւնը: Ծեր մուկերէն առնուած այդ գեղձը ներարկած են երիտասարդներուն, իսկ երիտասարդներէն առնուածը ծերերուն: Հետեւանքը այն եղած է որ երիտասարդ մուկերը շուտով մտած են զառամութեան վիճակի մը մէջ ու կանխահասօրէն մեռած: Մինչ ծեր մուկերը վերագտած են անակնկալ երիտասարդութիւն մը ու անոնց կեանքը 30% համեմատութեամբ երկարած է, բաղդատմամբ բնական միջինին: Այս արդիւնքը փոխադրելով մարդկային կեանքին վրայ, անոնք գտած են որ Մելաթոնինի շատ փոքր քանակութեան մը գործածութեամբ իսկ 50 տարի կ'երկարաձգուի ան:

Հակառակ որ դեղը վաճառքի հանուած է ԱՄՆ-ու մէջ, գիտական շատ մը շրջանակներ խիստ ընդդիմութիւն ցոյց կու տան: Կը թելադրեն շատ զգոյշ ըլլալ ու առանց որոշ պատճառի չգործածել Մելաթոնինը: Ճիշդ է որ ան թունաւոր ազդեցութիւն չունի, բայց կարելի չէ առանց քանի տարուան փորձի շրջանի մը, անվերապահութեամբ գործածել նոր դեղ մը: Ճիշդ է որ ան Այցայմըրի, սիտայի, քաղցկեղներու դէմ ազդու դարմանի մը յատկանիշը կը կրէ, բայց պէտք չէ կարծել որ միակ դեղով մը կը բուժուին մարդկութեան բոլոր ցաւերը. Հրաշք դեղ մը գոյութիւն չունի:

Թ. Ա. Թ.

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՑԻՈՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՂՀ-ի Երեւանի ներկայացուցչութեան գործունէութեան, ղարաբաղեան կնճիռի կարգաւորման գործընթացին առընչուող հարցեր քննարկած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան եւ ԼՂՀ-ի մշտական ներկայացուցիչ Ալեքսան Յարութիւնեան Նոյեմբեր 23-ի իրենց հանդիպումին ընթացքին:

***

Նոյեմբեր 23-ին վարչապետ Հ. Բագրատեան ընդունած է «Շամիրամ» խորհրդարանական խմբակցութեան ներկայացուցիչները եւ իրենց ներկայացուցած՝ 1996-ի պետական պիւտճէի պատրաստութեան սկզբունքները, նաեւ անդրադարձած է ակնկալելի բարեփոխումներուն:

Վարչապետը նոյն օրը ընդունած է նաեւ «Ազգ. Ինքնորոշում» խորհրդարանական խմբակցութիւնը: Արծարծուած են սեփականաշնորհման, ընկերա-տնտեսային եւ քաղաքական կեանքին առընչուող խնդիրներ:

***

Գարեգին Ա. Նոյեմբեր 23-ին Մայր Աթոռ ընդունած է «Մուսա Լեռ» Հայրենակցական Միութեան ղեկավարները, որոնք Կաթողիկոսին ներկայացուցած են Մուսալեռ գիւղի եկեղեցւոյ նախագիծը, որ Գարեգին Ա.ի պատուէրով փոփոխութեան ենթարկուած էր եւ երկու անգամ մեծցուած:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

– Ես եթէ նկարէի ձեզի պիտի նկարէի ինչպէս միշտ երեւակայած եմ – նուրբ, մշակուած ու խորունկ մարդ մը, բացառիկ մէկը որ չեմ հասկնար ինչպէս կրցած է ծաղկիլ համայնավար այս ռէժիմին մէջ:

Ինքն ալ զարմացաւ իր բառերուն «ոչ, անիկա կեղծիք չէ» մտածեց: Սպասեց պահ մը, ձայնը առկախ, ու հաւաքելով վերջին մտածումները, ըսաւ.

– Եւ՝ շատ մեծ սիրտ մը, սիրելու մեծ ուժ մը, ձեր մէջը: Ձեզ գիտէր, չիտա՞կ եմ:

Գրիգոր վայրկեան մը վարանեցաւ պատասխանելու «աս ի՞նչ խօսքեր են, աս ի՞նչ համարձակութիւն, ան ալ օտար կին մը» մտածեց: Յետոյ հանդարտ ձայնով ըսաւ.

– Ատանկ բաները չեն գիտցուիր, երկար բարեկամութենէն ետք միայն կարելի է վստահ ըլլալ ... իսկ սէրը...

Գրիգոր անդին դարձուց գլուխը «ի՞նչ ըսեմ աս խեղճին որ իմաստ ունենայ» խորհեցաւ:

– Սիրոյ մասին չեն խօսիր, ընկերուհի, մանաւանդ իրար նոր ճանչցած անձեր... տառապանքի նման շատ անձնական նիւթ է...:

– Գիտեմ, բայց սրտէս եկաւ:

– Կը հաւատամ, միայն թէ...

– Լաւ, չխօսինք այդ մասին:

Զարուհի գտեր էր ինքզինքը «ինչ յիմար եմ որ ասանկ ազատ ազատ կը խօսիմ» անցաւ մտքէն հիմա: Բայց մարդուն տպաւորութիւնը մնաց մէջը ու գաղտագողի անոր ձեռքերուն նայեցաւ, փնտռելով տառապանքին հետքերը: Գրիգոր ոտքի ելեր էր ու դէպի սենեակ կը շարժէր: Հետեւեցաւ անոր:

Մութ էր սենեակը:

Ժամացոյցին նայեցաւ.

– Ուշացայ, ես պէտք է տուն երթամ:

– Ժամը միայն վեցն է:

– Այո, բայց մութ է արդէն, հիմա կը մտահոգուին տունէն:

– Ո՞վ կայ տունը:

– Մօրքուրս կայ, աղբարս Յակոբը կայ, բայց անիկա ակումբը ըլլալու է:

– Է, բան մը չէ: Կեցէք պատառ մը բան ուտենք, ես ձեզի վերջը տուն կը տանիմ: Հեռու չէ հոսկէ:

– Չէ չէ, չըլլար, պէտք է երթամ:

– Քիչ մըն ալ կեցէք:

Ժամանակ չունեցաւ պատասխանելու – Գրիգոր առջին կայնած էր ու բռնած նեղլիկ ուսերէն՝ չիտակ աչքերուն կը նայէր: Մարդուն ափերէն ուժի զգայնութիւն մը կ'անցնէր իրեն եւ յուզումը նորէն բռնեցաւ իր ներսէն: Վա՞խ էր, սէ՞ր էր թէ երջանկութեան անսպասելի ապրում մը – Զարուհի անոր վերցուց իր դէմքը եւ անբառ՝ տուաւ անոր նայուածքին իր խորագոյն էութիւնը: Մոմին լոյսը հիմա անոր դէմքին ալ զարկաւ եւ սեւ ու ճերմակը դիմագծին եղերական շեշտ մը նետեց որ գեղեցիկ էր, անդիմադրելի: Ի՞նչ կ'ըսէր այդ լուռ դէմքը, այդ գոց բերանը – Զարուհի չհասկցաւ ու տարուած պահէն՝ չկրցաւ խօսիլ ոչ ալ շարժիլ: Որքա՞ն ատեն Գրիգորին ձեռքերը մնացին ուսերուն շուրջ «ի՞նչ կը նշանակէ աս ամբողջը Աստուած իմ ... օգնութեան հասիր ինծի» ու ան արդէն կորսուած էր զգացումներուն տակ:

Գրիգոր ինքն ալ չգիտցաւ ինչն էր որ զինքը մղեց այդ անսովոր շարժումին: Կիներու հետ շատ վարժ չէր եղած «ես սիրահարի թիփ չեմ» կ'ըսէր ինքնիրեն ու շատ բարեկամ չունենալուն՝ անոնցմէ ոչ մէկ բան սորված էր «սէրը թէքնիք է Գրիգոր» կ'ըսէր Սիմոն բայց ինք վրան կը խնդար «փորձառութեան պէտք չկայ սիրոյ մէջ» կը կրկնէր միտքէն «բնութիւնը հոգ կը տանի ատոր»: Կամաց մը վար առաւ ձեռքերը, քայլ մը հեռացաւ:

Սովորական շարժում մըն էր բայց Զարուհիին մէջ պզտիկ վախ մը յառաջացուց: Յանկարծ առանձին զգաց ինքզինքը, լքուած Գրիգորէն ու միս մինակ օտար տունի մը մէջ «Հայաստան եմ, Երեւան եմ» կրկնեց մեքենաբար սակայն մտածումը ոչ մէկ ազդեցութիւն ունեցաւ վրան: Ինքզինքը թէ գոհացած եւ թէ ամայացած կը զգար: Թեւերը կախուեցան ու սպասեց,

– Նստէք Օրիորդ Զարուհի, նստէք վայրկեան մը, կտոր մը բան բերեմ կ'ուտենք, անօթի ըլլալու էք:

Ու Գրիգոր գնաց եկաւ շուրջը բայց խուճապը չմեղմացաւ: Երկու մոմեր վառած էին սեղանին վրայ, ծաղկեփունջին քովերը ու անոնց ստուերները գացին եկան պատերուն վրան, հարիւրաւոր գիրքերուն, հոս հոն արձանիկներուն ու նկարներուն կեանքի մանր շառայլներ բաշխելով մինչ մութէն, տեղէ մը վախ մը կը մօտենար «սէրն է սէրն է Աստուած իմ ի՞նչ պիտի ընեմ» կրկնելով, բերանը կը չորնար, ականջները կը վժժային:

– Ապուր կը սիրէ՞ք Օրիորդ Զարուհի:

– Այո այո, ինչ ըլլայ խնդիր չէ, շատ ախորժակ չունիմ արդէն:

Թեթեւ դող մը անցաւ կոնակէն «ամբողջ կեանքս աս վայրկեանին սպասեր եմ...» մտածումը անցաւ ու յանկարծական հրճուանք մը վառեցաւ մէջը: Ականջները կրակ կտրած էին բայց վախը հոն էր միշտ «ի՞նչ պիտի ընեմ եթէ գրկէ համբուրէ եւ կամ...» աչքերը գոցեց ու պզտիկ պայուսակը նորէն սեղմեց ափերուն մէջ:

– Հրամմեցէք:

Աթոռին ծայրը նստաւ ու ատիկա քիչ մը ապահովութիւն բերաւ իրեն: Շատ չխօսեցան ճաշին: Կտոր մը պանիր, խոզող ու մածուն:

– Լաւ ըրիք որ մնացիք: Միս մինակս պիտի ճաշէի:

– Ինչ համով պանիր է, մեր կողմերը ասանկ պանիր չկայ:

– Օհ, դուք առաջ տեսնելու էիք:

– Բայց այն ատեն կարելի է իրար չհանդիպէինք:

– Ատ ալ կայ:

Իրար նայեցան, զուարթ ու գոհ: Զարուհի մոռցեր էր վախը: Գրիգոր ետ կռթնեցաւ, վար դրաւ պատառաքաղը:

– Ձեզի պէս զարգացածները շա՞տ են արտասահմանի մէջ:

– Օհ այո, ես մեծ բան մը չեմ:

– Քաւ լիցի, Օրիորդ Զարուհի, շատ համեստ էք: Յետոյ՝

Սպասեց երկվայրկեան մը:

(Շար. 46)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Սէն - Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը կը կազմակերպէ տարեկան ընդհանուր հոգեհանգիստը՝ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին, ի յիշատակ ԳՐԻԳՈՐԻՍ ԵՊԻՍԿ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ Ծուխէն ներս ծառայած հոգեւոր հովիւներու, հիմնադիրներու, բարերարներու, Թաղականութեան անդամներու, եւ ընդհանրապէս շրջանի մէջ ապրած ու մեռած ազգայիններու յիշատակին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10-ին:
Հոգեհանգիստ ժամը 11·30-ին:

Կ. Ս. Մ.

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԹԱԺԱԿԻ ՃԱՇԸ

Կեդրոնական Վարժարանի աւանդական Օրուան ճաշը, ինչպէս աշխարհի բոլոր ծագերուն, հաւաքարար բաժակ բարձրացնելու համար Կեդրոնական ուսումնարանին եւ բոլոր միւս հայկական վարժարաններուն ի պատիւ, նաեւ՝ դաստիարակներուն, սատարողներուն, սաներուն յիշատակի եւ կենացը տեղի կ'ունենայ՝

Կիրակի, Դեկտ. 10, ժամը 12·30-ին

«*Les Alizés*» (Stade Français),
2, rue du Commandant-Guilbaud,
Paris 16e (M° Pte de St-Cloud).

Ճաշերու մասնակցութիւն՝ 170 Ֆր.:

Հաճեցէք կանխաւ հեռաձայնել՝
34 12 71 53, 30 52 12 33
կամ 43 81 80 82 թիւերուն:
(Վերջին պայմանաժաման՝ Հինգշաբթի, Դեկտ. 7):

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն Մերոց՝ Թադէոսի եւ Բարդուղիմէոսի:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2 տօն է Սրբոց Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ՄԻՋՄԱՍՆԱՃԻՒՂԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 3, ժամը 15·30-ին միջմասնաճիւղային ժողով, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝

17, rue Bleue, Paris 9e

ՀՕՄ-ի պատուիրակ Տիկին Հելէն Մերճանեան իր զեկուցումը կու տայ Փեքինի կնոջ նուիրուած համաշխարհային համագումարին մասին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԵՒ ՀՈԳԵՃԱՇ

Կապոյտ Խաչի Վալանսի «Աղուիթա» մասնաճիւղը կը ծանուցանէ թէ Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ յաներժ բաժնուած խաչուհիներու յիշատակին, Ս. Սահակ Եկեղեցիին մէջ: Նոյն նպատակով հոգեճաշ կը տրուի Երկուշաբթի, Դեկտ. 4, կէսօրէ ետք ժամը 13·30-ին Վալանսի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ոգեկոչելով նաեւ Դեկտեմբեր 7-ի զոհերը: Օրուան պատշաճ յայտագիր:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ALFORTVILLE

Section «Helen Puzant»
organise

le Mardi 5 Décembre à 20 heures 30
Salle des Fêtes d'Alfortville, rue Voltaire

UNE REPRESENTATION THEATRALE

Adaptation — Musique — Mise-en-scène
par *NAREK DOURIAN*

«MA TANTE DE PARIS»

avec des comédiens professionels venus d'Arménie

UN SPECTACLE A NE PAS MANQUER
2 HEURES DE FOUS-RIRES GARANTIS

Prix unique des places : 100 F.

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՆԱԶԱՐԷԹ ՊՇՏԻԿԵԱՆԻ

Թատերական եւ Հանրային Եօթանասունամեայ Գործունէութեան

pour les 70 années consacrées au théâtre et à l'activité communautaire arménienne

sous le haut patronage de
l'Archevêque KUDE NACACHIAN
Délégué pour l'Europe
du Catholicossat de tous les Arméniens
Prélat des Arméniens de Paris

le Dimanche 3 Décembre à 15h30

au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

L'ASSOCIATION
DES DAMES ARMENIENNES
ET AMIES DE L'ECOLE

TEBROTZASSERE

organise

avec le Maître de Conférence
ONNIK JAMGOCYAN

UNE SERIE DE

CONFÉRENCES

La première aura lieu
à la Maison de la Culture Arménienne
17, rue Bleue, Paris 9e

le Vendredi 1er Décembre à 20h30

«Origine et développement du Catholicisme et Protestantisme chez les Arméniens»

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

12 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

CONCERT

La FONDATION AMADEUS
présente

les lauréats du 7e concours dédié à la mémoires des victimes du séisme du 7 Décembre 1988

- *Haïk KHAZAZIAN*, violon, 12 ans
- *Anna ARZOUMANIAN*, piano, 17 ans

le Mercredi 6 Décembre à 20h30

Entrée 75 F.

GRAND REVEILLON DU 31 DECEMBRE

à l'ESPACE TETE D'OR
103, Bd Stalingrad,
Lyon-Villeurbanne

organisé par **FRANCE - KARABAGH**
et les Associations Arméniennes de la Région Rhône-Alpes

animé par l'Orchestre **MASSIS**
les violonistes de Marseille
et le Disc-Jockey Didier

Prix d'entrée :

Adultes : 170 F. — Etudiants : 150 F.
Enfants de 6 à 14 ans : 80 F.

Réservation :

M.C.A. Décines :	78. 49. 42. 97
M.C.A. Villeurbanne :	78. 93. 57. 43
Eglise de Lyon :	78. 60. 47. 18
FRANCE KARABAGH :	72. 02. 07. 98

A cette occasion,
ELECTION DE MISS REVEILLON 95
Concours ouvert aux jeunes filles à partir de 15 ans
Renseignements CASTING :
Adèle BERBERIAN au 78. 71. 01. 90
ou au 78. 49. 42. 97
Date limite de dépôt de candidature : le 15 Décembre

LE COMITE DES DAMES
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
DE MARSEILLE

organise

un Super Loto

Le Dimanche 3 Décembre à 15 h

dans la Salle «A. Tcherpachian»
du Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado, Marseille
Tél : 91. 77 84. 70

VenEz NoMbReuX !

UGAB-*Marseille*

85ème anniversaire de sa fondation

Dîner de Gala

Le Samedi 2 Décembre à 20 heures 30

à la Maison des Docks, Place de la Joliette à Marseille

Renseignements et réservations : 91 22 10 45 / 91 71 91 28.

Dans le cadre de son action d'Aide à l'Arménie, et plus particulièrement en faveur des Tables de l'UGAB (resto du cœur d'Erevan), l'UGAB vous propose des **CARTES DE VŒUX** pour les Fêtes de fin d'année, aux motifs arméniens, pour le prix de 50 F. le paquet de 5 cartes.

Prix speciaux : 1.000 F. les 25 paquets — 2.000 F. les 50... etc...

Ecrire ou téléphoner à l'UGAB-*Marseille* —
327, Bd Michelet, 13009 MARSEILLE — Tél. : 91 22 10 45.

GRANDE SOIREE

AU PROFIT DE

L'ECOLE ST-MESROB D'ALFORTVILLE

DINER-DANSANT

avec

HOVIG BILEMDJIAN

le Samedi 2 Decembre à partir de 20 heures 30

au GYMNASE LAPIERRE
Rue du 8 Mai 1945, 94140 ALFORTVILLE

Pour réservation téléphoner au : **43. 75. 28. 37.**

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS
DE LA MAISON D'ARMENIE

Invité d'honneur : *M. Jean-Pierre MAHÉ*

Le Samedi 9 Décembre à 20 heures
au YAN'S CLUB — 5, avenue Reille Paris 14e

- TIRAGE DE LA TOMBOLA AU COURS DU DÎNER.

Téléphone : 45. 27. 74. 01.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris